ԺԷ

ԿԱՆՈՆՔ ՍՐԲՈՅՆ ՍԱՀԱԿԱՅ ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ԳԼՈՒԽՔ ԺԵ

Ա. Վասն զուսումնասէրս ձեռնադրել քորեպիսկոպոսս։
Բ. Վասն սրբոյ սեղանոյն զարդարուն պահելոյ։
Գ. Վասն զսաղմոսերգութիւնսն անխափան կատարել։
Դ. Վասն տեսուչ քորեպիսկոպոսին։
Ե. Վասն մինչ ժողովքն կատարին՝ շրջել քորեպիսկոպոսին եւ քննութիւն առնել։

1 ս հանոնախմբի №-ը մուծված է վերնագրում այսպէս՝ *կանոնք ժէ սրբոյն Սահակայ հայոց հայրապետի յաղագս քորեպիսկոպոսաց* փխ. *կանոնք... գլուխք ժե* ո *կանոն* ort չիք *կանոնք* Wbq չունի վերնագիր a *կանոնք... ճշմարիտ քարոզն* 374-րդ էջի 5-րդ տողը ընկած է t *իսահակայ* Ldefgkmps չիք *հայոց* IJKLMQSTZdkmps *հայրապետին* BCDEFGH չիք *հայրապետի* ı *կանոնք... հանդերձեալ դի դործիցէք* 474-րդ էջի 14-րդ տողը չի ընդօրինակված DGHIJNOPQSTVYZ *գլուխ* ո *ունի գլուխս* փխ. *գլուխք* M *ժէ* ð *ժե այսինքն* egkmps չիք *գլուխք ժե* hl *սրբոյն սահակայ հայոց հայրապետին* (h *հայրապետի*) *կանոնք գլուխ* (h *գլուխք*) *ժե* c *գլուխք ժե կանոնք սրբոյն սահակայ հայրապետին գլուխք* փխ. *կանոնք... գլուխ ժե*

2 Xoc *զուսումնասէր* b *զուսումնասէրն* q *ուսումնասէր* eig *զուսումնասէրսն* h *զամուսնասէրս* փխ. *զուսումնասէրս* q *ձեռնադրեալ* X *քորեպիսկոպոս* J *եպիսկոպոս* e *քորեպիսկոպոսաց* g չիք *քորեպիսկոպոսս*. բացի AP-ից մնացած ձեռ-երը *քորեպիսկոպոս* u չունի ամբողջ ցանկը

3 d *սրբոյն* X *սեղաննոյն* g *զեղանոյն* EYd *զարդարոյն* b *զարդոյն* efg *զարդուն* r *զարդարելոյն* F *զարարելո* փխ. *զարդարուն պահելոյ* ô *պահելոյ զարդերուն* J *պահել*

4 Ydfhl *զսաղմոսերգութիւնս* w *սաղմոսերգութեան* o *սաղմսսերգութիւն* begpq *սաղմոսերգութիւնս* bcdefgkmpqs *կատարելոյ* r *կատարեսցեն*

5 bq *տեսուչք* d *տեսուչս* Af *քորեպիսկոպոսին* X *քորեպիսկոպոսին* bq *եպիսկոպոսին* kmps *քորեպիսկոպոսին համառաւելոյ* (p *համառօտելոյ*) *զեկեղեցին* (k *զեկեղեցի*)

6 բացի FLZbdeghkmqt-ից մնացած ձեռ-երը չունեն *վասն* d *զի մինչ* LZ hkim *ինչ* (PUs *զինչ*) փխ. *մինչ* NOW *ժողովն* Uu *ժողովեալքն* bq *ժողովուրդն* e *ժողովրդականք* g *ժողովրդականքն* t *կատարեն* bcdefgkmps *կատարին քննել շրջել* W *շրջեր* q *քննել* փխ. *շրջել* X *քորեպիսկոպոսին* b *քորեպիսկոպոսն* eg *քորեպիսկոպոսի* fs *քորեպիսկոպոսին* q *քորեպիսկ[ոպոսին?]*, չիք *եւ*

7 q չիք *քննութիւն առնել*

Զ. Վասն երիցանց եւ ուխտի մանկանց։

Է. Վասն արբեցողաց եւ կռուողաց։

Ը. Վասն պոռնկորդւոց եւ երկակաց ոչ հաւասարել շնորհին։

Թ. Վասն երկիւղիւ հրաման տալ քորեպիսկոպոսի։

Ժ. Վասն դպրոցացն ի վանս։

ԺԱ. Վասն քորեպիսկոպոսի որ զաւշաքաղութեամբ լածիցի։

ԺԲ. Վասն խոյս տալ մեղ ի չարէն։

ԺԳ. Վասն երիցանց, վանականաց եւ համաւրէն ժողովըրդականաց։

ԺԴ. Վասն բառնալոյ ղայսպիսի թշնամանս։

ԺԵ. Վասն գլխավոր քահանային հանապազ կալ յեկեղեցին։

ԺԶ. Վասն զմկրտութիւնն առնել երկիւղիւ։

ԺԷ. Վասն սարկաւագի որ մկրտութիւն առնէ։

1 bq *իրիցանց* f *ի մանկանց* o *մանկանանց* b *մանկանց եկեղեցոյ* km ps *մանկանդ ոչ թողուլ դպաշտաւն*

2 b *արբեցողացն* m *արրացողաց* X *կռողաց* b *կովողացն* q *կռուողացն* ô չիք *եւ կռուողաց*

3 IJKLMQRSTVXYZônor *պոռնկորդաց* bdeգq *պոռրնկորդաց* F *պոռնկորդոց* cf *պոռնկորդոցն* hl *պոռնկորդացն* r *պոռրնկորդացն* kmps *պոռնկորդւոցն* ckmrt *երկականց* b *երկանանցն* d *երկակեացն* e *երկկանանցն* f *երկկանացն* g *երկկան* [- - -?] hl *երկականանցն* o *երկականաց* ps *երկականց* q *երկանանց* bq *հաւաաալ* (e *հաւասատալ*) փխ. *հաւասարել* beg չիք *շնորհին* g չիք *ոչ... շնորհին*

4 X *երկիւղի* ô *երկիղի* b *երկիւղիւ իւր հրաման* X *տալոյ* BCDEFGHNO Wôabcdhklort *քորեպիսկոպոսին* X *քոյրեպիսկոպոսին* fs *քորիսկոպոսի* q *քորեպիսկոպոս*

5 Wdefg *դպրոցաց* ps *դպրնց* I *դըրպրոցանցն* bhlq *դպրացն* H *վասն դպրոց նորին վասն* փխ. *վասն... ի վանս* Kô *որ ի վանսն* LMQRS TXYZ *որ ի վանս* [illegible] *որ ի վասն* hdfkmpqs *ի վանսն*

6 X *քոյրեպիսկոպոսի* fs *քորիսկոպոսի* b *քորեպիսկոպոս* A *ղոշաքաղութեամբ* q *դաւշաքաղութեան* FV *յածիցէ* W *յածեցի* ôd *ածիցի* befg *յածի* g չիք *յածիցի*

7 hlo չիք *վասն... ի չարէն* q չիք *խոյս* բեն գրելու համար տեղը բաց են թողել beg *տալոյ* Q չիք *մեղ* բեն գրելու համար տեղը բաց են թողել X *ի չարէ*

8 ABCDEFGHKLMNOPQRSTUVY ZW *երիցանցն* b *իրանց* փխ. *երիցանց* q *իրիցանց* egkmps *եւ վանականաց* NO *վանանականաց* Uh *վանականանց* G չիք *եւ* ô *եւ համօրէն ժողովրդոցն եւ ժողովըրդականաց* R *եւ համարէն* W չիք *եւ համաւրէն ժողովրդականաց* d *ամենայն* փխ. *համաւրէն* b *ժողովրգոցն* q *ժողովելոց* փխ. *ժողովրդականաց* mps *ժողովրդականաց որ ծուլութեամբ ունին դկարգն* k 9-րդ և 10-րդ տողերի միջև ճոր վերնագիր՝ *վասն որ ծուլութեամբ ունին գկարգն*

10 K *վասն... թշնամանս* ճերքի լուսանցքում f *բառնառալոյ* o *բառնառոյ* X *բռնագտելոյ* փխ. *բառնալոյ, ղայնպիսի*

11 Yeg *քահանայի* ô *զալ* DGH չիք *կալ* JQRSTXYô *եկեղեցին* cefkm pqs *յեկեղեցիս* q *յեկեղեցի*

12 DG *մկրտութիւնն* Hôegq *մկրտութիւն* b *մկրտութեան* IKLMQRST VXZWcdklmoqrs *զմկրտութիւն* b *առնելոյ* c *երկեղիւ* f *երկիղիւ* kmps *երկիւղիւ և ոչ կանանց մերձ լինել ի ժամ մկրտութեամբ*

13 bq *սարկաւագացն* eg *սարկաւագայ* bq *որք* NOWd *զմկրտութիւն* bq *մկրտութիւնս* b *առնէ* cdcfkm pqs *առնեն* t *չառնէ*

ԺԸ. Վասն պատարագիք ի գլխաւոր քահանայն տանն եղիցի։
ԺԹ. Վասն աւելի տալ ղշնորհ գլխաւոր քահանայն։
Ի. Վասն մկրտութեան ծիթոյն։
ԻԱ. Վասն սպասու եկեղեցւոյ որ ի հարսանիս տան։
ԻԲ. Վասն քահանայից որ դայեկութիւնս առնեն։
ԻԳ. Վասն ագիտաց եւ երկականանց։
ԻԴ. Վասն քահանայից որ ղզերեզմանս յեկեղեցիս առնեն։
ԻԵ. Վասն քահանայից որ ղսրբութիւնսն ի տունս շինականաց տանին։
ԻԶ. Վասն ուսուցանելոյ ղժողովրդականսն։
ԻԷ. Վասն աղալոց չաւրհնել պսակ։
ԻԸ. Վասն քահանայից յանդգնութեան։
ԻԹ. Վասն քահանայից միաբանութեան։
Լ. Վասն ժողովրդականաց որ յագապ հրաւիրեցան։
ԼԱ. Վասն որ ագիտութեամբ միղանչեն։
ԼԲ. Վասն պտղոց եւ ընծայից։
ԼԳ. Վասն ոչ առնել գինարբուս ի լալիս։

1 KLMQRSTXYZôbdegq պատարագի c պտարիարղիք փխ. պատարագիք բացի bcdefgkmpqrst-ից մնացած Ձեռ-երը չունեն ի Wbd քահանայի q քահանայ F տան beq տալ փխ. տանն բ չիք տանն եղիցի bq եկեղեցին (e յեկեղեցին) փխ. եղիցի

2 Y չիք վասն... քահանային Un տան FL ղշնորհս befgq շնորհս cdlmp rst շնորհ ô գլխաւոր քահանային ղշնորհ A քահանաին b քահանայից ef քահանայի g չիք քահանային

3 t սկսած 3-րդ տողից մինչև 535-րդ էջ տող 11-րդ չի ընդօրինակված GHeq մկրտութիւն KLRTXY մըկրտութեանն IJ ծէթոյն b ծիթոյք eg ծիթուն kmps ծիթոյն քահանայապետն աւրհնէ կաթուղիկոսն (k այսինքն կաթողիկոսն)

4 g վասն չտալ զսպաս եկեղեցոյն ի հարսանիս փխ. վասն... տան M սպասաւոր IM յեկեղեցւոյ Lk ms եկեղեցւոյն VYôdhloq եկեղեցոյ bcfp եկեղեցոյն e եկեղեցուն Y չիք ի d ի հարսանիսն տանին eq տալ b տալ այսպէս

5 b քահանայիցն KLMQRTXYZ դայեկութիւն S ապյեկութիւն d դայեկութիւսն ô աաերկութիւն փխ. դայեկութիւնս

6 L աըգիտաց N գիտաց FH երկականց b երկականացն cf երկականաց e երականանց g երկկանաց lo երկականանցն

7 hlo քահանայի q քահանայիցս IJS Xôhlo եկեղեցիս g չիք առնեն

8 ô քահանայ q քահանայիցս Y որք ô զսրբութիւնն km զսրբութիւն Ybcdefghlopqrs զսրբութիւնս eg չիք ի տունս

9 b տանին այսպէս g չիք տանին

10 ô ղժողովրդականացն e ղժողովուրդ g ղժողով[...?] NOVWbcdfhklm op ղժողովրդականս r ղժողովուրդականն s ժողովրդականս

11 G տըղայոց q տղայոցն f տղայոց չաւրհնելոյ տղայոց պսակ ô պսակն ոչ օրհնել l պրսակ b պսակս

12 bq քահանայիցն ô յանդգնութեանց XY յանդգնութեանն ô անգղնութիւն deg անղգնութեան q անդղգնութեանն

13 JY միաբանութեանն

14 g չիք ժողովրդականաց Gô ագապ abcdefgbklmoqrs յագապս o հրաւիրեցին q հրօրէից

15 r որք l չիք որ

16 k պիտղոց ô տղայոց փխ. պտգոց, ընծայի o ընձաից

17 ô չիք վասն DGH մի փխ. ոչ Un չառնել hl առնուլ b գինարբուսն c գինաոբուսն eiq գիներբուս ô արբուս ի լալէ g ի լալիս գիներբու cdkmps ի լալիսն befq չիք ի b լալուս e լալի

ԼԴ. Վասն քահանայից զգուշացուցանել զկանցաւորս։
ԼԵ. Վասն աբեղայից։
ԼԶ. Վասն եկեղեցւոյ եւ վանաց թէ որպէս։
ԼԷ. Վասն միաբանելոյ վանաց եւ եկեղեցւոյ։
ԼԸ. Վասն վանաց թէ յինչ պատճառս շինեցաւ։
ԼԹ. Վասն ամաչեցուցանել զկանդգնեալսն։
Խ. Վասն յայտ առնելոյ զհատուցումն շնորհիցն։
ԽԱ. Վասն ազապի որ մասնականաւ։
ԽԲ. Վասն պատարագաց որ ի վանս կատարին։
ԽԳ. Վասն ամուսնացելոց քահանայից։
ԽԴ. Վասն սահմանադրութեան կանոնաց։
ԽԵ. Վասն եպիսկոպոսաց թէ որպէս պարտ է զպաշտաւնեայս Աստուծոյ խնամել։
ԽԶ. Վասն քահանայից թէ որպէս պարտ է պատուել զաստուածընկալ սեղանն։
ԽԷ. Վասն եպիսկոպոսաց։

1 ôk վասն քահանայից որ զգուշացուցանել (o զգուշացուցանել) զկանցաւորս (ô պարտ է զկանցաւորս) N քահանայի X զգուշացուցանելոյ g խրատել փխ. զգուշացուցանել BCEIJVdps զանցաւորս X զկանցաւորսն f զկնցաւորս be զանաւրէնս (g զանօրէնս q զկանաւրէնոն) փխ. զկանցաւորս

2 ABCDEFGHIJNOPUf աբեղէից b աբեղայիցն ô վասն աբեղայից կրրկնված է kmps վասն աբեղէից ի կրաւնս կալ

3 IVXYobcdehlopqs եկեղեցոյ ob eq վանից Odeq թէ որպէս է W չիք թէ որպէս g չիք վասն... զուրս տան՝ 367-րդ էջի 10-րդ տողը

4 cdkms միաբանելոց e վանից Yb եկեղեցոյ եւ վանաց ô եկեղեցեաց եւ վանից NOWe չիք եւ lM յեկեղեցւոյ TVXcfhloq եկեղեցոյ e եկեղեց

5 befq վանից X թ[է] Fs զինչ DGHIJKLMQRSTXYZôdeklnpqr ինչ b թէ ինչպէս շինեցօ պատճառաւ Qehlor պատճառ Un պատճառի dq պատճառաւ e շինօ

6 X ամեաչեցուցանելոյ beq ամաչեցուցանելոյ BCDEFGHIJNV de զանգգնեալսն b զանտգնեալսն flq զկանգգնեալսն ho զկանգգնեալ r զզկանգգնեալս Zô զկանգիմանեալսն փխ. զկանդգնեալսն

7 o յայգ IXY զհատուցմունսն ô զհատուցման բացի bcdefhklmopq rs-ից մնացած ձեռ-երը զհատուցմունս ô զշնորհիցն b շնորհաց q շնորհացն d շնորհին ekmps շնորհից

8 KLMQRSTXYZdqr յազապի X մասնականաւ h մասնականաւն d մասնակօ

9 d պատագարին e պատարագի ôd ի վանսն RXY կատարի b կատարեցաւ eflq կատարեն

10 BCDEFGH ամուսնացելոյ r ամուսնելոց kmps քահանայից իբրաւանց

11 XY սահմանադրութեանն ò սահմանադրութեանց d սահմանադրութիւն d կանոնաց այս ô կանանցն փխ. կանոնաց

12 r եկեղեցեաց փխ. եպիսկոպոսաց Ge զպաշտօնայս b ըպաշտօնս q զպաշտաւնս hlo պահել զինս եկեղեցոյ (o եկեղեցւոյ) փխ. զպաշտաւնեայս... խնամել

13 IJ աստուծոյ զաստուածընկալ սեղանն խընամել Z վասն... խնամել Ներքևի լուսանցքում e չիք խնամել

14 f պարտից պատուել bckmpqs իցէ փխ. է E պատւել q պատուեալ Wbe զաստուածընկալս q զաստուածընկալեալս ô աստուածային

15 r սուրբ սեղանն Wd սեղան e եկեղեց[...?] փխ. սեղանն bq չիք սեղանն

16 q եպիսկոպոսացն ô վասն եպիսկոպոսաց որպէս խնամէ ժողովուրդ kmps վասն եպիսկոպոսաց որ զմարմնոյ ընտանիսն առաւել մեծարեն p այս վերնագիրը գրված է խp և ծ վերնագրերի միջև

ԽԸ. *Վասն զգուշութեամբ պահեսցի սահմանս այս։*
ԽԹ. *Վասն եպիսկոպոսաց եւ վարդապետաց։*
Ծ. *Վասն եպիսկոպոսաց եւ իշխանաց։*
ԾԱ. *Վասն եպիսկոպոսի թէ որպէս պարտ է պահել զինչս եկեղեցւոյ։*
ԾԲ. *Վասն իշխանաց եւ ժողովրդականաց որք տուրս տան յեկեղեցի։*
ԾԳ. *Վասն թէ Աստուծոյ են ինչքն։*
ԾԴ. *Վասն թէ առաքելական պատուոյ եղեր արժանի։*
ԾԵ. *Վասն որք զտուրս տան։*

Կանոնք սրբոյն Սահակայ հայրապետի

Ցաղագս քորեպիսկոպոսաց թէ ո՞րպէս պարտ է զկանոնական կարգն հաստատուն պահել յեկեղեցիս.

1 p *թէ* փխ. *վասն* cdkms *վասն թէ* W *պահելոյ* Wor *զսահմանս* b *սահմանացս* d *սահմանն* d չիք *այս* hl չիք *վասն... այս*
2 q *վարդապետացն* kmps *վարդապետաց որ* (p *դի մի* փխ. *որ*) *աշակերտեցեն*
3 B չիք *վասն* b *եպիսկոպոսից* X չիք *եւ* bq *իշխանացն* kmps *վասն եպիսկոպոսաց խնամօք* (ms *խնամաւք*) *կալ ի սահմանս իւրեանց*
4 ó *եպիսկոպոս* h չիք *եպիսկոպոսի* oh չիք *թէ* befg չիք *պարտ է* bq *պահեալ* e *պահէ* IJ *յեկեղեցւոյ* VYôbcehlo *եկեղեցոյ* f *եկեղեցոյն* q *եկեղեցուն* kmps *վասն եպիսկոպոսաց զգուշութեամբ պահել զինչս եկեղեցւոյն* այս վերնագիրը km ps-ում դրված է 6-րդ տողում իսկ 6-րդը՝ 8-րդ տողում
6 X *ժողովրդական* BCDEFGHMb efq *որ* o *տուր* hlo *տունս* փխ. *տուրս*
7 HKLMRSTYZ *եկեղեցի* Q *եկեղեցին* X *եկեղեցւոյ* ôbhloqr *եկեղեցոյ* d *յեկեղեցին* e *յեկեղեցոյ* km ps *վասն իշխանաց տրոց որ յեկեղեցիս*
8 KLRTXYZde *յաստուծոյ* bcdefq չիք *ինչքն* o *վասն թէ աստուծոյ են ինչ ամենայն տուրք մարդոյ որ կան ի ձե[ռ?]ս իւրեանց* km ps *վասն* (p չիք *վասն*) *թէ* (p *եթէ*) *աստուծոյ են ինչք եկեղեցւոյ* (ps *եկեղեցոյ*) *եւ եպիսկոպոսն տեսուչ*
9 Gô չիք *թէ* o *յառաքելական* ELQR STZ *պատւոյ* XYoel *պատոյ* ô *արժանի եղեր* kmps *վասն այնոցիկ որ զայլս զրկեն եւ տուրս տան յեկեղեցիս կամ յայլս* (k *զյայլս*)
10 hl *վասն թէ որք* DEbeq *տուրս* U *զտուր* I *զտունս* փխ. *զտուրս* kmps *պատուէր եպիսկոպոսաց բովանդակ կարգաց եկեղեցւոյ խնամք տանել*
11 û չունի երկրորդ վերնագիրը n *կանոն* բացի bcdefgkmpqs-ից մնացած ձեռ-երը չունեն *կանոնք* V *սրբոյ* M *սահակայ հայոց հայրապետի* IJKMZr *հայրապետին* bcdefg mpqs չիք *հայրապետի*
12 m չիք *յաղագս... յեկեղեցիս* Wck ps *քորեպիսկոպոսի* bq *քորեպիսկոպոսութեան* f *քորեպիսկոպոս* c *եւ թէ* bq չիք *թէ* n *զկանոնականն* hl չիք *զկանոնական*
14 ô *զարդն* bcefghklqs *զկարգն* q *պահելո* KLMQRSTXYZô *պահել ի սուրբ յեկեղեցիս* (Lo *եկեղեցիս* M *յեկեղեցի*) b *պահելոյ եկեղեցոյ զկանոնականս սահմանս աստուածային պատուիրանացն* փխ. *պահել յեկեղեցիս* I *յեկեղեցից* V *յեկեղեցիս* d *յեկեղեցին* k *զեկեղեցիս* q *եկեղեցո* eg *յեկեղեցիս աստուծոյ* բացի Wbcdefghklpqs-ից մնացած ձեռ-երը *յեկեղեցիս* բառից հետո ունեն ABCDEFGHIJLPQRS TVZno *զԸլուխս ծե* NO *գլուխս ծ եւ ե* GKMXYô *գլուխ ծե* U *գլուխք ծե* r *ծե*

ՇԻ (ՇԺԶ) Ա. Զի սրբոց բարեպաշտաց եւ առաքինութեամբ պայծառացելոց պարտ է հաւատալ զպատիւ կարգի պաշտամանս այսորիկ, վերադոյն ճառեցաւ ի մէնջ, որոց մաքուր են միտք յարծաթսիրութեան ախտէ, եւ ձեռք իւրեանց ի կաշառոց, ուսումնասէրք եւ պարկեշտք, որք բաւական իցեն եւ զայլս ուսուցանել, զամենայն յանձն արարեալ նոցա զեկեղեցիս, անյապաղ խնամով՝ պայծառացուցանիցեն աստուածահաճոյ վարուք, երկիւղածս եւ զգաստս եւ հլու յամենայն բարեկարգորութիւնս։

ՇԻԱ (ՇԺԷ) Բ. Եւ զտաճարս աղաւթից՝ յորս սարք եւ աստուածընկալ սեղանն է հաստատեալ, յորոյ վերայ կատարի մեղսաքաւիչ եւ կենդանաբար խորհուրդ մարմնոյ եւ արեան ապրեցուցչին մերոյ եւ Տեառն, ըստ արժանի բաւականութեանն զարդարուն պահեսցեն անխափան լուցմամբք եւ խնկարկութեամբք, եւ պարսպեալ եղիցի քաղաք որմովք. մերձ ի նա մկրտատուն շինեսցեն յաւանս, որպէս եւ սովորութիւն իսկ է, եւ յայլսն՝ ի նմին կանգնեսցի աւազան մկըր-

1 Y սրբոց befgqx եւ բարեպաշտից Ychmops բարեպաշտից dl բարէպաշտից O պայծառելոց bq պայծառացելոցն f պայծառեցելոց
2 d զպատիւս h զի պատի. û կարգի եպիսկոպոս պաշտամանս l պաշտամունս bq պաշտպանս g պաշտմանս Y այ[ս?]որիկ û վերնագոյն
3 û վառեցաւ փխ. ճառեցաւ, չիք ի մէնջ ob ի մէջ F յարծաթասիրութեան o յարծաթսիրութեանն b յարծ[..?]սիրութեան Iôû արծաթասիրութեան JMNOSVW արծաթասիրութեան Y յարծաթասիրութենէ h յարծաթասիրութեամբ n յախտէ արծաթսիրութեան
4 IJûr յախտէ Y ախտի bfgqx ախտէն e ախտաէն r եւ ձեռն NO ի կաշառուց Vbefgq ի կաշառոյ û ի կաշառաց
5 r այլ փխ. որք V բաւականեցին o բաւականացին hefgq են փխ. իցեն eg չիք եւ oq զայլ l զայս փխ. զայլս hio ուսուցանեն o ուսուցանելն Feg անձն o չիք յանձն d արար
6 U չիք նոցա IJl անապաղ egq յանապաղ ûհանապազ փխ. անյապաղ IVbq պայծառացուցանեն eg պայծառացուսցեն r պայծառեցուցանիցեն x պայծառացուցանել
7 begq վարիւք b զերկիւղած c զերկիզածս degkpqs զերկիւղածս ô սզաստս ckmps զգաստսն beq զգեստս (g զգէստ) փխ. զըգաստս L հըլու FIMôbegq ամենայն
8 o բարիորգորութիւնս u բարեյորգութիւն ժ բարէյորգորութիւն or բարէյորգութիւնսն
9 b զտաճար û զպատճառ փխ. զտաճարս Kôq աղաւթից û աղօթից ô զորս û եւ սուրբ h սուրբս NXW սեղան
10 bcefgkmpqs սեղանն հաստատեալ է Qd չիք է d հաստատեսցի IJKLMR STXYZôûg որոյ G վասն փխ. վերայ b չիք յորոյ… կենդանաբար e կատարեալ է եւ [?] ատարի g կատարեալ է ի մեղսաքաւիչ եւ ի կենդանաբար û զմեղսաքաւիչ
11 ho խորհուրդ eg յարեան p տեառն մերոյ X չիք եւ (տեառն)
12 IMQSUXWoûbcdefgkmpqs բաւականութեան bf զարդուն
13 L լուծմունք o լուցքմամբք ûq լուծմամբ R խնարկութեամբք û խընկարգութեամբ x խնկարկութեամբ r պարապեալ փխ. պարսպեալ x չիք եղիցի l որմովք փխ. քաղաք որմովք
14 h եւ մերձենա Tcdefghklopqrsx եւ մերձ b մկրտութիւն egx մկրտատունս n մկրտատունն Wô շինեցին U շինեսց MOXWdq յաւազանս (b աւազանս eg եւ յաւազանս x եւ անդ) փխ. յաւանս
15 KLMQRSTXYbcdhkmprs այլսն ô զայլսն զյայս փխ. յայլսն Y կանգնեսցին f կանկեսցի gh կարգեսցի փխ. կանգնեսցի

տութեան, որոյ ծննդեամբ հոգին սուրբ վերստին նորոգելով դրոշմէ լինել որդիս լուսոյ. վասն որոյ բազում պատուոյ մեծարանաւք պարտիմք մեծարել։

ՇԻԲ (ՇԺԸ) Դ. Եւ պաշտաւն սաղմոսերգութեանն անխափան լիցի ի տուընջեան եւ ի գիշերի, ըստ աւրինակի մայրաքաղաքացի հաւրն հովուապետի. զի ամենայն ումեք չէ աւրէն եւ իշխանութիւն յապաղել զայն կարգ պաշտաման, կամ նորաձեւութիւնս ինչ առնել, այլ միշտ ի նմին յարամնալ։

ՇԻԳ (ՇԺԹ) Դ. Զնոյն եւ տեսուչ քորեպիսկոպոսն պարտի համառաւտել զամենայն եկեղեցիս եւ եթէ ոք հեղգասցի եւ ըստերիւրեալ գացի՝ յանդիմանեսցեն. կշտամբեսցեն խրատու վարդապետութեան, եւ զանիւք եւ տուգանաւք պատուհասեսցեն ատենական հրապարակաւ, զի եւ այլք երկիցեն։

ՇԻԴ (ՇԻ) Ե. Քանզի պարտ եւ պատշաճ է յամենայն տարւոջ, յորժամ ժողովքն կատարիցին, ըստ կանոնական սահմանադրութեանց շրջել

1 CDHLU ծնընդեամբ bq ծնընդեան l ծննդեան c հոգւոյն սրբոյ CDH Yû սուրբ հոգին bIor սուրբ հոգւոյն (r հոգւոյն) CDLV վերըստին hlo նորոգել G դըրոշմէ L դրոշմելով b դրոշմն q դրոշմ

2 ô լինիլ I ոյոր LRSTXZûl պաաւոյ Ur պատուօք n պատուաւք W պատուոց q պատուուց egn ի մեծարանօք (n մեծարանաւք) R մեծարեալ

3 ô պարտեմք եւ մեք մեծարել b պատուիմք մեծարեալ այսպէս փխ. պարտիմք մեծարել q պատուեմք փխ. պարտիմք

4 ôp զպաշտօն kms զպաշտաւն egr պաշտօնն FIJMOSUVXYWôû deghln սաղմոսերգութեան b սաղմոսերգութիւնս q սաղմոսերգութիւն e կացէ bcdfgbklmopqrsx կացցէ փխ. լիցի KZ աըւընջեան L տուընջեանն X տուընջան d տըւընջան A տունջեան ô տունջեան

5 eq չիք ի KLR յաւրինակի STXZ յօրինակի Y մայրաքաղաքի hlorx մայրաքաղաքաց Qp հաւր l հօր x չիք հաւրն Teg հովապետի b հաւտայպետին q հաւտապետի x հովուապետին

6 NOXW զամենայն hlo ուրէք pr ուրեք Sô արարչէն փխ. աւրէն o ապաղել

7 hl կարգս ô կարի փխ. կարգ C պաշաման bq պաշտպան hl պաշտման ժ նորձեւութիւնս l եւ ոչ փխ. ինչ u չիք ինչ B այղ

8 b մշտ r մինչ փխ. միշտ be յարայմնալ x յարանալ S յարամնալ (o տրտմնալ d յորոյ մնալ) փխ. յարամնալ

9 bp ի նոյն blo տեսուչք bq տեսող (e զտեսողք g զտեսող) փխ. տեսուչ lô քորեպիսկոպոսին Xû քորեպիսկոպոս h քորեպիսկոպոսքն l քորեպիսկոպոսունքն LQhl պարտ է n համարաւտել r համառուտել bq հիմնառատել փխ. համառաւտել p զեկեղեցիս ամենայն

10 ûlrklm թէ I յեղգասցի bcdefmoqrsx կամ փխ. եւ (ըստերիւրեալ) hl եւ կամ ըստերիւրեալ Qû չիք եւ (û ունի եւ) ըստերիւրեալ գացի ô ըստերիւրիւրեալ cdefgkqsx ստերիւրեալ

11 KLRTYZ վարդապետութեանն ô չիք եւ (զանիւք)

12 W տուգանիւք p տոգանօք q տուդանանաւք lô պատուհասեսցին Q ատենակաւ

13 begq չիք եւ (այլք) Ibdefghlo qrx այլքն b եկեսցեն egq երկեսցեն

14 Hb պարտ է եւ ôûeg ամենայն VYôbdefgq տարոջ b չիք յորժամ NOWûbcdefgbklmopqrsx ժողովք o ժողովուրդքն փխ. ժողովք

15 XWôbq կատարիցեն h կատարեսցեն lo կատարեսցին n կանովնական o սահմանադրութեան cdefgbkmo pqrs սահմանադրութեանցն Y շրջիլ I շրջեր

քորեպիսկոպոսաց ի հաւատացեալ նոցա եկեղեցիսն եւ քննութիւն առնել վարուց եւ կարգի պաշտամանն, թէ որպէս ունիցին, եւ համարս պահանջել յերիցանց եւ ի սարկաւագաց ժամուցն քարոզութեանցն եւ աղութիցն մատուցման եւ զկնքատուացն մի ըստ միոջէ յարմարումն կատարելութեան, եւ զպատարագամատուցացն սարսափելի խորհրդոյն պատշաճող սպասահարկութիւն, զի փոյթեռանդն յաւժարութեամբ եւ երկիւղիւ անդրդուելի պահեսցեն. վասն որոյ թէ հեղգայցեմք՝ համարս պահանջելոց եմք, եւ եթէ ոք տարտամ եւ յետնեալ գտանիցի ի սքանչելի ճառեցեալս աւանդութեանց, կրեսցէ պատուհաս սաստիկ, ո ոք եւ իցէ, եւ ի պատուոյն իւրմէ զրկեալ եղիցի՝ մինչեւ հաշտեսցի ընդ նմա վարդապետն։

ՇԻԵ (ՇԻԱ) Զ. Եւ ոչ միայն երիցանց եւ սարկաւագաց պարտ է մշտնջենաւորել ի պաշտամանն, այլեւ ամենայն ուխտի մանկանց. եւ եթէ

1 b քորեպիսկոպոսն cdegkmpqs քորեպիսկոպոսացն f քորեսկոպոսացն bcdefgkmpqs չիք ի egq հաւատացեալն r ի յեկեղեցիսն Mcdhkm psx յեկեղեցիսն b եկեղեցիս egq յեկեղեցիս

2 c առնուլ Vd վարուցն o զարկի hl չիք կարգի û պաշտաման ghl պաշտմանն b պաշտպան n պաշտպանն cdhlmors եթէ k չիք թէ N ուրիցին V ունիցի bq իցեն փխ. ունիցին W չիք եւ (համարս)

3 p համար IJQSôûhlno երիցանց bq յիրեցանց b չիք ի d ի սարկաւագացն ûb ժամուց x զժամուցն W եւ քարոզութեանցն և ôûd np քարոզութեանց

4 ABCDEFGHIJNOPUVXWûbhl աղութից (նաև աղօթից) v զաղօթիցն bcdefghklmoqrsx մատուցումն U չիք եւ (զկնքտաուացն) K զկնքատըւացն X կնքատուացըն ô զքնքատուացն p զկնքաւորացն Yq կատարելութեանն g եւ մի ըստ

5 Wei պատարագամատուցացն q պատարագ մատուցուացն u զպատարագամատուցաց mps պատարագամատուցողացն b պատարագ մատուցեալ c պատարագ մատուցողացն k պատարագս մատուցողացն q պատարագս մատուցեալ d պատարագն մատուցացն

6 l խորհըրդոյն բացի A-ից մնացած Ձեռ-երը պատշաճաւղ (նաև պատշաճօղ) ô պատշաճոյղ LMQRSTX Zohd սպասահարկութեան Y սպասահարկութեանն g սպասահարկութիւնս

7 d յաւժարութեան e օժարութեամբ FK անդըրդւելի

8 Yr եթէ IV հեղգասցեմք o հեղգասցիմք b չիք համարս պահանջելոց եմք p տալոց փխ. պահանջելոց eg եմ փխ. եմք p լոէ x չիք ոք

9 hl տրտում (I տարամ) փխ. տարտամ oû եռնեալ beıgq զոցի bcd efgkmpqs չիք ի be աւանդայպահութեանց chmosx աւանդապահութեանց u ճառեցեալ d օանդս պահութեանց q աւանդս պահութեանց

10 KLMQRSTXYZo կրեսցեն l պատուհասս h սաստիկս Q կրեսցիկ փխ. սաստիկ bq որք փխ. ո ոք Y ո և ոք իցէ u չիք ոք r չիք եւ (իցէ) hlx չիք եւ (ի պատուոյն) eg չիք եւ ի պատուոյն... նմա՝ տող 11 EKLZo պատւոյն o պատոյն u պատւոյ q պատ[ոյ]ն

11 f եղից bqr չիք ընդ dfm նա փխ. նմա E եւ վարդապետն eg վարդապետին o վարդայպետն r վարդապետ

13 o երցանց q իրիցանց DGH միշտընջենաւորել F մըշտնջենօրել IJKLûhl մշտնջենաւորիլ

14 begq եւ փխ. ի bq պաշտմանց hl ի պաշտման բացի RVXYZegx-ից մնացած Ձեռերը ի պաշտաման f ամեն eg ուխտին bq տեառն փխ. ուխտի բացի bcdefghklmopqr-x-ից մնացած Ձեռերը չունեն եւ

ոք մեղկ եւ լոյլ իցէ՝ ղնոյն կրեսցէ պատուհաս։ Այլ զոգէտս եւ զգինուորս ամենեւին իսկ պարտ է որոշել ի շնորհէն վայելից, որ ինչ ի ժողովրդականաց ի տուն Աստուծոյ մտանիցէ. բայց թէ ինքեանք կամ զաւակք իւրեանց հրահանգիցեն լինել արժանի։

ՇԻԶ (ՇԻԲ) Է. Նոյնպէս եւ զարբեցողսն որոշեսցեն եւ զկռուողսն՝ մինչեւ յապաշխարութիւն եւ յուղղութիւն եկեսցեն, ըստ առաջնորդին կամաց։

ՇԻԷ (ՇԻԳ) Ը. Իսկ զպոռնկորդին եւ որ յերկրորդացն են նոցին հաւասար մինչեւ յերրորդ ծնունդ, ըստ առաջին կանոնացն հեռի կացցեն ի կարգէն եւ ի շնորհացն, զի պարկեշտ եւ սուրբ եւ աներկեւան եղիցի ուխտ պաշտաւնէից Աստուծոյ. զի թէ Ղեւտական ազգն այնպիսի պա.տուէր ընկալաւ սոսկալի եւ զգուշաւոր անարատ սպասաւորութեան՝ որչափ եւս առաւել այժմուքս են արժանաւոր փութոյ՝ ըստ Պաւղոսի վկայութեան։

1 W հոյլ o ոյլ R յայլ (bl ծոյլ) փխ. յոյլ kmps ծուլասցի փխ. յոյլ իցէ eq եւ յոյլ եւ bq պատուհասն p զպատուհաս begq այն փխ. այլ o և և զոգէտս û ազէտս

2 Y զինորս ô զգինորս ûbdhlqr զինուորս kmps զգինուորեալն, քերեթին փխ. ամենեւին Y որոշեն D վայելիցեն begq վայելիցէ x չիք վայելից b չիք որ

3 m չիք ինչ b չիք ինչ... մտանիցէ KLMPQRSTXZôhloqx ի տունն û մտանիցէ աստուծոյ ô մտանէ r մատնիցի փխ. մտանիցէ Xbefglpqx եթէ

4 d չիք ինքեանք կամ Weg զաւակ n զաւակն ô աւազակք փխ. զաւակք Y հարահանգիցեն c հրահանգիցեյ ps հրահանգիցեն x հրահանգեսցին

5 P սոյնպէս (g որպէս) փխ. նոյնպէս Ng զարբեցողն ü զարբեցողս ô որոշասցին eg չիք եւ (զկռուողսն) F զկռուողսն s կռուաւղսն

6 IJSôü ապաշխարութիւն N յապաշխարութիւնն ôû ուղղութիւն N ընդ փխ. ըստ, առաջնորդի

7 IJUbdegnq կամացն

8 A զպոռնկորդիս ü պոռնկորդիս hkl mos զպոռնկորդիսն p զպոռնիկսն h չիք եւ q յոր Hkmps երկրորդացն բացի nx-ից մնացած Ձեռ-երը յերրորդացն (G երրորդացն ô երրորդացն û յերրորդաց b յերրորդի cf ցերրորդ deg ցերրորդն q յերրորդի) փխ. յերկրորդացն N չիք յերկրորդացն... մինչեւ bq իցեն փխ. են q նոցա x չիք նոցին

9 kms ցերրորդ p երրորդ q ցերորդ IKMYbdefgbklqx ծնունդն efgx կանոնաց m կանոնացն հեռի կրկնված է b կացեն

10 o ի շնորհաց kmps զոր փխ. զի բացի hlrx-ից մնացած Ձեռ-երը չունեն եւ (աներկեւան) Ol աներկեւեան h աներկեան bq աներկեւան (b աննենգեւան) խարդախ եղիցի

11 Y եղիցին IJû յուխտ b ուխտայպաշտաւնէիցն ô պաշտօնէից kp պաշտօնէին ms պաշտաւնէին Mbcefgbklmopqrsx աստուծոյ (e յաստուծոյ) զարդարուն (hl եւ զարդարուն M զարտարուն) եւ ճշմարիտ հաւատովք եւ գործովք առաքինութեան (rx առաքինութեանց) ցանկալի (b ցանկալ) ամենեցուն եւ պատուական որպէս եւ վայելէ (f եւ է վայելէ) պաշտոնէից աստուծոյ փխ. աստուծոյ այս հատվածը հավանաբար հետագայի ընդմիջարկություն է, որովհետև նախադասության իմաստին նոր բան չի ավելացնում. b թէեւ

12 DGH այնպիսին IJû այսպիսի bq զսոսկալի hl չիք զգուշաւոր անարատ p չիք անարատ Y սպասաւորութեանն

13 ü այժմուց oq այժմունքս d փոյթոյ

14 BCDEFGHJUYchkmnopqrs վկայութեանն

ՇԻԸ (ՇԻԴ) Թ. Արդ՝ զամենայն զայս ահիւ եւ երկիւղիւ պարտի հրաման տալ եւ կարգել տեսուչ քորեպիսկոպոսն, զլաւս եւ զաչողակս պատուել եւ մեծարանաց առնել արժանի, եւ զանպիտանսն խոշտանգանաց մանաւանդ զուսումնատեացսն. զի որ «Կամակոր է յուսմանէ՝ անկանի ի չարիս»* ըստ գրեցելումն։

ՇԻԹ (ՇԻԵ) Ժ. Վասն որոյ եւ անհատ պարտի պահել յարդարումն զդպրոցսն ի վանս եւ յայլ արժանաւոր տեղիս, զի լուսաւորեալք լուսով պատուիրանացն Աստուծոյ՝ զամենեսեան լուսաւորեսցեն. քանզի յորժամ ուխտն որ գլուխն է եկեղեցւոյ ընտիրք եւ պիտանիք լինիցին, եւս առաւել ժողովուրդն։ Եւ. եթէ եղիցի ոք ի ժողովրդենէն ծոյլ, վարուք առաքինութեան զիւրազգոյն լիցի ածել յուղղութիւն, քանզի չէ փոքր յաղագս այդորիկ հոգ ի վերայ քորեպիսկոպոսին՝ այց առնել եւ վարուց ժողովրդեանն, եւ ըստ պարապոյ ուխտաւորեալ պահոցն եւ աղաւթից՝ ուրախացուցանել գրոց սրբոց վարդապետութեամբ, շա-

*Առակ. ԺԷ. 16

1 KLMQRSTXYZob զայս ամենայն (LTZ յամենայն) cf երկիւղիւ r երկիւ b եւ պարտ է dq պարտ է

2 V չիք կարգել bcdefgkmpqs չիք տեսուչ IJû քորեպիսկոպոս d քորեպիսկոպոսաց f քորիսկոպոսն kms քորիսկոպոս Unr զլաւն d զլաւ H զլուս փխ. զլաւս p զլաւս եւ զընտիրս եւ զաջողակս GH չիք եւ (զաջողակս) d զաջողակն KLSX Zû պատւոյ bcdefgkmps պատուեսցէ

3 Y չիք եւ (մեծարանաց) cefgkm pqs արասցէ փխ. առնել bd արժանի արասցէ Vbdhlqx զանպիտանս o խոշտանաց u խոշտանկանացն

4 ú զուսումնատեաց blo զուսումնատեացն G զոր փխ. զի որ û չիք որ IJ ուսմանէն oo ուսմանէ BCDE FGH անկցի Qh անկանիս eg յանկանէ

5 Q գրեցումն W գրելոցն l գրելումն

6 ô այսորիկ փխ. որոյ hl Թ և Ժ համվածGերը միացված են cdefgbkopq rsx չիք եւ hlx անընդհատ S արդարուն ô արդարոյն n յարդարումն cefgkmpqs դյորդորումն (b ըդյորդորումն d զորդորումն) փխ. յարդարումն û զըպրոցս x զդպրոցն bcdefgkmpqs չիք զդպրոցսն r չիք ի

7 efghlnox ի վանսն r զվանսն H վնանս փխ. վանս IJ KLMQRST YZôbr այլ û լուսավորեալ IJû լուսովք Q յուսով (b պատուով) փխ. լուսով

8 ô որժամ

9 IJZû յուխտն BCDEFGHZcdkm ps գլուխ է IR յեկեղեցւոյ VYôce fghoqr եկեղեցոյ b եկեղեցոյն L եւ կրկնված է N պիտանի b լիցին d եղիցին

10 c ի ժողովուրդն eg ժողովրդեանն Y չիք եւ Uhn Թէ p եԹէ ոք ի ժողովրդենէն եղիցի ծոյլ վարիւք F ի եղիցի X ոք եղիցի hx ի ժողովրդենէ AB ծոյդ c ծոյլք deg ծուլ x լոյծ փխ. ծոյլ b լուարուք (eg յուղարուք) փխ. վարուք

11 x անառակութեամբ փխ. վարուք առաքինութեան FYI առաքինութեանն bo յառաքինութեամբ Leg առաքինութեամբ b զիւրայզին bcdefghklmopqrs լինի x առնի փխ. լիցի beg յածել o չիք ածել, յուղութիւն e ուղղութիւն

12 bcdefgkmpqrsx եւ յաղագս d յաղակս e այդօրիկք Hq հոգի ի Xd հոգս fms քորիսկոպոսին n չիք եւ

13 N ժարուց փխ. վարուց û ժողովրդեան 1o որ փխ. եւ (ըստ) Y պարապուոյ 1q պարապոյս V կարապո փխ. պարապոյ o ուխտիաորեալ KLMQSTXYZôb պահոց R պահայ փխ. պահոցն

14 V աղօԹին dhl աղաւԹիցն Z ուխտացուցանել փխ. ուրախացուցանել b ի գրոյ U չիք սրբոց ô վարդապետուԹիւն b վարդապետուԹեան q վարգապետուԹեանն

հել զմեղուցեալսն, եւ տալ տեղեկութիւն կրթութեան եւ պահպանութիւն ամբիծ հաւատոյ, եւ զգուշանալ եւ փախչել ի հերձուածողաց եւ յաղծապիղծ գործոց, քանզի զդիտաւորութեան գործ նոցա է հաւատացեալ եպիսկոպոսին, ըստ աւրինակի բարգաւաճեալ մեծի մարգարէին Մովսէսի, որ կացոյց ոստիկանս ի վերայ ժողովրդեանն քննել եւ դատավճիռ հատանել. եւ զծանր ինչ բան առ ինքն հասուցանել, եթէ զգուշասցին եւ զգուշացուսցեն ըստ պատգամի մարգարէութեան, թէ «Ահա սուր գայ»*. եւ ազգ երկրին ապստամբեալ անփոյթ առնիցէ՝ նոքա յանաւրէնութեան իւրեանց մեռցին, եւ նա ապրեցուսցէ զանձն իւր։

ՇԼ. (ՇԻԶ) ԺԱ. Ապա եթէ զաւշաքաղութեամբ լածիցի զհարկսն միայն պահանջել, եւ ագահութեամբ ղոսկւոյ եւ զարծաթոյ մթերս փափագիցի մթերել, եւ պղերգացեալ ի մոռացաւնս զկանոնական քննու-

* Հմմտ. Եզեկ. Լ, 4

1 b եւ զմեղութեալն q զմեղուցեալն hlo զմեղուցեալս B չահել..: կըրթութեան ձայն յուսանցքում o յտ]ալ H տեղեկութեամբ KLk TZ անղեկութիւնն Y կրթութեանն, պահպանութեանն hlox պահպանութեան

2 MQXYôûcflopor անբիծ dkmpsx հաւատոց o չիք եւ (զգուշանալ) cps զգուշալ ô փախչիլ E հերձւածողաց Xmps հերձուածողացն k հերձւածողացն eg ձերձողաց (b զերծողաց) փխ. հերձուածողաց

3 F յաղս պիղծ ö աղծապիղծ h յաղծապեղծ d յայլպիղծ (q յայլապիղծ b յազգայպիղծ) փխ. յաղծապիղծ U յաղծապիղծոց փխ. յաղծապիղծ գործոց û չիք եւ յաղծապիղծ գործոց RS զդիտաւորութեան o զդիտութեան û զիտաւորութիւն b ի զիտաւորութեան hIx զիտաւորութեան q զդիտաւորութեանն K գործոց û գործոյ efgk նոցա է հաւատացեալ է D հաւատաց h հաստատեալ փխ. հաւատացեալ

4 eg օրինակին u բարգաւաճել b բարքհաճեալ q բարգհաճեալ bq մեծ ː մեծէ b մարգարէն

5 NO մօսէսի Y մոսէսի ofkmrs մովսիսի x մովսեսի IJ ոսսիկանս N յուստիկանս OV յոստիկանս Qbq ուստիկանս d ոստիկեանս W ժողովրդեան

6 b դատայվճիռ d դաաայվճիռ q դատավճիռ p դատապարտել եւ վճիռ փխ. դատավճիռ ô դատավճիռ եւ առնել եւ հատանել Vq ծանր b ծանիր fl զծանրբ û բանն bcmq հատուցանել փխ. հասուցանել

7 bq չիք եթէ... զգուշացուսցեն M եւ ըստ պատգամի մարդարէութեան զգուշցուսցեն թէ ահա JLg զգուշացուցանեն FVYcefgbklmopqr sx մարգարէութեանն

8 H եւ թէ o չիք թէ b ի սուր bcdef gkmpqs չիք եւ cdkmps յազգ

9 eg փոյթ befgkmoqrsx առնիցեն Y նոքօք IMö անօրէնութեան J անաւրէնութեան Y յանօրէնութեանց nq յանաւրէնութեանն q իւրոց Nq մեռցեն ü մեռանին

10 befgq նա (b զնա) զանձն իւր ապրեցուսցէ (b ապրեցուցանէ) o ապրեբեցուսցէ

11 bhloqx թէ բոլոր Ձեռ-երր զոշաքաղութեամբ Uû յածիցէ obeg ածիցի ps եւ զհարկսն ü զհակսն k զհարկս

12 H զոսկւոյն IVYWôbcdefghloqr զոսկոյ KRSX զարծաթւոյ ô արծաթոյ h մթերոյ bcdefgklmopqrsx մթերս ho փափաղիցէ Ix փափաքիցէ o փաեիցի (p փափիցի) փխ. փափաղիցի BCDFIJKNOPQSTUVYZ Wn փափաքիցի

13 bq պգերգեցեալ beg4 չիք ի IJû ի մոռացմունս Kôdr ի մոռացաւսն LXWhp ի մառացունս beo̱q մոռացան ü զքննութիւնս ː քննութիւնսն

թիւնս դարձուցեալ, զոր ամբողջ եւ անվթար պարտ էր պահել, բոլորովիմբ թողեալ, լքեալ զիւր դիտաւորութեան պահպանութիւնն, եւ եկեալ սուրն կորուսանիցէ զնոսա, ինքն եղիցի պարտական եւ ի ձեռաց նորա խնդրեսցին զարիւնն։ Վասն որոյ պատրաստ կալ հրամայէ ճշմարիտ քարոզն, հսկել եւ արթուն լինել. «Զգոյշ կացէք անձանց եւ ամենայն հաւտիդ, յորում եդ զձեզ Հոգին սուրբ տեսուչս՝ հովուել զժողովուրդ Տեառն, զոր ապրեցոյց պատուական արեամբն իւրով»*։ Եւ զերախտիս հատուցմանցն պարգեւ ի յայտ առնէ. «Զի յերեւել հովուապետին՝ ընդունիցիք զանթառամ փառաց պսակն»**։

ՇԼԱ (ՇԻԷ) ԺԲ. Եղիցի մեզ ամենեցուն խոյս տալ եւ փախչել ի չարէն եւ արդարութեանն լինել հետամուտ. յամենայն ժամ ի հաճոյսն Աստուծոյ ծախել զկեանս մեր, զի անձանց եւ այլոց բազմաց լինի-

*Գործ. Ի. 28 **Ա Պետ. Ե. 4

1 ô դարձեալ, չիք զոր GY անբողջ Y չիք եւ RXhl անվատթար bk mq անվաթար W անվնաս փխ. անվթար Nefg է փխ. էր f պահեալ

2 cefgkmpqsx ե բոլորովին hl եւ բոլորովիմն o եւ բոլորովիմբ r եւ բոլորիմ b բոլորին d բոլորովին J բոլորովիմք befgq լքեալ թողեալ I լրքեալ û իւր b դան[...?] զիւր A դիտութեան հետագայում ուրիշները սրբագրել են դիտաւութեան LVYx դիտաւորութեանն bhlor դիտութեան (cefgkmq դիտութեանն ps դիտութիւնն) փխ. դիտաւորութեան IKLQRSTUVXZWûdlx պահպանութիւն Yq պահպանութեանն kmps զպահպանութիւնն

3 b աւրն փխ. սուրն eghlo կորուսանէ b զնոսա ապա ինքն hl ինք

4 ô ի ձեռին բացի Ybdefgbklmopq rsx-ից մնացած ձեռ-երը նոցա փխ. նորա û խնդրեսցի x զարիւնն խնդրեսցի X զարիունն ôcdkm ps զարիւն begqx վասն որոյ-ից նոր հոդված համապատասխան համարով՝ ոխթ (bx չիք ոխթ) ժր

5 b հրամայէ պատրաստ կալ W քարոզողն hl հսկեալ U հակել փխ. հսկել M լինել ասէ զգուշ

6 o լինիլ որ ասէ զգոյշ BCDE GHQXYûbdeghlopqr զգուշ o լերուք փխ. կացէք bq յանձանց hl յամենայն F յաւտիդ û հաւատիդ փխ. հաւտիդ IJKLQRSTXYZ oûeg որում ûs ետ NO ձեզ d հոգին սուրբ զձեզ

7 ls տեսուչ befgq չիք տեսուչս Aôbdef gqs հովել û ժողովուրդ hlo զժողովուրդս BCDFGHIKLNOPYZW ôûacdf ապրեցեցոյց b ապրեց q ապրեցար

8 abcdefgkmpqs չիք պատուական r եւ սուրբ արեամբ ôûgbloqx արեամբ Gl չիք եւ hq զերեխտիս IVb հատուցմանն

9 fgq պարտ եւ ի (b պարտի եւ) փխ. պարգեւ ի p արասցէ փխ. առնէ DGHIJKLQRSTYhloqr երեւել oû երեւիլ OW յերեւելի Lelo հովապետին a հովւապետին r հովուապետի cdq հաւտապետին b հաւտայպետին d ընդունիցեն բացի ûbefgpqx-ից մնացած ձեռ-երը ընդունիցին

11 T եղիցին բացի abdefghmopqrx-ից մնացած ձեռ-երը ձեզ ôr փախչիլ q փաղչիլ r եւ անդ արդարութեանն

12 H արդարութիւնն b արդարութեամբ e յարդարութեանն RX Y արութեան փխ. արդարութեանն IJKLMQNOVZWôûadnx արդարութեան ôr լինիլ abcdefgkmp qs հետամուտ լինել ôefgq ամենայն b յորժամ փխ. յամենայն ժամ ô ժամ լինիլ ի հաճոյսն Ybe fgq ի հաճոյս

13 L ծախիլ r մեր ի յայս զի q լինիցիմ

ցիմք առիթ փրկութեան, եւ բաւական եղիցուք համարձակելով ասել. «Ահաւասիկ ես եւ մանկունք իմ, զոր ետ ինձ Աստուած»: Շնորհաւք եւ մարդասիրութեամբ տեառն մերոյ եւ փրկչին Յիսուսի Քրիստոսի։*

Նորին կարգ քահանայից առ ժողովրդականս եւ նոցին ժողովրդականաց հնազանդութիւն եւ կարգ ուղղութեան առ քահանայս:

ՇԼԲ (ՇԻԸ) *ԺԳ. Եղբարց սիրելեաց երիցանց եւ վանականաց, որպէս ամբաստանութիւն եղեւ առ մեզ ի բազում տեղիս ժողովրդականաց զքահանայից՝ թէ որպէս ծուլութեամբ ունին զկարգ եկեղեցւոյ պաշտաման եւ աղաւթից, եւ զայլ ամենայն կարեւոր առաջնորդութիւն. մանաւանդ ուսումնատեցութեան, զի ասացին թէ ինքեանք չեն ուսեալ, եւ զորդիս իւրեանց ի դպրաց ոչ ունին, եւ վասն տգիտութեան՝ երիցութեան արժանի ոչ լինին, եւ մեզ զրկանք են եւ նեղութիւն, զի դատարկացեալ եմք նոքաւք եւ ի նոցանէ, եւ ամենեւին*

* Եսայ. Ը. 18

1 Y *փրկութեանն* n *բաւական մեք եղիցուք* L *լիցուք* n *համարձակել ասելով* abcdefgbklmopqrsx *համարձակութեամբ*
2 abcdefgbklmopqrsx *ասելով* (d չիք *ասելով*) *թէ* (l չիք *թէ*) *ահաւասիկ* (l *ահաւասիկդ*) as *եւ* փխ. *ես* q *եւ ես* փխ. *ես եւ* f *մանկունկք* DGH չիք *իմ* aefhlmoprsx *զորս* bq *եւ ետ*
3 acdloprs չիք *եւ (մարդասիրութեամբ)* L *փրկչին մերոյ յիսուսի* û չիք *եւ փրկչին* Y չիք *փրկչին* Aa *փրկչի*
4 N *քրիստոսի* փխ. *յիսուսի* bq *քրիստոսի որում վայելէ փառք* (b չիք *փառք*) d *քրիստոսի որում վայել է փառք իշխանութիւն եւ պատիւ այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս ամէն*
5 A *Նորին* աջ լուսանցքում այս վերնագիրը մի քանի ձեռ-երում որպէս ճողված N-կալված է՝ DEGr̈c *ժղ* b *ժղ* e *ռծր-ժե* f *ռծ-ժղ* g *ռծա-ժղ* BCDEGHIUVûabcdefgbklmopqs չիք *Նորին* HIKr *կարգք* Dô *կարք* M *բան* (q *երգ*) փխ. *կարգ* o չիք *կարգ* L *ժողովուրդականս* c *ժողովրդականսն* Eô չիք *ժողովրդականս եւ նոցին* f *ժողովրդակաց*
6 begq *հնազանդութեան* ô *կարի* փխ. *կարգ* DGHô *ուղղութիւն* VY *ուղղութեանն* bq *քահանայսն*
8 bho *եղբայր* l *եղբայրս* o *եւ երիցանց* bq *իրիցանց* hlo *վանական* Yr *անբաստանութիւն* dk *ամբաստանութեան* b *ամբարտաւանութիւն* (l *ապստամբութիւն*) փխ. *ամբաստանութիւն* o *ապբաստանութիւն*
9 d չիք *եղեւ* K *ի մեզ բազում* R *ժողովրդական*
10 bq *քահանայից* abcdefgkmpqs չիք *թէ* A *ծուղութեամբ* ô *ծուլութիւն* QVYôabcefghloqr *եկեղեցոյ*
11 ô *պաշտամանն* g *պաշտման* b *պաշտպան* X *պատմեն* փխ. *պաշտաման* ôd չիք *եւ (աղաւթից)* R *այլօթից* փխ. *աղաւթից* Kô *այլ* F *զայս* փխ. *զայլ* NO *կարգ եւ որ* (W *կարգաւոր*) փխ. *կարեւոր* acdkmps *առաջնորդութեան* bef gq *առաջնորդութեանց*
12 x *վասն ուսումնատեցութեան* DGHY *ուսումնատեցութեանն* L *ուսումնատեաց* bq *ուսումնատեցութեանց* s *ուսումնատեացութեան* û չիք *թէ*
13 Yôcr *ուսեալք* a [*եւ դորդ?*]*իս* Y *տգիտութեանն* b *տգիտութեանց*
14 Y *եւ երիցութեանն* q *իրիցութեան* b *զմեզ* ô *նեղութիւնք* q *նեղութեան*
15 CGYbhloq *դատարկացեալք* q *եմ* abcdefgbklmopqrsx *եւ նոքաւք* (egklprx *նոքօք*) abdblqr չիք *եւ (ի նոցանէ)* x *եւ ի նոցանէ եւ խոպանացեալ եմք յամենայնի եւ ամենեւին* HYôps չիք *եւ (ամենեւին)*

անտեղեակ եւ անմխիթար գրոց սրբոց։ Զնոյն զոր լուաք ի նոցանէ գիտացաք եւ մեք եւ զգացաք բազում, վասն զի ի շատ տեղիս ոչ զոք գտաք քահանայութեան արժանի ի տգիտութենէ, եւ ժողովուրդն խոպանացեալ մնայր, եւ մեք տարակուսեալք ոչ գտաք, որ զնոսին ինքեանս կարգել ի քահանայութիւն, այլ հրաժարեցուցեալ զնոսա ի բնակութենէն՝ աւտարաց պիտանեաց եւ գիտնոց տուաք զժառանգութիւն նոցա։ Արդ՝ որպէս յամենայն ժամ պատուէր լեալ էր ի մեղէ առ ձեզ, եւ գրելով եւ հրաման տալով յանդիման՝ ամենայն կարգի եկեղեցւոյ եւ ձեր անձանց կազմութեան, արժան էր թէ խրատեալ էիք. եւ այդպիսի տրտունջ ղձէնջ ի ժողովրդականաց ոչ հասանէր առ մեզ եւ ոչ զձեզ ի թերութեան տեսանէաք եւ ոչ զեղջ եւ ապաշաւ լինէր։ Եւ վասն մտից եւ պտղոց եկեղեցւոյ զոր դուք ի ժողովրդականաց առնուք եւ մեր ձեզ թողեալ է. եւ եւս, զի ամենայն պատիւդ ձեր հայի առ գիտութիւն եւ արժանաւորութեամբ զկարգս եկեղեցւոյ ունել, եւ յորդորել զժողովուրդն ի խրատ բարի եւ ի պատկառանս, ամենայն հոգեւոր երկիւղածութեամբ։

1 r *անտեղեակք* b *ի դրոց* hlo *գործոց* փխ. *գրոց* û *սուրբ գրոց* I *սրբբոց* b *որ* kmps չիք *զոր* ô *լուաք* km ps *քննեցաք* փխ. *լուաք*

2 bcgq չիք *եւ մեք* d *եւս* փխ. *եւ (զգացաք)* u չիք *եւ (զգացաք)* r *ըբքացաք* acefghklmops *ողացաք* d *զգացուցէք* bq *ըստացաք* փխ. *զգացաք* kmps *ի վերայ նոցա յոյժ* փխ. *բաղում* x *բաղում տրտմութեամբ* MQYbdeg չիք *ի* û *բաղում* փխ. *շատ*

3 f *ղիտաք* փխ. *գտաք* Y *քահանայութեանն* M *քահանայութեան արժանի... ոչ գտաք* ծախ լուսանցքում r չիք *ի* NO *ի գիտութենէ*

4 NOWoûd *տարակուսեալ* OW *գտայք* p չիք *որ*

5 abcdefgklmps *կարգեալ* W *ի քահանայութիւնն* BU *այդ* l չիք *այլ* Wûh *հրաժարեցուցանել*

6 A սկզբնապես գրված է եղել *ի բնութենէն*, հետագայում ուրիշները սրբագրել են *ի բնակութենէն* IJK LMûhlor *ի բնութենէն* (Y *ի բնութեանն են*) փխ. *ի բնակութենէն* egx *ի բնակութենէ* bq *պիտանաց* N *գիտանոց* KLZ *տրւաք* F *առաք* փխ. *տուաք*

7 ô *որպէս որ ամենայն* d *յորժեալ* փխ. *որպէս յամենայն ժամ* eg *ամենայն* ABCDEFGHJkpqs *լիեալ* b *տուեալ* փխ. *լեալ*

8 bcq ի *մեզանէ* d *ի մեզնէ* eg *ի մեղէն* YWlorx *ի մէնջ* h *ի ձէնջ* R *ի մեղէ* Hegp չիք *եւ (գրելով)* r *գրով* x *եւ յանդիման հրաման տալով* hl *յամենայն* Fb չիք *ամենայն* x *վասն ամենայն*

9 bq *կարգ* M *յեկեղեցւոյ* VYôacfhl or *եկեղեցոյ* beզq *եկեղեցի* b *ձեզ* DGHbegq *կազմութիւն* Y *կազմութեանն* abcdefgkmpqs չիք *արժան* I *է*

10 u *խրատեցեալ* O չիք *եւ* V *այսպիսի* Y *այնզպիսի* nesq *տրտունջն* Y *ի ձէնջ* NOW չիք *զձէնջ* b *որ* փխ. *ոչ*

11 bq *ձեզ* փխ. *մեզ* o *ոչ ի ձեզ թերութեան* d չիք *ի* Y *ի թերութեանն* abdefgkmpqsx *ի թերութիւն* d *զղեղջ*

12 eg չիք *եւ (ապաշաւ)* x *լինէր մեզ* P *սղտոց* eg *պտղոյ* QVYôbcef ghloqr *եկեղեցոյ* p *զի* փխ. *զոր*

13 b *ի ժողովրդականացն* bq *ձեր* eg *զձեր* hlo *էր* ô *եւ եւս պիտանեայ եւ զի ամենայն* û չիք *զի*

14 p *պատիւ* k *ի* փխ. *առ* bcdefgm pqrs *առ ի գիտութիւն* (d *գիտութեան*)

15 begq *զկարգ* MQ *յեկեղեցւոյ* IJNY ôabcefghloqr *եկեղեցոյ*

16 DGHc չիք *ի* U *պատուական* (m *պատառանս*) փխ. *պատկառանս* JLM QRSTXZ *յամենայն* GJ *երկիւղածութեանն* c *երկիղածութեան* AB CDEFHINOPSUWafhkmnq *երկիւղածութեան*

ՇԼԳ (ՇԻԹ) ԺԴ. Արդ՝ բարձէք այսուհետեւ ի ձեզէ զայդպիսի թշնամանս, զորդիսդ ի դպրոց կալարուք. զի գիտունք լինիցին. ծաներուք, զի որպէս կուրութիւն աչաց ատելի է մարմնոյն, նոյնպէս ագիտութիւն ոգւոյ ատելի է Աստուծոյ, մանաւանդ քահանայից, լուայք ի մարգարէէն, այլ աւրինակ կացուցէք ճշմարիտ զանձինս ձեր ժողովրդականաց՝ ամենայն պարկեշտութեամբ* աղաւթից եւ պահոց անձանձրոյթ հոգ տանել։

ՇԼԴ (ՇԼ) ԺԵ. Զամառն գլխաւոր քահանայն հանապազորդեալ յեկեղեցւոջն կացցէ, եւ այլ ընկերքն շաբաթուք առ նմա փոխանակաւ կացցեն, զի պաշտամունքն տուընջեան եւ գիշերոյ մի խափանեսցին, վասն զի այդ է գործ մշակութեան եւ նոյն պատիւ։

ՇԼԵ (ՇԼԱ) ԺԶ. Մկրտութիւն առնել երկիւղածութեամբ, եւ կանայքն ի ժամ մկրտութեանն մերձ առ քահանայսն մի իշխեսցեն կալ, որպէս

* Հմմտ. Տիտ. Բ. 7

1 N յայսուհետեւ o ի ձեզնէ այսուհետեւ CDbq ի ձեզանէ BEGHRc eghlor ի ձեզնէ Wx ի ձէնջ

2 bcefghklmoporsx զորդիս d զորդիս ձեր ի q եւ ծաներուք

3 L կորութիւն û չիք աչաց eg կա փխ. է Vôû մարմնոյ N նունպէս ahdefghklmopqrsx եւ տգիտութիւն b տգիտութիւնն u գիտութիւն

4 DKLMSTXZr ոգւոց GQb ոգոց HYô հոգոց INOWû հոգւոյ J յոգւոյ cefghloo ոգոյ d հոգոյ H չիք է eg եւ աստուծոյ Y նոցա փխ. աստուծոյ ô եւ մանաւանդ hl լուարուք ô լուաք NOXabcdefgkmo pqrs լուաք A լուաք ճետագայում սրբագրել են լուայք

5 lud ի մարգարէն l ի մարգարէին x ի մարգարէէն որպէս եզեկիէլ գոչէ հոգւով սրբով եւ ասէ, թէ «ո՞վ հովիւ տարապարտ արօտ որ թողի զխաշինս իմ յայ՞ բաղուկ քո և յայ՞ ակն քո» այլ զի մի լուիցուք զնորին պատուհասն՝ այլ օրինակ ճշմարիտ կացուցէք BC այդ KLRZ յաւրինակ TX յօրինակ c կացուցեք կրկնված է u զճշմարիտ abcdefghkmpqs չիք ճշմարիտ befgq չիք ձեր

7 o անձանձանձրոյթ b անձանձրոյ d հոտ փխ. հոգ ST տանել հող o անել զհոգք r տանիլ x տանել բառից հետո բնագիրը շարունակվում է ե ի միտ առնուլ զասացեալսն ի մաղաքիայէ, թէ «Շրթունք քահանային գիտութեան զգուշասցին. զի օրէնք հարցանին ի բերանոյ նորա քանզի հրեշտակ է հզօրի աստուծոյս».

8 DGHJPQûqs յամառն e համառն Mb կամառն Y քահանայից u քահանայքն q քահանայ KLMQRTX Zû յեկեղեցւոջ S եկեղեցւոջ Vf oq յեկեղեցոջն Yô եկեղեցոջ beg եկեղեցոջն

9 ô կացէ hl կեցցէ BCF այդ NOW առ փխ. այլ NW շաբաթունք n շաբաթու r շաբաթութեամբ q չիք շաբաթուք b չիք շաբաթուք առ նմա ô ընդ փխ. առ abcdefgkmpq փոխանորդաւ Y կայցցէ

10 ûdhlo պաշտամունք bq պաշտմունք G տուընջեանն KLQXZ տըւընջեան R տըւնջեան ô տւնջեան AYf տունջեան N եւ ի գիշերոյն IJKLMNOPQRSTUVXZWn գիշերոյն ABCDEFGH կիշերւոյն u գիշերային lJkr մի խափանեսցեն Yô մի խափանեսցի d պակասեսցին փխ. խափանեսցին

11 Q չիք զի ackmps չիք է KLRTV Yr մշակութեանն d չիք նոյն o պատուոյ

12 g զմկրտութիւն q մկրտութեամբ NOY երկուղադծութեամբ P երկիւղածութեան NOYWôûbdef gq կանայք

13 CDEFGHIQRSVXWôûdhlnpx մկրտութեան M մկրտութեամբ G ի (H ան) փխ. առ Yabdpqs քահանայս o քահանայն G իշխեցին NO որպէս սովորեցին կալ

սովորեցին ոմանք առնել լանդգնաբար եւ մկրտել ընդ նոսա, այլ ի տեղւոջ իւրեանց պաշտեսցեն։

ՇԼԶ (ՇԼԲ) ԺԷ. Եւ սարկաւագք մկրտութիւն մի իշխեսցեն առնել. ապա եթէ արասցեն՝ լուծեալ լիցին ի սարկաւագութենէն հանդերձ պատուհասիւ, զի ոչ է սարկաւագն քահանայ, այլ սպասաւոր քահանային։

ՇԼԷ (ՇԼԳ) ԺԸ. Եւ պատարագիք ի գլխաւոր քահանային ի տուն երթիցէ յամենայն ժողովրդականաց, եւ երէցեղբարք եւ այլ ընկերք նոցա մի իշխեսցեն ի տունս իւրեանց առնուլ պատարագիք, թէպէտ եւ քահանայք իցեն. եթէ իցէ ոք որ առցէ ի տուն իւր՝ ընդ պատուհասիւ լիցին եւ գիտասցեն, զի ի մեզէ հատուցումն ընդունին արժանի ստունգանութեան իւրեանց։

ՇԼԸ (ՇԼԴ) ԺԹ. Եւ գլխաւոր քահանայն վասն հանապազորդ յեկեղեցւոջ ի գործ կալ՝ Բ երդ աւելի առցէ, քան զիւր ընկերսն, թէ գեւղ մեծ իցէ։

1 abcdfglıklmopqrsx սովորեցան eg q յոռնել ôeg անզգնաբար d մկրտել զնոսա ընդ նոսա HXbegq չիք ընդ q զնոսա BF այդ b այր փխ. այլ

2 H չիք ի Voabcfhoq ի տեղոջ Y ի տեղուջ eg ի տեղոջն ô աղօթս կացեն

3 Vdefnx սարկաւագունք Yr սարկաւագ ô սարգաւագ bq սարկաւագունքն bfq մկրտութիւնս Y մի մկրտութիւն IJû մի իշխեսցեն մկրտութիւն r առնուլ o չիք ապա abcdefglıklmopqsx թէ

4 o առնիցեն փխ. արասցեն H լուծ b լուծցեալ d լուծցին b լինին n եղիցեն x լինիցին d չիք լիցին Yûb ի սարկաւագութենէ o ի սարգաւագութենէ b հանդերձիւ r պատուհասի

5 û սարկաւագ ô ինքն փխ. սարկաւագն GYbefgq քահանայի

7 beg պատարագի l պատարագիկք d պատարագիչք x պատարագացն երախայրիք փխ. պատարագիք ûbgn չիք ի (գլխաւոր) abcefg hklmopqrsx չիք ի (տուն) Gacdh klmoprsx տունն bq յոան (eg ոտն f որանն) փխ. տուն G առնել eg պատարագ r պատարագիգք

8 ôûeg ամենայն bq ժողովրդականացն BCDEFHIYq երիցեղբարց AGJLM PQRSTUfn երիցեղբարք KNOVZ ôe երիցեղբայրք b երիցեղբարցն q իրիցեղբայրք Xhlmpx երէցեղբայրք boq այլք Y նորա

9 hkms ի տուն a ի [տու]ն d չիք ի տունս o իւրեան g չիք իւրեանց

10 ôbhq քահանայ abcdefhklmopqs թէ H չիք իցէ KLMQRSTXYZo ոք իցէ hlo երէց փխ. իցէ ոք eg առնէ Wbdefghklmopqs ի տունս f ըն[դ] bcq պատուհասի եւ (c չիք եւ)

11 LQbd լինիցին Y լիցի k լիցեն c եղիցին hlo չիք զի g չիք՝ի bq ի մեզանէ dehlor ի մեզնէ x ի մէնջ g զմեզնէ

12 n արժանիս ûb ստուգանութեան q ըստուգանութեան f ըստունգանութեանն acs ըստ անունկնդրութեանն (kmp ըստ անունկնդրութեան o ըստ ունկնդրութեան u ըստ ունկնդրութեանն l ընդ ունկնդրութեան h ընդ ունկն n տուգանութեան) փխ. ստունգանութեան eg ըստունգանութեան rx ըստունկանութեան

13 û քահանայ bq հանապազորդի Yc qr յեկեղեցւոջ b յեկեղեցւոջն ôh lo եկեղեցւոջ e եկեղեցւոջն g ի եկեղեցւոջն f ի յեկեղեցւոջ x յեկեղեցւոյն

14 abdefgkmpqs ի գործի û կալոյ bq կալք Xd երթ ôc երկրորդ (û ր-երորդ x երկու երրորդ eg ր-երս) փխ. Բ երդ mr երգ փխ. երդ bq չիք Բ երդ IJû յաւելի bq երեւելի (H առելի) փխ. աւելի d առնէ l բացէ փխ. առցէ H քանդ փխ. քան զիւր DGU չիք զիւր o զնկերն իւր x զընկերս իւր DGU զընկերսն û զնկերսն abcdfhloq ընկերս kmp rs ընկերն BCDEFGHp գեղ IJKL PSTenq գեւղ dx գեւղն MQRVXZ Woûbghlor գիւղ

ՇԼԹ (ՇԼԵ) Ի. Եւ յամենայն տեղեաց մերոյ իշխանութեան, յամենայն ամի զկնի սրբոյ Զատկին, զիւղ մկրտութեանն հարկաւորութեամբ բերցեն առ մեզ քահանայք, եւ աստի ի մեղէ ընկալցին աւրհնութիւն իւղոյն։ Եւ անձամբ մի՛ աւրհնեսցեն ի տունս իւրեանց, որպէս սովորեցին ոմանք ի տգիտութենէ, վասն զի ոչ է իշխանութիւն այդ քահանայից, այլ եպիսկոպոսաց գործ է։

ՇԽ (ՇԼԶ) ԻԱ. Եւ լսեմ թէ զեկեղեցւոյ սպաս, մանաւանդ զվարագոյր ի հարսանիս առագաստ փեսայի եւ հարսին, եւ զսկիհ զինի ըմպելոյ յանուեթս տան զինուորաց, վասն որոյ զքահանայն զայն արժան է խլել ի կարգէ իւրմէ, վասն այդպիսի խառնակ եւ չար գործոց, զոր յայսմհետէ այլ մի՛ ոք իշխեսցէ առնել. իսկ եթէ ոք գտցի արարեալ, լուծեալ լիցի ի քահանայութենէն, ամենեւին անմասն ի Թողութենէ։

1 Qôeg ամենայն b տեղաց q այս հոդվածը միացված է Նախորդին BCDEFG HUXWôabcdefgbklmnoqrt մերոց p չիք մերոյ QSô իշխանութիւն Y իշխանութեանն hlox իշխանութեանց ô ամենայն k յամենայնի IJ յամի b յամի

2 MQSadkmnpx զեւղ t զեաւղ CDG HIMSUVWoûbdnx մկրտութեան RX հարկաւորութեամբն o չիք հարկաւորութեամբ begq բերիցեն

3 ps քահանայքն GHbhlr աստ Fô ի մեզ Gbq ի մեզանէ deghlor ի մեզնէ Wûx ի մէնջ û ընկալցի Lx զաւրհնութիւն dn աւրհնութեան

4 fn եւղոյն X անձեամբ p աւրհնեսցեսցեն Ro ի տանս b զտունս փխ. ի տունս

5 ûbq սովորեն degn սովորեցան V ի գիտութենէ eg չիք ի L չիք վասն G չէ W իշխանութիւնն Y այնդ իշխանութիւն

6 abcdefgkmpqs քահանայի BU այգ x եպիսկոպոսապետաց Y գործ եպիսկոպոսաց է d եպիսկոպոսաց է գործ û չիք է

7 x լսեմք d եթէ H զի եկեղեցւոյ VY ôabceghloqr զեկեղեցոյ f եկեղեցոյ bq սպասն hlor զսպաս b մանաւանդ թէ զվարագուր տաճարին ի հարսանիս BDEFQSTbf զվայրագոյր H զվայրագոյն (G զհայրագոյն) փխ. զվարագոյր RXblq զըվարագուր Y զվարագուրս Z վարագոյր d զվարագոյրս hl ի հարսանիք q ի հարսանիսն

8 IJKLMQRSTXYZû յառագաստ cefgk mpqsx առագաստի d առագաստին hlo ի յառագաստ ô չիք առագաստ MSdp փեսային a ի փեսայի b ի փեսային b հարսինն I զկիհ Ybd gqx զսկիհն e զըսկիհն KLMQ RSTXZ ըմպել Y ըմբել x ի գինըմպելիս

9 UYô անօթս n անաւթս d յանաւթ, առան փխ. տան ô զինորաց b զինուորացն o որ փխ. որոյ û քահանայն G չիք զայն bq չիք զքահանայն, արժան է զայն խլել acd efgbklmoprsx արժան է զքահանայն զայն խլել

10 Vôbdeghloq ի կարգէն ô չիք իւրմէ û եւ փխ. վասն G չիք վասն K այսպիսի QRXY այնպիսի LZ ô [այդ?]պիսի IV գործոցդ ef gq գործոյ

11 befgq զորս QSòeg այսմհետէ Yn այլ ոք մի a մի այլ ոք H յիշեսցէ փխ. իշխեսցէ ô չիք իսկ hlo թէ befgq չիք ոք ô գտացի

12 l չիք արարեալ.... լիցի IJ լուծցեալ g լուծցի bq եղիցի glr չիք լիցի Mûefgn ի քահանայութենէ û եւ ամենեւին eg եւ անմասն

13 LMQRSTVXZôbp ի Թողութենէն r ի Թողութեան K ի գողութենէն փխ. ի Թողութենէ

ՇԽԱ (ՇԼԷ) ԻԲ. Քահանայ այր՝ եւ որ ի քահանայական կարգէն ժողովրդակալք յաղատաց տունս, յիշխանի տունս ի դայեկութիւն եւ յայլ գործակալութիւն մի իշխեսցեն առնել, զի այնու պատճառաւ զրկեալ նեղեն զժառանգակիցս իւրեանց, յորում զատն բաղումք պարտաւորեալք. ապա թէ իցէ ոք որ յանդգնեսցի առնել, ի կարգէն իւրմէ գաղարեալ լիցի, եւ ընկեր իւր ընդ նմա հաղորդել մի իշխեսցէ, եւ ժողովրդականք զայնպիսին առ քահանայ մի իշխեսցեն ունել:

ՇԽԲ (ՇԼԸ) ԻԳ. Տղէս երէցեղբարք՝ ժողովուրդ մի իշխեսցեն ունել. երկականայք երէցեղբարք ընդ զինուորս կացցեն՝ որոշեալ ամենեւին յեկեղեցականացն եւ ի մասնէ եկեղեցւոյն, վասն զի եղեն մարմնասէրք:

ՇԽԳ (ՇԼԹ) ԻԴ. Եւ որպէս եղեւ անառակ սովորութիւն քահանայից եւ նոցին

1 ô քահանա ոք այր eg հայր փխ. այր d չիք այր u այր որ եւ ի Yn չիք եւ R եւ փխ. ի hefgkmps չիք ի Y ի քահանայութեանն (bq քահանայի) փխ. ի քահանայական x ժառանգութենէ փխ. կարգէն abcdefghklmopqrs կարգի (pr կարգին) են (p չիք են) ժողովրդականք x ժողովրդակալ

2 IJóûn ազատաց begq յաղքատաց փխ. յաղատաց M տուննս ô տանս u ի տունս բացի Vkmpsx-ից մնացած Ձեռ-երը իշխանի Yû իշխանաց cd յիշխանաց r եւ իշխանի hlo չիք յիշխանի տունս ABCDEFGHNOP UVWûabkmps ի տունս c ի տուն IJXYûp ի դայեկութիւնս x չիք ի IJKLMQRSTXYZôûbeglqrx այլ

3 IIYû գործակալութիւնս x ի գործակալութիւն bq իշխեսցէ (q իշխեսցեն) կալ եւ առնել ceg առնուլ G չիք առնել... նեղեն A այնւ BDEFGH այնիւ ûdn այն փխ. այնու d պատճառաւն

4 ô զրկեալ կրկնված է u եղեցին փխ. նեղեն DH զժառանգակից u ժառանգակից IJKLMQRTXYZôûd որում bq բաղում զատն Lûeg բազում

5 n եթէ L չիք որ Qp անդգնեսցի ô անդքնեսցի W յանդգնեցի hlo եւ ի կարգէն o ի զարգէն

6 b իւրեանց acdefghklmopqrsx գաղարեալ լիցի եւ ժողովրդեան (ef gq ժողովրդեանն) եւ մասին եկեղեցւոյ (x եւ եկեղեցւոյ բաժնի cefghklmoq եկեղեցոյ) իշխան մի լիցի և ընկեր d ընկերն x ընկերք b չիք ընդ նմա H հաղորդ

7 Y իշխեսցէ մի k յիշխեսցէ x իշխեսցեն P մի իշխեսցէ.... ժողովուրդ մի՝ տող 9 Ծերբեկի լուսանցքում bq. ժողովրդականքն Un զայսպիսի Wûhlo զայնպիսին Ъ յայսպիսին r զայնպխսին Yûbq չիք առ x քահանայս hlops իշխեսցէ

8 u ունիլ LOWhq առնել փխ. ունել

9 ABDEFGHIJNOPVWacnr երիցեղբարք Cfkm էրէցեղբարք MQôb eg էրէցեղբայրք Uq երիցեղբայրք KLRSTXYZhx երէցեղբայրք d էրէց փխ. երէցեղբարք oq ժողովուրդք Y չիք ժողովուրդ hlor իշխեսցէ bq առնել փխ. ունել NO զերկականայք ô երկանայք befghloqrx երկկանայք d երկայկանայք

10 ABDEFGHIJNOPVWûabcetn երիցեղբարք Uq երիցեղբայրք Cgm էրէցեղբարք Qo էրէցեղբայրք KLM RSTXYZhx երէցեղբայրք d էրէց փխ. երէցեղբարք ô զինորս u զինուոր o կացեն L որոշեալք p յորոշեալ

11 DGHSô եկեղեցականացն ûeg եկեղեցականաց bdfgx յեկեղեցականաց kmps չիք եւ H ի մասն NO ի մասէ hlo ի մասէն IPYôacefghloqr եկեղեցոյն KLMQRSTXZs յեկեղեցւոյն b եկեղեցոյ p յեկեղեցոյն b մարմնայսէրք d մարմնասէրքն

13 MQ անկարդ (ĸ անրակ) T անարդ Sô անկրակ) փխ. անառակ RX Y սովորութիւն անկարգ փխ. անառակ սովորութիւն b քահանայիցն p եւ (նոցին) կրկնված է

կանանց՝ գերեզմանս առ եկեղեցիս առնել եւ ի տեղիսն սրբութեան, յայսմհետէ յառաջ մի՛ իշխեսցեն առնել, այլ ի ժողովրդականացն հանգստարանս եղիցին եւ քահանայիցն հանգստարանք, զի սրբութեան տեղին պարկեշտութեամբ պատուեսցի։

ՇԽԴ (ՇԽ) ԻԵ. Եւ արտաքոյ եկեղեցւոյ քահանայք մի՛ իշխեսցեն ուրէնս ի տունս շինականաց տանել եւ անդ տալ զսրբութիւնն, բայց հիւանդաց։

ՇԽԵ (ՇԽԱ) ԻԶ. Ուսուցէք եւ զժողովրդականս յամենայն անառակութենէ ի բաց փախչել՝ յորկորստութենէ, յարբեցութենէ, ի հակառակութենէ, ի ղրկելոյ զաղքատս եւ զընկերս իւրեանց. մի՛ կռուողս, մի՛ հանգանակողս, մի՛ չարասէրս. ատեսցեն զշնացողս, զգողս, զպոռնիկս, ղաւազակս. ամենեւին մի՛ հաղորդեսցին եւ մի՛ ասպնջական լինիցին այնպիսեացն, զի մի՛ եղիցին եւ ինքեանք ընդ նոսին

1 b կանանց f կանաց r կանայց km ps կանանցն որ d առ յեկեղեցիս գերեզմանս առնել H չիք առ IMY յեկեղեցիս b յեկեղեցին hlo առնեն abcdefgbklmopqrs չիք եւ Yûp ի անղիս BCDEGY սրբութեանն

2 R յայսմհետեւ kmps ի սուրբ սեղանւոյն (m սեղանոյն k չիք սեղանւոյն փխ. յայսմհետէ ôkm ps առաջ Yg չիք յառաջ BC այղ Q ի ժողովրդականանցն Ycdh ի (Y չիք ի) ժողովրդականաց km ps ի ժողովրդանոցն f ի ժողովրդակացն

3 IJ հանդըստարանքս Kûh հանգստարանքս E հանդըստարանս beqg հանըգստարան d չիք հանգստարանս... քահանայիցն Yo եղիցի b յեղիցին ûbkmnos քահանայից ô չիք եւ քահանայիցն հանգստարանք

4 H սուրբ J սրբութեանն d սրբութեամբ ô տեղիքն ս տեղի efq ի տեղին Xq պարկեշտութեան ô պատուեսցին

5 M յարտաքոյ յեկեղեցւոյ Q յեկեղեցոյ Yôabcefghloqr եկեղեցոյ bq քահանայքն KLQRZ յուրէնս MSTXYû յօրէնս Y տալ ի տունս

6 x տանիլ û առնել փխ. տանել Y եւ տանել բաց ի հիւանդաց զսրբութիւն տալն փխ. տանել... հիւանդաց MQSUXZWôûbdbklmnox զըսրբութիւն NOW բաց n բայց ի հիւանդաց d հիւանդացմէն x բայց միայն հիւանդաց

8 l եւ ուսուցէք be եւսուցէք փխ. ուսուցէք Hn չիք եւ KLMR Xô ղժողովրդականաց Vq զժողովրդականսն Y ղժողովրդականացն ս ժողովրդականաց h ժողովրդականս l զժողովրդականս KLMRSY Zôûeg ամենայն bq յամենայն առանց առակութենէ d յանառակութենէ

9 begq չիք ի բաց փախչել յորկորսաութենէ r փախչիլ ô կալ փխ. փախչել H որկորսաութենէ o որկորսաութիւն է A յարբեցութենէ ձախ լուսանցքում ավելացրել են ուրիշները IJKLMQRSTZeg արբեցութենէ o եւ արբեցութենէ q յարբեցութենէն

10 IJû ի ղրկելութենէ ô ի ղրկելու bq զաղքատսն d եւ առ ընկերս lSôûks ղնկերս R մի կռուող ôb մի կռվողս G մկրտողս փխ. մի կռուողս g իւրեանց ի բաց կալ մի կռուողս

11 NOWbefgmoqx հարկանողս (ac ds հարկանաւղս kp հարկանօղս bl հարկանող) փխ. հանգանակողս G չիք մի չարասէրս... զգողս b ատեցես q ատեսցես K շնացողս ô զ[շ]նացօղս ս շնացողսն bc զըշնացողսն d զշնացաւղսն Y չիք զգողս ô եւ զպոռնիկս b զպոռնիկսն

12 KSôf զաւակս փխ. ղաւաղակս ô մի հաղորդեսցին ամենեւին AIJKMN OPQRSTVXZW հաղորդեսցեն h lo հագորդեսցի NO ասպընջական e ասպընճական

13 abcdefgkmqs լիցին p չիք լինիցին ûdp այսպիսեացն û չիք եւ beg ե ընդ ինքեանք ընդ նոսին

որդիք կորստեան։ Զմանկունս իւրեանց սնուսցեն երկիւղիւ խրատու պատուիրանաց Աստուծոյ. զի այսպիսի զգուշութեամբ բարի լոյս ոգւոց իւրեանց եղիցի առ Աստուած եւ բարեխաւսութիւն, մարմնոյ ամենայն առողջութեամբ զարդարեսցի։

ՇԽԶ (ՇԽԲ) ԻԷ. Պատուէր արարէք նոցա, զի տղայոց կանայս մի խաւսեսցին, եւ մի կատարեսցեն՝ առանց զիրեարս տեսանելոյ միմեանց հաճութեամբ. եւ դուք քահանայք, տղայոց ամենեւին իսկ պսակ մի աւրհնէք մինչեւ ի կատարումն հասակի։ Իսկ կատարելոցն որոց զմիմեանս ոչ իցէ տեսեալ ի հաճոյս ինքեան, պսակ մի իշխէք դնել առանց քննութեան եւ ցնոսին ինքեանս հարցանելոյ՝ զուցէ բռնադատութեամբ ծնաւղացն ակամայ հաւանեալ իցեն, եւ զայնպիսի հարսանիս մի իշխէք յանձն առնուլ, զի մինչեւ ցայսաւր յայդպիսի անկարգութենէ բազում վնասք գնացին յաշխարհի՝ հոգեւոր եւ մարմնաւոր։

ՇԽԷ (ՇԽԳ) ԻԸ. Ապա եթէ լսեմ՝ եթէ ոք ի քահանայից յանդգնի եւ արտաքոյ մերոյ հրամանի այնպիսեացն պսակ աւրհնեսցէ՝ գիտասցէ, զի

1 g որդի QV կորըստեան q կորստեան u զմանկուն eg զմանուկս hl սնուսցին BCDEGHnr չիր երկիւղիւ b եւ զերկիւղիւ Fbefgq եւ խրատու YWô խրատոյ

2 IJNORXYWoûacdfkmpsx պատուիրանացն E պատուիրանաց begq պատուիրանաւն H [պատու]իրանաց u այսպէս hl այնպիսի eg զբարի u բարեյոյս հոգւոց b բարձի փխ. բարի

3 I յոգոց J յոգւոց Mbcdefgblq ոգոց Yô հոգոց bq իւրոց hl եղիցին b չիք առ hl ի փխ. եւ X բարեխօսութիւնն Y զբարեխօսութիւն b բարէխաւսութեամբ q բարեխաւսութեամբ n բարեխաւսութեան d բարէխառնութիւն x բարեխաւութիւն

5 a կայնայս f կանացս

6 DGû կատարելոց Xchlo զիրարս d զիրար m զիրեար b չիք զիրեարս... միմեանց eq տեսանել VY միմիեանց o միմիանց

7 OPhl հաճոյութեամբ ô քահանայքդ ամենեւին տղայոց նոցա պսակ G տըղայոց g տղայոց bd չիք իսկ

8 r չիք մի eg աւրհնեսցեն p աւրհնել eg չիք ի N հասկի a հասակին DGH կատարելոյն

9 V զմիմիմեանս Yo զմիմիանս ô ոչ են abcdekmpqsx չիցէ g չէ փխ. ոչ իցէ NOW ի հաճոյսն F ինքեանս δ ինքեանց abcdefghklmopqrsx իւրեանց փխ. ինքեան Q պսակ մի իշխէք պսակ դնել a չիք պսակ ô մե փխ. մի

10 G դընել bq քննութեամբ Y քննութեանն ú նոսին x զնոսին o չիք ցնոսին b ինքեանք ô զիւրեանց փխ. ինքեանս

11 eg զուտցէ b բռնունադահութեամբ û ծնողաց բացի A-ից մնացած ձեռ-երը ծնողացն eg յակամայ A հանեալ ուրիշները տողամեջ ավելացրել են աւ՝ հաւանեալ a հանել (bdefmpq հանեալ x հանեալք) փխ. հաւանեալ p չիք եւ

12 d զայսպիսի ô հարսանիք bq հարսանեացն cd հարսանիսն x հարսանիքն b մի իշխեցէք GQô անձն o յայնձն bq առնել d ցյայսօր

13 IJûdhlop այդպիսի KMQRTXYZ յայսպիսի (Lb այսպիսի ô այնպիս) փխ. յայդպիսի VYkmq յանկարգութենէ b անկարգութենէն e անկարգութիւն է h անկարգութեան u վնասիւք b վնաս IJKLMQRSTVXYZô ûegr աշխարհի bq յաշխարհէն

14 ô մարմնաւոր եւ եւս քան զսայ r հեմ հոգեւոր հեմ մարմնաւոր

15 efghlopqx թէ Y եթէ կրկնված է d չիք եթէ (լսեմ) BCEFH լսել եմ d լսէմք Wûbeghloqrsx թէ (ոք) ô չիք եթէ, ի քահանայից ոք անդքնի eg անդգնի hlo չիք յանդգնի եւ

16 û մերում d հրամանաց u այսպիսեաց b այնպիսեացս q այնպիսեաց ô օրհնեսցէ զայն քահանայն գիտասցէ գիւոն Y չիք գիտասցէ G չիք գիտասցէ զի

քահանայն պատուհաս կրեսցէ ըստ աւրինակի վնասակարացն, եւ ծնաւղքն ոչ անպարտ լինին ի պատուհասէ։

ՇԽԸ (ՇԽԴ) ԻԹ. Քահանայք միաբան կատարեսցեն զպաշտաւնն, եւ զպատարագ ագապացն առանց Աւետարան կարդալոյ մի իշխեսցեն քահանայք մատուցանել. ապա եթէ գացի ոք ի նոցանէ յորկորստութեան յառաջ քան զպատարագն, ի պատարագին հաց մի իշխեսցէ ուտել եւ յընկերաց իւրոց որոշեալ կացցէ։

ՇԽԹ (ՇԽԵ) Լ. Նոյնպէս եւ շինականք որ յագապ հրաւիրեսցան՝ պաշտաման եւ պատարագի հաղորդեսցին. յառաջ քան զպատարագն մի իշխեսցեն ի տունս իւրեանց ուտել եւ ըմպել։ Եթէ իցէ ոք որ յառաջագոյն կերիցէ եւ արբցէ ի տան իւրում, ի հաց պատարագին մի իշխեսցէ ուտել, զի մի եղիցի դատապարտութիւն անձին եւ թշնամանք հոգեւոր տաւնին, զի խեղաքարութիւն անուն այն իսկ է. եթէ ոք յանդգնեսցի գալ՝ քահանայքն եւ ընկերք իւրեանց մի թողցեն ի ներքս, զի առելի է եկեղեցւոյ այնպիսի անառակութիւն։

ՇԾ (ՇԽԶ) ԼԱ. Եւ որք սովորեցին ագիտութեամբ մեղանչել ժողովրդականք՝

1 km քահանայնն Y չիք քահանայն G չիք քահանայն.... կրեսցէ ŏ զի պատուհաս o զրեսցէ x կրէ U ընդ փխ. ըստ b վնասայկարանց

2 û ծնող x ծնողքն bp լիցին b ի պատուհասին ŏ ի պատուհասէ իւրեանց

3 Ybr զպաշտօն q զպաշտաւն RX Yb զպատարագն n զպատարագացն փխ. զպատարագ ագապացն

3—4 û պաշտօն եւ մի իշխեսցեն քահանայք առանց աւետարան կարդալոյ պատարագ մատուցանել

4 bq ագապանացն l չիք ագապացն առանց աւետարան ABCDEFGHU h1norx քահանայքն abcdefgkmp qs չիք քահանայք

5 NOW մատուցանել (W մատուցանեք) պատարագ ապա r մատուցանելն Yacdefgbklmopqsx թէ b չիք եթէ f ի նոցանէն Y յորկորստութեանն ŏk որկորստութեան e յորսկորըստութեան q յորկորըստեան r յորկորըստութենէ

6 ŏ առաջ hlo ի պատարագէ (հաց) ac deigkmpx հացն

7 Y իշխեսցեն a իշխեսց երթալն BCD EGHabcfo յնկերաց IJKLMQRST XYZôûeghpqr ընկերաց

8 Pprs սոյնպէս hlo որք ŏ աքապ aeg յագապս x յագապսն ŏ պաշտամբ bq պաշտպան eg պաշտման k պաշտամանն

9 a պատարագին KLMSTXYZh1 հաղորդեսցեն Y եւ մի յառաջ ŏ պատարագն Y չիք մի

10 q իւրոց l յըմպել Y չիք իցէ ŏ ոք իցէ, առաջագոյն

11 NO կերիցէ g ուտիցէ BCDEF GH ըմպիցէ փխ. արբցէ

12 L չիք երթալ hq դատապարտ G անձինք

13 begq թշնամանանք o հողէոր k ի հոգեւոր բացի abcdefghklmopqs-ից մնացած ձեռ-երը չունեն զի G զեղխարար Y զեղըարութեանն û զեխարանութիւն acks խեղաբարութիւնն br զեղայբարութիւն hlo զեխաբարութիւն mpx խեղաբարութիւնն բացի defgq-ից մնացած ձեռ-երը զեղխարարութիւն Y անունն adfkpsx այնուն egm այնյուն b այնուաց (c ունայն q այնու) փխ. անուն ŏbc չիք այն

14 ŏ անդքնեսցի eg անդգնեսցի p յանդգնեսցին ûq քահանայք r քահանայն degq ընկերքն hlo չիք եւ ընկերք իւրեանց x իւր q զի փխ. մի

15 V աւելի փխ. առելի bq չիք է Vôbcdefghloqr եկեղեցոյ Y եկեղեցոյն r այսպիսին JՈ անառակութիւնն d անառակութեամբ b անառակութիւն եղիցի

17 hlo որ g սովորիցեն û եւ ժողովրդականք

որ զպատարագի կաշի եւ ճրագու բաժանեն ընդ քահանայս, եւ յիւրեանց տունս տանին պատճառաւ վանաց, յայսմհետէ յառաջ մի իշխեսցեն բաժանել. ապա եթէ իցէ ոք որ բաժանիցէ՝ քահանայն զպատարագն մի մատուսցէ, զի մի մեղաց այնպիսւոյն հա՟ղորդեսցի, քանզի ոչ է բաժինն այն բարի արարողաց պատարագին։

ՇԾԱ (ՇԽԷ) ԼԲ. Զպտուղս ղնախինեաց կարգեալս՝ եւ զամենայն ընծայս ուխտից զՋատկաց եւ ագապաց եւ զայլոց աւնից՝ ժողովրդականք սիրով եւ լրջմտութեամբ հատուսցեն յեկեղեցիս, որպէս աւրէն է. ղոգւոյ եւ ղմարմնոյ պատճառս կենդանութեան մի արգելեալ խափանեսցեն եւ խափանեսցին ի կենդանեաց ոգւոց։ Իսկ եթէ ոք կամակարութեամբ ապստամբեալ յիւրմէ քահանայէն եւ ի վանաց՝ արտաքոյ իւրոյ եկեղեցւոյն ի վանս ուրեք կամ յանապատս

1 Wabcdefgkmpqsx որք bq պատարագի eg զկաշի Uacefghnoprsx զճրագու o ճրագուն r եւ ընգ (քահան.) dq քահանայսն r չիք քահանայս եւ

2 HIJKLMQRSTXYZôûdekmr իւրեանց g իւր CDGHY տանեն U պատճառի վանանց ôk վանացն G [վ]անաց GH յայսմյետէ Y յայսմհետեւ ô յասմհէտէ առաջ NOWûd gp չիք յառաջ

3 r իշխեսցին Yabcdefgbklmopqrsx թէ KLMQRSTXZ ոք իցէ ô չիք իցէ ôb չիք որ b բաժանելցէ hl բաժանեսցէ begq քահանայ x քահանայքն

4 û զպատարագ x մատուսցեն NOWd չիք մի ô այնպիսի մեղաց cdkms մեղացն GIJKLMNOPSTYWacdefghlopqr այնպիսոյն û այնպիսին b այնպիսեացն

5 ô չիք ոչ է Ihdegq բաժին ú այն բաժին h այլ փխ. այն Z այն է բարի eg արարող ô պատարագեն

7 u ի պտուղս ûq զպտուղ b պտուղ IYûm նախնեաց bq նախնեացն efg զնախնեացն ô զարկեալս be fg կարգ կարգեալս g կարգեալ կարգս Y ընծաս abcdefgkmpqs ուխտին

8 Yû եւ զատկաց Mbcdefghklmopqrsx զատկաց ôabcdefgkmpqs չիք եւ (ագապաց) IJUû զագապաց egq ագապայ n զագապայս b ապագայ փխ. ագապաց ô չիք ագապաց, այլ փխ. զայլոց b ժողովրդականքն

9 bq սիրովն Qbegq չրջմտութեամբ փխ. լրջմտութեամբ ô հատուցեն bcefgq հատուցանեն Y մատուսցեն փխ. հատուսցեն ou եկեղեցիս x յեկեղեցիս եւ ի վանս որպէս NOh օրէնն է S յօրէնէ

10 CGIVYefgq գոգոյ ô ոգոց û հոգւոց b զհոգոյ r ոգւոց Xbdeg մարմնոյ ôû մարմնոց r զմարմնոց ô պատճառ Y կենդանութեանն b արգելեալս

11 D խափանեսցին abdefghklmopqrsx փակեսցեն փխ. խափանեսցեն HLNOW չիք խափանեսցեն եւ G չիք խափանեսցեն... իսկ եթէ efghlo խափանեսցեն (ի) r խափանեաց JRûabcdkmpqs չիք եւ խափանեսցին x ի կենացն փխ. ի կենդանեաց r չիք ի կենդանեաց IJû յոգւոց Yacdfh ոգոց W ոգւոյ ô հոգոց bq քոյոց փխ. ոգւոց eg [ոգ]ոց b իսկ-ից Նոր հօղված

12 A կամկարութեամբ ճետագայում ուրիշները սրբագրել են կամակարութեամբ Gûbhlnoqx կամակորութեամբ acdkmps կարկամութեամբ (ô կամաւորութեամբ r կայմկքրտութեամբ) փխ. կամակարութեամբ m ամբստամբեալ IJKLMQRSTYZôû իւրմէ û քահանայէ

13 eg ի արտաքոյ h արտաքոյ կրկնված է X յիւրոյ ô իւրոյն q չիք իւրոյ I յեկեղեցոյն VYôbcefghloq եկեղեցոյն hlo եւ ի վանս NOW վանորեք փխ. վանս ուրեք DGH ուրուք Y եւ ի փխ. կամ IJKLMQRSTXYZoû անապատս beg q յանապատ

զպտուղս եւ զպատարագս մատուսցէ՝ այնպիսին ինքն եւ ընդունաւղքն հեռի լիցին յաւրհնութենէ եւ ի հաղորդութենէ ընկերաց հանդերձ ընտանեաւք, մինչեւ ապաշխարեսցէ եւ տուժեսցի յեկեղեցւոյ, վասն զի եղեւ պատուիրանազանց եւ աստուածամարտ։

ՇԾԲ (ՇԽԸ) ԼԴ. Դինի ըմպելիս ի լալիս մի՛ արասցեն, աշխար ի վերայ մեռելոյ մի՛ ոք առցէ, քանզի դիւական են ամենայն այնպիսի իրք. ապա եթէ իցէ ոք եւ անհնազանդեալ արասցեն՝ պարտական եղիցին ապաշխարութեան առ. դուրս սուրբ եկեղեցւոյն։

ՇԾԳ (ՇԽԹ) ԼԴ. Եւ քահանայք զգուշասցին զյանցուցեալն միաբան առնել արտաքոյ եկեղեցւոյ, եւ մի՛ ի խրոխտ եւ ի հակառակութիւն ընդդիմանալ միմեանց անարգել անձամբ զանձինս, այլ խաղաղութիւն եղիցի ձեզ յամենայն ժամ սիրելիք եւ գործակիցք։

ՇԾԴ (ՇԾ) ԼԵ. Յիշեցուցանեմ եւ ձեզ կրաւնաւէր վանականաց ամենեցուն, վասն զի հրաժարեալ էք ի կենաց երկրաւորաց, եւ պարապեալ

1 ô կամ փխ. եւ X չիք եւ. (զպատարագս) NOW պատարագս p զպատարագն u մատուսցէն n մատուսցեն ôd այնպիսիքն û այնպիսի ô չիք ինքն q չիք եւ (ընդունաւղքն) û ընդունողք x ընդունողքն

2 Q լինիցին W լիցի IJ աւրհնութենէն Yô օրհնութենէն û օրհնութենէ bd յաւրհնութենէն e ի աւրհնութենէ M աւրհնութենէն աստուծոյ bq ի հաղորդութենէն NOWhlo չիք եւ ի հաղորդութենէ befgqx ընկերացն

3 bfq ընդանեաւքն eg ընգանօքն ôeg ապաշխարեսցի. բացի AX-ից մնացած ձեռ-երը ապաշխարհեսցէ KLMQRSTXYZô տուժեսցէ bq տուժեսցին x տուժեսցի տուգանս յեկեղեցւոյ KLMQRSTXZûn եկեղեցւոյ Yôr եկեղեցոյ achlo յեկեղեցոյ ի befq յեկեղեցին g յեկեղեցոյն

4 ô չիք վասն NO պատուիրազանց r պատուիրանայզանց ô աստուածամարտ են նոքա

5 V դինէ x գինըմպելիս Z ըմպելի be fgq մի ոք արասցէ d արսցեն ack mps արրցեն փխ. արասցեն GHQ Uubs աշխարհ d աշխարհ եւ կոծ ի վերայ U ի վասն փխ. ի վերայ KLMQRSTXYZôûegr մեռելոց x մեռելոյն

6 KLMQRSTXYZôabcdefgkmpqs արասցէ փխ. առցէ c զի LMQRST XZ յամենայն ûbd չիք ամենայն K յայնպիսի BCDEFGHXYûabcef gbklmopqrs այսպիսի d այսպիսիք x այդպիսի ô իրք այնպիսիք eg իրս n իրքն

7 BCDEGHRabcefgkmpqsx թէ Y եթէ ոք իցէ x որ փխ. եւ KLMQRST VXYZabcdfkmpqrs եղիցի o լիցին û լիցի

8 KLMRTYZ ապաշխարութեանն q ապաշխարութենէն ô տուրս BC DEFGHS դրունս (bq դուռն d դուռս) փխ. դուրս b չիք սուրբ KLMQTZ յեկեղեցւոյն Jg եկեղեցոյ Yôfhoq եկեղեցոյն ûc եկեղեցւոյ e եկեղեցուն

9 b քահանայքն abcdefgkmqs զգուշացուսցեն KLMQRSTXYZôdeg mp զանցուցեալն û յանցուցեալն b զյանցեալն d առնեն Q տուեալ փխ. առնել

10 X յարտաքոյ BCDEFGH եկեղեցւոյն IKQVYôabcefghloqr եկեղեցոյ Qx չիք ի (խրոխտ) û ի խորխորատ փխ. ի խրոխտ NOW չիք եւ (ի հակառակութիւն) U ի հակառակութիւնն Y ի հակառակութեամբ d ընդդիմանեալ eo ընդիմանալ G ընդի[մանեալ?]

11 Yo միմիանց G միմեանց... ժողովուրդն՝ 389-րդ էջ 9-րդ տող բերք է ընկել hlorx եւ անարգել q անձամ BF այղ KLRTZ խաղաղութիւնն

12 ûhlo ի ձեզ QSoeg ամենայն p ձեզ սիրելիք եւ գործակիցք յամենայն ժամ x սիրելի եւ գործակից

13 beg չիք եւ o զձեզ k կրաւնաւորք km վանական ô չիք լե ճողվածը՝ յիշեցուցանեմ.... եղբայրսիրութիւն

14 W է փխ. էք

Աստուծոյ եւ աստուածայնոցն, զի նմանեսցէ անուանդ խոստովանութեան եւ՛ գործքդ. եւ եղիցի ձեզ սիրելի՝ պարկեշտութիւն, արթնութիւն, պաշտաւնասիրութիւն, նմանութիւն բերել յանձինս հրեշտակական վարուց, ատարսիրութիւն եւ եղբայրսիրութիւն։

Նորին սրբոյն Սահակայ. Թե որպես սահմանեցաւ կարգ ուխտի եւ որոշման վանաց:

ՇՄԵ (ՇՄԱ) ԼԶ. Քանզի բազումք կարծեցին ադխատթեամբ այլ զոմն եկեղեցի սել եւ այլ զոմն վանս, եւ տխմար բանիւք իւրեանց կամեցան կլորիւ եւ հերձուածս մուծանել ի մի միաբանութիւն հաւատոց եւ մոռացան զպատուիրանին բանն որ ասէ. «Մի է Տէր, մի հաւատք, մի մկրտութիւն».* զի որ այլ եւ այլ կամին ասել՝ յայտնապէս եւ զհաւատոցն ցուցանէ զբաժանումն. քանզի եկեղեցի ոչ ցուցանէ մեզ պատուիրանն Աստուծոյ՝ որ ի քարանց եւ ի փայտից է շինեալ.

* Եփես. Դ, 5

1 o յաստուծոյ Աbdo աստուածայնոց YԱ նմանեսցի kl աւանդ փխ. անուանդ IVԱ խոստովանութիւն Y խոստովանութեանն

2 բացի abcdefgkloqx-ից մնացած ձեռ-երը գործք HWbklo չիք եւ (եղիցի) d ձեզ կրկնված է DHKMQ սիրելիք U սիրելութիւն Y պարկեշտութիւնն

3 Y արթնութիւնն պաշտօնսիրութիւնն Ա պաշտոնասիրութիւն b պաշտաւնսրրութեան lx պաշտօնասիրութիւն o պաշտաւնասիրութիւն q պաշտաւնսիրութեան bq նմանութեամբ eghlo անձինս

4 DH հրեշտական Q հրեշտակացան b հրշտակական b վարուց OPԱ օտարասիրութիւն Y օտարսիրութիւնն aln ատասասիրութիւն b աւտուրսիրութեան q ատարսիրութեան Y եղբայրսիրութիւնն Wu եղբայրասիրութիւն bq եղբայրսիրութեան l եղբայրասիրութեան

5 Ա չունի ենթավերնագիրը՝ Նորին ... վանաց b բոլորովին այլ վերնագիր է յեփեսոսի սուրբ ժողովոյն կանոնական գլուխ իԹ փխ. Նորին... վանաց h սրբոյ սրփոյն o սրբոյ hl չիք սահակայ e յորպէս l կարգք

6 lJ յուխտի acdefgkmpq որոշումն o որոշմանաց q որոշում bl չիք եւ որոշման վանաց eg վանականաց oq չիք վանաց. «վանաց» բառից հետո բացի gq-ից մնացած ձեռ-երը ունեն բան (lJr բանն d բնաբան) երրորդ (KLMQRSTXZ յերրորդ Y յերորդ ô երորդ aebklmnps երկրորդ c երկու d չիք երրորդ)

7 F բազում M յեկեղեցի d եկեղեցիս

8 r ատել փխ. ասել ô չիք եւ (այլ) W զայլ r զոմն այլ ի վանս YW ոմն ô վանս ասել եւ p չիք եւ (տխմար) L տխմարս bq բանք ինքեանց NOW կոուիւք g կռիւ

9 NO հերձուածովս Q եւ ի հերձուածըս bq մտանել եւ մուծանել Xo bcdefgbk pqsx չիք մի BCEKMQ RTXZWbefghlopqrx հաւատոյ So հաւատոյց Y հաւատոյ hl մոռացա

10 Ա պատուիրանին d զպատուիրանն d բանն նորա որ k չիք բանն UԱ bdegqx չիք է NOUXWn մի է հաւատ (OUn հաւատք) IJKLMQRS TYZԱ հաւատ bq մկրտութեամբ

11 h չիք զի hl զոր abcdefgnklmopqr sx կամի ahdefgkpqs չիք եւ (զհաւատոցն) or զհաւատոյն

12 begq չիք ցուցանէ f ցուցանէ զհաւատոցն Q զզբաժանումն ubef gq բաժանումն m քանզի եկեղեցի մեզ ոչ ցուցանէ զբաժանումն կրկնված է H քան b եղիցի փխ. եկեղեցի abcdefghklopqrsx մեզ (r ի մեզ) ոչ ցուցանէ

13 AIJPt VԱdn պատուիրան befgh lm զպատուիրանն BCDEHIK Nd զոր BCDEFHY չիք ի (փայտից) Աn եւ ի փայտէ իցէ d շինած

այլ զհաւատումն շինեալ զազգ մարդկան ի վերայ վիմին հաստատութեան. ապա ուրեմն ճշմարիտ հաւատն է եկեղեցի, որ գումարէ եւ շինէ զմեզ ի մի միաբանութիւն գիտութեան Որդւոյն Աստուծոյ։ Քանզի նոյն ինքն Կենարարն ուսուցանէ ասելով ցՊետրոս. «Դու ես վէմ, եւ ի վերայ այդր վիմի շինեցից զեկեղեցի իմ, եւ դրունք դժոխոց զքեզ մի՛ յաղթահարեսցեն»։* Արդ՝ զի՞նչ իմանալցեմք զասելն ցՊետրոս վէմ, մի՞թէ որպէս զմի ոք ի քարանց. քաւ լիցի, այլ մարդ բանաւոր, գլուխ առաքելական դասուն. եւ զի անդրդուելի հաւատովք խոստովանեաց զՔրիստոս որդի Աստուծոյ, երանութիւն ընկալաւ եւ վէմ անուանեցաւ։ Ապա ուրեմն եւ շինեալքն ի վերայ նորա ոչ են քարինք անշունչք, այլ մարդիկ՝ նորին հաւատոյ հաղորդակիցք։ Քանզի ոչ դանդաղին գիրք սովին անուամբ ձայնել զՏէրն մեր եւ զփրկիչ երբեք երբեք ըստ պիտոյից. յիշատակէ ահա եւ երանելին Պաւղոս զանուն եկեղեցւոյ ասելով. «Զորս եդն Աստուած յեկեղեցւոջ այս են՝ նախ զառա-

* Մատթ. ԺԶ, 18

1 ABCU այդ uq հաւատով abcdefghk l moprsx զհաւաաով bq շինեալն bef glqx զազգս adhl վիմի KLRTYZ efgq հաստատութեանն
2 bq եկեղեցին s ուր փխ. որ
3 W զինէ փխ. շինէ q զի փխ. ի abc defgkmpqs չիք մի Y գիտութեանն HIJKLMNOPQSTVYZôbd eghloq որդոյն
4 x զի, կենդանարարն Y ուցուցանէ o ցպետրոսի
5 ô թէ դու acdfkmpqs ցպետրոս վէմ դու ես վէմ o ի վերայ վիմի այդր վիմի շինեցիցից Z շինեցի p զեկե ղեցի ի իմ
6 BCDEFGHId գնա փխ. զքեզ ô չիք զքեզ X յաղթայհարեսցեն o հախթահարեսցին b յաղթայհարեսցէ q յաղթահարեսցէ f յաղբահարեսցեն b չիք զինչ F իմանայցեմ U [ի]մանայցեմք W իմասցուք a իմայնասցեմք eg իմանամք ho իմայցեմք
7 VW յասելն ûbefgq ասել dhl զասել բացի ackmoprsx-ից մԱ.ւց.ած Զետ-երբ ասելն KLMQRSTXYZ ցպետրոս զու ես վէմ û մի NOW զմիաք փխ. զմի ոք I ի քառանց
8 û քալ փխ. քաւ BF այդ b եւ գլուխ
9 b չիք զի b անզրն ընդունելի է փխ. անդրդուելի bq խոստովանեսցուք l եւ խոստովանեաց û քրիստոս bq զքեզ քրիստոս c գնա փխ. զքրիստոս h որդին
10 W երրորդութիւն փխ. երանութիւն X չիք ապա ուրեմն BCDE FHIRZcdlm ուրումն
11 QYûbdq շինեալք hlorx չեն I քարինք d քարինք այլ շունչք եւ մարդիք BC այդ CFQYZegnr մարդիկք DMôbhl մարդիք
12 Jû նովին NO հաւատոց û հաւատով b քանդ begq ինչ փխ. ոչ û չիք ոչ դանդաղին.... յիշատակէ ահա եւ RY դանդաղի begq դանդ[աղին?] m սովին անուամբ գիրք Y գիրք սորին եւ սովին անուամբ g սորին n սովիմբ s սովի
13 eg անուամբս BCDEFH կոչել փխ. ձայնել Yhqx զաէր dp զաէր մեր յիսուս եւ (d չիք եւ) փրկիչ IJ զըփրկիչն NOWabcefkmqsx փրկիչ r փըրկիչն o յիսուս եւ քրիստոս փխ. եւ զփրկիչ IJ յերբէք P երբէք (ըստ) աչ լուսանցքում HRXYZb deghklor չիք երբեք
14 r յիշատակի bq ապա փխ. ահա û սակաւ պատմէ զըբազան առաքեալն պօղոս փխ. երանելեն... եկեղեցւոյ b զանունն M յեկեղեցոյ ô յեկեղկեցւոյն VYôacefgor եկեղեցոյ bq եկեղեցոյն hl եկեղեցուն
15 bq զոր û ետն bq ետ Wôdefghlo rx եզ ar չիք աստուած Xr եկեղեցւոյ Ycdfl յեկեղեցոջ ô եկեղեցոջ eg եկեղեցոջն n յեկեղեցւոջն q յեկեղեցոջս KLMRSTXYûbdegk nq զառաքեալսն

քեալս, երկրորդ զմարգարէս, երրորդ զվարդապետսն եւ որ ի կարգին է։ Տեսանես զյարմարումն եւ զբարձրութիւն եկեղեցւոյ. զսուրբ եւ զանբիծ հաւատոյն ասեմ, որոյ առաքեալք եւ մարգարէք եւ վարդապետք են նաւավարք, ունելով նաւապետ զմարմնացեալ եւ զմարդացեալ բանն Աստուած. եւ զնա իսկապէս խոստովանիմք ասել մայր եկեղեցւոյ ի Քրիստոս հաւատացելոց, քանզի զաւրէն նաւի զամենեսեան յինքն ամփոփելով ցամաքաթեւ յամենայն աշխարհական ծփանաց կարող լինի ապրեցուցանել. բայց միայն աներկեւան պահեսցուք զհաւատս՝ որով շինեցաք բանաւոր եւ մտաւոր եկեղեցի ի վերայ հիման առաքելոց եւ մարգարէից։ Այսմ եկեղեցւոյ ուսուցանէ Տիմոթեայ խնամ ունել երանելին առաքեալն սիւն եւ հաստատութիւն անուանելով. յայտնի է, ասէ՝ ի*

* Ա Կոր. ԺԲ, 28

1 H *զմարգարէնս* KYbcgq *զմարգարէսն* a *երրորդս* bcgq *զվարդապետսն* r *եւ այլն որ ի*

2 Wb *ի կարգի է* (W չիք *է*) x *տեսանես* բառից նոր նշված û *արդ տեսանես* begq *տեսանեմ* u *յարմարումն* ad *զարմարումն* KLRTZ *զբարձրութիւնն* Xô *բարձրութիւն* n *զբարձրութիւնս* lQ *յեկեղեցւոյ* VY ôahcefghloq *եկեղեցոյ*

3 ô *սուրբ* LNQSYWcfghlnopr *զանբիծ* ô *զանպիծ* û *անբիծ* n *հաւատոյն* կրկնված է abcdefghklmopqrsx *հաւատոցն* g *որ* փխ. *որոյ* c չիք *որոյ* b *առաքեալքն* û չիք *եւ* (*մարգարէք*) b *մարգարէքն*

4 ô *վարդապետքն* d *վարդապետն* NOW *նաւապետք* Y *զնաւապետ* hlor *զմարմնացեալն* û չիք *զմարմնացեալ եւ*

5 û *մարդացեալ* Xhlorx չիք *եւ զմարդացեալ* b *նա* f *խոստովանիմ*

6 Xbdhloq *ասելով* h *ով մայր* FQVYô bcefgoqr *եկեղեցոյ* NOWhlx *եկեղեցի* բացի abcd fgbklmopqrsx-ից մնացած ձեռ.-երը ունեն *հաւատացելոց զհաւատոն քանզի*

7 A սկզբնապես *աւրէն է* գրիչը *է* տառը ջնջել է, ձեռագրում ուրիշներ ավելացրել են *հաւատն* W *զօրենն* ô *զօրին* *ասի* փխ. *զաւրէն նաւի* acdefgklmopqrsx *աւրէն* (eghlprx *օրէն*) *է* b *նմա* (q *նման*) փխ. *նաւի* Q *նաւին* abdfkmpqsx *զամենայն* IJ ôr *ինքն* b *յինքն* hl *յինքեան* Yeor *անփոփելով* eg *ցամաքաթոփ* bq *ցամաք յաթոռ* փխ. *ցամաքաթեւ* lô *ամենայն* b *ամենայն* ճապավված բայց պատիվ չունի

8 obgq *աշխարհականաց* prs *յաշխարհական* e *յաշխարհականաց* ôbegq չիք *ծփանաց* o *լինիլ* abcdf gkpsx *լինել*

9 Nhl *աներկեւեան* c *յաներկեւան* q *աներկեւայն* BCDEFH *աներկեւան ցնծութեամբ պահեսցուք* eg *աներկեւան արատ պահեսցուք* Y *զհաւատսն* b *սովորել* (q *սովորեալք* K *որ*) փխ. *որով*

10 b չիք *եւ մտաւոր* Q *յեկեղեցի* ô *եկեղեցի քրիստոսի ի վերայ* b *հիմանց*

11 IJq *յայսմ* b *այսմն* u չիք *այսմ եկեղեցւոյ... երկնից բարձրութեան՝* 390-րդ էջի 12-րդ առդը Ybcefghloprs *եկեղեցոյ* q *յեկեղեցոյ* ce *ուսուցան* q *յուսուցանէ* Nf *տիմոթիայ* Y *տիմոթէայ* b *տիմոթէոս* eg *տիմոթէոս* q *տիմէթիա* c *տիմութեա* d *տիմոթիայ* ABCDEFHIJLMOPQSTUZ ôan *տիմոթեայ* abcdfkmpqs *ասանել* (eg *տանելով*) փխ. *ունել* a *երանելին* bq *երանեալ*

12 g *սիւնն* Hbq չիք *եւ* p *եւ հաստատութիւն* ձախ լուսանցքում ab cdefgbklmopqrsx *հաստատութիւն* (bq *հաստատութեան*) *ճշմարտութեան* (p *եւ ճշմարտութեան*) *անուանելով* Y *յայտի է* blo չիք *է* bcefgq *ի նմա* (b *ի նմանէ*) *ասէ*

Նմա խորհուրդն աստուածպաշտութեան։ Եւ լիրաւի, մանաւանդ թէ ճշմարիտ իսկ, զի ոչ են բաւական անձայնաւոր կամ անշունչ արարածք յայտնել զխորհուրդ աստուածպաշտութեան, այլ միայն բանաւոր եկեղեցիս։ Վասն այսորիկ եւ սաղմոսն բարձրաձայն գոչէ, թէ «Աւրհնութիւն նմա յեկեղեցիս սրբոց»։ Ահա եւ Սամուէլ մարգարէ որ հաւատարիմն կոչեցաւ՝ զնոյն ուսուցանէր ի պատուիրելն իւրում Սաւուղայ, Իբրեւ գնասցես յինէն՝ հանդիպեսցիս եկեղեցւոյ՝ պարու մարգարէից մարգարէացելոց**։ Եւ դարձեալ թէ «եկեղեցացաւ ժողովուրդն ի Դանայ մինչեւ ի Բերսաբէէ իբրեւ զայր մի» եւ «եկեղեցի մարգարէից մարգարէացելոց, եւ Սամուէլ կայր ի վերայ նոցա»։ «Եւ աւրհնեաց Սողոմոն զեկեղեցին» եւ «լու եղեւ բանս այս յականջս եկեղեցւոյն»․ «եւ եկեղեցիքն հաստատէին ի հաւատս», «եւ լուայ զպատգամս զայս ի միջոյ հրոյ յաւուրն եկեղեցւոյ»***․ «Քանզի եկեղեցի արար գլուխ մարգարէիցն Մովսէս*

* Սաղ. ՃԽԹ, 1 ** Հմմտ. Գ Թագ. Ի, 36, Ա Թագ. Ժ, 5 *** Դատ. Ի, 1, Ա Թագ. ԺԹ, 20, Հմմտ. Բ Մնաց. Զ. 3, Գործ. ԺԱ, 22, Գործ. ԺԶ. 5, Հմմտ. Բ Օր. Դ, 36

1 Yd *խորհուրդ* V *աստուածպաշտութեանն* Y *աստուածպաշտութեամբ* ôeg *իրաւի* g *եթէ*

2 b չիք *զի* H չիք *են* A *ձայնաւոր* ուրիշները աջ լուսանցքում աւելագրել են *ան՝* իմա *անձայնաւոր* RXYabdefgklmoqr *ձայնաւոր* p *ձայնավոր* Y *եւ* փխ. *կամ* NO bmq *անշունչք* hlor *արարած*

3 a *յայտնեալ* c *զխորհուրդն* Yd *աստուածապաշտութեանն* ABC *այդ* o *բանաւոր* Y *բանական*

4 bq *յեկեղեցի* hl *յեկեղեցիս* Yhlor *այնորիկ* lo *որոյ* փխ. *այսորիկ* I *զըսաղմոս* b *սողոմոն* փխ. *սաղմոս* V *բարձրագոյն*

5 Khm *յաւրհնութիւն* Ho *եկեղեցիս* q *յեկեղեցի* k *եւ ահա* B *սամուէղ*

6 Mbdeşq *մարգարէն* Uo չիք *մարգարէ* b *հաւատարիմ* Y *գոչեցաւ* o *կոչեցաւն* kmps չիք *կոչեցաւ* abdefg hklmopqrsx *ուսուցանէ*

7 o *սաուղայ* F *գնացես* b *գնասցէ* h *գնասցեն* bp *հանդիպեսցի*

8 MQ *յեկեղեցւոյ* Vôcefg *եկեղեցոյ* Ybhloq *յեկեղեցոյ* K *եւ պարու*. M *եւ ի պարու* բացի BCDEFHac dhlox-ից մնացած ձեռ-երը *պար* r *պարուց* bq *մարգարէիցն* ô չիք *մարգարէից* g *եւ մարգարէացելոց* bq *մարգարէցելոցն* or *մարգարէացելոյ* E չիք *եւ* abcdefgkmpqs չիք *եւ դարձեալ… մարգարէացելոց*

9 KRXYW չիք *թէ* BDEFHMUôr *եկեղեցաւ* NOQW *յեկեղեցացաւ* hlo *եկեղեցոյ* *զժողովուրդն* Q *ի ժողովուրդն* r *առ ժողովուրդն* W *մինչ չեւ* hlorx չիք *ի (բերսաբէէ), ցբերսաբէէ*

10 M *յեկեղեցի* x *մի եւ դարձեալ ասէ ահա եկեղեցի* R չիք *մարգարէից*

11 AB *սամուէղ* A *աւրհնեաց* աջ լուսանցքում ավելացրել են ուրիշները ABCDEFHIJKLQa *սաղոմովն* G *զսաղամովն* M *սողոմովոն* NOV amn *սողովմոն* PSTZor *սողոմովն* U *սողոսովն* X *սողոմըն* Y *սողոմօն* W *սողովմօն* ks *սողովմովն* ó *սաղմոսովն* փխ. *սողոմոն* q *զեկեղեցոյն*

12 I *լուր* bq չիք *եւ լու…. եկեղեցւոյն* Y *յայս* IJSó *ականջս* a *յանկանջս* MYôcefghlor *եկեղեցոյն* Q *յեկեղեցւոյն* V *եկեղեցոյ* R չիք *եկեղեցւոյն* Rq չիք *եւ (եկեղեցիքն)* a *եկեղիցին* G *հաւաւատս*

13 KLô *լըւայ* acdefghklmoprsx *լուար* Q *լուսաւորեա* (bq *լուսաւոր*) փխ. *լուայ* hl *այս* G *հըրոյ* abcdkmp as *հրոյն* KLMQSTXYZoabmpq *աւուրն* c *յաւուր* o *յաւորն* s *աւուր*

14 Yôacefghlp *եկեղեցոյ* bq *եկեղեցոյն* d *յեկեղեցւոյ* MQ *եկեղեցի* bdefgh lorx *զեկեղեցի* b *պարար* փխ. *արար* befgq *մարգարէից* Keg *գըմովսէս*

զցեղոն Իսրայէլի հրամանաւ Աստուծոյ. «Եկեղեցացո, ասէ, զժողովուրդն ի դուռն խորանին վկայութեան»: Տեսանես, զի ոչ եթէ զխորանն կոչէ եկեղեցի, յորում կայր արկղն կտակարանաց, եւ միւս խորանն, որ կոչէր սրբութիւն, այլ զհաւատացեալ ժողովուրդն աւետարանէ: Վասն այնորիկ եւս առաւել բարձրագոյն եւ առաքելոյն Պաւղոսի նորագոյնս իմն եւ յայտ հրաշալիս, քանզի ցուցանէ զեկեղեցի անդրանկաց գրելոց ոչ յերկրի, այլ յերկինս, որոց անուանք գրեալ են ի դպրութեան կենաց: Տեսե՞ր զճշմարիտ հիմն եկեղեցւոյ. Վասն որոյ Փրկիչն ասաց խնդալ զառաքեալսն, թէ «Խնդացէ՛ք զի անուանք ձեր գրեալ են ի դպրութեան կենաց»**. եւ զանապական, որոյ սկիզբն կալաւ շինելոյ յերկրի, որ անցանելոց՝է, եւ աւարտեցաւ ի կատարս երկնից բարձրութեան: Այս է խորհուրդն եկեղեցւոյ. զայս ուսաք ասել կաթողիկէ առաքելական*

* Յեսու. ԺԸ, 1 ** Ղուկ. Ժ. 20, Յայտ. Գ, 5

1 deg *զցեղն* r *զցեղս* U *զյեղսն* փխ. *զցեղոն* ABEFU *Իսրաէղի* n *Իսրայէլի* Sodgkq *հրամանաւն* b *հրամանօն* o *աստուծոյ է* In *եկեղեցացուոյ* fq *եկեղեցացոց* Ub *եկեղեցաց* d *յեկեղեցացոյց* Nôeg *եկեղեցոյ* km *եկեղեցւոյ* ô *զժողովուրդն աստուծոյ ի դուռն*

2 KLMTYZ *վկայութեանն* k չիք *վկայութեան....* *զխորանն* bq *տեսանեն* d չիք *զի* b չիք *ոչ* d *եթէ ոչ*

3 o չիք *կոչէ* hlor *կոչեաց* ôdh *յեկեղեցի* JQôeg *որում* f *կար* deghklop *յարկղն* b *աղն* (ô *արղն*) փխ. *արկղն* d *կտակարանացն* r *եւ ոչ*

4 XYbqs *միուս* x *մեւս* AIJKMNOPQRSTVZWc *խորան* XW չիք *որ* ô *կոչիւր* b *սրբութիւնն* Môegx *սրբութիւն սրբութեանց* (Mô *սրբոց*) *այլ* BF *այղ* a *զհաւաաացես*

5 x˜ *կոչէ եկեղեցի* փխ. *աւետարանէ* c *եւ վասն* abcdefghklmopqrsx *այսորիկ* R *առաքեալքն* bq *առաքելական*

6 Vhlor *նորագոյն* Y *նորոյս* ô *նորագոնն* bq *իմ* BCDEFGHN չիք *եւ* W *հաւեա* ô *աւէ[տ]* BCDEFGHIOPn *եւ հրաշալիս* bq *հրաշալի*

7 GYeg *եկեղեցի* X *զեկեղեցիս* GY *անդրանկանց* H *անդրակաց* R *ասնդրանկաց* b *գրելոցն* KQSôq *երկրի* ABCU *այղ* KLQRSTYZô *երկինս* d *յերկինց* b *ուր սրբոց* (q *որ սրբոց* eg *ըստացան*) փխ. *որոց*

8 Lbfgqx *անուանքն* Y *ի դպրութեանն* DGHbcdefghlopqrsx *ի դպրութիւն* CG *ի կենաց* o *տեսանես*

9 Yoabcefghlopqr *եկեղեցոյ* P *ասացեալ* AIJL·.NOPQR›TVXZWn *ի խնդալ* b *խնդա* Q *զառաքեալնն* b *զի* փխ. *թէ*

10 c *խնդանդացէք* Y *գրեալ են յերկինս ի դպրութեանն* GHôhcdghloqr *ի դպրութիւն*

11 IJô անապական մնացած Ձեռ-երբ *յանապական* IJKL·NOPQRSTVXYZW *որոց* abcdefghklmopqrsx *որ* փխ. *որոյ* U *զսկիզբն* h *ի սկիզբանէ* lo *ի սկիզբն* r *յըսկիզբն* befgq *շինէլոց* HKLMQRSTXZôkmnps *երկրի* b *անցանելոցն* q *յանցանելոցն* r *յանցանելոց*

12 a *յաւարտէ* cdhklоprs *աւարտէ* m *հաւարտէ* q *աւարտեցաւ*. acdhlo *յաւգտակարս* (r *յօգտակարս* km *յաւգտակար* befgq *կտակարանս* W *կամարս*) փխ. *ի կատարս* p չիք *ի կատարս* abdefgbkmpqrs *յերկնից* ABCDEFGHJNOYachkmors *բարձրութեանն* x *բարձրութեան երկնից* ô *բարձրութիւն արդ այս է*

13 Xûbefgn *խորհուրդ* q *խորհուրդք* VYbcdefhlmoq *եկեղեցոյ* g *յեկեղեցոյ* û *զոր* փխ. *զայս* A *աք սել* ճեռագրայում սրբագրել են *ուսաք ասել* û չիք *ասել* oegq չիք *ասել կաթողիկէ* JKLMNOQRSTVXZWôacdfhklmnoprs *կարուղիկէ* W չիք *առաքելական*

եկեղեցի, զի ընդ ամենայն տիեզերս հաւատացեալք ի Քրիստոս առաքելական յորջորջին եկեղեցի, վասն տէրունական հրամանին, որ առ նոսա թէ՝ «Գնացէք ընդ ամենայն երկիր, աշակերտեցէք զամենայն հեթանոսս, մկրտեցէք զնոսա յանուն Հաւր եւ Որդւոյ եւ սուրբ Հոգւոյ, ուսուցէք նոցա պահել զամենայն, զոր ինչ պատուիրեցի ձեզ»*

ՆԾՁ (ՆԾԻ) ԼԷ. Արդ՝ թէպէտ եւ փոքր ի շատէ ասացաք յաւրինակացն, որ բազմապատիկ կան ի գիրս սուրբս վասն եկեղեցւոյ սրբոյ, բաւական եղիցի. քանզի յայտնի եղեւ անքակ միութիւն, եւ ոչ երկպառակեալ, որպէս կամեցան պատառումն առնել եւ կռիւս վաղվաղակի տխմարութեամբ իւրեանց. զի ի ճշմարիտ հաւատէն Քրիստոսի, որ է եկեղեցի Աստուծոյ՝ նա միայն է պատառեալ եւ անջատեալ, որ ի հերձուածս կործանի եւ մեղաց լինի պաշտաւնեայ, զի մեղքն բաժանեն եւ աւտարացուցանեն յԱստուծոյ։ Բայց զայս ասելով

* Մատթ. ԻԸ, 19—20

1 J յեկեղեցի b եկ[ե]ղ[ե]ցի o չիք զի bq չիք ընդ o տեղիս փխ. տիեզերս Y հաւատացեալքն

2 bbq յառաքելական BDEGH յորջրջին փխ. յորջորջին o յորջորջի bd յորջյորջին eg որջորջին o չիք եկեղեցի k վասն զի o չիք հրամանին

3 q ուր փխ. առ d նոսա տէրն ասաց թէ r նոսա ասէ թէ NOW ընդ ամենայն երկիր գնացէք ô գնացէ bq չիք ընդ ամենայն երկիր on աշակերտեցէր զնոսա

4 G զամենայն հեթանոսս մկրտեցեք աջ լուսանցքում on չիք զամենայն հեթանոսս b չիք մկրտեցէք զնոսա n մկրտեցէք զնոսա ձախ լուսանցքում eg չիք զնոսա IJMSo անուն Kc չիք յանուն HIMPSTYobcefgh loprs որդոյ ů որդւոյն n յորդւոյ q չիք որդւոյ եւ սուրբ հոգւոյ

5 IWôûbcghlorx հոգոյն (Wûr հոգւոյն) սրբոյ PYf հոգոյն dekmps հոգւոյն û զնոսա, չիք պահել բացի IJKLMRSTXYZôûcdr-ից մնացած ձեռ-երը չունեն զամենայն Q որ բացի IKLMQRSTXbdegqx-ից մնացած ձեռ-երը չունեն ինչ X պատուիրեցին

6 I ձեզ եւ ահա աւասիկ ես ընդ ձեզ եմ զամենայն աւուրս մինչեւ ի կատարած աշխարհի b ձեզ մի ըստ միոջէ

7 b արդ եթէ փոքրն շատէ q արդ եթէ թէպէտ ů չիք արդ թէպէտ... բաւական եղիցի eg եթէ փխ. թէպէտ NOWeghlpq չիք եւ R փորք ô օրինակացն bq յաւրինացն

8 b ի գիրն begkmpqs սուրբ IJLMNOPQRSTVXYZWô ի սուրբ գիրս (NO գիրք) NO սուրբ եկեղեցւոյ սրբոյ QVYôbcdefghloq եկեղեցոյ D սրբւոյ begq չիք սրբոյ x չիք բաւական

9 BCDEFGHIKMNOPRSUXadbklmo prs եղեցի bq եկեղեցի փխ. եղիցի x չիք եղիցի, յայտի L յայնի ô անքակ եղեւ յայտնի c յատնի cg այնօ[ակ?] q անք[ակ?] r անանքակ b քանք փխ. անքակ X միութիւնն b միութեան eg միաբանութիւն ô երկպառեալ d երկբառութիւն

10 Q եւ կամեցան h պատակումն H կրռիս (D կռիս) փխ. կռիւս n եւ ազազակ փխ. վաղվաղակի

11 BCDEFGcefq տխմարութեամբն QRSTXb տխմարութեան Y տխմարութեանն ô տխմարութեանց p չիք զի DGHUôbdnp չիք ի b ճշմարտին p զճշմարիտ BCDEFGHIJKLNOPQRSXYWûacdmp հաւատէն b հաւատին ho հաւատէս n հաւատն է քրիստոսի egq հոտին lrx հօտէս

12 H չիք է (եկեղեցի) W չիք նա ûbq չիք (միայն) է Z չիք որ

13 c անկանի փխ. կործանի ůx մեղք abcdefgkmpqs չիք մեղքն

14 x միայն բաժանեն KLQRZd յաւտարացուցանեն MSTX յօտարացուցանեն LMôbe աստուծոյ b չիք բայց Y չիք ասելով

մեր՝ զանքաւ միաւորութիւն եկեղեցւոյ յայտնի արարաք, եթէ զինչ է եկեղեցի։ Այլ ոչ եթէ արհամարհել ինչ ուսուցանեմք զշինուածովք պատուեալ զտեղիսն, որ անուանին ժողովրդանոցք, քանզի ի նոսա ժողովին քահանայք եւ մանկունք ուխտի եւ պաշտաւնեայք Աստուծոյ՝ կատարել զաղօթս եւ զխնդրուածս, վասն որոյ եւ աղաւթարանք կոչին եւ սրբարանք. եւ հաստատեալ կայ ի նոսա տէրունական սեղանն յորոյ վերայ զհացն եւ զգինին պատարագեմք, յաւրինակ կենդանարար մարմնոյ եւ արեանն Քրիստոսի, որ միշտ անծախապէս բաշխի ի մեզ ի քաւութիւն եւ ի թողութիւն մեղաց. եւ ի նոսա կայ ուղղեալ աւազան մկրտութեան, որով լուսաւորեալք վերստին ծննդեամբ եւ հոգւովն սրբով, դրոշմիմք ի յոյս կենացն յաւիտենականաց. եւ հանապազ անդր զումարելով՝ լսեմք սաղմոսերգութիւնս եւ զպատգամս պատուիրանացն Աստուծոյ։ Եւ վասն զի միշտ անդր ժողովիմք, եւ ապաւէն

1 n մեզ x զանըաժանելի (n զանըած q զանքաւ) փխ. զանրաւ ô միաւորութիւնն eg [միաւ?]որութիւն ILVYôbcefgloq եկեղեցոյ h յեկեղեցոյ ô այանի abcdefghlopqr sx յայտ km այտ ô արարէք abcd efghklmoqrsx թէ

2 bq չիք է Qlo յեկեղեցի a արհամարհեալ BCDEFGH չիք ինչ o ուսանիցեմք d ուսուցանեմ NO շինուածովք ôabefgkmpqs զի շինուածովք cd զի շինուածով

3 ô պատուեալք efghloq պատուել R զտեղիս o զտեղիքն bega զքո եկեղեցիսն փխ. զտեղիսն x տեղիսն NO անուանեն û անուանի acdfkmps անուանեալ կոչին (bgq անուան կոչին e անուանին կոչին) փխ. անուանին oûp ժողովրդանոց r ժողովրդականոցք

4 ô զի bq ժողովի s քահանայքն û եկեղեցական դասք փխ. քահանայք... եւ պաշտաւնեայք աստուծոյ X չիք եւ մանկունք ուխտի եւ պաշտաւնեայք IJ յուխտի eg ուխտին o չիք (ուխտի) եւ d պաշտունայք e պաշտօնեաք

5 bq քրիստոսի փխ. աստուծոյ q զաղաւթսն oubq խնդրուածս

6 û չիք եւ (աղաւթարանք) KLQ RZ աղաւթարան MNOPSTVXYW ôû աղօթարան r աղօթարարք o կոչի u սրբարան r սրբրարարք d եւ հաստատեալ կրկնված է û չիք եւ հաստատեալ.... քրիստոսի՝ տող 8-րդ abcdegkmpqs չիք կայ

7 q սեղան IJKLMQRSTXYZeghlo որոյ ô որոյ վերա սեղանին հացն եւ գինին

8 BCDEFGH չիք յաւրինակ Iô օրինակ bq կենդանարար սեղանն (q սեղան) մարմնոյ W արեան en յարեանն

9 û անծախայպէս DG անծափապէս b բաշխէ d չիք ի (մեզ) H ի մեզ հեղ մի քաւութիւն

10 û մեղաց որ է կենարար մարմին եւ արիւն քրիստոսի ի նոսա կայ o ուղեալ r ուղղել chlor աւազանն CDY մկրտութեանն

11 abdefgkmpqs որովք BCDEFGH ox լուսաւորեալ V վերըստին L Ua ծնընդեամ N ծընընդեամբ ô ծննդեամբն eg ծնընդեամբն b ծնընդեանն q ծնընդեամբն abc egbklmopqrsx չիք եւ Cû հոգւով HMNOPQRSTVXYZôbcefgq հոգովն hlo հոգոյն m հոգւոյն d հոգով bq սրբովն hlo սրբոյ br դրոշմեմք

12 eg չիք ի G յուս NOW յոյսն X յույս eg զյոյս Wûb կենաց JKLMNOQ RSTVXZWôq յաւիտենականացն c յաւիտենից û չիք եւ հանապազ անդր զումարելով o հանա[պազ?] b անդրն

13 I լսեմ J լսեմս u արդ լսեմք enr զսաղմոսերգութիւնս Io պատգամս Y զպատարագս եւ զպատգամս պատուիրանացն ABCDEFG HIJPVôfhlor պատուիրանաց

14 p չիք եւ (վասն) hlox չիք վասն û չիք եւ վասն... կատարել՝ էջ 393-րդ տող 1-ին kmp վաոն որոյ փխ. վասն զի s չիք զի KLMQ RSTXY անդր միշտ a անտ (c անդադար) փխ. անդր ô անդր միշտ կումարիմք եւ ժող[ով]ել I ապաւէ

ապաստանի է մեզ, զամենայն առասացեալսն ի նմա կատարել սովորութիւն եղեւ եկեղեցի անուանել յարանուանաբար, այլ ոչ բնաւորապէս։ Եւ քանզի բազումք այսպէս կան վկայարանք ուրեք ուրեք յանուն, ճանաչեմք եթէ համանուն նոցա են շինեալք, այլ ոչ եթէ ինքեանք իսկ լորոյ անուն շինեցան. եւ մի պատիւ է ամենեցուն, զի մի խորհուրդ կատարի, քանզի սեղանն ամենայն արեք տէրունական ասի եւ պատարագն. բայց միայն տաւնիւքն զանազանին, զի իւրաքանչիւր տեղւոջ սովորութիւն է կատարել զկարգ աաւնիցն.

ՇՂԼ (ՇԾԳ) ԼԲ. Արդ՝ արժանաւոր է եւ ղառաջին ճառ բանին յիշատակել, թէ որպէս կամ լինչ պատճառս շինեցան վանք, քանզի այսմ ոչ եթէ Հայոց միայն ազգս կալաւ փոյթ յանձին, այլ եւ Յոյնք եւ Հոռոմք եւ Ասորիք, եւ այլ ամենայն ազգք ի Քրիստոս հաւատացելոց՝ զոր եւ երիցս երանեալն քաջ նահատակն Քրիստոսի Գրիգորիոս՝

1 ps չիք է k ի մեզ Y ամենայն egq աասացեալսն hlorx աասացեալս Y ուսուցեալսն փխ. առ աասացեալսն ô աասացեալսն զի անզր ի նմա Rô կատարեալ abcefgkmpqsx կատարելով d կատարեմք

2 u վասն որոյ է սովորութիւն փխ. սովորութիւն եղեւ J չիք եղեւ N OW յեկեղեցի bq որ յանուանաբար (eg որ անուանաբաբ f յոր անուանաբար) փխ. յարանուանաբար x եւ փխ. այլ

3 GH բանաւորապէս q բնաւ. որպէս փխ. բնաւորապէս b չիք եւ û չիք եւ քանզի... յիշատակել թէ՝ մոդ 10-րդ q քանի (eg բանիւ) փխ. քանզի D չիք քանզի b սոսա փխ. այսպէս beg կամ փխ. կան ABC DEFGHINOPQRSTUVXYZWôacd fn ուրուք ուրուք

4 Jbeghlq չիք ուրեք (յանուն) IJQ So անուն efgqx յանուանէն n յանուն եւ սակայն ճանաչեմք begq չիք եթէ... այլ ոչ cf թէ BCDEFGH IJr հոմանուն NO յամանուն acdf kmps յանուն փխ. համանուն l համանուանաբար KLMQRSTYZô չիք են d շինեալ

5 Hd չիք ոչ o չիք եթէ IJKLMQRSTV XYZôkq որոյ n յորոց eg որոյ bh որ փխ. լորոյ ABCDEFGHNOP Udeb յանուն bhq շինեցաւ E չիք եւ beg պաաիժ փխ. պատիւ Y չիք է

6 Y եւ փխ. զի ô չիք զի, զմի R խորհուրդ d զեղանն

7 H ուրուք d չիք ուրեք Teg տօնիւք bfq տաւնիւք

8 Hq չիք զի, զիւրաքանչիւր a յիւրաքանչիւր b ի տեղոջ BCDEFG Ha է սովորութիւն (a չիք սովորութիւն) b սովորութենէ AIJNO PVWnq չիք է

9 NO զկարգն BCDEFGHchln զտաւնից ô զտօնն իւրեանց փխ. զկարգ տաւնից b տաւնիցն այսպէս

10 x չիք եւ abklmopq եթէ G չիք թէ q բանին... պատճառս կրկնված է

11 Yû եւ կամ DHô զինչ GIJ Sûbdk nr ինչ Uackmpqs պատճառ ô պատճառաւ d պատճառօ u պատճառի IJVYûkn յայսմ b այսմն o չիք այսմ c ոչ եթէ այսմ G չիք եթէ

12 IJu միայն Հայոց eg մայայն փխ. միայն WNO հայոց ազգս միայն կալաւ Yb ազգ eg յազս r յազգս BDEH չիք կալաւ G կալաւ ավելացրել են ուրիշները bfq եւ փոյթ g զփոյթ DHIdhlo անձին ô անձինս bq յանձինս BF այզ ps յոյնքըն Y հոյնք u չիք եւ (հոռոմք) Gôûbdegpqs հոռմք a հոռովմք

13 ls ասորիկք b չիք եւ ասորիք AB CU այզ ô չիք այլ BCDEFGHMQ Ubdeghloqrx ազգ n ազգք որ ի û հաւատացեալ befgq հաւատացելոցն

14 eg զի փխ. զոր r չիք զոր, չիք երիցս MYû երանեալ r եւ երանեալն b երիանոս (q երանիոս) փխ. երանեալն bq չիք քաջ... քրիստոսի ô եւ նահատակն û նահատակ Fg չիք քրիստոսի ghlor սուրբն գրիգորիոս A գրիգորիոս աջ լուսանցքում ավելացրել են ուրիշները և չի նշված թե այս որ բառից հետո է դրվելու BCDEFGHIJKLMNOPQ RSTUVXYZWûn կատարեաց գրիգորիոս bq չիք գրեգորիոս

կատարեաց շնորհելով նմա ի Հոգւոյն սրբոյ զաւգուտ մատակարարութեանն։ Քանզի բազմապատիկ աւգտի է առիթ եւ սիւն հաստատութեան ճշմարտութեան ուխտի մանկանց, զի փայփայէ եւ թեւակոխէ ի հրահանգս հոգեւորս. եւ զորս ամենեցուն քահանայից եւ ժողովրդականաց պարտ է յարգել եւ մեծարել զվարդապետս, եւ միանգամայն իսկ զամենայն պաշտաւնեայս ուխտի՝ առանց տարակուսանաց անդր մտանեն յընդունելութիւն կամաւորական։ Վասն այսորիկ իսկ եւ դիպողագոյն եղաւ անուն վանք, զի անտրտում որոց պիտոյ իցէ՝ տացեն. եւ ոչ միայն առ աւտարս է աւգուտ նոցա յաճախեալ, այլ առաւել եւս գեաւղջն յորում շինեցաւ, քանզի աւրէն է նոցա սփոփել զհիւանդս եւ մխիթարել զսգաւորս։ Եւ որք ամուսնութեանն են պարապեալ քահանայք՝ բազում անգամ պատաղին ի մշակութիւն, եւ կանանց իւրեանց

1 W շնորհել MPQRXYobcgfhkloq ի հոգոյն n զաւգուտն IMQSUVXWû dn մատակարարութեան b մատակարանութեան x մատակարարութիւն

2 r բազմապատիկք l օգուտ J աւգուտ u եւ օգուտ bq չիք է o սիոն փխ. սիւն

3 Yk հաստատութեանն Y ճշմարտութեանն IJ յուխտի u չիք ուխտի... ամենեցուն ps չիք զի AIJU Weg փափայէ p զփայզփայէ s զփայփայէ VZ փափաէ KMQST XYô փափագէ (L փափաքէ R փափակէ b փայլէ q փայլփայլէ) փխ. փայփայէ

4 NOV թ[եւ]ակոխէ e թեւայկոխէ n թեւակոխ b փոփոխէ փխ. թեւակոխէ d չիք եւ թեւակոխէ g ի հրահանգիս

5 û վասն որոյ պարտ է քահանայից եւ ժողովրդականաց յարգել p չիք եւ (ժողովրդականաց) bq ժողովրդոցն ց յարգե Y յագել փխ. յարգել û զկրօնաւորս փխ. եւ մեծարել HOW վարդապետս N վարդապետն u եւ զվարդապետս

6 h զմիայնգամայն û չիք եւ միանգամայն... զսգաւորս՝ տող 12-րդ H պաշտաւնայս egp պաշտօնայս IJ յուխտի befgqx ուխտի որ առանց

7 o մտանիցեն pr մտանել a անտր b անդրն BCDEFGHLMabcf gs յնդունելութիւն odhlo ընդունելութիւն x յընդունելութեան ô կամաորական b կամայկորական (q կամակորական) փխ. կամաւորական

8 BCDEFGHIY այնորիկ abcdefghklm opqrsx չիք իսկ RY եւ ի դիպողագոյն b դիպողագոյնն q դիտողագոյնն a անուանք, չիք վանք

9 b տրտում bqx որոյ c որում V իցեն hlorx է փխ. իցէ b եւ տայցեն BCDEFGHIKLMQabckmp qs տայցեն eg տացցեն x տացին Qb առաւ փխ. առ ô օտարասէրս է b աւտարացէ

10 n եւ յաւգուա Wacdhklmops յաճախել o աճախեալ BU այգ Y եւ առաւել BCDEFGHIJXYabcdefgh klmoqrsx գեղջն NOPVZWn գեւղջըն L գիւղջն p գեղջին IJô որում hl ցորում

11 b փոփել փխ. սփոփել bq զհիւանդսն եւ զմիմեանսն (q զմիմեանս) մխիթարել o զիւանդս e եւ կրկնված է

12 ô սգաւորեալս d սգաւորս ps որ Y զսգաւուրս KLMRSTXZbpq ամուսնութենէն ô ամուսնութենէ; e յամուսնութեանն g յամուսնութեան IJQUVYWcdhlmo ամուսնութեան քանզի քահանայք որք ամուսնութեան են բազում անգամ պարապին փխ. եւ որք... անգամ LYWôor չիք են Vx պարապեալք e պարապել

13 ô բազու AINOPUVôn պատազատին JKQXYZdeg պազատին (q պազատեն ST պազատատին) փխ. պատաղին b պատաղիմք Mû չիք պատաղին M չիք ի q ի մշակութեան eq չիք եւ

հնարին լինել հաճոյ, որպէս առաքելականն իսկ ճշմարտէ բան: Իսկ ի վանեարն բնակեալք՝ կուսութեամբ են պարկեշտացեալք միշտ մարտնչելով ընդ հուր ախտին, զոր բնութիւնն վառեալ բորբոքէ, եւ անյապաղ ղպաշտամանն կատարեն զկարգ, զխաղաղութիւն խնդրելով ամենայն աշխարհի, եւ զգեղջն շինութիւն եւ զառողջութիւն ի տուէ եւ ի գիշերի բազում արթնութեամբ: Վասն այնորիկ աղատ յամենայն հարկապահանջ իշխանաց՝ սահմանս ընկալաւ եւ անդս, եւ զերիցագոյն պատիւ ժառանգեաց յուխտի սրբութեան եկեղեցւոյ:

ՇՄԸ (ՇԾԴ) ԼԹ. Արդ՝ ամաչեսցեն որք յանդգնեցան տխմարութեամբ իւրեանց եւ անզգամութեամբ այլ զոմն ասել զեկեղեցի եւ այլ զվանս,

1 ծՆr *լինիլ* d *հաճոյ լինել* b չիք *հաճոյ* d *որք* փխ. *որպէս* Ն չիք *որպէս… ճշմարտէ բան* Ybdhlorx *առաքելական* befgq չիք *իսկ* բացի ACJR Za-ից մնացած Ձեռ-երը *ճշմարիտ է* (o չիք *է*) KNOWbeg *բանն*

2 lo *իսկ*-ից առանձին հոդված համապատասխան N-ով՝ *ոհգ-լգ* ps չիք *ի* M *իսկ որ ի վանս են բնակեալք* NOW *ի վանորայք* Y *ի վանեարս* Ն *ի վանս* bdeq *ի վաներն* bdq *բնակեալ են* (d չիք *են*) g չիք *իսկ…. սրբութեան եկեղեցւոյ*՝ տող 9-րդ n *կուսութեամբն* ô չիք *են* Ն *պարկեշտուցացեալ* d *պարկեշտացեալ* bq *պարկեշտացեալք են*

3 I *մարտընչելով* abcdefhklmopqrsx չիք *հուր* s *ախտէն* GIKQSUôabcdfhkl mnopqrsx *բնութիւն* IJ *վարեալ* bq *վառեալք*

4 u *բորբոքէ քանզի ի մարմնոյ կեալ եւ անմարմին եղեալ է գործ հրեշտակի եւ անյապաղ* V *յանյապաղ* e *անապաղ* m *յանապաղ* q *անապառ* փխ. *անյապաղ* ô *ղպաշտմանն* Ն *ղպաշտամունս* l *ղպաշտաւն* cfkmpqs *ղպաշտաւնն* dex *զպաշտօնն* c *կատարեալ* ho *կատարելն* l *կատարեալն* ex *եւ զկարգ* ó *զգարգ* IV *զխորհուրդ* փխ. *զկարգ* WՆ չիք *զկարգ* BDEHQՆ *զխաղաղութիւնն*

5 u *խնդրելով յամենայն աշխարհի զխաղաղութիւն* o *խնդճելով* IJh *յամենայն* W չիք *ամենայն* I *զգեղւոջն* LVn *զգեւղջն* Wx *գեղջն* o *զեղօրէիցն* b *գեղջին* e *զգեղջին* hlo *զգեաղջն* Ն չիք *եւ զգեղջն* բացի BCDEFGHYacdfkmpqs-ից մնացած Ձեռ-երը *զգեաւղջն* IJ *շինելութիւն* Y *շինութիւնն* Ն *զշինութիւն* ps *շինութեան* Ն չիք *եւ (զառողջութիւն)*

6 ôՆe *առողջութիւն* MUd չիք *եւ զառողջութիւն* KL *ի աըւէ* d *ի տվէ* Ն չիք *ի տուէ…. արթնութեամբ* a չիք *ի (գիշերի)* x *ամենայն* փխ. *բազում*

7 NOWabcdefhklmopqrsx *այսորիկ* Ն *աղատեն* e *աղատ է* KQôbdehln oqr *ամենայն* NOW *յարկապահանջ* o *հարկապահանջութեանց* d *հարկապահանջութենէ* b *սահման*

8 beq *անդ* c *աւանդս* փխ. *անդս* Y չիք *եւ անդս* H *անդեօ* q չիք *եւ (զերիցագոյն)* Ն *երիցագոյն* o *զերիցագոյնս* q *զիրիցագոյն* bq *պատիւն* o *պատուաժառանգեաց* IJQ ôՆabcefkmpqs *ուխտի* d *ուխտ*

9 Ն *սրբոյ* AБCDEFGHIJKLMNOPQ RSTUVXYZWôan *սրբումն* KLMQ RSTXZ *յեկեղեցւոյ* Vôbcefhlop qr *եկեղեցոյ* Y *յեկեղեցոյ*

10 KLMQRSTYZô *ամաչեսցեն արդ* X *ամանչեսցեն արդ* e *որ* CD *յանդգեցան* og *անդգնեցան* Y *տխմարութեամբն* abcdefbklmopqrsx *ախմարութեամբ եւ անզգամութեամբ իւրրանց* Ն չիք *տխմարութեամբ… եւ անզգամութեամբ*

11 g *եւ անզգամութեամբ իւրեանց* C *այդ* Ն *ոմն* g *ասեն* dkmps *եկեղեցի* U *այլք (զվանս)* F *այդ* acdefgkmpqs *եւ այլ* (cd *զայլ*) *զոմն* (d *ոմն* eg *զոմս* q *զոմս*) *վանս* (eg *վանք*) Ն *վանս* b *զոմանս* փխ. *զվանս*

քանզի յայանի եղեւ անբաժանելի միութիւն անդամոց եկեղեցւոյ ի Քրիստոս հաւատացելոց. «Զի անդամք եմք միմեանց»* ի շինումն հաւատոց սիրովն Աստուծոյ։ Նոյնպէս եւ ժողովրդանոցք եւ մատրունք, զոր սովորութիւն եղեւ ի վաղնջուց հետէ կոչել եկեղեցիս, թէպէտ եւ բաղում է ըստ գիւղից գիւղից եւ քաղաքաց քաղաքաց, սակայն ոչ են բաղումք ի բաղումս բաժանեալք, այլ մի եւ նոյն խորհուրդ կատարի յամենեսեան. եւ ըստ խորհրդոյն ոչ ասի ումն մեծ ի նոսա եւ ումն փոքր, այլ ըստ աստիճանի իշխանութեան եւ այսպէս յարմարեալ, եւ բաղում փութով պարտ է ի նմին մշտնջենաւորել. քանզի ոչ եթէ ի մարդկայինն կարծեաց է ճառեցեալ սահմանադրութիւնս, այլ յաստուածաշունչ սրոց երկբորդեցաւ ի մէնջ բացորոշաբար, եւ որ հակառակն կան՝ ոչ մարդկան, այլ Աստուծոյ հրամանին կան հակառակ. եւ որ կամինն կալ հակառակ՝ անձանց դատաստանս ընդունին։

* Եփես. Դ, 25

1 o այանի g եւ անբաժանելի G միութիւնն HQVYôbcdefghlopqr եկեղեցոյ IJ յեկեղեցւոյ
2 b հաւատացելոցն h քանզի ûk անդամ Vbefq ի միմեանց o միմիանց abcdefghkloqrx ի շինութիւն NOW իշխումն (ô իշխանումն mps իշխանութիւն) փխ ի շինումն
3 ûabq հաւատոյ km հաւատոցն p սիրով Q ժողովբդոցք û ժողովուրդանոցք bq ժողովրդանոց r ժողովրդականոցք
4 AU մարտրունք eg մատրոնք b մանտրունք (q մանրունք) փխ. մատրունք LRT սովորութիւնն IJq ի վաղնջոց d ի վաղընջուց g ի վաղընջուտ bq յեկեղեցիս բացի aefgk mpsx-ից մնացած Ձեռերը՝ եկեղեցի
5 Z թէ փխ. թէպէտ Ha չիք եւ (բաղում) bq եւ ըստ բաղում է գեւղից (q գեղից) դիւղից oô չիք է Y չիք ըստ BCDEFGH դեղից դեղից NOfn դեւղից դեօղից (nf դեւղից ae դեւղից դիւղից (e դաւղի) U գիւղից եւ գիւղից Y դուղից գուղից q դեղից գիւղից c (գիւղից) եւ ըստ քաղաքաց
6 եւ քաղաքաց (սակայն) o բաղում NOW բաղումք ·dghlox բաժանեալ r ժամանեալ փխ. բաժանեալք B այդ
7 e մի եւ ի նոյն IJKLMQRSTYZ ամենեսեան o ամենեքեան f յամենիսեան hlorx յամենեսին I խորհըրդոյն NO խորհրդի W խորհրդւոյ efghloqrx խորհրդոցն
8 begq չիք ումն (մեծ) UY չիք ի նոսա bq փոքրն BC այդ FH աստիճան ENORXYZWoûdn աստիճանի S յաստիճանի f աշ[տի]ճանին k աշտիճանին abcghlmopqrsx աստիճանին Yq իշխանութեանն
9 n չիք եւ (այսպէս) bq յանպէս eg յայտնապէս (r այս w̃ սոսա) փխ. այսպէս x այնպէս h չիք եւ (բաղում) Xl. փոյթով
10 C մըշտընջենաւորել D միշտջենաւորել GH միշտնջենաւորել Lû ch մշտնջենաւորիլ r եթէ ոք ի hr կարծեացէ p կարեաց փխ. կարծեաց begq չիք է
11 u ճառացեալ bq ճառեցեալսն acdfk ms ճառեցեալս bq սահմանադրութեան f սահմանադրութիւն BU այդ NO յայլ DGHIJKLMQR STXYZôûeg·oqr աստուածաշունչ b աստուածայշունչ
12 obefкq ի մէջ փխ. ի մէնջ g ի բացորոշաբար DHdhloq բայցորոշարար ûn որք ôbq հակառակ u հակառակեն, չիք կան
13 BC այդ NOps յաստուծոյ bq աստուածահրամանին o չիք կան f եւ որ...- հակառակ այս յուսանցքում Mûl չիք եւ որ.... հակառակ KLNOQRSTXYZWôbdeghqrx կամին h ընկալեալ փխ. կալ
14 l դատաստանն d գատաստ[..?] Vbefghlnoqrx դատաստան Wd ընդունիցին

ՇԾԹ (ՇԾԵ) Խ. Այդ՝ պարտ է մեզ զհատուցումն շնորհից սահմանադրելով հաստատել յայտարարութեամբ՝ թէ որպէս պարտ է հատուցանել ի վանս եւ կամ ամուսնացելոց քահանայից։

Տաւն սրբոյն Յովհաննու Մկրտչի եւ վկայի, զոր նախակարգեաց առաջեալն եւ խոստովանողն Քրիստոսի եւ հայր վերստին նորոգման բոլոր Հայաստան աշխարհիս Գրիգորիոս՝ ի վանս, զի ուխտադրութեան պահաւք հաստատեցաւ։ Եւ որ ինչ միանգամ այլ ինչ ուխտք են՝ ի վանս, կատարեսցին. եւ շաբաթք, եւ պահք, եւ ծոմք, զի ուխտից են կատարմունք, զի ուխտաւորեալ են բնակիչք, շնորհիւ ուխտին կերակրեսցին։ Եւ տաւն ամենայն մարտիրոսաց զոր մատուռն կոչեմք։ Վարդավառին մատաղենիքն միայն պտուղ յամենայն արմտեաց քոռ քոռ ի ժողովրդականաց եւ յամուսնացելոց քահանայիցն յառաջին արմտեացն, այսինքն յընտրոցն, զի գեղծցին կալք ցորենոյ եւ հնծանք գինւոյ եւ իւղոյ, եւ

1 ů չիք *արգ.... յայտարարութեամբ թէ* hl չիք *մեզ* GYô *հատուցումն* H *շնորհիցէ* Qbq *շնորհաց* ô *շնորհիցն* DGH *սահմանագրելով հաստատելով հաստատել*

2 d չիք *թէ*

3 Wûeg չիք *եւ*

4 W *«տաւն»* բառից առանձին հղված համապատասխան N-ով՝ *խա* acdh klmoprs *սրբոյ* IJKLMPQRSTVXZe hlnq *յովաննու* Ubdo *յովանու* Y *յոհանու* ô *օհանու* KLMQSTXYZefg nqx *մկրտչին* ôb *կարապետին* փխ. *մկրտչին* BCDEK չիք *եւ* Xôb *վըկային* V *նախագրեաց* d *նախայկարգեաց*

5 ûhlor *առաջեալ* bq *առաքելական* փխ. *առաքեալն* k *խոստովանօղն* V *վերըստին* d *վերըստին*

6 kps *նորոգմանն* I. *հայաստանեայց* û չիք *հայաստան* dhlo *աշխարհի* IJKLMQRSTXYZôûhlor *սուրբն գրիգորիոս* b *գրիգոր* q *զրիգորիս* bq *ի վանսն* X *ի վանս* ծախ լուսանցքում lo չիք *զի*

7 Qbq *ուխտագրութեամբ* eig *պահովք* bq *միայնգամ*

8 abcdefghklmopqrsx չիք *ինչ* X *ոչ* փխ. *ինչ* b *ուխտ* gq *ուխտքն* bq *ի վանսն* DHKLMQRSTUXYô eknps *կատարեսցեն* bq *շաբաթ*

9 d *ծումք* i *ծովմք* b *ուխտեցին* hl *ուխտք իցեն* l չիք *զի (ուխտից)* d չիք *զի ուխտից են կատարմունք* ô *կատարմունքս* p *զոր* փխ. *զի (ուխտաւ.)* Y *ուխտաւորեալք* û *ուխտաւոր*, չիք *են* NOW *բնակիչս*

10 J *յուխտին* bq *ուխտք* eg *ուխտ* ûs *կերակրեսցեն* ů չիք *եւ* bfq *տաւնք* eg *տօնք* բացի Akms-ից մնացած Ձեռ-երը *մարտիրոսաց*

11 U *մատուռն* hlrx *մատրունս* o *մարտրունս* ô *կոչենք* բացի lgh-ից մնացած Ձեռ-երը *վարդավարին* lM QSoe *մատաղենինքն* Y *մատաղենիք* b *մատաղինինքն* ô *միայ*

12 X *պտուղք* IMYôûbeghlo *ամենայն* d *արմտաց* r *յարմտեաց* bq *արմըտեացն (*q *յարմատացն) այսինքն արտոց (*q *յորոց) քուռ քուռ* ô *քոր քոռ* acdegkmps *քուռ քուռ* f *քուռ քոռ* û *առաջին* փխ. *քոռ քոռ* ô *ի ժողովրդականց* b *ի ժողովրդականացն* u *թէ ի ժողովրդականաց* hlor չիք *եւ* ôhlno *ամուսնացելոց*

13 ûbdbklmnopqrsx *քահանայից* Dn *առաջին* ô *առաջի* û չիք *յառաջին արմտեացն* IJn *յարմտեաց* dfkm pqs *յարմտեացն* hlorx *արմտեաց* b *յարմըտեացն յամենայն արտոցն* փխ. *արմտեացն... յընտրոցն* d *այսինքն է* BCDFGHRXYafh kp *յնտրոցն* ôûd *ընտրոցն* c *յընտրոց* e *ընգրելոցն* g *ընտրելոցն* q *յորոցն*

14 BCDEFHXacdfhklmnopsx *գեղցին* lMû *գերծցին (*G *եղիցին* ô *գեծցեն* begq *շեղջին)* փխ. *գեղծցին* bg *կալ* ABCDEHIJKLMNOPQRSTXZWd *ցորենւոյ* l *հընծանք* û *եւ հունձք եւ հնձանք* b *հընձան* egq *հնծան* r *հնձայնք* QUVYôabcefghloq *գինոյ* R *գինայ* փխ. *գինւոյ* M *իւգւոյ* f *եւղոյ* Y *ձիթոյ* փխ. *իւղոյ*

մի ի վատթարացն իբրեւ ղհային, գուցէ զնորին լուիցուք զպատուհաս։ Տաւն սրբոյ Յայտնութեանն, եւ քառասնորդք նորա, եւ Տեառնընդառաջն, եւ Առաջաւոր պահոցն կատարումն։ Տաւն միջնոց քառասներորդացն Զատկի, աւր Ղազարու, մեծ հինգշաբաթի Զատկին, յորում կենարարն մեր աւանդեաց աշակերտացն զխորհուրդս նորոյ ուխտին։ Երկուշաբաթի Զատկին ընծայիւք եւ հաճոյակատար աւժտիւք դիր Զատկին, տաւն Ամբառնալոյ Տեառն յերկինս, տաւն Վախճանելոցն յելս հրոտից ամսոյ։ Այսոքիկ տաւնք՝ ի վանս՝ յուխտաւորեալ տեղիսն երթիցէ նախանն, զի կերիցեն պաշտաւնեայք տեղւոյն եւ հիւրք. զի քահանայից, թէպէտ եւ ամուսնացեալք իցեն, եւ արեղայից եւ ամենայն իսկ ուխտի մանկանց չէ

1 Ng ի վատթարանց e ի վատարանց n ի վատթարաց o ի վատթացն q ի վաթարացն b gq որպէս փխ. իբրեւ C ղկայնին DGHgn գկայենին KL MQRSTXYZô ղկայենի NO ղկայէն Wb ղկայեն beq կայենին Y գուցցէ eq գուտցէ g զի մի փխ. գուցէ û նորին d ղնովին KL լըւիցուք ô լւիցուք Vbdegq զպատուհասն û պատուհաս

2 Vû սրբոյն bq սրբոց ô որրոցն այտնութեան MQRSUXWûdhlnpsx յայտնութեան Sô ի փխ. եւ (քառասնորդք) hlo քառասնորդ

3 MQR տեառընդյառաջն VXYZhq տեառընդյառաջն g առաընդառաջին p առաընդառաջին ú տեառընդյառաջ R չիք եւ Mûeghq յառաջաւոր b առաջաւորացն d առաջաւորի Wd պահոց û կատարմունք BCDEGHbdefgq միջոց ac ms միջնոյ k մջնոյ n միջնոցն Y չիք միջնոց û չիք միջնոց... աւր

4 belgq խ-երորդաց զատկին cdrx քառասնորդացն û սրբոյն ղազարու Ydeghlmp մեծի û եւ աւագ փխ. մեծ ód հինգշաբաթու le եւ շաբթի W հինգշաբթի h ե-շաբաթ l հինգշաբաթ o հինկշաբաթ

5 ô չիք զատկին û չիք զատկին յորում... երկուշաբաթի զատկին IJW որում IJ յաւանդեաց Wô աշակերտաց Wabcdigkmpqs զխորհուրդ d զխորհորդ

6 bq նորին eg ուխտին W երկուշաբթի n երկուշաբաթիւ d ընծաուք BC DEHRSTUYZWabckmors ընծաիւք e հաճոյեակատար q հաճոյ աստուծոյ կատար

7 DH աւժիւք G ուժիւք b աւժիաք l ուխտիւք փխ. աւժտիւք Q դիր c չիք դիր զատկին u եւ տօն f տաւն փխ. տաւն IJKLMNOQSTVXZW ûbp համբառնալոյ Y համբառնելոյն a ամբառնոյ begq համբառնալոյն f ամբառնալոյն ô համբարձման փխ. ամբառնալոյ û չիք տեառն V տեառն յիսուսի յերկինս Y ի յերկինս P երկինս o չիք տեառն յերկինս

8 u չիք տաւն վախճանելոցն.... մանկանց՝ առդ 11-րդ Q վախճանելոյցն d վախճանելոց Yfhx վախճանելոյն ô վաղճանելոյ beglq վաղճանելոյն o վաղջանելոյն b յետս փխ. յելս ABDEFGHQRacfm հրոտից dq հրաւտից Xô ամսոց Yb ամսոյն HKLMRS ամաց փխ. ամսոյ g տօնս

9 Yd ի վանքս cfq ի վանսն g վասն փխ. վանս ի բացի abebklmoprsx-ից մնացած Զեռ-երը ի վանք IJ յուխտաւորեալք PVôbeghlorx ուխտաւորեալ b տեղիս ps երթիցեն C նախանըն X նախարն bdq նախ[անն?] GHI նախանձն (D նախանձ n նախայն p նախ անդ) փխ. նախանն abcdefgbklmopqrsx (նախանն) հանապազ զի o զպաշտօնեայք e պաշտօնեաքն g պաշտօնեայքն A պաշտաւնայք

10 VYôacefghloqr տեղոյն AKLQ TZ հեւրք acdkmps հոյրք r իւրք V հիւրքն Q չիք թէպէտ եւ.... արեղայից Y չիք եւ (ամուսնացեալք) ô ամուսնացեալ

11 cfkmps արեղէից ôbefgqx չիք իսկ IJ յուխտի Y ուխտից ôf մանկաց û արգ պարտ չէ փխ. չէ արժան

արժան ի շէնս աւթել. այլ ի վանս. բայց թէ ուր ոչն գուցեն՝ և՛ւ դկողոպուտ վախճանելոյ տանուտէրանց ի տախտէ եւ յաթոռոյ, մինչեւ ցպնակ և ւ ցդրգալ, եւ որ ինչ անձին զգեստն է մինչեւ ցկաւշիկս եւ ցգաւտի, եւ՛ անկողինն երթիցէ ի վանս, զի հանգիցեն ի վերայ նորա լայնր մտեալ հիւրքն եւ աւրհնեսցեն։

ԾԿ (ՇԾՁ) ԽԱ. Ագապն որ մասնականաւ է՝ կէս կաշւոյն երթիցէ ի վանսն եւ երկու մասունք ճրագուին, իսկ քահանայիցն՝ բաւանդակն, եւ ոչխարին մորթն, եւ դմակն անդամովն, եւ ճրագուն եւ խախացոցն։ Եւ պանդուխտք, որ ի տունս քահանայիցն իցեն, եւ նոցին եղբարց նոյնպէս տայցեն. եւ զամենայն պատարագս հասարակաց կերիցեն պաշտաւնեայք եւ աղքատք բազում մեծարանաւք, եւ

1 BCDEGHIûl ի շէն eg օթիլ lu աղօթել (Jb աղաւթել) փխ. աւթել BF այղ l ի վան ahcdefg nkmpoqrsx եթէ û չիք թէ FWd pr որ փխ. ուր û ոչ hegq դուացեն ôhl գուցէ

2 IJ դկողոպուտն O դկողոպոտ Qbq դըկողոպուրտն ûx կողոպուտն LYô վախճանելոյն hl վախճանելոց Or վաղճանելոց bq վաճառելոււ (eg վաճառելոյ) փխ. վախճանելոյ bf տանուտերաց d տանուտէրաց eg տանուարաց oo եւ ի յաթոռոյ gr յաթոռոց

3 G չիք մինչեւ... զգեստն է K մինչ l մինչեւ կրկնված է C ցպընակ o ցրնակ c ց[պ]նակ û չիք եւ (ցդրգալ) Oeg ցգգալ W ցգգալ o դքալ û դրգալ ûq գգալ k ցրակալ m ցրագալ C անձինն aeg յանձին lôacdefmqs սգեստն է r զգեստսն է F զգեստն է փխ. զգեստն է

4 BCFJK զկաւշիկ ILQRSTUXZW ûg ցկոշիկս P ցկօշիկն DGH ցըղաւաի (H ցպաւտի) եւ ցկաւշիկ (G զկաւշիկ H կաւշիկ) o չիք եւ (ցգաւտի) Ueg ցգօախս nq ցգաւտիս o կօտին d ցգօտին h ցգաւագանս փխ. ցգաւտի IJKLMQRSTXYZôe gh յանկողինն ûd յանկողին V անկողին bq անկողինս begq չիք երթիցէ cq ի վանսն M եւ դի հանգիցեն W չիք դի a հանգիցէ

5 bq նոցա L չիք նորա r այնըր G յայր (ps այր befgq անդր) փխ. յայնր ôû adhklmox այնր H մտել ALMQRT VZ հեւրքն acdkps հոյրքն m հայրքըն փխ. հիւրքն Xô օրհնեցեն

6 d ագապասն Q մասնականաւնէ ap մասնկաւ է d մասնակաւ է bq մասնական տսէ փխ. մասնականաւ է Z չիք է CDGHVYWôad fhlorx կաշոյն begnq կաշուն A ի վա[ն]սն K ի վանքն LMQRSTXY Zô ի վանքն BCDEFGHIJNOPUV Wûdeghn ի վանս

7 GH չիք եւ (երկու) b մասունքն e ճրագւին C ի քահանայիցն ûb քահանայից AKLMVXYZWôh lnopqrx բովանդակն J բովաննդակն անդամովն եւ ո.խարին b բաւանդակ c բովանդակ իսկ եւ û չիք բաւանդակն եւ ոչխարին

8 I եւ ոչխարին.... եւ դմակն ձախ լուսանցքում g մորթին NOW դըդմակն c անդամովքն û չիք անդամովն e ի փխ. եւ (դմակն) W չիք եւ (ճրագուն) Vh r ճրագոյն IOVW խախացւոյն ô խախացուցն hl խախացոյն AJKL MPQRSTUXZûnr խախացւոցն egq տախացացն (b տաղացացն փխ. խախացոցն

9 Y. պանտուխտքն եւ որք c պանդուխտ b ի տունսն hlur ի տուն Yôûc քահանայից ôahcdefghlmop qrsx են փխ. իցեն û չիք եւ նոցին

10 û չիք եղբարց նոյնպէս RXYbefg pqx եղըարցն RVXôpdegqx տացեն h եւ տացեն l եւ տայցեն ûhl չիք եւ (զամենայն) d պատարագ հասարաց

11 deg պաշտօնայք x չիք եւ աղքատք ú չիք բազում... հաւատացեալք R միծարանաւք

եղբարք հաւատացեալք. եւ զհաց տանի նորեացն առհասարակ կերիցեն ամենայն պաշտաւնեայք. նոյնպէս եւ զհաց ապաշխարողացն զոր յաւուրս քառասնորդացն առնեն հանդիսա շաբաթու կամ կիւրակէի։

ՇԿԱ (ՇԾԷ) ԽԲ. Բայց պատարագքն որ ի վանս կատարին, երախայրիքն՝ եթէ անապատ իցէ՝ գեաւղջն անդր տացեն. ապա եթէ ոչ՝ ամուսնացելոց քահանայիցն տացեն. քանզի չէ աւրէն ումեք զհաւն Տեառն ի յարկի իւրում թողուլ։

ՇԿԲ (ՇԾԸ) ԽԳ. Իսկ ամուսնացելոց քահանայիցն եղիցին տաւնք շաբաթն՝ Զատկի, եւ Զատիկն սուրբ, եւ երկրորդ Զատիկն եւ յերկրորդ Զատկէն ի վեր կիւրակէքն ամենայն ·եւ Պենտակոստն եւ տաւն սրբոյ Աստուածածնին եւ Վարդավառն, բայց ի մատաղեննեացն, որ է կատարումն քառասնորդացն առաջեկական տաւնից հաւատացելոց

1 IJKLMNOQRSTVXZbdeghnpqr եղբայրք Y եղբարց ûd հաց Ydx տոնին û աօնորեացն փխ. տաւնի նորեացն Y իւրեանց (I նորդեանց bq նորայն eg նորէանցն x որ էանցն) փխ. նորեացն hlor նորին աօնեացն (lo տաւնեացն) BCDE GHRg հասարակ

2 NOW եւ ամենայն ûm չիք ամենայն abcdefbklmoprsx պաշտաւնեայք û չիք պաշտաւնեայքն d նոյն-[պէս?] û չիք եւ Xû ապաշխարողաց

3 a զորս KRXY յաւուրրք LQSTZ յաւուրք M աւուրք ô աւուր eq աւուրս g օուրս բացի abcdfbklmoprsx-ից մնացած ձեռ-երը յաւուր o քառասունեարորդացն b շաբաթ IYûbegqr եւ փխ. կամ b չիք կամ

4 ô կիրակէյի U ուր ասէի փխ. կիւրակէի բացի Yûaflnorx-ից մնացած ձեռ-երը կիրակէի

5 MQYûcdhoqrx պատարաղն bcdfh lor ի վանսն KLMQRSTXYZ ôbp կատարեն Y երեխարիքն Zclq երեխայրիքն û երեխայիք

6 bhq թէ bq յանապատ ANOP դեաղջն BCDEFGHVYWôbdb գեղջն IJKLQRSTXZenpsx գեւղջն M դեղուջն û գեղուջ ghlo գիւղջն r գօղջն û չիք անդր... ապա DGH չիք ապա եթէ... տացեն YZôabcbkl mps տայցեն YWûabcdefghklmopq rsx թէ Cbegq ամուսնացեալ

7 ôû քահանայից NOYWôabckm ps տայցեն C չիք տացեն S յօրէն KLRSXZ յումեք MT յումէք Q յումէքէ Wb զհաս û զհարսըն փխ. զհաւն

8 befgq չիք ի (յարկի) DGH ի հարկի h չիք ի յարկի x ի յարկ d յիւրում r իւրում տան փխ. ի յարկի իւրում blox յիւրում տանն (o տան) թողուլ ô թողեալ

9 R ամուսնացելոյ begq ամուսնացեալ Vôûg քահանայից b քահանայքն q քահանայն IJXôûabcefg kmpqs եղիցի Q տօն u շաբաթ p շաբաթքն

10 Gôegx զատկին (ե) GHr զատկին (սուրբ) û զատիկի D⁻H չիք եւ երկրորդ զատիկն ALMNOPQRSTU VZWp յերրորդ (IK երրորդ Joû երրորդ Yq յերորդ) փխ. յերկրորդ DGen երկրորդ g չիք յերկրորդ զատկէն ի վեր

11 û կիրակէք b կիրակէն W կիւրակիքն բացի aerox-ից մնացած ձեռ-երը կիրակէքն û չիք եւ (պենտակոստն) A պենդակոսն BCD EFGPo պենտակոսն H պենտակոնսն IJUdghklm պենդակոստն X պենտէկոստն efq պենդէկոստն YW պենտէկոստէն u պէնդէկոստէն ô պէնտակոստն a պենդաակոստն r պենտակոստքն C յինեերեկին փխ. պենտակոստն x չիք եւ պենտակոստն H սրբոյն bk սուրբ

12 ô զվարդավառն h վարդէվառն o վարդէվարն begqx վարդավառին բացի IJS-ից մնացած ձեռ-երը վարդավարն CDamo բաց ի ô ի մատաղեացն u ի մատաղեննեաց bq ի մատաղենացն eg ի մատաղէնացն b չիք է û չիք որ է կատարումն.... տաւն ոք կատարեսցէ՝ էջ 401-րդ տող 7-րդ

13 o կատարում Y խ-երորդացն LRb dfmq տաւնիցն XYegkpsx տօնիցն Y եւ հաւատացելոց J հաւատելոց bcegq հաւատացելոցն

Զատկի, եւ զպտուղ յամենայն արմտեաց քոռ քոռ, եւ պատարագք, որ մասնականաւ են կէս կաշւոյն եւ ճրագուին ղերկու մասունս ի վանս Թողլով զպաշտաման եւ զլուցման, ղմին տարցին, ղի լուցման մասնն, եւ որ ոչխարաւ է դմակն անդամով եւ ճրագուն, եւ խախացոցն, եւ մորթն եւ զգեստն միայն տանտիկնանց վախճանեցելոց։ Եւ տաւն Բարեկենդանին եւ Ողոգոմեանն մեծ, որ Թարգմանի բարեբանեալ աւր, եւ Թէ այլ տաւն ոք կատարեսցէ յանուն առաքելոց եւ մարգարէից, հասարակ եղիցի, զի այնպէս աներկեւան եւ առանց հակառակութեան պաշտաւնէիցն կացցեն դասք, գիտելով որում շնորհի արժանաւորք եղեն. ղի պարկեշտութեամբ եւ ուսումնասիրութեամբ վարեսցին. եւ մի՛ եղիցին բանսկոիւք, այլ սիրունք, արթունք եւ զուարթունք յամենայնի,

1 abcdefkmqsx *զատկին* p չիք *զատկի* g չիք *զատկի եւ զպտուղ... եւ հոգեւոր հովուէ*՝ էջ 402-րդ տող 2-րդ bq *պտուղ* lMQYôbenq *ամենայն* d *արմատեաց* h *յարմտեաց* abcdf kmpqs *քուռ քուռ* e *քուռ քոռ* MYô *պատարագն* b *զպատարագն* defhqr *պատարագ*

2 o *մասնականաս են* beq *մասնական*, *ասեն* փխ. *են* UYWôflorx *կաշոյն* V *կաշւոյ* Xbdenq *կաշուն* h *ճաշոյն* փխ. *կաշւոյն* Ulno *ճրագուն* b *ճրագու* oehqr *ճրագոյն* f *ճրագունի* bq *զերկուս* r *երկու* e *ի ր* kmps *զկէս* փխ. *զերկու*

3 d *մասուն* I *ի վան* CDGLdk *զպաշտամանն* Meq *զպաշաման* b *զըպաշտպան* Y չիք *զպաշտաման* a *ըզլուցմանն* l *զլուցումն* cdkmo prsx *զլուցմանն* Mabeq *զմինն* f *զմին... զլուցման* ձախ լուսանցքում dhlor չիք *զմին.... մասնն* bq *տարցեն* Y *տարցին* կրկնված է

4 Y *ի* փխ. *զի* abcefkmpqsx չիք *զի* abcekmpqsx *զլուցման* BCDEFGH QVôfp *մասն* beq չիք *մասնն* OW beq չիք *որ* r *ոչխար* Z չիք *է* RXY befhloqrx *անդամովն*

5 q *ճրագոյն* AJKLMNPQRSTUXZ Wn *խախացւոցն* ORV *խազացւոցն* Y *խազացուցն* ô *խախացւցն* h *խախացոյն* W *զմորթն* ak mps *սգեստն* h *զգեստ* l *սգեստ* q *զսգեստն* e *ըսգեստն* Vbkn qrx *տանտիկնացն* Wdhl *տանտիկնաց*

6 Gbpsx *վախճանելոց* b *վախճանելոյ* d *վազճանելեաց* km *վախճանելոցն*

abcfmq *տաւնք* dekpx *տօնք* I *բարէկենդանին* r *բարիկենդանին* Vkm *ողոգոմեան* d *ողոքմանն* ps *գողոգոմեան* r *ողոգմեանն*

7 abcdefkmpqs *կոչի* փխ. *Թարգմանի* A սկզբնապես *եԹե* սակայն գրիչը հատուկ նշանով հանել է *ե* և թողել *Թէ* IJKLMNOPQRSTUVXY ZWôn *եԹէ* d չիք *եւ Թէ* b չիք *այլ* c *աաւն այլ* s *տօ[ն?]* bq *կատարեսցեն*

8 IJKLMQRSTYZôlo *անուն* û *մասանց ասացաք տօն* փխ. *յանուն* beq *առաքելոցն* Y չիք *եւ* bq *մարգարէիցն* Fûabcdefkmpqsx *հասարակաց* l *յայտնապէս* փխ. *այնպէս* û չիք *զի այնպէս աներկեւան եւ*

9 d *եւ աներկեւան եւ* bq *այներկեան* r չիք *եւ* Y *հակառակութեանն* BCDEGHûab *պաշտաւնէից* (նաև *պաշտօնէից*) cpq *կայցեն* d *կացեն* û չիք *կացցեն դասք... եղեն զի*

10 DGHr *գիտելով* (befq *գիտելովք*) փխ. *գիտելով* d *Թէ որում* e *որումն* g *յորում* f *որում* ավելացրել են ուրիշները ô *շն[որ]հի արժանաւոր* û *եւ վարեսցէն պարգեշտութեամբ եւ ուսումնասիրութեամբ*

11 d *յուսումնասիրութեամբ* hlo *ուսումնասիրութեան* K *վարեսցեն* hl or *վարեսցի* û չիք *եւ մի եղիցին... հոգեւոր հովուէ*՝ էջ 402-րդ տող 2-րդ

12. BF *այղ* d *արԹիւնք* GH չիք *արԹունք* KLd *զըւարԹունք* Xhl չիք *եւ զուարԹունք* ô *ամենայնի*

զի բաւական լիցին խրատել զստահակսն եւ զլուլացեալսն ածել ի կարգ հաւատոյ, քանզի այդ գործ է վարդապետի եւ հոգեւոր հովուի։

ՇԿԳ (ՇԾԹ) ԽԴ. Այս սահմանադրութիւն կարգաց գրեցաւ հրամանաւ երանելւոյն Սահակայ մեծ հայրապետի Հայաստան աշխարհի, ընկալեալ ի քաջ նահատակէն՝ ի տեառնէն Գրիգորէ՝ թարգմանեցաւ միայն յունէ ի հայ։

Արդ՝ եթէ ոք անհնազանդեալ կանոնիս նորոգաձեւել կամեսցի զկարգեալ սահմանադրութիւնս, մի ընկալցի մասն եւ վիճակ ժառանգութեան յարքայութեանն Քրիստոսի եւ Աստուծոյ։ Եւ որ ոք միաբանեալ կատարեսցէ՝ ընկալցի զաւրհնութիւն ի Տեառնէ հաղորդելով պարգեւացն եւ անվախճան հանգստեանն երջանկին Գրիգորի եւ հաւր մերոյ Սահակայ, եւ նոցին հետեւելոց ճշմարիտ ուղղափառութեան, որք ի մեծ եւ յերեւելում աւուրն են պսակե-

1 bq որ փխ. զի BCDEFHhlor լինիցին NO զստահական Uh զստահակն bq բստահակս e ստահակս f զստահակս e չիք եւ Mps գուլացեալսն XI յուլացեալսն Ò զյուսացեալսն փխ. զյուլացեալսն բացի QR-ից մնացած ձեռ-երը զյուղացեալսն

2 GUnx հաւատոց q այդ գործ է հաւատոյ քանզի գործ է վարդապետի Y վարդապետին Ec հովւի o հովիվի b հուի փխ. հովուի

4 V արդ փխ. այս hl սահմանադրութեան p կարգեցաւ փխ. կարգաց գրեցաւ. Û չիք կարգաց գրեցաւ... աշխարհի ընկալեալ d չիք հրամանաւ abcdefgkmpqsx սրբոյն փխ. երանելւոյն բացի Ap-ից մնացած ձեռ-երը երանելոյն

5 XW մեծի bdefgqnx հայրապետին IJq հայաստանեաց ô հայեաստանեաց b հայաստանեայց bdefgq աշխարհին

6 u նահատակէ eg եւ ի տեառնէն oÛ չիք ի տեառնէ p չիք ի BEFGH as ի աեռնէն D ի տեռնեէն Wq ի տեառնէ Y սրբոյն փխ. տեառնէն Q գրիգորէն p գրիգորի d սրբոյն գրիգորէն r մերմէ գրիգորէ Û գրիգոր լուսաւորչէն եղեւ ընկալեալ ի յունէ ի հայ եղեւ թարգմանեալ փխ. գրիգորէ... հայ d թ արգմանաւ b ի ձեռն (q միաձեռն) փխ. միայն յունէ

7 eg կունէ փխ. յունէ bdegqx ի հայս

8 l արթ Û վասն այնորիկ պարտիմք փխ. արդ եթէ... քրիստոսի եւ աստուծոյ a չիք ոք Un կանոնվնիս QYfgloqx նորաձեւել b նորձեւել eh նորայձեւել

9 o զկատարեալ փխ. զկարգեալ bq սահմանադրութիւնն f սահմանադրութիւն Y զմասն c վիճակ յարքայութեանն քրիստոսի եւ ժառանգութեանն աստուծոյ JY ժառանգութեանն dp ժառանգութիւն befgq չիք ժառանգութեան

10 KLMQRSTXZôbq արքայութեան Yegp արքայութեանն Wdfl՝ յարքայութեան IJUn չիք յարքայութեանն QYWbdegkx չիք եւ (աստուծոյ) egx աստուծոյ մերոյ GH ûbd որք փխ. որ ոք

11 d կատարեսցեն eg եւ ընկալցի L չիք ի տեառնէ

12 LMQRXZ անվախճանն ST անվաղճանն Wbhlo հանգստեան u հանգստեան Y հանգստեան ը երջանկին ü հանգստութեան երից երանեալ գրիգորի եւ սուրբ հօր մերոյ աստուածաշունչ սահակա փխ. հանգստութեանն... սահակայ eg երջանիկ զասուն գրիգորի p երջանիկ hlo եւ երջանկին d երջանգին բացի CDGHrx-ից մնացած ձեռ-երը երջանիկն L եռջանիկն կրկնված է

13 IXYôeg հօրն bfhnq հաւրն Yr մերոյ ի (Y չիք ի) սրբոյն սահակայ hlo ի սահակայ KÛchl հետեւողաց eg հետեւելոցն

14 CGY ուղղափառութեանն IJ ուղղափառութեամբ Û ուղղութեամբ abcdefghklmopqsx ուղղափառութեանց ôabcdefgkpqsx որ փխ. որք ô չիք ի, մեծի m չիք որք ի մեծ A յերեւելիում DIJug երեւելում KLMQRSTXYZ երեւելումն bqx յերեւելի o չիք եւ յերեւելում KLMQRTXZ յաւուրն S յօուրն bd պսակելու efg պսակելոյ

լոց, յամենաքաւական աջոյն անթարգմանելի պայծառութեամբ մշտնջենաւորեալք յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն։

Նորին. թէ որպէս պարտ է եպիսկոպոսաց ունել զընտանիս սրբոյ եկեղեցւոյ։

ՇԿԴ (ՇԿ) ԽԵ. Այցելու եւ հասարակաց հայր է եպիսկոպոսն, վասն այնորիկ իսկ առանց ակնառութեան պարտի խնամել զհաւատացեալս Նմա յԱստուծոյ հաւտն, եւ անաչառութեամբ յանձանձել զուխտ սրբոյ եկեղեցւոյ, տեսուչս եւ առաջնորդս գաւառաց եւ գեաւղից կացուցանելով, որք անուանին քորեպիսկոպոսք. դի սրբոց եւ Նախանձաւորաց աւրինաց, եւ հմուտ եղելոց վարդապետութեան՝ արժանաւոր է տալ զայնպիսի պատիւ, որք զժողովուրդն քաւական լիցին խրատել՝ շահելով զմեղանչականութեամբ զմոլորեալսն եւ պայծառացուցանելով զճշմարիտսն ճառագայլթաւէտ պատուիրանացն պատմութեամբք։

1 IJôÛegkmn *ամենաքաւական* bq *յամենայնի են քաւական* Yn *յաջոյն* Y *անթարմանելի* k *որ թարգմանելի* MR *պայծառութիւնք* o *պայծառ[...?].* բացի Ûbcnqx-ից մնացած Ձեռ-երը *պայծառութեամբք*

2 BCDEFGH *մշաընջենաւորեալ* NOo pqrs *մըշտընջենաւորեալք* R *մշտնջենաւորելք* a *մշտնջաւորեալք* efgx *մշտընջենաւորեալք յաւիտեան եւ յաւիտեանս յաւիտենից* q *յաւիտեան եւ յաւիտեանս* p *յաւիտենի (ամէն)* IWn չիք *ամէն*

3 bk *Նորին սրբոյն սահակայ* Û չիք *Նորին... պարտ է* b չիք *թէ* L *եպիսկոպոսացս* o *եպիսկոպոսին* p *ունիս* Sahmqs *զնտանիս* ô *զնտանութիւն* u *ընտանիս* g *զընտանիսս* x *յաղագս եպիսկոպոսաց թէ որպէս պարտ է ունել*

4 I *սրբբոյ* befgq *սուրբ* Û չիք *սրբոյ* E *եկեղեցւոյն* KMRSTZ *յեկեղեցւոյ* QYôbcefghloq *եկեղեցոյ* d *եկեղեցւոյ գլուխս լր*

5 KLQRSTVZ *հասարակաց է հայր է* Yô *հասարակաց է հայր եպիսկոպոսն* BCDEGHÛ չիք *է* Û *եպիսկոպոս* b չիք *եպիսկոպոսն* acdefghk lmopqrsx *այսորիկ*: b *ի կաշառաց* փխ. *այնորիկ... առանց*

6 ôacdefgkmpqs չիք *իսկ* Yk *ակնառութեանն* begq *պարտ է* x չիք *խնամել* N *զհաւատացեալս* Ybc *զհաւատացեալսն* Û *հաւատացեալս* hlo *զհաւատացեալ*

7 IJWôÛeghlmor *աստուծոյ* beg *հաւատն (d հաւատոն)* փխ. *հաւտն* x չիք *եւ* oho *անձանձել* l *անձանձեալ* egq *յանձն յանձնել (W յանձնել* u *յանձել* b *յանձն առնել)* փխ. *յանձանձել* acdfhklmosx *զուխտս* eg *զուխտն* k չիք *սրբոյ*

8 Û *եկեղեցւոյ սրբոյ* JTVYôabcdefgh lopqrs *եկեղեցոյ* Q *յեկեղեցւոյ* d *առաջնորդ* BCDEFGHM *գեղից* IQUVXYZWôÛcdfhlmoprsx *գիւղից* g *գիւղից ուխտից կացուցանելով* AJKLNOPRSTaben *գեւղից* q *ուղիղ* փխ. *գեաւղից*

9 b *անուանի* ôbegq *քորեպիսկոպոս* ms *քորիսկոպոսք* Û *սրբոյ* ô *Նախանձաորաց*

10 ackmps *եղելոյ* begq *եկեղեցոյ* փխ. *եղելոց* Y *վարդապետութեանն* n *վարդապետութեամբ*

11 Y *զայսպիսի* u չիք *պատիւ, ժողովուրդն*

12 befgq *լինին* dh *լիցի* Y *շահել* X *շնորհելով* փխ. *շահելով* Y *զմեղուցեալսն* Û *ի մեղանչականութենէ* d *զմեղանչական* Y *եւ զմոլորեալսն* c *մոլորեալս* ôbdefgbklm opqrsx *մոլորեալսն*

13 KLMQRSTXZôbkmps *զճշմարիտն* Y *զճշմարիտ* Û *ճշմարիտսն* acdfkm pq *ճառագայթաձեւ* egs *ճառագայթաձեւ* b *ճառագայթեալ* n *եւ ճառագայթաւէտ* Y *ճառագայթ աւետարանի* փխ. *ճառագայթաւէտ* W *ճառագայթաւետ* N *պատուիրանացն*

14 Y *պատմութիւնք* bpqs *պատմութեամբ*

ՇԿԵ̇ (ՇԿԱ) ԽԶ. Զի եւ քահանայք առանց տարակուսանաց ուսանիցին մեծարել զաստուածընկալ սեղանն, յորոյ վերայ կատարի կենդանարար խորհուրդն ապրեցուցչին մերոյ Տեառն, եւ զփրկական աւազանն մկրտութեան, որոյ ծննդեամբ վերստին նորոգիմք ի լոյս կոչմանն Աստուծոյ։ Արդ՝ մի՛ ոք զայսպիսի տեսչութիւնս զինուորաց կամ տգիտաց ումեք հաւատասցէ, եւ մի՛ մերձաւորաց իւրոց՝ շնորհուկս ինչ նոցա առնելով ուրոյ գեղձմամբ, յորմէ կանխաւ հրաժարեցոյց Փրկիչն մեր եւ տէր. «Ո՞վ է իմ, ասէ, մայր եւ եղբայրք», եթէ ոչ սիրողք պատուիրանացն Աստուծոյ, զոր եւ արդեամբք իսկ կատարեաց՝ մեզ ուրինադրելով. Յակոբոս եւ Յուդաս եւ Յովսէս եղբարք լորջորջէին եւ Պետրոս եւ Յովհաննէս եւ այլ բազմութիւն աշակերտացն յոլով ժամանակս կատարեցին սպասաւորկութիւնս,*

* Մատթ. ԺԲ. 48

1 x *զի եւ քահանայք... կոչմանն Աստուծոյ* միացված է նախորդ հոդվածին և այս հոդվածը սկսվում է *Արդ մի ոք* բառերից NOPW *մի* փխ. *զի* û չիք *զի* F *առան[ց]* b *տարայկուսանացն* û *ուսանիցեն* abcefgklmpqsx *ուսցին* d *ուսցեն* hlor *եղիցին ուսանել* փխ. *ուսանիցին*

2 Y *սուրբ սեղանն* û *սեղան* d *զեղանն* IJKLMQRSTXYZôûq *որոյ* q *կատարին* Vûb *կենարար* kmps *կենարար* (ms *կենդանարար*) *պատարագն խորհուրդն*

3 Uûhlnor *խորհուրդ* Yr *ապրեցուցիչ* bq չիք *մերոյ* RXY *տեառն մերոյ* Hq *փրկական* V *զփրկականն* û *աւազան*

4 Y *մկրտութեանն* I *մկրտութեան* ձախ լուսանցքում Yû չիք *մկրտութեան* L *ծրնընդեամբ* OUb *ծնընդեամբ* Y *ծննդեամբք* p *ծննդեամբն* LT *վերըստին* d *վերըստ* u *ի լոյս* փխ. *ի յոյս* Wûdp *կոչման*

5 q չիք *մի* G *զայսպիսի* û *տեսչութիւն* Nô *զինորաց* q *զինուոր*

6 p *տացէ* փխ. *ումեք*, *եւ հաւատասցէ* Y *[մ]երձաւորաց* kmps *մերձակայից* փխ. *մերձաւորաց* b *իմոց* փխ. *իւրոց*

7 Wq չիք *նոցա* p *առնելով նոցա* eg *ուրոյդ* r չիք *սիրոյ* bfnq *գեղձմամբ* egx *ըղձմամբ* ô *որմէ* km *յորոյ* (p *որոց* s *յորոց*) փխ. *յորմէ* Y *յորմէ որպէս կա[ն]խաւ* d *կանխեաւ* q *հրաժարեցուց*

8 NO *փրկչին* Y *փրկնիչն* ô *ասելով* փխ. *եւ տէր* x *տէրն* Y չիք *է* û չիք *իմ* Y *ասէ իմ* o չիք *ասէ* W *մայր* կրկնված է b *մայր իմ եւ* hlor *եղբայր եւ մայր* hlo *թէ*

9 V *սիրողքն* q *սիրող*, *Աստուծոյ եւ հմուտ եկեղեցո զոր* k *զի* փխ. *զոր* abcdegkmpqsx չիք *եւ* DFk *արդեամք* u *իսկ արդեամբք*

10 ps *զմեզ* Q չիք *մեզ* S *ակովբոս* բացի XYWôadelp-ից մնացած ձեռ-երը *յակովբոս* bg չիք *յակոբոս.... բարկութիւնն Աստուծոյ*՝ 406-րդ էջ 11-րդ տող DGH չիք *եւ յուդաս.... պետրոս* û *նոյնպէս սուրբ առաքեալքն կրեցին բազում նեղութիւնս եւ վիշտս ողուով չափ* փխ. *յակոբոս եւ յուդաս... զործեալ ողուով չափ*՝ էջ 405-րդ տող 1-ին befx *յակովբոս* (x *յակոբոս*) *եւ սիմոն եւ յովսէս* (b *յովսէփ*) *եւ յուդաս եղբարք* (b *յեղբայրք*) acdhms *եւ յովհաննէս* (cs *յովհանէս* d *յոհաննէս* k *յովանէս*) *եւ յուդա* փխ. *եւ յուդաս եւ յովսէս* h *յովհաննէս* (l *յոհաննէս* o *յովաննէս*) փխ. *յովսէս* IJMQSXYô ekm *եղբայրք* hlo *եղբայր* k *յեղբարք* q *յովսէս դաս եւ եղբայրք*

11 Vel *.որջորջէին* Y *յորջորջելով* ô *որջորջէյին* b *յորջորջին* o *որջջորջէին* IJNOPbo *յոհաննէս* MQST Zl *յովաննէս* VYdq *յոհանէս* o *ոհաննէս* q *այլք*

12 hl *յորով* փխ. *յոլով* defhklmpqrsx *ի սպասահարկութիւնս* R *սպասաւորութիւն* (W *ստահակութիւնս* b *յապայհարկութիւնս* q *յապաս պիտոյից հարկութիւնս*) փխ. *սպասահարկութիւնս*

վիշտս եւ Նեղութիւնս կրեցին, գուն գործեալ ոգւով չափ. եւ անաւթ ընտրութեան ոչ ղոք ի Նոցանէ անուանեաց։ Իսկ Պաւղոս, որ հայհոյիչ եւ հալածիչ եւ թշնամանիչ զինքն անուանէր՝ «Անաւթ ընտրութեան, ասէ, ինձ է նա, կրել զանուն իմ առաջի հեթանոսաց՝ եւ թագաւորաց՝ եւ որդւոցն Իսրայէլի»։* Տեսանե՞ս զի ոչ է ակնառութիւն առաջի Աստուծոյ. եթէ աշառիցէք, մեղս գործէք։ Արդարեւ որ ոչն վարիցի այսպիսի առաքինութեամբ եպիսկոպոսն՝ ոչ կարէ աշակերտ լինել Տեառն, այլ յոյժ հեռի եւ աւտար է, որպէս զմի ոք ի ստունգանողաց Փրկչին։ Զպատուիրանաց սիրողս եւ զկատարողս սահմանեաց, ասէ, իւր եղբարս. եւ թէ՝ «Որ սիրէ զհայր կամ զմայր, զուստերս եւ զդստերս առաւել քան զիս, ոչ է ինձ արժանի»**։ Եւ դուք ի բարձրանալ հրամանացն ի վայր կործանեալ ընդ երկիր քարշելով փարիք զտոհմային զազգականաւք, պէսպէս հնարելով հնարս, զի. գիրգ եւ փափուկ առնիցէք, եւ աւելաստա-

* Գործ. Թ, 15 ** Մատթ. Ժ. 37

1 k չիք կրեցին beq գործելոյ f գործել r գործովք CDGHMQVôad fh ողով o ոգուով Y հոգով W հոգւով beq գոլ (c մահու) փխ. ոգւով

2 Y ընտրութեանն ef ի Նոցանէն km չիք ի Նոցանէ

3 r հալածիչ էր Y չիք եւ հալածիչ M թշնամանիչք ô թշնամանինչ acm թշնամանաւղ defqrx թշնամանող kp թշնամանօղ R եւ թշնամանիչ կրկնված է aefkmop rx խոստովանէր (q խոստովանէ b խոստովան եղէց) փխ. անուանէր

4 Y ընտրութեանն u չիք անաւթ... իսրաէղի r չիք ասէ b չիք ասէ ինձ.... ուստի այլանդակ՝ 407-րդ էջի 3-րդ տողը բացի Ccdhklmop rsx-ից մնացած ձեռ-երը չունեն է Y չիք նա H առաջ Un հեթանոսացն

5 բացի IJefpqx-ից մնացած ձեռ-երը թագաւորացն բացի efqx-ից մնացած ձեռ-երը չունեն եւ որդւոցն efq որդոցն ABFU իսրաէղի Z չիք է

6 K թէ hl աչառեցէք YW եթէ ոչ աչառիցէք û զմեղս efhlorx գործիցէք q գործիցիմք s աքար եւ (û արդ եւ) փխ. արդարեւ p չիք արդարեւ

7 p եւ որ d չիք որ Un ոչ NOWq՟վարեցի p վարի Y առաքինութիւն u չիք եպիսկոպոսն

8 ô լինիլ BCU այդ d յուժ F չիք յոյժ NOW հեռի է եւ օտար որպէս զի մի ոք ô եւ օտար է հեռի է որպէս r չիք եւ IMSTXY յօտար է JKL QRZ յաւտար է acdefkmpqsx իբրեւ փխ. որպէս F չիք որպէս u չիք որպէս զմի ոք.... բարկութիւնն աստուծոյ՝ էջ 406-րդ տող 11-րդ

9 Q չիք ի hl ստանգանողացելոց o ըստունգանողացելոց q յստոյնգանողաց r փըրկիչ k զպատուիրանացն q զպատուիրանս H զպատուիանաց DGH սիրողն q սիրողի ô զկարօտեալս փխ. զկատարողս

10 hq սահմանաց ef չիք ասէ q չիք իւր Qôdhlmor եղբայրս q եղբայրք Icdhklmoprs չիք եւ Iôcdhklmop rs եթէ d ոք փխ. որ r եւ փխ. կամ

11 ôhlor զուստր ôcx կամ փխ. եւ ô զդուստ hlor զդուստր q զի փխ. զիս BCDEFGHOUacdelkmnpsx չէ

12 D բարձրանալն N զի հրամանացն a հրամանացդ բացի dhklmop rsx-ից մնացած ձեռ-երը զհրամանացն V զհրամանացն աստուծոյ ի վայր X կործանելո S գործանեալ Yô կործանել efq կործանեալ ընդ երկիր ի վայր քարշիք փարելով

13 V յերկիր IKLMNPQRSTVX YZ զարշելով (o գարչելով) փխ. քարշելով Yr ազգականօք r պէս փխ. պէսպէս

14 բացի acdefhklmorsx-ից մնացած ձեռ-երը զհնարս q ի հնարս Ic գիրդք Yq գիրք ô գէրք IYhl oox փափուկք hlo չիք (առնիցէք) եւ ceio առաւելաստացութեամբն hlo առաւելաստացութեամբք ms առաւելաստացութեամբքն d առաւել ստացութեամբք r առաւելս ստացութեամբք x առաւել ստացութեամբն

ցութեամբքն զեղուցուք զտունսն, մոռանալով զքստմնելի պատգամն ինքնասաց Աւետարանին, թէ՝ «Ամենայն տունկ՝ զոր ոչ տընկեաց հայր իմ երկնաւոր, խլեսցի»։ Տեսանէ՞ք, զի զոր յոլով ժամանակաւք տաժանիք եւ ջանայք արմատացուցանել, զկիսաւուրցն կազմէք որոգայթ սատակման. ըստ այնմ թէ՝ «Որ ամբարէ զմեծութիւն առանց իրաւանց, ի կէս աւուրց իւրոց լքցէ զնա»։** Զայս ոչ եթէ յաղագս յամաւթ ինչ զոք առնելոյ ասեմք ի խոր խոցելով յանդիմանութեամբս, այլ դի ամենեւին մի երեւեսցի յեկեղեցւոջ այսպիսի անաւրէն սովորութիւն, քանզի արմատ է ընդհանուր չարեաց, եւ պէսպէս եղծապիղծ անառակութեանց, վասն որոյ գայ բարկութիւնն Աստուծոյ։*

ՇԿԶ (ՇԿԲ) ԽԷ. *Որպէս վերագոյն ասացաք, թէ հայր է եպիսկոպոսն եւ ըստ*

* Մատթ. ԺԵ, 13 ** Երեմ. ԺԷ, 11

1 A *«զեղուցուք զտունսն»*-ի դիմաց, ձախ լուսանցքում ուրիշ ձեռքով ավելացրել են *զայս կարգս*, այս երկու բառը U ձեռագրում արդեն մտել է բնագրի մեջ՝ *աւելասատացութեամբքն զայս կարգայ զեղուցուք* Gr *զեղլեցուք* d *դեգցուք* XY *զտունս* q *ըզտունն* or *զտունս իւրեանց* (r *նորա*) *մոռանալով* H *մոռնանալով* Jaq *զքսմնելի* S *քստումնելի* o *զքստսմնել* d *զքսմելի* km *զքմնելի* (ps *զքնելի*) փխ. *զքստմնելի* e *զքռ անսահմանելի զատգամս* փխ. *զքստմնելի պատգամն* acdkm psx *պատգամս* iq *զպատգամս* hlor *պատգամ*

2 KLMQRSTXYZô *որ ինքնասաց* AB CENOPUVWn *յաւետարանին* acd efkmpqs *աւետարանին ինքնասաց* KQRTXZ *յամենայն* d *տուկ* Ye *որ* ô *որ ոչ առնէ պտուղ բարի եւ զնա հայր*

3 Wdfr *հայրն* ABDEFHIJKLMN OPQRSTUVXZôn չիք *իմ* q չիք *երկնաւոր* N *խլեսցէ* R *իզեսցի* փխ. *խլեսցի* x *տեսանէք*-ից առաջ նորից ենդված hl *տեսանիցէք* a *զի* կրկնված է q *յոր* Y *հոլով*

4 r *տաժանելիք* e *տարաժանիք* (q *տարժանիք*) փխ. *տաժանիք* cr *ջանաք* q *եւ* կրկնված է M *արմատուցանել* Ylo *զկէս աւուրցն* NOW *զկիրս աւուրցն*

5 Y *կամէք* փխ. *կազմէք* IJKLMNOQ RSTXZWôcnqr *յորողայթ* U *որոգայթս* q *զկէս աւուրցն իւրոյ զայս ոչ եթէ յաղագս կազմեք* Q *եւ ըստ* S *յայնմ* q չիք *թէ*

5 Y *անբարէ* q *ամբարտաւանէ* փխ. *ամբարէ*

6 Y *զմեծութիւնն* q *աչաւք զմեծութիւնն* d *իրանց* փխ. *իրաւանց* q չիք *ի կէս աւուրց իւրոց* IJ չիք *իւրոց*

7 L չիք *զայս* Iôlx *ամօթ* ho *ամաւթ* q *յանաւթ* փխ. *յամաւթ* ô չիք *զոք* acdefhklmoaqrsx *առնելոյ զոք* ô *առնելոց* fhloqrx *ասեմ* e *յամեմ* (q *ամէմ*) փխ. *ասեմք*

8 L *խոցելովս* Un *խոցելոյ* ô *խոցոտելով* Wkn *յանդիմանութեամբ* BC *այդ* o չիք *այլ* efq *զի եւ* H *ամենին* a *ամենեքին* d *երեւեսցին*

9 H *եկեղեցւոջ* Lô *եկեղեցոջ* Yce flq *յեկեղեցոջ* d *այսպէս* R *[ա]նաւրէն* d *անաւքեն* W *սովորութիւնն* o *զի* fq *արատ* փխ. *արմատ*

10 o *ամենայն* (d *ընդ աւուր*) փխ. *ընդհանուր* eq *չարեացն* efx *աղծապիղծ* (adkps *պղծապիղծ* m *պիղծապիղծ* o *պիղծ* q *աղգապիղծ*) փխ. *եղծապիղծ* q *անառակութեանցն*

11 kq չիք *դայ* CDGHIJKLSTUXZWo dnp *բարկութիւն* M *բարկութիւնց* o *աստուծոյ ի վերայ*

12 efg *վերագոյնն* q չիք *թէ* ûhor *եպիսկոպոս* hlor չիք *եւ* q չիք *ըստ*

լաւութեան եւ աջողութեան պիտի փայփայել եւ յառաջեցուցանել զընտանիսն, եւ յանձն առնել զգործ եկեղեցւոյն ի կանոնի կարգաց, ուստի այլանդակ անառակութիւնք եւ հերձուածք խամրին եւ վարք աստուածահաճոյ կենաց հանդերձ բարեպաշտութեամբ պտղալից զարդարին։ Բայց գիտեմք, զի ոմանք ըմբոստացեալ ճոռոմաբանեն, մանաւանդ ազգասէր ծնկոտքն, զմարգարէին ի կիր առնուլ զբանն, թէ՝ «Ցընտանեաց զաւակի քո՝ զակն մի՛ արկանիցես».* եւ զայն ոչ իմացան թէ ընտանիս զմիաբանութիւն հաւատոյն կոչէ։ Վասն որոյ բարձրաբարբառ փողն եկեղեցւոյ ճշդիւ մեկնեալ գոչէ. եւ զի՞նչ ասիցէ. «Թէ հնար է, ասէ, ընդ ամենայն մարդկան զխաղաղութիւն կալջիք»,** մանաւանդ առ ընտանիսն հաւատոց։ Այս է պատճառ ընտանեացն խնամածութեան. բայց թէ գետնաքարշ եւ

* Ես. ԾԸ, 7 ** Հռոմ. ԺԲ, 18

1 MY լաւութեանն q զլաւութիւն kmps տեսչութեան փխ. լաւութեան M եւ ըստ յաջողութեան IVWcd յաջողութեան JQY աջողութեանն o առողջութեան փխ. աջողութեան aefghklmopqrsx պարտի (d պարտ է) փխ. պիտի Jû չիք պիտի AILOVZðer փափայել MQ փաայել g փափաել ST փաղայել (Y փափաղել) փխ. փայփայել Ghlo առաջեցուցանել ôû առաջացուցանել Xef յառաջացուցանել d յաջառեցուցանել

2 NOW եւ զընտանիսն Sðhks զնտանիսն f զնդանիսն q ընգանիսն û չիք զընտանիսն Nô անձն ô առնուլ û եւ գործ eg գործին p զըգործս q գործեն M յեկեղեցւոյն GYðcdfghloar եկեղեցոյն ûefg qx ըստ փխ. ի G չիք ի AIJKLM NOPQRSTUVXYZn ի կանոմնի

3 û չիք ուստի… եւ վարք H փայլանդակ Y այլանդակութեամբք փխ. այլանդակ անառակութիւնք b չիք այլանդակ, անակառականութեամբ d առաքինութիւնք փխ. անառակութիւնք ô հերձուած W եւ (վարք) կրկնված է

4 û եւ աստուածահաճոյ Un կենացն u կրօնից (d կանաց) փխ. կենաց r կենաց դարձեալ հանդերձ R պադղալից p չիք պտղալից

5 IJKMNOPQRSTVXYZWð զարդարեն U զարդարութեամբ uq գիտեմ Yq ըմբոստացեալք b յըմ]բոստացեալ ôû ճոռաբանեն b ճառաբանեն փխ. ճոռոմաբանեն ռ ճառոմաբանեն

6 û չիք մանաւանդ… ծնկոտքն Mh lo ազգասէրք b ազգէսէր NW ծնկոտսն O ծնկոտոն Y ծգոտքն q ծկոտք b ծընկունքն ըստ մարգարէին ðh գիր փխ. կիր g առնուն

7 u զբան H թէ եւ DGHUfkmpqs յնտանեաց Mðû ընտանեաց eg ընդտնեաց a յնդանեաց S զառակի hlor չիք քո ef քո զակն քո մի DGHYr ակն b զարկն փխ. զակն, արկցես eg արկիցես

8 Vq յիմացան Y զնդանիս ô զնտանիս c ընտանի kmps յնտանիս r ի միաբանութիւն g չիք եւ զայն ոչ…. պատիժ պատուհասից՝ էջ 408-րդ էջ 8-րդ BCDEGHY հաւատոյ abcaefhklmopqrsx հաւատոցն Gô գոչէ beq կոչէր չէ

9 d բարձրայրարբառ e բարձր բարբառով S փողովն ô փողոջն b փող hlor քարոզն փխ. փողն IJM յեկեղեցւոյ Yðabcefhlqr եկեղեցոյ d եկեղեցոյն b ընգ ճշդիւ r ճըշդի R մեկնել d մենկեալ Yðûhlo կոչէ

10 W ասիցէք û ասացի X չիք թէ հնար է ասէ Jûbefq չիք ասէ b չիք ընդ ð մարգկան զի խաղաղութիւն

11 e կալցջիք GX չիք առ Sðû ընտանիս KMQRSTXYZðûabcdehklmop qsx հաւատոյ p ասէ փխ. այս է

12 ô չիք պատճառ ðûbkm ընտանեաց Ybefhloqr խնամածութիւն IJKLN OPQRXZô խնամութեան u խնամութիւն W խնամութեան ընտանեացն b վասն փխ. բայց թէ IJK LMacdefkmpqs եթէ û չիք թէ Q դետ գետնաքարշ û գետնաքար b գետաքարշ e գիտնաքարշ Il գետնաքարշ q գիտես քարշ

մոմոշ իցէ եւ պատճառս բարեպաշտութեան կեղծաւորիցի՝ սիրել եւ հարստացուցանել զազգայինս իւր՝ լուիցէ միւս եւս բանին որ մեղմովն խրատէ, թէ՝ «Մի՛ գիտասցէ ձախ քո զինչ գործէ աջ քո»։* Մի՛ ոք իշխեսցէ անամաւթ համարձակութեամբ զչարդ ղալդ առնել պատճառ բարեգործութեան. զի չար է կամակար լրբութիւն, քան զմեղանչելն, քանզի եղբայրասպանն Կայէն եւ Գէեզի, որ դառն ագահութեամբն էր զբաղեալ, քան ընդ մեղացն եւս առաւել վասն անամաւթ լրբութեանն կրեցին պատիժ պատուհասից։

ՇԿէ (ՇԿԳ) ԽԸ. Արդ՝ զգուշութեամբ պահեսցի ի միջի մերում սահմանս այս կանոնական եւ մի՛ ոք խոտորեսցի յաստուածահաճոյ հրամանացս այսոցիկ, սրովք պայծառանան եկեղեցիք, բերկրին քահանայք, ուրախութիւն համբուրեն իշխանք եւ գեղջուկք, եւ երանութիւն եւ բան դրուատեաց յաւտարաց ընդունիցիմք. քանզի պարտ է մեզ

* Մատթ. Զ, 3

1 dqx մոմոս e մամոս իցի r իցի bqx լիցի փխ. իցէ ծûb պատճառ MY բարեպաշտութեանն abcdefk msx կեղծաւորիցի բարեպաշտութեան p կեղծաւորիցի սիրել բարեպաշտութեան եւ q կեղծաւորիցի բարեպաշտութեամբ ô կեղծաւորիցէ սիրելի

2 Y զհարստացուցանել a հարըստացուցան hl հպարտացուցանել փխ. հարստացուցանել u զազգն b զազգածինս d զազգաւոն er զազգայինսն L լըւիցէ XYb միուս û եւ միւս x մեւս û չիք եւս

3 Yûbhlor մեղմով W զմեղմովն Lo չիք թէ LY չիք մի H գիտացէ G ծախ NOq ձախն dhlo աջ փխ. ձախ VY քո թւ զինչ bd չիք զինչ գործէ աջ քո NOcr գործիցէ e գործեաց fq գործեսցէ

4 b ամաւթ

5 e այգ x պատճառս K բարեգործութեամբ Y բարեգործութեանն LY heq լրբութեամբ u լկութիւն փխ. լրբութիւն

6 b քան զի մեզանչելն Ծ զմեզանչելն bde եղբայրասպան IYdfkm npsx կայէն LNOXWr կայեն ab eq կայէնն Q գեզի afhklmops գեհեզի r զգեհեզի

7 b ագահութենէն LNOWûdebmorx ագահութեամբ bd չիք էր bf զբաղեալն h զբաղեալս km քանզի q չիք քան ընդ.... պատուհասից Y չիք ընդ, զմեզացն

8 b ամաւթ H լրբութեամբ Lbd լրբութեամբն IJMQSUXWծûnx լրբութեան U կրեսցին Y զպատիժ hlor պատիժս IJKLMQRSTX Zûb պատուհասիցն Yô պատուհասի

10 J մերո hlo սահմանքս վ անուանականաց փխ. այս G չիք այս

11 e կանոնականս այս g կանոնական այս b սահմանս կանոնական այս կանոնականս NOW կանոնականս n կոնովնական b չիք եւ hq չիք ոք GIJKLMQSTXYZծûdegn աստուածահաճոյ

12 IJYûbcfpqx որով Y պայծառանայ b պայծառան Yeҏkmps եւ բերկրին b բերկրանաց բերկրին ps քահանայքն

13 L ուրախութիւն Y համբերեն (ô համբերին e համօրէն g համաւրէն) փխ. համբուրեն b բերկրին համբուրեն Y չիք եւ (գեղջուկք) W գեղջկունք û գեղջուք b գեղջիւք hl գեղջակք բացի Gef goqrx-ից մնացած Ձեռ-երը գեղջունք d չիք եւ (երանութիւն) û չիք եւ երանութիւն.... ընդունիցիմք W երանութիւնն b երանութեամբ x երանութեան abcefg kmpqsx չիք եւ (բան)

14 K բանագրուատեաց ô օտարաց p աւտարաց Hbhloqx ընդունիմք d ընդունիցեմք

ըստ գրեցելումն՝ վկայութիւն բարի եւ յարտաքնոցն ընդունել, զի մի՛ անուն Աստուծոյ եւ վարդապետութիւնն հայհոյեսցի, որպէս երբեմն բողոքէր մարգարէն պարտաւորելով զԻսրայէլացիսն, թէ՝ «Անունն Աստուծոյ վասն ձեր հայհոյի ի մէջ հեթանոսաց»։ Իսկ վասն բարուք կարգաց եւ գործոց մերոց փառաւորեսցեն զհայր մեր որ յերկինս է, ասելով թէ՝ «Սոքա են զաւակք աւրհնեալ ի Տեառնէ, եւ ուրախութեամբ ուրախ լիցին ի Տէր»։***

ՇԿԸ [խԹ]. Հրեշտակական վարուց եւ յաւիտենական կենաց նմանութիւն պարտի բերել յինքեան եպիսկոպոսն եւ ամենայն վարդապետք, ուր ոչ ազգականութիւն եւ ոչ ակնառութիւն է եւ ոչ կաշառք, եւ ոչ ընչից մեծարանք, այլ պարկեշտութիւն եւ պատուիրանապահութիւն մերձեցուցանեն լինել ընտանիք Աստուծոյ. եւ դուք յընչա-

* Հռոմ. Բ, 24   ** Ես. ԿԱ, 9

1 a ըոդ l չիք ըստ H պըրեցելումն M° զվկայութիւնն bq վկայու- թեամբ d բանի փխ. բարի ô չիք բարի ĥ չիք եւ IJûeg արտաքնոցն ôq արտաքնոց b յարտայքնոց BC DEFGH ունել փխ. ընդունել hlo չիք զի

2 hlo զմի b չիք մի k յանուն befgx ա- նունն b չիք եւ FIKLMNQRSTVX ZWôûadhlor վարդապետութիւն b զվարդապետութիւն C հայհա- յեսցի R հայհոյէացի c հայհոյիցի g հայհոեսցի Y որպէս եւ

3 begq բողոքէ R բողոք o բորրոքէր փխ. . բողոքէր o պարաառրելով beg պատրաստել (q պատրաս- տեալ Z պարսաւորելով) փխ. պարտաւորելով AB իսրաէղացիսն

4 բացի ABCEFJLPUVXYZc-ից մնա- ցած ձեռ-երը անուն g հայհոի hlor հայհոյեսցի s ի մէնջ փխ. ի մէջ IJKLMNOPQRSTVXYZW oû իսկ-ից առանձին ճողված

5 Ho բարոք abcdefgbklmopqrsx բա- րիոք b կարգեաց ô կարծեաց փխ. կարգաց q գործոցն, որոց փխ. մերոց o փառաորեսցեն c փառա- ւորեսցի c հայր

6 efq չիք մեր ûl յերկին b չիք սոքա են R զաւակն բացի IJKMQSTX YZôûbcghklmopr-ից մնացած ձեռ- երը զաւակ YOrx օրհնեալք Kceg hlo աւրհնեալք

7 ceghlox աստուծոյ փխ. ի տեառնէ ôhloqx լինիցին

8 BDEFGHIJU հրշտակական cdfl oq հրեշտակակրաւն b հրեշտա- կայկրաւն eghkprsx հրեշտակա- կրօն acefgkmpqs վարուք bd վա- րիւք ô չիք վարուց եւ յաւիտենա- կան H յաւիտեն b յաւիտենակա- նացն ô կենացն b չիք կենաց n զնմանութիւն այս բառից ա- ռանձին ճողված

9 û պարտին c ունի փխ. պարտի S ինք ôp ինքեան u յինքեանս eg յինքեանն r ինքեանք û եպիս- կոպոսք b յեպիսկոպոսն û եւ վար- դապետք ամենայն b վարդապետ eg վարք փխ. վարդապետք

10 dkmr որ փխ. ուր e չիք ուր M ազ- գականութիւնք abcdefgbklmopq rsx չիք ոչ ազգականութիւն abcd efgbklmopqr·x չիք եւ (ոչ ակնա- ռութիւն) RXY չիք եւ ոչ ակնա- ռութիւն... պարկեշտութիւն û չիք է F կաշառօք

11 befgq ինչ իցէ փխ. ընչից B այգ a այլ փխ. եւ bq պատուիրանապա- հութեան ABCDEGHJNOacefgm ps պատուիրանապահութիւնն

12 MRSXYôûn մերձեցուցանել Hb մեր- ձեցուցանելն X լինիք or լինիլ bq շինեալ փխ. լինել U չիք լինել abcdefghklmopqrsx լինել քաղա- քակից (b քաղաքի) սրբոց (hl ո- րոց) եւ ընտանիք (a ընտանի ո ընտանիքն degq ընդանիք) û դուք որ DGQhlor ընչասիրու- թիւն o ընչասիրութիւնք e ընչայ- սիրութիւն ABCHNRbcfkmpqs յն- չասիրութիւն g չիք եւ դուք.... վաղիւ մեռանիմք՝ էջ 410-րդ տող 6-րդ û յընչասիրութիւնս

ոխրութիւն եւ ի կաշառս կործանիք, եւ զգարշելիսն եւ զպատուիրանազանցսն, եւ զգլխնուորսն եւ զտգէտսն հաւատարիմս համարիք ի գործ սպասաւորութեան եկեղեցւոյ, եւ ջոլիրս եւս յաճախեալ տողէք ոկնի ձեր ըմերձաւորաց անուանելոց, զի հովուութեամբ ձերով այդուիկ՝ ըմիս ընտրոցդ ուտէք եւ զոսկր նոցա փշրէք՝ «Կերիցուք, արբցուք, ասելով, քանզի վաղիւ մեռանիմք»։* Արդ՝ եթէ ոք գացի յեպիսկոպոսս եւ յառաջնորդս եկեղեցւոյ յայսպիսի պատուիրանազանցութեան անմաւթ եւ յանառակութեան՝ ի բաց ընկեսցի ի պատուոյ իւրմէ, եւ բաժին նորա ընդ կեղծաւորս եղիցի, զի «Մարդ ի պատուի էր եւ ոչ իմացաւ».** զի եւ այլքն երկիցեն, եւ պաշտաւն հարկիս այսորիկ մի եղիցի դատապարտութեամբ, այլ փառաւք։

* Ա Կոր. ժԵ, 32 ** Սաղ. խԲ, 13, 21

1 k չիք. եւ (ի կաշառս) DGH չիք ի o չիք եւ (զգարշելիսն) e զգարշելիս l զարշելիսն Q եւ ի պատուիրանազանցսն E զպատւիրանազանցսն U զպատուիրանս X զպատուիրանազանսն

2 GY չիք եւ (զգլխնուորսն) M զինաւորսն ô զգինորսն b զինորսն fmo զինուորսն u զգինուորս hlq զինուորս G չիք զգինուորսն AB EFHIJKLMNOPSTVZWûkpqs զըտգէտս a ըզտգէտս Ս զտնտես (b զանգետսն) փխ. զադէտսն ôh lor հաւատարիմ bm հաւատարիմն բացի ADXobefhlmoqx-ից մնացած ձեռ-երը համարիմք

3 CGHbq ի գործս W չիք ի գործ սպասաւորութեան եկեղեցւոյ H սպասաւորութիւն Y սպասաւորութեանն սատուծոյ եւ եկեղեցոյ lôbcefhloqr եկեղեցոյ V յեկեղեցոյ W զջոլիրս acdehklmpqrsx ջոլիր M աճախեալ

4 DGH թողէք (o գողէք) փխ. առղէք m մերձ փխ. ձեր A չմերձաւորաց bdefkmpqrs չմերձաւորացն hlo մերձաւորացն x զըմերձաւորացն befo անուանելոցն b հովութիւն KLRXZ հովուորութեամբ (û հուսութեամբ hlorx հաղորդութեամբ) փխ. հովուութեամբ բացի Am-ից մնացած ձեռ-երը հովութեամբ

5 d յայտուիկ e այդունիք MY ընտրելոցդ bfx ընտրոցն eg ընդրոցն V չիք եւ զոսկր նոցա փշրէք ô ուտիցէք q զոսկեր abcdefkmpsx զոսկերս NOW նորա (b սորայ) փխ. նոցա ô փշրիցէք q փշրիք բացի NOYWbefpx-ից մնացած ձեռ-երը փշրեցէք

6 hl եւ արբցուք a արբուք d չիք ասելով d զի LNOYWabdeg վաղիւն ô վաղին Y մեռանեմք ôex մեռանելոց եմք d մեռանելոց եմք ասելով x Արդ-ից առաջինը ջնջված

7 ûc գացի ոք d չիք ոք CDKLMORT XYZWfloq յեպիսկոպոս HQSôûbd eghkmpx եպիսկոպոս ls եպիսկոպոսս d կամ փխ. եւ DHIRXôhl os առաջնորդս ûd առաջնորդ S յեկեղեցւոյ Ybcefghloq եկեղեցոյ r յեկեղեցոյ ô եկեղեցոյ աստուծոյ այսպիսի IJûdeghlopq այսպիսի

8 Y զպատուիրտնազանցութեանն a պատուիրտնզանցութեան b պատուիրանազանցութեանս d պատուիրազանցութեանն r ի պատուիրանազանձութիւն hlnox պատուիրանազանցութիւն BCDEFGIJKL MNORTXcf պատուիրազանցութեան X եւ յանամօթ ս եւ անամօթ K ամաւթ lr անյամօթ o յանամաւթ d չիք անամաւթ եւ յանառակութեան DGHIJVûeghloq անառակութեան Yb յանառակութեամբ n անառակութեամբ o անառակու[...?] d չիք յանառակութեան

9 q ընկեսցուք KLMQS ի պատւոյ ô ի պատուոյն

10 k չիք զի մարդ.... ոչ իմացաւ ah զի ի մարդ ի Sô չիք մարդ I ի պատու bd ի պատիւ q ի մատուի Vq յիմացաւ ho չիք զի (եւ) ûabd efghkmopqrsx այլք

11 kmr կերիցեն փխ. երկիցեն g զըպաշտօն hl պաշտօնն Lո դատապարտութեան ûbegqx դատապարտութիւն

12 BU այդ bx փառք

ՇԿԹ Ծ (ՇԿԴ ԽԹ). Ապա եթէ ոք յիշխանաց կամ յաթոռակցաց մերոց աչառեսցեն այսպիսեացն, դատ տացեն առաջի Աստուծոյ ընդ այնոսիկ, որք աչառեցանն՝ շնորհուկս առնելով Աննա եւ Կայիափա քահանայապետիցն, աստուածամարտ ուրացողացն եւ պարտականաց տէրունական արեանն, որ տացեն պատիժս անսպառ յաւիտեանսն։ Այլ մեզ եղիցի ամբիծ սահման պատուիրանացս այսոցիկ՝ վարել զկենաց մերոց պանդխտութիւն, զի յամենայնի հաճոյ լինելով Աստուծոյ՝ խոստացելոց բարութեանցն արժանի լիցուք շնորհաւք եւ մարդասիրութեամբ տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, ընդ որում հաւր միանգամայն եւ հոգւոյն սրբոյ տացուք գոհութիւն եւ փառս յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն։

Նորին. թե որպես պարտ է եպիսկոպոսաց պահել զգանձս եկեղեցւոյ կամ որոց որպես մատակարարել:

1 IJUabcdefgbklınopqrsx թէ IJKLMQ STXYZôûêgbklur իշխանաց IJKL MQSTXZôûeghlo աթոռակցած a յաթոռակաց d աչառեցին o ոչ առնիցեն փխ. աչառիցեն

2 Yb այսպիսեացս p այսպիսեաց orx այնպիսեացն q զա[տ] b դադարեսցեն (eg դանդայցեն) փխ. դատ տացեն BCDEFGHJRacfkm pqs տայցեն o այնոցիկ

3 efgx որ Y աչառեցի՞ն hlx աչառիցեն o աչառեցին uabcdkmpqs աչառեցան r ադաչեցին փխ. աչառեցանն K շնորհուկս լինել առնելով û եւ աննա R այննայ Z աննայիւ abefghlpqrx աննայի cdo աննաի kms անայի Z չիք եւ adkmprs կայիափայի g կայիափափա q կայիփա eg քահանայապետին û քահանայապետից o ի քահանայապետիցն

4 Y աստուածամարտից ô ուրացողաց X պարտական լիցի փխ. պարտականաց ôbps պարտականացն hlo եւ պարտականաց եւ պարտական (o պարտականաց) տէրունական q չիք եւ պարտականաց

5 ûh արեան Y որք Yaefgkmpqs տայցեն NO պատիժս h անըսպառս բացի IJKLMQRSTXYZôûeglox-ից մնացած ձեռ-երը յանսպառ BCDE FGHVbegqr յաւիտեանս KMQRST XYZ յաւիտեան Lc յաւիտեանն o աւիտեանսն û յաւիտենականս hlo յաւիտենական n յաւիտենականսն p յաւիտենին

6 o այլ-ից առանձին ճողված N եղիի V յամբիծ bq ամբիծս f անբիծս IJLMNOPQRSTUXYZWôûchlmno px անբիծ G պատուիրանացն d չիք ամբիծ սահման û այսորիկ N վայել փխ. վարել

7 bcefgklmoprsx զկեանս abcdfhklmo pqsx մերոյ eg մեր achklmop rsx պանդխտութեանս bdef gq պանդխտութեան U պանդխտութիւնն a չիք զի DGHQôn ամենայնի abcdefgkmpqs չիք յամենայնի... խոստացելոց

8 Fhlo յաստուծոյ r խոստացելոցն lûd բարութեանց R բարութեանցն r բարկութեանցն փխ. բարութեանցն o շնորհօքն

9 hlor չիք եւ q տեառնդ Hc եւ յիսուսի q եւ փրկչին յիսուսի քրիստոսի ôq չիք ընդ

10 oq յորում վայելէ, չիք հաւր.... ամէն O միայնգամայն IQYbcfg հոգւոյն p հոգւոյ hlo հոգոյդ s չիք սրբոյ hlor վայել է փխ. տացուք b չիք տացուք... յաւիտենից lo չիք գոհութիւն... ամէն

11 h փառք իշխանութիւն եւ պատիւ այժմ եւ մի[շտ...] (r փառք իշխանութիւն) փխ. գոհութիւն... ամէն KLMQRSTXYZgnx փառք MQUde gn չիք յաւիտէնից Wacp չիք ամէն

12 k նորին սրբոյն սահակայ b նորին բան û չիք նորին թէ LQRYZ եպիսկոպոսացս d եպիսկոպոսին u եպիսկոպոս որպէս պարտ է գանձ եկեղեցւոյ պահել եւ մատակարարել փխ- որպէս պարտ է... մատակարարել abcdefgkmdqs պաշտել փխ. պահել ac զգանձն d զգանձս

13 GUVYôabcefghlopqr եկեղեցոյ T կամ կրկնված է RXY չիք կամ bq չիք կամ... մատակարարել S յորոց R գրոց փխ. որոց hlo չիք որոց K եպիսկոպոսաց փխ. որպէս H եւ մատակարարել d մատակարեաց or մատակարարեալ hı մատաղ արարեալ (eg պարտ է կալ եկեղեցի) փխ. մատակարարել

ՇՀ ԾԱ (ՇԿԵ Ծ). Նաւահանգիստ է ամենեցուն տաճար աղաւթից եւ տեղի խնդրուածոց մերոց, զոր յարանուանաբար եկեղեցի սովոր եմք կոչել, ունելով յինքեան նաւապետ կարապետութեան զտեսուչ եպիսկոպոսն, զի խնամօտ եւ արդիւնակատար կամաւք անշարժ ունիցի զսահման իւրոյ կարգին։ Վասն այսորիկ առհասարակ ի Քրիստոս հաւատացեալք ապաւէն ապաստանի ունին զսուրբ եկեղեցի, զի արդարոց եւ մեղաւորաց է նաւահանգիստ, եւ տեղի յուսոյ փրկութեան մերոյ, եւ իւրաքանչիւր ոք փութասրտի յաւժարութեամբ զուխտս եւ զպատարագս եւ զընծայս իւր մատուցանել։

ՇՀԱ ԾԻ (ՇԿՁ ԾԱ). Իշխանք զգեաւղս եւ զդաստակերտս եւ զգանձս ոսկւոյ եւ արծաթոյ, այլք յանդաստանաց եւ ի պաճարաց եւ ի հանդերձից պատուականաց, ոմանք վասն անձանց փրկութեան, կէսք յաղագս սիրելեաց եւ ծնաւղաց եւ զվախճանելոց հատուցանել հատուցմունս, զարդ եւ պայծառութիւն կազմելով հոգւոյ եւ մարմ-

1 d ամենեցւոյն I տաճառ b չիք եւ տեղի
2 GIJKLMQRSTXYdegpqr խնդրուածոց Z խընդրուածոյց ô խնդրվածոց b որ ղանուանաբար egq անուանաբար r յեկեղեցի bq չիք եկեղեցի DGHRp սովորիմք
3 NOW կոչելով beghq ունել GIJôbe gq ինքեան Y յինեան begq հաւատապետ փխ. նաւապետ Y կարապետութեանն û տեսուչ
4 bq եպիսկոպոս o չիք զի k խնամուտ o զխնամոտ h նայ մօտ փխ. խնամոտ b արշարժուն լիցի փխ. անշարժ ունիցի
5 û սահման abcdefgkmpqs զսահմանս hlo կարգի K չիք վասն abcdefgk mnpqs այնորիկ H ահասարակ
6 bq հաւատացեալ է n հաւատացեալս ô չիք ապաստանի r ապաստանի եղեալ ունին b ունի ûr սուրբ M յեկեղեցի
7 KLMQRSXYZ եւ փխ. զի o չիք զի q մեղաւորացն x չիք եւ մեղաւորաց bq չիք է D նաւահանիստ o նաւայհանգիստ
8 ô յոյս Y փրկութեանն c չիք եւ od չիք ոք BCDEFGHIJahkmnop sx փութայ սրտի KLQRSTX YZ փութասիրի ô փութացի (bq փութակիրտի efg փութակրտի d փութասիտի) փխ. փութասրտի eg յօժարութեամբ q յաւժարութեամբ
9 BHKLRSTXôûafhkmrs գնծայս d չիք եւ զընծայս իւր b չիք իւր bq մատուցանեն
11 b որպէս վերագոյն ասացաք ապա իշխանք փխ. իշխանք BCDEF Gb զգեղս IJKNOPRSTdenqx զըգեւղս LMQVZWûcghlor զգիւղս X դաստակերտս b գասայկերտս eg զդաստակերան ô գանձս r գ-[գ?]անձս VYôabcdefghloqr ոսկոյ
12 Sn արծաթւոյ BEGH այլ h այգ փխ. այլք Môûbegq անդաստանաց Ybq չիք եւ (ի պաճարաց) Ibefg klq ի պատճառաց (Pd ի պաաճարաց) փխ. ի պաճարաց hl չիք եւ ի b ի հանդիսից efq ի հանդից փխ. ի հանդերձից
13 bq ոմանց KLRTYZ փրկութեանն b փրկութիւն
14 o սիրելեալ բացի A-ից մնացած Ձեռ-երը ծնողաց b վախճանելոց h վաղջանելոց l վաղճանելոց o վաղջանեցոյց q վաղջանելոցն r վաղջանեցելոց L հատուցմունս հատուցանել
15 I ղհատուցմունս Nô հատուցմանս ac ղհատուցմունս bdefgqx ղհատուցումն YW պայծառութիւնս efgq զպայծառութիւն b զծառայութիւն փխ. պայծառութիւն bq կամելով փխ. կազմելով IJKL NOPQRSTXYZôbcefghloq հոգոց

նոց, քանզի անսայթաք յորդորութեամբ տէրունական բանն ըզգուշացուցանէ ծառայից եւ պատուիրանապահաց իւրոց, թէ՝ «Գանձեցէք ձեզ գանձս յերկինս, ուր ոչ ցեց եւ ուտիճ ապականեն, եւ ոչ գողքական հատանեն եւ գողանան».* եւ թէ «Դատարկաձեռն ամենեւին մի երեւեսցիս առաջի իմ».** չեն, ասէ, այդրէն յերկրիս իւրական տուրքդ ձեր, այլ ի կատարս բարձրութեան երկնից յանսխալ եւ յանվրէպ գանձարանին։

ՇՀԲ ԾԴ (ՇԿԷ ԾԲ). Տեսանես զի Աստուծոյ են ինչքն, քանզի իւր համարի զտուրսն մեր, եւ ոչ մարդոյ ումեք, բայց միայն պահպան եւ վերակացու է տեսուչ եպիսկոպոսն։ Բազում ապա զգուշութեան պէտք են եպիսկոպոսին եւ երկիւղի, զի թէ որք զմարդկան աւանդս կամ պարտս հոգան եւ աշխատութիւն կրեն, ըղձանալով թէ երբ վճարիցեն, եւ թէ դէպ լինիցի փոքր ինչ ծախել, զիր

* Մատթ. Զ, 20 ** Ելք ԻԳ, 15

1 Y սայթաք bq սայթայք o անսաթաք o որդորութեամբ befgq զտէրունական hlor զտէրունականն x տէրունականն bq զբանն lox բան

2 cdgq ծառաից G պատուիրանապահոց ôbeg պատուիրանաց q զպատուիրանաց r եթէ LMQRSTX Zôx գանձիցէք

3 NOegpq գանձ Y ի յերկինս ô երկինս r յերկինս որ ոչ գող մերձենա եւ ոչ ցեց եւ ուտիճ ապականեն եւ գողանան bdh որ փխ. ուր q որոց փխ. ուր ոչ f ցեց կրկնված է Wô և ոչ ուտիճ o ապական[..?] bq ապականէ

4 g չիք եւ ոչ գողք… յանվրէպ՝ տող 7-րդ hlo չիք եւ ոչ գողք… հատանեն Y չիք ոչ b գողգք ô հատկանեն Cbelqx եթէ ôh չիք թէ ô թաթարկասցին

5 c մի ամենեւին ô չիք ամենեւին ôû չիք մի երեւեսցիս bdq երեւեսցի r երեւեսցին Y այրդէն V յերկիրս ô երկրիս Y յերկինս փխ. յերկրիս abcdefkmpqs յերկրիս (d յերկիրս) այդրէն

6 hl եւ իւրական Gq յիւրական p չիք իւրական DHdem տուրք IJKLMN OPQRSTUVXZôû տուրդ Y տուրտ BF այգ m ի կատարոյ Y բարձրութեանն IJVh յերկնից GIJh անսխալ H յանսխալեց o անսզալ û եւ անսխալ abcdfkmpqs յանսպառ (e անսպառ) փխ. յանսխալ

7 GHIJKLMûbehlor անվրէպ ô անվրէապ գանծարկան

8 b աստուած ի-ր pq յաստուծոյ են NO զիւր dhl իւրն kq յիւր F իւր կրկնված է

9 ûbq զտուրս c զտուրքն d զտուրն g զտունս փխ. զտուրսն Wd մարդւոյ f յումեք A պահպան ձեռագրում ուրիշները սրբագրել են երկու անգամ՝ պահնպան, պահապան մնացած ձեռ-երը պահապան

10 bq վերակացոյ է c վերակացութեան. չիք է egqx եւ տեսուչ û եպիսկոպոս եթէ մարդոյ պիտոյ է զգուշութիւն առաւել փխ. եպիսկոպոսն… եպիսկոպոսին h բազմապատիկ (l պազմապատիկ) փխ. բազում ապա ô չիք բազում bef gqx չիք ապա ô շատ փխ. ապա UXôbdghlmo զգուշութեամբ Y զգուշութեանն

11 befgqx եպիսկոպոսի MQRSTX Yô երկիւղիւ û չիք եւ երկիւղի… իւրեանց իսկ՝ էջ 414-րդ տող 2-րդ n եթէ MUbethlnoqrx ոք փխ. որք acdkmps չիք որք begq մարդկան

12 IJ յաւանդս ô աւանդն BCDEFGH Qdhlrx զպարտս b հոգ R հոգան Rbegq աշխատութեամբ bq ըղձանալով

13 NOW երբէք փխ. երբ b յերբ S վճարեցին W վճարիցէն o վճարիցին befgq վիճարիցեն BCDE FGH եթէ (Y թէ) փխ. եւ թէ I եթէ rx չիք թէ JMOQSVYWôcd egpq պէտ փխ. դէպ NOWp լիցի ô լինիցին

առնեն եւ վկայս կացուցանեն եւ երդումն, զի մի՛ երեւեսցին Թեւրք եւ գողք ի գործս իւրեանց։ Իսկ Աստուած՝ որ քննիչ է խորհրդոց մերոց, եւ չիք ինչ նմա գաղտնի, այլ ամենայն ինչ մերկապարանոց կայ առաջի աչաց նորա, զինչ պատճառս եւ հնարս հնարեսցի եպիսկոպոսն, յորժամ զաւանդ արքունի զգուշութեամբ ոչ պահիցէ եւ ծախիցէ այնոցիկ, որոց ոչ իցէ աւրէն. այսպիսի ինչ յորժամ աւելի զգեստուք զինքն պճնիցէ եւ փերեւետիցի սիգութեան եւ փափկութեան պարապելով, եւ աղգականացն զեղուցու եւ տացէ, եւ զկատակսն պարարիցէ զաւրէն իշխանաց եւ բարեկամս աննմանիս յաճախիցէ, շնորհուկս առնելով ճոխաց եւ մեծատանց տացէ, այս է չարաչար վատնել զարքունիսն, եւ պատժոց լինել արժանի։

ՇՀԳ ԾԴ (ՇԿԸ ԾԳ). Առաքելական պատուոյ եղեր արժանի, պարտիս եւ վարուց նոցա նմանիլ, որպէս գիրք Գործոց առաքելոցն վկայեն. «Բաշ-

1 bhlo առնեյն r առնել bq վկայ GYô չիք եւ (վկայս) b չիք մի ô մի ոք երեւեսցին IJUXZWôacd fghklmnopqrs Թիւրք b Թիւրքն
2 b գողքն G գործ û յաստուծոյ R ոք փխ. որ h քնիչ W խորհրդւոց
3 q չիք մերոց NOW ինչ ի նմա abcd efgkmpqs ծածուկ (hlor ի ծածուկ R զազ(?)անի) փխ. գաղտնի B այգ acdkmps եւ փխ. այլ oa չիք այլ hlor չիք ամենայն ինչ G մերկպարանոցի W մերկպարանաց be մերկայպարանոց I. մեր փխ. մերկապարանոց
4 eg չիք կայ o առջի bq զինչ է պատճառս r հնարն Y հնարեսցեն blo հնարեցի
5 abcdefgbklmopqrsx զաւանդն A զգուշութեամբ վերջին տառն ավելացրել են ուրիշները
6 N պահեցէ bhlorx պահեսցէ d ոչ պահեսցէ զգուշութեամբ G չիք եւ ծախիցէ x ծախեսցէ Lô որ փխ. որոց p չիցէ b ։է փխ. ոչ իցէ efgq է փխ. իցէ bq այնպիսի
7 o սգեստուք HMûbcdghlqx զգեստիւք N զինք ô պնճնիցէ Y փերեւետեց W փերեւտիցի egq փէրեւէտիցէ hlor փերեւետեսցի QXô bkmps փերեւետիցէ W սիգութեամբ a սիգութենէն celg սիգութեանն kmps ի սիգութեան hlor ի սիգութեանն
8 W փափկութեամբ acefgoprs փափկութեանն m փափգութեանն k եւ ի փափկութեանն b չիք եւ փափկութեան hl չիք փափկութեան b պարելով (q պարարելով) փխ. պարապելով ô զիղուցու û զեղուցուն
9 bq չիք եւ (տացէ) h տացցէ lps չիք եւ (զկատակսն) N զկատականս U զկատական acdmps զհացկատական k զհացկատատակսն eg զկատակս lo զկատարսն փխ. զկատակսն u պարարիցեն Vln պարապիցէ (N պառտիցէ b պարուրիցէ eg նա արարիցէ) փխ. պարարիցէ բացի acdhlorx-ից մնացած Չեռ-երը եւ զաւրէն eg զօրէնս X օրէն abrdefgq իշխանի kmps իշխանացս Ybefgq չիք եւ (բարեկամս) Y զբարեկամս ô բարեկամք b բարէկամսն q բարեկամսն
10 KLMRSIXYZô աննմանի eg աննոմանիո ôeg աճախիցէ egx եւ շնորհուկս o մեծատանւոց eg մեծամեծաց փխ. մեծատանց
11 acdkmps տայցէ or տացցէ hlorx այն է begq չիք է b չարայ վատնել h զարքունիս KLMQRSTXZô պատժոցն Un պատժոյ b զպատժոց p լինել պատժոց
12 N() լինի ô լինիլ begq արժան է
13 RXûk պատւոյ ô պարաւոց փխ. պատուոյ c եղեր պատուոյ b եղեւ d արժանի ., չիք պարտիս ANOPU VW վարուցն ô նոցին վարուցն
14 ûx նորա փխ. նոցա C նմանելի DG HMQRSTXYcox նմանել r մտանել փխ. նմանիլ hlorx որպէս եւ գիրք (ı գիրգ) acdkmps գիր KLQ RSIXYZo չիք գիրք NOWd գործոցն Y առաքելոց I առաքելոցն գործոց d չիք առաքելոցն cd վկաեն q բաշխեն

խէին ամենեցուն՝ ում զիարդ պիտոյ ինչ լինէր»*։ Զի զանձ աստուածային որում տեսուչ եւ մատակարար կազմեցար՝ նեղելոց եւ որբոց եւ այրեաց տուաւ յապաւինութիւն եւ եթէ միանգամայն ինչ աշխարհի վտանգ հասանիցէ, բայց յայլ իրս ամենեւին չէ իշխանութիւն ծախել, զի յաղագս հոգւոց փրկութեան տուան գանձքն։ Արդ՝ եթէ ոք յայլանդակս ինչ ծախիցէ՝ ընդ սեղանակապուտսն դատ տայցէ յաւուրն դատաստանի եւ պատիւն բարձցի ի նմանէ. զի թէ ժամանակաւոր թագաւորացս գործակալք յանիրաւս ծախելով զարքունիսն՝ պատիժս կրեն եւ ի պատուոյն ի բաց անկանին, որչափ եւս առաւել որք զաստուածայինսն վատնեսցեն յանուղղայս՝ կրեսցեն պատիժս աստ եւ ի հանդերձելումն։ Եւ թէ ոք աչառիցի այնպիսեացն թողլ տալով՝ կցորդ եղիցի չարեաց գործոց նոցա։

ՇՀԴ ԾԵ (ՇԿԹ ԾԴ). Բայց եւ դու, ով մտացի հաւատացեալդ, որ յաղագս մեղաց քոց փրկութեան եւ ուխտից զտուրս քո տաս, զի ի բաց ըն-

* Դարձ. Բ, 45

1 ս որում փխ. ում p որոց փխ. ում զիարդ od չիք զիարդ V ինչ պիտոյ o չիք ինչ p լինէր ինչ Y իցէր փխ. ինչ լինէր ô զանձն

2 SVk յորում bcgq ի փխ. եւ (մատակարար) bq մատակար BCDE FGHc կարգեցար (d կամեցար) փխ. կազմեցար

3 NOWôûb չիք եւ (այրեաց) DHp այրաց KLZ տըւաւ. o տւաւ DGHIJK LMQRSTXYZouegmnprx ապաւինութիւն d ապօէնութիւն g չիք եւ (եթէ) M միանգամ NOVo միայնգամայն Q միանգայն ô միագոյն b միանգամացն befgq չիք ինչ

4 d վտանգս ô վաանդ ինչ հասանիցէ r հասիցէ HIJMSoûbdhloq այլ KL MQRSTXYZô իրք Wd իշխանութիւնն

5 ô աղագս GIRXYôclo հոգոց V ոգւոց adefg հոգոյ kmps հոգւոյ h յոգոց Y փրկութեանն DGNO Wq տուաւ KLMZ տըւան ô տուգան փխ. տուան d գան[ձ?]ք

6 x արդ-ից առաջին հոդված ô այլ փխ. արդ d չիք ոք A յայդանդակս IJ ôuhl այլանդակս w յայլանդակ km ps չիք յայլանդակս c ծախիցէ ինչ eghlorx չիք ինչ b ըստ փխ. ընդ DGH սեղանակապուտն ô սեղանապուտսն

7 c չիք adhklmors տացէ դատ Vôûcef gqx տացէ b կացցէ փխ. տայցէ ô աւուրն l յաւուրսն ps յաւուր ô դատաստանին եւ պատիւսն ս բարձի

8 eg եթէ f ի նմանէն ô թաղաւորացն d թագաւորոց S անիրօս ô անիրաւս n յանիքաւ chlor յանիրաւի adefgkmpsx յանիքաւ իրս ծախելով û ծախս առնելով փխ. ծախելով

9 ûb զարքունիս q զարքունի ups պատիժ o չիք ի (պատուոյն) KLXWk ի պատւոյն R ի պատւոցն ûo ի պատւոյ hl ի պատուոյ ի q պատվոյն

10 ô ապա որչափ b եւ փխ. եւս eigq չիք առաւել c որ ô չիք որք J զաստուածային u զաստուածայինն Vû վատնեցին բացի abcdefghklm opqrsx-ից մնացած Ձեռ-երը վատնիցեն AKL յանուղայս IJ յանուղայն ô անուղայս u անուղայն

11 befg պատիժ N պատիժս r այս փխ. աստ k չիք աստ G հանդերձումն J հանդերձումն beeq հանդերձեալսն befgqx եթէ h յաչառիցի IJKLNOPQRSTXYZWôûmx աչառիցէ d ոչ առնիցի փխ. աչառիցի

12 û այսպիսեացն B թոյլ be չար ôbq գործոցն bq չիք նոցա

13 oûbcdm չիք եւ l հաւատացեալք

14 Y փրկութեանն bnq չիք եւ r յուխտից L ախտից փխ. ուխտից ս տուրս IJ չիք ի bhloq ընկեսցեն d ընկեսջէ s ընկեսցել

կեսցես զծանրութիւն մեղաց քոց եւ զայլոց բազմաց նոյնպէս գիտիցես, ընդէ՞ր աճապարես զընկեցեալ տաղտկալի բեռինսն այդրէն առնուլ։ Վասն որոյ մարգարէն զսոյն իսկ ասաց թէ՝ «Որպէս բեռն ծանր ծանրացաւ ի վերայ իմ»։* եւ երանի թէ զքոյին իսկ առնուիր, եւ ոչ զայլոցն։ Զի որչափ զառնուլն յաճախես քան զտալն, զմեղացն քոց սաստկացուցանես զբեռինս, զի եւ զայլոցն եւս ընկեցեալս ի վերայ քո մթերես։ Յաւրէնսն եւ զընկերին զգրաստն անկեալ ընդ բեռամբ՝ չհրամայէ անտես առնել, այլ յարուցանելով յարուսցես**, ասէ. եւ դու զանձնդ գլորես անկանգնելի խորտակմամբ, զի եթէ զայլ ոք տեսանէիր անկեալ եւ բեկեալ, թերեւս ողորմէիր. եւ զքեզ անտես առնես, յափշտակես, զլանաս զորբոյն, զայրւոյն, զաղքատաց զվարձս, կողոպտես զսե-

* Սաղ. ԼԷ, 5 ** Համմտ. Ելք ԻԳ, 5

1 b զծանտրութիւն f զծանրրութիւն բացի YWûbefgmqx-ից մնացած Ձեռ-երը մեղացն o մեղացն քոց պառտ է եւ զայլոց մեղացն նոյնպէս պիտիս ընդէր G չիք եւ be gq բայց փխ. բազմաց û արդ փխ. նոյնպէս գիտիցես e [Ն?]ոյնպէս

2 Q յաճապարես Sôafbk զնկեցեալ Y տղակալի bq ազտնկալի ûbq բեռինս VXôbegmq անդրէն

3 d զի փխ. որոյ û սոյն hlop զայն փխ. զսոյն eg ասէ begq չիք թէ c չիք որպէս... երանի թէ

4 r չիք բեռն f ծանրր BCDEFGHWô gq ծանրացան BCDEFGHMXYm ns զքոյն AIJNOPQRSTVbcdeg pq զքոին f զքոյեն br զքոյինն lo զքոինն û քոյին U զքուն փխ. զքոյին Y միայն փխ. իսկ abcd efgbklmopqrsx իսկ զբեռն (afkm ps զբեռնն bhl բեռն) առնուիր (b առնիւր f առնոյիր)

5 ABCDEFGHIJKLMNOPQSTV առնոյիր ô առնէյիր W իսկ փխ. զի g չիք զի g զորչափ Qûd առնուլն Q յաճախեց acdhklmoprs յաճախել

6 NOQW մեղացն Y մեղաց ûbcq զըմեղաց ô եւ սասսակացուցանես bq սաստկացուցանել efg սաստկացուցեալ acdbklmoprsx զբեռինսն KQTZ զեռինս (M զբռինս) փխ. զբեռինս V բեռինս x չիք եւ N զայնոցն ûeg այլոց abcfhklmo pqrsx զայլոց

7 û չիք եւս KLNQRSTXZô ընկեցեալք Y ընկեցեալ bq ընկեցեալսն d ի վերա քո ընկեցեալ J մթերիս eg մթերս q մթեր երթս յաւրէնս x յաւրէնսն-ից առանձին հոդված համապատասխան N-ում II օրէնսն ho աւրէնսն NOWû յօրէնս bq յաւրէնս K յանաւրէնսն HYb ընկերին RSXôafhs զնկերին d զընկերն

8 Y դրաստովն û զրաստն a զգրաստն b դրաստ hlo զգրաստ r ըզգրաստ n զգրաստ աջ լուսանցքում q ըստ գրաստ ô բեռինս bq բեռամբդ ps ձեռամբ փխ. բեռամբ g հրամայէ ոչ բացի abcdefhklmopq rsx-ից մնացած Ձեռ-երը չհրամայէր ô չհամարէր փխ. չհրամայէ BU այգ

9 So արուցանելով admps յառուցանես (û յարուցանել) փխ. յարուցես hlrx ասէ տէր եւ DEGHNOSVWb cgbklmnopqr զանձդ Q զանձն QST քլորես K քլորել o գլորեն G զըլորես

10 ôabcdefgkmpqs գլորմամբ փխ. խորտակմամբ Y չիք զի abcdefgk mpqsx թէ ô տէսանէյիր b տեսանէիւր x տեսանէիր խորտակեալ կամ անկեալ

11 ô ողորմէյիր eg ափշտակես

12 I սըլանաս (b սզալանաս) փխ. զլանաս LWn զորբւոյն hlo զոր (b որ) զորբոյն q որբոյն N զսբբոյն փխ. զորբոյն INPVZôûde for զայրոյն X զայրուլն gq զայրուն Ybchl եւ զայրոյն mn եւ զայրւոյն b զաղքատացս hl եւ զաղքատաց egbl վարձս ô առնուս փխ. կողոպտես hlor զսեգանն k զսեգաննո

ղանս, եւ ղարշել պատճառիս ի մեհենաց։ Արդ՝ քեղէն տուր գիրաւդ. ո՛չ ապաքէն մինչ տաս զտուրսն ի տուն Աստուծոյ, այս է՝ զծանրութիւն մեղացն ընդ նմին հաւատաս ի բաց ընկենուլ, եւ յուսաս յաւիտենական պարգեւաց լինել արժանի։ Ապա ուրեմն եւ առնուլն՝ հակառակ ղնորին մեղացն ղբեռինս այդրէն ի քեզ կուտէ, եւ մշտնջենաւոր տանջանացն լինի առիթ. զի՞նչ աւգուտ իցէ այնպիսի շահ, որ զանձն տուժէ եւ կորուսանէ, եւ ոչ գտանէ փրկանս անձին իւրում. լուր աստուածային գրոցն եւ ուսիր բարեմտութեամբ, որոց վայելել հրամայէ այնու ընչիւք. «Սեղանոյն պաշտաւնեայք, ասէ, ի սեղանոյ անտի վայելեն»։* Եւ զինչ է կերակուրն՝ յայտ առնէ. «Զմեղս ժողովրդեան իմոյ, ասէ, կերիցեն»**։ Վասն այնորիկ ազդէ պատրաստ կալ, թէ՝ «Արիք մինչ չեւ էք ննջեցեալ, որք ուտէք զհաց ցաւոց»***։ Տեսանե՞ս ղղա-

* Ա Կոր. Թ. 13 ** Ովսէ Դ. 8 *** Սաղ. ՃԻԶ. 2

1 Yr դարշիլ eg գարշելի KRaegx պատճառես Sô պատճառս b ի պատճառիս hl համարիս (Y կարծես) փխ. պատճառիս FMQSTYchlnrx ի մեհենեաց egq ի մեծենաց (b մեծ աւանաց փխ. ի մեհենաց x արդ-ից առանձին հոդված համապատասխան N-ով Sô քեղեան g չիք քեղէն տուր... վատթարաց եւ ապա՝ 420-րդ էջի 4-րդ տող DGH եւ գիրաւգ d գի[ր]օդ lo գիւրաւդ

2 NW մինչեւ k աստ փխ. տաս Yb զտուրսդ N զսուրսն (W զուրսն) փխ. զտուրսն e ի տան G ի տունս q ի տանն x ի տունն b ապայ այս է

3 M զծանրութեան b ծանտրութիւն e ծանրութիւն Y մեղացդ N հաւատս b չիք հաւատաս.... եւ յուսաս eg ընկենլով

4 LMQRSTXYZôkmnps պարգեւացն acdehloqrx կենացն (f կենաց) փխ. պարգեւաց Ꮖ լինիլ K արժանի կրկնված է ô արժանաւորել b կենացն հաւատս արժանի լինել փխ. պարգեւաց... արժանի acdefkm pqs արժանի լինել

5 blq առնուլ c [առ]նուլն û հակառակ առնուլ Y զհակառակ նորին km ps հակառակող նորին K հակառակաց նորին e եւ զնորին û զմեղացն U ըզբեռինսն oe բեռինս c բեռինսն dn զբեռինսն r զբեռին F այդրեր VXôbe անդրէն c ի քեզ այդրէն r ի ձեզ Y կուտես

6 Y որ փխ. եւ BCDEGS չիք եւ Y մնշանենջենաւոր G տանջանաց b ապա զինչ d զի փխ. զինչ ôx օգտիցէ

7 befhloqrx այսպիսի ô շահաւոր bq պահն (e պահք f պահ d շնորհ) փխ. շահ d զանձ KLMQRTY Zx զանձն իւր տուժէ acdkmps չիք եւ (կորուսանէ)

8 q փրկականս oûhl գրոց acdkm ps գրոյն d բարէմշտութեամբ

9 Ybq վայելէ c հրամէ Y չիք հրամայէ AKLMNOPQSTZ այնու ûb efq այն փխ. այնու ò ընջիւք սեղայնոյն c սեղանոյ

10 eo պաշտօնայք cp չիք ասէ N վայելին Y չիք է

11 J յայտ է առնէ bq եւ յայտ r առնել x չիք յայտ առնէ s ժողովրդեանն befpq չիք ասէ

12 Vbpqr այսորիկ DGH ազդ LQRSZ Whloq ազդէ (X յազդէ Yd աստէ b ասէ) փխ. ազդէ abcdefkm pqr պատրաստել (hlor պատրաստեալ) փխ. պատրաստ կալ S գալ beq չիք թէ V յարիք r իրիք փխ. արիք NOadq մինչեւ û մի փխ. մինչ չեւ էք

13 CDGIJKLMQRSTXYZôkqx ննջեցեալք û ննջէք c ննջեալ lVhl mor ոյք IJû տեսանէք x տեսանես-ից առանձին հոդված համապատասխան N-ով Nôûbdlq զօրութիւն

րութիւն կերակրոյն, քանզի եւ այլուր յայտնապէս զգուշացուցանէ քեզ զպակնուլն հրաման տալով, թէ «Հպատակ կացէք նոցա, զի նոքա տքնին վասն ոգւոց ձերոց, որպէս զի համարս տալոց են ընդ ձեր»*։ Արդ՝ ընդէ՞ր զայնպիսի ծանրութիւն ձգես ի քեզ եւ զտոյժս անհնարինս, որ զկէս գիշերն թերեւս արբեցութեան պարապիցես, թողում ասել զայլսն եւս, եւ յորսալսեալ անկեալ պարպատիցեն ընտերք թասելով եւ թառանչելովն, եւ ի պղտորութենէ որովայնին յորձանաց եւ սաստիկ գոլորշեացն, որ եւ զձայն անգամ լսել ղպաշտամանն դժուարանաս, թող թէ հսկել եւ տքնութեան պարապել։ Արդ՝ որպէս հեռի ես ի վաստակոյն աշխատութենէ, հեռանալ պարտիս եւ ի վարձուցն յափշտակութենէ, եւ քոյումն շատանալ. դու աւագիկ զանց արարեալ զճառեցե-

* Եբր. ԺԳ. 17

1 KLMGRSTXYZ կերակրոյ b այլոր o ուր եւ փխ. եւ այլուր BCDE FGH չիք յայյանապէս acdefhklmo pqrsx յայտնագոյն b յայտնայգոյն G զգուշացուցէ

2 Ykq զքեզ e չիք քեզ DG զպակնովն Y պակնուլ e զրպակնուլն q զըպակուլն n զպատուելն փխ. զպակնուլն ձախ լուսանցքում ô հրա[...?], չիք տալով

3 K ալքնին DG տքտնին (Y տգին) փխ. տքնին W տգնինք N ով փխ. վասն abcfhlq ոգոց r օգոց Yôe հոգոց ûd հոգւոց

4 ô վասն փխ. ընդ hlo ձեզ Ybehl orx զայսպիսի q զայսպիսիս acdk mps այնպիսի IJû ծանրութիւնս f ծանրրութիւն bq ի ծանրութիւն ձեր ձգեսցի (q ձգես) մեզ (q չիք մեզ) եւ (q ի) քեզ ô ձ[գ]ես lo ձգեսցի քեզ M ի քւն

5 MQYûd զտուժս ôbeq զտուժ b անհնարինսն e անսհնարինս hlo կորզես (r կորզել) փխ. որ Iblor կէս h գիշերեւին Y գիշեր ô գիրն փխ. գիշերն abcdefkmoqrsx գիշերին L Yn արբեցութեամբ ô արբե[....?] chlor պարապիցիս

6 C թողումն Ychl եւ զայլսն o եւ զայլս ûbq զայլս d զայլ Yô չիք եւս m ի փխ եւ x չիք եւ Q որսայսեալ Y յորսուլսեալ ô որսացեալ bq յորսհասեալ dmn յոսայս e յորսասեալ hlorx յորսացեալ

7 dps պարապիցեն (o պարաիցեն) փխ. պարպարտիցեն G ընդէրքը J ընտերս Y ընթերթք û ընտիրս b ընտեր կը ընդեր n ընտէրդ lor sx ընդ երկ ûdp դասելով q բասելով n թասայելով G թաս ասելով (Y ասելով) փխ. թասելով KLMQ RSTXYZ թառանչելով bq թառաչելով e թառաչելովն I թառաջնելովն ô չիք եւ թառանչելովն K չիք եւ (ի պղտորութենէ) G ի պղտորութենէէ I ի պղտորութեան n ի պղտորութենէն

8 IJVYûdmnprs յորովայնին beg յորովայնէն û յորձանկաց hlo որձանաց b յայնանցն (q յանցանացն) փխ. յորձանաց ô չիք սաստիկ N գոլովշեացն e գոլորշեացն ô որով փխ. որ W չիք եւ (զձայն)

9 I զձայնն o զձայն անգամ լսել զձայն պաշտամանն û ձայն լսել անգամ պաշտաման I լըսել H պաշտամանն bq զպաշտպանն d պաշտամանց e պաշտմանն x զպաշտման DGH դժուարանան բացի ABFIJK LMOPQRcdhoqx-ից մնացած ձեռ-ների դժուարանս L թողութեան փխ. թող թէ

10 Mbeq տքնութեամբ Y տքնութեանն LMZ պարապեն ST պարապելն efq պարսպել փխ. պարապել x արդ-ից առանձին հոդված համապատասխան N-ով Y որպէսի abcdefhklmopqrsx թերի փխ. հեռի û է փխ. ես Jûabcefhklmopq rsx ի վաստակոցն d ի վաստակոց

11 c աշխատութեանն Y չիք հեռանալ G չիք հեռանալ... յափշտակութենէ R չիք ի Yû ի վարձուց e ափըշտակութենէ b ի վարձուցն աշխատութենէ եւ ի յափշտակութենէ եւ քոովն

12 ABEGUbe քոովն r քոովքն o քոյով km չշատանալ û եւ գու b գուք NO Wbfhq ահաւագիկ e ահագիկ (Y ահատիկ) փխ. աւագիկ ô զանձ b ճառեցելովզ û վճարեցելովզ փխ. վճառեցելովդ

լովդ՝ որբոց, եւ այրեաց, եւ տնանկաց եւս քօքալ կամիս տալ զկնի քո, քանզի յաղագս նոցա ապաւինութեան է գանձն աստուածային, որպէս վերադոյն ասացաք, զի նոքա մասնաւորք են. «Զորբս եւ զայրիս ընդունի Տէր»* եւ եթէ «Աչք նորա ի տնանկս հային»**, եւ «Կարդալցեն առ իս եւ ես լուայց նոցա»***։ Արդ՝ ընդէ՞ր զնոսա եւս կացուցանես քեզ աւառ. եւ չամաչես զտուրս՝ զհացիկն թէ առնէր առաջի քո՝ գարշէիր թերեւս եւ անարգանս համարէիր զառնուլն, եւ զինչսն անխղճաբար կորզես, եւ ոչ կասկածես, թէ հաւասար է յայամ մուրոյ. նոքա կողկողին զապաապանսն եւ զնեղութիւնսն եւ զվիշտսն իւրեանց պատմելով, մինչեւ ցամաքին լեզուքն ի բերանս առ վտանգին, զվէրս եւ զխեղութիւնս մարմնոյ մերկացեալ ցուցանեն, երիթացեալք, բրդզգեալք դողան սարսռան՝ զի գէթ այնպէս խուն ինչ զտանել կարասցեն ծածկոյթ

* Սաղ. ճխե. 9 ** Սաղ. ժ, 5 *** Սաղ. Ղ, 15

1 W որբուոց N սրբոց փխ. որբոց e չիք որբոց W եւ փխ. եւս Xx քուքալ b քոհոզալ d քոքեալ hlor քոլքալ n գոյ փխ. քոքալ û չիք քոքալ, սակայն տեղը բաց է թողնված GH ոքոք û կամի GH այլ կամիս d ստանալ փխ. տալ

2 o նոցա յաղագո lMNOWhk ապաւինութենէ l ապաւէնութենէ p յապաւինութենէ ô ապաւինութիւն է BCEGPXYn ապաւինութեանն է b պաստաւորութէնէ (q սպասաւորութենէ ef սպասաւորութեան) փխ. ապաւինութեան û գանձ

3 ps աստուածային է որպէս e վերագոյ f վերագոյնն abcdefkmpqs զի եւ նոքա DH նոցա bq մաքսաւորք փխ. մասնաւորք x մասնաւորեն

4 KMNOQRSTXYZWôcp թէ e աչ acfkmps նորա սաէ ի տնանկս

5 NO աընակս (Y տնակս e տանջանս) փխ. տնանկս ôlor կարդասցեն bq կարդասցէ ef կարդայցէ Yabcd efqx չիք ես L լըւայց ô լւաայց G լուայց այց նոցա o նորա փխ. նոցա d նոցա սաէ տէր արդ lx արդ-ից առանձին ճողված ճամապատասխան N-ով û չիք արդ ընդէր.... քան զառնուլն էջ 420 տող 6-րդ

6 hlor եւս զնոսա acdefkmpqx եւ զնոսա եւս (cp չիք եւս) lYabe fx ասոխ heq չամաչեն befq զտուրսն

7 Y զհացկին d եւ զհացիկ BCDEF GH առնուիր abcdefkmnopqrs ունէր (iiix ունէիր) փխ. առնէր o զարշէյիր hlo թէեւս փխ. թերեւս p չիք եւ DGH անարգանք J 'անարգս

8 Y առնուլն Ybdq զինչս bq կործես փխ. կորզես hlor կարծես փխ. կասկածես d կասկածես զառնուլն թէ

9 DGH հաւասարիմ է (R=հաւասար է=c հաւարե) փխ. հաւասար է behloqx այս N մուրոց e մուրոյն x ուր նոքա CDGhlor կողկողեն KLRSYZô կողկոքին Yabcdefhklm opqrsx զապառապանս n եւ զտառապանսն

10 Ykmps չիք եւ (զնեղութիւնսն) Ya bcdefhlopqx նողութիւնս k նեղութիւնսն ms նեղութիւնս NOY Wabcdefhklmoprsx զվիշտս q վիշտս

11 ST ցամաքեց ô ցամաքեսցի ck ms ցամաքի cd ի բերանն h ի բերանոյ KLMQRSTXYZô ի բերանս իւրեանց վտանգին A—W on չիք առ hl առ ի վտանգին cd ef վտանկին w եւ զվերս եւ hlo զխեղութիւն W զնեղութիւնս փխ. զխեղութիւնս

12 Y մարմնոց մերկացեալք ABCDEF GHIJNPUVWhlnor երիթացեալ O զերիթացեալ CDGHW բրդգգեալք NO բրդզգեալգ b բրբքեալք dkm բրգազգեալք h բրթազգեալք o բրգազգեալք

13 KLQRXYZ եւ սարսռան ô եւ սարսռին U սարսռեն P չիք զի, զգեթ h գետ e չիք այնպէս hlor հուն փխ. խուն bfq խուն (q խոյն) ինչ այնպէս ինչ զտանել ô գտնել r զըտանեն hl կարասցեն զտանել d կարիցեն b ծածկեսցեն փխ. կարասցեն D ծածոյթ

առնել առականացն իւրեանց. եւ դու նանիր եւ դրուատեալ բանիւք զնոցայն շոպելով ի մոռացանս կամիս դարձուցանել, զի փութաս այրի առնել զկին քո, եւ որբ՝ զորդիսն, մուրող եւ թափառական, զի կողկողին առ դուրս վատթարաց, եւ ապա յիշեցէք զբանն տեառն Յիսուսի, թէ՝ «Երանելի է տալն մանաւանդ քան զառնուլն»*։

(ՇՋ ԾԵ) Վասն որոյ աղաչեմ եւ վկայութիւն դնեմ առաջի Աստուծոյ եւ Յիսուսի Քրիստոսի, որ դատելոցն է զկենդանիս եւ զմեռեալս ի յայտնութեան իւրում եւ յարքայութեան, զի մի՛ ումեք եղիցի թերի գտանել ի մասինս յայսմիկ, զոր պատուէր տալով ուսուցաք ղաւգուտն եւ զպայծառութիւն զոգւոյ եւ մարմնոյ. եւ զի՞նչ աւգուտ մեծագոյն քան զայն կացցէ կամ ղուարճացուցանող խընդութիւն, յորժամ եպիսկոպոսն ըստ Աստուծոյ հաճոյիցն խնամ անիցի եկեղեցւոյն, եւ դասք պաշտաւնէից գովութեամբ յորդո-

* Գործ. Ի. 35

1 befhloqrx առականաց adhlmoqrs իւրոց bq ի նանիր Y չիք եւ (դրուատեալ) d չիք եւ դրուատեալ բանիւք
2 b զնոցան Q չոպելով W զոպելով o շապելով b շուպշուպելով e շոպշոպելով ôbq ի մոռացաւսն cem os ի մոռացաւն dkp ի մոռացօն r ի մոռացաւան
3 b աւթաս o փութայս s զին փխ. զկին p զինքն փխ. զկին քո bq զորբս որդիսն (q զորդիսն) մորմոր եւ թափառնելի զի RY եւ զորդիսն Q զորդիսն քո KLMRS TZ եւ մուրող Xô եւ մուրօղ Y մուրօզս l մուսող e մորող եւ թափառնէական o բաւական փխ. թափառական
4 CDGH կողկողեն N կողկողին Q կողկղին ô վատթարացն k վատթարայց d ահա փխ. ապա befq յիշէք
5 YNbq զբան g չիք տեառն q չիք թէ q երանելի է մանաւանդ տալն քան բացի adfhklmoprsx-ից մնացած Ձեռ-եռր երանի բացի Mabce fhklmopqrsx-ից մնացած Ձեռ-երը չունեն է b տալ JWp չիք մանաւանդ
6 NO չառնուլն q զառնելն
7 IJKLMNOQRSTVYZWôûan չունեն ճողվածի N-երր՝ և ճողվածը միացված է նախորդին. այս բաժանումը թերևս ճիշտ է p վկայութիւն դնեմ եւ աղաչեմ e ի փխ. եւ
8 NOXWacdefgbklmopqrsx դատելոց է ô զկենդանինս k զկենդանիսն bq զմեռեալսն
9 Yef յայտնութեանն MQRSTY Zô մերում փխ. իւրում IJNOP VW եւ ի յարքայութեան KQRST YZôd արքայութեան X արքայութեանն hl ումէք եղիցի ումէք b չիք ումեք b մեղէցի փխ. եղիցի ô եղիցի պարտապան եւ թերի d չիք եղիցի
10 q ի թերի û ի մասին ho ի միասինս (b ի միասին) փխ. ի մասինս bq եւ յայսմիկ ôegpr այսմիկ ô զի փխ. զոր û տալով ասացաք եւ ուսուցաք
11 Q ղպայծառութիւնն hlo չիք եւ զպայծառութիւն... զինչ աւգուտ x չիք եւ զպայծառութիւն KMQR STXZû հոգւոյ L հոգւոյն Yô հոգոյ abcdefgkmpqrsx հոգոց (bd ոգոց mprsx հոգւոց) եւ մարմնոց Un զմարմնոյ r չիք եւ (զինչ)
12 befgq աւգուտ է (efg չիք է) քան (f քայն) զայս մեծագոյն (b մեծայգոյն q մեծագուն կացցէ (f կայցէ) acdhlmoprsx դայս ackm prs կայցէ LZ ղըւարճացուցանող b խնդութեամբ lo խնդրութիւն
13 ꞁNOWû եպիսկոպոս DH չիք ըստ begq չիք աստուծոյ d աստուծոյ հաճոյիչն աստուծոյ Wûbgq հաճոյից g ի նամ (e ամ) փխ խնամ
14 ô ասնիցէ b աանել acdefgkmpqs տանի NRVYôabcefghopr եկեղեցոյն q յեկեղեցւոյն bgq դուք փխ. դասք DGH ըստ պաշտաւնէից KYf պաշտաւնէիցն ô պաշտօնէյից bq պաշտաւնէիւք eg պաշտօնէիք Q [պաշ]տօնէից b գովութիւնք ðegq գովութիւն û գոհութիւն փխ. գովութեամբ ô որդորեալ NOW յորդեգրեալ փխ. յորդորեալ

րեալ զսաղմոսն գեղգեղելով հնչեցուցանիցեն. եւ այլքն առհասարակ գումարեալք փառս տացեն ամենայաղթ տէրութեանն, որբք եւ այրիք յանձանձեալք, աղքատք խնամեալք, տնանկք յապահովացեալք։ Այսպիսի կարգք լինին բաւական բանալ զողորմութեան դրանս. երկինք ամբարակ լինելով ցաւղոյ, երկիր ցորենոյ եւ գինւոյ եւ իւղոյ, պաճար անասնոց դալարազարդութեամբ եւ բոլորովիմբ իսկ ըղձալի կենցաղ իշխանաց եւ թագաւորաց մշտնջենաւոր խաղաղութեամբ, շնորհաւք եւ մարդասիրութեամբ տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, ընդ որում հաւր, միանգամայն եւ հոգւոյն սրբոյ փառք, իշխանութիւն եւ պատիւ այժմ եւ հանապազ՝ յաւիտեանս, ամէն։

1 û սաղմոս Y դեղգեղեալ ô հեղգեղելով eg գեղղեղեալով A հնչեցուցանեն այնուհետեւ [illegible] ուղղել է հնչեցուցանիցեն L հընչեցուցանիցեն ZWhlopq հնչեցուցանեն br հընչեցուցանեն u այլ

2 abdefghlopqrx գումարեալ NOWûac efgkmps տայցեն q տացցեն Qc յամենայաղթ o ամենեայաղդ IJKLMQSTZû աէրութեանդ FGW bdnx տէրութեան Qbq որբ F որք փխ. որբք

3 H արիք Qôhlo անձանձեալք û յանձնյանձեալք b յանձնանձնեալք e յանձնաձեալք g յանձնացեալք q յանձնյանձնեալք A անանգք E անանկգք LYd անանք NO տնակըք Yôûadegbq ապահովացեալք Qr յապահովուացեալք W յապայովացեալք b ապայհովացեալք

4 bq աբգ այսպիսի LMNOPQVZWûbd eghloqx կարգ ô կարք V լինել hlorx լինի KLMQRSTXYZô լինին բաւական լինին բանալ abcdefgkm pqs բաւական լինին (begq լինելով) h բառնալ փխ. բանալ be gq չիք բանալ... լինելով QU զողորմութեանն l դողորմութիւն Y զդրունս ողորմութեանն

5 c զդուռն adfkmrsx զդրունս Y անբաբանք Wkmps անբարակ hl անպարագ or անպարակ GH անպարապ բարակ (x անպարակ) փխ. ամբարակ Jûk լինելոյ ô ցողոյ b ցաւղով hlr ցօղոց o ցաւղոց Ya bcdefgkmpsx եւ երկիր NOW երկնից փխ. երկիր IJKMNOPRW kn ցորենւոյ p չիք երկիր.... գինւոյ d գինւոյ ցորենւոյ Yabcfhklmoqr sx չիք եւ

6 ACIJPVoûabcefghloqr գինոյ Y գինոյ եւ ձիթոյ եւ իւղոյ IJUfn եւղոյ q յեւղո K'QT իւղւոյ b յիւղոյ Ibl պաաճառ (hl ճապար) փխ. պաճար egq պատճառանաւ նոցա փխ. պաճար անասնոց N անասանոց u անասնոցն u դալարազարդութիւն L բոլորիմբ u չիք եւ (բոլորովիմբ) NO բոլորովիմք abcdefghklmoqr sx բոլորովին

7 p չիք եւ բոլորովիմբ... խաղաղութեամբ G ընդձալի L ըղձալի իսկ adefgkmqs կենաց փխ. կենցաղ c չիք մշտնջենաւոր

8 egq տեառնդ

9 KLMQRSTXYZôbchlnox մերոյ եւ փրկչին յիսուսի քրիստոսի q չիք մերոյ յիսուսի... ամէն՝ տող 11-րդ J չիք յիսուսի... ամէն՝ տող 11-րդ beg չիք ընդ eg որում վայելէ DGH չիք հաւր eg չիք հաւր միանգամայն... հանապազ՝ տող 10-րդ b չիք հաւր մաինգամայն... ամէն՝ տող 11-րդ co միայնգամայն

10 RVYôaf հողոյն chlo հոգոյդ h վայելէ փխ. սրբոյ KLMQRSTXY Zôc սրբոյն վայել է փառք o չիք պատիւ ô յայժմ c չիք պատիւ... ամէն NOW չիք այժմ եւ Un միշտ փխ. հանապազ r այժմ եւ միշտ եւ հանապազ

11 BCDEFGHPQRUYZûdn եւ յաւիտեանս JKLMQRSTXYZûx յաւիտեանս (o աւիտեանս û յաւիտեան) յաւիտենից (o յաւիտեան) ամէն Gn չիք ամէն ab այնուհետեւ հաջորդում է Սահակի կանոնական մի այլ թուղթը հետեւյալ վերնագրով՝ սրբոյն Սահակայ հայոց կաթողիկոսի գիր աւանդութեան (b դրաւանդութեան)

ԺԸ

ՀԱՅՈՑ ԿԱՆՈՆԻՍ ԳԼՈՒԽՔ Ի

Ա. Եպիսկոպոս որ ի պղծութեան գտանի։
Բ. Քահանայ որ ի պղծութեան գտանի։
Գ. Շնացողաց։
Դ. Կնաթողաց։
Ե. Որ զամուլ կին ոք թողուցու։
Զ. Կնոջ որ յառնէ ելանիցէ։
Է. Առեւանգաց։
Ը. Կախարդաց։
Թ. Որ ի հարցուկս երթայ։

1 Â կանոնախմբի N-ը մը մուծված է վերնագրում՝ *կանոնք ժը շահապիվանի հայոց* A *հայւոց* s *այոց* A *կանոնվնին* F *կանոնվնիս* U *կանոնք* or *կանոնին* egq *կաթողիկոսի* փխ. *կանոնիս* DFGHdkmop qs *գլուխ* G *ա (*H *իա* q *ի)* փխ. *ի* Â չիք *գլու խք ի* W չունի վերնագիր. մնացած ձեռ-երը ունեն տարբեր վերնագրեր՝ IJKLMNOPQ RSTVXYZôz *կանոնք շահապիվանի* (K *կա[նոնք շա]հապիվանի* ô *ի շահապիվանից) հայոց գլուխք* (IJNOPRV *գլուխ) ի* (N *ի)* b *կաթողիկոսի գլուխ ի հայոց եպիսկոպոսի* hl *հայոց ժողովոյն կանոնին* (h *կանոնվնին) գլուխ ի* n *կանոնք վարդապետաց հայոց գլուխս ի*
2 Ս չունի ցանկը և երկրորդ վերնագիրը՝ 424-րդ էջի 3-րդ տողը b *վասն որ ի պղծութիւն գտանի* egn *վասն եպիսկոպոսի* f չիք *որ* Y *ի պղծութեանն* degqr *ի պղծութիւն* W *գտանիցի* d *գացի*
3 egn *վասն քահանայի* Y *քահանայն* q *քահանայի* G *ի պիղծութեան* be gq *ի պղծութիւն* d *գանես* q չիք *գտանի*
4 L *շընաթողաց* begn *վասն շնացողաց* kmps *շնացողաց որ կին ունի*
5 L *կընաթողաց* be *վասն կնայթողաց* gn *վասն կնաթողաց* P *շնաթողաց* փխ· *կնաթողաց*
6 bn *վասն որ* eg *վասն որ զամու[լ կի?]ն* g *վասն որ զամուլ կին ունի* փխ. *որ... թողուցու* H *զամող* փխ. *զամուլ* b *կինն* ackmps *ոք կին* ôbd չիք *ոք* eq չիք *ոք թողուցու* ôbdp *թողու* W *ելանէ* փխ. *թողուցու*
7 egn *վասն կնոջ* ôb *կնոջն* d *կին* H *յառն* Sôo *առնէ* b *յառնէ իւրմէ* X *ելցէ* oeg *ելանէ*
8 n *վասն առեւանգաց* X *առեւկանկաց* ô *առեւկանանց* bq *առն (*q *[ա?]ռն) եւ տնանկաց (*eg *վասն առն որ անկցի)* փխ. *առեւանգաց*
9 epn *վասն կախարդաց* N *կկխարդաց* b *կարդացողաց* փխ. *կախարդաց* սխալմամբ միացրել են հաջորդ վերնագրին
10 egn *վասն որք (*e *որ)* o չիք *որ* Սb gn *երթան*

Ժ. Որ դիւթեն եւ ոչ կախարդեն։
ԺԱ. Որ անյուսութեամբ յան զմեռեալն։
ԺԲ. Որ ընդ մաւրուք անկանի։
ԺԳ. Որ զազգական առնէ կին։
ԺԴ. Որ տանուտէկին ունի։
ԺԵ. Որ կրաւնաւոր լինի։
ԺԶ. Որ արծաթով լինի եպիսկոպոս։
ԺԷ. Վասն նշխարաց վկայից։
ԺԸ. Վարդապետ որ զաշակերտ բանադրէ։
ԺԹ. Քահանայ որ ի մծղնէութեան գտաւ։
Ի. Եպիսկոպոս որ գիտէ։

Եղեալ միաբանութեամբ աւագ Հայոց, յեւթներորդ ամի վախճանելոյն սրբոյն Սահակայ կարգեցան կանոնքս այս։

1 egn վասն որ (n որք) o որ ի Թիւգեն d դիւթիւն KLQSTô կախարդաց M կախարդից dg կախարդ[.?]
2 egn վասն որք (e որ) ô չիք որ DG MQVr յանյուսութեամբ H յանուսութեամբ o անյուսա r չիք յան Yôfg զմեռեալս e չիք զմեռեալն hq որ ամուսնութեամբ շնանան (a շնան) փխ. որ... զմեռեալն (q չիք զմեռեալն)
3 egn վասն որ KLQRXYZô ան փխ. ընդ Sbegq չիք ընդ EF մօրւի d մուրուի b մաւրութիւր Y օրուի (z մորոսի) փխ. մաւրուի ôb անկանին d շնա փխ. անկանի
4 egn վասն որ X զազգայկան ô ազգական է bgq զազգականն p զազգականս s զազգականսն BCDEF GHSW կին առնէ begq չիք կին
5 egn վասն որ N սանաիկին dp ունի . ի տան kmps ունի եպիսկոպոսաց
6 egn վասն որ o չիք որ, կրօնաւոր bq կնքաւոր (e կնաւոր f կնաւնաւոր) փխ. կրաւնաւոր b լինին g լինի կամի kmps լինի ընդ ընկերս կացցէ
7 e վասն որ արծաթասէր n վասն որ o չիք որ kmps որ արծաթով եպիսկոպոս ձեռնադրեն կամ առաջնորդութեան կամ աւելի մեծութեան ցանկայ (g վասն եպիսկոպոսի որ արծաթասէր լինի) փխ. որ.... եպիսկոպոս e չիք լինի
8 KLMQRSTXYZb վկայիցն c վկաից eg մարտիրոսաց փխ. վկայից km ps վասն նշխարաց վկայից առանց եպիսկոպոսի չդնել այլեւ զյիշատակ նոցա կատարել փխ. վասն... վկայից
9 e վասն վարդապետ gn վարդապետի bq վասն փխ. վարդապետ We չիք որ IJbq զաշակերտն Y զաշակերտս g զաշակերտ իւր բանադրէ km ps բանադրէ կամ քահանայ եւ կամ զաշխարհական (p աշխարհական)
10 egn վասն քահանայի eq չիք ի o ի մզծնութեան bgk ի (bg չիք ի) մծղնութեան q մծղնէութեամբ bg hloqr գտանի d գտան kmps գտաւ կամ սարկաւագ
11 egn վասն եպիսկոպոսի b որպէս փխ. եպիսկոպոս X եպիսկոպոս որ ի մըծղնէութեան որ գիտէ d գիտէ զայն n գիտասցէ kmps վասն քահանայի որ զմեղս ժողովրդեանն եպիսկոպոսէն ցածկէ փխ. եպիսկոպոս որ գիտէ c 11-րդ տողից մինչև 13-րդ տողը ջնջված, անընթեռնելի
12 hl եւ եղեալ ZW միաբանութիւն hl աւագացն nz աւագաց F յեւթներրորդի G եւթներորդ IJp եւթներրորդ MNOY յօթներորդ W յօթներրորդի ds եաւթներրորդ o յեաւթներորդ r յեօթներրորդ ôe է-երորդ b է-երրորդի gq է-երրորդ· ավելի ճավանական է յոթերորդի (է) փոխարեն դնել ճինգերորդ (ե). տես Թ. Ավդալբեգյանի (Հայոց շինականի ու գեղջկուհու աշխատավարձը ճինգերորդ դարում, Տեղեկագիր Հ. Ս. Խ. Հ. Գիտության և արվեստի ինստիտուտի, Երևան, 1928, էջ 60) և Ն· Ակինյանի (ՀԱ, 1949, № 4—12, էջ 91—92) կարծիքը. ôn ամի յետ (ô թեա) վախճանելոյն (ô վախճանելոյ) V վախճանելւոյն p վախճանելոյ
13 X սրբոն IJbeghloq չիք սրբոյն ô զարկեցան eghlo կարգեցաւ b չիք կարգեցան... այս IJeg կանոնս QRôqr կանոնք aegq չիք այս

Սահմանք եւ կանոնք կարգի Աստուծոյ սրբոյ եկեղեցւոյ, զոր եդին վարդապետք Հայոց ի լրութիւն Առաքելական եւ Նիկիական կանոնաց հաստատութիւն:

Պարտ եւ պատշաճ է նաւավարին հոգալ զարուեստագործութիւն նաւին եւ զշաւիղս ծովուն նկատել եւ ըստ հողմոցն աջողութեան գնալ ի վերայ մկանանց ծովուն։ Նոյնպէս եւ զաւրավարին յամենայն ժամ զզաւրսն ի հանդիսի անցուցանել զայլընտիր եւ զձիընտիր, զէն զարամբ, սպառազէն դերիվարաւ եւ ակն ունել ի ճակատուն յաղթող գտանել եւ առնուլ պսակ եւ պատիւ ի թագաւորէն։ Ապա առաւելապէս արժան եւ իրաւ է վարդապետաց, սրբոյ եկեղեցւոյ հովուաց, առաջնորդաց աւրինաց արդարութեան եւ

1 f Ներածականը համարակալված է ընդհանուր N-ով՝ *ոգգ* AU *կանովնք* W չիք *կարգի աստուծոյ* Vz չիք *աստուծոյ* n *եւ սրբոյ* egq *սուրբ* b *սրբոյ եկեղեցոյ շարադրեալ սրբոյ եկեղեցոյ զոր* U *եւ եկեղեցւոյ* Q *յեկեղեցւոյ* IKLVYocdefghl oq *եկեղեցոյ*

2 AU *հայւոց* n *ի լռութիւն* ուրիշները ուղղել են *ի լրութիւն* H *ի լրրութիւն* (q չիք *ի, գիրութիւն* beg *ի րութիւն*) փխ. *ի լրութիւն* Q *առաքելականն,* չիք *եւ* O *նիկական*

3 AIJKLMNOPQRSTUXZôn *կանովնաց* W *հաստատութիւնն* bq *հաստատութեամբ* z այս վերնագիրը Ն. Ակինյանը տեղադրում է ներածությունից հետո (տե՛ս ՀԱ, 1949, № 4—12, էջ 141, 146) թեև բոլոր ձեռ-երում այն դրված է ցանկից անմիջապես հետո (իմա՛ ներածությունից առաջ) մյուս կանոնախմբերում եւս երկրորդ վերնագիրը դրված է ցանկից հետո:

4 hloq *պարս է եւ պատշաճ է* (q չիք *է*) *նաւավարին* (q *նաւավարի*) b չիք *է* Y *նաւվարին* beg *նաւավարի* N *նաւս վարին* Y չիք *հոգալ* BCDEFGHûr *զարուեստագիտութիւն* ô *զարուեստս իւր գործութեան* be gq *զարուեստն* (e *զարուեստ*) *իւր* փխ. *զարուեստագործութիւն* z *զարուեստագործութենէ* ուղղումը Ն. Ակինյանինն է

5 cg *զշաւեղս* obegq չիք *ըստ* beg *զըհողմոյն* q *եւ դհողմոյն* T *հողմոցն* acdfhklmnoprsz *հողմոյն* U *հոռմոցն* Yackmps *աջողութեանն* bdq *յաջողութեան*

6 Gackmprsz *մկանաց* ô *մկանացն* û *մկրանաց* (b *մրրկանց* ho *կանաց* l *կանանց*) փխ· *մկանանց* W *զօրաւարին* o *զաւրայվարին*

7 ôeg *ամենայն* G *ըզզաւրսն* u *զորս* bfq *զաւրսն* d *զզօրս* eg *զօրսն* n *ի հանդիսին* abcdefghklmopqrsz *կացուցանել* փխ. *անցուցանել*

8 H *ձի ընդիր* NOWû *ձիընտիր* ô *ձիս ընտիր* Rb չիք *եւ զձիընտիր* û *արամբ* bq *զարեամբ* ôq *զսպառազէն* z *սպարազէն* ուղղումը Ն. Ակինյանինն է, այդ բառը նա կապում է ասպարազէն (իմա՛ ասպար և զէն) բառերի հետ, սակայն ավելի ճիշտը՝ ասպազէն բառն է. հմմա. ՀԱ, 1949, № 4—12, էջ 142 eg *երիվարաւ* n *երիվարաւ որ եւ* AJûa *զերիւարաւ* q *անկն* bef gq չիք *ի*

9 q *ճակաառոյն* B *յաղթաւղ* dhl *զըպսակ եւ զպատիւ* Q *զպատիւ* blq չիք *ի*

10 b *արժան է* kps *արժանի* b չիք *է* abcdefgkmpqs *առաջնորդաց եւ* (ackmps չիք *եւ*) *վարդապետաց հովուաց* (eg *եւ հովուաց* b *հուաց* c *հովւաց*) *սրբոյ եկեղեցոյ* (akmps *եկեղեցւոյ*) ôlor *սրբոց* NOW *եկեղեցւոյ սրբոյ եւ հովուաց* u *եկեղեցւոյ սրբոյ*

11 QYôhlor *եկեղեցոյ* I *եկեղեցւոց* H չիք *եկեղեցւոյ* Sô *հովաց* Y *եւ առաջնորդաց* Y *արդարութեանն* b *արդար յիրաւունս* (eg *արդարութիրաւունս* q *արդար իւրաւունս*) փխ. *արդարութեան*

ստոյգ պատուիրանաց Աստուծոյ կենդանւոյ, «Ցամենայն ժամ յաւրէնս Տեառն խորհել ի տուէ եւ ի գիշերի»*, եւ զմանկունս եկեղեցւոյ յամենայն ժամ նորափետուր զարդարել ի Տէր։

Յետ փոխելոյ յերկրէս վարդապետացն, հարցն արդարոց եւ ճշմարիտ ուղղափառ առաջնորդացն, եւ մանաւանդ սրբոյ քահանայապետին Սահակայ Հայոց կաթողիկոսի եւ հոգելից, հոգեկիր, ճշմարտասէր վարդապետին Մեսրովբայ, որ լուսաւորեաց զերկիրս Հայոց վարդապետութեամբ իւրով, ի փոխել նոցա յերկրէս լինէր եղծումն եւ քալքալումն կարգաց եւ ուրինաց սրբոյ եկեղեցւոյ, որպէս եւ տեսանէր ի տեսլեանն յառաջագոյն սուրբ քահանայապետն Սահակ, կամ եւս յառաջ սուրբն Գրիգորիոս։ Բազմանալին որք յաճախէին ի գործս պղծութեան եւ յետս ընդդէմ գնացին. «ի ցամաքել սիրոյն բազմանալը անաւրէնութիւն»**. եւ ոչ ոք էր որ քաղէր որոմնն եւ սրբէր զգաղձն վնասակար, քանզի արմատա-

* Սաղ. Ա. 2 ** Հմմտ. Մատթ. ԻԴ, 12

1 ô բստոյգ befgq եւ ստոյգ պատուիրանաց... գիշերի եւ զպատուիրանս՝ 429-րդ էջի 13-րդ տողը ընկած է o պատուիրանացն CGHILQYôcdh lnor կենդանոյ R կենդանւոյ Z չիք ժամ G աւ.րէնս MNO օրէնս

2 F չիք յաւրէնս տեառն... յամենայն ժամ՝ տող 3-րդ ô ի տուէ a չիք ի (գիշերի) hl չիք եւ (զմանկունս) M զմանկունսն M յեկեղեցւոյ Yôc hlo եկեղեցոյ

3 ô ամենայն ü չիք ի տէր H զարդարեալ

4 r եւ յետ o երկրէս z յերկրէ Yôû վարդապետաց DGH չիք հարցն ch արդարոցն Yô սրբոց փխ. արդարոց, չիք եւ

5 Lû առաջնորդաց o չիք եւ, սբրոց KLQRSTZô քահանայապետիցն M քահանապետիցն

6 DG սահակ H չիք հայոց IJKLMQR SUXZWnos կաթուղիկոսի CD Gl կաթողիկոսին Hh կաթուղիկոսին o կաթուղիկոս QY եւ հոգէկիր

7 CDGH վարդապետին մերոյ մեսրովբայ IJMOPQRTo մեսրոպայ Yô մեսրօպայ VZhz մեսրովպայ, hl չիք որ լուսաւորեաց mr զերկիր

8 A հայից BCDEFGHKLôdn վարդապետութեամբն adkmps ի փոխելն c ի փոխիլն ôû երկրէս C յերկինս փխ. յերկրէս T լինէր ծախ լուսանցքում z յինէր տպագրական սխալ

9 BCDEGHLU չիք եւ (քայքայումն) A քաքայումն o քաղտումն (hl քակումն ü քաքտուտումն) փխ. քայքայումն S յօրինաց DVY ôcdhlop եկեղեցոյ

10 R ի աեսլեսնն û ի տեսլեան o առաջագոյն սուոր հայրապետն սահակ ի տեսլեանն NO սուրբն p որ փխ. սուրբ G քահանայապետ M քահանապետն H քահանայպետին d քահանան hlors քահանայապետն աստուծոյ սահակ

11 d կամ այլ եւս o առաջ d սուրբ ü գրիգորիոս սուրբն co բազմանաին

12 Fr որ û չիք որք E բազմային CD EGIJKSZmns հաճախէին R յաճախէին ô աճախէյին d յաջողէին փխ. յաճախէին Y պղծութեանն hor չիք եւ ô ետս hl չիք յետս Yû գնային

13 a ի ցամաքեալ Yûl բազմանային Y անօրէնութիւնք r անօրէնութիւնն achkmops անաւրէնութիւնն o որք

14 IJKLMQRSTVXYZôcdhlmopr զորոմն ü զորումն z զորոմնն Ն. Ակինյանի սրբագրութեամբ. ST սրբէր I զքաղձն ô զղաղծսն Yûa dk զգաղձն (V գաղձն Z զգանձն) փխ. զգաղձն n վնասական

ցեալ էր սէզն եւ տարածէր աւր ըստ աւրէ. եւ լինէր յաճախումն մծղնէից եւ այլոց չարեաց՝ կնահանէից, պոռնկաց, գողոց, անձնակամտկաց, ամենայն խոտորնակ չարագործաց յաշխարհիս Հայոց, ի մէջ տանս Թորգոմայ. եւ լինէր սուգ եւ տրտմութիւն։ Որք էին ի ժամանակին նախանձախնդիր վարդապետք, եպիսկոպոսք, երիցունք, ոյք ունէին զուխտ սրբութեան, պաշտաւնեայք Քրիստոսի եւ մանկունք սրբոյ եկեղեցւոյ. այլ եւ յուխտէ քահանայիցն ոչ գնային ըստ սրբութեան արդար ճանապարհին։ Եւ մանաւանդ, զի ոչ էր ի ժամանակին յայնմիկ իշխանութիւն եւ տէրութիւն ի ձեռն ազգին Մամիկոնէից, զի զաւղեալ եւ նուաճեալ եւ հնազանդեալ էին համբարձելոյ պարսկային թագաւորութեանն. զի թէպէտ եւ հեծէին, մռմռային, մռնչէին ի նմանութիւն կորեանց առեւծուց, Վարդան Մամիկոնեան համազգաւք իւրեանց՝ հանդերձ եղբարբք, այլ կային իբրեւ ի գառագղի արգելեալք, եւ ակն ունէին ի վերուստ աւգնականութեան, քանզի չարահնար ազգն Պարսից ի կասկածանս

1 o սեզքն X օէզն բառը գրված է գլխիվայր՝ ոչեռ V արածէր փխ. տարածէր U օրստօրէ o աճախումն

2 o մծղնէյից l եւ չարեաց Y եւ կնահանէից եւ պոռնկաց O պոռընկաց CDGHNûhlns գողաց S կողոց X գզոց p զոռաց փխ. գողոց Hocd kmp անձնակամաց

3 KLMQRSTXYZ յամենայն ô խոտորնագոյն ð խոտրրնակ ô չարագործացն hlo չարագործ IJôûhl opr աշխարհիս

4 û չիք ի մէջ ô Թորգոմաց ô էյին

5 n նախանձախնդիրք NOW եպիսկոպոս KLMQRSTXYZô եւ եպիսկոպոսք Y եւ երիցունք

6 ô ունէյին G ուտէին փխ. ունէին Q պայշտաւնեայք

7 l մանկունսն W սուրբ M յեկեղեցւոյ VYôcdhlor եկեղեցոյ AU այղ NOW յայլ z այլ եւ (էին) յուխտէ KLMQRTXZ յուխտ Vûmpr ուխտէ Y ուխտք o ուխտ hl յախտէ փխ. յուխտէ ô [ք]ահանայից u քահանայից. ոչ-ից առաջ Ն. Ակինյանը ավելացրել է որ ոչ մի Ձեռ. այն չունի

8 բացի OPVWackmprsz-ից մնացած Ձեռ-երը գնացին d ղընային ud չիք ըստ Y սրբութեանն u սրբութեամբ ôû չիք եւ ûd չիք զի

9 hlor չէր n ի ժամանակի r ի ճանապարհին փխ. ի ժամանակին ôlor այնմիկ ô իշխանութիւնք d յիշխանութիւն բացի FIJMQSX YWûachklmnoprs-ից մնացած Ձեռ-երը իշխանութիւնն Un տէրութիւնն ô տէրութիւնք

10 û ազգի km մամիկոնենից z զաւղեալ սրբագրական վրիպո՞ւմ CDGH զաւղեալ էին եւ BEFJUo զաւղեալ են եւ KL նըւաճեալ ô նուաճեալ KLMTXZô չիք եւ (հնազանդեալ) ô հնազանդութեան

11 ô ամբարձելոյ H հանդերձելոյ փխ. համբառձելոյ c պարսկաին IJMQS Woûdmn թագաւորութեան ô չիք զի, չիք եւ

12 om եւ մռմռային p եւ մրմռային d մրմռէին n մռմռէին Y եւ մռ[ն]չէին ô մռնչէյին u ի նմանութեան lLRVXY կորիւն JKMNOPQSTZ Wû կորեան ô կորիւ IJLNOPQV XYûclor առիւծոց MRST առեւծոց Yô առիւծոյ W առիւծու dhmp առիւծուց

13 Jû համ[ազգ]աւք amos համազգաւքն dkp համազգոքն c համազգեաւքն Gd եղբարբ l եղբայրք AIJKLMN OPQRSTUVXôû եղբարբ BF այղ W գային փխ. կային

14 JYûdp չիք ի (գառագղի) H ի գառագղի z ի գարագղի X ի զառագեղի W ի գաւառագլի (h գառագղի l գառաղղի) փխ. ի գառագղի M արգեալք UY չիք ի (վերուստ) Y օգնականութեանն

15 l չարայհնար W ազգքն hlo պարսիս a եւ ի կասկածանս d չիք ի

կալին եւ յերկիւղի եւ ոչ տալին գիշխանութիւնն ի ձեռս նոցա։

Ապա «Աւր ըստ աւրէ բղխէր զբան եւ գիշեր գիշերոյ ցուցանէր»* զգործս անարգելութեան, բան առ բան հասանէր մարդ ի մարդոյ, հնչումն լինէր յիւրաքանչիւր լսելիս։ Գային ժողովէին ի հրամանէ միաբանութեանն յեղեալ կէտն ի Շահապիվան, ի բանակետղ Թագաւորացն Հայոց, ի ժամանակ[ի] Նորաբեր տաւնին։ Եւ լինէր այս ի Ե ամի թագաւորութեանն Յազկերտի Պարսից արքայի եւ Վասակայ Սիւնւոյ մարզպանութեանն Հայոց եւ Վահանայ Ամատունւոյ հազարապետութեանն եւ Վրուայ Խոռխոռունւոյ մաղխազութեանն։

Եւ ժողովէին եպիսկոպոսք Խ եւ երիցունք եւ սարկաւագունք բազում եւ նախանձաւոր պաշտաւնեայք եւ համաւրէն ուխտ սրբոյ

* Սաղ. ԺԸ, 3

1 Vc կաին A յերկիղի IJKLMQRSTXYZôûl երկիւղի z յերկեւղի d ոչ տաին Y ոչ տային թոյլ իշխանութիւն IJKLMQRSTXZWôachklmnps գիշխանութիւն ud իշխանութիւն U ի կրկնված է r ի ձեռն

2 û –րդ փխ. ապա o ապա թէ օրաաւրէ K ապա աւրաւրըսաւէ m բղխէ IJLNOWhlo զբանն l չիք գիշեր, գիշերի HWôûdho գիշեր գիշերի

3 Y զգործն d զգիտութիւն փխ. զգործս Y անարգելութեանն d չիք անարգելութեան Y եւ մարդ Wns ի մարդւոյ z մարդոյ ի մարդ ուղղումը Ն. Ակինյանինն է

4 IJYûdn իւրաքանչիւր W յիւրաքանչիւր իւր լսելիս NOYWn եւ ժողովէին ô ժողովէյին

5 IMQSXWôûacdkmnps միաբանութեան IJKLMQRSXYZôû եղեալ H յեղեալ փխ. յեգեալ NOW ի կէտն ի û կէտ Sô գետն (hl կեան) փխ. կէտն acdkmp չիք ի (շահապիվան) o ի բնակետղը r ի բանակեղտ Ydz ի բանակեաղն kl բանակեալ փխ. բանակետղ Wr թագաւորաց

6 Lacdklps ի ժամանակս Y ի ժամանակն nor ի ժամս մնացած ձեռ-երը ի ժամանակ, բայց նշեցինք ի ժամանակի տես և հմմտ. Ագաթանգեղոս, պատմութիւն, էջ 435. Ն. Ակինյան, ՀԱ, 1949, № 4—12, էջ 144. G նոր բեր

7 û չիք ի BDEFG ի ղժ տասան C ի վեց տասան adhklmnoprs ի ժդ z ի դ lYWû ի ժ H ի ժ տասան ô ի ե մնացած ձեռ-երը ի ղժ մեզ հավանական է թվում Զ ընթերցումը տես Թ. Ավդալբեգյանի (Հայոց շինականի ու գեղջկուհու աշխատավարձը հինգերորդ դարում. Տեղեկագիր Հ.Ս.Խ.Հ. Գիտ. և արվես. ինստիտուտի, Երևան, 1928, էջ 57—60) և Ն. Ակինյանի (ՀԱ, 1949, № 4—12, էջ 144) կարծիքը: IMSWôdps թագաւորութեան Y ազգերտի ô ազկերտի G պաւրսից oc արքային

8 A սինւոյ U սւնւոյ ·HKLMQRSTXYZôacdkmps սիւնոյ hlor սիւնեաց FIMQSVXWôûdhlp մարզպանութեան A հայկոց U վահան KYWô acdhklmoprs ամատունոյ Q ամայտիւնւոյ û ամատանւոյ բացի AJPUVz-ից մնացած ձեռ-երը ամատաւնւոյ

9 FGISXWôûdn հազարապետութեան IJKLMOPQRSTXZWô վրվաց A վրայ գրիչը ուղղել է վրվայ BCDEFGH վրայ Uacdhlmoprs վրվայ IJKLMOPQRSTXZWô վրվաց N Vu վրաց (Y վավաց k վըվայ) փխ. վրուայ LRXYWôkmps խոռխոռունոյ hlor խոռխոռունեաց IMQSUXWôû մագխազութեան d մախազութեան m մախազութեանն o մաղխազութեանն n մաղմաղխզի

11 n եւ գային եւ ժողովէին ô ժողովեալ էին m եւ ժողովէին կրկնված է d եպիսկոպոսունք Y քառասունք CDGHô չիք եւ (երիցունք) l իրիցունք ô էրէցք NOW չիք եւ սարկաւագունք

12 KLMNQRSTXYZôc բազումք MQRSTXYô նախանձաւորք H նախաւոր d պաշտօնայք Y համօրէնք hl համարէին BDGH ուխտոյ Y յուխտ KLMRSTXZ յուխաք NOQYWôps ուխտք I սըբույ üc սուրբ Y չիք սրբոյ

եկեղեցւոյ, իշխանք ամենայն՝ գաւառատեարք, գաւառակալք պետք, բռնաւորք, զաւրագլուխք, հազարաւորք, կուսակալք, ազատք կողմանց կողմանց, աւագ նախարարք աշխարհին Հայոց՝ որք էին նախանձախնդիր ուրինաց եւ սրբութեան. միաբան ասէին այսպէս, թէ՝ «Ձեզեալ կարգ սրբոյն Գրիգորի եւ Ներսէսի եւ Սահակայ եւ Մաշտոցի, դուք անդրէն հաստատեցէք եւ այլ գլաւն եւս որպէս եւ ձեր կամք են, եւ մեք կամաւք եւ ախորժիւք յանձն առնումք։ Քանզի կարգք եկեղեցւոյ թուլացան եւ մարդիկ յանաւրէնութիւն դարձան։ Արդ՝ աւրէնք որ Աստուծոյ հաճոյ են եւ եկեղեցւոյ նորաշինութիւն, դուք զայն կարգեցէք եւ մեք հնազանդիմք եւ հաստատուն պահեմք. եւ եթէ ոք հաստատուն ոչ պահիցէ զկարգս ուրինաց կամ եպիսկոպոս, կամ երէց, կամ ազատ, կամ շինական՝ պատուհաս կրեսցէ եւ տուգանս տացէ»։ Եւ զայս ասացեալ միաբան քահանայապետիցն, եթէ՝ «Առաքելական եւ Նիկիական կանոն[ք]ն հաստատուն կացցեն եւ մեք հնազանդեալ եմք, բայց որ ինչ պի-

1 L յեկեղեցւոյ JNOPYôcdhlor եկեղեցոյ BCDEGH իշխանքն û նոյնպէս փխ. իշխանք ամենայն J յամենայն KLMQRSTXYZ եւ յամենայն (SYZ ամենայն) u գաւառատերաց o գաւառապետք Y եւ գաւառակալք l կաւաօակեալք o կաւառակալք BCDEFGH գաւառաքաղաք փխ. գաւառակալք o պետ

2 X բռաւորք d բանօրք փխ. բռնաւորք G զօրադլուխք ô հազարաորք BCDEFGH հազարապետք hlo ազքատք փխ. ազատք Sôl չիք կողմանց Y եւ ազատք

3 IJû աւագք Q չիք աշխարհին o էյին

4 BCDEFGHSVYWûmz նախանձախնդիրք acdhkmoprsz աւրինացն Y սրբութեանն o ասէյին

5 acdkmrsz եթէ o զարդ H եղեալ AU ûp Ներսիսի o չիք եւ (սահակայ)

6 a մաշդոցի acdkp արդէն փխ. անդրէն r զայլ G զըլաւն W գլաւօն û լաւն d գլօեայ փխ. գլաւն եւս

7 Hû չիք եւ (ձեր) r չիք ձեր CD GHûps կամքն û էր փխ. են Y չիք եւ մեք կամաւք p մեր փխ. մեք Y ախորժիք o ախորժօք d ախորժիւ r ախորժուք ô անձն acdkm ps յանձին, ունիմք փխ. առնումք

8 ô դի VXYûdr կարգ ô կարք MQ յեկեղեցւոյ Yôcdhlr եկեղեցոյ AB թուղացան NOWdhl մարդիք Ynr մարդիկք ô մարդքի ackm մարդիկս s մարդիսկ GY անաւրէնութիւն Iô անօրէնութիւն û յանօրէնութեան

9 KLRZ յաւրէնք QSTXô յօրէնք զ չիք աւրէնք KLRXYônps յաստուծոյ IJRXYû են հաճոյ n եղան հաճոյ փխ. հաճոյ են M յեկեղեցւոյ JNO PQTVYôcdhlo եկեղեցոյ M նոր շինութիւն hl նորա շինութեան z նորա ի շինութիւն սրբագրությունը Ն. Ակինյանինն է

10 ô դարկեցէք O հնազանիմք p հնազանդեմք u չիք եւ (հաստատուն) ü չիք եւ հաստատուն պահեմք

11 BEGRY պահիմք Y չիք պահեմք... հաստատուն ոչ ô չիք ոք հաստատուն, պահեսցի hlo պահիցէք o զկորք ad զկարգ KL QRZ յաւրինաց MSTX յօրինաց acks աւրինացն dp օրինացն hlo rz աւրինացս

12 acdkmps չիք կամ (եպիսկոպոս) hl եպիսկոպոսք ô չիք կամ (երէց) Y քահանայ փխ. երէց

13 ckmps տայցէ

14 ô քահայանապետացն a առաքելականն կրկնված է l առաքե[լա]կական I նիկիայական û կանոն ackm ps հաւատն (a կրկնված է d հօտն) փխ. կանոնքն մնացած Ձեռ-երը կանոնն

15 DGHac կայցեն Yô կացեն h հնազանդեալք Q եւ հաստատուն û ինչ լրութիւն պիտոյ է

տոյ է ի լրութիւն ի նոյն կանոնս, եւ մանաւանդ ի մէջ տանս Թորգոմայ եւ կողմանց արեւելեայցս». ապա կարգեցին եւ եդին այսպէս։

ՇՀԼ (ՇՀԱ) Ա. Եթէ եպիսկոպոս ոք գացի ի պղծութեան կամ ի պոռնկութեան կամ ղինչ եւ իցէ ի վատթար գործս եւ զառաքելական զպատիւն եւ զսուրբ աթոռն անարգեաց, այսպիսումն ասէ գիր. «Ընդ գողս ընթանայիր եւ ընդ շունս դնէիր զբաժին քո»*, եւ վկայութեամբ ի լայս եկեսցէ՝ յաթոռոյն եւ յիշխանութենէն մերժեսցի եւ զքահանայութիւնն մի՛ պաշտեսցէ, ՌՄ դրամ եկեղեցւոյն տուգանեսցի եւ անձին խւրում լիցի մեղադիր. «Զի մարդ ի պատուի էր եւ ոչ իմացաւ»**։ Եւ զտուգանսն կարաւտելոց բաշխեսցեն. զի պարտ է նմա «Յամենայն ժամ լաւրէնս Տեառն խորհել ի տուէ եւ ի գիշերի»*** եւ «զպատուիրանս նորա պահել»****, եւ մի՛ ըստ արտուղի անկանել, այլ «Զճանապարհ զարքունի գնալ, ոչ յաջ խոտորել եւ ոչ

* Սաղ. ԽԹ, 18 ** Սաղ. ԽԸ, 13 *** Սաղ. Ա, 2 **** Մատթ. ԺԹ, 17

1 o կանոննս a եւ կրկնված է oû չիք եւ KLMQRSTXYZδ չիք մէջ

2 ps եւ ի կողմանց Wu կողմանցս G յարեւելեայցս բացի CDHcm-ից մնացած Ձեռ-երը արեւելեացս d արեւելեաց AQRSûlps արեւելացս û չիք եւ եդին

4 NO եպիսկոպոսք hlo որ փխ. ոք o չիք ոք Y ի պղծութեանն hlor ի պղծութիւն U չիք կամ ի պոռնկութեան IJ չիք ի (պոռնկութեան) G ի պղռնկութեան Y ի պոռնկութեանն

5 n եւ կամ ղինչ o չիք կամ ô չիք իցէ Yachlmoprs չիք ի o վաս գործոյ u որ փխ. (գործս) եւ ô չիք եւ (զառաքելական) h առաքելական Y պատիւն u պատիւ

6 Qou սուրբ T զսուրբ աջ լուսանցքում H աթոռ Qo զաթոռն ABEFGKLN OPU այսպիսւումն o այսպիսոյն u այնպիսոյն acdhlmoprz այնպիսումն k յայնպիսումն s այնպիսւումն

7 cdl ընթանաիր NO շուն դնէր w̄ շունս շնացելոց դնէիր Yû բաժին ô չիք եւ (վկայութեամբ) NOVWô վկայութիւն o վկաութեամբ

8 Vo աթոռոյն JKLMOSTXZdkm իշխանութենէն Y իշխանութեանն էն ô իշխանութենէ û յիշխանութենէ c յիշխանութենէն անկցի եւ մերժեսցի R մերժեսցէ H քահանայութիւնն Q քահանայութիւն IKSVWôûdln զքահանայութիւն

9 ô պաշտեսցի Yû ռ acd klmop rs դրամ սուրբ եկեղեցոյն (ad եկեղեցւոյն. kmps եկեղեցւոյ) MV յեկեղեցւոյն X եկեղեցւոյ Yô եկեղեցոյն Y տուգանեսցէ hl տուգանեսցեն o տուգանես[ւ.?]

10 բացի UVYûcdhlnosz-ից մնացած Ձեռ-երը անձինն hlor իւրոյ IM ST պատու էր d պատիւ էր l պատուիր էր û պատուիրանին փխ. պատուի էր ô է û չիք եւ ոչ իմացաւ l չիք եւ (ոչ)

11 û չիք իմացաւ o իմացաւ հաւասարեցաւ անասնոց անբանից եւ նմանեցաւ նոցա եւ տուգանս կար[ո]աելոց բաշխեսցի NOYWhklm prs զաուգանս o զտոգանս d զտուգան Y պաշխեսցեն d բաշխեսցին û տուգանս բաշխեսցին կատարելոց զի Lûacdhklmoprsz էր

12 HIQôn ամենայն ô օրէնս G յօր[էնս?] od խորհիլ G խոհել o ի տւէ d ի տվէ

13 hlo եւ ի պատուիրանս ô չիք նորա hlo չիք եւ մի... անկանել Y ընդ փխ. ըստ

14 B այդ JYûhlor դճանապարհս ô զըճանապարհն hfզզ ճանապարհ Y ôû արքունի kmps գնասցէ KLMQ RSTYZôkmps ոչ աջ lr յաջ փխ. յաջ hlo խոտորելով ô եւ ոչ ահեակ խոտորիլ

լահեակս*, զի մի աշակերտեալքն զնոյն վատ ուսումն ուսցին։

ՇՀՁ (ՇՀԲ) Ի. Եթէ քահանայ ոք ի պղծութեան իցէ կամ ի պոռնկութեան եւ կամ յայլ ի վատթար գործս, եւ վկայութեամբ իրքն ի յայտ եկեսցեն, զքահանայութիւնն մի պաշտեսցէ, Ց դրամ տուգան տացէ՝ յաղքատս բաշխեսցեն, եւ նա ի դպրաց կարգի կացցէ։ Ապա թէ ի դպրութեանն ի նոյն պղծութեան գտանիցի, ի կարգէն ելցէ եւ ի դպրութենէն՝ մինչեւ ի կարգ ուղղութեան եկեսցէ ապաշխարութեամբ։ Եւ տեսեալ եպիսկոպոսին զճանապարհս նորա՝ ի դպրաց կարգի կացցէ։ Զի եկեղեցի զսուրբ կամի, մանաւանդ տէրունական սեղանն խորհրդոյ զանարատսն ընդունի. զի մի բարկութիւն Աստուծոյ զարթիցէ ի վերայ երկրի ի ձեռն առաջնորդաց։ Եթէ կնաւոր երէց գտցի ի պղծութեան եւ ի պոռնկութեան կամ յայլ

* Թիւք Ի. 17

1 hlo յահեակս m ահեակ d աշակերտեալք hlo աշակերտքն kms աշակերտեալն ô աշակերտեալքն մի զնոյն վարս ուսանին եւ այլոց ուսուսցեն p չիք զնոյն, զվատ ef gq վարս (b վարսն) փխ. վատ ուսումն DHR ուսցի Kb ուսուցին m ուսցէ d [ուս?]ումն

2 begq ոք քահանայ hp որ փխ. ոք G չիք ոք Y ի պղծութեանն ôbq ի պղծութիւն bեgւ չիք ի (պոռնկութեան) ô ի պոռնկութիւն a ի պոռընկութեան KLMQRSXYZôad efgkmpqrs չիք եւ

3 W ի յայլ վատթար HIJKLMQRSTX YZôûbdegkm այլ abdefghklmnp as չիք ի b վատթարութեան egq վաթտրութիւն k վաթար ô վատ փխ. վատթար, գործոյ akm oprs ի գործս hl ի գործսգ bq իրքս h իրքն բացի dhlor-ից մնացած Ձեռ-երը չունեն ի (յայտ) o այտ bq վկայեսցեն եւ յայտնեսցեն (eg յայտնեսցին ô յայտնի) փխ. յայտ եկեսցեն od եկեսցէ

4 FIMNOQSVXYWodhl զքահանայութիւն R զքահանայութեանն û քահանայութիւն bq զքահանայութիւնս Y պաշտեսցեն R դժ (h ժ) փխ. յ BCDEFGHôûbceghlobrz տուգանս Vôackmps տայցէ b տացցէ d տուգանս առցէ եպիսկոպոս եւ աղքատաց z տացէ (յեկեղեցի եւ) յաղքատս փակագծերի միջինը Ն. Ակինյանի ավելացրածն է

5 IJ աղքատս Mûp աղքատաց ô ի աղքատս պաշխեսցեն d բաշխեսցէ JK LMQRSTVXYZôhlop ի դպրոց ô ի <գար>կարգի eg կարգին BCDEF GZcno կայցէ Pû կացէ RXY կացեալ (b կարգեսցէ) փխ. կացցէ HVûackmnpq եթէ b չիք թէ

6 IMRSYWôûdln ի դպրութեան b ի գպրութենէ û եւս ի նոյն NOW չիք ի նոյն պղծութեան FJs պղծութեանն b պղծութիւնս dnloq պղծութիւն abcdefgbklmopqrs գտցի û կայցէ փխ. գտանիցի

7 H ի գպրութեանն û ի դպրութենէ a մինչ չեւ o ի կարկ DGH չիք ի կարգ, ուղղութիւն Y ուգղութեանն ô ուղուղութեան befgq ապաշխարութեան

8 b տալ փխ. տեսեալ q եպիսկոպոսն û չիք եւ տեսեալ.... ի ձեռն առաջնորդաց տող 11-րդ bq զճանապարհ CGKLQRSTXYZôbegq ի դպրոց

9 BCDEFGY կայցէ d կացէ BCDEF GHbefgn զսուրբն cd զսուրբս q եւ զսուրբն

10 A խոհրդոյ W խորհրդւոյ BCDÊFGH bcdnq զանարատն KLMQRSTXY Zôabklmps զանարատս b չիք մի OXYeg բարկութիւնն acdkmps չիք աստուծոյ

11 G զարթիցէ ուղղված է անընթեռնելի M եւ թէ hl եւ եթէ g չիք եթէ կնաւոր... տեառն է՝ էջ 432 տող 5

12 dhn կրանաւոր (lq կրօնաւոր R կարաւնաւոր) փխ. կնաւոր û գտանիցի KLQRTYZ ի պղծութեանն bhlq ի պղծութիւն abcdfkmpqs կամ փխ. եւ R ի պոռնկութեանն BC DEFGHIJ եւ փխ. կամ K չիք կամ r եւ կամ A յայդ IJKLMQRSTX YZôûdel այլ

գործս չարեաց եւ ստուգեալ վկայիւք՝ քահանայութիւնն լուծցի եւ յեկեղեցւոյ բաժնէ հեռացեալ լիցի, Ծ դրամ տուգանս տացէ եւ ի կարաւտեալս բաշխեսցեն. եթէ երէց եւ եթէ սարկաւագ՝ կանոն այդ կացցէ. եւ նոքա ի կարգ զինուորութեան կացցեն եւ ի հարկս արքունի, եւ ընդ պաշտաւնեայս մի խառնեսցին։

Ապա եթէ կին երիցուն կամ սարկաւագին ի շնութեան գտցին, ընտրող տէր նոքա լիցին՝ կամ զեկեղեցին եւ զքահանայութիւնն ընտրեսցեն, կամ զկինն։ Եթէ զքահանայութիւնն առցէ՝ զկինն ի տանէն ի բաց հանցեն եւ ապաշխարութիւն խիստ ի վերայ դիցեն։ Ապա եթէ յընտանեաց դուստր քահանայի ի պոռնկութեան գտանիցի, եկեղեցւոյ բաժնի մի իշխեսցէ եւ ի քահանայական տանէն

1 ô *չար գործոյ* Y *ստիւքեալ* u *վկայուք* cd *վկաիւք* FIMQSVYWô dq *քահանայութիւն* Xd *քահանայութենէն* û *քահանայութեան* G *քահանայութիւնն* ուղղված է *ի քահանայութենէ*

2 abcdfhloqr *յեկեղեցոյ* oe *եկեղեցոյ* Y *յեկեղեցոյ նոյն բաժնէն* NO W *բաժանեալ* b *բաժանէ* û *խարանեսցի (p բանէ)* փխ. *բաժնէ* e *եղիցի* hlo *եւ յ* afkmnpqs *տուգան* c *տուկանս* բացի abcdefhklmnopqrsz-ից մնացած ձեռ-երը չունեն *տուգանս* ՃՕԻ *տացցէ* բացի XWôdehloqrz-ից մնացած ձեռ-երը *տայցէ*

3 d չիք *ի* ûd *կարօտելոց* m *տարակուսեալս* փխ. *կարաւտեալս* ô *բաշխեսցի* KLMRSTXZcf *եւ թէ* NOQWûdhl չիք *եւ* û *թ*: ôbq *կամ* փխ. *եւ եթէ* Y չիք *եթէ* G *կանոնն* Y *կանոնի* W *այդ կանօն* cfho *կանոնացդ (b ի կանոնայդ* q *ի կանոնեացդ* e *ըստ կանոնացդ)* փխ. *կանոն այդ*

4 k *կայցէ* lo *կացէ* G չիք *եւ (նոքա)* n *ի կարգի* Y *զինուորութեանն* ô *զինորութեան* Ya *կացեն* bdefhloqr *ի հարկ*

5 r *արք[ունի?]* k չիք *եւ* Yhlo *ի* փխ. *ընդ* d *պաշտօնայս* e *պաշտօնեաս* E *խառնեսցի* b *խաւսեսցին* փխ. *խառնեսցին*

6 û չիք *ապա* abcdefkmpqs *թէ* ôbd eg *երիցուն* r *եւ* փխ. *կամ* M *սարկաւագի* Ya *ի շնութեանն* ôb eq *ի շնութիւն* hlo *ընդ* փխ. *ի* Hbpqs *գացի* KLMQRSTXYZ *գտցեն*

7 û *ընտրելոյ* e *ընգրելոց* q *ընգրո* KLQSXYZô չիք *տէր* û *ինքեանց տէր ինքեանք լիցին այն է կամ եկեղեցի եւ քահանայութիւն կամ կին* փխ. *տէր նոքա... կամ զկինն* b *յեկեղեցին* q *եկեղիցին* FIMQSXWbdfln *զքահանայութիւն* ô *զքահանայ[...?]*

8 lr չիք *ընտրեսցեն... զքահանայութիւնն* NOYWb *եւ կամ* P *կամ զըկինն եթէ զքահանայութիւնն* ձախ լուսանցքում d *զկին (եթէ)* û *արդ եթէ* Q չիք *զկինն եթէ .. առցէ* Y *զի եթէ* IMSXWûadbkmps *զքահանայութիւն* O *քահանայութիւնն* ô *զքահանայի* u *ընտրեսցեն* փխ. *առցէ* ûhl *(առցէ) կինն* dr *զկին* q *եւ զկինն* Y *ի* կրկնված է

9 abcdefkmpqs չիք *ի տանէն* r *ի բաց* փխ. *ի բաց* NO *յապաշխարութիւն* Qq *ապաշխարութիւնն*

10 bq *եւ ապա* û չիք *ապա* abcefkmpqs *թէ* QSôûabcefhklmoprs *ընտանեաց* BCDGH *յնտանեաց* dq *ընգանեաց* û *կամ դուստր* befq *քահանային դուստրն (ef դուստր)* a *դուստ* KLMQRSTXYZoacdkmprs *քահանային* BCDEFGHo *ի պղծութեան* Y *(ի պծղութեանն)* փխ. *ի պոռնկութեան* AIJKLMNOPQTUVZWbehlq *ի պոռնկութիւն* bq *գտանիցեն* e *գտցի* f *գտանիցին*

11 PYôcdefhlopr *եկեղեցոյ* hq *յեկեղեցո* ud *բաժանի* bpo *բաժին* s *բաժնին* bd *իշխեսցէ առնել (d տիրել) եւ ի (b չիք ի) քահանայական* W *եւ ի* կրկնված է eflq չիք *ի* Qc *ի քահանական* û *տանէ* bq *տանէն մի իշխեսցէ եւ ի բաց*

ի բաց ելցէ. եւ խիստ ապաշխարութիւն ի վերայ դիցեն եւ պատուհաս։ Եւ որդւոյ երիցու նոյն պատուհաս լիցի։ Եւ եթէ երէցն մեռցի, կինն առն չիշխէ լինել. եւ ոչ երէցն կին առնել։ Եւ աղախին պոռնիկ ի քահանայի տան մի՛ լիցի, «Զի սրբութիւն Տեառն է»*։

ՇՀԷ (ՇՀԳ) Գ. Եթէ ոք կին ունիցի եւ պոռնկեսցի եւ զկարգ ամուսնութեանն սրբութեամբ ոչ պահեսցէ եւ զպսակն, զոր առ ի ձեռն քահանային ի սուրբ եկեղեցւոջն ի գլուխ իւր ընկալաւ եւ զաւգնականն, որ նմա վիճակեցաւ ըստ գրեցելումն, եթէ՝ «Աւգնական առն իւրում ետու զկին իւր»**. եւ քարոզն աղաղակէ, թէ՝ «Պատուական է ամուսնութիւն եւ անարատ անկողինք, որ սրբութեամբ ղուգին, բայց զշունս եւ զպոռնիկս դատի Աստուած»***. եւ դարձեալ՝ «Այր մարմնոյ իւրում ոչ իշխէ, այլ կինն, նոյնպէս եւ կինն՝ իւրում մարմնոյ ոչ իշխէ, այլ այրն»****։ արդ՝ եթէ ուրուք զաւրհնութեան զկեանսն եւ զհեշ-

* Ելք ԻԹ, 34 ** Հմմտ. Ծննդ. Բ, 18 *** Եբր. ԺԳ, 4 **** Ա Կոր. Է, 4

1 ô չիք ի (բաց) Y կացցէ փխ. ելցէ p չիք եւ (խիստ) k դիցին ô չիք եւ պատուհաս beq չիք եւ պատուհաս... երիցու նոյն

2 DGHIJQUVYcdfhlr որդոյ ô որդոյն p յորդւոց s յորդւոյ NO իրիցու ô իրիցոյն c իրիցուն ho երիցոյն ûadfklmprsz երիցուն Gû չիք նոյն oûabcdefkmpqs չիք եւ (եթէ) R թէ ûe երէց

3 Y մեռանիցի n մեռանի Un առնն N չէ իշխէ O չի իշխէ abcdefkmpqs չկարէ փխ. չիշխէ ôr լինիլ û երէց e էրէց s կինն առնեն h ղազախին

4 e պոռընկի p պոռնիկ ի տան քահանայի Gbeq չիք ի e քահանային M ի քահանայ h տուն G չիք տան U չիք լիցի

5 befq ի տեառնէ n տառնէ է I տանէ փխ. տեառն է o տեառն է քահանային r տեառն ամենակալի է

6 abcdefgkmpqs ունի h առնիցի փխ. ունիցի û պոռնկեսցէ d պոռընկի յոտար մեղք եւ զկարգ ôû կարգ CDFGHIMQRSXWôûn ամուսնութեան l ամուսնութեամբ

7 BEFGHMNQRSTUZWdfkm պահիսցէ AIJKLOPXYûlnor պահիցէ a պահեցէ bq պահէ e պահեաց o ոչ պահիցէ սրբութեամբ եւ պսակն c որ ô էառ Yabdefgq չիք առ ô ի ձեռանէ km ի ձեռս

8 Y զոր ի սուրբ ô ի մէջ փխ. ի սուրբ b չիք ի սուրբ MQWr յեկեղեցւոջն Yefghlo եկեղեցոջն ô եկեղեցոյ u եկեղեցւոջ bq յեկեղեցոջն c եկեղեցոջ ohq ի գլուխն k չիք իւր B ընկաւ ud զօգնական hl զաւգնական

9 G գրեցումն acdefghlmoqr գրեցելոյն b գրելոցն kps գրեցելոյ bcefgq թէ b ետուն

10 MQr զկինն û կին bq իւրում l զքարոզն g եթէ d չիք թէ պատուական է ô են փխ. է hl չիք է d ամուսնութիւնք egk ամուսնութիւնն

11 IQS յանարատ LY անարատք JKLMQRTXYZ յանկողինք P անկողինքն fq ո[ր?] beg չիք որ H սրբութիւն Y սրբութեամբք o շունս û շուն

12 u պոռնիկ NOXYWôhl դատէ Vô յայր bq այլ փխ. այր r չիք այր hlor իւրոյ

13 ô մի փխ. ոչ g է իշխան փխ. իշխէ BU այդ o այ[լ] r չիք այլ կինն... ոչ իշխէ Kûb կին o նոյնպաս û կին o չիք եւ կինն CDGHblo մարմնոյ իւրում (hlo իւրոյ) NO իւրում մարմնոյ իւրում ô իւրում կրկնված է abcefgkmpqs մարմնոյն n մարմնոյ աջ յուսանցքում d ոչ իշխէ մարմնոյն o որ փխ. ոչ (իշխէ) ô իշխես

14 BF այդ b այլ փխ. արդ ô եթէ քահանայ ուրու[ք] V զուրուք Y զօրհնութեանն bo զկեանս hl կեանս V զկարգն փխ. զկեանսն ôd հեշտութեամբ eg զհեշտութիւն բացի Vz-ից մնացած ձեռ-երը զհեշտութեամբ û չիք զհեշտութեան

ութեան, զոր առ յԱստուծոյ զփառաւորութիւն ի սուրբ եկեղեցւոջ, եւ ապա առ ոտն եհար եւ զաւրհնութեամբ ամուսնութիւնն, զոր Աստուած եդ նոցա, պղծութեան կոխան արար, ի շնութիւն անկաւ եւ ի պոռնկութիւն եւ ի հանդանակս արբեցութեան, զայնպիսին կշտամբեսցեն գլխաւորքն դանիւք եւ բանիւք աւգտակարաւք եւ յեկեղեցւոյ ի բաց մերժեսցեն, եւ տուգան կալցին յեկեղեցի եւ ի կարաւտեալս բաշխեսցեն, փոխանակ զի անարգեաց զեկեղեցին եւ զպսակն աւրհնութեան պղծեաց։ Եթէ ազատ է եւ դան չէ մարթ հարկանել, ի տուգանն եւ յապաշխարութիւնն յաւելցեն Մ դրամ կարաւտելոց՝ Ի տարիս յապաշխարութիւն, եւ զպղծութիւնն այլ մի եւս գործեսցէ. ապա մտցէ յեկեղեցի եւ ընդ ընկերս խառնեսցի։ Ապա եթէ շինական է, դան յոլով արբցէ, Ծ դրամ տուգան տացէ

1 hlo որ PSUun առն b յառ q յառն KLMQRSTZohlq աստուծոյ c չիք յաստուծոյ u փառաւորութիւն acf hklmoprs զփառաւորութիւնն r ի•կ փխ. ի սուրբ G չիք ի սուրբ HY oc եկեղեցոջ efgl եկեղեցոջն MQ յեկեղեցւոջ bq յեկեղեցոջն or եկեղեցւոջն

2 u չիք եւ (ապա) H չիք եւ (զաւրհնութեամբ) bq զաւրհնութիւն eg զաւրհնութեան l զաւրհնութիւնն û զօրհնութիւն H զամուսնութիւնն lQSXWôn ամուսնութիւն R ամուսնութեամբ û ամուսնութեան bq ամուսնութեանն û չիք զոր

3 û չիք աստուած եդ նոցա Yd պղծութեանն ou ի պղծութեան b ի շնութիւնս արար եւ անկաւ fgq ի շնութիւնս s իշխանութիւն փխ. ի շնութիւն

4 HQbq չիք եւ (ի պոռնկութիւն) o չիք եւ Hp չիք ի (հանդանակս) hlo ի հանդանակ KLTYZk արբեցութեանն b զայսպիսին W կշտամբեսցեն զայնպիսին

5 HKLMQRSΓXZôhl կշտամբեսցին K գլխաւորն ûbq գլխաւոր acdefg hklmoprs գլխաւորք r քահանայիւք փխ. դանիւք acdefgkm qs բանդիւք (b փանդիւք p բանտիւք l բարիւք) փխ. բանիւք Yp օգտակարիւք o օքտակարիւք b աւկտայկարեաւք hl առ կտակարանօք փխ. աւգտակարաւք G չիք եւ (յեկեղեցւոյ)

6 Gp եկեղեցւոյ MVYefgqr յեկեղեցոյ Uôdhlo եկեղեցոյ c յեկեղեցոց LR Xhl մերժեսցին eg որոշեսցեն փխ. մերժեսցեն Yûhlor կալցի b կալցեն d կալցեն եւ տացեն յեկեղեցին H եկեղեցի բացի Yabefgkmpqsz-ից մնացած ձեռ-երը ընդ փխ. (եւ) ի d կամ յաղքատս փխ. եւ ի կարաւտեալս l ըստ փխ. (Ն) ի

7 c բաշխեցեն d չիք բաշխեսցեն

8 Q պսակն û պսակ N եւ եթէ OW եւ թէ befgq չիք է d չիք եւ ô կան փխ. դան p չէ մարթ դան K հարկանել մարթ հարկանել Oô os մարգ dk պարտ (b նորթ e մորթ q մորդ) փխ. մարթ

9 hl ի յառդանն փխ. ի տուգանն d աւելցնեն hlo տրգելցեն փխ. յաւելցեն û յ ռ դրամն

10 b կարաւտելոց բաշխեսցեն ապայ ր տարի d կարօտելոց տա եւ ր ամ Y եւ ր տարիս acfkpqs տարի eg ամ FIJKLMOQRSTVXZWôûh lo ապաշխարութեան Y ապաշխարութեամբ b ի յապաշխարութեան կացցէ q ի յապաշխարութեան d ապաշխարէ բացի rz-ից մնացած ձեռ-երը յապաշխարութեան G յապաշխարութեան կացցէ վերջին բառը ավելացրել են ուրիշները A—Wôû չիք եւ Y այլ եւս մի bcefgq մի այլ

11 û եւս մի ô գործեսցի Yeg եւ ապա l մտցի H չիք եւ eg չիք ընդ G ընկեր

12 g չիք ապա եթէ... յայսմհետէ զգոյշ՝ 435-րդ էջի 4-րդ տողը abcd efkmpqs թէ o չիք եթէ Y եւ դան I հոլով G չիք արբցէ Yb եւ Ծ o սրամ b չիք տուգան Kûcdeh lorz տուգանս A—TVXYZôa տայցէ b տացցէ

լեկեղեցի եւ յաղքատս բաշխեսցեն եւ տարի մի ի պղծութենէն հեռացեալ՝ մտցէ յեկեղեցի եւ յընկերս խառնեսցի. եթէ այր եւ եթէ կին կանոն այդ կացցէ։

Ապա եթէ ոք յառաջ քան զամուսնութիւնն ի պոռնկութեան զտաւ կամ ընդ աւտարի կամ որ նմա խաւսեալն էր, ընդ անարգանացն տուգան տացէ զինչ եւ արկցեն հայր եւ մայր կուսին. որպէս եւ Մովսէս հրամայեաց յԱւրէնսն*։ Եթէ կամեսցի զնոյն աղջիկն կին առնուլ, յառաջ ի ձեռն ապաշխարութեան սրբեսցին, եւ եթէ ի պսակն եկեսցեն, մի իբրեւ կուսանաց պսակ աւրհնեսցեն, այլ իբրեւ երկակին տեառնագրեսցեն լոկ։ Ապա եթէ աղջկանն կամաւք է պոռնկութիւնն, տուգանին հայր եւ մայր աղջկանն մի իշխեսցեն, այլ Ճ դրամ այրն եւ Ծ դրամ աղջիկն տուգան տացեն յեկեղեցին եւ յաղքատս բաշխեսցեն։

* Հմմտ. Բ Օրէնք ԻԲ. 28—29

1 IJû աղքատս Q չիք յաղքատս... մտցէ յեկեղեցի եւ d չիք եւ յաղքատս բաշխեսցեն Y հեռացեալ ի պղծու-թենէն ef չիք ի Xôûbq ի (ô չիք ի) պղծութենէ

2 l մտցի r յընկերս իւր hlo ընկերս (o յընկերս) իւր խառնեսցի եթէ այր խառնեսցի եթէ այր (hl չիք եթէ այր) եւ եթէ կին bq ընդ ընկերս KLMQRSTXYZô ընդ (QS To չիք ընդ) ընկերս խառնեսցի ապա եթէ շինական է (ST ընդ շինական է) թէ (RXY եթէ) այր եւ եթէ (LQ և թէ) կին N չիք եւ յընկերս խառնեսցի Ccd թէ q է փխ. եւ (եթէ) bm չիք եւ (եթէ) DGcd (այր) եւ թէ

3 Ubcœflq կանոնացդ փխ. կանոն այգ ô այդ կանոն կացցէ L կայցէ û կացէ k, կեցցէ

4 abcdefkmpqs թէ hlo եթէ ոք քան զամուսնութիւնն (l զամուսնու-թիւն) յառաջ QW ի պոռնկութիւնն բացի hlorz-ից մնացած Ձեռ-երը ի պոռնկութիւն

5 U ըստ փխ. ընդ d ստար c ընդ փխ. որ Y նորա որ փխ. որ նմա Xd կամ որ ընդ նմա K·· խօսնեալն c խօ-սեցելոյն ıkmqs խաւսեցեալ p խօ-սեալ Yblo է c չիք էր

6 ûcdefhkmpqsz տուգանս b տացցէ բացի cdebkmopqrs-ից մնացած Ձեռ-երը տայցէ H եւ զինչ արկ-ցեն IJû զինչ եւ իցէ արկցեն f արկեն beq հարկեն bq եւ կամ մայր

7 b զի փխ. որպէս be չիք եւ o օ-րէնսն ûdep յօրէնս bfkmqs յա-ւրէնս e թէ V կամիցի u զնոցուն

8 û աղջիկ b զկին A առնել բայց գրիչը ուղղել է առնուլ hlo առնել ôe ա-ռաջ b յառաջն Yd ապաշխարու-թեանն Nd սրբեսցեն û սրբեսցի

9 f թէ U եւ փխ. ի d պսակ l կու-սանակ u կուսանացն d զկուսանաց e կուսաց l չիք կուսանաց... այլ իբրև d աւրհնեսցին h աւրհնեա m դիցեն փխ. աւրհնեսցեն

10 ô չիք իբրեւ Yhlo երկակի û զեր-կակին q երրակին E տեառնագրեն d [տ]եառնագրեսցեն o տեառնայ-ղրեսցեն û չիք տեառնադրեսցեն յոկ d լուկ oabcdefhlpq թէ VY ûm աղջկան d աղջիկա e աղչկան Yde կամօքն Hm կամաւքն

11 GIMQSUXZWôûhlo պոռնկութիւն KM տուգանի NOW տուգանեն X տուգան Y տուգանեսցի hl տու-գանին (l տուգանեն) աղջկան հայր եւ մայր bq հայրն boq մայրն IJûf աղջկան Y եւ մի իշխեսցեն

12 B(. այդ ô տրամ o այր d մայրն փխ. այրն h չիք տայն NO չիք եւ ô տրամ b աղչկան q աղ-ջկանն ûbeqz տուգանս bq տաց-ցեն բացի dehlo-ից մնացած Ձեռ-երը տայցեն

13 GHIJôu եկեղեցին e չիք եւ IJKL RSTYZ աղքատս ô աղարաաս Mû beq աղքատաց ô բաշխցեն e տա-ցեն փխ. բաշխեսցեն

Ապա եթէ մինն սուրբ կուսան եւ մինն պոռնկեալ՝ կուսանին իբրեւ կուսանի աւրհնեսցի, եւ պոռնկացելոյն որպէս երկակի՟ուռ տեառնագրել վասն լաղմութեան թշնամւոյն ի գլուխ ՚դիցի. եւ լայամհետէ զգոյշ։

ՇՀՐ (ՇՀԴ) Դ. Եթէ ոք զկին թողցէ՝ զորդւոց մայր՝ առանց բանի պոռնկութեան*, եւ կամ թէ արատ ինչ չար ի մարմնի չիցէ, այլ որ եթէ այրն շնաբարոյ իցէ եւ այլում ակն եդեալ իցէ, դատաստան այս լիցի՝ զորդիս եւ զտուն եւ զկեանսն եւ զհողն եւ զջուրն եւ զամենայն ինչ բաժանեսցեն հաւասարակաց, զկէսն կնոջն տացեն։ Եւ թէ կամք են [կնոջն] այր ի տուն ածել լինքն՝ համարձակ ածցէ. զբաժինն կալցին եւ զարքունի հարկն ողջ արասցեն։ Եւ այրն որ եթողն, է ամ ապաշխարեսցէ եւ յեկեղեցի տուգան տացէ, թէ ազատ է՝ Ց դրամ,

* Հմմտ. Մատթ. Ե, 32

1 ocdfd թէ beq չիք եթէ BCDEFGHY ûacklmps մին r չիք մինն (սուրբ) Uôdn չիք սուրբ BCDEFGHYûaf kps մին n միւսն փխ. մինն ô կոյս մինն աղջիկ եւ մինն պոռնկեալ աղջիկն օրհնեսցեն իբրեւ կուսանի p կուսան եւ սուրբ D պոռնկեալ d պոռընկալ hlo պոռնկել KM RX կուսանի û կուսին (իբրեւ)

2 Yû կուսան û աւրհնեսցէ beq աւրհնեսցեն KMSTXYô պոռնկելոյն U պոռնկացել abr պոռնկեցելոյն c պոռնկին e պոռընկելոցն ôb իբրեւ փխ. որպէս z երկակին Ն. Ակինյանի սրբագրութեամբ X առն (b ուր q ու) փխ. ուռ ôû չիք ուռ

3 X տեառնագրելով efz տեառնագրեալ hlor տեառնագրեն û չիք տեառնագրել Q ազթութեան s յազթութեանն FHIJMPQSTUVXôûabcdef hlopqr թշնամոյն Y թշնամոյն եւ ի hlo ի գլուխ իւր դիցէ r դիցէ Y դնել e դիցեն d դլդիցի M չիք եւ

4 ôder այսմհետէ q յայսմնհետէ DG H յայսւյետէ GQdo զգուշ LMXY befhloq զգուշ կացցէ (XY կացցեն l կայցէ) RTkms զգոյշ կացցեն (Ts կացցէ) ô զգոյշ կացեսցեն կացեն

5 NOWbegq զկինն X կին hl զկին իւր H որդւոց IJQSVYobefghl qr զորդոց Uûkps զորդւոյ acd զորդոյ n զորդւոցն Y պոռնկութեանն

6 ôg չիք եւ eg չիք կամ H չիք թէ begq չիք արատ... որ եթէ f չիք ինչ or չարի f ի մարմին acdhklm opr իցէ (f կացցէ) փխ. չիցէ BF այդ f որպէս փխ. որ dz չիք որ p չիք եթէ

7 dps այր GQ շնայրաբւոյ HM շնաբարւոյ l շնացբարոյ h շնաբարու l շնայրարու r շնայրարոյ eg է փխ. իցէ (և) AIJKMNOPQRSTX Wd այլումն d [եզ]եալ ô կալեալ փխ. եդեալ begq կայցի փխ. եդեալ իցէ c է փխ. (եդեալ) իցէ BEFG NOfr դատաստանս b դատաստանս

8 r իցէ փխ. լիցի KLMQRSTXYZô չիք զորդիս եւ ûefgpq զտունս b տունս hl զտունն ô չիք եւ (զկեանսն) defgq զկեանս N զկերանսն փխ. զկեանսն b չիք եւ զկեանսն Yhl չիք եւ (զհողն) X հողն ahl oq զհող b զհողս ûbhloq զջուր

9 ô բաժանեսցին f բարժանեսցեն AI JKLMNOPQRSTUVXZôn զկէս û կէս I կնւոջն û կնոջ BCDEFG HINOYWbfnqs տայցեն KLMQR STXZô առցեն փխ. տացեն DHP Yûabcdefghklmopqrsz եթէ

10 z կամք են (կնոջն) այր hl զայր û ի տուն ածել այր IQYôûdk nr ինքն BCEGacfk յամարձակ N չիք համարձակ û չիք ածցէ, բաժին acdefghklmoprs զբաժին KMQRSTXYZô կալցեն

11 Yeg չիք եւ (զարքունի) Y արքունի cefgkmpqs հարկ d հարկս b ոչ փխ. որ NOQWûb եթող W եօթն

12 ôp եկեղեցի u եկեղեցւոյ b յեկեղեցոյ eg եկեղեցոյ q յեկեղեցո ûb cdef hlpqz տուգանս b տացցեն բացի acdegblorz-ից մնացած ձեռ. բոլ տայցէ befgkmpqs եթէ l յազատ է p չիք դրամ ô տրամ տայցէ

թէ չինական՝ գանալի լիցի եւ Ճ դրամ յեկեղեցի տուգանեսցի փոխանակ աւրհնութեամբ զամուսնութիւնն խոտելոյ։

Ապա թէ մինչդեռ ի պալքարին եւ ի տուգանի իցեն, եւ կին ոք լանդգնեալ կնաթողին կին լինի եւ ամ մի չիցէ անցեալ, յայտ եղեւ թէ ղառաչին կինն նա եւ թողուլ, կալցին զկինն եւ յաւրկանոց տարի մի աղասցէ գողեացն։ Եթէ ազատ է եւ յաւրկանոց չերթայ՝ Ճ դրամ տացէ ի գոգիսն։

ՇՀԹ (ՇՀԾ) Ե. Եթէ կին ոք արար եւ ամուլ պատահեաց, եւ այրն հանցէ զնա վասն ամլութեանն, որ ինչ կնոջն կարասի բերեալ է ի տուն, թէ աղախին թէ անասուն, եթէ հանդերձ եթէ արծաթ՝ առնուլ իշխեսցէ եւ գնալ։ Եւ եթէ քան զամլութիւնն այլ արատ չգուցէ ի

1 Yd ե թէ o չինական է bq գրամ յեկեղեցոյ եթէ չինական է efg եթէ F չինականան h չինական է H գանալ û գանածեծ b գանալլից efg nq գանալից p գանալիցի Y չիք գանալի լիցի եւ H չիք եւ ô տրամ, եկեղեցի û եկեղեցւոյ abcfmpqs յեկեղեցին eg եկեղեցոյն d չիք յեկեղեցի Y տուգանեսցի յեկեղեցին Kcp տուգան տայցէ (c տացէ ôd տուգանս տացի (o տայցէ) Y վասն փխ. փոխանակ

2 Y օրհնութեանն ôû օրհնութեան hl աւրհնութեան ackmps աւրհնութեամբն gq զաւրհնումեամբ Y եւ զամուսնութիւնն IMQSUX Wôûdhl զամուսնութիւն b ամուսնութեան egq ամուսնութիւնն f ամուսնութիւն bfq խոտորելոյ eg խոտելոյն p խոտելով o խոտերել hl խոտել եւ d խոխոտելոյ

3 BCDEGHn եթէ b մինչ և egq մինչ acdkmps չիք ի (պայքարին) o ի պաքարին û ի պայքարի n ի փայկարին K չիք եւ (ի) û չիք ի (տուգանի) ôbfhlpq ի տուգանին deg ի տուգան o կինք փխ. կին ոք d չիք եւ (կին)

4 r քո փխ. ոք IJ յանգնեալ Môeg անգգնեալ Y կնահանին eg կնաթողի bq չիք կին լինի û լիցի կին d լիցին YWhlorz լիցի bq ամենայն (q ամ) իրչ ինէ փխ. ամ մի չիցէ hl անցեալ ի միջի յայս o յայ[ա]

5 befgq զի փխ. թէ YZ յառաջին b առաջին q յառաջի hl զաղջիկն փխ. զառաջին ûd կին (նա) hl չիք նա Y հանել փխ. թողուլ b ապայ կալցին KLMQSTXZôdp կալցեն g կալցի ps եւ զկինն g զկին û չիք եւ BCDEFGHcl յուրկանոց KLTZ յաւրկանո S յօրկանո ô յօրկանո o յորկանոց b յուրկանացն efgq յուրկանոցն abcdefghklmo pqrsz յուրկանոց տացեն (abefg qr տայցեն) տարի

6 z եւ տարի d՛ տարիմ hl աղայցէ begq ապաշխարեսցէ փխ. աղասցէ J գողեացն (û գոչեացն) փխ. գողեացն bcq թէ b աղ է (q աղդ է) փխ. ազատ է BCDEFGHMêl յուրկանոց u յորկանոց b յուրկանացն d յօրկանօցն e ուրկանոց g ուրկանոցն fq յուրկանոցն

7 fgq ոչ երթայ DGH Ճ գրամ տայցէ ի գոգիսն եւ յուրկանոցն ոչ երթայ ô տրամ z չերթայ (այնպիսին) Ճ գրամ փակագծինը Ն. Ակինյանի ավելացումն է û ի գոգիսն տացցէ բացի acdeghklmo pqrs-ից մնացած ձեռ-երը տայցէ E ի կոգիսն Ybefgq չիք ի, գոգեացն z Ճ դրամ տուգանս տացէ գողեացն

8 e թէ o ոք կին bego ուրուք փխ. ոք d պատահեցօ, չիք զնա

9 IKLMQRSTVXZWôûdn ամլութեան s ամզութեանն ô չիք կնոջն ûc կարասի կնոջն (û կնոջ) d կար[աս]ի o կարասցի befgq իցէ փխ. է NOWabcdefghklmpqs ի տունն ô չիք ի տուն abcdefgkmpqs եթէ

10 bq աղախին է Yabcdefgkmpqs եթէ (անասուն) û թէ d եւ փխ. եթէ (հանդերձ) Gô թէ Y եւ եթէ (արծաթ) û իշխեսցի Y չիք իշխեսցէ

11 û թէ FINSWôûdln զամլութիւն e զանամալութիւն s զամզութիւնն z այլ ինչ արատ F չգոցէ b ոչ գուտիցէ eg չգուտիցէ Y իցէ փխ. չգուցէ

[կինն՝] մարդն տուգան եւս տացէ կնոջն, վասն անարգանացն, թէ ազատ է՝ ՌՄ դրամ, եւ եթէ շինական՝ Ք։ Ապա եթէ մինչդեռ ի դատին եւ ի տուգանսն իցեն, եւ ամ մի ի վերայ չէ անցեալ, եւ ոք ի կանանց յանդգնեսցի եւ առնն կին լինիցի, կալցին զկինն եւ յաւրկանոց տացեն. քանզի յայտ եղեւ, եթէ հանելոյ կնոջն նա եղեւ պատճառ. եւ տարի մի աղասցէ գողեացն եւ յաղախնութեան կացցէ եւ յեկեղեցին Ճ դրամ տուգան կալցին, փոխանակ զի բուն ամուսնութիւնն վասն նորա խոտեցաւ։ Ապա եթէ ազատ է եւ ի գողենոց չերթայ՝ Ծ դրամ տուգան տացէ գողեացն։

Ապա եթէ առնն յառաջագոյն խորհուրդ լեալ է եթէ՝ «Զիմն թողում եւ զքեզ առնում», եւ կամ պոռնկութեամբ խանձական լեալ իցեն, Ծ դրամ այրն տուգան տացէ յեկեղեցին։ Եւ ապաշխարութիւն առնն Գ ամս ընդ ունկնդիրս կացցէ եւ Ա՝ ընդ ձեռամբ մտցէ յեկեղեցի։

1 բոլոր Ձեռ-երը չունեն կինն BCDEFGHUbqz տուգանս o տունգան bq չիք եւս s եւ փխ. եւս Yors տայցէ ûabcefkmpqs եթէ g չիք թէ

2 g չիք ազատ է b բռ (g ռ q մ H ռմ) փխ. ռմ ûbhloqr չիք եւ BCDEFGHYdehl (և) թէ ûd ռ դրամ ապա g չիք եւ. եթէ շինական... ռահման այդ կացցէ՝ էջ 438 տող 3-րդ bd շինական է befkmpqs ռ փխ. ռ BCDEFGHbcdkpqs (ապա) թէ û չիք եթէ o մինչդեռ

3 o ի դատին իցեն եւ ի H չիք եւ (ի) ûbeq տուղանս o չիք ի վերայ, չանցեալ. (ապա) Whlorz չիցէ փխ. չէ

4 q ի կանաց Me անդգնեսցի o անդքնեսցի բացի BCDEFGHcefkmpsz-ից մնացած Ձեռ-երը առն d առն այն կին befq (առնն) կինն Ybq լիցի KLMQRSTXZôbefhlnq կալցեն ûflq զկին b չիք զկինն

5 BCDEFGHYêeghlnt յուրկանոց u յորկանոց d յօրկանոցն befg յուրկանոցն YWôeg տայցեն bf տացցեն Yû յայանի (o այդ) փխ. յայա Yabcdefkmpqs թէ ô հանելոյն I կնուոջն û կնոջ

6 b ազեսցէ kmps ի դողեացն R գողեցն փխ. գողեացն IJKLMQRSTXZôûe աղախնութեան Y աղախնութեանն

7 c կայցէ oûkmps եկեղեցին o տրամ û դրամս c տացէ տուգանս ûbcdhloqrz տուգանս QXû կալցեն d առցէ փխ. կալցին d չիք զի, դրուն

8 IQSVXWôûbdl ամուսնութիւն û չիք վասն b որոյ փխ. նորա d խազթեցս փխ. խոտեցաւ abcdefkmpqs թէ dkmps չիք եւ

9 KLMQRSTXYZô գողեացն OW գողենոյ U գողենոչ n գողենոջ b գոթենոցն defkmpqs գողենոցն h գոթնոցն KLQô երթայ e չերթիցէ kmps ոչ երթայ ô տրամ bekmpqrsz տուգանս d գողեացն տացէ տոգան kmps գողեացն տացէ Zôqr տայցէ û ցացէ b տացցէ N գողենոցն b չիք գողեացն

10 DGHabdefkmpqs թէ EYûabdehlnoqr առն R չիք առնն... լեալ է եթէ e առաջագոյն o չիք յառաջագոյն b խորհուրդի û լիալ Y լալ aq յիեալ Q յեալ է ապա եթէ eq իցէ BCDEFGHYûkmps թէ b չիք եթէ զիմն,... լեալ իցեն՝ տող 12-րդ kmps զիմ

11 Uռ չիք եւ (զքեզ) u քեզ r պոռընկութեան AL խանծական M նախանձական G խաանձական

12 ABCDEFGHLPUa լիեալ az իցէ Y դրամս ռ o տրամ z չիք այրն k տուգան տացէ այրն beqz տուգանս BCDEFGHNOXYWôafhkmnpqrs տայցէ b տացցէ R առցէ փխ. տացէ Yôkmops եկեկեցին h յեկեղեցոյն l եկեղեցոյն ALOPRTUZ ապաշխարութիւնն bq ապաշխարութնաւր

13 IJKLMQRSTXYZôûhloqr առն b այրն d չիք առնն bcdefhlopq ամ ûadhlz ունկնդիրսն BCDEFGH ընդ ունկնդիրս գ ամ բացի oûbdehlz-ից մնացած Ձեռ-երը չունեն կացցէ Ud չիք եւ hlor մին LYôûb մին (Loû ա b մի) ամ ընդ a չիք ընդ (ձեռամբ)

14 Q մտցեն BCDEFGHUVXbcdr յեկեղեցին Yô եկեղեցին LRSTZacp եկեղեցի

Որ զորդւոց մայր թողցէ կամ զամուլ՝ առանց բանի պոռնկութեան կամ այլ արստոյ, առն եւ կնոջ պատուհաս, տուգան եւ ապաշխարութիւն, կանոն եւ սահման այդ կացցէ։

ՇԶ՟(ՇՀԶ) *Զ. Եթէ կին ոք յառնէ ելանիցէ, կալցին եւ անդրէն յայր իւր տացեն, եւ մանաւանդ զոր վարձանաւք իցէ վարձեալ եւ ոչ բոզաբար. եւ թէպէտ եւ վաճառեսցէ, թէպէտ եւ յաղախնութիւն կալցի, եթէ կամք իցեն՝ հոգեւոր եւ բարի խրատու եւ սիրով կալցին։*

Ապա եթէ այրն չարաբարոյ ինչ է կամ պոռնիկ, կամ հանգանակող եւ արբեցող, կամ այլ ինչ խեղական, զանիւ եւ խրատու կշտամբեսցեն զայրն եւ ՟հնազանդեցուսցեն զերկոսին. եթէ ազատ է՝ տուգանաւք եւ խրատու զայրն ի կարգ ածցեն. ապա թէ դիւրափոխեսցի այրն՝ կինն պաշտեսցէ զնա։

1 EIJKMQRSTVXYZôûefhklpr *զորդոց* HUm *զորդւոյ* abcdq *զորդոյ* o *զորդուոյ* b *մայրն* o *զամլն* hlo *ամուլ* s *դամուլ* d *յառանց* K չիք *բանի* KLMQRYZ *պոռնկութեանն*

2 NORXYWûbeqr *արտաքոյ* փխ. *արաստոյ* ABCDEFGHIJNOPUWackmnps *տանն* KRYacahklmoprs *կնոջն* bq *եւ տուգանս* ef *եւ տուգան* z *տուգանք* սրբագրությունը Ն. Ակինյանինն է

3 b *դկանոնք* q *զկանոն* b *սահմանացն* q *այցզ* b չիք *այդ* Kkq *կայցէ* d *կացցէ նոցա* RXY *լիցի* փխ. *կացցէ*

4 IJKLMNOPRQSTXYZWoûc *ոք կին* Sô *առնէ* h *յառնէ իւրմէ ելանիցէ* NOXW *կալցեն* Y *կալցի* e *անդրէր* Houego *այր*

5 abckmpqs *տայցեն* Ym *վարձկանաւք* cdks *բարձեալ* փխ. *վարձեալ* H *բազարար*

6 BCDEFGHIJYWoabcfghklmnopqrs չիք *եւ (թէպէտ)* r *թէպէս* Q չիք *եւ (վաճառեսցէ)* h *ոչ վաճառեսցէ* P *վաղճանեսցէ* փխ. *վաճառեսցէ* w չիք *վաճառեսցէ* Ybq չիք *թէպէտ* BCDEFGHPQRZor *ի* փխ. *եւ (յաղախ.)* NOWacdfkmps չիք *եւ (յաղախնութիւն)* IJSôeg *աղախնութիւն* u *ախախնութիւն* d *աղախնութեան* Yachklmnoprsz *յաղախնութեան*

7 Gp *կալցին* s *կաղցին* FYa չիք *եւ (բարի)* ackmps *խրատու բարւոյ* d *խրատոյ բարւոյ* hlo *բարէխրատու* Lb *խրատով* A *եւ սիրով* գրիչն ավելացրել է ձախ լուսանցքում befgq չիք *եւ (սիրով)*

8 abcafhklmopqs *կալցի*

9 bdefhlopq *թէ* g չիք *ապա եթէ... պաշտեսցէ զնա՝* տող 13-րդ c չիք *այրն* M *չարայրարոյ* Ups *չարաբարւոյ* e *չարաքարու* h *է ինչ* l, z *ինչ իցէ* BCDEFGHbenqr *իցէ* փխ. *ինչ է* e *հանգանող* q *հանկանող*

10 բացի A-ից մնացած ձեռ-երը *հանգանակաւղ եւ արբեցաւղ* b *արբեցաւղք* AC *այդ* Y *այլ* ϳրկնված է, bq *հեղգական բանիւ* փխ. *խեղական բանիւ* n չիք *եւ (խրատու)*

11 DGH չիք *կշտամբեսցեն զայրն.... տուգանաւք եւ խրատու* Q չիք *զայրն* a *հնազանդ կեցուսցեն* d *հնազանդեցուսցեն* Mdefhl oq *զերկոսինն* d *զերկուսին* Wc *թէ* ô *եւ եթէ* h *եւ թէ*

12 h *խրատիւք* l *խրատուք* o *խրատաւք* beq *ի կարգի* STô *ի կարծ* (ô կրկնված է) փխ. *ի կարգ* abcdefklmopqs *արկցեն (r արրցեն)* փխ. *ածցեն* FNOVWacdhlmnors *եթէ* b *դիւայփոխեսցի* c *դիւրափոփոխեսցի* BDEFH *դիրափոխեսցի* AIJKLMNOPQRSTUVXZWôûefnqz *դիւափոխեսցի* Y *դիւափոխեսցին*

13 us *կին* o *կինն* կրկնված է

ԾՁԱ (ԾՀԷ) Է. Ուք առեւանկ աւնիցեն, կալցին զկինն եւ անդէն տացեն ցհայր եւ ցմայր իւր եւ տուգան տացեն փոխանակ անարգանացն եթէ ազատ է՝ ՌՄ դրամ, եթէ շինական է՝ Ռ։ Եւ որք հրոսն երթեալ էին աւգնականք սուտ փեսային՝ առ այրն Ծ դրամ տուգանեսցին, եւ զհրոսին դրամն զկէսն յեկեղեցի տացեն եւ զկէսն կարաւտելոց։ Ապա եթէ սուտ փեսայն ընդ աղջկանն պոռնկեցաւ առանց պսակ դնելոյ՝ յեկեղեցի տուգան կալցին Ծ դրամ, զի զպսակն աւրհնութեան անարգեաց, Դ ամս յապաշխարութեան կացցէ։ Ապա եթէ երիցու ուրուք գաղտ պսակ եդեալ իցէ առանց հաւր եւ մաւր աղջըկանն, երէցն զքահանայութիւնն չիշխէ պաշտել եւ Ծ դրամ տուգան կալցին եւ կարաւտելոց տացեն եւ պսակն, զոր եդ, անվաւեր լիցի։ Ապա եթէ յետ այսր խռովութեան եւ տուգանաց, դարձեալ

1 a ոռյք b առեւանկն h առեւ[անկ?] n ոյք բռնութեամբ եւ անիրաւութեամբ առեւանկ BCDEFGH արասցեն փխ. աւնիցեն W առնիցէն Xabcdfklmopq կալցեն u զկին Ybce pklosz անդրէն ô չիք անդէն BCDE FGHJNORYWôacefgkmpqs տայցեն V զհայրն bqz ցհայրն r հայրն

2 NOZachlmoprs մայր b ցմայրն q իւրն hq չիք եւ (տուգան) bqz տուգանս Ybckmpqs տայցեն o տայցէ Uon անարգանաց

3 ô արամ hlo դրամ տացէ եւ (o չիք եւ) եթէ û ռ դրամ ò ռ տրամ N ա փխ. ռ c թէ d եւ թէ Ech lor չիք է o որ Y ի հրոսն hl հրոս o հրոն

4 Y են abcdkmpqs աւգնական cd փեսային U չիք առ այրն... տուգանեսցին acdkmps այր ô տրամ NOeg տուգանեսցեն W տուգանեսցէն b տուգանս տայցեն

5 NOW հրոսին Y դրամ hlo զդրամն r եւ զդրամն u զկէս դրամն K զկէս eg կէսն NOUYZWabcdefhklmno pqrs յեկեղեցին ôû եկեղեցի g յեկեղեցոյն Yabkmnpqs տայցեն û չիք եւ (զկէսն), կէս p զկէսն յաղքատաց եւ կարօտելոց b կարաւտելոցն

6 abeg թէ H չիք սուտ փոխարեն ավելացրել են երիցու. նվ ապա ջնջել ò փեսային û փեսայ p փեսան LM QRSTXZoû աղջկան b պոռընկեցաւ ընդ աղջկանն

7 HKLMQRSTXYZ եկեղեցի òeg եկեղեցոյն bq յեկեղեցոյն dfhklmo prs յեկեղեցին bqz առուգանս Y կալցի ôb տայցէ (deg տացէ q տացցէ) փխ. կալցին ô տրամ NOXYWûbops պսակն G աւրհնութեամբ Y օրհնութեանն

8 Hbdhl ամ IJKLMQRSTXZôûflmo pr ապաշխարութեան bq ապաշխարութիւն eg յապաշխարութիւն Y ապաշխարեսցէ, չիք կացցէ BCD EFGHabcefgq թէ

9 o իրիցու. beg էրէց q երէց abdkm ps ուրեք efgq ուրէք NOVWz ուրուք երիցու acdkmps պսակեալ փխ. պսակ եդեալ R պսակ o դնէ փխ. եդեալ q լիցի փխ. իցէ o չիք իցէ Q հայր ûor աղջկան

10 hl այլ երէցն u երեց FISUXdl nps զքահանայութիւն û քահանայութիւն NO զաւրհնութիւնն (W զօրհնութիւն) փխ. զքահանայութիւնն o չիշխէ զքահանայութիւնն û չիշխեսցէ I հարուր o տրամ BCDEFGHZûbdz տուգանս Y տուքան NOW տուգանք q չիք տուգան.

11 b կալցեն eg կալցի R կարաւտելայ ò ի կարօտեալսն Yefgq տայցեն b տարցեն c բաշխեն փխ. տացեն o չիք տացեն բացի BCDEFGHJNOWoûdz-ից մնացած ձեռ-երը զըպսակն DGH եռ b եգան eg եղին d եդօ ò անվասեր b ընդ վավէր d վօեր eg վաւէր o անաւէր

12 V լիցին BCDEFGHRXbefgkmps թէ q չիք եթէ o ետ hlo չիք յետ b այսրն d այս KLMRTYZ խռովութեանն d խռովութեանս NOW խոստովանութեան փխ. խռովութեան I տուղանեաց LRXY տուգանացն DH դարձ[եալ?] kmps եւ դարձեալ

ի հաւանութիւն գան կամաւք աղջկանն եւ ծնողացն, եւ թէ յառաջ պոռնկեալ են՝ պսակ մի՛ աւրհնեսցի, այլ իբրեւ զերկակին ուռ տեառնագրեալ դիցի ի գլուխ. ապա եթէ կուսան կացեալք են՝ ըստ աւրինին պսակ աւրհնեսցի։ Եթէ ազատ եւ եթէ շինական՝ կանոն այդ կացցէ։

ՇՁԲ (ՇՀԸ) Ը. Եթէ ոք ի կախարդութեան գացի այր կամ կին, եւ յուրացութեան կամ յայլ չարագործութեան, եւ ի զղջումն եւ յապաշխարութիւն ոչ եկեսցեն՝ ըստ գրոց հրամանի քարկոծ լիցին։ Ապա եթէ ի խոստովանութիւն եկեսցեն՝ ցելս անձանց իւրեանց յապաշխարութեան կացցեն ԺԲ ամ առ դրանն ընդ ունկնդիրսն եւ Գ ամ ընդ ապաշխարողս եղցէ, եւ յամենայն ժամ քննեալ հետքն ի ձեռն ողորմութեան եւ գթոյ տնանկաց, բաղում ինչս ծախեալ ի կարաւտեալս վասն փրկութեան անձանց, ջերմեռանդն արտասուաւք զյետին թոշակն ընկալցին։

1 H եւ կամօք û աղջկան եւ ծնողաց z եթէ բացի BCFUnz-ից մնացած Ձեռ-երը ծնաւղացն բացի hlp-ից մնացած Ձեռ-երը չունեն թէ ô առաջ hl յառաջն

2 Q պոռընկեալ ĸ պոռընկել b պոռընկելոյն bq չիք են hl մի դիցի եւ աւրհնեսցի b ա[ւր]հնեսցեն BU այդ Y եւ փխ. այլ eg երկակին hlo զերկակինն b ուր փխ. ուռ ô չիք ուռ

3 bq տեառնագրեն c տեառնագրեաց bq եւ դիցեն ôefg դիցեն abcfkmp qs ի գլուխն eg ի գլուխս ûbefgq թէ û կուսանք abcdefgkmpqs ըստ աւրինին (b աւրինակի defgpqs օրինի) կուսան (d կուսանաց) կացեալք են ô կացեաք hlo կացեալ

4 F օրինակին N օրին ôû օրինի KLMQRSTXZô աւրհնեսցեն Y օրհնութեանն ô չիք եթէ (ազատ) Gûhl ազատ է ôûbopq չիք եւ cf (և) թէ bq կանոնս eg կանոնդ

5 begq չիք այդ ô այդ կանոնիւ կացեն d այս է փխ. այդ կացցէ f կացէ hl կայցէ

6 NOVWz եթէ ուրուք (z ուրեք Ն. Ակինյանի ընթերցումը) ոք Gp չիք ոք q չիք ի, կախարդութիւն Yd ի կախարդութեանն IJû begq ուրացութեան Y յուրացութեանն n յուրացութիւն

7 IJMNQSZûbdeghmnqr այլ ô զինչ փխ. յայլ Y չարագործութեանն o չիք եւ (ի) q եւ ի յապաշխարութիւն IJKLQRSTXYZôeg ապաշխարութիւն M ապաշխարութեանն d չիք ոչ

8 E չիք ըստ գրոց.... ի խոստովանութիւն եկեսցեն b քարկոծ l քարկոծ o կարկոծ BCDEFGHde fgq թէ b չիք եթէ Fbegq չիք ի bq խոստովանութեամբ

9 d եկեսցեն մինչեւ յելս IJKLMNO PQRSTUVXYZûfnor յելս ô ելս hl յելսն begq չիք ցելս F անցանձ acdfps անձին eg յիշատակին (b ի յիշատակ q յիշատակի) փխ. անձին q իւրոց IJKLQRSTXZôûef go ապաշխարութեան MY ապաշխարութեանն bchlq ապաշխարութեամբ

10 W տաւն եւ երկու Y չիք ամ (առ) û դրան Y դրամ փխ. դրանն Nû չիք ընդ (ունկնդիրսն) abcdef ghklmopqrsz ունկնդիրս (hlz ունկընդիրսն) եւ ապա (bl չիք եւ acefgkmpqs չիք եւ ապա d կացցեն եւ) մտեալ յեկեղեցի (chl յեկեղեցին ego եկեղեցին) գ ամ U չիք ընդ (ապաշխարողս) BCDE FGHU ապաշխարաւղս

11 g չիք եղէ Y չիք եւ IMôego ամենայն bq յամենայնի Hbegq չիք ժամ ab քննել b հետ քննի փխ. հետքն g զհետքն Y ողորմութեանն

12 û գթութեան acdkmps գթոց b գըթոյն begq չիք բաղում... անձանց՝ տող 13-րդ J բաղումս BCDEFGH IUdps ծախել

13 Y փրկութեանն NOUVYWôûbdkn q ջերմեռանդ P արտաւուօք W արտասուօք ô արտասօք u արտասուօք c աղաւթիւք եւ արտասուաւք b աղաւթից փխ. արտասուաւք DGH եւ զյետին Yô զետին û յետին

14 b թաւշակին d ընկալցեն eg ընկալցի

ՃԶԳ (ՃՀԹ) Թ. Որք ի հարցուկս երթան կամ ի դիւթել՝ տուգան կալցին. եթէ աղատ է՝ Մ դրամ, եթէ շինական է՝ զան արբցէ ԺԵ կրկին, Ճ դրամ տուգան կալցին եւ կարաւտելոց տացեն, Գ ամս տպաշխարեալ՝ հաղորդեսցին։

Ապա եթէ եպիսկոպոս կամ երէց երթեալ իցեն ի հարցուկսն եւ ստուգեսցին իրքն երկու[ք] կամ երեւք վկայիւք, զի գրեալ է. «Ձքահանայէ չարախաւսութիւն մի ընդունիցիս, բայց եթէ երիւք վկայիւք»*, եպիսկոպոսն յեպիսկոպոսութենէն անկցի եւ երէցն յերիցութենէն լուծցի, Ռ դրամ եպիսկոպոսն տուգանեսցի, Շ՝ երէցն, եւ բաշխեսցեն կարաւտելոց յեկեղեցի, եւ անձանց իւրեանց լիցին մեղադիր, վասն զի «Ոչ ի չգոյէ Աստուծոյ ի մէջ Իսրաէլի՝ երթան առ Ճանճիկն աստուածն Ակկարոնի»**։ Ապա թէ ի կարգէ պաշ-

* Ա Տիմ. Ե. 19 ** Դ Թագ. Ա. 3

1 X երթայն eg երթիցեն k ի դիւթելն z տուգանս ôd կալցեն Q կալցին եւ կարաւտելոց տացեն եթէ hl or թէ

2 eg չիք է (Մ) N չիք Մ դրամ եթէ շինական է o տրամ d եւ թէ adhlmo չիք է (զան) W տասն եւ երկու ûd եւ փխ. կրկին Ճ տրամ

3 bz տուգանս hl չիք տուգան Xd կալցեն b կացցեն bl տացին (q տացցեն) փխ. կալցին oce gq տայցեն b տացցեն u եւ զ ամս bd ամ b ապաշխարել

4 Jôû հաղորդեսցի

5 ô չիք ապա g չիք ապա եթէ... կանոն այդ լիցի՝ 442-րդ էջի 5-րդ տողը BCEFIbdefpq թէ DGH չիք եթէ H երթալ e իցէ Jôûbq ի (û առ) հարցուկս m ի հարցուկն

6 Nbq ստուգեսցեն p ստուգեսցի S ստուգանեսցին ü իրք b գինքն փխ. իրքն բոլոր Ձեռ-երը երկու կամ ր Ff երեք T վկայիւնք ô վկայուք ABCDEFGHIJNOPUVW ûn չիք վկայիւք bdq գրեալ է թէ

7 abcefkmpqs զքահանայի d քահանայի b չարայխաւսութիւնն r չարագործութիւն o զչարախոսութիւն քահանայէ Vôûpz զչարախաւսութիւն r զչարագործութիւն LMQZ ընդունիցիք S ընդունիցիքս T ընդունիցիսք o ընդունիցի ոք acdefhklmopqrs ընդունիր BCDEFGHIJde թէ BCDEFGHbdefq երեք (նաև գ)

8 o վկայութ է û եպիսկոպոս m յեպիսկոպոսն ô եպիսկոպոսն եւ քահանայն անկցին իւրեանց գարքէն փխ. եպիսկոպոսն.... լուծցի Db յեպիսկոպոսութեան IJû եպիսկոպոսութենէն BCEGHLNOXWceq յեպիսկոպոսութենէ Yc անկցին be fq լուծցի փխ. անկցի I յերէցն IKLMNOQSTZrs երիցութենէն û երիցութենէ b ի յիրիցութենէ c յիերիցութէնէն e իրիցութենէ k իրիցութենէն bl յերիցութենէ q յիրիցութենէն

9 BEFHIJKMPUûdhklmnoprs լուցի begq չիք լուծցի RXY դրամն ô արամ ü եպիսկոպոս NOW տուգանեսցեն z տուգանս տացէ Ն. Ակինյանի ոււղագրութեամբ ô չիք տուգանեսցի զ տուգ[ան]եսցի W չորս հարիւր ud եւ շ I շ դրամ երէցն o շ տրամ էրէցն տուգան տայցեն եւ բաշխեսցեն d էրէցն եւ տուգան եկեղեցւո լինի եւ կարօտելոց

10 K կարաւտեցելոց oeps կարօտելոցն abcfkmq կարաւաելոցն Sôû եկեղեցի e յեկեղեցին Yû չիք եւ (անձանց) q յանձանցն d անց փխ. անձանց û լիցի

11 beg չիք առ ի b չի գոյէ R աստուծոյ է ի l չիք ի մէջ AB իսրաէղի û գնայքն L չիք երթան

12 BCDEFGHIJNOPWacdfkmps ճանճիկ NOVWer չաստուածն STZ olo ա[ստուա]ծն պատիվ չունեն n չիք աստուածն E ակարովնի o ակկարօվնի buehloq ակարոնի p արկարոնի բացի fr-ից մնացած Ձեռ-երը ակկարովնի FNORXYW oûacdkmprs եթէ W չիք ի o ի զարքէ Yoû պաշտօնէից a պաշտաւնիցն

տաւնէիցն եւ յուխտէ աբեղայից երթեալ իցեն ի հարցուկս կամ որդի երիցուն՝ զպատուհաս, զտուգանս, զապաշխարութիւն զաշխարհականացն կրեսցեն եւ ի կարգէ սպաշաւնէիցն ի բաց կացցեն։ Եթէ այր եւ եթէ կին երթեալ իցեն ի հարցուկս, կանոն այդ լիցի։

ՇՁԴ (ՇՁ) Ժ. Որք լոկ դիւթեն եւ ոչ կախարդեն եթէ այր եւ եթէ կին՝ որ ի դիւթութեան գացին՝ ԺԵ կրկին գան արբցեն, խանձեսցին, մրեսցին, ոսկր արկցեն եւ յաւրկանոց տացեն՝ Ի ամս աղասցեն գողեացն եւ զինչ եւ հրամայեսցեն գործել։ Ապա եթէ աղատ է եւ ի գողենոց չերթայ՝ Շ դրամ տացէ գողեացն եւ Բ ամ յիւրում եկեղեցւոջն յապաշխարութեան կացցէ եւ հաղորդեսցի եւ այլ մի եւս մեղանչիցէ։

1 d եւ ի յուխտէ IJoûp ուխտէ IXôb I յաբեղայից Lr աբեղայիցն acdefkm ps քահանայիցն աբեղայից (dk աբեղայիցն) bq քահանային աբեղայիցն փխ. աբեղայից Kz հաբեղայիցն բացի NOYn-ից մնացած ձեռ-ների հաբեղայից p երթայ ûp առ փխ. ի

2 KLMQRSTZbnq իրիցուն acdfkm ps երիցու e իրիցու bq զպատուհասն d զպատուհասն ô տուգանս bq եւ (q չիք եւ) զտուգանն ps եւ զտուգանս r զտուգանս ef զտուգան K ապաշխարութեան NO ապաշխարութիւն p եւ զապաշխարութիւն W աշխարհականացն ապաշխարութիւն deo աշխարհականացն ô հետ ապաշխարողաց փխ. զաշխարհականացն

3 ô կրեսցէ l եւ ի կարգէ... կացցեն ամբողջ նախադասությունը բացակայում է ô-ում. ô ի կարգէ Hû պաշտօնէից k պաշտօնիցն d քահանայից փխ. պաշտաւնէիցն r ի բացցեն փխ. ի բաց կացցեն o կացցէ u կալցեն

4 p թէ (այր) oû չիք եւ c թէ (կին) o երթա d չիք երթեալ իցեն ի հարցուկս Hô չիք իցեն r ի արցուկս Ucl կանոնացդ փխ. կանոն այդ q կանոնդ Y այս կանոն լիցի նոցա b զայ dkmps այս

5 abcfkmpqs եղիցի o կացցէ փխ. լիցի

6 uabcdgkmps որ r ոյք b լոկք ôeg կախարդ û չիք եւ (ոչ) ûeg թէ o չիք եթէ (այր) AJKLMNOPQR STUVXYZacefghlno չիք եւ (եթէ) oûdeg թէ (կին) r ի կին abcdefg hklmopqrs չիք որ NOW չիք ի

7 Y ի դիւթութեանն begq ի դիւթութիւն h ի դիւթութենէ NOW գտցեն deg զացի d չիք ժե Y ժե ամ ապաշխարեսցեն եւ կրկին bq ժե դրամ կրկին ô զան կրկին արբցէ hln խանձեսցեն b խաչեսցեն (q խաչեսցին) փխ. խանձեսցին hlo մրեսցեն Y եւ մոխսցին

8 bq ոսկրն R ոսկի փխ. ոսկր BCDE FGHYbfkmpqs յուրկանոց u որկանոց eg յուրկանոցն d յօրինաց փխ յաւրեանոց ôbq տայցեն eg տանիցեն Ycd ամ acdefgkm pqs աղայցեն b ծառայեսցեն փխ. աղասցեն C գողեաց

9 Gû չիք եւ (զինչ) b չիք եւ (հրամայեսցեն) c հրամաեսցեն d հրամայեն p հրամայենցեն befgq թէ q աղատեսցէ b իցէ û չիք եւ (ի) I չիք ի KLMQRSTXYô ի գողեաց NOZW ի գողեացն beg ի գոթենոցն fq ի գողենոցն d ի գոտենոցն

10 a չերթան g ոչ երթայ W չորս հարիւր bfq տայցէ beq դրամ փխ. ամ Zd չիք ամ z ամս IJKLMQR STXZôûr իւրում eg յիւրոյ bq հասցի յիւր փխ. յիւրում Hôb cefgor եկեղեցոջն Y յեկեղեցոյ û յեկեղեցւոյ hq յեկեղեցոջն AKL MPQRSTXZWn յեկեղեցւոջն

11 IJKLMQRSXZûedgblo ապաշխարութեան Y ապաշխարութեանն o ապաշխարութիւն c կայցէ p չիք եւ (հաղորդեսցի) e հաղորդեսի eg եւ այդ կանոնովդ եղիցի փխ. եւ այլ մի եւս մեղանչիցէ bq չիք եւ այլ... մեղանչիցէ acdfkmps չիք եւս acf hklmoprs մեղիցէ

ՃՁԵ (ՇԶԱ) ԺԱ. Որք կոծ դնեն մեռելոյ եւ անյուսութեամբ լան՝ թողեալ զյուսով եւ զաւրհնութեամբ զհրաժեշտն, զորմէ ասէ քարոզն, «Եթէ այսու. կենաւք միայն յուսացեալ եմք ի Քրիստոս, ողորմելի եմք».* եւ նթէ «Մի տգիտանալք վասն ննջեցելոցն»**, իբրեւ զանյոյս հեթանոսս։ Արդ՝ եթէ յաղատաց կամ ի շինականաց առաքելական կանոնին ընդդիմանան եւ կոծ դնեն՝ նզովեալ լիցին դնելիքն եւ կոծողքն, տարի մի յեկեղեցի մի մտցեն եւ տուգան կալցին ազատին՝ Ճ դրամ եւ շինականին՝ Ծ, եւ աղքատաց բաշխեսցեն. զի որով բարկացուցինն զԱստուած եւ զհոգի մեռելոյն խռովեցուցին. ի ձեռն տնանկաց տրոցն Աստուած հաշտեսցի եւ վախճանելոյն հանգիստ լիցի։ Եւ մանաւանդ թէ որ վախճանէրն՝ կոծ չհրամա-

*Ա Կոր. ԺԵ. 19 ** Ա Թես. Դ. 12

1 ôûbefghloq մեռելոց Hq յանյուսու-թեամբ b յանուսայհասութեամբ r յանյուսութեամբ begq չիք լան... եւ զաւրհնութեամբ

2 û յուսով H չիք եւ u որհնութեամբ f զյաւրհնութեամբ BCDEFGHMS Vôûabcpz հրաժեշտն Wbq յորմէ BCDEFGHNr թէ

3 d այս d կենօս Lbeigqz կենաւքս Sô մի փխ. միայն l ուսուցեալ o ուռացեալ leg քս ապա ողորմելի (g ողորմելիք) bq քս եթէ ողորմելի եմք մի L ողորմելի քան զամենայն մարդիկ եւ եթէ

4 ûcdlor թէ QRSTVXYZoeg չիք մի KLMQRSTXYZ տգիտանամք hio անգիտանալք b այնգիտանայք o ագիտանամք R ննջեցելոյն u ննջեցելոց DGH զանյուս u անյոյս bq զյոյս

5 ô հեթանոսք ams զհեթանոսս uz հեթանոս b ապա թէ աղատոց HJK LMQRSYZôdefghlnop ազատաց Y եւ փխ. կամ DGH չիք ի eg իշխանաց և իշխանականաց (b իշխանականաց q իշխանաց կամ իշխանականաց) փխ. ի շինականաց bq յառաքելական

6 KLMQRSTYZô կանոնաց bfq կանոնիս eg կանոնքն hlo կանոնի J ընդդիմանան bq անդ յիմարանան փխ. ընդդիմանան DG եւ ի կոծ V դնին X կանոնաց eg են փխ. լիցին bq դնելիք նորա եւ W դնողքն hlr եւ դնելիքն g չիք դնելիքն... անյուսութեան նորա՝ 444-րդ էջի 12-րդ տողը hl չիք եւ (կոծողքն)

7 V կոծ դնողքն BCDEFGHun կոծաւղքն Y տարի մի մացեն յեկեղեցի r չիք մի յեկեղեցի Sôûp եկեղեցի bdk յեկեղեցին c մտցի bqz տուգանս m տուգանեսցին Xôd կալցեն NOWabcfkmpqs յազատին Xd յազատէն

8 H չիք եւ (շինականին) X շինականէն c շինականի ILRXYûc Ժ դրամ եւ d Ժ դրամ առցեն եւ աղքատաց ô չիք եւ (աղքատաց) bq աղքատին N բաշխեսցինն e տացեն փխ. բաշխեսցեն W չիք զի

9 W զորով BCDEGHWôûabcdefbklm opqrs բարկացուցին BCEN զոգին HUWad զհոգին beq մեռելոցն p խռովեցին bq կորուսցեն փխ. խռովեցուցին

10 bq տնանկացն e տրոց անանդացն ôûú տրոց bq որոց փխ. տրոց b աստուածն MQSTeq վաղճանելոցն X վախճանելւոյն o վաղջանեցելոյն ckm վախճանեցելոցն d վաղճանելոյն բացի BCDEFGH RYûbhlrz-ից մնացած ձեռ-երը վախճանելոցն

11 c եղիցի ABCDEFGHIJKLMNOPQ RSTUVXYZWôn լիցին d չիք եւ z եթէ Y թէ եւ որ b որպէս փխ. որ ûq վաղճանէր b վաղճանէ acd kmps ոչ հրամայեաց be հրամայեաց

յեաց դնել եւ ընտանիքն եղեն, որպէս ասացաքն, կծաղիրքն եւ կծողքն յաւրհնութենէ հեռի եղիցին եւ յեկեղեցւոյ։ Եւ մեռելոյն ընտանիք պատարագ մի՛ արասցեն, զի ինքեանք ընդ բանիւ են, բայց երիցունքն եւ պաշտաւնեայքն յիւրեանց անձանց յանուն մեռելոյն պատարագ մատուսցեն, որպէս եւ արժանն խնդրէ, մինչեւ ընտանիքն ի կարգ եկեսցեն եւ ղանունն յիշեսցեն ի սուրբ խորհուրդն. զի հոգիքն ի հանգստեան եղիցին։ Ապա եթէ մեռեալն ի կենդանութեան իւրում պատուիրեաց թէ կոծ դիջիք, զտուգանն զոր հրամայեն կանոնք՝ երկպատիկ տացեն, եւ ընտանիքն եւ կոծողքն զպատուհասն զոր եդաք՝ կրեսցեն. բայց մեռելոյն պատարագ ոք մի՛ մատուսցէ եւ յիշատակ մի՛ արասցէ, եւ զանուն նորա մի՛ յիշեսցեն փոխանակ անյուսութեան նորա։

ՇՁՁ (ՇՁԲ) ԺԲ. *Որ զկին հաւր որդի ունիցի, զոր Պաւղոս յամենայն ժամ կականէր եւ ողբայր զԿորնթացիս զի ասէր, թէ՝ «Եւ այդ եւս եղեւ*

1 H *ընդանինքն* M *յընտանիքն* ûd *ընտանիք* BCDEFGHQWôûabcdefkm pqs *ասացաք* k *կոծեալքն* q *կոծագիքն* e *կոծագիրն* c *կոծաղիրք*

2 o *կոծ դնողքն* փխ. *կոծողքն* m չիք եւ *կոծողքն* ABC *կոծաւղքն* DGKbcfnp *յաւրհնութենէն* IJ Mô *աւրհնութենէ* û *օրհնութեան* H *յաւրհնութենէն են* Pûq *եղիցի* ûr չիք *եւ (յեկեղեցւոյ)* d *եւ յեկեղեցւոյ հեռի եղիցին* lSTVYacfh lo *յեկեղեցոյ* ôbeq *եկեղեցոյ* L չիք *եւ (մեռելոյն)* IJYûp *մեռելոյ* ef *մեռելոցն* h *մեռանելոյն* bq չիք *եւ մեռելոյն*

3 DGHYôefq *ընտանիքն* Vz *եւ մեռելոյն պատարագ մի արասցեն ընտանիք* b *անպատարագ* A *զի ինքեանք ընդ բանիւ են* աջ լուսանցքում r *ըստ* փխ. *ընդ* beq չիք *ընդ* Y *բանիւք* c *բաւիւ*

4 bq *զի* փխ. *բայց* Qôbq *իրիցունքն* Rû *երիցունք* U չիք *եւ* ûbq *պաշտօնեայք* d *պաշտօնայքն* U չիք *պաշտաւնեայքն* e *պաշտօնեաքն* IJKLQRSTXYZôûbdelo *իւրեանց* d *անձյան* lSôklo *անուն* n չիք *յիւրեանց անձանց* d չիք *յանուն* BCDEFGH *յանուն վասն մեռելոյն*

5 ûakmps *պատարագս* q *մատուցանեն* û *արժան է,* չիք *խնդրէ* NOW *մինչ*

6 Gûhlo *ընտանիք* d *ընգանիք* q չիք *ի (կարգ)* ô *ի դարք* b *կարգեսցեն* փխ. *ի կարգ եկեսցեն* ô *եկեղեցին* փխ. *եկեսցեն* ûq *զանուն* dhlq *յիշեսցին* P չիք *եւ զանունն յիշեսցեն*

7 G *խորհրդոյն* bcefhklmopqrs *խորհրդին* d *խորըրդին* F չիք *ի* û *ի հանգստութեան* b *ի հանգեստեան* e *ի հանգիստ* q *ի հանգիստն* W *գալստեան* փխ. *հանգստեան* KLMQRSTXZôb *եղիցի* de *թէ* b *ի մեռեալն* û *մեռեալք*

8 ABCDEFGHJKLNOPRTYZhor *կենդանութեանն* û *իւրեանց* a *իւր* m չիք *իւրում* û *պատուիրեցին* hl *զի* փխ. *թէ* hlo *դնիջիք* u *տուգանն* z *զտուգանսն*

9 r *որ* br *հրամայեաց* cd *հրամաեն* b *կանոնքն* BCDEFGMfr *տայցեն* b *տացցեն* M *յընտանիքն* Yôû չիք *եւ (կոծողքն)*

10 b չիք *բայց... մատուսցէ* ac *ոք պատարագ*

11 ûr *մի ոք* dkmprs չիք *ոք* d *մատուսցեն* kmps *արասցէ* փխ. *մատուսցէ* p չիք *եւ յիշատակ մի արասցէ* a *արասցեն* r *մեռելին այն* փխ. *նորա մի* kmps *նորա ոք մի*

12 H *յիշեսցին* KLMQRSTXYZ *յիշեսցէ* ô *յիշեսցի* b չիք *փոխանակ* JYô *անյուսութեանն* b *անյուսայհատութեան* q *անյուսահատութեան* Yô չիք *նորա*

13 b *զկինն* d *կին* Ioe *ամենայն*

14 NO *կականէ* b *կու կականէր* q *կուականէր* BCDEFGQW *զկորոնթացիս* HNOTUûadklmo *զկորընթացիս* be fgqr *զկորընթացիսն* b *ասէ* Hl Vn չիք *եւ (այդ)* V *այտ* d *այգ* z *այս* ô չիք *եւս*

մինչև զկին հաւր իւրոյ ունել»*. և ասէր, թէ՝ «Կտրեսջիք, ի միջոյ ի բաց հանջիք և մատնեսջիք ի ձեռս սատանայի, զի ոգին ապրեսցի յաւուրն դատաստանի»։** Եւ կամ Ռուբէն որդին Յակոբայ՝ զի՞արդ անիծաւ վասն ընդ հարճի հաւրն ննջելոյ։ Արդ՝ եթէ ոք զ՚կին հաւր իւրոյ ունիցի, ոչ ընդունի զնա կանոնս և ի սուրբ եկեղեցի նա մի՛ մտցէ և յամենայն ժողովոյս նզովեալ լիցի, մինչև դարձցի և ապաշխարեսցէ Է ամ ընդ ունկնդիրս, Գ ամս ընդ ձեռամբ, Ծ դրամ աղքատաց, Ծ՝ յեկեղեցի. և այլ վարքն քննեալ հաղորդեսցի։

Եթէ հայր զորդւոյ կին ունիցի կամ եղբայր զեղբաւր, նոյն պատուհաս և նզովք լիցին։ Այլ զջերմ հարազատի և զազգականի զկին ոք մի՛ իշխեսցէ ունել ի կնութեան և կամ շնալ։ Եւ եթէ կնոջն կամաւք իցէ խառնակութիւնն՝ զպատուհասն և զտուգանս և զնզովս զնոյն կրեսցէ և յապաշխարութիւն կալցին զկինն և յաւր-

* Ա Կոր. Ե. 1 ** Հմմտ. Ա Կոր Ե. 2, 5

1 o մինչև կրկնված է IJ զկինն abdf kmpq եթէ s և եթէ o չիք և ասէր թէ û չիք թէ begq և ի միջոյ

2 G ի միջոյ... և մատնեսջիք ձախ յուսանցքում abcfq և ի բաց km ps զայնպիսին փխ. ի բաց հանջիք ô հանցէք begq հասջիք d հանիջիք h հանցջիք d մատնեսջի XY չիք և մատնեսջիք CHôabdkmpqrs ի ձեռն c սատանաի hlo չիք զի ո-գին... դատաստանի Yôû հոգին b որդին փխ. ոգին

3 ôegkmps աւուրն a դատաստանի AUa fn ռովբէն IJKLMPQSTVZcdo ռու-բէն b բռուբէն Yû որդի q յորդին AKLMNOQRSTUVXZûabflnz յա-կովբայ ô ակոբայ q ակովբա

4 b անիծնաւ hq վասն զի ընդ adh lo չիք ընդ hq չիք հարճի RX ընդ հարճի ընդ հօրն d հօր Y հօր իւրոյ ննջելոյ I ննջելւոյ n ննջեցելոյ s ննջեցելոց

5 begqr չիք ոք Qeg զկինն û կին g հօրն, չիք իւրոյ b չիք զնա o կանոն b զկանոնքս q կանոնքս efg կանոնք Ybegq չիք և Y չիք ի

6 Q յեկեղեցի Y եկեղեցոյ bq եկեղե-ցոյս Y և նա մի մտցէ եկեղեցի և ամենայն KLMPQRSTXZôg ա-մենայն boqr ժողովս e ժողովուրդս (g ժողովուրդսն) փխ. ժողովոյս hl ժողովս նզովս նզովեալ լիցի begq նզովի Uôdn եղիցի

7 KLMQRSTXZW ապաշխարեսցի ô ա-պաշխարիցէ begq ապաշխարէ W եօթն ԻԱ չիք ընդ (ունկնդիրս) KRXYôbq ունկնդիրս (o ունկն-դիրսն) կացցէ NORWûbdegpqr գ ամ o ․և գ ամ RXY չիք ընդ ձե-ռամբ.... աղքատաց ծ

8 û և ծ դրամ ô տրամ Q դրամ Jû աղքատաց տացէ ôd (աղքա-տաց) և ծ û և ծ դրամ AU այլ û վարք ô քննալ a քննել

9 bq և հաղորդեսցի

10 kmps եթէ-ից առանձին ճողված հա-մապատասխան N-ով՝ որին միաց-ված է dq ճողվածը û հայրն g հայ-[ր?] e կինն NO իցե փխ. ունիցի

11 BCDEFGHabcdefgkmpqs պատու-հասք ô պատուհաս կրեսցէ և r նրզով ôe լիցի b լինիցին g եղիցի BF այղ b զջէրն g ջերմն X մերձ փխ. զջերմ d ազգականի

12 beq զի կին ô չիք ոք z իշխեսցի KLMQRSTXYZôûab ի կնութիւն d չիք և (կամ) ûb շնանալ bq չիք և (եթէ) KLMQRSTXYZô և կամ թէ կնոջ p թէ bq եթէ ոք

13 NOWbegdpq կնոջ I կնւոջն Un և փխ. իցէ բացի abcdefgbklmopq rsz-ից մնացած Ձեռ-երը է փխ. իցէ Y չիք իցէ begq զոր պատուհասն Yôbegq չիք և (զտուգանս)

14 Q նզովս b նզովսն q զնզովսն KL MQSTZn զնոյնս RXY կրիցէ զնոյնս abckpqs յապաշխարու-թեան eg ապաշխարութեամբ fn կալցեն d չիք զկինն û և կինն յորկանոց b ի յիւրկանոցն BCDE FGHIYfhlq յուրկանոց eg ուրկա-նոց

կանոց տացեն, Ժ տարի աղաացէ գողեացն. ապա եթէ աղատ է եւ ի գողխն չերթայ՝ Ց դրամ տացէ նոցա։

ՇՁէ (ՇՁԳ) ԺԳ. Որ զազգական կին առնէ՝ այս պղծութիւն եւ գարշանք յայտնի լիցի, «Եւ անուանեսցի մի ի միջի ձերում».* զի մի ոք ընդ աղտախանս մարմնոյ իւրոյ խառնակեսցի ըստ սովորութեան հեթանոսաց եւ անաստուած ամպարիշտ ազգացն. զոր հրաման առեալ մեծ ավրէնսուսոյց մարգարէին Մովսէսի ի Կենարարէն, թէ՝ «Պատուիրեա որդւոցն Իսրայէլի, մարդ ոք մարդ մի մերձեսցի առ ամենայն ընտանութիւն մարմնոյ իւրոյ, յայտնել զառականս նոցա»**։ Եւ յանէծսն գրէր Մովսէս, թէ՝ «Անիծեալ որ ննջիցէ ընդ մերձաւորի արեան իւրոյ»***։ Արդ՝ մի ոք որ զաստուածպաշտութիւն եւ զքրիստոնէութիւն զգեցեալ եւ զտէրունա-

* Եփեu. Ե. 3 ** Ղեւտ. ԺԸ. 6 *** Բ Օրէնք Իէ. 20, 22

1 զ տացին բացի MPbcdhlz-ից մնացած Ձեռ-երը տայցեն Wd տասն np ամի δûabcfhklmpqs ազայցեն eg ազայցէ մնացած Ձեռ-երը ազաացեն befghloq թէ K չիք ազատ է

2 CDFHVz ի գողիս efgq ի գողենոցն δ ի զոթոցն ô տրամ բացի DHV ûbdfghioqrz-ից մնացած Ձեռ-երը տայցէ

3 cs այս ճողվածը միացված է նախորդին hlo որք û եթէ փխ. որ g չիք որ զազգական.... մեզաւորքն սրբեսցին 454-րդ էջի 14-րդ տողը ho ազգական զ զազգականն û եւ այս Y եւ փխ. այս b չիք այս UY acefhklmnopqrs պղծութիւնք b ազգայպղծութիւնք b գարշութիւնք զ գարշունք l զգարշանք

4 fm լիցին p լինի d եւ մի անուանեսցի ի ûb չիք մի (ի միջի) զ չիք ի (միջի) ô [մի]ջի n մերում

5 dl աղտաղանս ef աղտախառնս km աղատախանս CDGHX ազգականս (b ազգայխառնն զ ազգախառնսն h ազախնայս) փխ. աղտախանս Ն.Հ.Բ կազմողները բերելով այս ճառվածը աղտախանք բառը ստուգաբանորեն ուղղագրել են աղտահանք. ոյսպես «անցք աղտոյ արկանգի» abcdflkmrsz արգանդի (cq արկանդի ehlo յարգանդի) մարմնոյ փխ. մարմնոյ բացի Yabcdefbklm opqrsz-ից մնացած Ձեռ-երը իւրում o խառնակեսկեսցի b ընգ փխ. ըստ Y սովորութեանն

6 l հեթանոսաց աջ լուսանցքում Y անբարիշտ beg ամբարշտաց ûbq ազգաց abdefhklmopqs հրամանս ô հրամ[ան?]

7 KLQRZ յաւրէնսուսոյց MSTXY յորէնսուսոյ û օրէնուսոյց ô յօրէ[ն]սուս[--] DHdq աւրէնսուսուց G մար[գար]էն բացի adhklmoq rsz-ից մնացած Ձեռ-երը մարգարէն IJKLNOPQRSTUYZWûbfnq Մովսէս kpsz Մովսէսի o չիք ի, կենար[ար]էն hl ի կենարարին acdfkm pqs եթէ

8 ô պատիրե IJMNOQSTVYôabcf hlr որդոցն û որդւոց զ որդոյն AB Իսրաէզի hlo մի փխ. մարդ (ոք) û չիք մարդ (մի) hlo մերձեսցին

9 ô առ ամենայն ընդ ամենայն ընտանութիւն V առ յամենայն NO ընտրութիւն փխ. ընտանութիւն ô իւրուրոյ abcdefkmpqs իւրում ô այտնել hl չիք յայտնել ô զառական b զասականսն o զառակս փխ. զառականս

10 R եւ ր անէծսն d անէծս eq յանէծս Y յանէծս կրեսցէ գրեր n գրէ c կրէր o մօվսէ IJûr անիծեալ է (r լիցի) որ uhlo ննջէ bfq ննջեսցէ Y նջիցէ ըն[դ] ô եւ անիծեալ որ ննջիցէ կրկնված է

11 R մերձաւորի d մերձօրոք hlo ազգականի փխ. մերձաւորի L արեանն bq չիք արեան Y աստուածապաշտութիւն n զաստուածպաշտութեան

12 û քրիստոնէութիւն s զքրիստոնէութիւն b ըզքրիստոնէութիւնն b զքրիստոնէութիւնն Y չիք եւ զքրիստոնէութիւն K եւ զգեցեալ H չիք եւ (զտէրունական) ûk mp տէրունական

կան մկրտութիւն՝ զկնիք եւ զդրօշմ զարքունական, զքոյր կամ զքեռորդի կամ զեղբաւրորդի կամ զհաւրաքոյր կամ զայլ ոք յազգի անդ իւրում մինչեւ ի չորրորդ ծնունդն կին զոք մի իշխեսցէ առնել, զի մի պատառումն եղիցի սուրբ հաւատոյն, քանզի «Բարկաւթիւն անձին իւրամ գանձէ»* այնպիսին. «Որդի անաւրինի թերակատար եղիցի եւ զաւակ անաւրէն անկողնոց մի բողբոջեսցի»**։ Զի եթէ զկին եղբաւր իւրոյ ունելոյ՝ մեծի մարգարէին եւ կարապետին Յովհաննու գլուխն կտրեցաւ***, ապա զինչ եւս աղէտս ոչ համարեսցի ոք, որ զազգական իւր կին առնիցէ, զոր ոչ հրամայեն աւրէնքն քրիստոնեականք եւ սուրբ առաքեալքն եւ աշակերտքն Քրիստոսի։ Արդ՝ եթէ ոք ընդդիմացեալ աւրինացս եւ

* Հմմտ. Հռ. Բ. 5 ** Իմաս. Գ. 16
*** Հմմտ. Մատթ. ԺԴ, 3—11, Մարկ. Զ. 24—27

1 beq մկրտութիւնն եւ կնիք bef qrz զգրոշմն IJ զդոյր bq զքուր IJYbr եւ կամ û եւ փխ. կամ km ps չիք կամ
2 b չիք կամ զեղբաւրորդի ueq եղբօրորդի l զհօրաքոյր u հօրաքոյր b զհօրայքուր d զհօրքուր l զհօրայքոյր H այլ GJôû ազգի d ազգէ abcefkmpqs յազգէ անտի (befq անդէ)
3 Un անդի d անտի s իմում փխ. իւրում o ծնունդ û ծննունդ hlo ծըննունդս r ծննունդսն Y ոք d յիշխեսցէ
4 BCDEFGYc առնուլ b չիք մի bq լինի յերկրի ի սուրբ e լինիցի k լիցի bkmpqs հաւատոցն u եթէ կին եղբօր իւրոյ ունելոյ փխ. քանզի r քանզի այնպիսին բարկութիւն անձին իւրում գանձէ p բարկութիւն աստուծոյ անձին b բարկութիւնն
5 Lehlo յանձին Xû այնպիսի b այսպիսին ps այնպիսոյն DGH անօրինին blq անաւրէնի
6 BDEFGINOQRUYWôûacdehops եղեցի n եղիցին û չիք եւ J անօրին û անօրինի Y անօրինաց hl յանօրէն d չիք անաւրէն IJKLMQRSTXZû յանկողնեաց Y յանկողնոց acdkmps անկողնոյ bq անկողնոջէ բացի efhlorz-ից մնացած Ձեռ-երը անկողնեաց Hhq չիք մի
7 û քանզի befhloqr թէ kmps եթէ (p թէ) ոք կին (km զկին b զկնի) û չիք եթէ զկին... իւրոյ ունելոյ V իւրում ûp չիք իւրոյ GY ունել Wû չիք ունելոյ Vz մարգարէի DGH չիք եւ
8 X եւ ի կարապետին ABCDEFGHIJNOPUVZWbbklnorz կարապետի FGIJKLMPQRSTUVXZdefkmn յովաննու b յովանու Y զոհաննու o օհաննու u գլուխ o զարեցաւ bblq եւ փխ. եւս r յաղէտս
9 cd չհամարեսցի kmps ոչ համարել h ոչ համարեսցուք lo չհամարեսցուք r չըհամարեսցուք DGH ոչ համարի befq չիք ոչ M զոք chl or չիք ոք o չիք որ (զազգական) b զազգայկանն IJKLMNOPQRSTVXYZWôû չիք իւր kmps առնէ beq զոր ոչ հրամայեն... ոչ պահանջել՝ 452-րդ էջի 9-րդ տողը h f զոր ոչ... դարձուցանել՝ 452-րդ էջի 10-րդ տողը չունեն այդ էջերը ընկել է նախագաղափար օրինակում, որից ընդօրինակել են. որովհետև f-ի դրիչը Ձեռ-ի 235ա էջի ներքևի լուսանցքում գրում է «Բ թուղթ այլ ի հոս ընկեր է» r ինչ փխ. (զոր) ոչ Y հրամայեաց do հրամաեն
10 KLMQRSTXZô յաւրէնքն NOWû dpr օրէնք achkmos աւրէնք XYo hkmprs քրիստոնեական z քրիստոսականք KLSTZo չիք սուրբ KLMQRSTXYZ առաքեալք ô առաքեալն քրիստոսի եւ աշակերտն քրիստոսի ûhlor չիք եւ (աշակերաքն) û աշակերտ ackmps աշակերտք
11 J ընդդիմակացեալ ô օրինաց h աւրինաց

հաստատեալ կանոնիս եւ ամպարշտեալ ի հեթանոսութիւն եւ ի հրէութիւն կործանեսցի, ընդ նոսին եղիցի եւ բաժին նորա եւ ի սրբոյ եկեղեցւոյ ատարացեալ եղիցի, որպէս եւ գրեալ է. «Բարձցի ամպարիշտն յերկրէ եւ մի տեսցէ զփառս Աստուծոյ».* «Ընդ անաւրէնս համարեսցի»** ըստ ղրեցելոյն՝ «Ի բաց կացէք յինէն ամենեքեան, ոյք գործէք զանաւրէնութիւն»,*** մի ոք ընկալցի ղպատարագս նորա, քանզի պիղծ է առաջի Տեառն պատարագ նորա։ Եւ թէ մատուցողն պիղծ է, առաւել եւս եւ ղոհն նորա։ Եւ եկեղեցի եւ կանոնք զապաշխարութիւն նորա ոչ ընդունին, զի «Ի խոտորել յինէն անզգամին եւ ես ինչ ոչ փոյթ առնէի».**** մինչեւ թողցեն եւ դարձցին յանզգամութենէն եւ ի պիղծ գործոցն ըստ մարգարէին ձայնի. «Ընկեցէք զչարիս ձեր»,***** ասէ Տէր։

Եթէ ոք այնպիսեացն պսակ աւրհնեսցէ, կամ ի հարսանիս երթիցէ, կցորդ եղիցի չարեաց գործոց նոցա՝ եւ ի կարգէ պաշտաւնէից հեռացեալ եղիցի։ Եւ եթէ ոք եպիսկոպոս կամ երէց գտցի ի խորհրդեանն՝ յաթոռոյն եւ ի քահանայութենէն անկեալ։

* Ես. ԻՋ. 10 ** Ես. ԾԳ. 12, Մարկ. ԺԵ. 28
*** Սաղ. Զ. 9 **** Սաղ. Ճ. 4 ***** Ես. Ա. 16

1 p կանոնացս M չիք կանոնիս եւ ամպարշտեալ J ամբարիշտեալ Y անբարշտեալ ô ի հեթանոսական
2 ackmps ի հրէութիւն եւ ի հեթանոսութիւն SXô չիք եւ (բաժին) H չիք եւ (ի)
3 ûd ի սուրբ n ի սրբւոյ HVYochlor եկեղեցոյ û եկեղեցւոյն KLRZ յաւտարացեալ MQSTX յօտարացեալ W բարցրասցի o բարձցի ի ձէնջ անբարիշտն
4 Y անբարիշտն ô երկրէ acdkmps չիք յերկրէ d զփառսն Y եւ ընդ (անաւրէնս)
5 G գրեցոյն R գրեցելոցն Y թէ ի բաց ûr չիք յինէն
6 H ամենայն achklmoprs որ փխ. ոյք
7 hlor ղպատարագն NOVWûz ղպատարագ d զի adh պեղծ է R էր o չիք պատարագ
8 ô չիք նորա IJKLMNOPQRSTVXYZWôûpz եթէ փխ. եւ թէ W մատուցանողն u մատուցանող c մատուցանողն d մատօղն ABCFU մատուցանաւղն d պեղծ է r եւ առաւել եւս զղոհ Wûacd չիք եւ (ղոհն) W ղոհս LVcdklmopsz ղոհ R ղաւրհնող (Y զօրհնօղ X զօրհնօղն o զօրհնութիւն) փխ. ղոհն o չիք եւ (եկեղեցի)

9 Q եղիցի փխ. եկեղեցի u կանոնք նորա BCDGHN զապաշխարութիւնն o ոչ ընդունին զապաշխարութիւն նորա acdkmps ընդունի HLod չիք ի
10 BDEGN ի խոտել o ի խոտորեալ û անզգամին յինէն XY առնէին o առնէյի
11 dp թողցին ô դարձին d դարձցեն IJKLMQRSTXZô անզգամութենէն û անզգամութենէ adkmps յանաւրենութենէն (c յանաւրէն) փխ. յանզգամութենէն d չիք եւ (ի պիղծ) adhklmops գործոյն
12 W չարիս d չիք ձեր
13 m որ փխ. ոք d այնպիսեաց s յայնպիսեացն Y պսակ դնէ եւ օրհնէ NOd ի հարսանիսն
14 X եղեցի Qo չարեացն Yô նորա ô ի դարկէ û ի կարգէս d ի կարգէն ô պաշտօնէյից
15 բացի NOXWz-ից մնացած Ձեռ-երք եղիցին Q թէ hlo չիք եւ եթէ... եղիցին էջ 449 տող 1-ին ôacdkmprs չիք ոք
16 ckmprs գտցին ds չիք ի (խորհրդեանն) û ի խորհրդեան ի յաթոռոն ô աթոռոյն d չիք ի (քահանայութենէն) Yû ի քահանայութենէ ô ի քահանայութեան d անկցին

եղիցին եւ ի կարգ պաշտաւնէիցն մի՛ մերձեսցին։ Բայց որ խոստովանեսցին յաւրինաց սրբոց եւ ի կարգէ եկեղեցւոյ, եթէ դարձցին ի պիղծ ամուսնութենէն, եւ մեկնեսցին ի միմեանց՝ ի ձեռն մեծամեծ տրոց մինչեւ ղկէս կենաց եւ ընչից իւրեանց հոգւոց իւրեանց բաժին տացեն ի կարաւտեալս եւ ի վշտագնեալս եւ ի սուրբ եկեղեցի. ղաւտրս կենաց իւրեանց ապաշխարեալ՝ ի վախճանին թէ լիցին հաղորդելոյ արժանի։ Ապա եւ գլխաւորք եկեղեցւոյն որ ի խորհրդին էին եւ որ ·զպսակն աւրհնեաց, Շ դրամ եպիսկոպոսն, տուգանեսցի յաղքատս եւ Մ՝ երէցն, եւ Մ՝ որ ղպսակն աւրհնեաց, եւ ապա մատիցեն յաթոռն եւ ի քահանայութիւնն։

Ապա եթէ նոքա ոչ մեկնեսցին ի պիղծ ամուսնութենէն՝ Եւ պսակադիրն եւ ի քահանայիցն որ ի խորհրդին եղեալ էին, մի՛ մատիցեն յաթոռն եւ. ի քահանայութիւնն։ Թէ ազատ է, թէ շինական, աւրէնք եւ կանոնք այդ կացցեն։

1 a եղեցին d չիք եղիցին Vz եղիցի hl եր ի սրբութիւն եւ յօրէնս փխ. եւ ի կարղ պաշտաւնէիցն ՉR XY չիք եւ ի կարգ պաշտաւնէիցն Sô չիք ի M եւ. ի պաշտօնէից կարղ L չիք կարգ ô պաշտօնէյիցն JVûa cdkmpz պաշաաւնէից Y ղի մի d մերձեսցեն RXû խոստրեցաւ. z խոստորեցանն բացի MQSô-ից մնացած ձեռ-երը խոստորեցաւն

2 ô օրինաց o աւրինաց Yû սրբոյ ô ի ղարքէ û ի գարդէն CJû եկեղեցւոյն MYôcdhlor եկեղեցոյ

3 u ամուսնութենէ G մեկնեսց[ին?] Oô մեկնեսցեն W մեկնեսցէն o մեկնեսցի Y ի միմիեանց o ի միմիանց H ի [մի]մեանց

4 û կէս acdkmps չիք եւ h յնչից ln յընչից d իւրոց û իւրոց վասն հոգւոց ô իւրոց հոգոց իւրոց OYW չիք հոգւոց իւրեանց HIJQVachlmr հոգոց M իւրոց Q չիք իւրեանց (բաժին)

5 OYWakmps տայցեն r տացին Y չիք ի (կարաւտեալս) R ի կարաւտելոց BDł FHJKLMNQRSTUVX YZWôûadhlmnorsz ի վշտանգեալս G ի վշտանկեալ O ի վըշտանդնեալս cp չիք եւ ի վշտագնեալս hlo չիք ե (ի սուրբ) a չիք ի (սուրբ) KLMQRSTXYZôkmprs եկեղեցի (M յեկեղեցի) գամենայն (r աստուծոյ) աւուրս

6 ûn եւ զաւուրս Wr չիք կենաց û իւրոյ cdhl իւրոց W չիք իւրեանց ô իւրոց ապաշխարութեամբ վախճանելոց եւ հաղորդութեան արժանի լինին KLMQSTXYZ եւ ի վախճանին (QSTX վաղճանին) û ի վախճանի Yû չիք թէ

7 ûdp արժանի հաղորդելոյ r գլխաւոր Y եկեղեցոյ ôacdhlmor եկեղեցոյն

8 ô էյին I ղպսակ o պսակն NOm եւ. 2 W եւ չորս հարիւր ô տրամ տուգանեսցի եպիսկոպոսն ի աղքատս u եպիսկոպոս kmps եպիսկոպոսին

9 I.J աղքատս û աղքատաց hl չիք յաղքատս G չիք եւ (մ երէցն) DGu մ դրամ երէցն (D էրէցն) û երէց Y չիք երէցն AKLPQRST VXYZWn չիք եւ (մ որ) Yn չիք մ (որ) û պսակ

10 Y մտիցեն l չիք եւ (ի) lQSUXWô ûdhklmors ի քահանայութիւն

11 acdk թէ m եւ թէ k եւ նոքա MUn չմեկնեսցին Rû ոչ մեկնեսցեն F կամեսցին փխ. մեկնեսցին h ի պեղծ û ամուսնութենէ n յամուսնութենէն p չիք եւ (պսակադիրն)

12 h չիք եւ I չիք ի (քահանայիցն) u ի քահանայից r չիք ի (խորհրդին) û ի խորհուրդն n եղեալն d չիք եղեալ IJKLMQSTZôû էին եղեալ RXY չիք էին c չիք մի

13 ô աթոռն l չիք եւ l ի քահանայութեանն բացի Vachklmoprz-ից մնացած ձեռ-երը ի քահանայութիւն NOW եթէ (ազատ) ô չիք թէ (ազատ) GS չիք է o եւ փխ. է Ydp (է) եւ թէ W եթէ ô չիք թէ V շինականք

14 ûcd չիք աւրէնք եւ d չիք եւ OW կանոն c կանոնացդ կացցէ փխ. կանոնք այդ կացցեն d այս է փխ. այդ կացցեն Z կայցցեն ô կացցէ a կացեն

Ապա եթէ ոք ընդդէմ եկեալ ասիցէ, թէ ի Նիկիական կանոնսն ընդէ՞ր չէ այդպէս ծանր եդեալ. վասն զի ոչ ունէր ոք ակն թէ այդպիսի մեծամեծ չարիք եւ ա․ճիրք յաշխարհի գործիցին. այլ անդէն վաղվաղակի մաւտակաւոր խղէին զչար արմատ կորստեանն։

ՇՁԸ (ՇՁԴ) ԺԴ. Եպիսկոպոս ոք կամ երէց կամ սարկաւագ կամ ով եւ իցէ ոք ի պաշտաւնէից կամ յուխտէ, տանտիկին կին զոք մի իշխեսցէ ունել, որպէս եւ սովորութիւն է մծղնէից։ Ապա եթէ ոք ունիցի եւ վկայութեամբ յայտնեսցեն, ի կարգէն յորում եւ իցէ, մերժեսցի ի բաց եւ համարեալ եղիցի, որպէս զամպարիշտն, որպէս զմաքսաւոր, զի սուրբ եկեղեցի եւ սուրբ խորհուրդն տէրունական զանարատսն ընդունի, զի արատաւորք ի ձեռն անարատիցն փրկեսցին։

ՇՁԹ (ՇՁԵ) ԺԵ. Եթէ ոք ի հաւատս կացցէ կամ միայնակեաց կամի լինել, զկուսութիւն եւ զսրբութիւն պահել եւ կենացն յաւիտենից հասանել՝ ընդ ընկերս կացցէ ընդ ճշմարիտս եւ ընդ միաբանակեացս եւ ի միմեանց շահեսցին սիրովն Քրիստոսի, զի «Եղբայր յեղբաւրէ աւգնեալ՝ իբրեւ զպարիսպ ամուր»․ եւ եթէ «Աստուած բնակեցու-*

* Առակ. ԺԸ, 19

1 acdkms *թէ* OWa չիք *ի* û *կանոն* ac dkmps *կանոնն* hlor *կանոնս*

2 Ydkmpq *ոչ է* n *այնպէս* o *եդեալ այդքան ծանր* dhlo չիք *զի* H չիք *ոչ* ûachklmoprs *ոչ ոք ունէր* d *ունէք*, չիք *ոք*, *զի թէ* ûachklm oprs *եթէ*

3 c *չարիք մեծամեծ* NOYW *չարիս* hl *ոճիր* GH *աճիրք* IJKLMQR STXYZôûd *աշխարհի* a *յաշխարհէին* NOXdm *գործեցին* p *գործիցէք* s *գործիցիք* BC *այդ*

4 p *անդրէն* c *արմար* (o *ամատ*) փխ․ *արմատ* Uuln *կորստեան*

6 hr *եպիսկոպոսք* o *եթ* փխ. *եպիսկոպոս* Udhnr չիք *ոք* (*կամ*) û չիք *կամ* (*երէց*) G չիք *սարկաւագ... պաշտաւնէից կամ* o չիք *կամ* (*սարկաւագ*) û *ո* փխ. *ով* Hacdhkmprs չիք *եւ* dhlr *ոք իցէ* no *ով ոք և իցէ* p չիք *ոք* (*ի պաշտաւնէից*)

7 K *ի պաշտաւնէիցն* û չիք *կամ յուխտէ* KLMQRSTYZôdp *ուխտէ* d *անտի* փխ. *տանտիկին* u *կին* կրկնված է ackmpsz չիք *կին*

8 o *առնել* (p *առնել*) փխ. *ունել* a չիք *եւ* V *սովոր* W չիք *է* V *մծղնէից* p *թէ* acdkmps *ունիցի ոք*

9 BCDEFGHKVô *վկայութեամբք* Xcd *յայտնեսցին* ô *յայտնեսցի* ô *ի* *զարքէն* IJKLMQRSTXYZôû *որում*

10 hlor *լիցի* r *որպէո եւ զանբարիշտն* Y *զանպարիշտ* o *զանբարիշտն* LQXYû *եւ սրպէս* Sr *որպէս եւ* IJ KLMQSTXYZûacdkmps *զմաքսաւորն* o *զմաքսաորն* hlor *մաքսաւոր*

11 m չիք *սուրբ* KLMQRSTXYZo չիք *սուրբ եկեղեցի* KLMQRSTXY Zô չիք *եւ* (*սուրբ*) û *խորհուրդ* CHd *զանարատս* ûahklor *զանարատն* W *անարատքն*

12 ILNOVYz *արատաւորքն* d *ի ձեռքն* Q *անա*[*րատ*]*իցն* od *անարատին* ôk *փրկեսցեն*

13 ckm *եւ թէ* a *կայցցէ* hlô *եւ* փխ. *կամ* ackps *մինակեաց* d *միակեց* o *միայնակաց* Y *կամիցի* os *կամ* փխ. *կամի* d չիք *կամի* ô *լինիլ*

14 dh *զկուսութիւնն* dhl *զսրբութիւնն* ô *պահեալ* d չիք *պահել* Nû *կենաց* OW *զկենաց*.

15 R *ընկերսն* r *կեցցէ* NOW չիք *ընդ* (*ճշմարիտս*) Y *միաբանակեցաց* o *միաբանակացս* û *միաբանակեաց*

16 Y *ի միմիեանց* o *ի միմիանց* Yd *շահեոցեն* û *շահասցին* Y *զեղբայր եղբօրէ* IJMSTXr *եղբօրէ* KLQ RZ *եղբաւրէ* o *եղբօր*

17 ô *օգնեսցէ* û *օգնիլ* ô *քան* (hl *որպէս*) փխ. *իբրեւ* û չիք *իբրեւ* W *զպարսպաւոր* û *ամուր պարիսպ է* Rô *ամուր է եւ* W չիք *ամուր* Ydhlo *թէ* û չիք *եթէ*, *բնակեցուցանիցէ*

ցանէ զմիակրաւնս ի տանէ» եւ «Ուր երկու եւ երեք ժողովեալ են յանուն իմ, ես ի մէջ նոցա եմ».** եւ դարձեալ. «Եթէ երկուք միաբանութեամբ խնդրեսցեն ի հաւրէ իմմէ, տացի նոցա».*** եւ եթէ «Յայսմ ծանիցեն զձեզ եթէ իմ աշակերտք էք, յորժամ միաբանիցէք եւ զմիմեանս սիրիցէք»:**** Մի՛ լիցի սովորութիւն միայն լինել. ապա զի՞որդ կարեն գիտել զկարգ եւ զպայման հաւատոց, եւ կամ զլանցուածս իւր ի միտ առնուլ, կամ զհնազանդութիւնս եւ զսէր առ ընկերս ցացանել: Այնպէս եւ գազանք են ի լերինս, եթէ ոք ոչ մերձենայ՝ խաղաղ կան: Այլ հաւատք կատարեալ եւ ճշմարիտ այս են՝ հնազանդութիւն առ ընկերս եւ սէր առ միմեանս եւ առ Քրիստոս, ի մէջ մարդկան լինել աւրինակ բարի եւ տիպք նախանկարք. ոի շահեալ ի միմեանց եւ նախանձեալ ի գործս բարիս, զի տեսցեն եւ փառաւորեսցեն զԱստուած յերկինս:***** Եւ զանուրդ եւ զգայթոտ դեղբայլր ի ձեռն հոգեւոր խրատու ի պատուա-*

* Սաղ. ԿԼ, 7 ** Մատթ. ԺԸ, 20

*** Հմմտ. Մատթ. ԺԸ, 19 **** Յով. ԺԳ, 35

***** Հմմտ. Մատթ. Ե, 16

1 H *միակրաւնս* L *զմիակրաւնոն* Ա *զմիակրօն* R *զմիշտ կրաւնո* փխ. *զմիակրաւնս* hlo *ի տան եւ հանէ* *զկա[պեալս?]* (h չիք *զկապեալս*) *ուր* Û *ի տան ըստ գրոց ուր* d *որ* փխ. *ուր* c չիք *ուր* dp *կամ* փխ. *եւ (երեք)*

2 r *ի յանուն* KLMQRSTYZôo *անուն* Ycn *իմ անզ եմ ես ի մէջ նոցա* ôÛ *ի միջի* r *ի մէնջ* acdhlps *թէ* z *երկու*

3 Y *իմէ* Û *տացցի* d չիք *եւ (եթէ)*

4 odr *այսմ* Y *ծանիցեմ, ամենեքեան* փխ. *զձեզ* KLMQRSTXZôd չիք *զձեզ* Û *թէ* dh չիք *եթէ (իմ)* LNWô *աշակերտ* acdkmps *իցէք* d *միաբան* ks *միաբանեցէք* hl o *միաբանիցիք*

5 acdkms չիք *եւ* F *զմիմեան* o *զմիմիանս* JNOPShlmops *սիրեցէք* d *սիրէք*

6 QSo *լիցիք* o *զկարգս* O *զպայմայն* ô *զպայմանս* c *զսահման* փխ. *զըպայման* Yhlor *հաւատոյ*

7 WÛhl չիք *եւ* Hadhlps *զանցուածս* KLMNOQRSTXYZWô *զհայցուածս* BDEFIJPkmn *զյանցաուածս* BCDEFGHachkmnoprs *զհնազանդութիւն* dl *զհնազանդութիւնն* Y *առնուլ կամ զհայցուածս եւ զհնազանդութիւնս*

8 Û *կամ* փխ. *եւ (զսէր)* BCDEGH *եւ. կամ (զսէր)* Ա *սէր* H *ընկերացուցանել* z *այսպէս* c *իցեն* Û *ի լերին*

9 M *եւ եթէ* dh չիք *ոք* BCDEGHô *ոչ ոք* AMP *մերձանայ* Q *մերձեանայ* od *մերձենան* hlor *մերձենայ ի նոսայ խաղաղական* HNOWôÛdhk lmor *խաղաղական* B *այդ* h *ապայ* փխ. *այլ* N *այլ հաւատք*... մինչև վերջ՝ 535-րդ էջ տող 11-րդ ընկած է c *ճշմարիտ եւ կատարեալ* km *զհաւատք* Vhloz *կատարեալք* ü չիք *կատարեալ եւ*

10 Y *ճշմարիտք* L *հնազանդութիւնս* p *ընկէրս ցուցանել եւ սէր* Yo *միմիանս*

11 ô *առ ի քրիստոս* r չիք *մէջ* ô *լինիլ* YÛ *տիպ* hl *պիտանիք* փխ. *տիպք*

12 Ա *նախանկար* hl չիք *նախանկարք* c *եւ զի* GVpz *շահեալք* o *ի միմիանց* Vz *նախանձեալք*

13 cdkmps *բարեաց* s *եւ ի փառաւորեսցեն* DGH *աստուած* hlor *զաստուած որ յերկինս է* H *յերկնինս* l *եւ զանարգ* km չիք *եւ զանարգ*

14 d *գայթագղոտ* n *զգայթակղոտ* Ա չիք *եւ զգայթոտ* acdhklmoprs *եղբայրն* r *հոգեւոր բանի խրատու* Ա չիք *(խրատու) ի, պատուական* ô *եւ ի պատուականս*

կանս հանել բերան Աստուծոյ կոչեսցի*։ Բայց արդ, «Եկայք, որդիք իմ, եւ լուարուք եւ զերկիւղ Տեառն ուսուցից ձեզ»** եւ զկեանսն յաւիտենից, եւ ի կենդանութեան տեսանել զաւուրս բարութեան ծանուցանեմ,*** լուարուք եւ ուսարուք որ Տեառն հաճոյն է եւ զկեանսն յաւիտենից ձեզ առթէ. «Լռեցո զլեզու քո ի չարութենէ եւ ի նենգութենէ».**** Լուր, լեզու չար հուր հաստատեալ է ի մարմնի.***** «Լոյծ զկնճիռն անիրաւութեան».****** «Դիր դուռն ամուր շրթանց եւ պահապան բերանոյ».******* եւ մի խոտորեսցիս ի բանս չարութեան։ «Զարծաթ ի վարձու ոչ տալ եւ տոկոսեաւք ոչ պահանջել».******** «Զգրաւ պարտապանին վաղվաղակի դարձուցանել».********* «Որդիք մարդկան մինչեւ ցե՞րբ էք խստասիրտք»,********** ոչ մրրկեալ նեղասրտեալ «Առն նեղասրտի ով ունիցի ժոյժ»,*********** «յարենէ, ի հեղձուցելոյ, ի շնութենէ, ի պոռնկութենէ»,************ ի գողութենէ, յագահութենէ, յարծաթսիրութենէ, ի սուտ երդմանէ, ի սուտ

* Հմմտ. Երեմ. ԺԵ, 19 ** Սաղ. ԼԳ, 12 *** Հմմտ. Ա Պետ. Գ. 10
**** Սաղ. ԼԳ. 14 ***** Հմմտ. Յակ. Գ. 5, 6 ****** Ես. ԾԸ. 6
******* Սաղ. ճԽ. 3 ******** Եզեկ. ԺԸ. 8 ********* Եզեկ. ԺԸ, 7
********** Սաղ. Դ. 3 *********** Առակ. ԺԸ. 14
************ Գործ. ԺԵ, 29

1 cakmpt հանեալ n համարեալ փխ. հանել Y եւ բերան hlor կոչի Y լինել փխ. կոչեսցի u չիք բայց Wôûn որդեակք
2 ô ի փխ. իմ ôacdklopre լուարուք ինձ եւ û չիք եւ (զերկիւղ) d ուսուցի ûacakmps զկեանս
3 Yôo չիք եւ hl չիք եւ ի Y ի կենդանութեանն û չիք եւ ի կենդանութեան... ի ձեռս թշնամեաց 453-րդ էջի 10-րդ տողը Y բարութեանն
4 Q չիք եւ ուսարուք d չիք որ X YW հաճոյ է
5 BCDEGd զկեանս Y առ ձեզ արդ լռեցոյ hl առիթէ d առնաս թէ M առթէ լռեցո.... ի յերկրի հրեշտակ՝ 454-րդ էջի 11-րդ տողը չունի, այս մեկ-երկու էջերը ընկել է նախագաղափար օրինակում որից ընդօրինակել են. hlor զլեզու (hl յեզու) քո լռեցոյ k զլեզուի
6 c չիք եւ ի նենգութենէ hlor լուր զի (l լի) լեզու a չիք է
7 d լուծ a զկճիռն Y անիրաւութեանն d անիրաւ եւ դիր
8 GXY չիք եւ (մի) Y խոտորիր o խոտորեսցի
9 Y չարութեանն ô զարծաթ իւր ի վարձու d չի c տոկոսիւք z տոկոսեւք
10 ps դի դրաւ o դգրաս heq [դգր]աւ բացի IPVbehlz-ից մնացած ձեռ-երը պարտականին
11 oen երբ J խստասիրտք սրտք R իգատասիրաք
12 Y եւ ոչ Ubps մկրտեալ փխ. մրրկեալ ôchkmoprs նեղսրտեալ d նեղսրտել IJKLOPQRSTUVXYZW ôn առ նեղել սրտով (PW սրտւով ô սրտօվ AUn սրտի ով) փխ. առն նեղասրտի ով acdkprs առ նեղեալ սրտի (r սրտիւ) ով hlmo առ նեղսրտով (m նեղասրտի ով) ունիցի befq ունի o առնիցի փխ. ունիցի lhden ժում KLRUXô յոյժ Y յուշ
13 ef ի յարենէ o արենէ d չիք ի (հեղձուցելոյ) p եւ ի o ի հեղձելոյ bq հեղցուցանելոյ hq ի շնութիւն W ի շինութենէ փխ. ի շնութենէ hor ի պոռնկութենէ ի շնութենէ l և ի պոռընկութեան ի շնութեան ô եւ ի (պոռնկութենէ)
14 IJKQRSTXYZ ագահութենէ o եւ ի ագահութենէ ef ի յագահութենէ l յագահութեան H հայհոյութենէ փխ. յագահութենէ bq չիք յագահութենէ-.... երդմանէ q չիք յագահութենէ յարծաթսիրութենէ IQXZô արծաթսիրութենէ JKRSTVY արծաթասիրութենէ ôe եւ ի սուտ q ի պոռընկութենէ փխ. ի սուտ երդմանէ

խաւսելոյ, ի բանսարկութենէ, յարբեցութենէ, յորկորստութենէ, յանձնակամակաւթենէ, ի կամակարութենէ, ի սիգութենէ. ի վիսաւթենէ։ Մի հպարտ, մի չարակամ, մի ամբարտաւան. մի ի խաղս հրգոց, մի լերգս լկտեաց, մի ի հպտանս, մի ի վայրապար ծաղր, մի լահտր, մի զրկող, մի տրտնջող, մի ատեցող, մի յանդուգն, մի շատխաւս,** մի խաւսել զումեքէ եւ մի լսել եւ որ քեզ չար թուի՝ այլում մի առնել, մի ցանկացող,*** մի քնէած, մի կամակոր լուսմանէ, ղի մի ի չարիս անկանիցիս,**** մի հեղգալ յագութս,***** մի ատել զաղքատս, զի յաւուր չարի փրկեսցեն զքեզ եւ ոչ մատնեսցեն զքեզ ի ձեռս թշնամեաց,******, մի ատել ղպահս եւ զճգնութիւն, որ զհուրն շիջուցանէ, զառեւծս*

* Հմմտ. Տիտ. Ա. 7 ** Հմմտ. Մատթ. Զ. 7 *** Հմմտ. Ա Կոր. Ժ. 6
**** Հմմտ. Առակ. ԺԷ. 16 ***** Հմմտ. Ա Թագ. ԺԲ. 23
****** Սաղ. Խ. 2, 3

1 ó *եւ ի բանսարկութենէ* b *ի բանբասելոյ (q ի բամբասելո)* փխ. *ի բանսարկութենէ* IJô *արբեցութենէ* b *ի յարբեցութենէ* Y չիք *յարբեցութենէ* H *որկորստութենէ* ô *եւ ի ցորկորսաութենէ* b *ի յորկրայմոլութենէ* q *յորկրամոլութենէ*

2 F *յանձակամակութենէ* H *յանձնակամակարութենէ* LSTUVXYZWhl norz *յանձնակամութենէ* K *յանձնակամութեաներ* ô *անձնակարութենէ* acdefkmpqs *յանձնապաստանութենէ* b *ի յանձնապաստանութենէ* CEFHIKLOQRUab *ի կամակտարութենէ* XYWcdefhklmn opqrs *ի (Y եւ ի) կամակորութենէ* ó *եւ ի կամակարութենէ* DG չիք *ի կամակարութենէ* o *եւ ի վխտութենէ* R չիք *ի վխտութենէ*

3 acdekmps *չարակամք* b *չարայբար* q *չարաբար* IJ *յամբարտաւան* Ya *անբարտաւան* e *ամբարտաւանք* bq չիք *մի ի խաղս... ի հպտանս* dn չիք *ի (խաղս)* p *ի խաղ*

4 W *երգաց* IJKLRSTXYZô *երգս* d *յերգ* e *լըցեաց* ps *լկտեացն* RYadhln oprs չիք *ի (հպտանս)* BCDEFGH IPRSUXcbm *ի հտպտանս* alop rs *հտպտանս* OW *ի հպատանս* (od *ի հպարտանս*) փխ. *ի հպտանս* befnq չիք *ի (վայրապար)* h *ի վայրարպար* KLQSTXYZôa *ծաղրս*

5 ô *ահուր* hlo *յահու* R չիք *ծաղր մի յահուր* b *զըկողք* BCDEFGHUn oprs *զրկաւղ* BCDEFHIJOPU nr *տրտնջաւղ, ատեցաւղ* b *արտընջողք, ատեցողք* ôdehlop *անգուգն*

6 b *շատայխաւսել* q *շատախաւսել* s *շատախաւս* bq չիք *մի խաւսել* W *զումմեքէ* z *զումքէ* G չիք *եւ (մի)* beq *լսեր* abcdefkmpqs չիք *եւ (որ)*

7 IJ *չար թուի քեզ* KLZ *թըւի* o *թւի* BCDEGHOPVYWoabcefkmq *առնէր* b *ցանկացողք* BCDEFGH Un *ցանկացաւղ* û չիք *մի ցանկացող... թշնամեաց՝* տող 10-րդ So *քննէած* U *քնած* b *քէնէածք*

8 G *միակամակոր* a *կամ[ակ]որ* q *կամակար* b *ուսման* hlo *ուսանէ* X չիք *ի* acmps *ի չարս* hlor *ի չարութիւն անկցիս*

9 Y *յղգալ* I *հեզգեալ* So *ագօթս* o *աւուր* blor չիք *չարի* b *փրկեսցին*

10 LOWd չիք *եւ ոչ մատնեսցեն զքեզ* (O ունի *զքեզ*) ô *մատնեսցե*, չիք *զքեզ* G *ի ձեռ* Wd *ի ձեռաց* BHO U YWacdmq *թշնամանեաց*

11 Y *ատեր* d *զպագս* hlor չիք *եւ* I *ճըզնութիւնս* JKLQRSTXYZôû bde *զճգնութիւնս* Vm *զճգնութիւնն* b *զոր* KLQRSTYZôûaf *զհուր* e *զհուրս* I *շիցուցանէ* CDGIJKL OPQRSTVXYZWôû *զառիւծս* ahkl mnoprs *եւ զառիւծս* cefq *եւ զարիւծ* hd *եւ զառիւծն*

սանձէ եւ ընդ Աստուծոյ բանս ի կիր արկանէ. այլ որ ինչ ի կարգին բարի գործքն, բոլորովին կատարումն՝ «սիրել զտէր Աստուած յամենայն սրտէ»** եւ զպատուիրանս նորա կատարել: «Ընդ ամենայն մարդոյ ղխաղաղութիւն ունել».*** հեզ լինել եւ խոնարհ. եւ յամենայն ժամ դողալ եւ երկիւղիւ կալ եւ լսել բանից նորա զոր ասեն «Ցո՞ւմ բնակեցայց, եթէ ոչ ի հեզս եւ ի խոնարհս եւ որ դողան ի բանից իմոց»:**** «Խնդրեա ղխաղաղութիւն եւ երթ զհետ արդարութեան».***** «Ցուսոյն ակն ունել».****** մի վայրապար ի սուգ եւ ի տրտմութիւն մտանել «այլ ղբարիս գործել մի ձանձրանալ».*******: բնակեսցես յաւիտեանս յաւիտենից յերկինս մարգ կատարեալ եւ ի յերկրի հրեշտակ երեւեալ: Որ միայնակեաց կամի լինել եւ կուսան եւ ղհարեղալութիւն յանձն առնուլ, կանոն ղայս կալցի ամենայն ոք, որ ի հաւատս կացցէ, զի ի ձեռն անարատից մեղաւորքն սրբեսցին:*

* Հմմտ. Սիր. Գ. 33, Եբր. ԺԱ. 34, Դաճ. Զ. 18
** Մատթ. ԻԲ. 37 *** Հռ. ԺԲ. 18 **** Ես. ԿԶ. 2
***** Սաղ. ԼԳ. 15 ****** Բ Մակ. Է. 14
******* Բ Թես. Գ. 12

1 e *անձէ (զ անձնէ)* փխ. *սանձէ* beq չիք *ընդ* b *դաստուածային* q *աստուածային* d *ղբանս* h *ի գիր* B *այդ* r *ոչ* փխ. *որ* befq չիք *ինչ*

2 o *ի գարքէին* p *ի կարգին է* bq *բարէգործ* Vz *գործք* d *գործն* ô *կարուտումն* փխ. *կատարումն* Y *սիրոյ* u *տէր*

3 l *ամենայն* ô *ամենայն սրտէ քումմէ եւ* u *յամենայն սրտէ եւ զամենայն զպատուիրան* G *պատուիրանս* Rhlo *կատարեալ* hor *եւ ընդ*

4 beq չիք *ամենայն* BCDEGHa *մարդ* Y *գխաղաղութիւնն* befq չիք *ունել* ô *լինիլ*

5 lôbekm *ամենայն* bdq չիք *ժամ* be fq *դողալի* s *դողալ* Y չիք *եւ (երկիւղիւ)* W *երկիւղիլ* Af *երկիւղիւ* W *կեալ* d *զբանից* k չիք *նորա*

6 d *զի* փխ. *զոր* beq *ասէ* Ob *յորում (*W *յբում)* փխ. *յում* oû *ում* BCDEFGHbefq *թէ* m չիք *ոչ* G չիք *ի (հեզս)* ABCDEFGHIJOPVaefkms *ի հեզն* lVaefkms *ի խոնարհն* d չիք *ի (խոնարհս)* ABCDEFGJKLOPQRSTUXZ *ի խոնարհ*

7 YWû *որք* R *զողան* FY չիք *ի (բանից)* d *եւ խնդրեայ* bq *խնդրես* f *խնդրեաց* V *ընարեա* փխ. *խնտրեա* O *երգ*

8 l չիք *զհետ* Yo *զհետ նորա* Yq *եւ (զ* չիք *ս) արդարութեանն* b *արդարութիւն* u չիք *յուսոյն ակն ունել* L *ունելով* Y *եւ մի*

9 l չիք *ի* BCU *այգ* û չիք *այլ* ûbeq *բարիս* bq *եւ մի* H *ձանձանայ*

10 br *բնակեսցեն* u *յաւիտեան* o *երկինս* d *ցաւիտեանս*

11 UWûacdfhklnoprs չիք *ի* beq չիք *եւ ի յերկրի... երեւեալ* BFo *ի յերկի[ր?]* Jôf *ի երկրի* r *հրեշտակք* ob *միայնակաց* d *միայնտակայց* ô չիք *կամի*

12 ô *եւ կուսան եւ աբեղա լինիլ* 1 *ուսան* CG *զհաբեղութիւն* lon *զաբեղայութիւն* Jhl *զյաբեղայութիւն* W *զաբեղայութիւնն* u *յաբեղայութիւն* b *հաբեղութիւն* c *զհաբեղաութիւն* d *զաբեղաութիւն* eg *հաբեղայութիւն* M *անձն* p *կանոնս*

13 ô *ունիցի* փխ. *կալցի* IJ *յամենայն* û չիք *ամենայն... կացցէ* Iq չիք *որ* ô *որ հաւատացեալ իցէ եւ ի հաւատս կացցէ* Ee չիք *ի (ձեռն)* L *անարատ* bcfq *անաբատիցն* e *անհաւատիցն* փխ. *անարատից*

14 Yûbchlopqrs *մեղաւորք* ô *մեղաորքն* d *մեղօրք* hl *սրբեսցեն*

ԿԴ. (ՇՁՁ) ԺՁ. Որ եպիսկոպոս կամի լինել առաջնորդ եւ հովիւ կամ վանական կամ անապատ շինել, եւ սաղարութեան ցանկանայցէ կամ գաւառի կամ գիւղից կամ անապատաց, լուիցէ զինչ ասեն. «Մեծաթիւն թէ առիւ գայցէ՝ մի յաւժարեսցիս».* տաղանդ առնու ի վարձու՝ պահել պարտի, զուցէ տոկոսեաւք պահանջի, զգոյշ հովիւ հաւտի, պատրաստ։

Բայց որ գլխաւոր եպիսկոպոսն աշխարհին՝ առանց նորա կամաց եպիսկոպոս ոք մի լիցի։ Եւ վանաց երէց կամ անապատաւոր՝ առանց գաւառին եպիսկոպոսի չիշխէ լինել։

Եպիսկոպոս ոք կամ երէց, կամ ազատ ոք ի դատաւորաց եւ կամ շինական վասն առաջնորդս կարգելոյ եւ հովիւս պատրաստելոյ եկեղեցւոյ եւ ժողովրդապետս եւ աւրէնսդիրս կացուցանելոյ. «Զի ծանիցեն հեթանոսք, թէ մարդիկ են նոքա»,** եւ վասն այսր

* Սաղ. ԿԱ. 11 ** Սաղ. Թ. 21

1 os [ո]ր b ով ոք փխ. որ e առաջն o առաջնոր Y ժովիւ eg եւ փխ. կամ

2 cgq յանապատ uhlo լինել փխ. շինել Y սաղորութեանն hr ցանկայցէ Y չիք կամ (գաւառի) R կամ դաւառի կրկնված է

3 abcdefgkmpqs գաւառաց Yb եւ փխ. կամ o չիք կամ (գիւղից) BCDE FGH գեղից Ueq գեւղից Y գիւղի ó գէօղի f գեաւղի k գեօղից Y եւ փխ. կամ (անապատաց) Vegq յանապաաաց L լըւիցեն ô լւիցէն KMQRSTXZ լուիցեն b զինչս

4 ód չիք թէ P արիւ W ń առուիւ HK LQ յաւժարեսցին D յաւժարեսցի GMSTXYô յօժարեսցին q յաւժարեսցեն R յուժարեսցին e օժարեսցիս u յօժարեսցի սիրտ ձեր տաղանդ hlo յօժարեսցին (o յաւժարեսցին) սիրտք ձեր տաղանդ աստուծոյ առնու b յաւժարեսցին սիրտք ձեր r տաղանդ աստուծոյ առնու abcdefgkmpqs չիք տաղանդ... պարտի u առնուլ R առնուս o առնութիւն û չիք ի (վարձու)

5 Q ի վարցու Y պարտի պահել ô պարտիւ H պարտ egq զուցէ KLMO QRSTXZWôabcdefgkmpqsz տոկոսիւք Y տոհանջիցի b պահանջիցէ p պահանջեսցի NQXYdegh loq զգուշ V զոյշ Z զգոյշ b եւ ուշ փխ. զգոյշ ô ըզգուշ լեր հովիւ հօտի պատրաստ լեր բայց

7 ôbegq չիք որ H գլխաւոր r եպիսկոպոս hlo եպիսկոպոս որ աշխարհին z եպիսկոպոսն է աշխարհին d յառանց կամաց նորա ոք եպիսկոպոս E չիք առանց նորա... անապատաւոր

8 E չիք կամաց ôabchklmops կամացն eg եպիսկոպոսք p ոք եպիսկոպոս մի hegq չիք ոք eg լիցին n լինիցի d չիք եւ g չիք եւ վանաց երէց.... բերեն ապա զգոյշ 459-րդ էջի 4—5-րդ տողը. բերքր րՇկել է Շախազաղափար օրինակից Y եւ փխ. կամ e յանապատաւոր

9 û գաւառի CDGHoûabdefhkmopq եպիսկոպոսին Xr եպիսկոպոս or լինիլ

10 obeq չիք ոք (կամ) b ազատք, չիք ոք (ի դատաւորաց) բացի Ycdefh klmoorsz-ից մնացած Զեռ-երը չունեն ի d ի դատօրաց û չիք ի դատաւորաց... աստուած ի սիրտս՝ էջ 456 տող 8-րդ ô դատաց Mbe fq չիք եւ

11 beq կամ ի (be չիք ի) շինականաց z եթէ վասն beq առաջնորդ befq կարգելոց ôb հովիւ be fq պատրաստելոց

12 CDH յեկեղեցւոյ G յեկեղեցոյ Ybc defhqr եկեղեցոյ ô չիք եկեղեցւոյ Ebe ժողովրդապետ q ժողովրդապետ եւ աւրէնսդիր կրկնված է H յաւրէնսդիրս Rabcfkms աւրէնսդիր VXYWp օրէնսդիր ôd յաւրէնսդիր X կացուցանել

13 HYbk մարդիկք OWôcdehlq մարդիք bcdefkmpqs նոքա GH չիք եւ hlo եւ կամ վասն bdkq այս

իրաց կաշառ առցեն եւ կամ աչառանաւք առնիցեն եւ ոչ զճշմարտութիւն ընտրեսցեն եւ զարժանաւորն, եթէ կարի յանարգաց ոք իցէ եւ յարհամարհելոց եւ միայն նախանձաւոր սրբութեանն եւ աւրինացն է, յառաջ կալցին։ Լուր, զինչ ասեն. «Զյիմարս եւ զանտոհմս աշխարհիս ընտրեաց Աստուած».* եւ «Ցարուսցէ ղազքատս յաղբեւաց նստուցանել ընդ իշխանս»,** զի յամաւթ արասցէ զամբարտաւանս եւ զհզաւրս, քանզի «Մարդ ի դէմս հայի, իսկ Աստուած ի սիրտս»։*** Եւ նոքա կաշառաւք եւ աչառութեամբ զանարգելս մեղաւք եւ զպղծելս աւրինացն, որպէս ասէ Պաւղոս, եկեղեցւոյ դատաւորս նստուցանեն վասն կորուսիչ արծաթոյն։**** Տալիք կաշառոյն անիծեալ լիցին,***** որպէս խաչահանունքն, որ ետուն կաշառ պահապանացն, եւ ընդ Սիմոնի կախարդի, որ արծաթով եւ ընչիւք կամէր ստանալ լառաքելոցն զշնորհս

* Ա Կոր. Ա. 27, 28 ** Հմմտ. Ա Թագ. Բ. 8 *** Ա Թագ. ԺԶ. 7
**** Հմմտ. Ա. Կոր. Զ. 4 ***** Հմմտ. Բ Օրենք ԻԷ, 25

1 f կաշառոց են z կաշառս c առեն ehlq ա[ռ]ցեն bq չիք կամ աչառանաւք առնիցեն եւ KL աչարանաւք p չիք առնիցեն BCDEHacefoqr զճշմարտութիւնն Gkms ճշմարտութիւնն OYWdp ճշմարտութիւն n ճշմարտութեամբ

2 J ընտրեսցէ d խնդրեսցեն փխ. ընտրեսցեն HY չիք եւ hlor զարժանաւորսն o զանարժանաւորսն z եթէ եւ IJLMQRSTXYZôdp անարգաց Kb անարգանաց OWf hl յանարգանաց

3 IJKLOQSTYZôk արհամարհելոց MR XW արհամարելոց befq եւ ի յարհամարհելոց IJMQSXWôcdn որբութեան b սրբութեամբ

4 Vhl յօրինացն YW օրինաց bq չիք է ô առաջ Xôd կալցեն Y ասէ d ասէ գիր թէ զիմարս e զիմարս

5 b զանմտոհմս bq աշխարհի h յարուցանէ bq չիք եւ յարուսցէ զագքատս յաղբեւաց F յաղքատս

6 oo աղբեւաց I յաղբերաց bq նստուցեալ c նստուցանէ a իշխան ô իշխանս ընդ իշխանս IQVô ամօթ H յ[ամ]աւթ

7 O զանբարտաւանս ô հզօրս Y զհպարտս (h զհօրս) փխ. զհզաւրս q ի դեմն

8 b ի սիրտս հայի d ի սիրտն o ի սիրս ú եթէ ոք փխ. եւ նոքա p եւ նոքա զանարգելս մեղօք եւ զպղծելս աւրինացն կաշառաւք եւ աչառութեամբ

9 ô զանարգեալ r զանարգանս ou պղծեալս Y օրինօք bq անօրինաց blo աւրինաց e յօրինացն d անաւրէնութեամբ û չիք աւրինանց... պաւղոս X (որպէս ասէ պօղոս) այդպես

10 M յեկեղեցւոյ beq յեկեղեցոյ Yôacd fhoprs եկեղեցոյ abcdbklmopq rs դատաւոր W սպասաւորս փխ. դատաւորս u չիք վասն... կաշառոյն ms կորուսիլ e կորուս p կորուսեալ տալիք արծաթոյն եւ կաշառոյն

11 km կաշառոցն b կըշուոյն (q կշռոյն) փխ. կաշառոյն Y անիծեալք bq լինիցին d եղիցին bcdefhklmop qrs որպէս եւ X խաչահանօղքն W խաչահանքն ô զխաչահանուացքն u խաչահանուքն b խաչայհանողքն d խաչահանուքն q խաչահանողքն

12 բացի abcdefhklmopqrsz-ից մնացած Ձեռ-երը չունեն որ ôb կաշառք p կաշառս u պահապանաց q պահպանացն o չիք եւ ընդ սիմովնի b ըստ փխ. ընդ բացի BCDEFG Hbcdefg-ից մնացած Ձեռ-երը Սիմովնի Q սիմովնէ dep կախարդին UY չիք կախարդի

13 ô չիք որ hlor չիք եւ d վաճառել փխ. ստանալ IJKLMQRSX YZôbhlo առաքելոցն Fû յառաքելոց V յառաքելւոցն n յառաքելոյն ô զշնորս d զշնորն առաքելոցն

սրբոյ հոգւոյն։* Եւ առնելիք կաշառոյն նզովեալ լիցին ի Տեառնէ. կարասին, զոր կաշառ առին, ընդ Յուդայի կաշառին համարեալ լիցի, զոր վասն Տեառն մատնութեան առ.** եւ երկ-պատիկ դարձասցեն անդրէն։ Տալիքն չիշխեն առնուլ, որպէս խաչահանունքն զագարակն գնեցին, այլ ի կարաւտեալս բաշխեսցեն։ Եւ եպիսկոպոսն եւ երէցն, որ վասն այսր իրաց կաշառս առցեն եւ կամ վասն ինչ եւ է իրաց, ըստ գրեցելոցն, թէ՝ «Կաշառ կուրացուցանէ զսիրտս իշխանաց»***, եւ դարձեալ «Կաշառ ի վերայ իրաւանց մի՛ առնուցուս»****, եւ «Ճշմարտութիւն ի ձեռն արծաթոյ քարշեցաւ». յամենայն ժողովոյս նզովեալ լիցին եւ յիշխանութենէն եւ ի քահանայութենէն մերժեսցին ի բաց։ Զոր կաշառն առին ընդ

* Հմմտ. Գործ. Ը, 17, 18

** Հմմտ. Մատթ. ԻԷ, 9, Ղուկ. ԻԲ, 5, 6 *** Բ Օրէնք. ԺԶ, 19. Սիր. Ի, 31 **** Սաղ. ԺԴ, 5

1 IJu սուրբ oabcefkmpqs հոգոյն (emkps հոգւոյն) սրբոյ UXYZ hlo հոգոյն d չիք սրբոյ հոգւոյն Eo առնլիք Yd առնողք u առնոգք IJûabcdelkmpqs կաշառին ABCDE FGHP կաշառուն YW նզովեալք b նզովիցէ q նզովեսցի k չիք նզովեալ... առին e լինի bq չիք լիցին

2 d ի քրիստոսէ փխ. ի տեառնէ h տկարասցին (qr կարասցին) փխ. կարասին z զկարասին FY որ Y կաշառս r կաշառին, չիք առին A ընդ յուդայի ձախ լուսանցքում ô ուդայի hq չիք ընդ յուդայի c կաշառոյն բացի dehkmoprsz-ից մնացած ձեռ-երը չունեն կաշառին

3 ó չիք համարեալ hefq լիցին b չիք զոր cmps տեառնն Yefhoqr մատնութեանն Wûbeq էառ r երկգատիկք

4 Xb դարձուցանեն u դարձուցանէն Y դարձուցին ac դարձուսցէ u տալիք d տուօղք o իշխեն u չիշ[խ]են A խաչահանուքն BCDEFGH խաչահանունսն W խաչահանքն ô զխաչահանունքն u խաչահանուք b խաչայհանունքն

5 u զագարակ BF այգ kmps այգ (d եւ) փխ. այլ V ի կարօտեալսն KLMQRTX բաշխեսցին d բաշխեցին

6 u արգ փխ. եւ ôps չիք եւ (եպիսկոպոսն) ôueq եպիսկոպոս udz կամ փխ. եւ (երէցն) ôd էրէց û երեց bd չիք որ Kbq այս փխ. այսր bq իրացս hkmps կաշառ Z չիք կաշառս...։ գրեցելոցն թէ a տացեն փխ. առցեն

7 ûkmps չիք եւ (կամ) KLMQRST XYô չիք կամ abcdefhklmopqrs չիք վասն abefhkopqsz զինչ Yôe իցէ փխ. է Hû չիք է d ընդ փխ. ըստ u չիք ըստ IJKLMQRSTXYZôûad efhklmnopqs գրեցելոյն b գրելոցն c գրերելոյն û չիք թէ b կաշառք u կաշառս ի վերա իրաւանց մի առնուք կաշառ կուրացուցանէ զսիրտ զատաւորաց փխ. կաշառ կուրացուցանէ.... մի առնուցուս՝ տող 9-րդ BCDEFGHKUZacr կուրացուցանէ Y կուրացուցանէր b կուրացուցանեն

8 AIJOPUVWôbdekmnpqrs զսիրտ b զատաւորաց փխ. իշխանաց ô չիք եւ դարձեալ.... առնուցուս

9 d իրաւանց նա ոչ առնու f իրանց փխ. իրաւանց bq չիք մի befq առնուս Y զի փխ. եւ Yefhoqr ճշմարտութիւն u չիք եւ ճշմարտութիւնն... որպէս ընթանան՝ էջ 458 տող 7-րդ efq արծաթոյն a արծոյ (b արթուն) փխ. արծաթոյ

10 I զարշի de զարշեցաւ բացի abcfhklopqrsz-ից մնացած ձեռ-երը քարշի ô ամենայն h ժողովս beq նզովին, չիք լիցին IJKMQRST YZôe իշխանութենէն H յիշխանութիւնն hl յիշխանութենէ h եւ ի

11 H չիք ի (քահ-թենէն) o զարքից փխ. եւ ի քահանայութենէն FKL MSTXZ մերժեսցի dhl մերժեսցեն ôe ի բաց մերժեսցի bdn կաշառ h չիք առին, ըստ փխ. ընդ

Դէեզի բորոտի գողանսն համարեսցի, անէծք մարգարէին ի վերայ նորա եղիցին, քանզի ի ձեռաց դիտին խնդրելոց է զարիւն ղաւրացն, այլ զարժանաւորսն խնդրեալ գտցեն։ Լուարուք մարգարէին. «Ձեռք իւրեանց յանաւրէնութեան են եւ աջ նոցա լի է կաշառաւք» «Տուր նոցա, Տէր, ըստ գործս անաւրէնութեանն»**։ Զի եթէ հիմն եւ գլուխն հաստատուն, ապա եւ միջինքն ոչ ի վերայ աւազոյ։ Կառավար արբեալ՝ կառքն ընդ որպէս ընթանան։ Նաւավար ի քուն՝ նաւն երագ ծովածուփ։ Խաշնարած յոյլ՝ խաշինքն զվնասու խոտ ճարակին։ Զի եթէ առաջնորդք աւրինացն հաստատուն եւ ճշմարիտ՝ ապա եւ կարգեալքն ընդ նոքաւք առաւելապէս ոչ սայթաքեալք։ Ու եթէ խարիսխն անշարժ՝ շինուածն*

* Սաղ. ԻԵ, 10 ** Սաղ. ԻԷ, 4

1 hlo *գեհեզայ* kmpqs *գեհեզի* r *ըեհեղեայ* փխ. *դէեզի* dblo *բորոտին* A սկզբնապես *գողսն* ձախ լուսանցքում ուղղված *ղողանսն* LY *գողունսն* I *գաւղոսն* JQô *գողաւսն* afkms *գողաւնս* ap *գողունս* beq *գողանաս* hlor *գողին* c *գնաւղըսն* փխ. *գողաւնսն* IJKLMOPQRSTVXYZWbefkmpqs *անէծքն*
2 a *նորին* bq *նոցա* Yacdmps *եղիցի* d *գի* aeq չիք *ի* R *գիտին* r *եղիցին գրելոց* փխ. *դիտին խնդրելոց* Y *արիւն*
3 B *այգ* b *արժանաւոր* b *խնդրել* d *արդ լուարուք* befq *զմարգարէին* bd *մարգարէին որ ասէ թէ* (b չիք *թէ*)
4 M *ձեռօք* q *իւրոց* BEFadkrs *յանաւրէնութենէն* D *անաւրէնութենէն* r *յաջ* beq *աջք* փխ. *աջ* GH *են* փխ. *է*
5 ABEFOPUVacfknrz *կաշառով* lo *կաշառոջ* b չիք *կաշառաւք* բացի chl oprz-ից մնացած ձեռ-երը չունեն *տէր* a չիք *ըստ* ahl *զգործս* QRSTXYZô *նոցա ըստ գործս* (Xo *գործոց*) *նոցա* (K *նոցա*) փխ. *ըստ գործս*
6 bcdefq *թէ* z *հիմնն* X *գլուխ* beq *եւ ապա* abcdefhklmopqrs չիք *եւ* (*միջինքն*) abkqs *միջիքն* d *միջինք* r *որ* փխ. *ոչ* p չիք *ոչ*
7 eq *աւազոյ* b *կառայվարն* բացի AW-ից մնացած ձեռ-երը *կառաւար* Y *կառ նորա* փխ. *կառքն* bq *որպէտքն* de *որպետք* GHKLMOQRSTVXZWoûl *որպէս* Y *որո* փխ. *որպէա*
8 û *նաւավարք* bq *նաւ* h *ծուփածուփ* U *ծովածուփ լինի* Wp *խաշնարածքն* û *հովիւ ծոյլ* be *ոյս* (q *յոյս* l *յայլ*) փխ. *յոյլ* û *խաշանց խոտաճարակ վնաս մահու* dq *խաշինք* b *խաշինքս*
9 A սկզբնապես *զմահու*, ուրիշ ձեռքով աջ լուսանցքում ուղղել են *զվնասու*. պահեցինք *զվնասու* ձևը. որովհետև կանոնագրքի մի նմուշ նույն սյատառիկի (IX—X դդ.) համապատասխան հատվածում հանդիպում ենք նույն բառին a *զվնաս* be *վնասի* cdfkmpqs *զըվնասի* h *վնաս* lo *վնասու* JKLSTô *զվնասու մահու* MRUX *զմահու զվնասու* Y *զմահու վնասակար* B սկզբնապես *զմահու*, ապա ուղղել են *զվնասու* Y *խոտս* h *ուխտ* փխ. *խոտ* JKLMQRSTXYZon *ճարակեն* Udeq *խոտաճարակին* h *ճարակէին* û չիք *զի եթէ* befq *թէ* Y *յառաջնորդք* uhl *առաջնորդ* oû *օրինաց* q *տնաւրինացն*
10 c *հաստատունք* e *հաստատուն են եւ* KLMQRSTXYZô *ճշմարտիւ* acdefhklmopqrs *ճշմարիտք* b *ապա ճշմարիտք եւ ապայ* U *ճշմարիտ պարտի լինել ապա* ubfq *կարգեալք*
11 bq *տա թաղեալք* փխ. *սայթաքեալք* û չիք *եւ եթէ* bq չիք *եթէ* ô *անժարժ* DH *շինուած* Wehlo *շինուածքն* bd *շինուածք*

ոչ դետավէժ։ Եթէ հովիւն քաջ՝ հաւան ոչ գազանակուր։ Եթէ դէտն զգոյշ եւ արթուն՝ ապա զաւրքն ի խաղաղութեան եւ ոչ խողխողեալ։ Քանզի դուք, վարդապետք, դէտք ժողովրդեան, աւրինակ էք աշխարհի, ընդ ձեզ հայեցեալ՝ զուսումն ձեր յառաջ բերեն. ապա զգոյշ։

ՇՂԱ (ՇՋԼ) ԺԷ. Եթէ ոք նշխարս մարտիւրոսի կամի դնել, առանց եպիսկոպոսի աշխարհին՝ մի՛ դիցէ։ Զկիշատակս մարտիւրոսաց եւ զժողովս՝ առանց եպիսկոպոսին հրամանի մի՛ ոք իշխեսցէ առնել։ Եւ եթէ ոք ի սուրբ տեղեացն մարտիւրոսս բերցէ, առ եպիսկոպոսն բերցէ վկայաթեամբք եւ թղթովք եպիսկոպոսացն՝ ուստի եբերն. եւ իւրեանց եպիսկոպոսին հրամանաւ դիցէ՝ ուր արժանն է դնել։

Եթէ ոք սեղան կամիցի կանգնել տէրունական խորհրդին, առանց եպիսկոպոսին մի՛ ոք իշխեսցէ կանգնել։ Բայց նշխարացն յանուն, զոր բերին, մեծապէս տաւնախմբեսցեն յամենայն տարւոջ

1 Y դետնավէժ u դետավեժէ u չիք եթէ ub հովիւ h որ փխ. (հաւտն) ոչ u զօղանակուր b զաղանա Z չիք եթէ դէտն... ապա beq դետն (d տղետք) փխ. դէտն

2 hlor զգույշ եւ արթուն է դէտն DGHKMQRYhepq զգուշ o չիք զգոյշ եւ, եւ փխ. ապա d ապա եւ զօրքն n զօրք d չիք ի, խաղաղական J ի խաղաղութիւն Y ի խաղաղութիւնն bq խաղողեալ (R խաղխաղեալ) փխ խողխողեալ

3 abcdehklmopqrs աղէաք f դետք Uû չիք դէաք acdmps ժողովրդականաց k ժողովրդոց befq եւ աւրինակ Q աւրինակէտք Y օրինակք

4 Y չիք էք hlor եւ ընդ d հայեալ DH ձեզ o առաջ befq բերիցեն r բերան d չիք ապա զգոյշ

5 MQûelq զգուշ Y զգուշ լեր o զգոյշ լեր b զգուշութեամբ

6 r ոչ փխ. ոք Qeq զնշխարս Yôabcd efghklmopqrsz մարտիրոսաց բացի ABE-ից մնացած ձեռ-երը մարտիրոսի DGH չիք առանց.... եւ զժողովս՝ տող 7-րդ

7 û աշխարհի Vacdhklmoprsz դնիցէ u դիցի յիշատակ b զյիշատակ Vg մարտիրոսացն z զմարախւրոսացն բացի Aakm-ից մնացած ձեռերը մարտիրոսաց Eôûbq ժողովս

8 Wôûd եպիսկոպոսի MQbd հրամանին cp հրամանաց q միտք փխ. մի ոք b չիք ոք ûknps չիք եւ b թէ

9 r չիք ոք befgq տեղեաց d տեղաց EJKLMPQRSTUVXZômns մարտիրոսս BCDFGHIOYWûbcdefgh klopqr մարտիրոս az մարտիւրոս oû չիք առ.... բերցէ q եպիսկոպոս ABCDEFGOR բերիցէ H բերից n բերցեն b չիք բերցէ

10 ûbdefghklmopqs վկայութեամբ beq իւրով (g իւրովք) փխ. եւ (թղթովք) e թխտովք H թեթեւովք փխ. թղթովք udps եպիսկոպոսաց û եսեր

11 û իւրեան q իւրոց bq եպիսկոպոսն d եպիսկոպոսի IJbq հրաման Vebklmpqz հրամանաւն d հրամանօն hlor դիցեն IJKLMQRSTX YZûdefkq արժան է oz արժանի է hlor եւ արժան է F չիք է

12 aceg եթէ-ից առանձին ճողված համապատասխան №-ով Y եւ եթէ DGHkmpqs կամի E կամիցէ ô կանգնիլ, չիք տէրունական W խորհրդւոյն dkmpsz խորհրդոյն

13 û եպիսկոպոսի hlor չիք ոք abcdefg hloqrz ի նշխարացն E զնշխարաց q ի նշխարաց

14 IJKLMQRSTXYZôûefgkmps անուն bq անունն E յան[ուն] բացի abc defghloqrz-ից մնացած ձեռ-երը չունեն զոր բերին ôr տօնախմբեսցին q տաւնախմբեսցին hlo տօն խմբեսցեն b տաւնայխնպեսցեն d խմբեսցին փխ. տաւնախմբեսցեն ôkmnps ամենայն Yôabcdefglq տարւոջ kmps տարւոջն û տարւոյ

յաւր բերելոյն. եւ պատուոյ եւ սրբութեան զգոյշ, զի մի՛ ի ցասումն մտեալ սուրբ ճգնաւորացն որ վասն Քրիստոսին չարչարեցան, ցասումն աշխարհի հասցէ փոխանակ բարեխաւսութեան։

ՇՂԲ (ՇՁԸ) ԺԸ. Եթէ վարդապետի ուրուք զաշակերտ կամ զժողովրդական կամ զքահանայ նզովեալ իցէ կամ բանադրեալ կամ կապեալ բանիւ վարդապետութեան, այլոց տեղեաց վարդապետ կամ եպիսկոպոս կամ երէց մի՛ իշխեսցէ զանիծեալն աւրհնել եւ զբանիւ կապեալն լուծանել, բայց եթէ հաւատովք եւ ի սէր հոգեւոր յուղղութիւն եկեսցէ. ապա խաղաղասէր վարդապետն բարեսէր խրատու բարեխաւսութիւն արասցէ հնազանդեցուցանել ընդ բուն վարդապետաւն. վասն զի «Մի է Տէր ամենեցուն, մի հաւատ, մի մկրտութիւն».*

* Եփես. Դ, 5

1 ô աւուր befgq յաւուր kms աւր p օր z զաւր Ն. Ակինյանի ուղղումն է befgpq բերելոցն d բերել E չիք եւ (պատուոյ) IKLMKUZW պատւոյ bq չիք և պատուոյ... չարչարեցան Y սրբութեանն MQYd egp զգուշ R զգոյշալի, չիք զի STô զի ի մի ի dhlor չիք ի u ըստ պատշաճի եւ տօնի իւրեանց փխ. յաւր բերելոյն... փոխանակ բարեխաւսութեան՝ տող 3-րդ

2 Idimr մտեալ Sô միտեցեալ eg չիք միտեալ սուրբ... չարչարեցան ցասումն E ճգնաւորացս f ճգնաւորաց Ynr որք Hd չիք որ IJKYWôɔcdfh klmopsz քրիստոսի Y չարչարեցան վասն ցասումն

3 b եւ ի գիպումն q եւ[ի գի?]պումն փխ. ցասումն b յաշխարհի LRZ ps բարեխաւսութեանն K բարէխաւսութեանն T բարեխոսութեանն Y բարեխօսութեանն d բարէխաւսութեամբ r բարեխօսութեամբ b բարէխաւսութեամբ սուրբ մասին մարտիրոսաց

4 Hacdf վարդապետ bq վարդապետք g չիք եթէ վարդապետի.... յաւիտենից ամէն՝ 466-րդ էջի 4-րդ տողը. թերթերը ընկած են եղել նախաղաղափար օրինակում, որից արտագրել են այս Ձեռ-ը H իւրուք OW զաշակերտս oü աշակերտ b զաշակերտք HXûb ժողովրդական

5 Oûb քահանայ Unr զքահանայն ô զքահանայի W նզովեսցէ, չիք իցէ Yb չիք կամ կապեալ

6 Y վարդապետութեանն bbklmop qrs վարդապետութեամբ A այգոց B—Zoûanp այլոյ kms զայլոյ bdp տեղաց

7 Y եւ փխ. կամ abcdefq մի (b կամ) աւրհնեսցէ զանիծեալն եւ մի իշխեսցէ I զանիծեալնն r օրհնեալ abcdefq չիք եւ Un չիք եւ զբանիւ... լուծանել ou բանիւ p կապելալ bq կապեալ kms կապեալսն

8 Vûdz արձակել փխ. լուծանել ûk mps թէ Y հավատով բացի abcdefh loqrz-ից մնացած Ձեռ-երը չունեն ի W սիրով u հոգեւոր սիրով befq եւ յուղութիւն (f յուղղութիւնն) MU Vôkmprs ուղղութիւն Q յուղութիւն a յուղղութիւնն c յղութիւնն W յազթութիւնն փխ. յուղղութիւն

9 kmps ածիցէ փխ. եկեսցէ ô չիք բարեսէր... ընդ բուն b բարէխաւսութեամբ q բարեխաւսութեամբ d բարեխօս

10 befq հնազանդէ L չիք ընդ befq չունեն ընդ բուն.... ապա եթէ երէցն՝ 463-րդ էջի 3-րդ տողը. այս հատվածը b-ում ընկել է, իսկ befq-ում ընդօրինակված է սյակասավոր. որը այդ Ձեռ-երում պատահում է մի քանի անգամ, այդ պատճառով էլ b-ի գրիչը գրում է պակասիցէ իսկ f-ի գրիչը Ձեռ-ի 237 բ էջի ծախ լուսանցքում գրում է. ի հոս պակաս շատ կայ r չիք բուն o [վարդապետ]աւն u վարդապետին

11 kps չիք վասն s չիք զի, զմի, û չիք է o տէրն kms մի հաւատ մի պատիւ մի մկրտութիւն p չիք մի հաւատ Y եւ մի մկրտութիւն

մի պատուիրանք են առ ամենեսեան եւ միում յուսոյ ակն ունիմք,* պարտ է զնոյն միաբանութիւն պահել յամենայն եկեղեցիս. զարժանաւորս աւրհնութեանն միաբան աւրհնել եւ զոչ արժանիսն միաբան ըմբերանել եւ պատուհասել։ Զի ի միաբանութենէ ամենեցուն եւ քարոզութիւնն հաստատուն լիցի եւ հաւատարիմ ամենեցուն, ըստ տէրունական բարբառոյն, թէ՝ «Յայսմ գիտասցեն զձեզ, թէ իմ աշակերտք էք, յորժամ միաբանիցէք եւ զմիմեանս սիրիցէք»։**

ՇՂԳ (ՇՁԹ) ժԹ. Եթէ ոք ի մծղնէութեան գտցի կամ երէց կամ սարկաւագ կամ ի հաբեղայից՝ քահանայութիւնն լուծցի, աղուեսդրոշմ ի ճակատն դիցի եւ ի տեղիս ճգնաւորաց յապաշխարութիւն տացեն։ Ապա թէ դարձեալ ի նմին գտցի, զջիղսն զերկոսեան կտրեսցեն եւ ի գողենոց տացեն, զի «Մարդ ի պատուի էր եւ ոչ իմացաւ»։*** Դոյն պատուհաս եւ աբեղայլին։ Ապա թէ արք կանամբք եւ որդ-

* Համտ. Բ Մակ. Է, 14 ** Յով. ԺԳ, 35 *** Սաղ. ԽԸ, 13, 21

1 z պատուիրան ud չիք են Q ամենեսեանն d ամենայն Uacdn միոյ u միով յուսով
2 Mac միաբանութիւնն OW միաբանութեամբ Sôkm ամենայն l չիք յամենայն... աւրհնութեանն OV Wdh յեկեղեցիս
3 U արժանաւոր ahor զարժանաւորսն CDGHIMQSZWôûdhkmops աւրհնութեան Y չիք աւրհնութեանն r միաբան օրհնութեան Y օրհնել միաբանութեամբ P միաբան... պատուհասել ձախ լուսանցքում r չիք աւրհնել եւ HQZûh ոչ Qh դարժանիսն u արժանաւորս
4 hlo ի միաբանութենէն c ի միաբանութեանն է H չիք ի
5 H է փխ. եւ (քարոզ.) CDGHûn քարոզութիւն IJQSWo քարոզութեան MOPRTVZ քարոզութեանն A եւ քարոզութիւնն... ամենեցուն աջ լուսանցքում achlor լինիցի
6 Y չիք ամենեցուն KLMQRSTX YZô բանին A յայս Hodr այսմ achlor ծանիցեն (d ծանիցին) փխ. գիտասցեն Y գիտասցեն ամենեքեան զձեզ
7 X չիք զձեզ kmps զձեզ մարդիկ թէ իմ աշակերտք էք եթէ սիրէք (p սիրիցէք) զմիմեանս եւ ընդ միմեանս միաբանիցիք (ps միաբանեցէք) d աշակերտ
8 Yo զմիմիանս o միմեանս SUl սիրեցէք F չիք սիրիցէք c սիրիցէք եւ այս աւրէն է
9 m թէ Y ի մծղնութեանն û կամ աբեղա կամ երէց կամ սարկաւագ
10 Yô եւ փխ. կամ LMQRSTZ ի հաբեղայիցն Ycr ի (r չիք ի) յաբեղայից dhklmnops ի (hlo չիք ի) աբեղայից IMOQSXWdln քահանայութիւն û քահանայութենէ o զկարգն փխ. քահանայութիւնն kmps եւ աղուեսդրոշմն (p աղուեսդրոշմ) Y աղուէշդրոշմ ad աղուեսդրոշմն h աղուեսադրոշմ I աղուեսայդրոշմ kms չիք ի (ճակատն) û ի ճակատ
11 o դիցէ û ի տեղի BCDEFGHR Xac ճգնաւորացն IJûdhklmnop rs ապաշխարութիւն o ապաշխարիցէ W չիք տացեն
12 kmps եւ ապա GHLUhlnorz եթէ ER զջիլսն û ջիլսն GHLMQRST XYZ երկոսեան o երկոսեանն achlo զերկոսին d երկոսին km ps զերկոսեանն r բ-ուսին H կարեսցեն փխ. կտրեսցեն K չիք եւ
13 Q ի կողենոց Xcd ի գողենոցն KL QSTZ զի ի մարդ ի I ի պատու do ի պատիւ
14 kmnps նոյն o այս փխ. նոյն ú չիք դոյն... աբեղային CG հաբեղայից DH հաբեղային o աբեղայից dhkl mops աբեղայիցն IVXûhlorz եթէ Y չիք թէ k որք (d ոք) փխ. արք r կանամք GIJKMQSTVYWôachk lmoprs որդովք d որդով

ուվք գտցին լաղանդին, զարանցն եւ զկանանցն եւ զիրագէտ մանկանցն զչիղսն կտրեսցեն, աղուեսդրոշմ ի ճակատն դիցեն եւ ի գողենոց սացեն յապաշխարութիւն. եւ մանկունքն որ չեւ իցեն գիտացեալ զպղծութիւնն, կալցին եւ տացին ի ձեռս սուրբ պաշտաւնէից Աստուծոյ, որ սնուսցեն եւ ուսուսցեն զնոսա ի հաւատս ճշմարիտս եւ յերկիւղ Տեառն։

ՇՂԴ (ՇՂ) Ի. Եթէ յուրուք ժողովրդի չարագործ գացի եւ երիցունքն գիտիցեն եւ ոչ յայտնեսցեն եպիսկոպոսին, եւ յորժամ քնին լինի՝ ի վերայ հասանիցեն եւ ճշմարիտ իցէ, եւ գիտէր երէցն աւուրք եւ ամսովք ժամանակաւք զգործս նոցա եւ ոչ բողոքեաց եպիսկոպոսին, զմծղնէից զպատուհասն զոր եդին կանոնք՝ կրեսցեն. եւ երիցունքն զերիցութիւնն մի իշխեսցեն պաշտել ի կեանս իւրեանց,

1 o գտցի u գտցեն ac գոյին փխ. գտցին ókmps աղանդին o զարարանց բացի Vkmpsz-ից մնացած Ձեռ.-երը զարանց û չիք զարանցն... մանկանցն acdhklm.ıo զկանանց r կանանց

2 Pc մանկանց d զիրօադէտ hlo rz մանկայոյն ER զչիլսն OW զչիլքըն û չիլսն Y աղուէշգրոշմ dk ms աղուեսղրոշմն h աղուեսագրոշմ l աղուեսայգրոշմ kms չիք ի Y ի ճակատսն u ի ճակատ

3 Yd ի (d չիք ի) գողենոցն km ի գողենոցս Y տայցեն s ստացեն IJoû kmps ապաշխարութիւն Q որ փխ. եւ ln մանկունք d չիք որ kmps մինչեւ փխ. որ չեւ a ոչ երեւիցեն փխ որ չեւ իցեն û չեւ եւս իցեն I չիցեն փխ. չեւ իցեն

4 FIKLMQRSTVXYZWôdhlnpz զպղծութիւն û պղծութիւն o պղծութիւնն DGHdn տացեն Y տայցեն kms տարցին acd ի ձեռն d չիք սուրբ M պաշտոնից n պաշտաւնէից

5 DG սնուսցեն զնոսա d սնուցանեն û չիք որ սնուսցեն d ուսուցանեն HR չիք եւ ուսուսցեն

6 Y ճշմարտութիւնն hkmrs ճշմարիտ Qôlmp երկիւղ ks երկեղ Y յերկիւղիւ û զերկիւղ, աստուծոյ փխ. տեառն o տեառն կացցեն

7 d թէ ô եթէ ոք ուրուք բացի ABEF OPUYWac-ից մնացած Ձեռ-երը ուրուք d ժողովուրդ ի չար գործ IJû չարագործ զտանիցի ժողովրդի ôkmps երիցունք գիտասցեն û երեց գիտէր

8 Yo յայտնեսցին u բողոքեալ փխ. յայտնեսցեն o եւ եպիսկոպոսին եւ u չիք եւ (յորժամ) ô որժամ kps քննեն m քննեսցեն û քննեալ բացի BCDEFGHz-ից մնացած Ձեռ-երը քննին BCDEFGH լիցի kmps լինիցի IJKLMOPQRSTVX YZW լինին û ստուգեսցեն փխ. լինի ô չիք լինի ի վերայ հասանիցեն

9 û չիք ի վերայ հասանիցեն... զմծղնէիցն՝ տող 11-րդW ի հասանիցէն hl հասանիցէ R հատանիցեն z եթէ փխ. եւ (ճշմարիտ) hl չիք եւ ճշմարիտ իցէ d հասանիցին իցեն եւ գիտիցէ ô ճշմարիտն իմասցեն որ էրէ(ց?(բազում ժամանակօք փխ. ճշմարիտ... ժամանակաւք achlo գիտիցէ r գիտէ

10 d կամ փխ. եւ (ամսովք) VWkp ամսօք os ամսաւք d ամսով յառաջ ժամանակաւք hl ամօք փխ. ամսովք BCD FGHJLSWckmnps եւ ժամանակաւք ô յառաջ գիտէր եւ ոչ բողոքէր փխ. զգործս նոցա եւ ոչ բողոքեաց c բողոքեսցէ

11 CHacdlp զմծղնէից ô այլ զմծղնէյից BCDEG ‹MVYoacdhloprs պատուհասն u կանոնք զոր եդին .պատուհաս կրեսցէն եւ երեց d կանոնքս achklmoprsz կանոնքս ô երիցունքն կրեսցեն

12 IJ երիցունք CDFGHIJMQSXW dıı զերիցութիւն ôû չիք զերիցութիւնն kmps մի իշխեսցեն զերիցութիւնն û իշխեսցէ Y առնել փխ. պաշտել ôr չիք ի, զկեանս

զի միւս երէցն կամ վանական որ կայ ի տեղիս նոցա, ընդ նոսա հայեցեալ՝ ճշմարիտ հովուեսցեն ժողովրդոցն։

Ապա եթէ երէցն ասիցէ ցեպիսկոպոսն եւ վկայութեամբ յայտ առնիցէ, եւ եպիսկոպոսն կամ կարասի առնուցու եւ ծածկիցէ կամ աչառիցէ, եւ վկայութեամբ յայտ եկեսցէ, թէ արդարեւ եհաս յականջս նորա բողոք երիցանցն եւ նա արհամարհեաց զպատուիրանս Աստուծոյ եւ կորուսելոցն խնդիր չարար եւ չեղեւ նախանձախնդիր եւ վրէժխնդիր աւրինացն Աստուծոյ, անկեալ կործանեսցի յաթոռոյն, եւ երէցն անպարտ եղիցի։

Ապա եթէ եպիսկոպոսն ջանացաւ եւ վրէժխնդիր եղեւ, եւ երիցունքն եւ այլ մարդիկն վկայեսցեն զաշխատութենէ եպիսկոպոսին որ զչարագործն յայտ արար իշխանութեան ուրուք, եւ իշխանն, որ էր յաշխարհին եւ գեաւղջ ուրուք աւագ, նախարար

1 H *զմիւս* փխ. *զի միւս* XY *միուս* acd hkloprs *մի ևւս (z մեւս)* փխ. *միւս* dm *էրէց* kps *երէց* û չիք *միւս երէցն կամ* ô չիք *երէցն* I *վանական*... *հովուեսցեն* պատռված րն-կած է ս *ի տեղի*

2 ó *հայեսցեն* oaops *հովեսցեն* d *հովեսցին* u *ժողովրդոց* n *ժողովրդոցն*

3 acdp *թէ* beq *պակասիցէ* փխ. *ասիցէ* ó *եպիսկոպոսին* b *եպիսկոպոսն* q *յեպիսկոպոսն* hl չիք *եւ* û *եթէ եպիսկոպոս ոչ ունկն մատոյց եւ ծածկեաց եւ չեղեւ նախանձախնդիր եւ վրէժխնդիր օրինաց եպիսկոպոս անկեալ կործանեսցի աթոռոյն եւ երէց անպարտ եղիցի* փխ. *ապա եթէ երէցն*... *անպարտ եղիցի*՝ 9-րդ տող b *զվկայութեամբ յայտն* W *յայտնի ասցէ*

4 p *արասցէ* փխ. *առնիցէ* abcdefhlo qr չիք *կամ (կարասի)* H *կամակարասի* br *կարասցի* d *առնիցու* a *առնիցէցու* hl *ծածկեսցէ* Y *եւ կամ*

5 hl *ի յայտ* p *յայտնեսցի* փխ. *յայտ եկեսցէ* kmorz *եթէ* d *յարդարեւ* kmps *արդար* ôk⁰ps *ականջս* c *յականցս նորա եհասբողոք* a *յանկանջս*

6 o *երիցանձ* bkmqs *իրիցանցն* f *երիցաց* R *արհամարհեց* e *ա[ր]համարեաց* J *զպատուհանս* փխ. *զպատուիրանս* R *պատուիրանս*

7 G *եւ (կորուսելոցն)* կրկնված է c *կորուսելոյն* d *կորրոյսելոցն* b *չարայչար* eq *չարաչար* P *չարար*... *վրէժխնդիր* ձախ լուսանցքում Q *եղեւ* ô *ոչ եղեւ* M *նախախնդիր* d *նախանձայոյզ* XYWhl opr չիք *եւ վրէժխնդիր*

8 R *օրինացն* S *գործանեսցի*

9 bq *ի յաթոռոյն* kmprs *աթոռոյն* LQR SXYZô *յաթոռոյն (o աթոռոյն) որ ծածկեն զշնացողսն (Y զշնացօղսն ô զշնացօղն) եւ երէցն (Yô էրէցն)* որոշ Ձեռ-երում՝ AIKMT *որ ծածկեն զշնացողսն* հատվածը դրված է աջ կամ ձախ լուսանցքում. Ն. Ակինյանը ենթադրում որ դա երկրորդական վերնագիր է b *յէրէցն* d *լիցի*

10 u չիք *ապա* I *ապա եթէ*... *զաշխատութենէ եպիսկոպոսին* պատռված ընկած է ad *թէ* û *եպիսկոպոս* ûac def *ջանաց* bq *ջանա* u չիք *եւ (վրէժխնդիր)* or չիք *եւ (երիցունքն)*

11 Rbqs *իրիցունքն* o *երիցունք* f *երիցուքն* u չիք *եւ երիցունքն եւ այլ*... *ուրուք աւագ*՝ տող 13-րդ AF *այդ* p չիք *այլ* QVYknps *մարդիկքն* Sh *մարդիքն* o *մարդիք* c *մարդիկ* U *վկեսցեն* b *վկայեսցեն* e *վկայեցին* q *վկայիցեն* ô *զաշխատութիւն* c *զաշխատութեանն է*

12 բացի ô-ից մնացած Ձեռ-երը *եւ* փխ. *որ* dmq *զչարագործսն* b *յայտն* Y *իշխանութեանն* bqr *յիշխանութենէ* ABCDEFGHOPUVWacdfh lo *յիշխանութեան* r *յուրուք* s *ուրոք* Mô չիք *եւ*

13 ô չիք *իշխանն որ էր* o *յիշխանն* p չիք *որ էր* IJMOQVYWôdebrz *աշխարհին* kms *աշխարհացն* p *աշխարհաց* h *գեաւղջն* kms *գեղջն* LOPRUXenz *գեւղջ* I *գեւղջն* M *զաւղջ* V *գիւղջն* p չիք *գեաւղջ*.... *տէր* բացի AIJKQSTZócfo r-ից մնացած Ձեռ-երը *գեղջ* kms չիք *ուրուք* acefhklmors *աւագ* *որ* bq *աւագոքն* d *օգօք* ô չիք *աւագ* u *սակայն նախարար կամ տէր*

տէր գաւառին, կամի պղծութեանն թիկունք լինել եւ զշնացողսն ղաւղել եւ թաքուցանել կամ վասն կորուսիչ արծաթոյ կամ վասն ակնառութեան եւ ծառայութեան, եւ ոչ ընտրեսցէ զՔրիստոս սիրել եւ զպատուիրանս նորա եւ վրէժխնդիր աւրինացն Տեառն եւ հոգւոց եւ մարմնոց լինել, եղիցի նզովեալ այնպիսին եւ յեկեղեցւոյ սրբոյ ի բաց կացցէ, մինչեւ տացէ զպղծագործսն ի ձեռս եպիսկոպոսին։

Եթէ ի նախարարի տան գացին պղծութիւնքն, կամ կին նորա կամ դուստր կամ որդի կամ ինքն իսկ գլխովին, եւ ոչ զընտանիսն ի ձեռս տացէ եպիսկոպոսացն եւ ոչ ինքն ի սրբութիւն դարձցի, բռնապաստան կամիցի լինել, ամենայն տամբ իւրով եւ ծննդովք եւ կենաւք նզովեալ լիցի. ի հրապարակ մի իշխեսցէ գալ. ընկերք եւ աշխարհ ամենայն մի հաղորդեսցին ընդ նմա մինչեւ թէ ինքն

1 z կամ ի û չիք կամի M ի պղծութեան FIOQSUXWôûbdefnpq պղծութեան M լինին û լինի չարագործին J զշիացողսն q շնացողսն b շնացողսն լինել ղաւղել û չիք եւ զշնացողսն ղաւղել եւ բացի A-ից մնացած Ձեռ-երր զշնացաւղսն

2 IJ շաւղել n կամ փխ. եւ u թագուցանելով ûb չիք կամ վասն կորուսիչ արծաթոյ c արծաթոյն կորուսիչ Mbefq արծաթոյն a արծոյ Y եւ փխ. կամ (վասն) û չիք կամ

3 Y ակնառութեանն եւ ծառայութեանն bq ծառայութեամբ U չիք եւ ծառայութեան Y չիք եւ (ոչ) û չիք եւ ոչ ընտրեսցէ... եւ մարմնոց լինել՝ տող 5-րդ

4 h ընտեսցէ ps չիք եւ (վրէժ.) hl զվրէժխնդիր OYW օրինաց hl աստուծոյ փխ. տեառն ôhlor չիք եւ (հոգ.) IJôOPVYôacflp հոգոց Un հոգւոցն beq հոգ[..?] h հոգոյ

5 e չիք եւ (մարմ.) Un մարմնոցն hlor մարմնոյ I եւ մարմնոց... զպղծագործսն ի պատռված ընկած է Y չինել ô լինիլ hlor եղիցին u նզովեալ եղիցէ b ապա այնպիսին Vz այսպիսին û չիք այնպիսին QVYfhor յեկեղեցոյ BCEFd klms եկեղեցւոյ ôabcepq եկեղեցոյ û եկեղեցւոյն

6 û չիք սրբոյ bq կալցէ ef մինչ û տայցէ dkmps տեսցէ փխ. տացէ Q զպըղծագործեն SZôcefq զպղծագործն u պղծագոյն Y զպղծագործս bcde hkımopqrs ի ձեռն (c կրկնված է) a չիք ի ձեռս q եպիսկոպոսն

8 c թէ bq չիք ի e նախարարաց ûkmps ի տան b տանն Eûdbkl ms գոցեն befq գոցի ûd պըղծութիւնք o չիք կամ Y կինն ôû չիք նորա

9 ôû եւ փխ. կամ (դուստր) bd դուստրն ms ուստր r դուստր նորա կամ o չիք կամ (որդի), որդիք d որդին W ինքեանք KST գլխովնն bq ի գլխովին RXY չիք եւ ոչ... եպիսկոպոսացն Hhlo ընտանիսն So ks զնտանիսն

10 ad ի ձեռն ocdlopr եպիսկոպոսին û եպիսկոպոսաց hl ի դպրութիւն փխ. ի սրբութիւն

11 V բռնապաստանն befq ի (e չիք ի) բուռն ապաստան b կամի p կամին ô լինիլ û չիք ամենայն տամբ.... պատուհասին զոր եդաք՝ էջ 465 տող 5-րդ beq տամբն Hdk տամբք r տամք Ճkmrs իւրովք ô չիք եւ p ծննդովք իւրովք D ծննովք on ծննդով b ծնընդեաւքն

12 G կէինօք b կենօքն hlor չիք եւ կենաւք beq նզովի ar եղիցի fh io լիցին beq չիք լիցի Y եւ ի հրապարակ abcdekmpqs ի հրապարակս d յիշխեսցէ bq տալ փխ. գալ

13 p ամենայն աշխարհ բացի Wacefh klmoqrsz-ից մնացած Ձեռ-երր աշխարհք E չիք ամենայն b չիք մի bq հաղորդեոցի p հաղորդեսցեն I մինչեւ... եկեսցէ պատռված ընկած է ô եթէ n չիք թէ U թեւն քնիցէ փխ. թէ ինքն իցէ

իցէ ի պղծութեանն՝ ի սրբութիւն եկեսցէ։ Ապա եթէ ինքն ոչ իցէ ի պղծութեանն, ղընտանիսն եւ ղծառայսն ի ձեռս տացէ եպիսկոպոսին գլխաւորի ի կշտամբութիւն։ Ապա եթէ յոստիկանի ի տան գտցի պղծութիւնն կամ ինքն եւ ընտանիքն, որպէս ասացաքն՝ ղընտանիսն կշտամբեսցեն ըստ ուրինի պատուհասին՝ զոր եդաք։ Ապա եթէ ինքն եւս ընդ ընտանիսն ի մծղնէութեան գտցի. կալցին միաբան պղծագործ ընտանեաւքն հանդերձ եւ ի հրապարակ ածցեն եւ առաջի գլխաւոր եպիսկոպոսին եւ առաջի մեծամեծաց իշխանացն եւ ուազ գատաւորաց, եւ միաբան վրէժխնդիր լինիցին ուրինացն Աստուծոյ, ոն տեսեալ այլոցն՝ սրբութեամբ եւ երկիւղիւ պաշտեսցեն զԱրարիչն ամենեցուն։ Զի ողջ ու կատարեալ լիցին կարգք աստուածպաշտութեան վրէժխնդրութեամբ ուրինաց

1 n չիք *իցէ ի պղծութեանն* EFH MQSWôdp *ի պղծութեան* BCDGr *ի պղծութենէ* X *ի պղծութենէն* h *ի պղծութիւնն* l *ի պղծութիւն* b չիք *ի պղծութեանն... ինքն ոչ իցէ* Y չիք *ի (սրբ.)* M *ի սրբութիւնն* r չիք *եկեսցէ... ոչ իցէ* o չիք *ապա* BEFOWcdefkmpqs *թէ* Y չիք *ինքն ոչ իցէ ի պղծութեանն*

2 kms չիք *ի (պղծ.)* BCDEFGHIQSXYW obdnqr *ի պղծութեան* ch *ի պղծութիւնն* l *ի պղծութիւն* Y *ընտանիքն* ô *զնաանիս* d *ընդանիսն* k *զնտանիսն* M *այլ զընտանիսն* BEF *ղծառայ* CDGHYô *զծառայս* cdr *ի ձեռն* o *տացէ ի ձեռս* efq *եպիսկոպոսի*

3 Rhr *գլխաւոր* Y չիք *ի կշտամբութեանն* I չիք *ի (կշտ.)* cr *ի կշտամբութիւնն* b *ի կշտամբութեամբ* BCDEFGHbcdefpq *թէ* G *յուստիկանի* on *ոստիկանի* acdkmoprs *յոստանկի* bq *յուստանէ* ef hl *յոստանի* BCDEFGHYôacdefh klmoprs չիք *ի (տան)*

4 e *գտանի* p *գտանիցի* ô *իցէ* փխ. *գտցի* FIJQSXWbeflnq *պղծութիւն* o չիք *պղծութիւնն* GH *իքն* d *պող-ծութիւն որպէս եւ ասացաք յինքն եւ ընգանիքն ղընդանիսն* BCDEF GHaclopr *կամ* փխ. *եւ (ընտ.)* z *եւ կամ* h չիք *եւ (ընտ.)* b *ընտանիք* q *ընդանիք* e *ընտանիքն նորա որպէս ասաց* BCDEFGHTY acefhklmops *ասացաք* bq *ասացին*

5 RSXfhk *զնտանիսն* Yps *ղընաանիս* o *զնաանիքն* bq [..?]*տանին* փխ. *զընտանիսն* r *կըշտամբեսցին* hfq *ուրինակի* e *օրինակի* KLMR STVXYZôn *պատուհասի*

6 BCDEFGHIacdekmps *թէ* m *եւս եւ ընգ* OWc *եւ* փխ. *եւս* BCDEF GH չիք *եւս* h չիք *ընդ* OW *ընտանիքն* u *ընտանիս* e *ընգանիսն* m *յընաանիքն* BXaei *ի մծղնէութիւն* AIJLOPSUWôûdhklopr s *ի մծղնութեան* Y *ի մծղնեութեանն* h *ի պղծութեան* փխ. *ի մծղնէութեան* abcdefkmpqs *գտցին* R XY *կալցի*

7 O *պղծագործն* Un *պղծագործք* W *պղծագործքն* d *մծղնագործք* YW ôhl *ընտանեօք* X *ընտանօքն* IJ *տանեաւքն* (u *տանեօք*) փխ. *ընտանեաւքն* d *ընգ[անե]աւքն* c չիք *եւ* abcdefkmpqs *ի հրապարակս*

8 I *ածցեն եւ առաջի գլխաւոր...,* *զպտուղ իւր սաստկեսցի*՝ 469-րդ էջի 9-րդ տողը ընկած է BCDEFGH hlo չիք *առաջի գլխաւոր եպիսկոպոսին եւ* u *եպիսկոպոսի* Vôabef mqz *մեծամեծ*

9 Yuabcdefhklmoprs *իշխանաց* c *եւ դատաւորաց եւ ուազգաց* MR XY *գատաւորացն* o *դատաորաց,* չիք *եւ (միաբան)* VYWûdq *լիցին* ackmoprs *լինին* hl *լինել* b *լինել վասն ուրինացն*

10 ef *օրինաց* u չիք *ուրինացն Աստուծոյ* a չիք *եւ* f *երկեղիւ*

11 L *յաւիտենից* փխ. *ամենեցուն* n *արդ* փխ. *զի*

12 OWbq *լինիցին* XYWûabdehlm opr *կարգ* ôk *կարք* n *ի կարգք* Y *աստուածպաշտութեանն* GW *վրէժխնդրութեան* Vôe *օրինացն* cz *ուրինացն* bq *յուրինացն* f *յաւրինաց*

եւ յարգանաւք որբոցն. զի գտցուք ճշմարիտ ծառայք Աստուծոյ բանիւք եւ արդեամբք, զի նոյնպէս հատուցմանց բարեաց ի բարերարէն Աստուծոյ ակն կալցուք եւ ժառանգեսցուք զպարգեւս նորա զանվախճան յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն։

1 H *յարկանգաւք* փխ. *յարգանաւք* W *յարգանօ* oud *որբոց* d *եւ զի* ô *ծառայ* h *ծառայքդ* l *ծառայդ*

2 H չիք *եւ* W *արաեամբ* ô *արդեամք* p *յարդեամբք* K *քանզի* BCDE FGHhlo *հատուցման* r *եւ. հատուցման* p *հատուցմանն* abcdefkm qs *հատուցումն* hlor *բարեացն*

3 d չիք *աստուծոյ* bdhklmoqrs չիք *եւ* aef *զպարգեւսն*

4 Ybc *անվախճան* q *անվաղճան* or *զանվաղչանս* z *զանվախճանս* ô *անվախճան ուրախութիւն յաւիտեանս* c չիք *ամէն*

ԺԹ

ԹՈՒՂԹ ՍԵՒԱՆՏԵԱՅ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԳԼՈՒԽՔ ԺԴ

Ա. Վասն սպանողի։
Բ. Վասն անասնագիտի։
Գ. Որ զազգական կին առնէ։
Դ. Յիսնամեայք որ ամուսնանան։
Ե. Որ պոռնկին։
Զ. Երիտասարդ որ պոռնկի։

1 ա կանոնախմբի N-ը մուծված է վերնագրում՝ *կանոնք ԺԹ Սեւանտեայ ապաշխարութիւն* JKLMOFQRST VXYZWô *կանոնք* փխ. *Թուղթ* b *Թուխտո* q *Թուխթո* s *[Թ]ուխթ* G *սեսանդեայ* W *ռեւանտեայ* ó *եւանդրեայ* Scdlrz *սեւանդեա* a *սեւանդաեայ* b *սերաստեայ* gq *սեւատեա* p *սեսանտեա* s *սեռանտիեայ* dhloprs *եպիսկոպոսին* JKLMOPQRSTVXYZ∧cbq չիք *եպիսկոպոսի* BCDEFGHJKLMQR Zeg *գլուխ* ô *գլխովքն ունի ժդ* G eg *ժդ* AOPSTUVWûabcdfhklmop qrs չիք *գլուխք ժդ* մեզ հավանական է թվում վերջին ձեռ-երի ընթերցումը, բայց միօրինակության համար *գլուխք ժդ* նշեցինք վերնագրում. ընդարձակ վերնագիր ունի n *կանոն ռեւանտեա եպիսկոպոսի զոր կարգեաց ընդ եպիսկոպոսացն մժր գլուխս ժդ*

2 ô չունի ցանկը և երկրորդ վերնագիրը KV *սպաննողի* Y *սպանողաց* km ps *վասն ապաշխարանք մեզաւորաց գնելոյ ըստ հրամանի գրոց*

4 OVWabcdefgkmnpqsz *վասն որ* b *զազգայկանն* d *ազգական* eg *զազգականն իւր* q *զազգականն* b *առնեն* d *առնու* kmps 4-րդ և 5-րդ տողերի միջև նոր վերնագիր՝ *որ շնայ ընդ քեռ.* այս 4 ձեռ-երում պ հոդվածը բաժանված է երկու մասի (տես 471 էջի 11-րդ տողը սրան համապատասխան էլ վերոհիշյալ ձեռ-երի ցանկի զ վերնագիրը հարմարեցնելով դ հոդվածին ցանկում գրել են երկու վերնագիր:

5 dez *վասն Ծ-ամեաք (z յիսնեմեայք)* Q *ռիսնեմեայք* n *վասն որք յիսնամեայք* Vi *յիսնամեայք* U *յիսնեմեաք* o *յիսնամեայքն* a *յիսնեմեմեայք* h *յիսունամեայք* lo *յիսոյնամեայք* q *յիսնամեաք* բացի Vi nq-ից մնացած ձեռ-երը *յիսնեմեայք* g *յիսնամեայք որ.... տեառն մերոյ յիսուսի քրիստոսի՝* 500-րդ էջի 3-րդ տողը ընկած է ô չիք *որ* OKlr *ամուսնան* Sq *յամուսնանան* d *ամուսնանա* Y *կին առնուն* փխ. *ամուսնանան*

6 bdez *վասն որ* n *վասն որք* F Ybfq *պոռնկի* G *պոռնկին* E *որ պոռնկի կնքաւոր* kmps *կնքաւոր Թէ պոռնկեսցի* փխ. *որ պոռնկին*

7 Wn *վասն երիտասարդի* HOPVz *որ (z վասն որ) երիզասարգ (P իտասարդ) որ* J *որ ի երիտասարդ որ* Y *որիստարտ* փխ. *երիտասարդ* L *պոռնկին* X *պռնկին* kmps *երիզասարգ Թէ պոռնկի (m պոռնկեսցի) եւ կին նորա աւրէնս (ps օրէնս) խնդրէ* փխ. *երիտասարդ որ պոռնկի* n չիք *որ պոռնկի* abce չիք *երիտասարդ որ պոռնկի*

Է. Որ շնայ։
Ը. Որ ի հաւատս կայ եւ յետս դառնայ։
Թ. Որ զխաւսեալ կին պղծեսցէ։
Ժ. Որ զոչ խաւսեալ կին պղծեսցէ։
ԺԱ. Երէց որ շնայ։
ԺԲ. Որ երկու կին առեալ է։
ԺԳ. Հաւատաւոր որ պոռնկի։
ԺԴ. Այր որ դկին իւր թողու։

Ի թղթի սաստ ապաշխարութեան բանս ԺԴ

Սեւանաոս եպիսկոպոս որ էք յԱստուծոյ ի Քրիստոսէ եւ ի Հոգւոյն սրբոյ քահանայից ի Տեառնէ՝ ողջոյն։

ՄԺԲ կաթողիկոսք ժողովեցաք եւ քննեցաք, որպէս եւ գտաք ի գրոց սրբոց, ցուցանեմք ձեզ։

1 dnz վասն որ շնայ b վասն որ շնանանայ e վասն որ շնացողաց K որ շնայ այնուհետև ուրիշները հետագայում ավելացրել են առնակին o որ ոք շնասցէ kmps որ շնայ եւ կին ունի

2 enz վասն որ Y ի հոտս փխ. ի հաւատս Wdkmps գայ Y յետ ծ եաս

3 enz վասն որ BCDEFGH որ իւր AUc դխաւս BCDEFGHf խաւսեալ BEFbeq կինն ohio պղծէ kmps որ զխաւսեալ (p դխօսեալ) կին պղծեսցէ իւր

4 JKLMOQRPSTVXYZWôz Ձեռ-երում ժ վերնագիրը ցանկում դրված է Նախավերջում, ԺԴ N-ի տակ, ուստի այդ Ձեռ-երում. հակառակ մնացած Ձեռ-երի. ցանկի վերջին համարը ունի հետեւյալ հաջորդականությունը՝

z	A
—	Ժ
Ժ	ԺԱ
ԺԱ	ԺԲ
ԺԲ	ԺԳ
ԺԳ	—
ԺԴ	ԺԴ

enz վասն որ b ոչ փխ. որ AJKLMPQRSTUXZô խաւսեալսն OVWrz խաւսեալն kps չիք խաւսեալ eq կինն r չիք կին X պղծիցէ oer պղծէ Ap պղծեցէ dhlmo չիք որ զոչ... պղծեսցէ

5 enz վասն երիցանց (n իրիցու.) H որ երէց որ M որէցն QSTXZ երէցն ò եէրէցն d երե[ց?] e շնան kmps երէց (m էրէց) որ շնայ կամ զողանայ եթէ սարկաւագ եւո է ի սոյն (mp ի նոյն)

6 enz վասն որ ò չիք որ, եեկուս b երկու կրկնված է ô կինս n կանայս ô առնու c առնուն bq առնէ d է առել ôe չիք է

7 e վասն հաւատորի n վասն հաւատաւորի z վասն հաւատաւոր l դատաւոր փխ. հաւատաւոր H աւատաւոր oq չիք որ L պոռնկին d շնա փխ. պոռնկի kmps չիք հաւատաւոր որ պոռնկի

8 enz վասն այր (n առն) ó որ այր դկինն H չիք որ bo դկինն o չիք իւր

9 Mdps չիք ի p [թ]ղթի r սաս փխ. սաս LMRTY ապաշխարութեանն n բանս cdfhl ԺԴ r ԺԴ Wakmps չիք ԺԴ e բանք սեւաաեայ եպիսկոպոսի ի թղթի սաս վասն ապաշխարութեան եւ փրկութեան (q ապաշխարութեան բանք) փխ. ի թղթի... բանք ԺԴ b չիք ի թղթի... բանք ԺԴ

10 GHô սեւտոս ô սեսանտոյ ûakns սեւանտիոս eiq սեւատիոս b սեւբատիոյ c սեւանդիոս d չիք ռեւանտոս ôd եպիսկոպոսք W է Ço աստուծոյ ô ի տեառնէ փխ. ի քրիստոսէ e եւ ի (քրխ.) bcfq չիք եւ

11 OPYôbcfhlo ի (b չիք ի) հոգոյն H քահանայ b ի քահանայից G ի քրիստոսէ փխ. ի տեառնէ p չիք ի տեառնէ KLST ողջւոյն

12 W երկու հարիւր տասն եւ երկու ûbeq ՄԺԲ p ՅԺԲ JKLMOQRSTUVXZôr կաթուղիկոսք n կաթուղիկոս beq հայրապետ (h եպիսկոպոսք u հովիւք հանդերձ կաթողիկոսօք) փխ. կաթողիկոսք l ժողովեցան r կնքեցաք փխ. քննեցաք oeiq չիք եւ (գտաք)

13 û չիք սրբոց ûd ցուցանեմ

ՇԴԵ (ՇԴԱ) Ա. Որպէս ասէ Տէր ցՄովսէս «Մի առնէք ըստ գործոց հեթանոացս, զի մուծանեն զձեզ ի մէջ իւրեանց, դի ոխար արարին դիս եւ բտղիւս զնոսա երկիր։ Ի գրոց իմանալք, դի՛ առաքեցէք առ իս»։ Ահա Արարածք եւ Մարգարէք առ ձեզ եւ Աւետարանք առ ձեզ են, ի նոցանէ կարող էք ուսանել եւ տալ ապաշխարութիւն անձանց ձերոց։ Մի արգելուք դապաշխարութիւն, զի «Մի եղիցուք կցորդ մեղաց աւտարաց*»։ Վասն զի, ասէ Տէր կամարար, թէ ոչ պահիցէք զպատուիրանս դայս, «Արգելցեն երկինք զանձրեւ եւ երկիրս զպտուղ իւր».** սատակեսցի երէ եւ գրաստ եւ թռչուն։*** Այս ամենայն լամս ձեր եղեւ. ոչ իմանալք, եղբարք։ Բննեցէք եւ ի բաց ընկեցէք «Զչարն ի միջոյ ձերմէ»,**** զի մի պարտաւոր եղիցուք արեան նոցա յաւուրն դատաստանի, վասն զի ի ձեռս քահանայիցն են «Փականք արքայութեան երկնից».***** զի մի եղի-

* Ա Տիմ. Ե. 22 ** Բ Օրէնք ԺԱ. 17 *** Համտ. Ովս. Դ. 3
**** Բ Օրէնք ԻԱ. 21 ***** Մատթ. ԺԶ. 19

1 Ա հոդվածը Ն. Ակինյանը իրավացիորեն նշում է որպես ներածական, Ա հոդվածի սկզբը համարելով 470-րդ էջի 13-րդ տողի *«ի բաց կացցուք»* բառերից. սակայն, մեր ձեռքի տակ եղած Ձեռ-երը հնարավորություն չեն տալիս վարվել այդպես: Դժբախտաբար չգիտենք, թե Ն. Ակինյանն այդպես ինքն է արել. թե ձեռքի տակ ունեցել է Ձեռ-գրական տվյալներ, որոնց մասին նշում չունի (տես ՀԱ, 1949, № 4—12): r *տէր մեր ցըՄովսէս* e *ցՄովսէս թէ մի*

2 bdq *ի միջի* M *ի մէնջ* q *իւրոց* b *արար*

3 H չիք *եւ.* Y *զգլտ (Z ըստ)* փխ. *բստգիւտ* z *սագլււտ* Khlor *յերկիր* beq *յերկրի* OW *եւ ի գրոց* b *յիմանայք* c *իմանամք* u չիք *զի առաքեցէք... տէր կամարար*՝ տող 7-րդ W *առաքիցէք*

4 VYhlo *յիս* Uabcdefhklmnopqrsz չիք *առ ձեզ (եւ աւետ.)* kmps *աւետարան* U չիք *եւ աւետարանք*

5 ó չիք *են* բացի YWobcdefhklmopqrsz-ից մնացած Ձեռ-երը *ի նոցանէն* o *քարոզէք* փխ. *կարող էք* bhq *ուսանիլ*

6 Ro չիք *անձանց... ապաշխարութիւն* ps *մերոց* Z *արգելլուք* abcdefhklopqrs *արգելցուք* eq չիք *դապաշխարութիւն զի մի եղիցուք* b չիք *դապաշխարութիւն... դայս արգելցեն*՝ տող 8-րդ

7 d *կցորդք* G *օտարաց մեղաց* S *յոտարաց* K *վասն ա*ս լուսանցքում d չիք *վասն* q *տէրն* Y *կամար* ua cdefhklmoprsz *եթէ*

8 Q *պահից* ó *արգեսցեն* k *արդելցին* V *յերկինք* bq *երկինքն* Rp չիք *եւ* BCDEGHoabdhl *երկիր*

9 OYWûb *սատակեսցէ* ps *յերէ* lM *երկրէ (ueq յերկրէ* b *յերկրի)* փխ. *երէ* OW *երէ վայրի (Oվ երտ) եւ գրաստ* b *զգրաստ* e *թռնուն*

10 û *յայս* Sodkmps *ամս* Fh *յայսմ (lo յայմս* û *վասն)* փխ. *լամս* Y *եւ ոչ* hlo *որ* փխ. *ոչ* o *իմանա* q *յիմանայք* DGKLMOQRSTVYZûbdehmnpq *եղբայրք* ó *յեղբարք*

11 d *ի բայր, ընկէր* H *մերմէ* d *պարտական* KLMQRSTX YZ *պարտաւորեսցուք* o *պարտաւորեսցու*

12 b *անուան* փխ. *արեան* hd *նորա* ô *աւուր* DGH *դատաստանին* oû չիք *վասն* abcdefkmpqs չիք *վասն զի... յաւուրն դատաստանի*՝ էջ 470 տող 3-րդ f ձեռագրի 239 էջի ձախ լուսանցքում գրիչը գրում է *քիչ մի պակաս կայ* Gohlnorz *ի (h չիք ի) ձեռն*

13 Wûhlnor *քահանայից են* Ynr *արքայութեանն* sQ *յերկնից*

ցուք իբրեւ զայնոսիկ, որ ինքեանք ոչ՞մտանեն եւ զայնոսիկ որ մըտանելոցն են՝ արգելուն: Ո՞չ իմանալք, եղբարք, որ արգելուն զապաշխարութիւն՝ ինքն տայ օարիւն նոցա յաւուրն դատաստանի, որպէս]ցուցանեն մեզ [Արարածք. զոր Աստուած անէծ եւ որոշեաց՝ ով է որ աւրհնէ զնա: Ո՞չ այսպէս ասէ Տէր՝ «Երկինք եւ երկիր անցցեն, յովտ մի ի նշանաց փոքրիկ ոչ անցցէ»**: Այժմիկ, եղբարք, քաւեալք եղիցուք ի մեղաց աւտարաց. քաւեսցուք զայնոսիկ, որ տգիտութեամբ յանցանեն, ասէ. նոքա «Զարքայութիւն Աստուծոյ ժառանգել ոչ կարեն».*** ոչ եթէ նոքա միայն, այլ եւ որ կցորդ են նոցա: Այժմ որոշեցէք զնոսա եւ տուք նոցա ապաշխարութիւն, եւ իւրաքանչիւր ըստ մեղաց նոցա: Մի՛ արտաքոյ աւրինաց, այլ ի գրոց, ի մեղաց, զոր Աստուած անէծ եւ նզովեաց: Ի բաց կացցուք այսուհետեւ յարիւնահեղէ, վասն զի. ասէ*

* Համմտ. Մատթ. ԻԳ. 13
* Մատթ. Ե. 18, Ղուկ. ԺԶ. 17 *** Ա Կոր. ԺԵ. 50, Զ. 9

1 ûՅորք o չիք որ D ինքեայնք h որ փխ. ոչ Y չիք զայնոսիկ ó չիր զայնոսիկ որ P զայնոսիկ որ մտանելոցն են ձախ լուսանցքում M չիք եւ զայնոսիկ որ մաանելոցն են Yûr որք ûho մտանելոց Kl մատնելոց փխ. մտանելոցն
2 Po արգելոյն KLMOQRSTVXY Zôn եղբտյրք hlor եղբայրք (o եղբարք) քննեցէք եւ ի բաց ընկեցէք զչարն ի միջոյ ձերմէ զի որ կրկնված է, տես վերեւում՝ էջ 469 տող 10—11 Y որք h զարգելուն
3 H ապաշխարութիւն r չիք տայ ð աւուրն
4 p չիր մեզ bq չիք զոր աստուած CDGH անէծ աստուած h անէք փխ. անէծ W եւս փխ. և
5 p որոշեցան d եւ ով որ Y զնոսա փխ. զնա V զնա որպէս ոչ u չիք ոչ այսպէս... ոչ անցցէ՝ տող 6 e տէր ասէ q չիք ասէ o երկին b երկինչ
6 D անցեն Xbn անցանեն H անցէ o անցեն եւ բանք իմ ի օտ մի նշանաց Y յօվտ H զովտ փխ. յովտ բացի behlnoqrz-ից մնացած ձեռ-երր յաւտ q իմ փխ. մի ի Ybh որ փխ. ի cd չիք ի b նշանախեց e նշանխից q նշանախից Y նշանակէ d մի ոչ (անցցէ) bq անցանէ u այմմոյս
7 KLMQRSTVXYZôbdebkmnqr եղբայրք lJôûacdefbklmopqrsz քաւեալ u լիցուք e աստարաց û եւ քաւեսցուք
8 b զայսոսիկ Yû որք bq չիք որ W գիտութեամբ բացի Vôûadhlno prz-ից մնացած ձեռ-երր տգիտութեամբն lòud անցանեն b յայնցանեն u թէ փխ. ասէ b չիք նորա o արքայութիւն UVYadefhmn orz զարքայութիւնն
9 bk ոչ կարեն ժառանգել h ոչ ժառանգել ոչ u թէ B այդ ó չիր այլ
10 Yû որք d չիք որ l կցորդին b այլ փխ. այժմ a այժմ-ից առանձին հոդված համապատասխան N-ով ô պաշտեցէք փխ. որոշեցէք u նոցա փխ. զնոսա bdq չիք զնոսա
11 befpq չիր եւ P յիւրաքանչիւր beipq ըստ իւրաքանչիւր T ըստ աջ լուսանցքում ô գործոց փխ. մեղաց, չիք նոցա K զի մի beq չիք մի արտաքոյ... ի մեղաց
12 d ըստ փխ. ի (գրոց) û չիք ի մեղաց զոր... յարիւնահեղէ h անէք փխ. անէծ
13 z ի բաց-ից սկսվում է Ա հոդվածը. նախորդ հատվածն ըստ Ն. Ակինյանի ներածական է. իսկ հոդվածի սկիզբը, տղպատակ, ներադրաբար նա սրբագրում է այսպէս «Ա. այր արիւնահեղ ապաշխարեսցէ...» ՀԱ 1949 № 4—12 էջ 76. H ի բացի l եւ ի բաց Plo կացուք hlo յայսուհետեւ Vôqr արիւնահեղ է Q եւ յարիւնահեղ է f յարիւնհեղէ û որպէս ասէ կայենի տէր փխ. վասն զի ասէ տէր lo այսէ

Տէր. «Եղիցի երերեալ եւ տատանեալ յերկրի»: Այլ այժմ ապաշխարեսցէ զամենայն աւուրս կենաց իւրոց եւ յաւուր մահուան իւրոյ խառնեսցի:*

ՇԴՁ (ՇԴԲ) *Բ. Որ երեսնամեայ է եւ ընդ անասնոյ պղծի՝ քարկոծեսցէք զնա, ասէ, այլ այժմիկ ապաշխարեսցէ զամենայն աւուրս կենաց իւրոց, եւ յաւուր մահուան իւրոյ խառնեսցի:*

ՇԴԷ (ՇԴԳ) *Գ. Որ կին առնէ զմայր կամ զդուստր, ի հուր այրեսցէք զնոսա: Անիծեալ որ առնէ զեղբաւր իւրոյ զկին, վասն զի ընդ եղբաւր իւրում պղծի. զի մի են նոքա: Որ առնէ զհաւրեղբաւր իւրոյ կին, որ առնէ զզոքանչ կին, որ առնէ զքենի կին, որ առնէ զթոռն կին. որ առնէ զհաւրոյ կին, անիծեալ եղիցին նոքա**. եւ որ շնայ ընդ*

* Ծնն. Դ. 12 ** Հմմտ. Ղեւտ. Ի. 11, 13, 14, 17, 20, 21

1 bq չիք *տէր եղիցի* ս *եղիցիս* km *երեւեալ* փխ. *երերեալ* e *տատանեալ ի վերայ երկրի* d *ի յերկրի* JKLMQRSTVXYZôû *երկրի* r *յերկի[ր?]* BU *այգ* b չիք *այլ* bq *այժմն* s *այժմ*

2 JS *յաւուրս* q *յաւուր կենաց իւրոց* կրկնված է; Y *յոր* Uô *աւուր (մահ.)* û *մահուն* bq *մահուամբ*

3 de *խառնեսցի ի հաւատեալս*

4 a այս հոդվածը N չունի եւ միացված է նախորդին b այս հոդվածը չունի. դրա փոխարեն կա *երկու անասնայպղծի* սա ցանկում համապատասխան հոդվածի վերնագիրն է և N-ը: Այս հոդվածը eq-ում թեև զանում ենք, բայց տարբեր անդեր՝ օրինակ. e-ում գտնվում է *ժգ և ժզ* հոդվածների միջև դարձյալ ր N-ակալումով, իսկ բ հոդվածի անդում գրված է. *բ հոս պիտի անասնապղծին*. q-ում գտնվում է ժգ հոդվածից հետո, իսկ ր հոդվածի անդում դրված է. *անասնապղծի* RX չիք *որ* Y *եւ որ* hlo *լ-ամեայ* r *երեսունամեայ* elq չիք *երեսնամեայ է եւ.* û *էր* hlor չիք *է* l *անասնոյ* Un *անասնոց* hlo *անասուն* KLMQRSTXZô *պղծիցի* Ye fq *պղծեսցի* ôû *քարկոծիցէք* kmps *քարկոծեսցեն* BF *այգ* d *զընոսա* փխ. *զնա*

5 efq չիք *ասէ այլ* d *այժմ* n *յայժմիկ* ô *ապաշխարեսցի* kmps *ապաշխարեսցեն* l *աւուր, իւրոյ*

6 H *յոր* JKer *յաւուրս* U *աւուր* hlo չիր *եւ յաւուր մահուան իւրոյ* o չիր *եւ յաւուր... խառնեսցի* de *կենաց* փխ. *մահուան, իւրոց*

7 Y *առնէ* կրկնված է Un *եւ* փխ. *կամ* b *զդուստրն* o *զուստր իւր զնա հուր այրէ* bq *ի հուրն* Y *ի հոր, զնոսա զի*

8 KLMQRSTXYZôbdhlo *անիծեալ է* *որ* r չիք *որ* q *եղբաւր* bem *զկին եղբաւր (e եղբօր) իւրոյ* ô չիք *իւրոյ... եղբաւր* û *կին* d չիք *վասն* be չիք *ընդ*

9 b *իւրոյ* h չիք *զի* ô *մ[ի]* ûhlor *եւ որ* H *առն[է]* ue *հօրեղբօր* YWc *զկին*

10 û *եւ որ* r *զոքանչ* ô *զօքանչն կին եւ զքէնի առնէ կին որ առնէ զթոռն իւր կին* փխ. *զզոքանչ... զթոռն կին* Ke *զզոքանչ իւր* c *զոքանչ իւր* lbq *որ առնէ զքենի կին որ առնէ զոքանչ (b զոքանչն) կին* Vd չիք *զզոքանչ... որ առնէ (զթոռն)* û *եւ որ* W *քենի* e *զքեռէկին* փխ. *զքենի կին* Y *որ առնէ զթոռն կին որ զքենի* û *եւ որ* p *լիցին նոքա որ առնէ զքենի կին որ առնէ զթոռն կին նզովեալ լիցի*

11 û *եւ որ* p չիք *որ առնէ զհաւոյ կին* Y չիք *առնէ* b *զհաւատաւորն* (q *զհաւատաւոր* km *զհանոյ* F *զհօրւոյ* R *զըհայոյ* l *զհօրոյ)* փխ. *զհաւոյ* b *եղիցն* Yb չիք *եւ որ շնայ... լիցի*՝ էջ 472 տող 1-ին km ps *եւ որ շնայ*-ից առանձին հոդված համապատասխան N-ով և ցանկի վերնագրով տես ցանկը զ և դ վերնագրերի միջև Un *շնաց* e *առ* փխ. *ընդ*

քեռ իւրում՝ անիծեալ լիցի*։ Որոշեցէք զնոսա ի միմեանց եւ անջատեցէք. եւ ապաշխարութիւն նոցա ԺԵ ամ՝ դրան արտաքոյ եւ Ե՝ ընդ ապաշխարողս եւ Գ ամ ուրէնս մի առցէ։

ՇՂԸ (ՇՂԴ) Դ. Այր յիսնամեան եթէ կին արասցէ եւ յիսնամեան կին եթէ առն լիցի. որոշեսցին յեկեղեցւոյ։ Ամենեքին կարդացէք զնոսա աղձատեալս։

ՇՂԹ (ՇՂԵ) Ե. Կնքաւոր թէ պոռնկեսցի՝ Դ ամ արտաքոյ. Դ՝ ընդ ապաշխարողս եւ Գ ամ ուրէնս մի առցէ։

Ո. (ՇՂԶ) Զ. Երիտասարդ թէ պոռնկեսցի՝ կին նորա ուրէնս մի առցէ մինչեւ խառնեսցին։

ՈԱ (ՇՂԷ) Է. Առնակին թէ շնասցի՝ Ժ ամ արտաքոյ եւ Բ՝ ընդ ապաշխարողս եւ Գ ամ ուրէնս մի առցէ։ Ապա եթէ գաղտուկ է ապաշխարութիւն նորա՝ դրաց ի ներքոյ ապաշխարեսցէ մինչեւ կատարեսցի ԺԵ ամ։

* Հմմտ. Ղեւտ. Ի. 17, Բ Օրէնք ԻԷ. 22

1 JKLMOPQRSTVZ քեռի W քեռւոյ ocdz քեռն BCDEGHSTdq եղիցին ô եղիցի բացի Ոcfz-ից մնացած ձեռ-երը լիցին ᴅ զնոքա Y ի միմիեանց o ի միմիանց û ի մի մի փխ. ի միմեանց beq չիք եւ

2 b տանջանք (e տանճէք q տանջ) փխ. անջատեցէք KLRTXZ ապաշխարութիւնն W տասն եւ հինգ un առ դրան abdfhklmopqrs դրաց e դրանց n յարտաքոյ

3 ûabcdefkmpqs Ե ամ û չիք ընդ բացի Aô-ից մնացած ձեռ-երը ապաշխարաւղս o ապաշխարողսն GL չիք եւ (գ) abcdefhklmopqrs գ cloprsz ամս o մի առցէ մինչեւ սրբեսցի

4 U այրոյ o այրս G յիսունմեան Ho յիսունամեան W հիսունամեան l յիսունամեայն ABCDEFUV յիսնեմեան IJehmnpq ծ-ամեան Yô ûb ծ-ամեայ OPQRSTX յծ UVacfks ծ-եմեան d թէ o կամ փխ. եւ Yû չիք եւ W եւ կին հիսունամեան IJKLMQRSTXZbdfhlmnoq ծ ամեան Yôûe ծ ամեայ ABCDEFUV յիսնեմեան OP յծ ·m կինն Un չիք կին (եթէ) r եթէ կին bdefq թէ Y չիք եթէ (առն)

5 BCDEGHOYW լինիցի c լինի ô եղիցէ փխ. լիցի IJOk որոշեսցեն u որոշեսցէն W որոշեցէք q յորոշեսցին K որոշեսցի Ep եկեղեցւոյ UYcefhor յեկեղեցոյ ô եկեղեցոյ bq յեկեղեցոյն IJacfmopqrsz ամենեքեան ô ամենեւին u կոչեցէք փխ. կարդացէք d զնա KLMQRSTXYZô աղձատեալք e աղձատեալ h յաղձատեալք b աղձատեալս մեղօք

7 b ալքնաւոր փխ կնքաւոր Wûbl pr եթէ Jd պոռընկեսցի abcdkmpqrsz գ ամս (abqr ամ) X չիք արտաքոյ գ kmp եւ գ (ընդ) KLMQRSTYZWôûd գ ամ ընդ Q ապաշխարոն ô ապաշխարողսն բացի A-ից մնացած ձեռ-երը ապաշխարաւղս

8 û եւ գ իմ beq գ փխ. գ acfkmsz ամս JKLQRSZ յաւրէնս MTXYôû յօրէնս q աւրէն Y մացէ փխ. առցէ

9 ô երիտասարդ k երիտասարդք KLMQRSTXYZôûbefq եթէ ld պոռընկեսցի befq պոռընկի acdfkmoprs կինն abcdefhkmopqrs չիք նորա Q յաւրէսն KLRZ յաւրէնս MSTXYô յօրէնս Y ացցէ փխ. առցէ

10 ôbefq խառնեսցի s խառնիսցին

11 Gefh առնայկին ûbeq եթէ c շնասցէ n շնասցին Y բ ամ acdefhklopqrsz Ե (b Ե ամ km Է) փխ. բ A բ Նկատելի են ուղղման հետքեր. բացի A-ից մնացած ձեռ-երը ապաշխարաւղս

12 z ամս Y յօրէնս q առցէ մինչեւ... այնուհետեւ թողնված է մի քանի տառի ազատ տեղ abcefkmpqs թէ befpq գաղտ է o կաղտուկ է d աղտուկ է ho ապաշխարութիւնն

13 Yz դրանց b ի ներքոյ դրաց d եղիցի փխ. դրաց... ապաշխարեսցէ o ապաշխարեսցի beq ապաշխարէ Ka մինչ OVW1 կատարեսցէ ô կատարեցէ e կատարի մե ամն կատարի ô ժե ամ տրդ սրբեսցի

14 Ybcdfpqz ամն

ՃԲ (ՇԴԸ) Ը. Եթէ ոք ի հաւատս կացցէ ամիսս երկու եւ դարձցի յետս, նզովեալ եղիցի. որոշեցէք զամենայն աւուրս կենաց իւրոց իբրեւ դշխարագործ, զի զաւանդ Տեառն իւրոյ կորոյս եւ ընդ ապաշխարողս մի խառնէք յաւիտեան։

ՃԳ (ՇԴԹ) Թ. Յաւուրս Նոյի եղեւ ջրհեղեղն վասն այնոցիկ որ յաւսան զգստերսն Կայէնի։ Եթէ զիւր խաւսեալ ոք յաւսցի՝ մի խառնէք զնա յաւիտեան, զի գայլ եղեւ, եւ ոչ ետ աւրհնել զհարսանիս իւր։ Եւ զաւակ նորա որ խառնի՝ անիծեալ եղիցի։

ՃԴ (Ծ) Ժ. Եթէ ոք զոր ոչ իցէ խաւսեալ յաւսցի, անիծեալ լիցի. անջատեցէք եւ տուք այլում եւ ոչ մեղանչէք։

ՃԵ (ԾԱ) ԺԱ. Երէց կամ սարկաւագ թէ շնան կամ գողանան՝ մի պաշտեսցեն։

ՃԶ (ԾԲ) ԺԲ. Առնակին թէ մեռցի եւ այրն այլ կին արասցէ՝ Դ ամս ընդ ապաշխարողս եւ Գ՝ աւրէնս մի առցէ։

ՃԷ (ԾԳ) ԺԳ. Հաւատաւոր թէ գայթագղեսցի, թէ խորգով եւ սգով մտցէ

1 ouq *ամիս* d *ամս* փխ. *ամիսս* BCDEGHK *երկուք* b *երկուս* ïq *բ-ս* d *եւ դարձեալ* o *ետս*
2 bq *նզովի* L *եղիցի նզովեալ* o *եղիցին* acfhklmoprs *լիցի* beq չիք *եղիցի* JS *յաւուրս* û *իւրեանց*
3 b *դշխարայգործս* a *դշխարագործս* W *աւանդ* beq չիք *իւրոյ* q *կորուս* բացի A-ից մնացած ձեռ-երը *ապաշխարաւղս*
4 ûbeq *խառնեսցի* bq *ի յաւիտեան*
5 DH *զաւուրս* K *աւուրս* obenq *յաւուրսն* Vû *ջրհեղեղ* Vb *այսորիկ* e *այնոցի* OUWcnz *այնորիկ* Y *որք* BCDEFGHUcn *յաւսցան* KQRYo ûhlor *յուսան* fq *յաւսէին* b *յաւզէին* e *առէին* փխ. *յաւսան*
6 Ph *զգստերն* Y *դստերս* ûbcdefhloq *զգստերս* U *եղէ* bd *թէ* û *իւր* d *զուր* p *եթէ ոք խօսեալ կին յաւսցի* hlor *խաւսեցեալ* bq *կինն* (ef *կին*) փխ. *ոք* u չիք *ոք* bklmors *ոք կին յաւսցի* (hkr *յօսցի*) U *յուսցի* û *ուսցի* Y չիք *յաւսցի* բայց տեղը բաց են թողել
7 AB *գայլ* d *գալ* ôb *զհարսանիսն*
8 acdbklmoprsz *եւ ի զաւակ* hl *խառն* befq *լինի* փխ. *խառնի* M *նզովեալ* IJKLMOQRSTVXYZWûbdefhlopq *լիցի*
9 IJKLMOPQRSTVYZWoûz այս հոդվածը դրված է նախավերջին հոդվածի տեղը՝ ժգ N-ի տակ, սակայն, այս կարգը բովանդակության հաջորդականության տեսակետից տրամաբանական չէ. e չիք *զոր*. *զոչ* abcdfkmpqs *չիցէ* U *զորոչիցէ* փխ. *զոր ոչ իցէ* e *խօսեցեալ* M *յուսցի* bq *ցաւեսցի* (ef *ցաւսցի* u *պզծեսցի*) փխ. *յաւսցի* ô *եղիցի* d *անջատեք*
10 l *զուք* A *այլում* befq չիք *եւ* (*ոչ*) H *մի* փխ. *ոչ*
11 n *եթէ* p *շնանան* CDGHVûbd *շնայ* r *թէ* փխ. *կամ* (*գող*.) B *կողանան* F *զողանանան* ûbd *զողանայ* Viq *պաշտեսցէ* b *պաշտեսցէ զկարգ* *պաշտպանն* d *պաշտեսցեն զկարգն* e *պաշտեսցէ զքահանայութիւնն* Y *խառնեսցի յօրէնս* փխ. *պաշտեսցեն*
13 eh *առնայկին* OWôûbe *եթէ* KLMQRSTXYZôabcdefkmpqs *առցէ* փխ. *արասցէ* CEOVWôabdehlq *ամ* BDEGH չիք *ամս*
14 բացի A-ից մնացած ձեռ-երը *ապաշխարաւղս* KLMQRSTXYZWôûbcdehl *գ ամ* (RXYZ *ամս*) kmps չիք *գ* S *յօրէնս* hl *առնէ*
15 abcdkmps չիք *հաւատաւոր*.... *մի առցէ*՝ էջ 474 տող 2-րդ ïq *զատաւոր* փխ. *հաւատաւոր* ûef *եթէ* V *գայթակղեսցէ* fq *գայթակղի* efq *եթէ* hq *խորգով իցէ* (q չիք *իցէ*) *եւ* lo *խորկով իցէ եւ* er *խոռհրգով իցէ* (e չիք *իցէ*) փխ. *խորգով* W *սգւով* կարելի է կարդալ նաև *ոգւով* V *մգով* (û *սրով* H *գով*) փխ. *սգով* efq *սգաւորութեամբ*, չիք *մտցէ*

յապաշխարութիւն՝ Զ ամ դրան արտաքոյ եւ Գ՝ ընդ ապաշխարողս եւ Գ՝ ուրէնս մի առցէ։

ՈԸ (ՈԴ) *ԺԴ. «Եթէ ոք զկին եհան առանց բանի պոռնկութեան, ինքն տայ շնալ նմա*», ապա թէ թողցէ եւ ապաշխարեսցէ՝ Ը ամ արտաքոյ, Զ ամ ընդ ապաշխարողս եկցէ, Ե ամ ուրէնս մի առցէ։ Այս փոխանակ ընդ իւր եւ ընդ կնոջն, որպէս ասաց Տէր. «Թէ պահիցէք զպատուիրանս իմ, յաւիտեան կեցջիք»։** Եւ յորժամ ապաշխարիցէք եւ խառնեսջիք՝ պատարագք ձեր ընդունելի լիցին։*** Ապա եթէ նոյնպէս մեռջիք, մի տիրեսջիք ի նոսա եւ մի թաղէք զնոսա. որպէս ասէ երանելի առաքեալն. «Զի նոքա զարքայութիւն Աստուծոյ ժառանգել ոչ կարեն»։**** Եւ ոչ թէ նոքա միայն, այլ եւ որ կցորդ են նոցա։ Զի որ զայս առնէ, յաւիտեան կեցցէ***** եւ որ ոչն լսէ՝ մահու մեռցի։ Եւ եթէ յաշխարհի աստ ապաշխարութեամբ այսպէս ոչ ապաշխարիցէք, իսկ յաշխարհին հանդերձեալ զի՞ գործիցէք։*

* Մատթ. Ե, 32 ** Յով. ԺԵ, 10 *** Համա. Հռ. ԺԵ, 16
**** Ա Կոր. ԺԵ, 50, Զ. 9 ***** Համա. Ա Յով. Բ, 17

1 IJKLMQRSTVXYZôûhr *ապաշխարութիւն* ef *ապաշխարեսցէ* q *ապաշխարիցէ* W *վեց ամ արտաքոյ դրան եւ երեք ամ ընդ* զ *դամենայն* փխ. *զ ամ... արտաքոյ եւ* efhlor չիք *դրան* XY *զ ամ ընդ* efq *գ ի ներքս զ ամ օրէնս* (fq *ուրէնս*) *մի առցէ* փխ. *գ ընդ... մի առցէ*

2 hlor չիք *եւ* Y *ը* փխ. *գ* բացի AIJ OPUVWz-ից մնացած ձեռ-երը *զ ամ* LQRSZ *յուրէնս* MT Xô *յօրէնս*

3 e *ոք որ զկին* O *եհան զկին* c *եթող* փխ. *եհան* Y *պոռնկութեանն* eq *ինք*

4 hlo *նմա շնալ* l *ի նմա* hlorz *եթէ* ü չիք *թէ* o *ապաշխարեսցի* W *ութն*

5 ü *եւ զ* c չիք *ամ (ընդ)* m *ապ[աշխար]ուղս* ûe չիք *եկցէ* BCDEFG HJKQhklmor *է* փխ. *ե* û *եւ ե* hlo չիք *(ե) ամ* Uû *այլ* փխ. *այս*

6 û *իւրոյ* û *կնոջ* hlor *որպէս եւ* bc dq *տէրն* ûabcdefhklmopqrz *եթէ* abcdefkmpqs *պահեսջիք*

7 Un *յաւիտեանս* W *յաւիտեանն* abc defhklmopqrsz *կեցջիք* (d *կեջիք*) *յաւիտեան* U *կացչիք* n *կացջիք* ô *որժամ* l *ապաշխարեսցեք*

8 C *խառնեսցջիք* hlo *խառնիջիք* LMY ôadhklnorz *պատարագ* û *զպատարագս* bceq *պատարագն* acdkmps չիք *ձեր* Un *լիցի* e *եղիցի*

9 ûbefq *թէ* bq *մեռանիջիք* (q *մեռջիք*) *յաւիտեան եւ յորժամ ապաշխարիցէք մի տիրեսջիք* (b *տրտմեսջիք*) k *տրտմեսջիք* (V *սիրեսջիք*) փխ. *տիրեսջիք* Ju չիք *ի նոսա եւ* V չիք *ի* G *ի նոցա* Wbq *թողէք* փխ. *թաղէք* bq *ի նոսա* փխ. *զնոսա*

10 û չիք *որպէս* O չիք *ասէ* F *երանի* T *երանելի* ձախ լուսանցքում b *առաքեալն քրիստոսի* BEFcdefp qrz *զարքայութիւնն*

11 ûhl *ոչ կարեն ժառանգել* o *ոչ կա* փխ. *ժառանգել* U *թէ* փխ. *և (ոչ)* bq չիք *ոչ (թէ)* bcefq *եթէ* BF *այդ* bq *եւ այլ որ* ü *որք*

12 bq *նոքա* oû *եւ* փխ. *զի* M *զոր* dh *զայտ* փխ. *զայս* Un *կայցէ* JLMOPQRSTVXZWoûabcdefkmp qs *կացցէ* ûhl *ոչ* H *ոչն է լսէ*

13 PVW *թէ* IJKLMQRSTXYZôûb ehq *աշխարհի* ü *ապաշխարի* փխ. *յաշխարհի* û *ապաշխարութիւն* hlor *ապաշխարութեան*

14 q *այնպէս* hlor *ոչ այսպէս* ô *ապաշխարեսցի* e *ապաշխարէք* AKLPQ STUVbklor *ապաշխարեցէք* bc fq *ի* փխ. *իսկ* IJKLMQRSTUVXZ ôdhln *աշխարհին* Y *այշխարհին* û *հանդերձեալ աշխարհի* d *հանդերձեալն* ôd *գործէք* Mhl *գործեցէք* kmps *գործիցեմք* q *գործիցէ*

Ի

ԿԱՆՈՆՔ ՆԵՐՍԷՍԻ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԵՒ ՆԵՐՇԱՊՀՈՅ ՄԱՄԻԿՈՆԷԻՑ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԳԼՈՒԽ[Ք] Լ:

Ա. Վասն չեկեղեցի տանել զսեղանն եւ ոչ ի տունս երիցանեաց:

Բ. Չառնուլ գինս երիցունեացն զպատարագ:

Գ. Ոչ դնել վաշխս դշնորհ եկեղեցւոյ:

Դ. Ոչ վաճառել կամ վարձանս դնել:

Ե. Երկականանց ոչ ունել զշնորհս եկեղեցւոյ:

Զ. Շաբաթու եւ կիւրակէի պատարագ մատուցի:

Է. Զանմատոյցն ոչ խառնել ի բաժակ:

1 Ա Կանոնախմբի N-ը մուծված է վերնագրում, այսպէս՝ *կանոնք ի սրբոյն Ներսէսի* r *կանոնն* e *կանոնք եւ սահմանք* ABCEGHP *Ներսիսի* a *առաքն Ներսիսի* c *հայոց կաթողիկոսի* I *Ներշապհւոյ* c *Ներշապուհոյ* h *Ներշապուհ* q *Ներշապո* BCDEGH *միրշապհոյ* F *շապհոյ*

2 DH *մամիկոնից* I *մամիկոնեցից* ABEJP *մամիկոնէնից* q չիք *եպիսկոպոսի* IJKLMOPQRSTVXY Zo *գլուխ* մնացած Ձեռ-երը չունեն *գլուխք* Pô *լգ* X *լե* q Ներսեսի և Հով. Մանդակունու կանոնախումբը՝ էջ 475—500-ը ընկած է: Մի քանի Ձեռ-ի վերնագիրը տարբեր է եղածից՝ b *վասն մամիկոնանց Ներսէսի* kmps *յանկ կանոնաց սրբոյն Ներսէսի* (ps *Ներսիսի*) n *կանոնք տեառն սրբոյն մեծի Ներսէսի հայոց կաթուղիկոսի եւ Ներշապհոյ մամիկոնէից եպիսկոպոսի*

3 Ա չունի փոնկը q *տանել զսազմոսն* փխ. *տանել զսեղանս* d չիք *եւ* ô չիք *ի* A—MPQRSTUVXZûbinq *ի տուն* o *խորան* փխ. *տունս* Xehl nor *երիցանց* kmps *երիցուն երթալ* bq *իւրեանց* փխ. *երիցունեաց*

5 ehkmps *վասն առնուլ (*e *չունել)* P *կառնուլ* W *չառնու* d *չառնել* bfq *չունել* փխ. *չառնուլ* HYkmps *զգինս* hilor *գին* beq *գինիս* (d *գինով*) փխ. *գինս* d *իրիցունեացն* f *իրիցունեաց* n *երիցանց* q *իրիցեանց* b *իրանց* փխ. *երիցունեացն* W *զպատարագս* n *պատարագի*

6 e *վասն ոչ* b *դնելով* d *վաշխն* q *զվաշխս* LYbeq *զշնորհս* ô *զշնոր* dhlo *զշնորհն*

7 eq *վասն չվաճառել* W *ով ոչ* d *ոչ ով* ó *զվարձս* beq *վարձս* d *կամ ի վարձունս* r *վարձան* l *վաճառս* փխ. *վարձանս* e *դնել պատարագին*

8 e *վասն երկկանաց* P *որկականանց* Yhlo *երկականաց* c *երկականանցն* f *երկկանաց* k *երկականացն* q *երկանաց* b *ուրկանաց* փխ. *երկականանց* Wadefkmpq *զշնորհ*

9 e *վասն շաբաթու* u *շաբաթ* DG Ho *կիրակի* բացի Aaflor-ից մնացած Ձեռ-երը *կիրակէի* f *ի պատարագ* b չիք *պատարագ* UYWûdef inq *մատուցանել* c *մատուցանի*

10 e *վասն զանմատուցն* DGHPU *յանմատոյցն* Xfq *զանմատուցն* Q *եւ ոչ* KLMQRSTXYZô *խառնեն* R *ի բաժակի* bdeqs *ի բաժակն*

Ը. Զոպաս եկեղեցւոյ ոչ տալ ի հարսանիս։
Թ. Կանանց ոչ տալ մկրտել։
Ժ. Քահանայից ըստ կոչման լինել նախագահ։
ԺԱ. Յեկեղեցւոջ չառնել ժամ առանց քահանայի։
ԺԲ. Դպրի չագանել զինուորական հանդերձ։
ԺԳ. Զշնորհս եկեղեցւոյ մասնաւորել ըստ իւրաքանչիւր կարգի։
ԺԴ. Սպաս եւ պատարագիք աւագ երիցուն լինել։
ԺԵ. Զառնել ի տունս մկրտութիւնս։
ԺԶ. Կանանց չկալ մաւտ առ քահանայս ի մկրտելն։
ԺԷ. Սարկաւագի ոչ մկրտել։
ԺԸ. Ոչ առնուլ հաս լապաշխարողաց։
ԺԹ. Ոչ յայտնել զբանս խոստովանութեան։
Ի. Գերեզմանս յեկեղեցիս մաւտ ոչ առնել։
ԻԱ. Քահանայի վաշխ ոչ առնուլ։

1 c *վասն զսպաս* P *ի սպաս* lo *ըսպաս* q *չիք ոչ* U *չիք ի* o *ի հարսանիսս* q *ի հարսանիսն* kmps *ի մտից* (ps [?]*մ*[*տ*]*ից*) *եկեղեցւոյ կտակարանս ստացին* (m *ստացին*) *եւ զ--սպաս եկեղեցւոյ ոչ տալ ի հարսանիս* b *չիք զսպաս.... ի հարսանիս*

2 e *վասն կանանցն* f *կանաց* b *մկրտել զմանուկն* e *մկրտել զոք* IJO VW *վասն մկրտութեան որ* (J *չիք որ*) *չառնեն* (J *ոչ առնեն*) *ի տունս* (IV *ի տունն*) փխ. *կանանց... մկրտել* KLMPQRSTXYZô *չիք կանանց... մկրտել*

3 e *վասն քահանայից* o *քահանայիտ* KLRSTX *զոչման* hilor *կոչմանն* ôr *լինիլ* d *նախայագահ*

4 ekmp *վասն եկեղեցւոջ* Gs *զեկեղեցւոջ* U *յեկեղեսիոչ* Ybcdfo *եկեղեցոջ* o *յեկեղեցոյ* h *յեկեղեցոջն* l *յեկեղեցոջ* q *եկեղեցոչն* n *յեկեղեցի ոչ առնել* U *քահանայից*

5 c *վասն դպրի* bq *դպիրն* dhl *դպիր* n *քահանայից* փխ. *դպրի* ô *դպրի չագանել հանդերձ դպրին զինորի* ackms *չհագանել* d *զինուորական* e *զնորական* aıkmors *զզինուորական* Fa *անդերձ*

6 c *վասն զշնորհս* P *ի շնորհս* ô *զշնորս* bq *շնորհս* HUYöbcdefhiloq *եկեղեցոյ* MQ *յեկեղեցւոյ* r *մասնաւորել* befq *չիք ըստ* W *չիք ըստ... կարգի* bq *զարգի* e *չիք կարգի*

7 c *վասն սպաս* Yqrs *զսպաս* p *չիք եւ* bq *պատարագին* de *պատարագիչք* np *պատարագի* q *աւաք* CDGJOQ Ubclmq *երիցուն* ðeo *երիցու* r *լինել* kmps *տունն առնել* փխ. *լինել*

8 ekm *վասն ոչ առնել* (e *զառնել*) e *զմկրտութիւն* BCDEFGHZWacdfhklmnopqs *մկրտութիւն* b *մկըրտութիւն ոչ է պարտ*

9 e *վասն կանանց* bhq *կանայս* Yb ceq *չգալ* (U *չի տալ* Zd *չտալ* h *չկենալ*) փխ. *չկալ* l *մաստ* n *մուտ* o *մօտ չգալ* BCDEFGHð *ի* փխ. *առ* X *չիք առ* iqr *քահանայն* AUacdfkmps *քահանայոն* KLMQRSTXYZ *ի մկրտել* e *ի մկրտելն զոք* o *ի մկրտութեան*

10 e *վասն սարկաւագի* KLMQRSTXYZô *մկրտել զոք* bq *սարկաւագի ոչ է պարտ մկրտել զերեխայն* d *չիք սարկաւագի ոչ մկրտել*

11 e *վասն ոչ* k *վասն* (J *որ*) փխ. *ոչ* ps *չառնուլ* bq *զհաս* de *հասս* IJKLMQSTUZoehklmnopqrs *ապաշխարողաց* RXY *չիք ոչ... յապաշխարողաց*

12 e *վասն* փխ. *ոչ* o *ոչ այտնել բանս* KLRTXYô *խոստովանութեանն* d *խոստովանութեան ուրէք*

13 e *վասն գերեզման* bq *գերեզման* hr *զգերեզմանս* BCDEFGHeflo *մաւտ յեկեղեցիս* (lo *եկեղեցիս* e *եկեղեցին*) h *ի մօտ եկեղեցի* ò *եկեղեցիս* Uq *չիք մաւտ* b *ոչ առնել յեկեղեցիս* Uo *մի* փխ. *ոչ* hlo *չառնել*

14 e *վասն քահանայի որ վաշխ* p *զքահանայի* b *ոչ վաշխ առնուլ տոկոսիւ* hlo *առնել*

ԻԲ. Յագապս մասունս ոչ բառնալ։
ԻԳ. Ոչ երթալ ի պատարագ որոց ժամ ոչ կայ։
ԻԴ. Տղայոց հարսանիս ոչ առնել։
ԻԵ. Զկուսանս այրեաց ոչ տալ։
ԻԶ. Զարջառ ոչ ձեռնադրել։
ԻԷ. Զպոռաունս ոչ աւրհնել։
ԻԸ. Ոչ առնուլ զկենդանին նուիրեալ ողջ։
ԻԹ. Զառաջաւորսն ոչ լուծանել։
Լ. Ծրագալուցին ցերեկն աւրէնս ոչ տալ։
ԼԱ. Ժողովրդականաց հրաման ոչ տալ քահանայական կարգի։
ԼԲ. Քահանայքն ոչ առնուլ արծաթագին աղախինս։
ԼԳ. Ոչ ունել ի վանս տնտես կին մարդ։
ԼԴ. Ուխտաւորաց ի վանս աւթել։
ԼԵ. Ոմանք ձիաբոյծք եւ վաճառականք։

1 e վասն յագապս եւ b յագապն p գագապս q նագապս r յաղագս որբոց (b յաղագս) փխ. յագապս BCDEFGHacdefkmps ոչ առնուլ (b առնել այսպիսիս q առնել) փխ. ոչ բառնալ R բառնուլ hlo չբառնալ

2 e վասն ոչ U երթար o չիք ի U այբ (GH ոչ) փխ. որոց h չիք որոց բացի bcil-ից մնացած Ձեռ-երը որ փխ. որոց բացի IJbcdchil-ից մնացած Ձեռ-երը ցժամ

3 e վասն տղայոց G անել er առնուլ

4 e վասն զկուսանս o զկուսս q զկուսանսն այրոց o այրի b կուսանաց այրոց ոչ տալ չէ պարտ փխ. զկուսանս... ոչ տալ Y այս վերնագիրը գրված է Ներքևի լուսանցքում

5 e վասն աչառու AQ զառջառ DH արջառ U յառջառ o զառջար adk mp զաջառ bs յաջառ C զայր չար (q յառաջ) փխ. զարջառ M զարջառոց փխ. զարջառ ոչ h ձեռնադրել այսպիսիս.

6 e վասն զպոռունս ոչ աւրհնել քահանայ o զպատվիրանս (b տունս) փխ. զպուռաունս f զպոռոունս ps պոռոունս U չիք ոչ ôhl պահել փխ. աւրհնել

7 e վասն ոչ b առնու r առնել Hô կենդանին f զկենդանի hlo զնուիրեալսն ողջ կենդանի CDHKLMQZô նըւիրեալ Y նուիրել bq ոչ փխ. ողջ de չիք ողջ

8 e վասն զառաջաւորն GHLnq յառաջաւորսն Y յառաջաւորն ô զառաջաւորսն b յառաջօորս chlo զառաջաւորս

9 e վասն ճրագալուցին d ճրագալուծն kmps ճրագալուցի Un յերեկն o երեկն bdkms ցորեկն o ցերեն h չիք ցերեկն i օրէն c աւորս (d աւուրս e օրէս) փխ. աւրէնս KLMQRSXYZô ոչ տալ աւրէնս (MSXYô օրէնս Q յօրէնս)

10 e վասն քահանայի ժողովրդականաց հրաման ոչ տալ bq ժողովրդականացն cd ժողովրդական K ոչ տալ հրաման n ի քահանայական MQ քահանական

11 e վասն քահանային Xô քահանայի Y քահանայիցն F արծաթայգին UWm աղախին b աղախնայս e աղախի[նս?] Y ծառայս փխ. աղախինս

12 c վասն ոչ BCDEFGHWfprs առնել (hlo ընդունել) փխ. ունել o չիք ի b ի վան [տն]տես

13 c վասն ուխտաւորաց. աւթիլ km ps լդ հոդվածի իսկ մոնազունք բառերից (490-րդ էջի 1-ին տողը) սկսվում է նոր հոդված դրան համապատասխան ցանկում կա մի նոր վերնագիր 13-րդ և 14-րդ տողերի արանքում՝ լե. մոնոզոն վանս մի ոք իշխեսցէ ունել բայց ի վանաց

14 e վասն ոմանք aks ովմանք IVôbehl oq ձիաբուծք Q ձիայբոյծք W վասն այնոցիկ որք են ձիաբոյծք km ps վաճառականք եւ վաշխառուք

ԼԶ. Աղանդաւորաց վանս ոչ տալ։

ԼԷ. Ցամենայն ամսեան շաբաթ մի պահել։

[Կանոնք Ներսեսի եւ Ներշապհոյ]

Այս կանոնք եղան յաւուրս Ներսէսի կաթողիկոսի եւ Ներշապհոյ Մամիկոնէից եպիսկոպոսի, տունս ԼԷ։

ՃԹ (ՃԵ) Ա. Զի ոչ է պարտ բաժանել զժողովուրդ վասն պտղոյ եւ մտից սրբոյ եկեղեցւոյ, յորմէ համարձակեցան բաժանել զպատարագս անառակութեամբ ըստ տունս, յանդգնել բաժանել լրբաբար եւ զհաց սեղանոյ ի տունս իւրեանց, ոչ թողացուցեալ զժողովրդականսն տանել յեկեղեցի, զի աւրհնեսցին։

ՃԺ (ՃԶ) Բ. Այլ ի նոյն ինքն ի սուրբ եկեղեցւոջն վասն նորին կռուս եւ խռովութիւնս ընդ միմեանս, զոր մեք իսկ տեսաք, զոր պարտ էր

1 e վասն աղանդաւորաց p աաղանդաւորաց b վասն փխ. վանս, ոչ տալ ամենայն

2 ekm վասն ամենայն ամսեաց շաբաթս ոչ պահել DGHPbpr զամենայն d ամենայն b չիք յամենայն b յամսեան

4 ehloq կանոնքս Qkm յաւուր ô աւուրս DGH վասն փխ. յաւուրս BCDEFGHOPWaps ներսիսի û սրբոյն ներսիսի CDGHûeq հայոց կաթողիկոսի (eq կաթուղիկոսի) IJK LMOQRSTVXYûclnopr կաթուղիկոսի ûe ներշապոհոյ hներշապուհո q ներշապու BCDEFGHW միրշապհոյ A մերշապհոյ U մերշապհւոյ b այս կանոնքս եղան յօուրսն ներսէսի հայոց կաթուղիկոսին եւ ներշապու եւ մամիկոնաց եպիսկոպոսաց կանոնք հաստատել n կանոնք սրբոյն մեծի նէրսէսի կաթուղիկոսի հայոց եւ ներշապհւոյ մամիկոնէից եպիսկոպոսի գլուխս լէ

5 ABEFIJOPQSTXWfkms մամիկոնէնից or մամիկոնէի ûe մամիկոնեաց q եւ մամիկոնաց DQH մամիկոնից Xd եպիսկոպոսին q եպիսկոպոսաց hlo եպիսկոպոսին փառք աստուծոյ եւ անգամ յաղագս ամենայնի e չիք եպիսկոպոսի V տուն H տաւնս ô տունս լղ գրեցաք P լղ ûac defhiklmopqrs չիք տունս լէ R լե

6 b որպէս բաժանել Mbdq զժողովուրդն û ժողովուրդ hlo զժողովրդական Wabcdfhiklmopqrs պտղոց Sô մանից փխ. մտից

7 dkm սրբոց n սրբւոյ Q յեկեղեցւոյ Yôcdeflq եկեղեցոյ h յեկեղեցոյն lo եկեղեցոյն ô որմէ bq որ փխ. յորմէ e համարձակակիցան q համարձակիցան Jû համարեցան e բաժանելի BCDEFGH զպատարագսն dq զպատարագն

8 h ընդ փխ. ըստ H տաւնս փխ. տունս oeq անդգնել H յանագնել û ցանդգնել h անտրքնել I լրբաբար be ի բարբառ (Î ի բաբար) փխ. լրբաբար e չիք եւ

9 de զհացս ab սեզանւոյ բացի HU Wôûcdefhiklmnopqrs-ից մնացած ձեռ-երը սեղանոց ôû թողացուցանել hlo թողացեալ abcdefkm pqs ոչ տանել զժողովրդականս թողազուցեալ (cd թողացուցանել p թողեալ) M զժողովրդանսն ô ժողովրդականսն h Ժողովըրդական ir զժողովրդականս lo ժողովրդականս

10 Y յեկեղեցիսն ô եկեղեցի Kôb ckq աւրհնեսցեն h աւրհնեսցի

11 ABF այլ h չիք ի (նոյն) Uho չիք ի (սր.) d չիք ի սուրբ JYôbdfq եկեղեցոջն MQinr յեկեղեցւոջն û եկեղեցւոյ ce եկեղեցոյ h'o եկեղեցոջն (h յեկեղեցոջն) սուրբ bq կռիւսն h կռիւ

12 hlo խռովութիւնս b եզ փխ. ընդ Yo միմիանս

ահիւ եւ դողութեամբ կատարել զխորհուրդ սրբոյ պատարագին. այլ ոչ որովայնամոլութեամբ եւ ժլատութեամբ թշնամանել զսըրբութիւնսն. խափանեցին քահանայքն եւ զպատարագն, որ բաժանեն դպրաց, զի առցեն ի նոցանէ գինս վասն սուրբ պատարագին:

ՃԺԱ (ՃԷ) Գ. Եդին ոմանք եւ վաշխս վասն դահեկանաց իւրեանց:

ՃԺԲ (ՃԸ) Դ. Կէսք վաճառեցին ընկերաց իւրեանց որպէս ծառայս եւ այլքն ետուն վարձանս կանանց իւրեանց ամպարշտեալք ամենեւին, վստահացեալք ի բռնութիւն, անարժանութեամբ անձանց իւրեանց մեղան. եւ ժողովրդականք այնպիսի պատճառաւ բաժնոց կերեալ տանց աւրհնութեան զհաց պատարագին, եւ ոչ կամեցան տանել զքահանայս եւ զպաշտաւնեայս ի տունս եւ զմատուցողս պատարագին, այլ զերկականայս եւ զանդպիրս. այսպիսի անարժանիւք հաճոյ թուեցաւ նոցա առնել զտունս իւրեանց թերակատար լաւրհնութենէ քահանայից, անմիտ ագահութեամբ զրկեալ զպաշտաւնեայս սեղանոյն ի հացէ ուխտին եւ զրկեցան ինքեանք լաւրհնութենէն Աստուծոյ: Կարգեցաք եւ սահմանեցաք յայսմհետէ

1 b զօղութեամբն ud սուրբ b չիք կատարել beq չիք զխորհուրդ... թշնամանել՝ տող 2-րդ

2 BU այզ cd չիք ոչ KQRSTXY Zûn յորովայնամոլութեամբ L յորովայնամոլութեան m սրովայնամոլութեամբ c թշնամանեն hlo եւ թշնամանել û զսրբութիւն d զսըրբութիւնս r ըզսրբութիւնն

3 b խափանիցին ûbilnor խափանեսցին Vû քահանայք b չիք եւ acdhilmo prs զպատարագս k զպատարագսն Yr որք h ոչ փխ. որ

4 Yh դպրոց b դպրացն i դպրոյ X առնեն beq չիք սուրբ

5 d եզան akms ոմանք beq չիք եւ Gô վաշխ d վա[շ]խս o իւրոց b չիք իւրեանց

6 X կէսքն Y գէսքն û կէս OW bl թէ ոք փխ. կէսքն b իւրոց ûbc dhiloq այլք

7 û վարձկանս hilo վարձս b վարձ կանաց eq վարձականաց (f վարձանականաց) փխ. վարձանս կանանց p կանանց իւրեանց վարձանս ô իւրեան r չիք իւրեանց d չիք ամենեւին վստահացեալք

8 ô վարահացեալք փխ. վստահացեալք p չիք անձանց abcdefb k mop qrs չիք իւրեանց

9 abcdefkmps ժողովրդականքն H այնպիսին ô այնպիտի b այսպիսիւ d այնպիսիսն d ի պատճառս beq բաժանոց û չիք բաժնոց տեղը թողել են ազատ m կրեալ

10 Y օրհնութեանն u չիք տանել

11 e զպաշտօնեաս բացի abcdefhiklmo qrs-ից մնացած ձեռ-երը ի տուն ac defkms զմատուցաւղ bpq զմատուցող hlo զմատուցողսն բացի A-ից մնացած ձեռ-երը զմատուցաւղս

12 B այզ ô եւ զերկականայս եւ r եւ զերկկանայս եւ fhlo զերկկանայս b զերկանայս q զզերկանայս H զերկակայս bq զայնպիսիս փխ. զանդպիրս K այնպիսի f այսպիսի անարժանիւք... եւ տան ցման]-զամարզսն՝ 482-րդ էջի 8-րդ տողը ընկած է

13 KLZ թըւեցաւ ô թւեցաւ, չիք նոցա Fkmps զտաւնս (AIJKMO PQRSTUVXYZWôbilnor զտաւն) փխ. զտունս h թերահակատար Gl Je աւրհնութենէ ô օրհնութենէ r յօրհնութեան u չիք յաւրհնութենէ

14 û չիք քահանայից H զպաշ[տ]աւնայս Y զպաշտօնեայս

15 Jû սեղանոյ a սեղանւոյն h'o ուխտի bhloq յինքեանք IJd աւրհնութենէն û օրհնութենէ b յանմահութենէն փխ. յաւրհնութենէն

16 ô աստուծոյ օրհնութենէն be կարգեցաք-ից առանձին հոդված համապատասխան N-ով d սահմանեցայք beq զի յայսմհետէ ô այսմհեաէ

հրաժարեսցեն քահանայք եւ ժողովրդականք յայսպիսի անառակ մահաբեր սովորութենէ։

ՈԺԴ (ՈԹ) Ե. Եւ երկականալքն թէեւ դրակարդացք իցեն եւ պաշտաւնեայք. ընդ զինուորս կացցեն վասն ուխտադանցութեանն. եւ ի պտղոյ եւ ի մտից սրբոյ եկեղեցւոյ եւ ոչ միում մասին արժանի մի լիցին՝ զի չէ պարտ ապաշխարողաց առաջնորդութիւն առնել, զպտուղս եւ զուխտս պահանջել ընդ քահանայս։ Նոյնպէս եւ տգէտք մի իշխեսցեն մտից եկեղեցւոյ, զի անիրաւ է. վասն անուսումնութեանն ընդ զինուորս կացցեն եւ զհայրենի հող եւ զջուր կալցին եւ յարքունիս հարկ տացեն եւ զորդիս ի դպրոց տացեն, զի ուսցին։

ՈԺԵ (ՈԺ) Զ. Քահանայք զշարաթու եւ զկիւրակէի պատարագ մի իշխեսցեն խափանել, որպէս եւ տեսաք ի բազում տեղիս, այլ մատուսցեն անխափան սաղմոսիւք եւ մարգարէիւք եւ առաքելաւք եւ աւետարանաւ կարգաւորաբար։ Եւ զբաժակ սուրբ հաղորդութեանն մի

1 beq հրամարիցեն dh հրաժարեսցին bcdq քահանայքն RXYô ժողովուրդք cd ժողովրդականքն b չիք եւ ժողովրդականք CDFGHIJ Môû այսպիսի hlo այնպիսի k յայնպիսի r յանառակ

2 Vbhloq սովորութենէն

3 KLMQRSTXYZô երկականայսն û երկուկանայք aikmr երկկանայքն be hloq երկկանայք ı թէ H դրակարդայք ·ū դրակարդաց l կարդացք r դրայկարդացք H պաշտաւնայք ô պաշ[տ]օնեայս զի ընդ

4 ô զինվոր hl զինուորսն o զինորսն Y զինորս FIMQSWôûdn ուխտադանցութեան RX ուխտադանցութեանցն b ուխտայդանցութեանց IJKLMOPQRSTXYZWôabcdehiklm oqrs ի (Yo չիք ի) պտղոց

5 kms չիք ի k սրբւոյ q սրբոց BDEFH սուրբ G ի սուրբ MQ յեկեղե[ց]ւոյ VYôcdehiloqr եկեղեցոյ b յեկեղեցոյ υα ոչ ի միում hl միայն (o միոյն p միոյ) փխ. միում BCDEGHUW մասն n մասի ûb արժան CDGH լինիցին X լիցի

6 ô զինչ է փխ. զի չէ abceiklmop qrs ապաշխարողաց աւրինաց (ei pr օրինաց) առաջնորդութիւն (c յառաջնորդութիւն) բացի Jûr-ից մնացած Ձեռ-երը պտուղս

7 G զուխտ n ուխտս BCDEFGHi lor քահանայսն abcdekmpqs քահանային h քահանայն Jû չիք նոյնպէս

8 Yû միտից acdhlklmoprs որրո եկեղեցոյ (aklm եկեղեցւոյ) beq ի (b չիք ի) սուրբ եկեղեցոյ IVY եկեղեցոյ MS յեկեղեցւոյ o եկեղեցին r զի վասն IKMSXWdenoq անուսումնութեան ô անյուսումնութեան b ուսումնութեան uh ամուսնութեան փխ. անուսումնութեանն

9 L անդ փխ. ընդ ò զինվորս h զինուորսն lo զինորսն cd կացցէ û հայրենի abdehilopqrs զհող km զհողս CDHYòû ջուր m զջուրս o կալցեն

10 o չիք եւ արգունիս ud արքունիս abcdehlklmnopqrs հարկս BCDEFG HYôaikmprs տայցեն ûb ասցցեն UV չիք եւ զորդիս... տացեն p զորդիս իրեանց ի դպրոց Yò տայցեն ub ասցցեն q տացին ô ուսոոոյ

12 cq այս հոդվածը միացված է նախորդին r եւ զ[շ]արաթու եւ ô կիրակէի բացի Wûalor-ից մնացած Ձեռ-երը զկիրակէի Y·պատարագն u պատարագս akmqs զպատարագ be զպատարագն hq իշխեսցէ

13 r եւ որպէս տեսաք d չիք եւ ô չիք ի BU այդ DGHd մատուցանեն h մատուցանել

14 F չիք անխափ kin չիք եւ (մարգ.) Yû չիք եւ (առաք.) Hառաքելեաւք abcdehiklmopqrs առաքելովք cd աւետարանաւք

15 bq զբաժակն IQRSXWoubdbnoq հաղորդութեան

իշխեսցեն խափանել քահանայքն պատճառանաւք չքաւորութեան. որպէս ամբաստանեցին ժողովուրդք ի բազում տեղիս, որ արարեալ բազմաց անխնամող հոգւոց իւրեանց, այլ մի եւս լիցի, զի մի դուցէ պարտաւորեալք պատուհասեսցին եւ տուժեսցին յԱստուծոյ. պատրաստեսցեն կատարել զսուրբ խորհուրդն անխափան հարկաւորապէս ամենայն զգուշութեամբ:

ՌԺԵ (ՌԺԱ) Է. Եւ ի սրբոյ բաժակէն երկիւղիւ տացեն ժողովրդականացն, ոչ թերացուցանել նոցա զսրբութիւնն եւ զանմատոյցն չխառնել, զի մի դատապարտեսցին. եւ ի պատարագէ կիւրակէի եւ տաւնից մի իշխեսցեն ծուլանալ, մնալ ի տունս իւրեանց, այլ եւ յամենայն պաշտամանց. թէ ծուլասցի ոք՝ յանդիմանեսցի եւ ի մասնէ մտից աւուրն զրկեսցի եւ յընկերաց իւրոց որոշեսցի, եթէ քահանայ իցէ, եթէ դպիր:

ՌԺԶ (ՌԺԲ) Ը. Եւ զԿտակարանս եւ զմարգարէս եւ զառաքեալս եւ զԱւետա-

1 օû քահանայք abcdekmpq› քահանայքն խափանել Yir չքաւորութեանն
2 O ամբաստանեցեն bq ապաստանիցեն (e ապաստանեցին achiklmo prs ապստամբեցին d ապըստամբիցին) փխ. ամբաստանեցին Rh ժողովուրդ bq ժողովուրդքն ô չիք ի s սեղիս փխ. տեղի
3 Y բազմացն abcdekmpqs բազմանային KMQRSXYZabcdehiklmopq rs խնամով om խնամօվ բացի A-ից մնացած Ձեռ-երը անխնամաւղ IJPUVôbcdehilopqr հոգոց Y հոգոյն KOPQRSTXW իւրեան q իւրոց ABC այդ
4 e զուացէ o զոցէ I չիք դուցէ Y պարաաւորեալ h պարտաւորկեալք փխ. պարտաւորեալք o պատհասեսցին b պատուհասեսցեն K չիք պատուհասեսցին... յաստուծոյ b տուժեսցեն d տուժեցին
5 MQodil աստուծոյ KLMQRSTX YZô արդ պատրաստեսցին b պատրաստիցեն loq պատրաստեսցին h պատրաստեցին bq կատարեալ
6 ô հարկաւորութեամբ IJû յամենայն
7 d ի սրբոց co երկեղիւ p երկիւղիւ տացեն ձախ լուսանցքում Ye տայցեն p տաց Yû ժողովրդականաց bq զժողովրդականացն p ժողովրդեանն
8 bq թերէցուցանել q զնոցա Y չիք նոցա IMQSUXWoûdhlo զսրբութիւն DGHX զանմատուցն u զանմատոյց e չի խառնել Ջ չառնել փխ. չխառնել
9 dh դատապարտեսցեն e չիք եւ (ի պատ.) W ի պատարագի RXYô dh կիրակէից lo կիւրակէից W կիւրակէին be կիրակէին բացի Uûac nr-ից մնացած Ձեռ-երը կիրակէի behilopqr եւ ի տօնից (loq տաւնից)
10 Q իշխեսցին hlo իշխեսցէ d ծուլանալ ABCF ծուղանալ AB այդ E չիք եւ HIPQSôbdhlmnoq ամենայն
11 ôbq պաշտմանց R ծուլասցէ ABCE FUir ծուղասցի d որք փխ. ոք beq չիք ոք ô անդիմանեսցի kms ի սմանէ փխ. ի մասնէ c մտիցն
12 I յաւուրն c յաւրն hlo արեւուն փխ. աւուրն O կրեսցի փխ. զրկեսցի IJKLMQRSTXYZôdhloq ընկերաց bq որոշեսցին GWôûbceiq թէ lr եւ թէ lo քահանայից belo չիք իցէ
13 Uûceq թէ Yôdhil եւ թէ (Yd եթէ) դպիր b եւ թէ դպիր արդար
14 hlo ը ճողվածը միացված է նախորդին X զկտակարանց Un չիք եւ (զմար.) Y եւ զմարգարէս եւ զառաքեալս եւ զմարգարէս c չիք եւ (զառ.) b զառաքեալսն n զառաքելականս Ջ չիք եւ (զաւետ.) aklmoprs զաւետարան h աւետարան cd զաւետարանն Q զուխարանս փխ. զաւետարանս u չիք եւ զաւետարանս

րանս բովանդակ ստասցի սրբոյ եկեղեցւոյ ի պտղոյ եւ ի մտից, եւ հանդերձս բովանդակ սրբոյ սեղանոյն եւ զեկեղեցւոյ առագաստանց փեսայից եւ հարսանց, զոր այլ մի իշխեսցեն առնել. զոր թէ գտցի ոք արարեալ՝ թէ քահանայ է՝ լուծցի, թէ դպիր՝ նզովեսցի։

ՌԺԷ (ՌԺԳ) Թ. Լուաք լուր ծանրագոյն հասեալ ի վերայ, եթէ քահանայք ի տեղիս տեղիս ինքեանք մկրտութիւն չառնեն, բայց ջուր իմն աւրհնեն եւ տան ցմանկամարդսն, հրամայեալ նոցին իսկ ի նոցին տունս մկրտել զմանկունս իւրեանց, վասն որոյ պատուհասեցան աներեւոյթ տանջանաւք, եւ այժմ, թէ գտցի ոք արարեալ ի նմին վնասու, ի բաց որոշեալ լիցի ամենայն տամբ իւրով ի քահանայական ժառանգութենէն ամենեւին։

ՌԺԸ (ՌԺԴ) Ժ. Քահանայք գահասիրութեամբ մի հակառակեսցին ընդ միմեանս, զի զոր շնորհն Աստուծոյ ընտրեաց. նախ ի քահանայութիւնն՝ այն է նախաթոռ լեկեղեցւոյ։

1 bq *բովանդակս* P *ստացի* ô *սաասցիր* dl *ըստասցի* n *ստասցէ* Q *տտասցի* M *յեկեղեցւոյ* Yôbcdehilopq *եկեղեցոյ* û *ի պտղոց* abcdekmpqs *ի մտից եւ ի պտղոց* i *եւ ի պտղոյ* H չիք *եւ* e *ի* փխ. *եւ*

2 RVX *եւ ի հանդերձս* W *զհանդերձս* d *հանդերձ* acdekmps *բովանդակս* L *սեղանւոյն* RY *եկեղեցւոյ* (Y *եկեղեցոյ*) *սեղանոյն* X *եկեղեցւոյ սեղանոյն եւ զեկեղեցւոյ* DHVôacdebilop *զեկեղեցւոյ* M *յեկեղեցւոյ* u *եկեղեցւոյ* bq չիք *եւ զեկեղեցւոյ* IKLRS TXZ *յառագաստ* q *առագաստի* d *առագաստն* Q *յառագաստանց* (b *առագաստաց* c *առագաստացն* k *առագաստանց*) փխ. *առագաստանց* Y չիք *առագաստ*

3 q չիք *տանց* b *հարսանեաց* n *մի այլ եւ* փխ. *զոր այլ մի* p չիք *զոր այլ* b *զի* փխ. *զոր (այլ)* d *իշխեն* n *տալ* փխ. *առնել*

4 KLMQRSTXYZô *թէ* (ô *եթէ*) *ոք գտցի* ô *եթէ (քահ.)* բացի OYWô bcdq-ից մնացած Ձեռ-երը չունեն է Yh!o *եւ թէ* d *եւ եթէ* ô *եթէ* ôb *դպիր է* bq *նզովի* o *նզով[եսցի?]* ir *նզովեալ եղիցի* e *նզովեալ*

6 K *լըւաք* ûbeq *լուարուք* Gûheq *թէ* Y *եւ թէ* b *քահանայս* d *քահանայ* hio *քահանայքն*

7 q *ի տեղիս ի տեղիս* G չիք *տեղիս* b *ի մկրտութիւն* blo *մկրտութիւնս* r *մկըրտեն* IJu *ոչ առնեն* beq *ի ջուր*

8 U *աւրհնեսցեն* b *եւ ի տան* Q *ցմանկամարդն* u *մանկամարդսն* e *ցմանդայմարդսն* f *[ցման]գամարդսն* ch *ցմանկամայրսն* q *ցմանդամարսն* V *ցմանկարարձսն* de *հրամետլ* o *հրամաեալ* K *ի նոցիկ* ô չիք *իսկ ի նոցին* âbefkms *ի նոցուն* cdq *ի նոցունց* Vip չիք *նոցին (տունս)*

9 ô *տունսն* b *մկըրտեալ* be *զմանուկս*

10 b *աներեւոյթք* h *այժմն* ô չիք *թէ* hlo *ի նմին վնասու արարեալ*

11 befq *վնասուն* d *ի բայց* c *որոշեսցի* de *լիցին* KLMQRSTXZ *յամենայն* r *տամք* փխ. *տամբ* W *եւ* փխ. *ի (քահան.)* le չիք *ի* l *ի քահանայութենէն*

12 ûdf *ժառտնգութենէ* Y *մասնէ* փխ. *ժառանգութենէն* l չիք *ժառանգութենէն* Y չիք *ամենեւին*

13 ô *քահանայ* H *եւ մի* J *հակառակեացին* W *հակառակեսցէն* b *հակառակեսցեն* c *առ* փխ. *ընդ* Yo *միմիանս*

14 bef q չիք *զի* Ym *որ* i *զոր* կրկնված է Y *շնորհ* hlmo *զշնորհն* b չիք *ընտրեաց. նա մի* փխ. *նախ ի* CD GHIMQSUYWôuacefhiklmoprs *ի քահանայութիւն*

15 abcefhiklmopqrs *նա է* փխ. *այն է* d չիք *այն է* JMQ *նախյաթոռ* DHYc *յեկեղեցոյ* lulor *եկեղեցւոյ* ôhp *եկեղեցոյ* beq *եկեղեցոյն* di *յեկեղեցւոյն* f *յեկեղեցոյն*

ՃԺԹ (ՃԺԵ) ԺԱ. Դպիր պաշտաման յեկեղեցւոջ առանց քահանայի մի՛ իշխեսցէ կալ։

ՃԻ (ՃԺԶ) ԺԲ. Եւ մի՛ զձեւ զինուորաց հանդերձի ունել եւ ի կարգի պաշտաւնէից կալ, այլ ընդ զինուորս կացցեն, այլ զձեւ եկեղեցականաց անել իւրոյ կարգին վայել է ըստ քահանայական աւրինի։

ՃԻԱ (ՃԺԷ) ԺԳ. Եւ ժողովրդականք մի՛ հրապուրեսցին ի նոցանէ ի բաժանումն սրբոյ եկեղեցւոյ, զի պատճառ խռովութեան բերէ, այլ զպտուղս եւ զմատս ժողովրդականք միաբանութեամբ ի սուրբ եկեղեցին հատուսցեն ամենայն յաւժարութեամբ անխափան. եւ մի՛ ըստ դասույ բաժին եւ երդոց, որ եղեւ վնաս. եւ քահանայից առեալ ի սրբոյ եկեղեցւոյ բաժանեսցեն կարգաւորաբար, որպէս աւրէն է. գլխաւոր քահանայիցն՝ Բ մասունք եւ կէս մասին, եւ այլ քահանայքն՝ մէն Բ մասունս, եւ սարկաւագունքն՝ մի մասն եւ կէս մասին. եւ դպիրքն եւ այրի կանայքն թէ իցեն պարկեշտք՝ մի մասն առանց ամենայն հակառակութեան։ Ապա եթէ իցէ ոք, որ

1 BCDEGHKLMUen պաշտամանց JQ bh պաշտման Tacdkmpq ի պաշտաման fq ի պաշտամանց BCEGLUh եկեղեցւոջ DHôbefloq եկեղեցոջ Y յեկեղեցոյ û եկեղեցւոյ c յեկեղեցոջ d յեկեղեցւոյ b իշխեսցի բացի IJûdn-ից մնացած Ձեռ-երը իշխեսցեն

2 Kôd կեալ

3 Yû զինորաց bq հանդերձս զզենուլ G ունիլ e չիք եւ (ի կարգի) L ի կարգէ Up ի կարգ befq պաշտաւնէիցն

4 d կեալ e ընկալ փխ. կալ AB այդ br չիք ընդ I զզինուորս Yo զինորս qr կայցեն hlo եւ փխ. այլ (զձեւ) BU այդ cd չիք այլ M յեկեղեցականաց RXY եկեղեցական

5 r ունիլ befq ունել որպէս իւրոյ dh իւրոց hilor վայելել, չիք է u ընդ փխ. ըստ e քահանային q քահանայ b քահանայական կարգին աւրինին Veh օրինին floq աւրինին

6 km հրապուրեցին b հրաւիրեսցին փխ. հրապուրեսցին

7 q սուրբ VYobcdefhioq եկեղեցոյ Y [պա]ճառ խռովութեանն p խռովութիւն q խռովութեամբ o խռստովանութեան փխ. խռովութեան bhlo պտուղս e զպտուղ

8 ABCDEGHIJKLMOPQRSTUVXYZWoûn չիք միաբանութեամբ Mh յեկեղեցին û եկեղեցի ce հասուսցեն փխ. հատուսցեն

9 IJKLMQRSTVXYZûdq յամենայն eq օժարութեամբ u ընդ փխ. ըստ Qbq չիք ըստ, դդասուց

10 OW բաժանին B երդոյց n երդոյ DGHJKLMQ‹STXYZôûabcdehiklmopqrs եոդոց փխ. երդոց r յոր KLQRSTXYZû չիք ի

11 hlo ի սուրբ M յեկեղեցւոյ VYô եկեղեցոյ aknırs եկեղեցւոյն bcdefhilopq եկեղեցսյն o բաժանեսցի q բաժանասցին A—MO—Wôb բաժանեսցին r հարկաւորաբար փխ. կարգաւորաբար

12 hlo եւ գլխաւոր o գլխաոր ûdhlo քահանայից ô բ–ս R մասունք bhloq չիք եւ այլ... մասունս d չիք եւ այլ.... կէս մասին՝ տող 14-րդ e մտին փխ. մասին û չիք եւ (այլ) u քահանայք acefikmprs քահանայիցն

13 acefikmprs մէն մի բ P մէն.... սարկաւագունքն ձախ լուսանցքում R մասունս G չիք եւ (սարկ.) uo սարկաւագունք hl կէսսարկաւագունք BCDEFGH ա փխ. մի c մաս մի u մին ô չիք եւ (կէս)

14 b մասինքն bebq չիք եւ (դպիրքն) û գպիր b դպրին e չիք եւ (այրի) û քանայք Fadefikpqrs պարկեշտ CDEGHcdkmps ա փխ. մի

15 UY չիք ամենայն Y հակառակութեանն BCDEFGHabcefnklmopqs թէ r չիք եթէ

հակառակիցէ եւ առնիցէ խռովութիւն, այնպիսին դադարեալ լիցի յիւր կարգէն, եւ ընկերք իւր մի իշխեսցեն ընդ այնպիսումն հաղորդել, եւ ժողովրդականք՝ առ քահանայս ունել ղնա։

ՌԻԲ (ՌԺԸ) ԺԴ. Պաշտաւն եւ պատարագիք եւ սպասք սրբոյ եկեղեցւոյն ի գլխաւոր քահանայէն տան եղիցի, որպէս յառաջագոյն կարգեալ է։ Եւ ինքն գլխաւոր քահանայն զեկեղեցին մի իշխեսցէ թողուլ եւ գործոյ տան պարապել, այլ մշտնջենաւոր ի սուրբ եկեղեցւոջն կացցէ, զի պաշտաւնն եւ աղաւթքն տուընջեան եւ գիշերոյ ժամուցն եւ զտեսչութիւն ժողովրդոցն մի խափանեսցէ. իսկ այլ ընկերքն զամառն փոխանակաւ կացցեն ընդ նմա անպղերգաբար։ Ապա եթէ իցէ ոք, որ սխալիցէ ի պաշտամանէն, պղերգութեամբ կամ երկրական հոգովք, ի մտիցն մի իշխեսցէ մասն առնուլ։ Քահանայք միակամք լիցին աւրհնել միաբանութեամբ զժողովրդականսն եւ զորս որոշել ի սրբոյ եկեղեցւոյն։

1 H *ունիցէ* փխ. *առնիցէ* b *այսպիսիս* i *յայնպիսին* s *դադարեալ* ծախ լուսանցքում UWabcdefkmps *դատապարտեա*, փխ. *դադարեալ* e *լիցին* dı *իցէ* փխ. *լիցի*

2 IJKLMQRTVXYZðûdk *իւր* bd *ընկերքն* hlo չիք *իւր (մի)* AFU *այնպիսւումն* Ydl *այնպիսոյն* l *այնպիսուն* ho *այնպիսում*

3 Mabcdehikmqrs *եւ ոչ ժողովրդականք* (e *ժողովրդականքն*) DG ðe *քահանայսն* ır *քահանայն* abcde fhklınopqrs *ղնոսա* փխ. *ղնա*

4 M *պաշտօնք* h *զպաշտօն* afks *պատարագք* bcdepq *պատարագ* r *պատա[րա]գիկք* A *եւ սպասք* գրված է տողամեջ R չիք *եւ (սպասք)* Uq *սպաս* cd *պսակք* (Q *սպասաւոք*) փխ. *սպասք* ûb *սուրբ* n *սրբուոյ* CDHVðbcefhipqrs *եկեղեցոյն* MQ *յեկեղեցւոյն* U *եկեղեցւոյ* Ylo *եկեղեցոյ*

5 ð *գլխաւոր* bhlo *քահանայի* acdefkm pqs *ի տան* ır *ի տուն* hlo *տունն* BCDEFGH *տանն* ð չիք *տան եղիցի.... քահանայն* b *եկեղեցի* փխ. *եղիցի*, չիք *որպէս* del *առաջագոյն*

6 Y չիք *ինքն* W *քահանային* b *քահանայեայ* eq *քահանայ* û *եկեղեցի* hl *զեկեղեցի* ð *զեկեղեցին* կրկնված է Y *իշխեսցէ մի*

7 KLMOQRSTXYZWh *գործոց* ð *<դ-դոր>դործոյ* hlo *տանն* d *եւ այլ* BFU *այդ* lo *այս* փխ. *այլ* MQ *յեկեղեցւոջն* Yðcefq *եկեղեցոջն* uh *եկեղեցւոջ* lo *եկեղեցոջ*

8 LQRcho *պաշտաւն* MSTXYZ ðûl *պաշտօն* d *աղաւթ* KMQZ *տըւընջեան* ðd *տւընջեան* ıkm *տուընջեանն* p *տըւնջեանն* s *տուընջեոնն* bq չիք *եւ (գիշ.)* AIJM Uûn *գիշերւոյ* b *ժամու*

9 û *տեսչութիւն* k *ոտեսչութիւնն* j *զտեսութիւն* IKLMOPQRSTV Zo *ժողովրդոյն* hl *ժողովրդոց* n *ժողովրդւոցն* JYû *ժողովոյն* փխ. *ժողովրդոցն* u *խափանեսցի* F *այդ* Yi *այլք* Q *զընկերքն* û *ընկերք* c *ընդերք*

10 cd *փոխանակաւ զամառն* kmps *զամառնն* M չիք *զամառն* r *նմ[ա]* ð *անպղերքգաղափար* CDGHabcdc fhkmpqs *թէ*

11 LZudi չիք *որ* e *սխալից իցէ* o *ի պաշտանէն* 1 *ի պաշտմանէն* bq *ի պաշտպանէ* ú *եւ* փխ. *կամ* U *երկարական*

12 IKLSTUZWn *հոգւովք* û *հողւով* bq *հոգովն* i *հոգով* r *հողովդ* T *ի* կրկնված է r *ի մտիցդ* û *առնուլ մասն* b *քահանայքն* e *քահանայ*

13 Qs *միակամքք* YW *միակամ* b *միանկամք* e *լիցի* b *աւրհնեալ* hlo *առնուլ* փխ. *աւրհնել* hlo *զժողովրդականս*

14 b *զոր* A—MO—Woûbns *որոշեալ* d *որոշել եկեղեցոյն սրբոյն* ð չիք *ի* b *ի սուրբ* n *ի սրբւոյ* CDGYðc fhılno *եկեղեցոյն* IRps *եկեղեցւոյ* Q *յեկեղեցւոյն* beq *եկեղեցոյ*

ՈՒԳ (ՈԺԹ) ԺԵ. Մկրտութիւնս ոք ծուլութեամբ մի իշխեսցէ առնել, որպէս լսեմք, այլ երկիւղիւ եւ զգուշութեամբ, բուրվառաւք եւ ճրագաւք եւ առագաստեալ վարագուրաւք, որպէս վայել է լուսաւորութեամբ սրբոյ աւազանին։ Եւ աւազանն կանգնեսցի յեկեղեցւոջն կամ ի տան պաշտամանն, թէ քարեղէն իցէ, թէ զինչ եւ իցէ՝ երկիւղածութեամբ արժանի եւ բաւականութեամբ գործոյն լուսաւորութեան, լայնութեամբ եւ խորութեամբ, զի բաւականաբար ծածկեսցէ ջուրն զհասակ մանկանցն, որ մկրտիցին։ Եւ ի տունս շինականացն քահանայք մկրտութիւն մի իշխեսցեն առնել, բայց վասն երկիւղի մահու. թէ վտանգ ինչ իցէ։

ՈՒԴ (ՈԻ) ԺԶ. Եւ կանայք առ քահանայս մի իշխեսցեն կալ, բայց սարկաւագունքն սպասաւորեսցեն, եւ կանայք յիւրեանց տեղին աղաւթեսցեն, եւ մի եղիցին գործակիցք քահանայիցն, որպէս լսեմք, անելով զտեղիս սարկաւագացն։

ՈՒԵ (ՈԻԱ) ԺԷ. Զգուշասցին առաւել եւս սարկաւագունք՝ մի զուցէ մկրտութիւն առնիցեն յանդգնաբար ի կորուստ։

1 ú սուրբ մկրտութիւնս h մկրտութիւնսն nq զմկրտութիւնս dkm ps մկրտութիւն AB ծուլութեամբ ó լուծութեամբ փխ. ծուլութեամբ
2 I լըսեմք BC այլ Y երկուղիւW երկիւ cs երկեղիւ f երկիղիւ I բուրվառովք K բուռուառովք M բուռառովք O բուրուվառոք LRST XZ բուռուառովք ü բուռվառաւ u բուրվառով chiq բուրվառաւք J բուռվառաւք BEFJKMOP ճրագավք ALQRSTUVXZWûn ճրագովք Y զրագովք ö ճրագաւ I մոմեղինօք փխ. ճրագաւք
3 Ju յառագաստեալ Q առագաստեալք KMQV վարագուրովք ó որպէս վայել է սրբոյ սեղանոյն եւ լուսաւորութիւն սուրբ աւազանին Y լուսաւորութեանն aefkmpqs լուսաւորութեան
4 bhlo սուրբ b աւազանօն e աւազանի q յաւազանին le (եւ) յաւազանն û աւազան d կանկեսցէ DGHY hfqs յեկեղեցւոջն oeh եկեղեցւոջն û եկեղեցւոջ lop եկեղեցւոջն u եւ փխ. կամ
5 beq ի տուն hkm ի տանն u պաշտաման bq պաշտպան I քարեղէն ulo եւ թէ cf երկեղածութեամբ
6 befq չիք եւ hlo բաւականութեամբն n գործոյն h լուսաւորութեամբն CDGHôabchiklmnopqrs լուսաւորութեամբ Y չիք լուսաւորութեան
7 I զջուրն
8 X զհասարակ R մանկանց o [մանկ]անցն hilor մանկանն Kl MQYZû որք DG մկրտիցեննս ûb dq մկրտիցրն r մկրտեցին R չիք եւ b ի տուն Yhlo շինականաց P շինանականացն
9 Q քահանայնք Vabcdefikmeqs քահանայքն lo քահանայն h քահանայ r քահանայական bq զմկրտութիւնս ef մկրտութիւնս h չիք մկրտութիւն V մի իշխեսցեն մկրտութիւն ôhlo իշխեսցէ be hlo առնուլ J տանել (û տանիլ) փխ. առնել ef երկեղի q երկիղի
10 b մահութեան փխ. մահու թէ ô չիք թէ, վտանգի M վտանգէն ô չիք ինչ
11 ô քահանայք H իշխեսց Yû կեալ ûdehlo սարկաւագունք ö սարգաւագունք oq սարկաւագոյնք
12 IJKLMQRSTXVZôûbdhilo իւրեանց Wôdei անգիս c տեղիսն iq ի տեղին u աղօթեսցին
13 óaeikmprs գործակից ö քահանային ub քահանայից hlo լսէք b լսեմք լսելով ունելով
14 d առնելով փխ. ունելով acdfhik lmopqrs զտեղի ce սարկաւագաց
15 L եւս առաւել u առնել փխ. առաւել cd չիք առաւել bdq եւ փխ. եւս Ybcd սարկաւագունքն ö սարգաւագունքն e զուացէ ır եւ մկրտութիւն Y մկրտութեանն be fq մկրտութիւնս
16 u առցին ps առնիցէ KLMRS SZô անտգնաբար QXe անզգնաբար dq ի կորուստ մատնին (q անձանց)

ՈԻԶ (ՈԻԲ) ԺԸ. Եւ քահանայք զպաշխարութիւն վաճառականութեամբ մի իշխեսցեն տալ, այլ դաստիարակութեամբ հոգասցին խրատել երբեւ զկարեկիցս, զի ապրեսցին եւ հաս մի առցեն ի նոցանէ մաքսաւորաբար. «Ձրի առեալ եւ ձրի տամք»*։

ՈԻԷ (ՈԻԳ) ԺԹ. Եթէ ոք ի քահանայից յայտնեսցէ երբեք զբանս ապաշխարութեան ապաշխարողացն՝ նզովիւք լուծցի եւ ամէն իրաւք օընջեսցի ի քահանայական ժառանգութենէն։

ՈԻԸ (ՈԻԴ) Ի. Զերեզմանս յեկեղեցիս մի իշխեսցեն առնել, ապա եթէ գտցի ոք արարեալ՝ յեկեղեցւոջն պատարագ մի ոք իշխեսցէ մատուցանել մինչեւ մաքրեսցեն զտեղիսն։

ՈԻԹ (ՈԻԵ) ԻԱ. Քահանայք դահեկանս վաշխել ամենեւին մի իշխեսցեն. լուան ի գրոց սրբոց ատել զվաշխողսն,** փախիցեն յարբեցութենէ՝ յիշելով զսահմանս արբեցողաց։

ՈԼ (ՈԻԶ) ԻԲ. Ցագապս մասունս մի բարձցեն՝ ըստ սրբոց կանոնին. այլ աղքատաց տացեն ի նմին ժամու յանդիման ագապատեառնն։

* Մատթ. Ժ, 8 ** Հմմտ. Ղեւտ. ԻԵ, 36

1 bq քահանայն Ybeq զպաշխարութիւնն k զպաշխարութեամբ u վճռականութեամբ զպաշխարութիւն V վաճառականաւ

2 u իշխեսցին d իշխեսցէ XYcdb հոգասցեն lo խրատէր K չիք երբեւ

3 A սկզբնապես զնկերակիցս, սյնուհետև աջ լուսանցքում ուղղված է՝ զկարեկիցս bcdeikopr զընկերակիցս (afhs զնկերակիցս M զտարեկիցս) փխ. զկարեկիցս n զկարեկիցս զընկեակիցս զի ապրեսցին u չիք զի ապրեսցին L մաքսաւորաբար ի նոցանէ

4 IJKLMQRSTXYZôûac մաքսաւորաբար այլ ձրի H առնել beq առէք Ylo չիք եւ hlo ձրիս (տամք) b տուք r առմբը

5 hlo եւ թէ b եթէ ոք ի քահանայից ոք իցէ d չիք երբեք cd բանս hlo չիք զբանս Yd ապաշխարութեանն ꜰef խոստովանութեան (hlo զխոստովանութիւն bq խոստովանութեամբ) փխ. ապաշխարութեան

6 ûcdhl ապաշխարողաց cd նզովեալ b եւ մի u յամենայն abcdefklrs ամենայն E իւրաւք H իրաւք b ջնջեսցին

7 բացի ADs-ից մնացած Ձեռ-երը քահանական ôûfhilor ժառանգութենէ

8 r ըզգերեզմանս olo եկեղեցիս ô իշխեսցին Labcdefhklmopqs թէ û ոք գտցի

9 q ոք կրկնված է CDYcfqr յեկեղեցոջն U յեկեղեցւոջ hlo յեկեղեցոջ ôe եկեղեցոջն Voer չիք (մի) ոք q իշխեսցեն efq առնել փխ. մատուցանել

10 BCGHIJLUYZhln մինչ E մաքրեսցին ô մաքրեսցի Wbefq զտեղին

11 o քահանայ r չիք վաշխել H վաշխել... ատել ձախ լուսանցքում d չիք ամենեւին K լուան ô լւան l լուաւ

12 Yô չիք ի h չիք սրբոց b որ ատելն OW ասել փխ. ատել W զվաշխեալսն u զվաշխօղն Y զվաշխս (bq զվաշխն e զվաշխըսն) փխ. զվաշխողսն e եւ փախիցեն IJu արբեցութենէ bq յարբեցութենէն

13 h զսահման b զպատահմունքն փխ. ռսահմանս b արբեցողին fq արբեցողացն d արբեցողաց յիշելով եւ հեռասցին բացի Aod-ից մնացած Ձեռ-երը արբեցաւղաց

14 hlo զագապս ps ագապս OWo մասունս փխ. մասունս q բարձին A—MO—Wôûabd fnps բարձցին IJKLMOPQRSTVXYZôabcdefikm pqs սրբոյ uhlo սրբոյն hlo կանոնի n կանովնին r կանոնիս BF այլ

15 KLMSX տացցեն ûf տայցեն ſ ի նմին մին ժամու ABCDEFGH ագապատնն (l ագապատն bf յագապատն) սյատոլով կամ առանց պատվի lôq յագապատանն JKLM OPQRSTKVXYZWn ագապատանն u ագապատան e ագապատացն hl յագապատառն lm ագապայտեառնն r ագապայտեառն o յագտպատեառն

ՃԼԱ (ՃԻԷ) ԻԴ. Եւ ժողովրդականք հրաւիրեալք ի հաց պատարագին՝ մի՛ իշխեսցեն ճաշակել ի տունս իւրեանց պատճառաւ հիւրոց կամ գործակալաց՝ որկորստութեամբ. եթէ իցէ ոք, որ կերիցէ, ի հաց պատարագին մի՛ իշխեսցէ երթալ. եւ քահանայք եւ ժողովրդականք ի ներքո մի՛ իշխեսցեն թողուլ զայնպիսին, զի անառակութիւն է եւ խիղճ հոգւոց։ Ապա եթէ իցէ ոք, որ բռնարար մտցէ, քահանայքն դնասցեն արտաքս եւ զհացն մի՛ իշխեսցեն աւրհնել։

ՃԼԲ (ՃԻԸ) ԻԴ. Տղայոց պսակ մի՛ իշխեսցեն աւրհնել, եւ մի՛ կատարելոցն երկոցունց՝ առանց զմիմեանս տեսանելոյ, զի այսպիսի անժամ հարսանեաց դնացին վնասք մահաբերք. եւ ժողովրդականք զայսպիսի հարսանիս մի՛ իշխեսցեն առնել, զի նոցունց իսկ է կորուստ։

ՃԼԳ (ՃԻԹ) ԻԵ. Ոչ է պարտ զկուսանս այրեաց ամուսնացուցանել եւ ոչ զայրիս՝ հուսանաց, զի աննման են։

ՃԼԴ (ՃԼ) ԻԶ. Ձեռնադրութիւն ոք արջառոց մի՛ իշխեսցէ առնել։

ՃԼԵ (ՃԼԱ) ԻԷ. Քահանայք ի պուտանց աւրհնել մի՛ իշխեսցեն երթալ, զի դաւշաքաղութիւն է, զի սուրբ պատարագն աւրհնեաց։

1 bq ժողովրդականքն () ժողովուրդք ul հրաւիրեայ J հրաիրեալք
2 e ի տանս IJ գործակաց u գործակացաց n գործանակալաց
3 d որկրրոտութեամբ or որկորստեամբ p չիք իցէ bq որք p չիք որ abcde fkmpqs ուտիցէ ûbnq չիք ի e ի հացէ u զհայ b պատարագի q պատարայ
4 b չիք մի իշխեսցէ efq չիք իշխեսցէ befq երթիցէ q քահանայքն bq ժողովրդականքն
5 d ի ներք c զայնպիսին bdq անտառակութեամբ bq չիք է
6 QZhlo եւ ի խիղճ CDGHIJMOPQRS TVXYZobcdfhloq հոգոց r հոգւոյ abcdebkimopqrs թէ beq չիք իցէ û եւ քահանայք
7 e դանեսցեն փխ. զնասցեն c արտաքոյ c յարտաքս h չիք արտաքս OVW զհաց eq հացն b չիք զհացն մի X օրհնեսցեն
8 H այս հոդվածը միացված է նախորդին, տղայոց... աւրհնել ներքևի լուսանցքում. KLMQRSTXY Zô մի իշխեսցեն պսակ աւրհնել Y դնել փխ. աւրհնել befq չիք մի (կատար.) u կատարելոց b կատարելուն hloqr կատարելոյն BCDE FGHh երկուցունց befq երկոցունցն
9 E չիք առանց l զի միմեանս o զմիմիտնս X տեսանելոյ զմիմեանս H տեսանել ir տեսանելով Rd այսպիսին X այնպիսին Y յայսպիսի b այսպոի hlo չիք զի այսպիսի Rn յանժամ X յայնժամ d ի ժամ Y հարսանեաց յայնժամ bq հարսանեացն
10 Mbef հարսանեաց զհետ դնացին (e զնասցեն) Ir զնացից X գրացին (u ծագեսցին q գործեցին) փխ. դնացին ô չիք դնացին q քաղում վնասք p զայսպիսիս
11 OWô հարսանիք bdlqr հարսանիսն ho հարսանիսս b իշխեսցէ KXY զի ի նոցունց afklmoprs նոցուն bq նոցա b կորուստն ô կարոտ փխ. կորուստ
12 AJKLPQTUVô չէ m չիք է R թէ (Y եթէ) փխ. ոչ է Y պարտ է KLQ RSTXZ զկուսանսն uq կուսանս b կուսան U սայրեայց m զայրիս
13 L կուսանացն h աննմանք bq զի անաւգուտ եւ աննման է o անհնար է եթէ ոք յանգգնի լուծցի փխ. աննման են բացի odh-ից մնացած Ձեռ-երը է փխ. են
14 U զձեռնագրութիւն b ձեռնագրութիւնք UWl արջառաց V յառջառոց ab[illegible]dfkmpqs աջառոյ e աչառոյ h առջառոց K իշխեսցի u առնել քանզի չէ օրէն
15 cde քահանայ û չիք ի b ի պուտանս ef ի պուտան q ի պուտանաց fq յաւրհնել dk իշխեսցէ ô զերթալ
16 cd դաւշաքաղութիւն է եւ թողուլ զտունն զի սուրբ u պատարագ

ՈԼԶ (ՈԼԲ) ԻԸ. Զարջառս եւ զոչխարս քահանայք ի տունս իւրեանց կենդանի մի իշխեսցեն առնուլ, զի ագահութիւն է, եւ թողուլ զտունն անպատարագ՝ ամպարշտութիւն է. եւ ժողովրդականք կենդանիս մի իշխեսցեն տալ ցնոսա, ինքեանք արասցեն կարգաւորութեամբ ի տունս իւրեանց, ղի աւրհնութեան սրբոյ պատարագին արժանի լիցին ծախուն եւ վաստակաւքն։

ՈԼԷ (ՈԼԳ) ԻԹ. Ի սուրբ քառասներորդացն պահսն եւ կամ յառաջաւորս Նոյին մի ոք իշխեսցէ լուծանել ըստ սրբոյ կանոնին, եթէ լուծցէ ոք ի քահանայից կամ յաշխարհականաց ղաւուրօն կերակուր պատճառաւ հիւրոց կամ գործակալաց, յեկեղեցի մի իշխեսցէ մտանել՝ մինչեւ տուժեսցի աղքատաց ապաշխարութեամբ։

ՈԼԸ (ՈԼԴ) Լ. Եւ մեծի շաբաթուն ճրագալուցին թէ մշակք, թէ աղայք, թէ ծերք՝ ի տունչեան աւրինաց մի հաղորդեսցին. ապա եթէ իցէ ոք, որ հաղորդեսցի վասն տկարութեան մարմնոյն՝ թան եւ գինի մի իշխեսցէ ճաշակել ցժամն կատարելոյ սրբոյ պատարագին։

1 զարջառս և զոչխարս բառերը բոլոր Ձեռ-երում դրված են իէ հոդվածի աւրհնեաց բառից հետո այդ բառերի տեղափոխումը կատարել ենք մենք ըստ մի քանի Ձեռ-երի տես համապատասխան ծանոթագրությունը L զարջառ ad զաջառս bq զարջառն c զառջառն f զաջառն hk զառջառս R ոչխարս b ոչխարն eq զոչխարն lo զոչխարսն d քահանայքն b երթալ փխ. իւրեանց bcde չիք կենդանի

2 hllor առնել h չիք եւ H զաւունն փխ. զտունն i անպատարակ e պատարագ BCDEGH չիք անպատարագ

3 FIJKOPQRSTUXûbcdeikms ամբարշտութիւն է LM ամբարշտութիւնն է ôr անպարշտութիւն է lno անբարշտութիւն է V ամբարշտութենէ h անամբարշտութիւն է R ժողովրդական beq ժողովրդականքն befq կենդանի r կենդանիք

4 ô տան Oehlo նոցա m եւ ինքեանք h այլ ինքեանք F ինքեան l յինքեանք u արասցին RYû կարգաւսրութիւն f կարցղաւորութեամբ

5 lbır աւրհնութեամբ Y օրհնութեանն acdkmps աւրհնութեանց bk սրբոյ He արժան

6 hlo լինիցին DGH ծախուլ h ծախումն R վաստակովք ô վաստակովն ûchlo վաստակաւք բացի Ya bdefikmpqrs-ից մնացած Ձեռ-երը վաստակովքն

7 Eclos չիք ի, զսուրբ OWir իսկ փխ. ի սուրբ b որք փխ. ի սուրբ BCD EFGHISUYZôacdikmnprs քառասնորդացն uehloq քառասնորդաց b քառասնորդ W պահք h չիք եւ KLMQRSTXZôd առաջաւորս Y առաջաւորին befpq յառաջաւորսն p Նորեն Ybefq չիք Նոյին

8 o իշխեսցէ ոք bq սրբոց abcdefhkmpqs թէ H լուծց s լուծէ Hô չիք ի

9 IJKLMQRSTVXZôûehloq աշխարհականաց h ի կերակուրս lo կերակուրս ê պատճառա b պատճառանացն d պատճառս q պատճառանաւ

10 X հւրոյ i գործակալոյ o եկեղեցի b յեկեղեցին c իշխեսցեն BCDFGH մտել

11 b տուժեսցէ d ապաշխարութեամբ աղքատաց տալ Ybq ապաշխարութեամբն

12 û եթէ փխ. եւ IJûbn շաբաթու b ճրագալլուծին o ճրաղաւցին ô մշակս d մշակ bp թէ ծերք թէ աղայք ô աղայնք Ylo եւ թէ (ծերք)

13 PQe ի տուընջան KLcm ի տըւընջեան ô ի աւընջեան q ի տուընջեանն ps ի աունջեանն hq աւրինացն u մի հաղորդեսցին օրինայ b հաղորդեսցի k հաղորդեսցեն abcdefklmpqs թէ

14 Y տկարութեանն hlo մարմնոյ

15 i իշխեսցեն ձախ յուսանցքում. բացի bepq-ից մնացած Ձեռ-երը իշխեսցեն i ճաշակեսցեն bcdq ճաշակել մինչեւ ցժամն (cd ցժամ) ho ցժամ Jû չիք ցժամն.... պատարագին b սրբւոյ d սուրբ

ՈԼԹ (ՈԼԵ) ԼԱ. Եւ քահանայական հրամանի ժողովրդականք հրաման մի՛ տացեն, զի նոքա են առաջնորդք ձեր եւ նոցուն եղբարքն ընդ նոցին ձեռամբ են. եւ ոչ մարթի ընդդէմ դառնալ, զի անկարգ է, զի իշխան է կապել եւ արձակել։

ՈԽ (ՈԼԶ) ԼԲ. Քահանայք մի՛ արբեցողք եւ մի՛ հանդանակողք եւ մի՛ արծաթագին աղախնայս սասանալ եւ կամ ի կապինաց պոռնկաց ի տունս տանել զգարշելիսն, զոր ոչ հրամայեն աւրէնք։ Եւ վանականք, որ ի շէնս բնակեալ են, պարսպեալ զանձինս պահաւք եւ աղաւթիւք եւ անվեհեր հիւրասիրութեամբ, որչափ Աստուած պատրաստէ՝ բաւական համարել, որպէս Քրիստոսի զինուոր։

ՈԽԱ (ՈԼԷ) ԼԳ. Եւ մի՛ ամենեւին, որպէս լուաք, հացարար եւ կովկիթ կամ խնեցահար ի վանսն տանել կին մարդ, զի թէ ուր չէր նմա հնար մտանել՝ կործանեաց զմարդն, ապա զիւրսն զինչ իսկ առնէ։

ՈԽԲ (ՈԼԸ) ԼԴ. Եւ որ լանապատս բնակեալ ուխտաւորք յառաջ քան զմտանել արեգական դնասցեն եւ յորժամ ծագէ արեգակն՝ երթիցեն,

1 MQ քահանական G հրաման Hb nq հրամանին (ժողովր.) bq ժողովրդականքն h ժողովրդականաւ lo ժողովրդական OW հրամանի (մի) Yô տայցեն
2 Y ոք փխ. նոքա ò զինքեան փխ. զի նորա են Y յառաջնորդք û առաջնորդ Yûbcq նոցունց hlo նոցին փխ. նոցուն CDGLYôn եղբայրքն uadfikr եղբարք bcehlopqs եղբայրք l ուրք փխ. ընդ Q նոսին abcdefkmpqs նոցուն փխ. նոցին
3 OWôhl մարդի bq մարդ u մարթէ befq կարդ է bq եւ փխ. զի (իշխանէ)
4 bq կապելոյ Y եւ կրկնուած է bq արձակելոյ
5 bb քահանայ bq չիք եւ մի F յանկանակողք behlq հանդանողք e չիք եւ b արծաթայսէրք եւ արծաթայդին e մի արծաթասէրք մի արծաթադին q արծաթասէրք եւ արծաթայդին ô արծաթադինք արծաթաւին
6 I աղախնայ b աղախնիս h աղախնոյս n յաղախնայս q աղախնաս c ծառայս (d ծաղայս) փխ. աղախնայս r բսաանան d չիք կամ Y ի կապից acdefikpqrs ի կապենաց b ի կապանաց (h ի կանանց lo ի կամենաց) փխ. ի կապինաց beq եւ ի (eq չիք եւ) պոռընկաց hlo պոռնկացն p չիք ի (տունս)
7 acdkmps զգարշելիս O զի (b որոյ) փխ. զոր b չհրամայեն lo հրամաեն KLQZb աւրէնքն MSTô օրէնքն KLMRSTXYZô վանականքն
8 Y բնակեալք CD պարապեալ փխ. պարսպեալ ûbefiq պարսպել Y չիք պարսպեալ A—MOPR—Wef պահովք
9 ûn չիք եւ b անվերէր
10 X հրամայել փխ. համարել acdfhi kloprs որպէս եւ o չիք քրիստոսի CDH զինուորն A զինւոր Yô զինոր
11 d չիք մի beq լուաք որպէս ô լուայր d չիք որպէս լուաք b կովայկիթ h եւ փխ. կամ 'op չիք կամ bq եւ կամենա որ (b ի) փխ. կամ խնեցահար ի
12 edb խնոցէհար el խնոցահար f խնեցէհար ûbceq ի վանս R ի վանան d ի վանորայս r տանիլ acdfm pqs տարցի bek տարցին b չիք թէ R ար (b որ) փխ. ուր Y չէ հնար նմա abcdefhklmopqrs չիք նմա b հրաման փխ. նմա հնար
13 hq եւ կործանել Y զմարդնոն s զմարթն lo ինչ ô առնէր
14 GHMô անապատս b յանապատ IJu beq բնակեալ են OW բնակեալ է Y բնակեալք l բնակ e եւ ուխտաւորք I յուխտաւորք a ուխտաւորոք û մտանել
15 BCDEFGEôbcdefhiklmnoq արեգականն abcdefkmpqs դնայցեն h դնասցեն ի վանս եւ յորժամ ծագիցէ ô որժամ llo ծագեսցէ l եւ երթիցեն û երթիցէ h երթեան e երթիցեն ի տունս իւրեանց դուտցէ

գուցէ ի սխալանս անկանիցին։ Իսկ մոնազունք եւ վանաց մանկունք վանս մի՛ ոք իշխեսցեն ուրեք ունել բայց ի վանս. ապա եթէ վանք չկան՝ յաւագ երիցուն տուն երթիցեն, զի չէ իշխանութիւն յայլ տան աւթել. եւ մի՛ լիցի լսել, թէ մի վանք, բազում վանք, որ չէ՛ հասարակ ըստ առաքելոցն կարգի։

ՈԽԳ (ՈԼԹ) ԼԵ. Այլ ոմանք ձիաբոյծք եւ վաճառականք եւ վաշխառուք փոխանակ կրաւնաւորութեան՝ շահաժողովք. յաւմհետէ դադարեսցեն եւ ապաշխարեսցեն զմեղսն, զոր մեղան. ապա եթէ ոչ յանդիման արժանի գործոցն պատիժս կրեսցեն։

ՈԽԴ (ՈԽ) ԼԶ. Եւ մի՛ աղանդաւորաց երբեք վանս տալ, զի ոչ հրամայեն կանոնք առաքելականք։

ՈԽԵ (ՈԽԱ) ԼԷ. Արդ՝ զպատուիրեալս ձեզ առ ի մէնջ փութապէս կատարել աճիւն Աստուծոյ, յորում կայ մեծաց վարձուց հատուցումն։ Եւ պատուիրեցաւ ձեզ յամենայն ամսեան պարապել խնդրուածոց զաւուրս շաբաթու միոջ, խնդրել յԱստուծոյ զմարմնոյ առողջութիւն եւ հոգւոյ փրկութիւն։

1 զ գուացէ M ցուցէ (b գացեն) փխ. գուցէ DG անկցեն H անկցին IJ ôb անկանիցեն W անկանիցէն cdk mps անկանին l անկանիցի abcdefh klmpoqs Իսկ-ից առանձին հոդված համապատասխան №-ով CDHn մոնազոնք YWikmpqrs մոնոզունք ûbcdehlo մոնոզոնք
2 e վանից bq վասն փխ. վանաց û վանա abcdefq իշխեսցէ ps իշխեսցին ir ունել ուրեք (i ուրուք) abcdefhklmopqs չիք ուրեք H ուն[ել] Jû չիք ունել
3 M ի վանք abcdefhklmopqs թէ Y չգան br ոչ կան m չկայ Wôûh lno աւագ CDG իրիցու HOQôbck lmpqs իրիցուն Vû երիցու W յերիցուն e երիցունն cdfhiklmo prs առունն bq չիք առուն M իշխանութիւնն
4 bq որ յայլ (q այլ) GIJKLMQRSTY Zôû այլ d այլ տեղ տան û տուն ô յօթել W աղօթել եւ յօթել (GH աղաւթել) փխ. աւթել b մի թէ Kbk չիք բազում Y եւ թէ բազում
5 Khk չիք վանք Kb չիք որ ûacdefh iklmoprs ոչ է b ոչ ps այս հասարակ o առաքելոց abcdefbflop qr առաքելոյն oe կարգին
6 B այդ L չիք ոմանք Yeq ձիաբոյծ bq վաշխ առնողք o չիք եւ վաշխառուք
7 Y կրօնաւորութեանն b շահայվաճառք efq շահավաճառք CDH դադարեսցին
8 ûh չիք եւ ապաշխարեսցեն ır զմեղս Woabcdefhiklmopqrs թէ Q անդիման beq յանդիմանեսցեն
9 Vh չիք արժանի lo գործոյն արժանի Whir գործոյն n գործւոցն ûb պատիժ ô կրեցեն
10 d չիք մի ô աղանդաորաց n աղանդաւորացն IJ յերբէք Y ի վանս l հրամաեն bq տայցեն e տացեն
11 KLMQRSTXYZ կանոնքն e առաքելականքն
12 cd զպատուիրեալսն Y չիք ի G կատարել առանձ սյունակի ձախ լուսանցքում
13 d աճիւ d նոցա փխ. աստուծոյ IJû ûcd որում o մեցած p չիք մեծաց b մեծայվարձուց ● մեծավարձուց X վարուց փխ. վարձուց bq պատուիրեցի ıor եւ պատուիրեցաւ-ից առանձին հոդված համապատասխան №-ով
14 r չիք ձեզ lôefhlnoq ամենայն I յամսեանն JLMQRSTXZW յամսեան ps ամսեանն h ամսեայ lo ամսեամ Y պարպել r պատարագել փխ. պարապել b խնդրուածոց hlo զաւուր
15 hlo շաբաթի d շաբաթոջ e շաբաթուց h միոյ lo միջոյ փխ. միոջ d չիք միոջ I աստուծւոյ Sôde աստուծոյ û յաստուծոյ խնդրել U զմարմնոյս J առողջութիւնն
16 RYô հողոյ X զհոգոյ aiknirs հոգւոց befpq հոգոց cd զհոգոց n զհոգւոյ hlo չիք եւ հոգւոյ փրկութիւն JYW փրկութիւնն adefkmqs փրկութիւն ամէն b փրկութիւն շնորհեյ յաստուծոյ

ԻԱ.

ԿԱՆՈՆՔ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՄԱՆԴԱԿՈՒՆՒՈՅ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ [ԳԼՈՒԽՔ Դ]

Ա. Վասն յաղուհացսն զշաբաթ կիւրակէսն ոչ պահել եւ ի շաբաթս երիկունն ապաշխարողաց ոչ քարոզել։

Բ. Կիւրակէի եւ ի Զատկէ մինչեւ ցՊենտակոստն ծունր ոչ դնել։

Գ. Զշաբաթ, կիւրակէս պահոցն լուծանել ի պանիր, ի ձու, որպէս ի ձէթ, ի ձուկն եւ ի գինի։

Դ. Յաւուրս շաբաթու ոչ դատարկանալ ի գործոյ։

1 ա կանոնախմբի ԻԱ-ը մուծված է վերնագրում այսպէս՝ *կանոնք իա յովհաննու. մանդակունւոյ* ը *կանոն* ABCDEFGHabcefhklmopqrs չիք *կանոնք* IJKLMOQSTVXYZöelhloq *յոհաննու* Rb *յոհաննու* s *ովհաննու.* ը *տեառն յովհաննու.* e *մանդակունեցուն* b *մանդակունեցո կանոնքն այս է* ubq չիք *հայոց* ai չունեն վերնագիրը

2 ubq չիք *կաթողիկոսի գլուխք դ* մնացած ձեռ.-երը չունեն *գլուխք թ*

3 IJKLMPQRSTVXYZöûd չունեն ցանկը abcfhklmoqrs չիք *վասն* b *յաղուհացն* n *յաղուհացնն* hms *զաղուհացսն* b *զկիրակէն* eq *կիրակէն* np *եւ զկիրակէոն.* բացի for-ից մնացած ձեռ.-երը *կիրակէսն* abcefh klmopqrs չիք *ի* k *զշաբաթու* ı չիք ցանկը մինչև 535-րդ էջ տող 11-րդ

4 c *երկունն* Gfl *երեկունն* bq *երեկոյին* բացի abcefkmpqrs-ից մնացած ձեռ.-երը *չքարոզել* OW *վասն սրբոյ պասեքին պահոց* փխ. *վասն... ոչ քարոզել* kmps 4-րդ և 5-րդ տողերի միջև նոր հոդվածի վերնագիր՝ *բ. վասն* (k չիք *վասն*) *այնոցիկ* (k *յայնոցիկ*) *որ կերակին պահաւք անցուցանեն*

5 en *վասն կերակէի* (n *կիւրակէի*) BCDEFGHhklmps *կերակէի* hklor *ի* (hlo չիք *ի*) *զատկի* oprs *ի պենտակոստն* chl *ի պենդակոստն* բացի aen-ից մնացած ձեռ.-երը *ցպէնտակոսն* b *ծունար* q *ծունարն* բացի abcefhklmopqrs-ից մնացած ձեռ.-երը *չդնել* n *չկրկնել* փխ. *ոչ դնել* OW *վասն կերակէի պահելոյ* փխ. *կիւրակէի... ոչ դնել*

6 e *վասն զշաբաթ* bq *շաբաթ* p *ի շաբաթ* b *եւ կերակէն* bfq *պահելոցն* e *պահելոյ* p չիք *պահոցն* hlor *պահոցն միապէս է լուծանել* kmps *չլուծանել* b *ի պանիրն* bq *եւ ի ձու*

7 Eh *եւ ի ձուկն* bq չիք *ի ձուկն* f չիք *եւ* al չիք *ի* (*գինի*) OW *վասն կերակէի չկրկնել ծունր* փխ. *զշաբաթ... եւ ի գինի*

8 e *վասն յաւուր* acfhklmopqrs *յաւուր* hlo *ի գործոց* r *ի գործս* OW *վասն պտղոց* (O *պտղերի*) *ձեթ ոչ ուտել պտհոց* փխ. *յաւուրս... ի գործոյ* km 8-րդ տողից հետո նոր վերնագիրը՝ *վասն որ ի պենտակոստէն յուրբաթու ուտեն զձուն* (k *զձուումն*)

Ե. Ոչ առնել զէնմունս յուրբաթու եւ ի չորեքշաբաթւոջ։
Զ. Զյայտնութիւնն եւ զծնունդն Քրիստոսի ի միասին տաւնել։
Է. Վարդավառին պահոց եւ աշխարհամատրանն տաւնի։
Ը. Դեւք առանց հրամանի Աստուծոյ ոչ իշխեն մտանել ի մարդ։
Թ. Դիւահարի չհաղորդել մինչեւ սրբեսցի։

[Կանոնք Յովհաննու Մանդակունւոյ]

Զմեծ եւ զանբաւ, զբարերար եւ զմարդասէր Տեառնէն պարտիմք գոհանալ հանապազ, որ արար զմեզ մտաւոր, բանաւոր, հոգեւոր, եւ ետ մեզ ճանանչել զանուն իւր սուրբ եւ ասէ. «Ես ընդ ձեզ եմ յաւիտեանս ժամանակաց»։

ՌԽԶ (ՌԽԲ) Ա. Վասն սրբոյ պասեքին պահոցն ի կանոնս ի շաբաթու ոչ հրամայլի պահել եւ յայտ անտի է, զի շաբաթն աւր՝ երիկունն ապաշ-

1 e վասն ոչ առնելու kmprs առնուլ n յառնել H յուրբաթ Un յուրբաթոյ c յաւուր ուրբաթու beq չիք ի b չորեքշաբաթու eq չորեքշաբաթի OW ի զատկէն մինչ պենտեկոստէ (O ի պենդէկոստն) չկրկնել ծունր փխ. ոչ առնել... ի չորեքշաբաթւոջ
2 e վասն զյայտնութիւն b չիք քրիստոսի GHhl առնել փխ. տաւնել OW վասն տաղավարահարացն փխ. զյայտնութիւն... տաւնել
3 e վասն վարդավառի բացի CD-ից մնացած ձեռ-երը վարդավարին e աշխարհամատրանի bq չիք տաւնի kmps ի զատկէն մինչեւ ցպենտակոստն (m ցպենդակոստն) ի պենտակոստէն (m պենդակոստն) մինչեւ ցվարդավառ (k ցվարդավառն) եւ աշխարհամատրանն ծունր ոչ կրկնեն փխ. վարդավառին... տաւնի OW վասն շաբաթ պահել պենտէկոստին (W պենտեկոստէին) փխ. վարդավառին... տաւնի
4 e վասն դեւք n վասն դիւաց որ առանց OW վասն ուրբաթի եւ չորէքշաբաթի (W չորեքշաբթի) մարտիրոսաց տօն ոչ առնել փխ. դեւք... ի մարդ. 4-րդ և 5-րդ տողերի միջև՝ W վասն որք ծնունդ առնեն քան զյայտնութիւն
5 en վասն դիւահարի Un ոչ հաղորդել bq մի հաղորդել OW վասն դիւահարի որք ասեն թէ չէ յաստուծոյ փխ. դիւահարի... սրբեսցի
6 Oûhn մինչև ներածությունը ունեն երկրորդ վերնագիր՝ O այս կանոնքս յաւուրս յոհաննու մանդակունւոյ հայոց կաթուղիկոսի եղան գլուխ Ժ Ռ սահմանեալ կարգադրութիւն երանելոյն յոհաննու մանդակունւոյ հայոց կաթուղիկոսի h յոհաննու մանդակունւոյ n նախադրութիւն այս է աջ լուսանցքում կարմիր թանաքով. մնացած ձեռ-երը չունեն երկրորդ վերնագիր
7 h չունի ներածությունը՝ զմեծ եւ զանբաւ... յաւիտեանս ժամանակաց Tbdqs մեծ G զամբաւ b անբաւ o չիք եւ զանբաւ oq բարեբար o բարեբարութիւն եւ զմարդասիրութիւն տեառն աստուծոյ պարտիմք ûb մարդասէր
8 Y գոհանալ յամենայն ժամ եւ հանապազ dq չիք հանապազ b չիք հանապազ որ արար... յաւիտեանս ժամանակաց lo մեզ d զերկինս եւ զերկիր եւ զամենայն արարածս արար եւ զմարդն փխ. զմեզ ef մտաւորս q մաւտաւոր այսպիսիւ փխ. մտաւոր k չիք մտաւոր e եւ զբանօոր flor եւ բանաւո m չիք բանաւոր q չիք բանաւոր... ժամանակաց՝ առղ 10 cdr եւ հոգեւոր Gr չիք եւ
9 r չիք ես f չիք ընդ
10 r յաւիտեան u յաւիտենից փխ. ժամանակաց
11 n ներածականից հետո ունի երրորդ վերնագիր՝ կանոն տեառն յոհաննու մանդակունւոյ գլուխ Թ bhl or սրբոց d չիք վասն սրբոյ պասեքին I պահւոցն abcdefkmpqs չիք պահոցն ô չիք ի (կան.) e եւ ի (շաբ.) b ի շաբաթս h հրամայեն
12 Un այտ abcdefhklmopqrs յայտնի է փխ. յայտ անտի է on շաբաթի Yûbcdehlopq շաբաթ bq չիք աւր, երեկոյին beq ապաշխարութիւն

խարութեան, չքարոզի ի մի դէմսն. ըստ Մովսէսի աւրինադրին հրամանի պարտիմք պատուել եւ ի միւս, զի կարապետ է մեծի թագաւորին յառաջընթաց, ընդ առաջ ելանէ ճրագաւք եւ մոմեղինաւք կիւրակէին։

ՈԽԷ (ՈԽԳ) Բ. Այլ ժաման կիւրակէի պահելոյ, ոչ կանոնք հրամայեն եւ ոչ վարդապետք, այլ նզովեն եւ անէծս ի վերայ դնեն. զնոյն եւ ՅԺԸ եպիսկոպոսքն ի Նիկիայ՝ ի սուրբ ժողովն, նզովս կարգեցին եւ կնքեցին։

ՈԽԸ (ՈԽԴ) Գ. Այլ եւ յաւր կիւրակէի եւ ի Զատկէն մինչեւ ցՊենտակոստն ծունր կրկնել ոչ հրամայեցին, այլ յաղաւթս կալ։

ՈԽԹ (ՈԽԵ) Դ. Եթէ ասիցէ ոք, թէ գինի որթոյ բերէ եւ ձէթ՝ ծառոյ եւ ձուկըն՝ ջրոյ, ո՛վ տնհեղեղ զգայարան, այն է Նեստորի անիծելոյ աղանդն, զի Իսաիղ Կեսարացի զձուկն գազան ասէ, եւ առաքեալ վկայէ. «Այլ մարմին ձկան եւ այլ մարմին անասնոյ եւ այլ մար-

1 E *չքարոզեացի* bd *չի քարոզի* abcefh klmopqrs չիք *մի* Yo *դէմս* U *ընդ* փխ. *ըստ* Y չիք *ըստ* QûՐ *մովսիսի* r *մովսիսի* e *օրէնսդրութեան* f *աւրէնսդրին*

2 acdkmps *հրամանի մովսէսի* (kmp s *մովսիսի*) *աւրէնսդրին* Khlor *հրամանին* beiu չիք *հրամանի* abcdef hklmnopqrs չիք *ի* h *զմիւս* abcdef hklmopqrs չիք *մեծի*

3 hlo չիք *յառաջընթաց* b չիք *յառաջընթաց... ելանէ* hlo չիք *ընդ* acde fkmpqs չիք *ընդ առաջ ելանէ* û չիք *եւ*

4 բացի Yûcefor-ից մնացած ձեռ-երը *կիրակէին* n *կիրակէին եւ դշարաթսն*

5 ABC *այդ* բացի Yo-ից մնացած ձեռ-երը *կիրակէի* CDGH *պահելոց* bq *պահելոյն*

6 beq *նզովք* c *նվովէին* bq *անէծք* d *դնին* n *դնել* W *երեքհարիւր ու յծը*

7 Sô *եպիսկոպոս* ahcdefkmpqs *որ ի Նիկիա* û *ի Նիկիոյ* IKMQRSTXYZ ôûabcdefhklmnopqrs չիք *ի* (*սբ.*) ûbqr *ժողովոյն* hlo *ժողովին* KLM QRSTXYZ *նզովք* ô չիք *նզովս* CD EFGIJMPQUYockm *կարգեացին* ô չիք *եւ*

9 BF *այդ* ôd չիք *եւ* (*յաւր*) Môu *օր* e *յաւուրս* abcdfbklmopqrs *յաւուր* ô *կիրակէ* բացի AYûafo-ից մնացած ձեռ-երը *կիրակէի* DGbeq չիք *ի* b *զատկին* Y *մինչեւ ի պենտէկոստէն* ABCDEFGHm *ցպէնդակոսն* Oh *ցպենդակոստն* W *ցպենտեկոստէ* ô *ցպէնտակոս* û *ցպէնդէկոստն* aqr *ցպենտէկոստն*

10 b *ծունար* f *ծունրր* H *մի կրկնել* AB *այդ* beq *այլ լոկ աղաւթս* r *այլ ոտնակացութեամբ եւ յաղօթս կալ* KLQRSZ *աղաւթս* MTX Yôû *աղօթս* û *կալ եւ ուտիս*

11 beq *ոք ասիցէ* achklmoprs *եթէ* L չիք *թէ* d *գինին* Un *որթւոյ* W *յորթոյ ելանէ, ի ծառոյ* r *ծառոց* O *ծուկն* d *ձոկն* e *ձուկ* h *ձուեն* (l *ձուէն*) փխ. *ձուկն*

12 We *ի ջրոյ* Ud *անհեթեթ* befq *հեղեղ* KLMQSTZ *անհեւեղ* (R *անհիւեղ* X *անհաւատ* ô *անհեսեղ*) փխ. *անհեղեղ* Vd *սգայարան* k *գգայարան է այն է* b *ապայ այն է* ô *անիծելոյն* fr *անիծանելայ* b չիք *անիծելոյ* p *աղանդն անիծելոյն* û *աղանդ*

13 û *արդ* փխ. *զի* abcdekmpqs *բարսեղ* fn *բարսիղ* STVX *բասիլ* û *զձուկն բասիլ կեսարացի* DGH ôbcdenq *կեսարացին* ô *ասաց* ABCDFGHIJOPRUWefq չիք *եւ* b *ապա* փխ. *եւ* b *առաքեալքն* Yôûdehloq *առաքեալն*

14 hlo չիք *այլ.... ձկան եւ* abcdefk mpqs *ձկանց* ûp չիք *եւ* FU (*ձկան*) *այդ* l *մարմնի* (*անաս.*) abcdefk m pqs *անասնոց* l *յանասնոյ* Q *մարմինք* (*թռչ.*)

մին թռչնոյն*։ Արդ առաքեալ մարմին ասէ եւ հերձուածողն՝ ջուր։ Արդ՝ զիա՞րդ իցէ ջուր, զի կենդանի է՝ յաւդք, ոսկերք, ջիղք, արիւն. աչք. ա՞ղէ, քննեա խորհրդիւ ի ձկունս եւ ի գազանս, որ ի ցամաքի են՝ առեւծ, ինծ, արջ, վիշապ, որ է աւձ եւ գիրք ասեն սինկղ եւ հիդրայ ծովայինք. սինկղն շուն ասի երեք գլխի եւ հիդրային եւս չարագոյն քան զնա, բայց զիւրեանց զորդիսն ոչ ուտեն. իսկ ձուկն զիւր մերձաւորութիւնսն ուտէ, եւ մարդ եւս ուտէ. ապա զիա՞րդ եւս իցէ ջուր։ Այլ կան եւ հաւք ջրայինք եւ անասունք, եւ ով է, որ առանց ջրոյ սնանի։ Արդ՝ դիրք զձուկն կենդանի ասեն եւ պատարագ եւս առնեն։ Եկ եւ առ ձէթ. գիրք՝ զիւղ եւ զձէթ մի ասեն։ Եսայի ասէ. «Փայտ իւղոյ»**. եւ Դաւիթ ասէ. «Ծերութիւն իմ ի ձէթ պարարտութեան.»*** եւ աւետարանագիրն ասէ, վասն

* Ա Կոր. ԺԵ, 39 ** Ես. ԽԱ, 19
*** Սաղ. ՂԱ, 11

1 ABCDFGHIRcq թռնչնոց b թռչնոցն բացի UÛhlnor-ից մնացած ձեռ-երը թռչնոց d այլ փխ. արդ k չիք արդ Û չիք արդ առաքեալ.... ջուր արդ b առաքեալքն OVYWô aeq առաքեալն Q մարմինն e հերձուածն r հերձուածք o ջուր ասէ արդ

2 Û ասիցէ փխ. իցէ q կենդան բացի Iacdhkl.nopqrs-ից մնացած ձեռ-երը չունեն է befg իցէ Qde աւդք o ոսկերք ջիլք ոսկերք hlo եւ ջիլք ō աւիւն b արիւնք

3 ù աչք արիւն o լաւ փխ. աղէ l քննեաց Û չիք քննեա խորհրդիւ.. եւս ուտէ ապա՝ տող 7-րդ o խորհուրդս E ի ձկանս X ի ձուկս o ի ձուկսն եւ ի գազանսն e ի գազանայս

4 b ցամաքին է lo մամաքի են բացի ABEUcms-ից մնացած ձեռ-երը առիւծ F ինձ OW ինձն d աւձն f սիկղ W̄ սկիղն n սկիւղ bq սիղկն h ըսկեղ բացի e-ից մնացած ձեռ-երը սկիղ

5 Ea հինդրա F յիդրայ Q ի հիդրայ b ի հիդրեայ cefbklmopqr հիդրեայ Y ծովային o ծովայինք են c ծովաինք f սիկղս n սկիւղն d ի շկիլն փխ. սինկղն բացի heq-ից մնացած ձեռ-երը սկիղն k շունք I ասէ Y ասի եւ OV գլխեն W գլխէն E հինդրային F յիդրային Q եւ ի հիդրային hlo հիդրեայ

6 X զային փխ. զնա Y իւրեանց q զիւրոց p զորդիս իւրեանց BCDEFGHIKOSTUVWbfq որդիսն acdehklmors որդիս ô զորդիս d ձուկ

7 Y իւր Un զիւրեանո o զիւրեան ôd մերձաւորն abcefhklmopqrs մերձաւորսն ô չիք եւ mn զմարդ O մարդս O եւ փխ. եւս EG չիք եւս Yn ուտեն b արդ (h ահա) փխ. ապա H արդ

8 OVWûbdefq չիք եւս befq է փխ. իցէ b ջուրն ABU այդ b եւ կան û եւս փխ. եւ H չիք եւ (հաւք) V ջրային o ջրոյինքն c ջրաինք r անասուն d անասուն կրկնված ô չիք եւ (ով)

9 O չիք որ Q առաառանց b ջրոյն O ջրի Y ջրոյ ծնանի եւ սնանի ô սնանին d սնանանի u չիք արդ դիրք... եւս առնեն Un դիրքն b ձուկն o կենկղանի ասցին e ասեն dp պատարագս

10 befq առնել ô եկեսցուք փխ. եկ եւ l իսկ փխ. եկ hl առ եւ u արդ զձէթն որ ի սուրբ գիրս զիւղ ասէն փխ. եկ եւ առ... մի ասեն bce (առ) ձէթն BCDEFGHIJMUafbkmnps զեւղ bq զիւղն bd զձէթն (մի) h ձէթ

11 acdkmps եւ եսայի Û չիք ասէ (փայտ) b չիք եսայի ասէ փայտ իւղոյ p ասէ թէ փայտ U չիք փայտ իւղոյ եւ դաւիթ ասէ f եւղոյ s իւղուլ Ô թաւիթ Û չիք ասէ

12 ô չիք ի DH պարարտութիւն b աւետարանն Û չիք եւ աւետարանագիրն ասէ I ասէ տուք մեզ իւղոյդ ձերմէ վասն

կուսանացն, թէ ձէթ ոչ առին*. եւ նմէ «Տուք մեզ յիւղոյդ ձերմէ»:** Ահա յայտ է, թէ իւղ եւ ձէթ մի են: Դարձեալ. ոչ եթէ Ադամ պանիր եկեր, այլ պտուղ ծառոյ եւ եղ ի դրախտէն***: Իսկ վասն զինւոյ գիրք ասեն. «Զարբեցողսն եւս չար քան զդիւահարսըն». զոր եւ առաքեալ ասէ. «Մի արբեցողք»**** եւ ոչ ասաց թէ մի ըմպէք զինի, զի եւ Նոյի հրամայեաց ըմպել զինի վասն տըրտմութեան, զի ցնոյ զինի ոչ էր, բայց միայն խաղող: Ապա Նոյի հրամայեաց առնել վասն տրտմութեան. նոյնպէս եւ մեզ ետ ի վայելչութիւն, ոչ եթէ արբենալ եւ զեղխել, այլ կերակուրս յորժամ ուտեմք ի նմին կամք, իսկ յորժամ արբենամք՝ զայլ խորհուրդս ածեմք զմտաւ եւ ոչ զԱստուածոյն, զոր եւ Եսայի ասաց. «Վայ այնոցիկ, որ յառնեն ընդ առաւաւտս՝ եւ զհետ լինին ցքւոյն»***** եւ զինւոյն, որ «Գինին, անդէն իսկ զնոսին այրէ»******: Դարձեալ ասէ. «քահանայն եւ մարգարէն յիմարեցան վասն ցքւոյն»*******: Ցառաջ

* Հմմտ. Մատթ. ԻԵ, 3 ** Մատթ. ԻԵ, 8 *** Հմմտ. Ծննդ. Գ. 6, 23
**** Առակ. ԻԳ. 20 ***** Ես. Ե. 11 ****** Ես Ե. 11 ******* Ես. ԻԸ, 7

1 ûr կուսանաց û չիք թէ ձէթ... եւ եթէ I ե եթէ ահա ô եւ եթէ ձէթ ոչ առին կրկնված է P առնին acdefkm pqs բարձին (b բարձցին) փխ. առին Yps չիք եւ (եթէ) Yabcdef hklmnoqr թէ Jo իւղոյդ X յիւղոյն Y իւղոյն û իւղւոյդ b յիւղուդ dh իւղոյս KLMQUZn եւղոյդ O յեւղոյդ RT եւղոյն

2 Mde այս է û յայանի է f են փխ. է, bq եթէ û չիք թէ f իւղ եւ թէ ձեթ BCDEFGHIMUXafmn եւղ b յիւղ û է փխ. են, չիք դարձեալ

3 befhloq ադամ ոչ եթէ U ոչ եթէ ադամ ոչ պանիր c պանիր եկեր ադամ b էր փխ. եկեր BF այդ W ծառայ փխ. ծառոյ

4 û արդ փխ. իսկ վասն CDGHKMOP QRSTVXYZacefhlopqr զինոյ ô զինոյն b զինւոյն û զգինի, չիք գիրք... զոր եւ DEFXYacdkm ps զարբեցաւղսն ef զարբեցողն hlor զարբեցողս B զարբեցաւղնն e զդիւահարն

5 Wôûabdefhklmoqr առաքեալն Y ոչ փխ. մի ûbefq արբեցող p արբեղող բացի A-ից մնացած Ձեռ-երը արբեցաւղք û չիք եւ (ոչ) Yef չիք թէ

6 d արբեք փխ. ըմպէք hlo չիք ըմպէք... հրամայեաց W զգինի (զի b չիք եւ û նոյ b նոյին q նոյն e նոյի ասաց եւ հրամայեաց befq չիք զինի (վասն) ABCDEGHJKLOPRTUV Zn տրտմութեանն

7 KLMQSTXYZûbden զի մինչեւ (n մինչ) ցնոյ ô մինչեւ փխ. զի V զի մինչեւ վերևի լուսանցքում q ցնոյի G ցնու e այլ փխ. բայց, խաղող միայն hl խաղալ փխ. խաղող Ô խաղող ուտէյին u որպէս ասուած փխ. ապա

8 I հրամայեաց նոյի d առնել զինի վասն BCDEGHY տրտմութեանն ô տրտմութեանց loc եւ (e չիք եւ) ետ մեզ Y վասն փխ. ի IJu չիք ի Y վայելչութեանն

9 Mhlopr թէ R արբենուլ Vû զեղխիլ X զեխել Hcde զեխիլ hlr զեխեալ AC այդ DGH յայլ KLMQ RSTXYZô յորժամ կերակուրս (Q կերայկուրս)

10 ps եւ ի acdefhklmopqrs մնամք (b նմանամք) փխ. կամք d այլ փխ. իսկ W արբենամբ A զայդ I զայլս ôq այլ ABCDEFIJMFQ UV զխորհուրդս adehlnopr խորհուրդ hlkmqs զխորհուրդ c խորհուրդսն

11 p չիք զոր u չիք զոր եւ եսայի... ամբրաւաւղի մի են՝ էջ 496 տող 3-րդ d չիք եւ (եսայի) OVW ասաց եսայի p եւ զի եսայի b եսայիս km վասն փխ. վայ

12 YW որք acdkms ոյք փխ. որ MQSôbd hlmnopqr առնեն ackms առաւաւան dhq առաւօտն bor առաւօտսն q ընդ զինոյն եւ ցքնոյն bef զինոյն (f զինին) եւ ցքնոյն բացի Bps-ից մնացած Ձեռ-երը ցքոյն

13 CDGIJMOPQRSTVYZWôacdhlnor զինոյն H զինին d զին փխ. զինին RY զոր U եւ փխ. որ r ընդ փխ. իսկ befpq չիք իսկ Vo զնոսա Q է փխ. ասէ

14 h քահանայ Y մարգարէն վասն զինոյ յիմարեցան beq զի յիմարեցան E յիմարեցաւ BCDGH յիմարեցա E յիմարեցաւ CDHGIVoadefhln or ցքոյն Mq ցքնոյն (b քնոյն) փխ. ցքւոյն beq յառաջին

ուխտաւորքն Սամուէլ եւ Սամփսոն եւ որդիքն Յովնադաբայ միաւոտէին, բայց գինի եւ ցքի ոչ ըմպէին. զի գինի եւ հացաւզի եւ մեղրաւզի եւ ամբրաւաւղի մի են, զոր գիրք վկայեն, զի պանիր եւ իւղ եւ ձու եւ ձուկն եւ ձէթ մի են: Թէ անկցէ ոք, թէ ձու յաւր Ի կենդանի լինի. եւ կենդանի անասնոյ, թէ յաւր Ի դարման ոչ լինի, մեռանի. բայց զոր Հին եւ Նոր Կտակարանաց ասացեալ է եւ վարդապետացն, որ են այս՝ Աթանաս, Կիւրեղ, Յովհաննէս, Սահակ Երուսաղէմի, Ակակ, Գրիգոր Աստուածաբան, Գրիգոր Նիւսացի, Գրիգոր Նէոկեսարեայ, Բասիլ Կեսարացի, Երէնիոս, Իւբեգինէս, Եւսեբիոս, Կղեմենտոս, Տիմոթէոս, Յովհան Կոստանդնուպաւլ-

1 ABEFHUenr *սամուէղ* AIJKLMOPQRSTUVXZnr *սամփսովն* H *սամփսոյն* o *ամփսոն* b *սամսոն* d *սամսուն* lo *սամբսովն* q *սանփսոն* n *յովնաթափա* o *յովնադափա* bq *յովանու* (e *յուլնու*) փխ. *յովնադաբայ*

2 p *եւ* փխ. *բայց* LMTZ *գինէ* p *գինի ոչ ըմպէին կամ ցքի* bq չիք *ցքի* QSYo *(գի) գինի է եւ* (Y չիք *եւ*) e չիք *եւ (հացաւզի)* BDGH չունեն *եւ հացաւզի* ըեհ տեղը բաց է թողնված o *զհացուզի* Y *հացիւզի* (e *հաց եւ ուզի*) փխ. *հացաւզի* բացի acbklmoprs-ից մնացած ձեռ-երը *հացուզի*

3 բացի abcefhklmopqrs-ից մնացած ձեռ-երը *մեզրուզի* d չիք *եւ (ամբրաւ.)* W *արմաւուզի* Y *ամբրաւ* b չիք *եւ ամբրաւաւզի մի են* բացի acefbkmopqrs-ից մնացած ձեռ-երը *ամբրաւուզի* û *վասն որոյ* (b *զի*) փխ. *զոր* b *ամենայն գիրք* co *վկա են* û չիք *զի*

4 û չիք *եւ (իւղ)* բացի OVXYWôûbcdblopqr-ից մնացած ձեռ-երը *եւղ* Yôûbq չիք *եւ (ձու)* I *ցու* d *ձիւն* փխ. *ձու* Sôû չիք *ձու եւ* (o ունի *եւ*) lo չիք *եւ (ձուկն)* h *ձու ձէթ եւ ձուկ մի* ôû *եւ ձէթ եւ ձուկն* bq չիք *եւ ձէթ... թէ ձու* d *ձէթն* KLMQRSTXYZô *եւ թէ* ud *եթէ (անկցէ)* h *անէ* ps *անկցէ մի ոք* I *ցու* d *ձիւն* փխ. *ձու* Jû չիք *ձու*

5 ôû *յաւուր* bq *ի աւրն* e *ի ի օրն* l չիք *եւ կենդանի... ոչ լինի* W *անասուն* û չիք *թէ* b *ի աւրն* A *ցաւր* W *քսան յօր* û *յաւուր ի դարման չի լինի անասնոյ կենդանւոյ* h *դա[ր]ման*

6 AIJKLMOPQTUVYWôn *չլինի լինի* RXZû *չի* M *եւ մեռանի* bq *մեռանին* DGH *մեռանէ* û չիք *բայց զոր... սերբերիանոս՝* էջ 497 տող 1-ին b[q *Նոր եւ հին* b *կտակարանքն* q *կտակարան*

7 hl չիք *եւ* B *որ* ջնջված է YW *որք* DGH չիք *որ* Wô *այսոքիկ* փխ. *այս* A *կիւրիղ* F *կիրիզ* ô *կիւռղի* m *կեւրեղ* ô *օհաննէո* Ydehl *յոհաննէս*

8 chlor *սահակ կիւրեղ երուսաղէմի* OW չիք *երուսաղէմի* W *ակակս* kps *սահակ* փխ. *ակակ* G չիք *գրիգոր աստուածաբան* R չիք *գրիգոր նիւսացի*

9 ô չիք *գրիգոր (Նէոկես.)* h չիք *գրիգոր նէոկեսարեայ* DEGH *ներկեսարեայ* KLMQRSTXY *նիոյկեսարիոյ* acs *նեոյկեսարացի* eiklm opr *նէոյկեսարացի* d *նէոյկէոսարացիք* bq *նիկիոկեսարացին* Y *նիոկեսարոյ* STX *բասիլ* o *պարսեղ* abcdefkmpqs *բարսեղ* p չիք *բասիլ կեսարացի* BCDEFGHYhn *երինոս* M *էրէնիոս* P *եէրինոս* b *երիոս* lq *երինիոս* AKQVZôabkmprs *իւրեգէնէս* X *իւրեգնէս* o *իւրէգէնոս* բերես պետք է լինի *որոգինէս*

10 R *եւսեբիոս* c *եւսէբէոս* OW *կղէմէնոս* Z *կղէմէնտէս* ps *կղեմետոս* ABCDEFGHacefkmpqs *տիմովթէոս* br *տիմէթէոս* d չիք *տիմոթէոս* VYdefkmpqs *յոհան* Xn *յովան* ô *ոհան կոստանդիոյպօլսի* bq *կոստանդիոսիպաւլսի* Aa *կոստանդնուպաւղսի*. բացի QSTXr-ից մնացած ձեռ-երը *կոստանդինուպաւզսի*

սի, Զէնոբ, Սեբերիանոս։ Արդ՝ զոր սոցա կարգաւորեալ է, մարգարէից եւ առաքելոց վկայութեամբ չէ պարտ ումեք զանց առնել։

ՈՃ (ՈԽԵ) Ե. Ի Զատկէն մինչեւ ցՊենտակոստն ամենայն աւուրքն որպէս կիւրակէ են, ծունր ոչ հրամայի դնել, այլ յոտն կալով երկրպագութեամբ մատուցանել զաղաւթսն։

ՈՃԱ (ՈԽԶ) Զ. Ի Պենտակոստէէն մինչեւ ցՎարդավառն Բ շաբաթք ուտին եւ մին պահի. Վարդավառն՝ տաւն առաքելոցն եւ Մատուռնն ըստ հընամն, Տաղաւարահարացն ի Նորումս. Նաւակատիք սուրբ տեղեացն Երասաղէմի եւ մարտիւրոսաց յիշատակք։

ՈՃԲ (ՈԽԷ) Է. Ի Պենտակոստէէն յառաջի ծոմոյն պահս ուրբաթ աւր պահել եւ յուրբաթուն աւուր անկարգութիւն է. պահել պարտ է մինչեւ ցերեկոյն, եւ ղուրբաթ որպէս կիւրակէ պատուեն եւ ի գործոյ դա-

1 acdfhkımoprs գենովր beq գինովր DGH տեբերիանոս hlo սեւբերիանոյ fkpr սեւբեբրիանոս û մեք պարտիմք կանոնաց եւ վարդապետաց սահմանադրութեան հետեւել եւ փխ. Արդ զոր... վկայութեամբ r սոցայ առացի կարգաւորեալ է ô զարկեալն, չիք է

2 ô·ադաքելոյ, ումեքէ Q զանձ q առնելի 2 րդ և 3-րդ տողերի միջև kps ունեն մի նոր հոդված համապատասխան №-ով յաւուր շաբաթու ոչ զատարկանալ ի գործոյ որպէս հրէայքն

3 Dabcdhlor այս հոդվածը միացված է նախորդին Uq չիք ի A ցպենդակոսն ô ի պէնտակոստն bq աւուրք d աւուրքքն q նոյնպէս փխ. որպէս

4 IX կիրակի abq ի (a չիք ի) կիրակէն բացի Wûor-ից մնացած Զեռ.-երը կիրակէ e է փխ. են Yû bhlpq չիք են KLMQRSTXYZôabd efhiklmopqrs հրամայէ B հրամի u հրամայիլ c հրամէ ABFU այդ H յայլ IKLMQRSTYZô ոտն bq կալ b եւ. երկրպագութեամբ e երկրպագութիւն

5 V մատուցանեն ô զաղօթսն ջերմեռանդութեամբ առ. աստուած մեր

6 abckloprs այս հոդվածը միացված է նախորդին A ի պենդակոսէն b ապա ի պենդակոստէին ôc մինչեւ ի afhklmprs ցվարդեւորն c վարդեւորն A ցվարդավար բացի PTq-ից մնացած Զեռ-երը զվարդավարն BCDEGHoûd շաբաթ Y շաբթի beq չիք ր շաբաթք... վարդավառն DGHVdt ուտեն d ր շաբաթք... ա պահեն կրկնված է

7 ackmps մի R պահիւ d պահեն Y պահին բացի TUV-ից մնացած Զեռ-երը վարդավարն n տաւնք ô առաքելոց BCDEFGHVYWabcdefh loqr մատուռն ô մատոռն R չիք- եւ մատուռնն b մատնումն (q մատումն) փխ. մատուռնն E ընդ փխ. ըստ

8 hlor հնում տաւն տաղավարահարացն oc տաղավարահարացն IJû be ի նորումն KLMQRSTXZô և ի նորումն oq տեղացն hl սեղանոյն (l սեղանոցն) փխ. տեղեացն

9 û չիք երուսաղէմի ûb չիք եւ b չիք մարտիւրոսաց բացի Ams-ից մնացած Զեռ-երը մարտիրոսաց ôhl or յիշատակ b չիք յիշատակք

10 dn այս հոդվածը միացված է նախորդին hp չիք ի bn յառաջ UV hlo ծոմոցն q ծոմուն r ծոմացն b ծննունդն փխ. ծոմոյն lû ուրբաթ bhloqr յուրբաթ b յուրբաթու աւրն p ղուրբաթ Jôud efq ուրբաթուն kps յուրբաթոյն U յուրբաթուն, չիք աւր

11 bq անկարգութենէն, չիք է

12 Uo յերեկոյն n երեկոյն b ցյերեկոյին q ցերեկոյին l ցյերեկոյն d ցերեկունն ôbdpqs ղուրբաթն IKLQRXYZWbeq կիրակի MS Tô կիրակէի բացի Aûflor-ից մնացած Զեռ-երը կիրակէ e պատուել ORWûblq ի գործոց

տորկացացանեն՝ մեզ են, եւ կոչեն զնա ծեր, եւ մլր անուալ է զնորա ծերութիւնն, զի Ե աւրն աւագ են քան զնա։

ՌԾԴ (ՌԽԸ) Ը. Եւ որ ի չորեքշաբաթւոջ եւ յուրբաթու մարտիւրոսաց յիշատակ առնէ եւ տաւնս զենմամբ՝ մեզ են, զի եթէ ի կարգի էր, ապա Զատկին ուրբաթն աւր պարտ էր առնել մատաղ, զի Քրիստոս աստուած արարիչն երկնի եւ երկրի ուրբաթուն խաչեցաւ, եւ ընթերցուածք եւ սաղմոսք եւ Աւետարանք այն աւր շատ է, եւ ամենայն մարգիկ այն աւր ազատեցան ի մեղաց, եւ գրախտն այն աւր բացաւ ի ձեռն աւազակին, եւ զմարդիկ ի ծառայութենէ այն աւր ազատեաց եւ ի սատանայէ այն աւր զերծոյց Քրիստոս, բայց կարգք եկեղցւոյ զայն աւր զատ պահել հրամայեն, եւ փոխանակ նորա ատիլ զայլ վեց աւուրսն մինչեւ ցՊենտակոստէն։

1 r չիք զնա d ծերք G որ bps յոյր hl չիք է

2 H նորա R զնոսա befq զծերութիւն (b զծերութիւնն) նորա FIJMSVX Wôûdn ծերութիւն DRX է փխ. ե û որ I աւագգ

3 o յոր b չիք որ abcdefkopqs չիք ի CDde չորէքշաբաթոջ GHXYocf pq չորեքշաբաթոջ b չորեքշաբաթոջն hor չորեքշաբաթու l չորէքշաբաթու Un դ-շբթոջ IJôû acdlkmps ուրբաթու bq զուրբաթու e զուրբաթիու h եւ ի յուրբաթու bq մարտիրոսացն բացի Aa-ից մնացած Ձեռ-երը մարտիրոսաց cdkmps յիշատակս

4 a ոչ առնէ բացի abcdefhklmopqrs-ից մնացած Ձեռ-երը չունեն եւ BCDE FGHacdefhklmoprs թէ bq չիք եթէ ի o ի դարքի û ի դարդի

5 UYoacdn զատիկն hlp ապա ի զատկին d ուրբաթի Yôûacfhklmop qrs ուրբաթ b աւաք աւուրն փխ. ուրբաթն ûeoqr աւրն Z մատաղ առնել o մաա[ող?] a չիք մատաղ

6 hl աստուածն մեր արարիչ (h արարիչն) or արարիչ eq յերկնի hlo երկնից r յերկնից q յերկրի ô աւուր ուրբաթուն b ուրբաթ աւր d ուրբաթի որ û ուրբաթ q ուրրաթու KLMQRSTXYZ Wn յուրբաթուն ô չիք եւ (ընթեր.)

7 Q յընթերցուածք bq ընթերցուածքն û չիք եւ ընթերցուածք.... աւր շատ է q չիք եւ (սաղմ.) q սաղմոս b աւետարան եւ սաղմոսն Yô յայն Uabl օրն b բազում փխ. շատ A շատ է ուրիշները հետագայում փորձել են ուղղել իշատակ է IJK LWOPQRSTUVXY∠Wôn յիշատակ է փխ. շատ է

8 OPQXWôdq մարդիք HYûbhk ps մարդիկք b յայն bhq աւրն P ազատեցան... այն աւր աօ լուսանցքում b ի դրախտն յայն աւրն k չիք եւ դրախտն.... աւազակին

9 eh օրն û բացուեցաւ r բացան p ի ձեռն լուսանցքում c չիք ի ձեռն L աւազակաց Odq զմարդիք ô մարդիք b մարդիկք ûkr զմարդիկք

9—10 Y զմարդիկ այն օր ի ծառայութենէ եւ այն օր եւ ազատեաց ի սատանայէ այն օր զերցոյց

10 behiq օրն ôb ազատեցան û ազատեցան եւ քրիստոս մեզ այն օր ի սատանայէ զերծոյց hl չիք եւ b յայն bq օրն hl չիք այն աւր

11 BCDEFGHMOQYôûbdebklmnopqs կարգ DHSVYôbcefhoqr եկեղեցոյ MQ յեկեղեցւոյ obq աւրն k զատիկ փխ. զայն աւր mps չիք զայն աւր BCDEFGHôk չիք զատ hl ի զատ d հրամայեաց

12 kmps չիք ուտել AU զայց blor զայն (d զայս) փխ. զայլ kmps զայլ եւս AILOPQRSTUVXZWd զվեց km ps զզ Xufq աւուրս o օրն be աւրս A ցպենգակոսն o ցպէնտակոսն Yd ցպենտէկոստն f ցպենտեսկոտն r ցըպենտէկոստըն W ցպենտեկոստէ û ցպէնտէկոստն cs ցպենտակոստ beq ցհամբարձումն քրիստոսի մնացած Ձեռ-երը ցպենտակոստն

ՈԾԴ (ՈԽԹ) Թ Եւ որ Ծնունդ առնեն լառաջ քան զՅայտնութիւնն՝ չէ արժան, զի սուտ է, զի Ծնունդն եւ Յայտնութիւնն մի են, եւ լայտ լընթերցուածոյն է, որ ասէ. «Յիսուսի Քրիստոսի ծնունդն էր այսպէս»*

ՈԾԵ (ՈԾ) Ժ. Դեւք առանց հրամանի Աստուծոյ ոչ իշխեն մտանել ի մարդ. եւ յայտ ի Սաւուղայ է, զի ասեն ծառայքն Սաւուղայ. «Այս չար ի Տեառնէ խեղդէ զքեզ»**. եւ վասն Յորայ Աստուած ետ հրաման, զի ասէ Տէր ցսատանայ. «Ահա մատնեմ զնա քեզ»***. եւ լերամակ խոզիցն ոչ իշխեցին մտանել դեւքն առանց հրամանի Աստուծոյ, ապա ի մարդ զիա՞րդ իշխեն մտանել։ Բայց, ասեն գիրք. Որ անմեղն է եւ առաքինանայ, խսկ լոմանց պատիժս խնդրէ եւ զոմանս խրատէ։

ՈԾԶ (ՈԾԱ) [ԺԱ] Բայց աւրէնս ոչ է պարտ առնուլ մինչեւ սրբի. ապա եթէ ի նմին վախճանի, եւ գոհութեամբ ընդունի ընդ մարտիւրոսս,

* Մատթ. Ա, 18 ** Ա Թագ. ԺԶ, 15 *** Յոբ Բ, 6

1 u ծննունդ Yb չիք յառաջ FIMS Wոû զյայտնութիւն bl զյայտնութիւնս b չիք չէ արժան... յայտնութիւն l արժանի

2 ni չիք զի սուտ է L չիք զի (ծն.) d ծնունտ ûefhlmnoprs ծնունդ ABCDEFGIJKLMOPRSTUVXZW ûdefhlo յայտնութիւն ô այտ b յայտնի ps յայտ է o ընթերձուածոյն b ընթերցուածն ûer ընթերձուածոյն a ընթերցուածոց p ի ընթերձուածոյն ILMOQRST VXYZühln ընթերցուածոյն

3 abdkp չիք է û ասէր ehklmps եւ յիսուսի Jdq ծնունդ

4 ú զեւ b զեւքն s թեւք r առանց կրկնված է u իշխէ b մտանեն d մերձենալ փխ. մտանել ôb ի մարդն

5 acdkmpq չիք եւ b յայտնի d այտ r յայտն b չիք ի R ի խաւուղայ Y ի սաւուղ ú էր p ասէին ûl ծառայք R տուուղայ փխ. սաւուղայ bq սաւուղայ է kmps ահա այս

6 KLMQRTXYZô եւ խեղդէ hlo խեղդեն û չիք եւ AJKLMOPQRSTU VXZûacdefhlnor յովբա ô ովբայ kmps յոբայ ասէ աստուած P հրաման զի ասէ... իշխեցին մտանել Ներքևի լուսանցքում

7 p ասաց ôûbeo երամակ p յերամակն r յերամ d յերեմիա փխ. յերամակ

8 p խոզից ԽՃՒ զի ոչ Mk յիշխեցին û իշխէին OW եւ դևւքն Yr դեւք um չիք դեւքն

9 abcdefhklmopqrs ապա ի (r եւ ի q չիք ի) մարդ (b մարդն) զիարդ (d զիարդ կրկնված է) իշխեն (efς կարեն b կարէ) մտանել առանց հրամանի աստուծոյ a բաց

10 I մեղն է J մեղքն է û մեղք, չիք է W են Fabcdefhklmoprs եւս (q եւսն) փխ. եւ (առաք.) d առաքինեա k առաքինարար u չիք իսկ BCGJô ումանց FIMQûbd mnq ոմանց f յովմանց (պատ.) k զովմանց s զյովմանս (խրատէ) q չիք եւ զոմանս խրատէ

12 Քանի որ ցանկում մնացածի համար կա վերնագիր, իսկ բնագրում այն բաժանված չէ առանձին հոդվածի, նպատակահարմար գտանք «բայց»-ից սկսած բաժանել առանձին հոդվածի. վերջինիս՝ ներքական ընդհանուր և մասնավոր №-ը փակագծերում նշել ենք մենք. ի դեպ, այս հատվածը, որպես առանձին հոդված, թեև տարբեր №-ներով պահվել են Aaklmprs ձեռ-երում ô յաւրէնս d տալ փխ. առնուլ Q չիք առնուլ U մինչ d մինչեւ սրբի.... քաղումք պգծիցին՝ 535-րդ էջի 11-րդ տողը ընկած է beq սրբեսցի BCDEFGHabcefkm›qs թէ

13 ô վ[ախ]ճանի q չիք եւ b զի ընդ մարտիրոսաց DGHIJKLMOPR SIUVXYZûcenopr մարտիրոսս Q մարտիրոսս Wôfhq մարտիրոս

*պայծառանալ առաջի Աստուծոյ, զոր առաքեալ ասէ. «Մատնեցի զայնպիսին սատանայի ի սատակումն մարմնոյ, զի ոգին ապրեսցի յաւուր տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի»:**

*Ա Կոր. Ե, 5

1 G *զի* փխ. *զոր* DH չիք *զոր* n *զոր եւ* H *զառաքեալ* ôûabcebklmpqs *առաքեալն* ô չիք *ասէ մատնեցի* KL MQRSTXYZ *մատնի* hl *մատնեցէք* b *զայսպիսին մատնեցի*
2 p *զայնպիսին ի ձեռն սատանայի* K MQRSXZô *սատանայ* h չիք *սատանայի* p *կատարումն* փխ. *սատակումն* ôchlo *մարմնոյն* bq չիք *մարմնոյ* E չիք *զի*, *զհոգին* IJ KLMQRST XYZôû *հոգին* V *յոգին* a *ապրեսցին* e *ապաշխարեսցի* փխ. *ապրեսցի*
3 Qo *աւուր* Vcbklmoprs *յաւուրն* q *յիսուսի յիսուսի*

ԻԲ

ԿԱՆՈՆՔ ԱԲՐԱՀԱՄՈՒ ՄԱՄԻԿՈՆԷԻՑ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԱՌ ՎԱՉԱԳԱՆ ԱՂՈՒԱՆԻՑ ԱՐՔԱՅ [ԳԼՈՒԽՔ Գ]

Ա. Եթէ ոչ են հոգիք ննջեցելոցն ի գիտութեան ասաի իրացս։

Բ. Եթէ որք աղաւթեն առ նշխարս վկայից՝ Աստուած է ընդունող աղաւթիցն եւ հատուցանող։

Գ. Եթէ հոգիք վախճանելոցն ոչ են միմեանց ի ծանաւթութեան։

Կանոնք Աբրահամու.

ՌԾէ (ՌԾԲ) Ա. միտ դիր, ո՛վ սիրելութիւն, զի եթէ գիտութիւն եւ անգիտութիւն յաղագս հանգուցելոցն ասիցէ ոք ինչ առ. բանս, ո՛վ ոք այն-

1 ս կանոնախմբի Ն-ը մուծված է վերնագրում այսպէս՝ *կանոնք իր արքահամու սահմանագրութիւն երանելոյն աբրահամու մամիկոնէից արքեպիսկոպոսի առ վաչագան աղունից բարեպաշտ արքայի հայոց* ABCDEFGHUabcfhklmnopqrs չիք *կանոնք* ak *աբրաամու* ABEJPUa fkms *մամիկոնենից* DGH *մամիկոնից* I *մամիկոնեցից* b *մակեդոնէից* r *մոմիկոնէից* Hb *եպիսկոպոս* OPWks չիք *առ*

2 l *վաչագայն* q *աչագան* բացի A-ից մնացած Ձեռ-երը *վաչաքան* OPW ks չիք *վաչագան... արքայ* CQ Rô *աղվանից* eg *արքային* q *արքայի* b *եպիսկոպոսի* (h *արքեպիսկոպոսն* l *արքեպիսկոպոսին* o *արքեպիսկոպոս* r *արքեպիսկոպոսի*) փխ. *արքայ* JOP *գլուխ* c *բան* փխ. *գլուխք* մնացած Ձեռ-երը չունեն *գլուխք գ*

3 KLMQRSTZoacefgbklmpqrs *ի գիտութիւն* b չիք *ի գիտութեան*, *վասն* փխ. *ասաի* ôb *իրացն* r *իրս այս* փխ. *իրացս*

4 abq *սք* փխ. *որք* eg *որ* l *ան* (s *առն*) փխ. *առ* bq *վկայիցն* begq չիք *է* բոլոր Ձեռ-երը *ընդունաւղ*

5 Yoo *աղօթից* ahcefgkmpqs չիք *աղաւթիցն* Y չիք *եւ հատուցանող* բացի oeg-ից մնացած Ձեռ-երը *հատուցանաւղ* ô *հատուցանող զվարձս* eg *հատուցանող է*

6 hl *եւ թէ* bq *վաղճանելոյն* r *ի ծանօթութեանց* LW *ի ծանրութեան* BCDEFGHoabefghloqr *ի* (beg չիք *ի*) *ծանաւթութիւն*

8 բացի LOXYWkmns-ից մնացած Ձեռ-երը չունեն երկրորդ վերնագիրը. այս ինը Ձեռ-երում վերնագիրը տարբեր է՝ XY *կանոնք աբրահամու* (տես բնագրում) L *կանոնք աբրահամու մամի[կոնէից?]* O ks *այս կանոնք* (ks չիք *այս կանոնք*) *աբրահամու* (k *աբրաամու*) *մամիկոնենից* (OWm *մամիկոնէից*) *եպիսկոպոսի առ վաչագան աղուանից արքայ* n *կանովնս ունի գլուխս երեք*

9 KT *[մ]իտ* Y չիք *գիր* Ybhlor *սիրելի* efgkmpqrs *թէ* b չիք *եթէ* K *ի գիտութիւն* Vb *գիտութիւնն* W *գիտութեանն* KLMRTXZ *անգիտութիւնն* b *տըգիտութիւն* Q չիք *եւ անգիտութիւն*

10 hl չիք *յաղագս* Y *ննջեցելոյ* փխ. *հանգուցելոցն* KLMQRSYZ չիք *առ* IJ *ախմար այնպէս* û *տխմար այնպէս* pr *այսպէս* o չիք *այնպէս*

պէս անմար, եթէ ոչ հանգուցեալքն. այլ Աստուած ընդունիչ է պատարագացն և կատարիչ ուխտից, լսէ աղաւթից կենդանեացն և թեթեւացուցանէ [զբեռինս] ոգւոցն մեռելոց յուսով ննջեցելոցն. ուսուցանեն մեզ և զայս Սուրբ գիրք, որպէս Եղիսէոս ոչ մանկանն մեռելոյ լսելով, այլ մաւրն աղաչանաց, կենդանացոյց զմանուկն և աւանդեաց մաւրն։* Եւ տէր Աստուած մեր գթալ, ասի, յայրի կինն և յարուցանել զմիամաւր որդին. այլ առաքելոցն զայրեացն արտասուս և կառաչս տեսանելով յարուցին զՏաբիթայն և աւանդեցին նոցա։ Արդ՝ եթէ կենդանեացն աղաւթիւք ի մեռելութենէ ի կենդանութիւն գիւտ ածել աստուածային զաւրութիւնն՝ կարի յոյժ և մեղաց թողութիւն հաւատացուք առնուլ յուսով ննջեցելոցն, որք ի կենդանեաց յաղագս նոցա խնդրեսցեն։

ՈՇԸ (ՈՃԲ) Բ. Իսկ եթէ որ յաղագս վկայիցն Աստուծոյ տարակուսանայցէ.

*Հմմտ. Գ Թագ. ժէ, 17—23

1 D *աղամար* BCEFGHKLMOPQRX ZWabcefghkn *անմար* lmopq rs *անմար* BC *այդ*

2 bq *պետաց* փխ. *պատարագացն* hlo չիք *և* hq *կատարիչք* p չիք *կատարիչ* Y *և լսէ*

3 R *թեթեւս ցուցանէ* բոլոր Ձեռ-երը չունեն *զրեռինս* բառը, այն ավելացրինք ըստ Մ. Կաղանկատվացու պատմության, հտ. Ա. գլ. իե: h *յոգոյն* lor *յոգւոյն* q *հոգւոց* hor *մեզելոյն* hlor *ննջեցելոյն* Y չիք *ննջեցելոցն*

4 o *ուսուցան* befgq *զայս (e այս) մեզ* chl *և զայս մեզ* Uûn *և մեզ* Uû efgnq չիք *և* o չիք *և զայս* h *ով* փխ *որպէս* eg *ոչ վասն մանկանն*

5 Vhl *լսելով մեռելոյ* Ueg *մեռելոց* Y չիք *մեռելոյ* Un *լսելովն* abcefgkmpqrs *լսելոյ* BF *այդ* a *մաւրն* կրկնված է ôgq *աղաչանացն* q *կենդանացուց* BCDEFGH *զմեռեալոն* փխ. *զմանուկն* IV *զմեռեալն (V զմեռեալ) զմանուկն (V մանուկն)*

6 Z *աւանդ* r *մոր* IJû *քրիստոս* փխ. *տէր* b չիք *մեր* hlo *զթալ* փխ. *գթալ* o *ասէ* c *առի մաւրն այսինքն այրոյն*

7 IJûeghlm *այրի* b *յայր և ի կին* e չիք *կինն* o *արուցանել* DG *զմի մաւր (g մոր)* Q *զմիամօրն* X *ըզմիամօր* b *զմիաւմոր* p չիք *զմիամաւր* ABU *այդ* IJKLMQRSTX YZôû *այլ և* bq չիք *այլ... նոցա՝* տող 9-րդ efg *առաքելոյ* Q *և դայրացն* Y *զարեաց*

8 Y *զարտասուս* e *յարտասուս* hl *արտասուսն* DGH չիք *և* IJKLMOPQRSTUVXZ *հառաչս (YWôûn հառաչանս* ackprs *կաչառս* hl *կազս)* փխ. *կառաչս* efg *յարոյց* BHûack mps *զտաբիթայ* ô *զտափիտայն* e *զտարիզայն* h *զդըտարիթայն*

9 e *աւանդեաց* û *կենդանեաց* ô *աղօթիւքն* m *աղօւթիւքն* efgq չիք *ի* BCDEFGHIOXPabc *ի (b չիք ի) մեռելութենէն*

10 b *ի կենդանութիւնն հաւատասցուք առնուլ ննջեցելոցն որք ի կենդանութիւն գիտէ* փխ. *ի կենդանութիւն գիւտ* M *ի կենդանութիւնն* hl չիք *գիտէ ածել* IMQS XWn *զօրութիւն*

11 ûhl չիք *և* JKLOPRTVZob *թողութիւնն* begq չիք *յուսով* DG *ննջեցելոցն*

12 IJû *որ* ô *ի կենդանեացն* abcefgkm pqs *ի կենդանեաց յաստուծոյ (ce աստուծոյ) յաղագս* Jû *վկայից* փխ. *նոցա* M *խնդրեսցեն յաստուծոյ*

13 û *և* փխ. *իսկ* Mû *թէ* BCDEFG Hm *վկայիցն* ûbefghlopq *վկայից* H *տարակուսայնայցէ* ackmps *տարակուսանայցեն* befgq *տարակուսեսցի* l *ի տարակուսանայցէ*

լուիցէ հաւանաբար, զի ի բազում եւ ի հեռաւոր տեղիս նշխարք միոյ միոյ վկայից բաշխեցան, որպէս եւ Պետրոսի առաքելոյ ի Հռոմ եւ ի Հայս եւ յԱզուանս, թերեւս յԵթովպիա եւ ի Պարսս, իբր ասասցուք բաժանեցաւ ոգին Պետրոսի ըստ իւրաքանչիւր մասանց նշխարացն՝ ձթէ ամբողջ պահելով՝ ամենայն ուրեք է, որ են երկոքին անհնարին, զի բաժանումն մարմնոյ իսկ, մարմին արարածական բնութիւն բաժանիլ բնաւորեցաւ։ Իսկ ամենայն ուրեք լինել աստուածութեանն է առանձին։ Իբր ազաւթեսցուք առ նշխարս սրբոցն, բարեխաւս կացուցանելով առ Աստուած, շնորհք աստուածային հանգուցեալ յոսկերս նոցա ի ժամու նահատակութեանն եւ բաժանի ըստ նշխարացն եւ անբաժանելի մնայ ըստ բնութեանն, վասն զի աստուածային զաւրութիւն է. զայս ուսուցանէ քեզ եւ լոյս արեգական, զի բաժանի ի ժամու ինքն եւ անբաժանելի մնայ ըստ բնութեան, այլ ոչ հանապազ զայս կարողութիւն ունի, զի արարած ապականելի է։ Արդ՝ եթէ այս այսպէս, ուր եւ իցեն նըշ-

1 ô լուիցէ HOYZWbegq չիք ի (բազում) ûp բազում տեղիս եւ ի հեռաւորս ô հեռաւոր bq տեղիսն hl նշխար û սուրբ նշխարք
2 բացի BCDEFGHU-ից մնացած ձեռ-երը միոյ փխ. միոյ միոյ befghlo qr վկայի befgq բաժանեցան փխ. բաշխեցան o չիք որպէս եւ H չիք եւ oûbegq առաքելոյն
3 abklmos ի հռովմէ bcefgpq ի հռոմէ r ի հըռմէ բացի QYô-ից մնացած ձեռ-երը հռովմ YWûabcefgbklm opqrs չիք եւ (ի հայս) G յազուվանս IJ ազու.անս o ազւանս O եւ. ի յազուանս oû չիք թերեւս AUfs յեթեովպիա ao յեթէովպիա BEF յեթւովպիա KV յեզովպիա r յեզէովպիայ G եթովպիայ Y յետովպիայ o եթօվպիայ bq յեզոպիա eg յեթոպիայ û եւ ի պարս յեթովպէ G չիք եւ (ի պարս) բացի Oackmps-ից մնացած ձեռ-երը ի պարս CDGMYabcefgkmnp qs իբրեւ
4 Yôb հոգին r պետրոսի առաքելոյն ըստ b իւրաքանչյիւրոց egq իւրաքանչիւրոց acbklmoprs մասանցն
5 ûp նշխարաց g թէ Yô անբողջ X յամենայն Yû որք hl ուր փխ. որ X երկոյքին Y երկոքեան
6 h մարմինն
7 bq բնութիւնն acefgklmoprs բաժանելի bq արժանելի փխ. բաժանիլ A բնաւորաց abcefghklmopars բնաւորեաց o բնաւորացաւ DCH ուրուք
8 VXW աստուածութեան է u աստուածայնութեան է q աստուածութենէ է բացի APYn-ից մնացած ձեռ-երը աստուածութենէ Yn չիք է labkmnq իբրեւ a նըշխարն q նշխարաց
9 U սրբոյն u սրբոց o բարեխօսութեամբ hlor կացուցանել R շնորհք eg շնորհօք
10 IJKLMQRSTVXZôûg ոսկերս ack mps ի յոսկերս (p ոսկերս) bq ի ժամանակի IRSVXWôûefgnq նահատակութեան KLMQRSTXY Zô չիք եւ
11 KLQRSTXYZô չիք բաժանի ըստ նշխարացն k û ընդ փխ. ըստ LQ RSTYZô բաժանելի b մնալ hl mr մնաց Z ի նմա փխ. մնայ IJQSXWôûefglnq բնութեան
12 ô աստուածային է զօրութիւն bq զաւրութենէն ց զօրութենէ Yq չիք է a եւ քեզ
13 hegq զայս փխ. լոյս befgq արեգականց cp արեգականն efgkm ps չիք ի hlor ինքն ի ժամու û եւ ինքն hlo անբաժան P նմայ փխ. մնայ
14 CDGHOPUVYackmps բնութեանն B այդ abcefgkmpqs չիք ոչ hl կարողութեան befgq տկարութիւն փխ. կարողութիւն bq արարածն
15 F չիք է GKSobefgmpqs չիք այս ô չիք ուր obegq չիք եւ

խարք սրբոցն, սորնթեր է եւ շնորհք աստուածային, որ լսէ խընդրուածոց խնդրողաց եւ հատուցանէ ըստ իւրաքանչիւր պիտոյից, վասն զի արարչական է դաւրութիւնն. իսկ ընդէ՞ր ամենեւին ի բարեխաւսութիւն կոչեմք զսուրբ նահատակսն եւ ոչ զնոյն ինքն Աստուած թախանձեցուցանեմք. վասն զի ամաւթալից եմք մեղաւք եւ ոչ կարեմք համարձակապէս մերձենալ առ Աստուած, միջնորդ անիմք զսրբոց համարձակութիւնն, որք տաճար եղեն հոգւոյն սրբոյ, զի նոքաւք զշնորհս Աստուծոյ խաւսելով զակնկորութիւն մեր անպատկառելի գործեսցէ եւ ըստ իւրում առատութեանն պարգեւեսցէ զպէտս խնդրողին, զի ամենայն արարածական բնութիւն բարեխաւսել, այլ ոչ տնի իշխանութիւն զքաւութիւն պարգեւել։ Եւ այսքան մեզ յաղագս աղօթմն առնելոյ հրաժարելոցն ի կենդանեաց ճառեցաւ։

ՌԾԹ (ՌԾԳ) Գ. Իսկ յաղագս ծանուցմութեան առ միմեանս, վաղ իրք են ի միմեանց ի վախճանելոցս եւ լեալ ժամանակ ի ծանուցութեան՝ են երկու զանազանութիւնք. կամ ըստ սովորութեան մարմնոյ ի

1 u սրբոց G առընթերցէ K առ ընթրէ abcefghklmopqr չիք եւ Y շնորք hlor շնորհ c աստուածաին շնորհքն

2 Yp խնդրուածաց o խնդրվածոց l չիք խնդրուածոց… հատուցանէ c խնդրողին Vho չիք խնդրողաց R հասուցանէ փխ. հատուցանէ u իւրաքանչիւրոց U պիտոյի

3 Gg չիք է CDHIQRn դաւրութիւն GMSXôl զօրութիւն

4 l կոչիմք begq չիք կոչեմք D նահատակսն O ոչ մի զնոյն a ինք n ինքն ւսջ լուսանցքում

5 aefgkmbqs զաստուած I զախանձեցուցանեմք b նախանձեցուցանեմք, չիք վասն V ամօթալիցք

6 BCDEGH համարձակ b համարձակութիւնն q համարձակութիւն efg համարձակութեամբ AJOPQT UVZ մերձանալ

7 hlor միջնորդք O ունեմք IQSXWóa cklmnps համարձակութիւն bq համարձակութիւնսն ef համարձակութիւնս a են փխ. եղեն CDHI XYôbcfghloq հոգոյն

8 GH սրբոյն ûabefhklmoqrs շնորհս g յաստուծոյ r չիք խաւսելով I զակնկալութիւն ó զակնկորոթիւն u զակնկալութեան acefgmrs զակնկորութիւնն bko զակնկալութիւնն b զակնկալութիւն

9 û մերոյ km վասն փխ. ըստ DFGH lMQSUXWôûnps առատութեան

10 bor պարգեւէ l պարտ է փխ. պարգեւեսցէ W զպետ եւս խնդրողին A խնդրաւղին

11 abcefgkmpqs չիք բնութիւն Y բարեխօսելով W խարեխօսել BU այդ b աստուծոյ փխ. այլ ô ունել Y ունին իշխանութիւն զմեղս քաւելոյ KLRTZ իշխանութիւնն abcefgkmpqs զքաւորութիւն պարգեւել իշխանութեամբ H քաւութիւն Jû չիք զքաւութիւն

12 U պարգեւելոյ ps յայսօան begq զմեզ ô աղագս beq յաղգումն hl առնելոց b չոօ առնելոյ… ճառեցաւ Fû հրաժարելոց a հրաժարելոյս cefkmpqs հրաժարելոցս

14 XYb ծանօթութեանն Yo միմիանս begq միմեանց q առ միմեանս… ծանուցութեան են կրկնված է abcefgbklmopqrs վաղք ô իրեք. չիք ի

15 o եւտոյ բացի hlor-ից մնացած ձեռ-երը չունեն ի (ծանուց.) P ծանոթութեանն AYacefgmps ծանուցութեանն

16 ôc չիք են DGH սովորութիւն Y սովորութեանն acp սովորութեանն է efgkms սովորութենէ acefgh klmoprs մարմնոյն b չիք մարմնոյ q սովորութենէ ծանուցեալ լինի մարմնոյն ի կարգաւորութենէն ծանուցեալ լինի՝ էջ 505 տող 1-ին

կարգաւորութենէ ծանուցեալ լինի, զի պահեսցէ զլիշատակ անմոռաց, զոր երբեմն տեսեալ ճանաչէր, խոկ ի ծերութիւն հասելոյն, զոր ի մանկութեանն ունէր, տեսակ ի մտի անելով վրիպէ զծանաւթութիւնն եւ կամ մարգարէական ակամբ տեսեալ զոք ծանիցէ, որպէս Պետրոս զՄովսէս եւ զԵղիայն ի լերինն։ Ապա ուրեմն հասարակական ասել զծանաւթութիւնն ի վերայ ամենայն ննջեցելոցն շամբուշ ինձ թուի, զի որպէս ննջեցին նոյնպէս եւ յարիցեն, զի ոմանք մանկունք, եւ ոմանք ծերք, արք եւ կանայք, իսկ տէր յաւետարանին հրեշտակակերպ ասաց զյարութեանն մանկունս։ Այլ եւ ոչ մարգարէութիւն ամենեքեան տեսցեն, բայց միայն առաքինիքըն ցնծալով ընդ առաջ յաջոյ կողմանէն ըստ Աւետարանին բանի հրաւիրեալք յարքայութիւնն։

1 b չիք *ի կարգաւորութենէ* o *ի զարկաւորութենէ* bq *պահեսցեն* u *յիշատակ* e *զիշատակ* p *զյիշատակն*
2 ô *ճանաչէ*, չիք *իսկ* ba *ի ծերութեան* AIJKLMOPQRSTVXYZWûô *հասելոցն*
3 FIMSUZWû *ի մանկութեան* CDGH Qôeg *ի մանկութենէ* bq *ունի* f *ունէ* R չիք *ունէր* q *վրիպէ* BDEJKLMOPTUXYZachkm oprs *զծանոթութիւնն* f *զծանոթութիւն* CFGQRbnq *զծանաւթութիւն* H *զծանութութիւն* IMSVW ôegl *զծանօթութիւն* û *ծանօթութիւն*
4 u *մարգարէյական* ց *ակամք* բացի ua befbklmopqrs-ից մնացած Ձեռ-երը *ակամըն* ô *տեսեա* բացի abcefgh klmoqs-ից մնացած Ձեռ-երը *ոք* ô *ծան*
5 RXY չիք *որպէս* f *եւ պետրոս* Yôû eg *զպետրոս* BCDEFGHabefghl oqr *զեղիա* c *զեղիայնն* b *հասարական*
6 b *ըստ եղածն* փխ. *ասել* A *զծանութիւնն* HQ *զծանոթութիւն* û *ծանօթութիւն* b *ծանաւթութեան* q *ծանաւթութեանն* eց *զծանօթութեանն* Gcd *զծանաւթութիւն* FIMSVWôl *զծանօթութիւն* û *ննջեցելոց*
7 IJS *շամփուշ* RY *շանփուշ* begq *շամբուզ* eg *շին զուի* (b *շինութիւն*) փխ. *ինձ թուի* q *զին* փխ. *ինձ* KL *թըւի* Ո *թւի* b չիք (*թուի*) *զի* ABCDEFGHLOPYWbhopq *ննջեցինն* ô *ննջե* aefghkmopqrs չիք *եւ*
8 hl չիք *մանկունք եւ ոմանք* Un *զի* փխ. *եւ (ոմանք)* BCDEFGH չիք *եւ (ոմանք)* g *այրք* W չիք *արք* BCDEFGHbcefgq *տէրն* r *աէր մեր*
9 IJKLMOPQRSTVXYZWôhl *աւետարանին* u *աւետարանի* bef gq *հրեշտակակերպս* r *հրեշտակերպ* G *յաւետարանակերպ* ապա ուղղված է *յաւետարան հրեշտակակերպ* G *զյարութիւն* h *զարութեանն* FIJQSXWôûbglpq *զյարութեան* BFU *այղ*
10 Y *զմարգարէութիւն* CD *ամենեքեանն* H *ամենեքին* r *ամեն ամենեքեան* ô *զիտասցեն* փխ. *տեսցեն* h *արտաքինքն* փխ. *առաքինիքն*
11 DG *ծնծալով* H *ծիծալով* û չիք *ցնծալով* IOQVXYôbghnqr *յառաջ* acps *աջու* k *յաջ* om *աջակողմանէն* բացի IJûbegq-ից մնացած Ձեռ-երը *աջոյ* H *կողմեան* CDGUn *աւետարանի* IJb nor *բանին* hl *ընգունին* փխ. *բանի*
12 Vû *հրաւիրեալքն* KLMQRSTZ *արքայութիւն* Gefgq *յարքայութեանն* ûb *յարքայութեան* FIJPXWk mn *յարքայութիւն* ô *արքայութեան աստուծոյ*

իԳ.

ԿԱՆՈՆՔ ՎԵՐՋՆՈՅ ՍԱՀԱԿԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԳԼՈՒԽՔ ԺԵ

Ա. Եպիսկոպոսի ոչ զգենուլ երկաթս։

Բ. Եպիսկոպոսի ոչ է պարտ թողուլ զկարգն եւ գնալ յանապատս։

Գ. Քահանայի որ առանձնանայ՝ ասել Աւրհնութիւն եւ փառս։

Դ. Քահանայի որ աւրկանայ՝ առանձին ասել Աւրհնութիւն եւ փառս։

Ե. Աւրկի եւ րորոտի ի հիւանդանոցս կալ եւ մի յանապատս եւ ոչ առնուլ սքեմ։

Զ. Աւրկի եւ բորոտի հաղորդել, թէ ի մեղս չեն։

1 Ս կանոնախմբի №-ը մուծված է վերնագրում այսպես՝ *կանոնք իգ սահակայ վերջնոյ* Al'hlo *կանոնմն* BCDEFHILMb *կանոն* lacfkmps *սահակայ* (f *սայհակայ*) *վերջնոյ* (km *վերջնոց*) b *սրբոյն* փխ. *վերջնոյ* BCDEFGH չիք *վերջնոյ* BCDEFGHabcfkmpqs *սահակայ հայոց* qs *կաթուղիկոսին* IJKLMOQRSTVXZWcr *կաթուղիկոսի* երկու Ձեռ.-ի վերնագրերը ընդարձակ են այսպես՝ n *կանոն սրբոյն սահակայ վերջնոյ հայոց կաթուղիկոսի ունի գլուխս ժե* e *կանոնք եւ սահմանք սահակայ հայոց կաթողիկոսի* g չունի վերնագիրը և ցանկը û չունի ցանկը

2 IJKLMOQRSTVXWcr *գլուխ* p *ցանկ* փխ. *գլուխք ժե* ABCDEFGHUūab cbklmoqrs չիք *գլուխք ժե*

3 en *վասն եպիսկոպոսի* M *եպիսկոպոսին* UY *եպիսկոպոս* c *գենուլ* (s *գենուլ*) փխ. *զգենուլ* en *երկաթ*

4 en *վասն եպիսկոպոսի* Rô *եպիսկոպոս* b չիք *եպիսկոպոսի, եւ ոչ է պարտ որ թողուլ* befq *երթալ* փխ. *գնալ* J *անապատս* b *յանապատ աղաւթել առ աստուած* ô *ի յանապատս*. բացի VWaefnqr-ից մնացած Ձեռ.-երը *յանապատս*

5 en *վասն քահանայ* (n *քահանայի*) kmps *որ մեղուցեալ* (s *մեղութեալ*) *է եւ առանձնանայ* Q *յանձնանայ* R *ասեալ* H *աւրհնութիւնս* b *աւրհնութիւնն* hlr *փառք* be fq չիք *եւ փառս*

6 en *վասն քահանայ* (n *քահանայի*) abckmpqs *քահանայ* BCDEFGHR YWbefhlq *ուրկանայ* n *աւրկանաց* kmps *աւրկանայ եւ* (ps չիք *եւ*) *կամ րորոտի* Qeq *առանձինն* b *աւրհնութիւնն* kmps չիք *առանձին... և փառս*

7 ar *փառք* o *փառ* Wbeiq չիք *եւ փառս*

8 en *վասն ուրկի* BCDEFGHMPYbklmprs *ուրկի* hklmop չիք *ի* Ml *ի հիւանդանոցն* e *ի հիւանդանայս* kmps *հիւանդանոց* fhlor *կեալ* KLQSTXYZ *եւ մի ի* DGIJ *անապաս* e *յանապաս* bq չիք *աւրկի եւ... առնուլ սքեմ*

9 ō *առնուլոյ* f *առնու* a *սքեմս* o *եմք* փխ. *սքեմ*

10 en *վասն ուրկի* BCDEFGHMPYabcfbklmpqr *ուրկի* Y *րորաի* X չիք *թէ* beq չիք *ի, մեղաւ* kmps *ի մեղսն* hlo *ի մեռելս* փխ. *ի մեղս* cf *ոչ են* kmps *չէ* beq չիք *չեն*

Է. Սքեմաւոր որ ուրկանայ կամ բորոտի ի նմին կրաւնաւորանոցի կալ։

Ը. Ոչ կատարել զկիշատակ ելից իւրոց ի կենդանութեան իւրում։

Թ. Հաղորդութիւն կիւրակէէ ի կիւրակէ պահել ենեթ։

Ժ. Որ զկնի ժամու հաղորդիցին։

ԺԱ. Սիւնական որ հաղորդիցի։

ԺԲ. Վասն սրբոյ սեղանոյն որ խոպանանայ։

ԺԳ. Վասն ամանոյ ձիթոյն։

ԺԴ. Վասն յաւելուածոյ ձիթոյն։

ԺԵ. Վասն քառասունս ունելոյ։

Հարցմունք կանոնականք Յովհաննայ Սիւնականի քաղաքաց եւ առընթերադրեալ պատասխանիք նմին՝ Սահակայ Հայոց կաթողիկոսի եւ նորին աթոռակցաց եպիսկոպոսաց բազմաց:

1 en վասն ոքեմաւոր KLMQRSTX Zo սիւնաւոր (Y սեւնաւոր) փխ. ոքեմաւոր p չիք որ BCDEFGHK MQRSTXYZôbeq ուրկանայ ôe fq եւ փխ. կամ hlor ի նոյն փխ. ի նմին q ի նմին կրկնված է Q կրաւնաւորողնոցի Y կրօնաւորոցի bq կրաւնաւորի c կրաւնաւորոցի e կրօնի

2 hlr կեալ

3 en վասն ոչ բացի Ylor-ից մնացած ձեռ-երը զյիշատակս abcefg չիք իւրոց QXY ի կենդանութեանն

5 en վասն հաղորդութեան (n հաղորդութիւն) b զաղորդութիւն f հաղորդութեան q հաղորդութիւն L ի կիրակէէ կիրակէ Qkmps կիրակէէ ի կիրակի hlor ի (r չիք ի) կիւրակէի (or կիւրակէէ) ի կիրակի (o կիւրակէ) XW կիրակէէ կիրակի af կիւրակէի (a ի կիրակէէ) ի կիւրակէ e ի կիւրակէ իւրակէ bq չիք կիւրակէէ b ի կիրակի q ի կիրակէի o կիրաէ ի կիրակէ բացի AUYn-ից մնացած ձեռ-երը կիրակէէ ի կիրակէ kms եթէ beq չիք եւեթ

6 en վասն որ Wôabcefq ժամուն Dh հաղորդեցին Ofl հաղորդիցեն h հաղորդեսցին kmps ժամուն հաղորդ տայ ասել պարտ է զհաշակմանն

7 en վասն սիւնական (n սիւնականի) kmps վասն սիւնական քահանայից փխ. սիւնական որ հաղորդիցի G սունական efq հաղորդի b չիք սիւնական որ հաղորդիցի

8 e սրբելոյ սեղանի q սեղանո Me խոպանայ

9 e ամանի hlor ամանոց ôa ձիթոյ M եւ ձիթւոյն b ձիթենոյն

10 CJ յաւելածոյ M աւելուածոյ O յաւելուածուէ ô աւելւածո ձիթոյ km ps վասն թէ (p եթէ) պարտ է դձէթ յաւելուլ Eabceq չիք վասն... ձիթոյն

11 p չիք վասն IJKLMQRTXYZô քառասունք beq քառասուն p դքառասունս Rb՝ı ունել e ունելեաց H |ունլելոյ a առնելոյ փխ. ունելոյ

12 W զարցմունք hlo չիք հարցմունք u կանոնական հարցմունք eg կանոնական hln կանովնականք DGH չիք կանոնականք AFKLOP QSTVZûmps յովհանայ G յովանայ RXn յովհաննու Yb յոհաննու q յոհաննու eբ յովանու ô ովհաննայ f հովհաննա ô սիոնականի f սիոյնականի h սիւնակեցի lor սիւնակենի kmps չիք սիւնականի ABCDEFGHWaefkm ps քաղաքայ egn քաղաքի q քաղաքս b յաղագս փխ. քաղաքաց

13 Tacefgkmpqs առընթերադրեալ hl or առընթեր եդեալ H պատասխանիմք eg պատասխանի M եւ պատասխանիք bq չիք նմին eg չիք հայոց As կաթաղիկոսի IJKLMQ STZWmnr կաթուղիկոսի hq կաթողիկոսին

14 p չիք եւ ABCDEFGHIJKMOSTU VWûn նորուն p աթոոցաց q աթոռակաց l եպիսկոպոսակցաց Yb չիք եպիսկոպոսաց Y չիք բազմաց բացի IBCDEFGHIQVWôûbhlopq-ից մնացած ձեռ-երը բազմաց գլուխք (IQVôbhlopq գլուխ) ժե

ՈԿ (ՈԾԴ) Ա. Հարցումն. Եթէ պա՞րտ իցէ եպիսկոպոսին մինչդեռ լեկեղեցւոջ իւրում իցէ եւ ի գործ եպիսկոպոսութեան, երկաթս առնուլ յանձն իւր եւ այնա. վարել ղաեսչութիւնն։

Պատասխանի. Չէ՛ արժան, զի կեղծաւորութեան եւ մարդահաճոյութեան կարծիս տալ ժողովրդեանն։

ՈԿԱ (ՈԾԵ) Բ. Հարցումն. Եթէ պա՞րտ է եպիսկոպոսի կրաւնաւորել սքեմաւորութեամբ ինքեամբ իսկ եւ զիւր գործ թողուլ։

Պատասխանի. Ոչ է պարտ, այլ յոր կոչումն կոչեցաւ՝ ի նմին յարամնալ։

ՈԿԲ (ՈԾԶ) Գ. Հարցումն. Որ ոք պոռնկեալ է եւ ի բազում մեղս մեծամեծս շաղախեալ եւ լերիցութիւն ըմբռնի ոչ կամաւ եւ լեառլ նեղեալ ի խղճէն թողուլ զկարգն եւ ի մեծամեծ ճգնութիւնս ձեռնարկէ խիստ կրաւնիւք՝ արժա՞ն է Աւրհնութիւն եւ փառս տալ առանձինն իւր վարս, թէ ոչ։

Պատասխանի. Արժան է, մանաւանդ թէ միայնակեաց իցէ։

ՈԿԳ (ՈԾԷ) Դ. Հարցումն. Եթէ երէց ոք բորոտի կամ ուրկանայ, պա՞րտ է յա-

1 acknıs հարցողի fq հարցողաց hl or հարցումն հարցողի b չիք հարցումն hlopr է փխ. իցէ Y չիք իցէ G մինդեռ o մինչդե e մինչդ r մինչդեդ CDHYbfq յեկեղեցոջ Gôegl եկեղեցոջ ko եկեղեցւոջ

2 hl ի գործս hlor եպիսկոպոսութեանն M յառնուլ

3 oho անձն I անձին bq տեսչութիւն IJKLMQRSTUXZWôhln ղաեսչութիւն

4 Y չիք պատասխանի GH արժանի o չիք զի, զկեղծաւորութեան Y կեղծաւորութեանն, մարդահաճութեանն FMOQRSTVXZôbegbk lmnopqrs մարդահաճութեան

5 ô կարծիկ i կարճիս JVWûp ժողովրդեան

6 ackms իցէ փխ. է o եպիսկոպոս MY abcfkmpqs եպիսկոպոսին H gq կրաւնաւորի b զկրաւնաւորի ô կրօնաւորե acfkm կրաւնաւորիլ e կրօնաւորիս b զսքեմաւորութեամբ q զսքեմաւորութիւն û չիք սքեմաւորութեամբ

7 ú չիք ինքեամբ իսկ o ինքաքեամբ oeg չիք եւ ô զիւ[ր?] û իւր bef gq գործն

8 CD պատասխանիք Mbhlor չէ hef gq այլ ի կոչումն որ (bq յոր եւ)

կոչեցաւ BC այդ IJKLMQRSTXY Zôûkps որ o չիք կոչեցաւ O ի մին փխ. ի նմին ks յար մնալ o աւուր (hl յամրանալ) փխ. յարամնալ

10 k հարցում b եթէ որ ոք q չիք ի, զրաղում OW մեղք lo մեծամեծ o չիք մեծամեծս

11 BCF շախախեալ ôegr շաղախեալ է եւ (r չիք եւ) hlo չիք եւ (յերեց) ô երեցութիւն fq յերեցութիւն b յերեցութիւնն K ընռնի bcefgh kmopqrs կամաւք ô եառյ

12 bgq ի (q չիք ի) խղճէ W ի խղչէն BCDEFGHIKLacbs ի խեղճէն bq թողեալ f թողնուլ Vp թողու OVW մեծամեծս OWbegb ձեռն արկանէ hl եւ խիստ

13 û արժանի KLQR աւրհնութիւնն ô օրհնութեան Uûbcbnqr առանձին akmps յիւր oq չիք իւր

14 ô չիք վարս

15 ô արժանի h եթէ X միայնակեց acfopqs մենակեաց եւս (f չիք եւս) իցէ eg մէնակեաց եւս է b մինակեաց եւս է bklmr մեկնեաց եւս իցէ փխ. միայնակեաց իցէ

16 q ոք երէց BCDEFGHIJYûabefgbkm npqs . ուրկանայ Yblq առանձին m յառանձինն IJKLMOQRSTVX ZWôûefghnopr առանձին BDEF GH յանձին փխ. յառանձին

ռանձին առաւթուն իւր Աւրհնութիւն եւ փառս ասել եւ աւետարանել, թէ բնաւ իսկ զինուորել։
Պատասխանի. Յառանձին աղաւթս ասել արժան է՝ Աւրհնութիւնն եւ փառս, բայց լայլ ինչ մի համարձակել։

ՌԿԴ (ՌԾԸ) Ե. Հարցումն. Եթէ պարտ է ուրկի կամ բորոտի սքեմ առնուլ կրաւնաւորութեան եւ յանապատի բնակել առաքինութեան աղագաւ։
Պատասխանի. Չէ պարտ, այլ ի հիւանդանոցս ընդ ընկերս հաւասարել։

ՌԿԵ (ՌԾԹ) Զ. Հարցումն. Թէ արժան է բորոտի եւ ուրկի ի սուրբ խորհրդոյն ճաշակել, եթէ վասն ախտին ոչ մերձենալ, թէեւ սուրբ իցէ։
Պատասխանի. Թէ սուրբ է՝ պարտ է համարձակ մերձենալ, զի գարշել ի հաղորդութիւն՝ ոչ ախտաւոր մարմին եւեթ, այլ եւ որ պղծեալ մեղաւք հոգին եւ մարմին է։

ՌԿԶ (ՌԿ) Է. Հարցումն. Եթէ պարտ է, որ ոք կրաւնաւորէ յանտպաաի

1 BCDEFGHôb *աղաւթս* hlnor *յաղաւթսն* kmps *իւր (p յիւր) աղաւթսն* b *եւ* փխ. *իւր* ps *ասելով* eg *տալ* փխ. *ասել* b չիք *ասել և աւետարանել... և փառս՝* տող 4-րդ
2 DH *բնաւս* acefgklmopqrs *բնաւին* h *բնաւ են իսկ* X *զինորել*
3 Q չիք *պատասխանի* DGH *ի առանձին (G անձին)*Iûn *առանձին* P *զառանձին* Qôh *առանձինն* KLMRST XYZ *յառանձինն* acefgkm *աղաւթսն* n *յաղաւթս* h'oprs *յաղաւթսն* LMRSTXYôhlo *առնել* փխ. *ասել* c *արժան է ասել* ef gq *պարտ է ասել* փխ. *ասել արժան է* Q չիք *արժան է* h չիք *է* V *եւ աւրհնութիւն եւ*
4 AIJKLMOPQRSTUVXYZWôûn *փառս ասել բայց* HIJKLMQRSTXYZô ûbeghklmpq *այլ* Q *[հա]մարձակել*
5 k *հարցում* ûacefgklmoqrs *թէ* p *չէ* փխ. *եթէ* BCDEFGHXYôcefg nq *ուրկի* û *որկի* b *որ ուրուկի* ûegn *եւ* փխ. *կամ* û չիք *սքեմ* ôk *առնել* I *առնուել*
6 û *կրօնաւորութիւն* b *կրաւնօրութեանն* g *յանապատ անտի բնակել* ABCDEFGHIJKLMOPQRST UVXYZWôûn *յանապատ* CDGH Yûabckms *բնակիլ* hlor *բնակեալ* MYû *առաքինութեանն* begqr *առաքինութեամբ* IJVemq *յաղագաւ* Z *աղգաւ* փխ. *աղագաւ*
7 ABFU *այդ* IJKLMOPQRSTVXZW obr *ի հիւանդանոցն* ûefgkmps *ի հիւանդանոց* o *ընկերսն* q *ընկեր* n *հաւասարիլ*

9 k *հարցում* BCDEFGHSben *եթէ* ps *չէ* փխ. *թէ* m *պարտ* փխ. *արժան* ôû *կամ* փխ. *եւ* BCDEFGHYôûa bcefgkmnpqs *ուրկի* hlor *ի սրբոյ* W *խորհրդւոյն* bfqs *խորհրդոցն* eg *խորհուրդս (g խորհրդո) հպել եւ հաղորդել* p *ի սուրբ խորհրդոցն հաղորդել կամ ուրկի*
10 abcfhklmopqrs *հաղորդել* փխ. *ճաշակել* BCDEFGHbcefgkmpqs *թէ* b չիք *վասն* c *աղխտին* begq *թէ* փխ. *թէեւ* Qk *ի սուրբ իցէ* r *սրբիցէ* փխ. *սուրբ իցէ* o *իցեն* Y *ից[է?]*
11 û չիք *թէ սուրբ է* R *սուրբ էր* Y չիք *(պարտ) է* p *համարձակ պարտ է* eg *համարձակ մերձենալ պարտ է* Y *համարձակել եւ մերձենալ* A *մերձանալ*
12 Y *ոչ գարշի հաղորդութիւնն* H *գար[շ]ել* pq *գարշի* eg *թէ՞ գարշէ զի գարշելի հաղորդութեան* abc fq *հաղորդութեան* n *հաղորդութիւն* աջ լուսանցքում kmps *ի հաղորդութիւնն* X *ի հաղորդութենէ* Yefgkms *մարմինն* befgq *է* փխ. *եւեթ* M *եւ եթէ* R *եւ թէ* A BU *այդ* ûbefghloqr չիք *եւ* Xô չիք *որ*
13 kmps *մեղաւք պղծեալ է զհոգին* abcefghloqr *մեղաւք (begr մեղօք* f *մեղաք) պղծեալ* ac *ոգին* hegq *ի* փխ. *եւ* p չիք *եւ* Meg *մարմինն է* k *զմարմին է*
14 km *թէ* p *չէ* փխ. *եթէ* hlo *ուրուք* փխ. *որ ոք* ôl *կրօնաւորի* բացի bq-ից մնացած Ձեռ-երը *եւ յանապատի*

եւ աւրկանալ կամ բորոտի, թողուլ զտեղին եւ ի հիւանդանոցս երթալ, թէ ոչ։

Պատասխանի. Ոչ է պարտ, այլ ի նմին մշանջենաւորել կրաւնաւորութեանն լանապատի, բայց եթէ առ չգոլ ունողաց եւ հարկ լինիցի։

ՈԿԷ (ՈԿԱ) Ը. Հարցումն. Եթէ պա՞րտ է ի կենդանութեան զպատարագս ելից իւրոց կատարել ումեք զհոգւոց հանդիսա, զյիշատակ եւ զմասն, թէ՞ յետ վախճանին այսոքիկ կատարին։

Պատասխանի. Չէ պարտ նախ քան զվախճանն զկատարման պատարագս ի կենդանութեանն մատուցանել, վասն զի սուրբ առաքեալքն, եւ յետ նոցա սուրբ հարքն, յետ կատարածի կենացն ի հանդիստ հոգւոցն եւ ի թողութիւն մեղաց զայսոսիկ հրամայեցին կատարել։

ՈԿԸ (ՈԿԲ) Թ. Հարցումն. Զհացն մատուցեալ, սրբեալ եւ եղեալ մարմին Աստուծոյ, արժան է պահել զգուշութեամբ տարւոյ ի տարի ի պահարանս, զոր եւ առնեն իսկ, կամ թէ եւս աւելի ժամանակս, թէ ոչ։

1 Uûhlor չիք *եւ (աւրկ.)* BCDEFGHY befgq *ուրկանալ* Il *յօրկանալ* Jo *յաւրկանալ* û *յուրկանալ* hef gq *եւ* փխ. *կամ* kms *տեղին* DGH OYW չիք *ի* ûnr *ի* (û չիք *ի*) *հիւանդանոց* hlo *ի* (h չիք *ի*) *հիւանդանոցի*

2 begq *երթա*

3 Pb *չէ* BU *այդ* A սկզբում գրել է *ի նմին անգուոջ* սակայն վերջին բառը գրիչը համարելով ավելորդ հատուկ նշանով չեղյալ է դարձրել BCDEFGHn *ի նմին անգուոջ* (CD GH *անգոջ*) *մշտնջենաւորել* abcef gpqr *մշանջենաւորիլ* IMSXW δûl *կրօնաւորութեան* Qkmn ps *կրաւնաւորութեան* bq *կրաւնաւորութիւնն*

4 IJûkmps *անապատի* befgq *յանապատին* BCDEFGH *թէ* û չիք *առ* hl *չգոյ* abcefgbklmopqrs *ունողացն* befgq չիք *եւ* K *եւ ի հարկ* befgq *հարկ ինչ լինիցի* (e *ունիցի* g *ունիցի*) Ykp *լիցի*

6 k *հարցում* hlor *թէ* bor *ի կենդանութեանն* Uհnq *զպատարագն* efg *զպատարագ*

7 CDHIJKLMQRSTXYZô *զհոգոց* U ûn *զհոգւոյ* acf *զոգոյ* begq *զոգոց* bklmops *զոգւոյ* r *զոգւոց* IJ *հանդիստն* û *յիշատակ* Rabc fghklmo pqrs *եւ զյիշատակ* (Rf *յիշատակ* ps *զիշատակ*) Yuq *մասն*

8 û *եւ թէ* δabcefgkmpqs *եթէ* ô *եւ* ս *վախճանի* eg *կատարել թէ ոչ*

9 û *ոչ է* p չիք *նախ* Uu *զվախճան* b *զվաղխճան* efgnq *զվաղճան* KL MQRSTXZ *զկատարմանն* abcefg kms *կատարմանն* hlopqr *կատարման* Q *զպատարագս*

10 FIMQSXZWoûbcefghlnoqr *ի կենդանութեան* Y *կատարել* փխ. *մատուցանել* g չիք *վասն* Sôhloqr *առաքեալն*

11 b չիք *եւ յետ նոցա սուրբ հարքն* Dlgh *հայրքն* Q *(հարքն)* *եւ յետ* ô *եւ* KLMORSIXYZô *կատարման*

12 b *ի հանգիստն* CDGHOPQRXYôa cefg *հոգոցն* û *հոգւոց* bqr *հոգւոյն* hlo *հոգոյն* H *ի թող* δabcefgkm pqs *մեղացն* mr *զայնոսիկ* Y չիք *զայսոսիկ* բացի AXopq-ից մնացած Ձեռ-երը *զայսոցիկ*

14 b չիք *հարցումն* BCDEFGH *զհաց* Y *եւ սրբեալ եւ*

15 kmps *արժան է զգուշութեամբ տարւոյ ցտարի ի պահարանս պահել* c *զգուշութեամբ պահել* CDG HXYôhlor *տարոյ* ac *տարոյ ցտարի* befgq *տարոց* (f *տարոյց*) *տարի* b *ի պահապանս* փխ. *ի պահարանս*

16 Y չիք *եւ* ô *առնեն պարտ է եւ զոր առնեն* փխ. *զոր եւ առնեն* BCDEFGH *առնենք* Y չիք *կամ*, *աւելի եւս* bq *ի ժամանակս* eg *ժամանակ* accgq *կամ թէ ոչ*

Պատասխանի. Չէ պարտ, բայց կիւրակէէ ի կիւրակէ, կամ խորհըրդոյ ի խորհուրդ, այլ աւելի ոչ։

ՌԿԹ (ՌԿԳ) Ժ. Հարցումն. Քահանայ լորժամ արտաքոյ եկեղեցւոյ հարկաւորի զխորհուրդն տալ կամ արգելականաց կամ հիւանդաց, արժա՞ն է զճաշակմանն, կամ չետոյ, զգոհութեան աղաւթսն մատուցանել, թէ ոչ։

Պատասխանի. Ասել պարտ է զճաշակմանն։

ՌՀ (ՌԿԴ) ԺԱ. Հարցումն. Քահանայ որ սխնական է կամ խցարդել եւ զսուրբ խորհուրդն խնդրէ առ ի հաղորդել, արժա՞ն է իւրովի կատարել զհաղորդութեանն եւ զգոհանալոյն աղաւթս յարգելանի անդ կամ ի սեան, եթէ նորին իսկ մատուցողին ալսոքիկ պատշաճին։

Պատասխանի. Զճաշակմանն պարտ է ասել, եւ զգոհութեանն ասացեալ է։

1 b չիք պատասխանի, այլ փխ. բայց կ չիք բայց OPX կիւրակէէ ի կիւրակէ IJ կիւրակէէ (I կիրակէէ) ի կիրակի Yb կիրակէ ի կիրակի n ի կիւրակէէ ի կիրակի km կիրակէէ եւ ի կիրակէ egpq կիւրակէի (pq կիրակէէ) ի կիրակի u կիւրակէ ի կիւրակի l կիրակէի ի կիրակէ hor կիւրակէէ (h կիրակէէ) ի կիրակէ (lo չիք ի կիւրակէ) բացի AUWacf-ից մնացած Ձեռ-երը կիրակէէ ի կիրակէ Q եւ փխ. ի m չիք կամ efgq կամ ի խորհրդէ k կամ ի խորհուրդ abcmps խորհրդէ Wn կամ խորհրդւոյ

2 M չիք ի IJ յաւելի

3 b պատասխանք փխ. հարցումն ô որժամ Y հարկաւորի արտաքոյ եկեղեցոյ CDGHac արտաքս CD GH ի եկեղեցւոյ (H եկեղեցոյ) MQan յեկեղեցւոյ Xôbefghloq rs եկեղեցոյ

4 Yû զխորհուրդ Y արգելանաց ô արգելանոց f արգելակաց q հիւանդականաց OWp չիք կամ հիւանդաց

5 Y զճաշակման u ճաշակման u չիք կամ ô ետոյ b զյետոյ QYachk lmors զգոհութեանն b գոհութեան M յաղօթսն abckmoqs աղաւթս hipr աղօթս c մատուցաննեն

7 b հարցումն փխ. պատասխանի u թէ ասել bq ասնել փխ. ասել u ճաշակման eg զճաշակմանն միայն

8 b պատասխանք փխ. հարցումն hl չիք քահանայ c յոր befgpq չիք է begq կամիցի (q իցի) արգելեալ (b արգելեալ e արգել) փխ. կամ խցարդել

9 G չիք եւ p չիք առ ի bq իւրով

10 R կատարեալ lQRSXWôln զհաղորդութեան u հաղորդութեան Yb kmq զհաղորդութիւնն ûkmps գոհանալոյն bq զգոհանալոյն lWe fgq յաղօթս hlor աղօթսն Y զաղօթսն KLMQRSTUYZôbfqr արգելանի

11 H չիք անդ bq կամեսցի այն փխ. կամ ի սեան KLMQRSTXYZô ի սեանն OWabceghklmopqrs թէ K մատուցանողի p մատուցին bq այնոքիկ eg այսոցիկ hlo այսոք

12 b պատշաճեն

13 b հարցումն փխ. պատասխանի R ճաշակմանն Y ճաշակման ABC DEFGHIJ KLMOPQRSTUVXYZW ôun Ձեռ-երում զճաշակմանն բառը տեղում չէ, այն հաջորդում է նախորդ տողի վերջին բառին, այսպես՝ պատշաճին զճաշակմանն bq ասելն FIUWn զգոհութեան KL MQRSTXYZô զգոհութիւն û զգովութեան P եւ զգոհութեանն... տես՝ էջ 512 տող 1-ին ներքևի լուսանցքում

14 bq չիք է

ՈՀԱ (ՈԿԸ) ԺԲ. Հարցումն. Ի մատրունս, յորս սեղան հաստատեալ է եւ գործըն իւր ոչ գործի հանապազ ի վերայ, ոչ քահանայ տըրնթեր եւ ոչ սպասաւորութիւն, այլ մի ւեր ի տարւոջն երթան պատարագ մատուցանել. արժա՞ն է ի պատուի ունել, թէ շարժել:

Պատասխանի. Շարժել արժան է, զի մինչ հանապազ գործն ի վերայ չկատարի, նա արհամարհեալ է եւ ոչ սեղան։

ՈՀԲ (ՈԿԶ) ԺԳ. Հարցումն. Թէ անխիղճ պա՞րտ է համարել զձէթդ, որ բերեն յԱսորւոց ապաղալիւք մեռելոտւովք եւ անօտրր անասնոց, թէ ոչ։

Պատասխանի. Անխիղճ պարտ է լինել, զի բազում ինչ յանսրբոց առնել պատուական է մարդկան քան զսրբոցն, որպէս փղոսկր եւ ապրեշում եւ ընձենի եւ այլք։

ՈՀԳ (ՈԿԷ) ԺԴ. Հարցումն. Թէ պա՞րտ է յայնմ ձիթոյ յաւելուլ ի մկրտութեան ձէթն եւ այնու կնքել զմարդիկն կամ թէ բնաւ պարտիցէ յաւելուածովք վարել։

Պատասխանի. Ոչ է պարտ վարել յաւելուածովք, զի ունայնանալ

1 b չիք հարցումն OWbp չիք ի, զմատրունս R ի մասրունս U ի մատրուննս Ubcefgmpq յոր V յորո k որ Yp ռեղանն hlor սեղանս U չիք սեղան l եւ ի գործն bq գ-գործն

2 r (իւր) ոչ է û չիք եւ

3 û չիք ոչ B այդ CDGHYôabcefghl qr ի տարոջն û ի տարւոջ DGH երթայն abcefgq չիք պատարագ

4 U մատուցանեն E պատւի bfq պատիւ c պատի blo պարուի փխ. պատուի O չարժել փխ. շարժել

5 b չիք պատասխանի O չարժել W զարժել ô մինչ զի ûb զգործն

6 b չի կատարի ô ոչ է սեղան

7 b պատասխանի փխ. հարցումն, եթէ n չիք թէ RUc անխեղճ a համարեալ ûr զձէթն b զձէթս gkm ps զձէթ

8 KLMQRTZ բեռեն Sô բռեն փխ. բերեն BCDEGHIJLMYûabcfq յասորոց Qôhlor ասորոց Vkmps ասորւոց R յաւորւոց eg յասորաց n յասորոյ AKLMORSTZWôn ապուղացիւք IJ ապիուղացիւք PY ապուղացիք Q պպուղացիք Vû ապիւղացիւք X ապուղացիւք U ապողացիւք bq ապողացիք eg ապողանիւք f ապողայիւք Go ապուղաիւք G եւ մեռելոաիւք BCDEFGYWabefgbklmopqrs մեռելոտիւք U մեռելոաուվք on մեռելոտովք c մելմելոտիւք եւ անսուր բան փխ. մեռելոտւովք անսուրբ

10 ôu լինիլ IJKLMQRSXYZôûegkm npq անսրբոց bq յանսրբոցն

11 abcfq որ առաւել (c առաւիլ) U պատուականն ô չիք պատուական, չիք որպէս YZ փոզոսկր W զփըղոսկր p փղոսկրի bq փղոսէր (eg փղուէր) փխ. փղոսկր

12 CDH ապրիշում k ապիրշումն c ապրիշումն rs ապրէշումն բացի BEFGbefgq-ից մնացած Ձեռ-երր ապրեշումն Z ընծքենի ô այլըն abcefghlnoqr այլքն

13 k հարցում b պատասխանի փխ. հարցումն, եթէ q չէ փխ. թէ EGV այնմ b յայսմն I ձիթւոյ o ձեթոյ bq ձիթենոյ Q չիք ձիթոյ... ի մկրտութեան ô աւելուլ û չիք ի

14 mps ի մկրտութեանն ackmps այնի bq այնիւ կնքեալ զմարդիք o զմարդիքն c զմարդիկ eg զմարդիք kn զմարդիկքն p պարտիցէ բնաւ

15 D յամելուածովք ô աւելւածովք Y վարիլ U չիք վարել... յաւելուածովք՝ տող 16-րդ

16 b հարցումն փխ. պատասխանի m չիք պատասխանի q չէ Y վարիլ abcefgkmpqs յաւելուածովք վարել (f վարիլ) ô աւելւածովք IJu qr ունայնա Y ունայնանան ô ունայնայնայ egm յունայնանա

շնորհն եւ յանգիտութիւն կրթի, այլ պարտ է յամենայն տարւոջ ի հայրապետէն ընդունել, ըստ կանոնական հրամանի սուրբ հօրն Սահակայ։

ՈՀԴ (ՈԿԸ) ԺԵ. Հարցումն. Զքառասունս, զոր կատարէ աշխարհ վասն մեռելոց, արժա՞ն է յիրաւի համարել եւ գովել, թէ ոչ, եւ կամ ուստի՞ իցէ հրամանդ այդորիկ։

Պատասխանի. Կարի քաջ պարտ է յիրաւի համարել, գովել եւ յորդորել, վասն զի առաքելական է հրամանդ եւ աւանդութիւնդ։ Այս ասպարէզք են նահատակաց սուրբ հարցն ի սուրբ Հոգւոյն, որ եւ մեզ ծարաւելոցս արբուցանէ առ ի բժշկել զմարմնական վէրս եւ թեթեւացուցանել զբեռն հոգւոց, զոր մեզաւորս միահամուռ ասացից, որ է ըստ ախտից մերոց։

1 KY շնորհրն u շնորհ Glôps անգիտութիւն CDGH կրթէ ABF այդ Iôegprs ամենայն CDGHYôbcefgh ld տարոջ U տարիոջ
2 u չիք ի p ի հայրապետէն առցեն ընդունել n կանոնվնական p տէրունական փխ. կանոնական bhlo հրամանին o հայրապէտին փխ. հաւրն
4 k հարցում b պատասխանի փխ. հարցումն DGH ի քառասունս eg զորս u կատարեն X պաշտէ փխ. կատարէ Qhlo յաշխարհ u աշխարհի Uhlor մեռելոյ
5 Q յարժան q չիք է Wûeg իրաւի a յիրաւիր U թողել փխ. գովել Yôhlor չիք եւ (կամ)
6 bcq հրաման l այդոսիկ Yû այդ (c անդ) փխ. այդորիկ
7 b չիք պատասխանի OW զարի (I կատար) փխ. կարի B պարտ է... աւանդութիւնդ Ցերքևի լուսանՑցքում q չիք է Qh իրաւի Qôa bcefghkloqrs եւ գովել եւ Y չիք գովել
8 o որդորել hlor չիք վասն Un առաքելականն q չիք է, հրամանի եւ աւանդութեանդ b զաւանութիւնդ փխ. աւանդութիւնդ
9 c ասպարէզք l ասպարէք o ասպարէրք b պարտ է՞ դքէն փխ. ասպարէսք են a նահատակութեան beg նահատակացն CDGHIUYbcfh lor հոգոյն R ի սուրբ հոգւոյն կրկՆված է hlo զոր u չիք որ
10 V եւ ի մեզ nr մեծ փխ. մեզ û չիք եւ մեզ ծառաւելոցս արբուցանէ G ծարօելոցս U ծառաւելոյս k ծարաւելոցն ô ի բժշկելոյ K զմարմնական է վէրս ackmps վէր
11 CDGHRXYZôbcefgor հոգոց Uh հոգոյ lo հոգւոյ befgq զոր ի մեզաց եւ միահամուռ J միահամուռս ô ասաց g ասից
12 r չիք է D ախտոց n ախտիցս lo ուխտից փխ. ախտից

ԻԴ

ԿԱՆՈՆՔ ՏԵԱՌ՛Ն ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԻ ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԻ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ Գ.ԼՈՒԽՔ ԼԲ

Ա. Եպիսկոպոս կամ երէց կամ սարկաւագ որ արբենայ։
Բ. Աշխարհական ոք զնոյն առնելով։
Գ. Վասն շաբաթու եւ ճրագալուցի Զատկին։
Դ. Վասն որ առ վաղիւն պսակ ընդունի։
Ե. Վասն քառասնորդաց Զատկին։
Զ. Վասն Աղուհացիցն շաբաթու եւ կիւրակէի։
Է. Վասն նոցին աւուրցն պահելոյ եւ լուծանելոյ։
Ը. Վասն հացին եւ բաժակին որ ի սուրբ սեղանն ելանէ։
Թ. Վասն սուրբ միւռոնին։

1 Ա կանոնախմբի Ձ.ը մուծված է վերնագրում այսպես՝ *կանոնք իղ յով հաննու իմաստասիրի հայոց կաթուղիկոսի* GHb *իանոն* Un *կանոյն* BCDEFGHUkmps չիք *տեառն* ADGH *յովաննիսի* STOe fghmo *յովանիսի* l *յովանէսի* QZc *յոհանիսի* a *յոհաննիսի* JO PSTr *յովհանիսի* ILMRXY *յոհաննու* b *յովանիսի* *և* q *յովաննիսի* *և* bq չիք *իմաստասիրի... գլու խք լբ* hl *իմաստնասիրի* a *իմաստասիր*

2 eg *սուրբ կաթուղիկոսի* IJKLMOPQ RSTUVXWckmnpr *կաթուղիկոսի* D *կաթուղիկոս* s *կոթազիկոսի* AUcfkmns *գլուխս* IJOPVohl or *գլուխ* BCDEFGHWûg չիք *գլուխք լբ* L *ժե* (ef *լե*) փխ. *լբ*

3 e *վասն եպիսկոպոս* Y *եւ* փխ. *կամ* (*սարկ.*) Ա ցանկը չունի

4 e *վասն աշխարհականք* o *աշխարհական* p *աշխարհականք* b *կանոն* (q *կանոնք* er *որ*) փխ. *ոք* p չիք *ոք* e *առնեն*

5 DGH չիք *վասն* DG *ի շաբաթու* ô *ճրագալուցին* e չիք *եւ ճրագալուցի* G *զատկէն* b *եւ զատկաց* f *եւ զատկի* q *եւ զատկոյ* km ps *վասն թէ* (p *եթէ*) *շաբաթու եւ ճրագալուցի զատկին պսակ ոչ* (p *մի*) *դնի* (p *դիցեն* s *դնել*)

6 G *նոր* փխ. *որ* MYbehlr չիք *առ* kmps *պսակ ընդունի ոչ է պարտ արբեցութիւն առնել*

7 kmps *վասն քառասնորդաց եւ զատկին հարսանիս ոչ առնել*

8 Ybefq *աղուհացից* e *շաբաթ* ô *կիրակէյի* բացի AUYWaflno-ից մնացած Ձեռ-երը *կիրակէի* km ps *կիրակէի պատարագ մատուցանել*

9 XYôabcefbklmopqrs *աւուրց* R *լուծանելոյ* b *լուծելոյ*

10 e չիք *որ ի* er *սեղան* n *խորան* փխ. *սեղանն* U չիք *սեղանն* bq *է* փխ. *ելանէ* e չիք *ելանէ* kmps *ելանէ անխմոր եւ անապական*

11 J *մեւռոնին* kmps *վասն զսուրբ մեռոնն հայրապետն աւրհնելոյ* բացի AKMPSTUr-ից մնացած Ձեռ-երը *միռոնին*

Ժ. Վասն մկրտութեան ձիթոյ։
ԺԱ. Վասն հիւանդացն ձիթոյ։
ԺԲ. Վասն սրբոյ սեղանոյն։
ԺԳ. Վասն սրբոյ աւազանին։
ԺԴ. Վասն երախայից ձեռնադրութեան։
ԺԵ. Վասն քահանայի, որ պսակ դնէ։
ԺԶ. Վասն երկեկաց զուգաւորութեան։
ԺԷ. Վասն երեկոյի շաբաթուն։
ԺԸ. Վասն կիւրակէին գիշերապաշտաման։
ԺԹ. Վասն զՍուրբ Աստուածն ասելոյ։
Ի. Վասն զԽաչեցարն ասելոյ։
ԻԱ. Վասն առաջաւորանիցն սաղմոսաց եւ քարոզութեան։
ԻԲ. Վասն առաւաւտիցն պաշտաման։
ԻԳ. Վասն երեկորիցն պաշտաման։
ԻԴ. Վասն կիւրակէիցն առաւաւտից։

1 LQYor մկրտութեանն BCDEFGH QY ձիթոյն bq անձին փխ. ձիթոյ kmps ձիթոյ որ (p զոր) քահանայքն աւրհնեն

2 G երկրորդ առզը ձախ լուսանցքում BCDEFG⊓Mabef հիւանդաց BCDEFGH ձիթոյն I ձիթւոյ

3 DGH սեղանի be սեղանոյ kmps վասն սրբոյ սեղանոյն անշարժ լինել

4 I աւազակին փխ. աւազանին kmps վասն սրբոյ աւազանին որ ի մկրտաառւն (p մկրտատունն է)

5 bq երեխա e երախա OW'r երախայից Y ի ձեռնադրութեանն hlo ի ձեռնադրութեան b ձեռնադրել e ձեռնադրելո q ձեռ[նա]դ[րել?] kmps վասն երախայիցն ձեռնադրութեան առ դուրս (s դուք) մկրտատան (km մկրտութեան)

6 G քահանայիցն kmps վասն թէ պարտ է քահանային զպսակն յեկեղեցին (km եկեղեցին) դնել

7 O երկերկաց e երկակեաց Zabchklm opqrs երկակաց UYn զուգաւորութեանն b զուգօրութիւն e զուգօորութիւն q զուգաւորութիւն

8 Oab երեկոյին q յերեկոյին R դշաբաթոն e վասն երեկոյի շաբաթու եւ կիրակէի kmps վասն երեկոյի շաբաթու (s շաբաթոյ) ծունր չկրկնել եւ մարտիրոսաց պաշտել

8 U կիւրակեհ Ö կիրակէյի akms կիրակէին e վասն գիշերապաշտման կիրակէին hlor կիրակին բացի Afn-ից մնացած ձեռ-երը կիրակէի DH գիշերապաշաման G զգիշերապաշտամն KLMTXZeh գիշերապաշտման W գիշերոյպաշտաման O գիշերային պաշտաման f գիշերապաշտամանն k գերապաշտաման q գիշերապա.տպանն

10 բացի bcefhklmopqrs-ից մնացած ձեռ-երը սուրբ OWhl աստուած Rr ասելով

11 b զսուրբ խաչեցարն H խաչեցարն Rqr ասելով

12 Yn յառաջաբանիցն beq առաջաբանից ôf սաղմոսացն hlor սաղմոսիցն բացի BCDEFGHYbeq-ից մնացած ձեռ-երը սաղմոսից GYbhl oar քարոզութեանն o քարոզութեանց kmps եւ քարոզութեան այսինքն տէր եթէ շրթունին

13 BEF առաւաւտինցն W առաւօտու beq առաւաից G պաշտման e պաշտմանն k պաշտանման q պաշտմանս

14 BDEFH երեկորինցն G երեկոինցն IJOUVXYefhlnopr երեկոյիցն Q երեկոիցն Zhq երեկոյի F պաշ[տ]աման e պաշտման

15 ô կիրակէյից beq կիրակէի Wao կիւրակէին fhlr կիրակէին բացի AUn-ից մնացած ձեռ-երը կիրակէից BCDEGHabcefbloqr առաւաւտիցն ô առաւօտից kmps վասն կիրակէին առաւաւտիցն (ps առաւօտից) պաշտաման

ԻԵ. Վասն քարոզութեան չորից դրուագաց։
ԻԶ. Վասն ջրոյն աւրհնութեան ի Յայանութեան աւուր։
ԻԷ. Վասն խաչ աւրհնելոյ։
ԻԸ. Վասն պաշտելոյ զխաչ։
ԻԹ. Վասն չհաղորդելոյ ընդ հերձուածողս։
Լ. Վասն մկրտութեան աւետարանացն՝ Յայտնութեան աւուր։
ԼԱ. Վասն պատուելոյ զաւր կիւրակէին մինչեւ ցերեկոյն։
ԼԲ. Վասն չարաղանդ մծղնէիցն, որ են պաւլիկեանք։

Կանոնք Յովհաննու Իմաստասիրի

ՌՀԵ (ՌԿԹ) Ա. Եպիսկոպոս կամ քահանայ կամ սարկաւագ կամ ով եւ իցէ յուխտէ եկեղեցւոյն, լարբեցութեան գտեալ՝ մի՛ իշխեսցէ պաշտել զկարգն մինչեւ աւուրս ընդ մէջ արարեալ սրբեսցէ զինքն ապաշխարութեամբ, պահաւք եւ աղաւթիւք, եւ ապա համարձակեսցի

1 LRZc բարոզութեանն o քարոզութեանց b քար[ող]ութեան ELôc qr չորից LRXYq դրուագացն b դրուակացն e դրւակացն Q չիք վասն... դրուագաց
2 Xobefhloqr ջրոյ KLRTYZ աւրհնութեանն Q չիք ջրոյն աւրհնութեան ALMOQRSTUVXZWoabefk mnpqs չիք ի AOPU յայտնութիւն BEIY յայտնութեանն V յայտնութիւնն JY օրն ôb աւուրն բացի eq-ից մնացած Ձեռ-երը աւր
4 ôbceq զխաչն
5 hl չիք ընդ e հերձուածս h զհերձուածողս m զհերձուածաւղսն բացի A-ից մնացած Ձեռ-երը հերձուածաւղս
6 LRYZ մկրտութեանն X աւետարանաց W աւետարանին beq աւետարանչացն ô աւետարանութեանց աւուր յայտնութեան LSTo ի յայտնութիւն BCDEFGHY ի յայտնութեան AKMOPQRhl nr յայտնութիւն e չիք յայտնութեան աւուր BCDEFGIn աւուրսն F օրս Y օրն բացի Qbq-ից մնացած Ձեռ-երը աւր
7 G պատուել Xe պահելոյ փխ. պատուելոյ ô կի[րակէին?] b կիրակէի e կիրակի akmoqr կիրակէն բացի Af-ից մնացած Ձեռ-երը կիրակէին W չիք մինչեւ ցերեկոյն e մինչ ô երեկոյ b ցյերեկոյ e երեկո km pq ցերեկոյ բացի BCDEFGHYac fhlor-ից մնացած Ձեռ-երը յերեկոյն
8 ôbq աղանդոյն Gq մծղնէից b մծխնէից ô մղծնէիցն Ge պօլիկեանք a պողիկեանք boq պաւլիկեանք cfr պոլիկկեանք hl պւլիկեանք kmps պողիկեանք (p պողիկկեանք) չյարիլ ի նոսա
9 ABCDEFGHUWûbg չունեն երկրորդ վերնագիրը o կանոնքս n սահմանք փխ. կանոնք JKLS յովհաննու RV XYZ յոհաննու OP յոհհաննու QT յոհանու o յովանիսի RXY իմաստասիրի ասացեալ մնացած Ձեռ-երում այսպես՝ acefhklmop qrs կանոնք (e կանոն h կանոնքն l կանովնք q չիք կանոնք) յովհաննիսի (ch յոհանիսի ef յովանիսի km տեառն յովհաննիսի q [տ]եառն յոհաննիսի) հայոց (k չիք հայոց) կաթուղիկոսի (as կաթողիկոսի op կաթողիկոսի q կաթուղիկոսին r կաթուղիկոսոսի ասացեալ) M կանոնք յոհաննու իմաստասիրի հայոց կաթողիկոսի գլուխ ԼԸ
10 eg էրէց b եւ կամ ով ոք իցէ hlo յով RX եւ ով իցէ egq ոք փխ. եւ acfhklmops չիք եւ
11 k յուխտ Moeghloq ուխտէ û յուխտի սուրբ եկեղեցւոյ CDH եկեղեցոյն GYobcefghloqr եկեղեցոյ PQS Xs յեկեղեցւոյ IJakmp եկեղեցւոյ GIJKLMQRSTYZôû արբեցութեան OWbq յարբեցութիւն b իշխեսցեն
12 ô զկարգն IJûeg յաւուրս b աւուրք q աւուրսն Y չիք սրբեսցէ զինքն Y ապաշխարութեանն
13 AIJLPQRSTUVZacefgkmsy պահովք begq համարձակեսցէ n համարձակիցի

մատչել ի կարգն իւր եւ ի հաղորդութիւն. իսկ եթէ յամառեալ ի նմին որկորստութեան յամեսցէ՝ լուծցի։

ՈՀԶ (ՈՀ) Բ. Աշխարհական ոք զնոյն առնելով մի՛ իշխեսցէ առանց զղջման եւ ապաշխարութեան հաղորդել. ապա եթէ ի նմին զեղխութեան մնացեալ յերկարեսցի ոք՝ որոշեսցի։

ՈՀԷ (ՈՀԱ) Գ. Ոչ է արժան յաւուր շաբաթու եւ կամ ճրագալուցի Զատկին պսակադիրս առնել, դի սուրբ աւուրք Յարութեանն առաջի կան, յորս պարտ է աղաւթել եւ հսկել, եւ հողեւորական կարգաւք մխիթարել զանձինս, եւ ոչ մարմնական զեղխութեամբ զսուրբ աւուրցն խորհուրդ արհամարհել եւ ընդ ոտն հարկանել։ Իսկ եթէ ոք գացի զայս արարեալ, պսակն անվաւեր լիցի եւ պսակադիրքն ընդ պատժովք եղիցին, մինչեւ ապաշխարեսցեն. եւ եպիսկոպոսին անսեալ, որպէս կամի մարդասիրեսցէ ի վերայ նոցա։

ՈՀԸ (ՈՀԲ) Դ. Ոչ է արժան, յորժամ առ վաղիւն պսակ է ընդունելոց, յերեկորէն ժողովս առնել եւ արբենալ եւ զեղխել, այլ պարկեշտութեամբ եւ աղաւթիւք արժանի առնել զինքեանս պսակին աւրհնութեան եւ աստուածային հաղորդութեան։ Ապա եթէ ոք գացի զայս արարեալ, քահանայն զաւրն ի բաց փոխեսցէ, եւ որպէս աստցա-

1 u մատչիլ befgq չիք մատչել o ի զարգ c ի զարգն bgq ի կարգի IJ KLMQRSTXYZuef ի կարգ bq նորա փխ. իւր û չիք իւր X չիք ի (հաղ.) choy ի հաղորդութիւնն Qo ամառեալ X համառեալ

2 DGH զորկորստութեան JY ոչկորստութեանն Mb որկորստութեամբ ORXYWûnr յամեսցի abcefgkm pqs յամիցէ o յամեսցի այնպիսին լուծցի ի զարքէն q լուցի

3 BCDEGHU չիք ոք բացի BCDEFG Hcefgy-ից մնացած Ձեռ-երը չունեն եւ

4 Y ապաշխարութեանն BCDEFGHab cefgkmpsy թէ K զեխութեան Y զեղխութեանն eg զեխութիւն

5 ô երկարեսցի aceghklmoprsy երկարեսցէ BCDEFGHLMQSôabcefgbkl mopqrsy չիք ոք bq եւ որոշեսցի

6 o աւուր BCDEFGH չիք եւ կամ ûcp չիք եւ begkmq չիք կամ I զատկի

7 Y պսակադիրն c պսակադիր r պսակակիրս bq առնեն bq սուրբք ack mps չիք սուրբ ô աւուր b յաւուրք hlr աւուրքք FIMQSWôûbc յարութեան en յառաջի eg կա

8 ô որս hlor յորում P յաղօթել ûbq չիք եւ (հսկել) U հակել bq չիք հսկել ô հոգէորական

9 bq զեխութիւն IJ յաւուրցն ue աւուրց eg աւուրն

10 BCDEFGH խորհուրդս abcefgkm pqs խորհուրդն blor զխորհուրդ û չիք խորհուրդ a արհամարհեալ eg յոտս bq նոսին փխ. ոտն abc efgkmpqs գոցի ոք

11 ô անվաւեր û լինիցի Wbefgq պսակադիրն b չիք ընդ, պատժեաւք YWcefghpqy պատժաւք

12 W լիցեց ô լիցի befgq եղիցի W ապաշխարեսցէ abfkrs եպիսկոպոսն p եպիսկոպոսին q եպիոկոպոս

13 y եւ կամեսցի eg կամեսցի km ps կան (a կամ) փխ. կամի Hb մարդասիրեսցի

14 ô առ վաղիւն որժամ eg չիք առ y վաղիւ պսակ ընդունելոց են n պսակ ô ընդունելոյ cn ընդունելոց է (n լինին) E յերոկորէն bq յերեկոյին

15 ackmps յերեկորէ (p յերեկօրէ) ժողով bq առնուլ o չիք եւ (զեղխել) g զեխել p զեղխիլ BC այգ

16 b արժան Ybq աւրհնութեանն

17 FIJKLMOPQRSTVXYZWôû չիք եւ աստուածային հաղորդութեան bq հաղորդութեանն BCDEFGHU ûbcefgmnpq թէ p գացի ոք

18 GHOWûeg քահանայ û օրն c զաւր ô փոխիցէ hlo կոխեսցէ փխ. փոխեսէ So որպէս եւ. Xû աստցաք

քըն՝ յայլում աւուր հրաման տայէ զգուշութեամբ եւ արժանաւոր կարգաւք պսակել եւ հաղորդել աւրինաց։

ՈՀԹ (ՈՀԳ) Ե. Չէ արժան ի սուրբ քառասներորդս Զատկին եւ մինչեւ ի սուրբ Պենտակոստէն հարսանիս առնել, եւ զաւուրցն խորհուրդ թշնամանել, զի ամենայն աւր կիւրակէ է եւ ի նոսա կատարի աստուծային խորհուրդն։

ՈՁ (ՈՀԴ) Զ. Արժան է ի սուրբ քառասներորդս պահոցն՝ յաւուր շաբաթու եւ կիւրակէի պատարագ մատուցանել ահիւ եւ երկիւղիւ, ըստ սահմանելոյ սրբոց հարցն յամենայն ժողովուրդս իւրեանց։ Իսկ եթէ ոք հակառակեալ ընդդիմասցի մերում հրամանիս կամ բանիւ կամ գործով, թէ ուխտաւոր է՝ լուծցի, թէ աշխարհական՝ որոշեսցի։

ՈՁԱ (ՈՀԵ) Է. Այլ վասն պահելոյ եւ լուծանելոյ զշաբաթ եւ զկիւրակէ ի սուրբ քառասներորդս պահոցն, այս յիւրաքանչիւր կամս թողեալ լիցի. միայն զոհանալով զԱստուծոյ՝ առանց խղճի եւ հակառակութեան եւ առանց բամբասելոյ զընկերն, զոր կամեսցի՝ եւ արաս-

1 A յայղում Rô այլում GJ յաւուր h աւր q աւուրն oa տայցէ hef gq չիք եւ o արժանաւոր

2 ô զարքօք CDGHRbkmnpqs պսակել ûefgmnpq հաղորդել Jûe յօրինացն X յօրինաց Ibcgpqsy աւրինացն

3 ûry ոչ է ô պարտ փխ. արժան BCD E GHûackmps քառասնորդս Vbef hloqr քառասներորդսն Y քասասունններրորդսն ô քառասնորդաց n քառասներորդս G զատկէն hio ըստ հնի (o պաքէն) փխ. զատկին BCDEFGHOTVYWbeq չիք եւ g չիք ;է արժան.... խորհուրդն՝ տող 6-րդ ôe չիք սուրբ

4 GX պենտակոստն be պենդակոսան Yûqr պէնտէկոստէն W պենտեկոստէ ô հարսանիք s հարսանի Yûp զաւուրց bq զաւուր Y խորհուրդսն bcpqy խորհուրդն Yhl or արհամարհել փխ. թշնամանել

5 a տաեն այն փխ. ամենայն G չիք աւր Y կիրակի hpq կիրակէի բացի AWafor-ից մնացած Ձեռ-երը կիրակէ q չիք է X նոսին kmps սոսա (hl նա) փխ. նոսա f աստուած

6 c աստուածախորհուրդն ô խորհուրդ

7 g չիք է ûackmpq քառասնորդս q խ-երորդն բացի Yeloy-ից մնացած Ձեռ-երը քառասներորդսն I պահւոցն Whlor պահոց O յաւուրցն W յաւուրն eg զաւուր

8 բացի UWûafnor-ից մնացած Ձեռ-երը կիրակէի f երկիւղիւ ô զողութեամբ փխ. երկիւղիւ

9 DH սրբոյն BDEFGHû հարց o հարձն y հարանցն LSô ամենայն

10 bq հակառակեալք ôn հրամանի ô կամ բանիւ կրկնված է bfhklno pqrs եւ կամ (գործով)

11 OWabcefhklmopqrs եթէ Yy եւ թէ q լուցի Wabchklmoprs (լուծցի) եթէ ôhlor աշխարհական է

12 ABF այգ hlor չիք վասն I պահելոյ b պահոց eq լուծելոյ p զշաբաթ կրկնված է C զշաբաթն IJK LMQRSTXYZôû զշաբաթս bq եւ ոչ զկիրակէի (q զկիրակէ) IJ զկիրակի W կիրակէ ô զկիրակէս û զկիւրակէս բացի AUfno-ից մնացած Ձեռ-երը զկիրակէ G այլ որ զշաբաթն եւ զկիրակէ ի սուրբ քառասներորդս պահոցն փխ. այլ.... պահոցն H չիք այլ վասն պահելոյ.... եկեղեցւոյ քրիստոսի՝ էջ 519 տող 2-րդ D այլ վասն.... եկեղեցւոյ քրիստոսի՝ էջ 519 տող 2-րդ գրված է և ապա ջնջված

13 MUhlno քառասներորդսն Y քառասունսն uf քառասներորդ acps քառասնորդս bq խ-երորդի egr քառասներորդն Y պահոց CG չիք այս յիւրաքանչիւր... եկեղեցւոյ քրիստոսի՝ էջ 519 տող 2-րդ IJMQSXYWô beghkpqrs իւրաքանչիւր OW կամ փխ. կամս

14 r իցէ փխ. լիցի Y զոհանալոյ MO աստուծոյ g չիք առանց խղճի... եկեղեցւոյ քրիստոսի՝ էջ 519 տող 2-րդ

15 ey չիք եւ (առանց) R բամբասելոց Ymn բանբասելոյ Sôfhknps զնկերն F կոր փխ. զոր euy չիք եւ (արասցէ)

ցէ հանդերձ պարկեշտութեամբ. երկոքին ընդունելի են Աստուծոյ եւ յաւանդութենէ եկեղեցւոյ Քրիստոսի։

ՈՁԲ (ՈՀՁ) Ը. Արժան է զհացն անխմոր եւ զգինին անապակ հանել ի սուրբ սեղանն ըստ աւանդելոյ. մեզ սրբոյն Գրիգորի եւ չխոնարհել յայլ ազգաց քրիստոնէից յաւանդութիւնս. զի սուրբ Լուսաւորիչն յաւրինականէն բերեալ զայս առաջելաբար հրաման ետ կատարել իւրոց վիճակելոցն, որպէս եւ զաղն աւրհնութեան յազապացն զենմունս խառնել եւ ըստ կարգի Ղեւտացւոցն ազգաւ սեպհականել զեկեղեցւոյ շնորհ. եւ մեզ ի նմին պարտ է յարամնալ եւ չթողուլ ի բաց, եւ չառնել նորաձեւս ինչ։

ՈՁԳ (ՈՀԷ) Թ. Պարտ եւ արժան է զսուրբ միւռոնն, այսինքն է՝ զիւղն անուշահոտութեան, հայրապետին աւրհնել, եւ իւրաքանչիւրոց եպիսկոպոսացն միանգամ ի Զատկին հինգշաբաթի աւր, որպէս եւ հրա-

1 ô երկոսին acefkpqs երկոքեան b երկոքեանն ô ընդունելին, չիք են y են առաջի աստուծոյ

2 ôû աւանդութենէ achklmopsy յաւանդութեան befq աւանդութիւն Mp յեկեղեցւոյ Vbcefhoq եկեղեցոյ Yô եկեղեցոյն r յեկեղեցո

3 v եւ զհացն Ub հաց q հացն խմոր ôceg զինին û զգինի p անպպակ F առանց ջրոյ փխ. անապակ բացի ADLOPVôûkm-ից մնացած ձեռ-երը անապականն M չիք ի, զսուրբ

4 MQRSTXYZû սեղան abcefgampqs ի սեղանն սուրբ hl ընդ փխ. ըստ R աւանդելոյ UYabcefgkmnpsy աւանդելոյն bq մեր փխ. մեզ l սրբոցն Z չիք գրիգորի GH չիք եւ K խոնհարել FPly ոչ խոնարհել b ոչ խոնհարել a չխոնարհեալ g չիք եւ չխոնարհել... չառնել նորաձեւս ինչ՝ տող 10-րդ HIJLSYôûe այլազգաց k յայլազգեաց n այլազգեաց

5 aks քրիստոնէից R յաւանդութիւն ps յաւանդութիւնն ó աւանդութիւն ûacfq աւանդութիւնս be աւանդութիւնն IJû լուսաւորիչն մեր IWûe յօրինակէն bfn pq յաւրինաւէն R յարինականէն ó օրինականէ r օրինականէն F ի նոցանէ ասեալ եւ (Q յարինականէն) փխ. յաւրինականէն

6 DGH չիք յաւրինականէն բերեալ... կատարել իւրոց o առաջելահրաման տամ ետ R ետ փխ. ետ ô զիւրոյ KLMQRSTXZabcefhlopqrs իւրոյ Y իւրոյ վիճակեալ ժողովրդեանն որպէս

7 beq վիճակելոյն e չիք եւ զաղն Y օրհնութեանն l յազապաց AIJKLMOPQRSTUVXn զենմունսն

8 O ըս[տ] զարկի DGHIOYôtaefh lqr դեւաացոցն s դեւտացւոյն u զեւտացւոց եւ տզգաւ e յազգաւ hlo ազգաց p սեփհական s սեպհական

9 CDHVYbcefhloqr զեկեղեցոյ M զեկեղեցւոց o զեկեղեցոց BCDEFGHYbefgmq շնորհս o շնոր m եւ մեզ պարտ է ի նմին b չիք պարտ է p յարմնալ q արամնալ

10 hlo չառնուլ DH չխառնել փխ. չառնել KLMQRSTXYZôp նորաձեւ h ինձ փխ. ինչ

11 gq պարտ է եւ արժան է W չիք է (զսբ.) û սուրբ մեռօն CDGHMRVXYôbegbklmnopqs մեռոնն ac միռոնն ô յայսինքն ծ չիք այսինքն է abcefhklmopqrs չիք է (զիւղն) BCDEFGHMUfmns զեւղն opq զիւղ û իւղ bk զեւղ r զզիւղն

12 Yb անուշահոտութեանն p անուշութեան KLMQSTXYZ հայրապետէն R հայրապնորէն ô չիք հայրապետին Uûbcefghlnoqr իւրաքանչիւր X եպիսկոպոսաց o հայրապետաց փխ. եպիսկոպոսացն

13 c չիք միանգամ Yabcfkmpqs ի զատկի W հինգշաբթի eg ե-շաբթին Yôbeghloq օրն p չիք աւր abcefgloq չիք եւ R հրամայից oghlo հրամայեալ

մալեալն է։ Եւ քահանայից ի նոցանէ ընդունել եւ ածանել նովաւ զսեղանս եւ զեկեղեցիս եւ զխաչս, առ մկրտեալսն մատուցանել միայն յորդեգրութեանն ածումն որ լեա մկրտութեանն լինի. եւ այլ ի պէտս ածման մի՛ խառնեսցէ զնա, եւ մի՛ ինքեամբ յանդգնեսցի աւրհնել քահանայն։

ՈՁԴ (ՈՀԸ) Ժ. Պարտ եւ արժան է զմկրտութեանն ձէթ քահանային աւրհնել մի ըստ միոջէ ընդ մկրտելն, ըստ բաւականի ժամուն պիտոյից եւ նոյնժամայն առ մկրտեալսն մերձեցուցանելով՝ զաւրհնեալն սպառել. եւ մի՛ իշխել զմիանգամ աւրհնեալն բազում անգամ աւրհնել. եւ միայն ածանել նովաւ զերախայսն եւ զմկրտեալսն ընդ մկրտելն յաւազանին, եւ այլ խորհուրդ ածման մի՛ իշխեսցեն մատուցանել զնա։

ՈՁԵ (ՈՀԹ) ԺԱ. Արժան է զհիւանդացն ձէթ քահանային աւրհնել ըստ իւրում աղաւթիցն, եւ ըստ բաւականութեան պահանջելոյ ժամուն պիտոյից։

ՈՁԶ (ՈՁ) ԺԲ. Ոչ է արժան զսեղանն, յորոյ վերայ պատարագն Քրիստոսի

1 egq ի փխ. եւ (քահ.) Rbh չիք եւ (քահ.) y քահանայիցն ef ի նոցանէն begq չիք եւ (ածանել) ô օծել նովավ
2 bq զսեղանն bq զխաչսն բացի cefg bklmosy-ից մնացած Ձեռ-երը զխաչ n եւ առ o մկրաեալս
3 ûabcefgq միայն մատուցանել յորդէգրութեան (ûb յորդեգրու թեան) km ps չիք միայն IJMQSklnps յորդէգրութեան XWm յորդեգրութեան R յորդեդրութեանն ô որդէգրութեան ô եւ փխ. որ FIMSX Wôûlnp մկրտութեան egq չինի փխ. լինի
4 IJKLMQRSTXYZûb այլ n չիք ի o խառնեոցի k խառնեսցին mps խառնեսցեն acfy ընքեամբ co յինքեամբ Y ինըեամբք
5 Y յանգգնեսցին b յանդգնեսցէ ph lo անդգնեսցի l օրհնէ r յօրհնել b զքահանայս hl զքահանայոցն ps քահանայ
6 W պպարտ է o պար է FIJKLMQRS TVXYZWôûbeln զմկրտութեան beq ձէթն DGH քահանային եւ (G չիք եւ) նոյնժամայն առ (G չիք առ) աւրհնել b դի փխ. մի g չիք պարտ եւ արժան է... զնա՝ առղ 12-րդ
7 q միոչոյէ Y միոջէ եւ մկրտել ըստ բաւականին r ըստ փխ. ընդ hq մկրտեալն ln զմկրտու թեան R քաւականի Xûbq բաւականին eq րսա բաւականին... առ մկրտեալսն կրկնված է Sô սիտոյից փխ. պիտոյից F նոյնժամուն OW նոյնժաման
8 h չիք առ bc մկրտեալն blq մերձեցուցանել եւ (l չիք եւ) û չիք զաւրհնեալն bkmps ի սպառել
9 u միանգամ Wbeq չիք զմիանգամ.... անգամ աւրհնել h աւրհնելն f չիք անգամ
10 hlr մի փխ. միայն բացի AOPXY cefho-ից մնացած Ձեռ-երը զերեխայսն DGH մկրտեալն W մկրտեալսն ô զ[մ]կրտեալսն OWbcefhk lmopqrs (ընդ) մկրտել a մկրտեալ
11 IJKLMQRSTXYZôûabcefhklmorp qrs աւազանին A յայզ IJKLMQR STXYZôûbehlq այլ b ածմանն acefhklmoporsy իշխեսցէ
12 Y չիք զնա
13 Fbegp զհիւանդաց u հիւանդացն beg ձէթն y զձէթ c քահանայի
14 u աղօթից Yb բաւականութեանն begq պահելոյ փխ. պահանջելոյ b ժամանակ c պիտոյից egk պիտոյիցն
16 bq չէ û սեղան IJKLMQRSXZôû egq որոյ o պատարագին u պատարագ g պատարագի Y քրիստոսի պատարագն OW քրիստոս

մատչի, փայտեղէն կանգնել եւ շարժուն, այլ քարեղէն եւ անշարժ հիմնացուցանել։ Իսկ եթէ ոք հակառակեսցի, եւ ոչ արասցէ ըստ հրամանիս մերում եւ ըստ աւանդութեան կաթողիկէ եկեղեցւոյ՝ եպիսկոպոսն լուծեալ եղիցի ի պատուոյն, եւ սեղանն արհամարհեալ եւ անգործ մնասցէ։

ՈԶԷ (ՈԶԱ) ԺԳ. Ոչ է պարտ դաւաղանն լայլ իմեքէ նիւթոյ պատրաստել, եւ կամ ուրանաւր եւ կամեսցի, այլ աւազան քարեղէն հաստատել ի նմին իսկ յեկեղեցւոջն, եւ կամ անդէն մերձ յեկեղեցին ի մկրտատունն։

ՈԶԸ (ՈԶԲ) ԺԴ. Պարտ եւ արժան է զերախայրիցն ձեռնադրութիւն եւ զաւծումնն եւ զհրաժարելն եւ զխոստովանելն առ դուրս մկրտարանին կատարել, եւ ապա տանել ի ներքս՝ ուր աւազանն է, եւ մըկրտել։

ՈԶԹ (ՈԶԳ) ԺԵ. Պարտ եւ պատշաճ է զայնոսիկ, որք [ի] պսակելն հանդերձեալ են, քահանայլին յեկեղեցին տանել, եւ ի վերայ նոցա կատարել ըզկարգ եւ զկանոն ըստ աւրինաց քրիստոնէից, եւ ոնդ ի սրբութեան աեղիսն պսակել. զի ի միում տեղւոջ վայել է լինել պսա-

1 DGH կարգել փխ. կանգնել o կան-[գն]ել o կանգնել... քարեղէն ձախ լուսանցքում QRSô շարժումն X շարժման BU այդ cgq չիք եւ (անշարժ)

2 Xôb հիմնեցուցանել Vhlor հակառակեսցէ bq ասէ փխ. արասցէ l արասցէ է ըստ

3 C հրամախս ôbkp հրամանի Y աւանդութեանն q աւանդութեամբ y աւանութեան DGHIJKLMQRSTUV XZWôûbcegkmnoqr կաթուղիկէ CDGHIJYobcefgnoq եկեղեցոյ M յեկեղեցւոյ

4 u եպիսկոպոս kZWoû ի պատւոյն o սեղղանն

5 û չիք եւ

6 bq չէ c ոչ է պարտ յայլ իմեքէ նիւթոյ զաւազանն AF յայդ IJQo ûbq այլ W յայլմէ իմիքէ bq ումեքէ HY նութոյ begq պատուաստել befghlq չիք եւ

7 u չիք եւ կամ ուրանոր եւ կամեսցի h ուրեւանոր hlo կամեսցէ AB C այդ Yôeg աւազանն W հաստատեալ bcfgkmpqs պատրաստել փխ. հաստատել

8 Xôbq չիք իսկ CYabcflq յեկեղեցոջն DHô եկեղեցոջն G եկեղեցւոյն u եկեղեցւոջ eg եկեղեցեացն Llo յանդէն Ygn անդրէն g մեր փխ. մերձ Yôûeg եկեղեցին q եղիցին փխ. յեկեղեցին b չիք ի մկրտատունն բացի BCDEFGHôû-ից մնացած ձեռ-երը ի մկրտատունոն

10 Y պարտ է եւ արժան Vôûclu qrs դերեխայիցն bckqr ձեռնադրութիւնն CDGHIJKLMQRSTV XYZWôûabcefhlmopq զօծումն r օծումն g չիք պարտ եւ արժան է.... խառնել յեկեղեցի առաւծոյ՝ 523-րդ էջի 2-րդ տողը

11 Yô զհրաժարելն O հըրաժարելն u հրաժարելն y չիք եւ զհրաժարելն Y զխոստովանիլն abcefkm pqs չիք եւ զխոսաովանելն Yb qy առ դրունս

12 IJ կատարելն r որ փխ. ուր H bo աւաղան bpq չիք եւ (մկր.) ô մկրտիլ

14 H պարտ է եւ պատշաճ է Y պարտ է եւ արժան զայնոսիկ s չիք եւ oabcefbklmopqrs որ ôefqr պսակեալն u պսակիլ b պսակեալք

15 p քահանաակայն blor յեկեղեցին տանել քահանային M եկեղեցին աջ լուսանցքում KLQRSTXYZô չիք յեկեղեցին b տանել յեկեղեցին ô տանիլ befpqs չիք եւ

16 bq կարգ e զկարգն hlo զկարդեալ կանոն o ընդ փխ. ըստ bq աւրինացն s քրիստոմնէից ô աւանդի փխ. անգ ի Y ի սրբութեանն

17 e տեղիս p տեղին H պսակ b ի սուրբ փխ. ի միում CDGHYôacch loq տեղոջ ô լինիլ c չիք լինել

կին եւ որ ընդունի զպսակն։ Իսկ եթէ ոք ոչ այսպէս արասցէ, այլ որպէս եւ իցէ իւրով կամակարութեամբ եւ ծուլութեամբ անարգեսցէ զաւրէնս եւ զկարգ ամուսնութեանն՝ քահանայն լուծցի յիւրմէ պատուոյն եւ զպսակաւորսն վերստին պարտ է պսակել ըստ աւրինաց քրիստոնէից, եւ որպէս առաքեալն պատուիրէ, թէ «Ամենայն ձեր ըստ կարգի եւ պարկեշտութեամբ եղիցի»։*

ՌՂ (ՌՁԴ) ԺԶ. Իսկ զերկեակսն նոյնպէս պարտ է ըստ առաջին կարգին միջնորդաւք եւ խաւսնականաւք հաւանեցուցանել յիրերաց յաւժարութիւն եւ յեկեղեցւոյն եւ ի քահանայից աւրհնութենէ ընդունել զնշան զուգաւորութեան իւրեանց։ Իսկ եթէ ոք ոչ այսպէս, այլ յառաջ խանձեսցին եւ պղծեսցին առ իրեարս, զայնպիսիսն ի բաց մեկնեսցեն ի միմեանց, եւ զշնացելոցն զկանոն եւ զսահման ի վերայ դիցեն։ Իսկ եթէ ոչ առնուցուն յանձն մեկնել ի միմեանց՝

* Ա Կոր. ԺԴ. 40

1 l ոչ փխ. որ b պսակն r զի փխ. իսկ Yô չիք իսկ W ոչ ոք l չիք որ b չիք ոչ A այզ BCDEFGH չիք այլ

2 BCDEFGH չիք որպէս եւ իցէ abcfkmpqs իւր e իւրում GYoefb lnq կամակորութեամբ A ծուզութեամբ p անարգէ

3 bq զաւրէնն T եւ կրկնված է o զզարք CDGHIMQSYWôûlnq ամուսնութեան ef ամուսնաւորութեան acry ամուսնաւորութեանն ûq քահանայ r քահանային IJûq իւրմէ ô ի բոյն

4 ELRWûbq պատուոյն m պատվոյն CDGH զպսակեալսն Y զպսակաւորն o պսակաորն û պսակաւորն befkmpqs պարտ է վերստին (bef վերըստին) c մարթ փխ. պարտ blor չիք պարտ է ô պսակիլ

5 bloq աւրինացն a արինաց b քրիստոնէիցն s քրիստովնէից r քրիստոնէից է որպէս եւ ûf չիք եւ ac ebklmnopqsy որպէս եւ bq առաքեալն քրիստոսի L պատուիրէ c հրամայէ եւ պատուիրէ kms եթէ

6 kmps ամենայն ինչ ձեր o զարկի û կարգին kmps պարկեշտութեան լինիցի

7 o նոյն փխ. նոյնպէս, զարկին k միջնորդաւքն

8 J հաւանեցուցի û հաւանեցուսցէն Y խօսականօք DGHbq յիրերաց IJop իրերաց K յիրերերաց M յիրերաց u իւրեանց aemrs յերիրաց o յերերաց b յաւժարութիւնն n յաւժարութեամբ bl չիք յաւժարութիւն

9 c չիք եւ (յեկեղ.) S եկեղեցւոյն Yô եկեղեցոյն ·bcfpqr յեկեղեցոյն blo յեկեղեցոյ r չիք եւ (ի քահան.) DH չիք ի ôû ի քահանայից HQSû աւրհնութեան է KT աւրհնութեանն է Vlo յաւրհնութենէ ô օրհնութիւն է bcq աւրհնութենէն

10 û նշան Ybefq զուգաւորութեանն h զոգաւորութեան b չիք ոք W ոչ ոք BC այզ

11 DGHIJS առաջ Wb նախանձեսցին փխ խանձեսցին Y չիք եւ պղծեսցին beq իրարս OWo զայնպիսին u զայնպիսիս c զայնպիսիքն

12 BDEGHYn մեկնեսցին BCDEFGS TUVXôacfbklmnprs ի (ô չիք ի) մեմեանց Y ի միմիեանց o ի միմիանց OW զշնացելոյն YZû շնացելոց բացի abcefkmpqrs-ից մնացած Ձեռ-երը պշնացելոց H զնշանացելոց փխ. զշնացելոցն ôûc զկանոնս bef կանոն q կանոնն CD Gpq զսահմանն ôûc զսահմանս r սահման

13 ô չիք իսկ DGHKLMQRSTXYZ եթէ ոք ոք ոչ c թէ p չիք ոչ KLMST YZô առնուցու c առնուն X առնութու p անձն acefkmnps մեկնիլ e չիք ի Y ի միմիեանց o ի միմիանց

յետ Ժ ամի ապաշխարութեան ողորմութեամբ եւ արտասուաւք արժանաւորեսցին խառնել յեկեղեցի Աստուծոյ։

ՈՂԱ (ՈՁԵ) ԺԷ. Արժան է շաբաթն աւր երեկունն մարտիւրոսաց պատշել եւ ծունր չկրկնել, եւ ղճրագացն աւրհնութիւն ասել՝ Լոյս զուարթ սուրբ։

ՈՂԲ (ՈՁԶ) ԺԸ. Արժան է ղեշերապաշտաւն առնել յայգ կիւրակէ, եւ հսկմամբ եւ արտասուաւք եւ յոտնաւոր տքնութեամբ զանցեալ շաբաթուն աւուրց զյանցանս ջնջել, եւ արժանաւոր առնել զինքն մեղսաքաւիչ եւ կենդանարար խորհրդոյն, եւ ակն ունել ամենայն զուարթութեամբ եւ փութով՝ տեառնագալուստ փողոյն եւ անճառ յաւիտենական արքայութեանն։

ՈՂԳ (ՈՁէ) ԺԹ. Արժան է յերեկորէնս եւ յառաւաւտէնս ղկնի ամենայն պաշտամանն նուագել զՍուրբ Աստուածն. եւ ապա զհետ բերել յերեկորինսն զՀանգստեան սաղմոս եւ յառաւաւտինսն՝ զԱրեւագալին սաղ-

1 Mr ապաշխարութեամբ ïq ապաշխարութեանն hlo ողորմութեան ò արօք փխ. ողորմութեամբ bcq չիք ողորմութեամբ E արտասուաւք u արտասուոք l արտասուացք

2 Ybcefhkmnpq խառնիլ Se եկեղեցի o եկեղեցին c յեկեղեցին

3 I զշաբաթն OWðûòhlpqs շաբաթ ô աւուր p օրն bq չիք աւր Y երեկունն ô իրիկունն hl երիկուն u յերեկոյի b յերեկոյին q երեկոյին r յերիկունն բացի akmsy-ից մնացած Ձեռ-երը մարտիրոսաց

4 c ծունգր f ծունրր q ծունրն KLMQ STZ չերկնչել (ô չերկնջել) փխ. չկրկնել ûkmp ճրագացն efg զճրագն b զվճարացն փխ. զճրագացն ABCEJEPfy աւրհնութիւնն ðeg ասել եւս (eg և) Y լուս u լոյս U սուրբ փխ. լոյս Kô զըւարթ

5 Y եւ փխ. սուրբ Wacefghk mopqs չիք սուրբ RXô սուրբ փառաց r եւ սուրբ փառաց u սուրբ փառաց եւ այլն

6 b գիշերապաշտմուն Y եւ յայկ f ցայգ b այլ (q յայլ) փխ. յայգ bq կիրակէի g չիք արժան է... յաւիտենական արքայութեանն՝ տող 10-րդ բացի Aûaf-ից մնացած Ձեռ-երը կիրակէ

7 u արտասուոք abcefhklmopqrsv աղաւթիւք փխ. արտասուաւք IJ ոտնաւոր s յոտանաւորք y յոտանաւոր u չիք յոտնաւոր ô ոտնատքնութեամբ, շաբաթի

8 IJo յաւուրց bcer աւուրցն h զաւուրց n աւուր acnp զանցանս û յանցանս b զյանցանցն hloqr զյանցանսն q ջնջեալ o արժանի c արժանաւորս

9 OW կենանար ob խորհրդոցն n խորհրդւոյն Yô զամենայն

10 q տեառնագալուստն GM յանճառ IKLMQRSTXZWûfl արքայութեան V յարքայութեանն ô արքայութեանն ամէն

12 IOWefgm յերեկոյինս Yôq յերեկոյին u յերեկոյ b յերեկոյիսն l յերեկորիսն IJQ առաւաւտինս RY յառաւաւտին ð աւաւօտեան û առաւօտու bl յառաւաւտիսն q յառաւաւտինսն LRTXZo յամենայն b չիք ամենայն IJWu ef պաշտաման o պաշտամունսն a պաշ[տ]ամանն bg պաշտման q պաշտմանսն

13 KLô նըւագել û սուրբ աստուած p հետ abcefgmqsk ի հեա Iô mq յերեկոյինսն LOQc յերեկորինս W յերեկոյինս û երեկոյս b յերեկոյիսն eg երեկոյինսն f երիկորինսն p զերեկորինսն

14 u հանգստեան y զհանգստեանն OW abcefgbklmopqrs սաղմոսն û սաղմոսս GIJKLMQRSTXZ առաւօտինսն Ublnor յառաւօտինս Y առաւօտիսն û առաւօտեան begq չիր յառաւաւտինսն Q զարեւագալինն a զարեւագալի aceighklmopr սաղմոսն

մոս։ Իսկ յորժամ պատարագ մատչի, ի սկզբմունս անդ պաշտամանն յիշել զՄուրբ Աստուածն, եւ զսոցուն խորհուրդ լառաջաբանի անդ հաւաստեաւ լայտնեցաք։

ՈՂԴ (ՈՁԸ) Ի. Պարտ եւ արժան է զխաչեցարն երիցս անգամ զհետ բերել, ըստ երիցս անգամ կրկնելոյ սրբասացութեանն, եւ մի նուազեցուցանել եւ նուազ գտանիլ ի շնորհաց խաչին Քրիստոսի։

ՈՂԵ (ՈՁԹ) ԻԱ. Արժան է ի գիշերին, յորժամ ժողովին ի պաշտաւնն, նախ զլառաջաբանիցն ասել զչորեսին սաղմոսն միաբանութեամբ ի թիւ՝ խոնարհ ձայնիւ, առաջին՝ զերրորդ սաղմոսն. երկրորդ՝ զութըներորդ եւթներրորդն. երրորդ՝ զհարիւրորդ երկրորդն. չորրորդ՝ զհարիւրորդ քառասներորդ երկրորդն. եւ նոցին զքարոզութիւնն եւ զաղաւթսն զհետ բերել, զոր ի նոյն խորհուրդ արարեալ է երանելույն Յովհաննու Մանդակունւոյ Հայոց կաթողիկոսի՝ Քարոզու-

1 ôhl չիք *իսկ* o՝*որժամ* b *պատարագն* h *մատչին* K *ի սկզբմունսն* V *ի սկզմունս* b *ի սկզբունսն* egq *ի սկզբանս* hlmopry *ի սկզբունս* T *պաշտման* AIJKLMOP QRSUVXYZWôûcbklmnoprs *պաշտաման* bq *պաշտպան* e *պաշտմանն*

2 û *սուրբ* ûhlo *աստուած* KRSTXZ *զսոցունս* L *զսոցուն* Mô *սոցունս* û *սոցին* begq *զսոցին* Y *խորհուրդսն* ebcefgkmpqsy *խորհուրդն* oo *առաջաբանի* u չիք *յառաջաբանի... յայտնեցաք*՝ տող 3-րդ

3 s *հաստատեցաւ* փխ. *յաւաստեաւ* b *յայանեցաւ*

4 û *խաչեցարն* Y չիք *զխաչեցարն* OW *յերեքս* hlo *երիս* QRXY չիք *երիցս... ըստ* hlo *հետ* q *զհետ բերել... անգամ* կրկնված է

5 û *եւ ըստ* Y *կրկնել* a *կրկնելոյն* befgq *կրկնելոյն* c *կրկնելոց* bklm oprs *կրկնելոցն* IMQSXWûln *սրբասացութեան* Jô *սրբասացութիւն* befgkmpqs *սրբասացութեանցն* KLZ *նըւազեցուցանել* ô *նւազեցուցանել*

6 KLQZ *նըւազ* Mô *նըւազ* KLMQRS TXZôbεghloq *գտանել* bps *ի շնորհացն* achklmors *խաչէն*

7 efgq *յորժամ* փխ. *արժան է* û *ի գիշերի* b *ի գիշերապաշտման* փխ. *ի գիշերին... ի պաշտաւնն* ô *որժամ* hlor *յորում* փխ. *յորժամ* egq չիք *ժողովին* Yû *ի պաշտօն*

8 DGHôbfghlmoqry *զառաջաբանիցն* e *զառա[ջ]այբանիցն* ap *զառաջաբանից* û *յառաջաբանից*, *չորեսին* f *սաղմոսս* v *սաղմոսն* r *միաբանութիւն*

9 ô *խոնար* b *խոնար հաձայնի* q *ձայնի* bq *եւ առաջին* Y *յառաջին* hlor *առ* փխ. *առաջին* Dû *երորդ* Yôbk lor *զերկրորդ* փխ. *զերրորդ* û *սաղմոս* Y *երրորդ* փխ. *երկրորդ* F *զութսներրորդ* KLMRX *զութսներորդն* Y *զութնսներորդ* u *ութներրորդ* *սաղմոս* STUVZabcet gq *զութսներորդն* n *զութսունեւթն* a *զութսներորդ զերորդն երրորդ*

10 բացի BCDEFGHkmpsy-ից մնացած ձեռ-երը չիք *եւթներորդն* Y *երկրորդ* փխ. *երրորդ* CDEHû *հարիւրերկրորդն* OW *զհարիւրերորդն* X *զհարիւրերկրորդսն* Y *զհարիւրերորդսն* ackmps *զհարիւր եւ երկուսն* hlo *զ հր* QZ *չորրորդն* Y *եւ չորրորդ* s *զչորրորդ*

11 O *զՃԽ-երորդն* PR *զՃ-երկրորդն* W *զհարիւր քառասուն երրորդն* û *ճխ սաղմոս* akmps *զհարիւր քառասուն եւ երկուսն* OWlor *զնոցին* abcefgkmpqs *եւ ի (*ackm ps չիք *ի) նոյն* u *քարոզութիւն*

12 uefg *զաղօթս* l *զսաղմոսն* փխ. *զաղաւթսն* hlor *բերեալ* bq *զորս* c *խորհուրդն* b չիք *է* ô *երանելի* abcefgbklmnpqrs չիք *երանելւոյն*

13 A *յոհաննու* գրված է տողամեջ QXY *յոհանու* ô *հօհանու* c *յովհանն* abklmoprsy *յովհաննայ* W *քարոզութիւնք* ô *քարոզութեան* abcimpqs *քարոզ* g *քարոզութիւն... փառք իշխանութիւն*՝ 532-րդ էջի 1-ին տողը ընկած է

թիւն, Զարթուցեալքս, Աղաւթք, Զքէն գոհանամք եւ զհանգիստ նորին՝ Նայեա Տէր ողորմութեամբ։

ՈՂԶ (ՈՂ) *ԻԲ. Արժան է զաստուածութիւնն՝ ամենեցուն նմանս միմեանց զնոյն եւ ըստ նմին կարգի կատարել, զի այսպէս վայել է քրիստոսասիրացն որ նմին լեզուոյ եւ ազգի են, միաբանութեամբ փառաւորել զԱստուած եւ յաւրինել զվարս ուղիղս, զի դրեալ է զսրբոց առաքելոցն, թէ «էր նոցա սիրտ եւ անձն մի»*, եւ եթէ էին ամենեքեան միաբան յաղաւթս։ Արդ՝ զկնի Հարցինն եւ Ողորմեցւոյն եւ Տէր յերկնիցւոյն՝ զՓառս ի բարձունսն պաշտել, ապա ըստ իւրաքանչիւր աւուր զկցուրդսն, զոր առեալ է ի սաղմոսացն. երկուշաբաթւոյն՝ Լոյս տուր Տէր աչաց իմոց. երեքշաբաթւոյն՝ Ի քէն է Տէր աղբիւր կենաց. չորեքշաբաթւոյն՝ Ես ասացի Տէր ողորմեա. հինգշաբաթւոյն՝ Առ քեզ Տէր աղաղակեցի. ուրբաթուն՝ Մտցեն*

*Գործ. Դ. 32

1 GH *զարուցեալքս* efo *զարթուցեալ* h *զարթուցեալքն* lo *զարթուցեալ* o չիք *զարթուցեալքս* acmpq *եւ աղօթք* DGH չիք *աղաւթք* û *գոհանամ* afhklmprs *հանգիստ* beq չիք *եւ զհանգիստ... ողորմութեամբ*՝ տող 2-րդ

2 ûlor *նայեաց* JRXôû *տէր բարերար ողորմութեամբ* I *ողորմութեան* Y *բարերար* փխ. *ողորմութեամբ* acfbkms չիք *ողորմութեամբ* v *ողորմութեամբդ քով*

3 GH *ամենեցունս* abcefkmpqs *նման ըստ միմեանց*

4 hl *ընդ* փխ. *ըստ* Q չիք *կարգի* X *այնպէս* cq *քրիստոսսիրաց*

5 u չիք *որ նմին լեզուոյ... միաբան յաղաւթս*՝ տող 8-րդ X *ի մին* (I *ի նմին* v *նորին*) փխ. *նմին* o *նըմին եւ ազգի են եւ լեզուոյ* CD GH *լեզուի* e *հսկեն* փխ. *ազգի են* b չիք *ազգի են, զմիաբանութեամբ* p *փառաւորել միաբանութեամբ*

6 p *յօրհնել* փխ. *յաւրինել* q *զվարսն* ôho *սրբոց* r *զսրբոցն*

7 y չիք *էր նոցա... մի եւ եթէ* b *սիրտն* begq չիք *եւ (անձն)* KLM QRSTXYZôb *թէ* e *ի նա* փխ. *էին* bq չիք *էին*

8 lor *ամենեքին* p *միաբան ամենեքեան* IJôeq *աղօթս* û չիք *արդ* Y *ողորմեցելոյն* OW *եւ տէր ողորմեցւոյն* Xô *ողորմոյն* Y *ողորմեցուն* acfkqs *ողորմային* bel mp *ողորմեային* h *ողորմեացին*

9 b *զտէր* CD *երկնեցոյն* GH *երկնիցոյն* lc *յերկնիցայն* Jom *յերկնիցւոյն* Y *երկնեցուն* Wbefho pqr *յերկնիցին* u *երկնիցէն* l *երկնցին* L *զփառսն* Un *եւ ոփառս* V չիք *պաշտել* KLMQRSTXYZô չիք *ըստ*

10 KLMOQRSTXYZWûbehkˡopqrs *զկցորդսն* n *զկցորդս* ô *զարկսն* փխ. *զկցուրդսն* բացի PVcmy-ից մնացած ձեռ-երը *զկացուրդսն* բացի cefhJ-ից մնացած ձեռ-երը չիք *ի* ô *սաղմոսոյն* UXor *երկուշաբթուն* Y *բ-շա[բա]թան* ôehl *բ-շի* afkmps *երկուշաբթին* b *բ-շի ի քէն է տէր աղբեր կ[ենաց] գ-շի լոյս տուր տէր աչաց* փխ. *երկուշաբաթւոյն... կենաց*՝ տող 12-րդ q *գ-շի* փխ. *երկուշաբաթւոյն*

11 Y *լուս* qr չիք *տէր* Yacekmps չիք *աչաց իմոց* ûfhloqr չիք *իմոց* afkm ps *երեքշաբաթին* l *եգ.շբի* q *բ-շի* փխ. *երեքշաբաթւոյն*

12 IJKZcq *աղբեր* y *աղբեւր* e չիք *աղբիւր* oûacefhklmopqrs չիք *կենաց* S *կենաց եւ* CDGHRWn *դ-շաբաթոյն* lKôbhlq *դ-շի* afkm ps *չորեքշաբաթին* Ql չիք *տէր ողորմեա* eoq չիք *ողորմեա*

13 IKôbhlq *ե-շի* Jûe *ե-շ* M *ե* afkmo prs *հինգշաբթին* Eo *կարդացի* փխ. *աղակակեցի* eq չիք *աղաղակեցի* Jôb *զ-շբի* e *զ-շբ* q *զ-բ* ûafkl mops *ուրբաթին* Z չիք *ուրբաթուն... առաջի քո*՝ էջ 526 տող 1-ին

աղաւթք իմ առաջի քո․ շաբաթուն՝ Առաքեա տէր կլոյս քո։ Ապա զկնի քարոզութեանն եւ աղաւթիցն՝ զԵրեքսրբեանն երգել ըղձատարանութիւն հանդերձ որրոյ Աստուածածնին կցորդիւն, ապա զԱրեւագալին զսաղմոսն ասել՝ ըստ դասուց վերաձայնութեամբ։

ՈՂԷ (ՈՂԱ) ԻԳ. Նոյնպէս եւ զերեկորինոն հանգոյն միմեանց ըստ այսմ կարգի եւ այսու աւրինակաւ կատարել։ Ցառաջագոյն պաշտել զՄոնարհեցո՝ վերաձայնութեամբ ըստ դասուց, զոր երանելոյն Ներսէսի Հայոց կաթողիկոսի յաւելեալ է, որպէս թէ կամելով սկիզբն ամենայն վերբերգակ սաղմոսիցն յաղաւթելոյ առնել, զի եւ սաղմոսս այս աղաւթք Դաւթի են՝ ըստ վերնագրին յայտարարութեան։ Զկնի նորա զԱպրեցո՝ մի ըստ միոջէ, զերեսին սաղմոսն զմիմեանց զհետ՝ ըստ դասուց վերաձայնութեամբ։ Իսկ զկնի Մեսեդի

1 Q աղաւթ e չիք աղաւթք acefk lopqs չիք իմ QRSTXo առ[աջի] բացի AJLMO UWny-ից մնացած ձեռ-երը չունեն առաջի բացի MOUWny-ից մնացած ձեռ-երը չունեն քո n քո տէր խոն[արհ] Y եւ շաբաթուն KLMQRSTV XZ շաբաթ օր Jôeb շաբաթ ûl շաբաթին c շաբաթուն պարծեսցին եւ կամ առաքեա տէր լոյս q զտէր L չիք տէր զլոյս քո BCDEFGHS Yeq չիք զլոյս քո QXachkmps չիք քո (ապա) ô տէրն մարտիրոսաց (b զաէր համր[--?] փխ. տէր զլոյս քո

2 o քարոզսյն p աղօթից Wkmps երեքսրբեան

3 b սուրբ ô աստուածածնիւն C կացուրդիւն F կցորդին ô կցորդի Aay կցրդիւն

4 Y զարեւագալն Haccfhklmps սաղմոսն Y եւ զսաղմոսն bq սաղմոս Y սաղմոսսն ô զաղօթսն փխ. զսաղմոսն bq վերաձայնութիւն ef վերաձայնութեան ô վերաձայնութեան ասելոյ

5 Ps սոյնպէս Yôlm զերեկոյինսն û զերեկոյն bce զերեկոյին q զերկրին փխ. զերեկորինսն beq ու համագոյն (q հանդուոյն b հանգսյն) I հանգուն KLMQRS TXYZô հանգերձ փխ. հանգոյն beq այնմ ô զարկի û չիք եւ այսու աւրինակաւ կատարել

6 Hbefq այս փխ. այսու lo այսիւ bq աւրինակի b կարգեայ û չիք պաշտել ôbcfq զխոնարհեցոյն e զխոնարհեցուն

7 û չիք վերաձայնութեամբ ըստ... վերնագիրն յայտարարութեան՝ տող 10-րդ ô րս[տ] դասուց վերաձայնութեանց hl չիք զոր CDEFG HIJKLMPQRSTXZôcefhlnopr երանելոյն Y երանելոյ UVW երանելւոյ b երանելին qy երանելի ABCDEFGHIOPfpsy Ներսիսի bq չիք Ներսէսի

8 A հայիոց IJLMQRSTXZWmqr կաթուղիկոսի s կաթագիկոսի BCDEF GHMab յաւրինեալ է (ô օրինեալ է) փխ. յաւելեալ է n զսկիզբն

9 acefkmpqs վերելակ (n վելելեակ) փխ. վերբերգակ abcfhkmoprs սաղմոսացն q սաղմոսացսն l աղօթելւոյ JMô աղօթելոյ beq զոր փխ. զի Uôelno սաղմոս

10 Un ասացս փխ. այս bq աղաւթքն KLQSTYZôc վերագրին bq վերնագխին e վերննագլխին n վերնագրէն y վերնագրի MQ յայտարարութեամբ Yb յայտարարութեանն l յայտ արդարութեան փխ. յայտարարութեան

11 hlor նորին s նոր[ա?] û եւ զկնի û չիք նորա ՚up ապրեցոյ o զապրեցոն bcfq զապրեցոյն b չիք մի û զերկուսին (bq վերջին e զերիս) փխ. զերեոին r զերեսսին FIJKLM OPQRSTVXYZWôor սաղմոսն a զսաղմոսնն befhklpqs զսաղմոսն BCDGHc սաղմոսնն û չիք սաղմոսսն... իսկ՝ տող 12-րդ Y զմիմիեանց ô միմեանց o զմիմիանց I զի միմեանց

12 abcfklmopqrs չիք ըստ ôbq վերաձայնութեանց abcefkmpqs չիք իսկ զկնի... դասուց վերաձայնութեամբ՝ 1,9 527 տող 4-րդ f ձեռագրի գրիչը 258ա էջում գրում է. պակաս է D մեսգի Qo մեսեգին

եւ Ուղղեսցին ասելով, քարոզել եւ աղաւթս մատուցանել. լեա այնորիկ զԵրեքսրբեանն նուագել նորին նմանութեամբ, եւ վախճան ամենայն պաշտամանն զ՚հանգստեանն սաղմոս ասել՝ ըստ դասուց վերածայնութեամբ։

ՈՂԸ (ՈՂԲ) ԻԴ. *Իսկ կիւրակէին ւաւր առաւաւաինքն՝ ալոգանի խորհրդով յաւրինեալ բերէ զկարգն իւր։ Զկնի Հարցինն՝ Մեծացուսցէ ասել, վասն զի հարկաւորապէս պարափ այն որ զՅարութիւնն Քրիստոսի ճառէ՝ ընդ նմին եւ զգերեզմանն յիշել, եւ զսուրբ Կոյսն։ Զի եթէ ոչ էր ծնեալ՝ ոչ էր հնար եւ ոչ թաղել, եւ եթէ ոչ էր թաղեալ, ապա եւ ոչ յառնել։ Արդ՝ գերեզմանն ըլնթեռնլոյն զԱւետարանն յիշեալ լինի, իսկ զսուրբ Կոյսն՝ ի Մեծացուսցէն ասելով յիշեմք։ Զի որպէս ընկալան ի միմեանց զՓրկիչն յարութիւնն՝ ի գերեզմանէ, եւ գերեզմանն՝ յարգանդէ, ըստ նմին եւ վկայք պարտին*

1 X *ուղիցեն* Û *ուղիցն* I *ուղիղեցին* PYWÔh *ուղղեցին* բացի Y-ից մնացած Ձեռ-երը *Ուղիցին* F *ասելոյն* Ô *քարող* DGH *յաղաւթս* Y *աղօթսն* F *մատոցանել* hlor *այսորիկ*

2 M *զերեքսրբեան* Ô *երեքսրբեանն* KL *նըւագել* Ô *նւագել* y *նովին* G *նըմանութեամբ*

3 YÛ *պաշտաման* hl *պաշտմանն* Û *հանգստեան* OVWry *զհանգստեան* hlor *սաղմոսն* y *սաղմոսսն* Ô *սաղմոսել* Û չիք *ըստ դասուց*

4 Ô չիք *վերածայնութեամբ* Û *վերածայնութեամբ սա զոր երանելին ներսէս կաթողիկոս կարգեալ է*

5 Ôq *կիրակէի* Û *կիւրակէյի* b *կիրակի* n *կիւրակէն* բացի AUafho-ից մնացած Ձեռ-երը *կիրակէին* e *աւուրք* Who *առաւօտիքն* ô *առաւօտեանքն* beq *առաւօտին* L *այսգուն* V *այգունի* Y *այսգուն* n *խորհրդւով* U *յաւաւօտեան պիտոյ է յիշել յարութիւն տա թաղում սուրբ կոյս յամենայն մաղթանօք յարութիւն յիշեմք զաւետարան ընթեռնլոյ քրիստոսի թաղումն մեծացուցէ ասելով սուրբ կոյս* զի փխ. *աւուր առաւաւտինքն... ասելոյ յիշեմք*՝ 11-րդ տողը

6 s *օրինեալ* h *յաւրինել* Yefp *զկարգ* ô *զգարքն* ôbekmps *հարցին* AB CEFGHIOPQas *մեծացուցէ* cfkm ps *ասելով*

7 c *հարկաւորա* a *հարկաւորապարափ* b *պարա է* F *օր* Y չիք *որ* IQS Wp *զյարութիւն* V *զարութիւնն* Ô *զքրիստոսի արութիւնն* km չիք *քրիստոսի*

8 H *ճառել* klo *եւ ընդ* hlo չիք *եւ (զգերեզ.)* b *զկոյսն սուրբ* c *թէ*

9 befq *չէր* H *զի* փխ. *ոչ (էր ծն.)* befq *եւ ոչ (էր հն.)* G չիք *էր (հնար)* kmps *մեռեալ* փխ. *հնար* W չիք *հնար* Q չիք *եւ ոչ* Ô *թաղեալ* f *թաղիլ* cl *թէ* X չիք *եւ եթէ ոչ էր թաղեալ* J չիք *էր (թաղեալ)*

10 b *եւ ապա* Jb *ոչ էր յառնել* QÔ *առնել* Y *յարեալ* Y *զգերեզմանն* b *ի գերեզմանն* bl *գերեզմանին* BCD GHÛ *յնթեռլոյն* F *յընթեռլոյն* I *ընդերնլուն* J *ընթեռնլոյն* V *յընթեռնյու.ն* Y *ընթեռնլոյն* ô *ընթեռնելոյն* af *յնթեռնլոյ* kms *յնթռնլոյ* e *ընթեռնըլու* h *ընթեռնելոյ* bq *յընթեռնելոյ* r *յընթըռնելոյ* clopy *յընթեռնլոյ*

11 Xkmps *սուրբ* ABCDEFGKOPQU ZÛ *ի մեծացուցէն* Y չիք *ի, զմեծացուցէ* bcefkmpq *ի* (bq չիք *ի*) *մեծացուսցէ* as *ի մեծացուցէ* Y *ասելոյն* I *ասելոյ* կրկնված է

12 V չիք *զի* Y *ի միմիեանց* Ô չիք *ի, զմիմեանս* GIKLQRSTXZWô Ûn *յարութիւն* Y *զւարութիւն* bq *զյարութիւնն* (q *յարութիւն*) *իջեր ի գերեզմանէ* XYÛhly *ի գերեզմանէն*

13 Y *զգերեզմանն* Ûkmps *գերեզման* k *արգանդէ* Y *եւ ըստ* h *ընգ* փխ. *ըստ* y *յարկանդէն* Ô *նմի* p *կամին* փխ. *պարտին*

լինել միմեանց վասն յարացելոյն. եւ այս է ճշմարիտ մարդեղութեանն եւ մահուանն Քրիստոսի խոստովանութիւն։ Այլ սակայն ի ծննդենէն առ յարութիւնն զհետ եկեալ միաւորին, իսկ ի յարութենէն առ ծնունդն վերջադարձիլ անկարելի է, զի չեւ գործեցելոյն ի Քրիստոսէ պատմութիւն առնել անհնար է։ Եւ յաղագս այսորիկ՝ աւետիքն եւ ծնունդն եւ մկրտութիւնն Քրիստոսի ի միասին առեալ տաւնախմբին, եւ սոքա ամենեքին եւ որ այլն եւս իցեն անաւրինեալք ի Քրիստոսէ՝ ի յարութեանն միաւորեալ բովանդակին։ Եւ այս յաղագս Մեծացուցէ ասելոյն յառաւաւտինսն յաւար կիւրակէի։ Յետ որոյ դարձեալ՝ մինչ չեւ զԱւետարանն ընթերցեալ, որպէս թէ տակաւին եւս ի թաղման վարկանելով զՏէրն, արտաքուստ առ նա ի գերեզմանն աղաղակիցեմք ասելով, թէ «Արի, Տէր, աւգնեա մեզ եւ փրկեա զմեզ»*. եւ թէ «Լար Աստուած աղաւթից իմոց, անկն դիր բանից բերանոյ իմոյ».** եւ եթէ «Թագաւորեսցէ Տէր յաւիտեան»։*** Իսկ յետ ընթեռնլոյ զԱւետա-

* Սաղ. ԽԳ· 26 ** Սաղ. ԾԳ. 4 *** Սաղ. ԻԸ. 10

1 Y լինին ο լինիլ Sô ի միմեանց Y միմիեանդ o միմիանց X յարուցանելոյն Y յարութեանն փխ. յարուցելոյն m եւ կրկնված է b չիք ճշմարիտ oe մարդեղութիւնն b մարդեղութիւն h մարդեղութենէն ABCDEFGHIJKMOPS XWûflq մարդեղութեան

2 û մահուան abcefkmpqs քրիստոսի խոստովանութիւն (k խոստովանութիւնն) եւ (bca չիք եւ) մահուանն Y չիք եւ X խոստովանութիւնն ô խոստովանութիւնս BU այդ u չիք այլ սակայն... յետ որոյ դարձեալ՝ տող 10-րդ

3 W ի ծննդենէ e եւ (q են) փխ. առ b չիք առ IMQRSXWô յարութիւն befq յարութեանն be q զյետ y երթեալ փխ. եկեալ ○ միաորին beq չիք իսկ բացի bcefbkmopqrsy-ից մնացած ձեռ-երը չունեն ի (յարութենէն) bq ի յարութենէ է (b չիք է) c ի յարութեանն էն

4 KLMQRSXYZô ի փխ. առ Y վերջադասիլ բացի OWabcefkmpqs-ից մնացած ձեռ-երը չունեն է So elq զինչ եւ (bh զինչ) փխ. զի չեւ Un չէ ի փխ. չեւ GOYWôhh loq գործելոցն

5 abcfkmpqs յետ փխ. յաղագս e չիք յաղագս p այնորիկ

6 r ծնունդքն ISXWbn մկրտութիւն R ի միասի X առնել

7 DGHZ տաւնախմբեն ○ տօն եւ խմբին KLMQTZô ամենեքեան f ամենիքին AFU այդ Wbc nqr այլ o յայլն R անաւրինեալք փխ. տնաւրինեալք

8 p չիք ի (քրիս.), քրիստոսի յիսուսէ IMQSXWôn ի յարութեան o միաորեալ Y բովանդակեալք միաւորին a բովանդ[ակ]ին c բովանդակեալ .

9 q յայս ô այլ (b յայտ) փխ. այս Hôm ·աղագս AUfs մեծացուսէ y ասելոյ IJ առաւօտինսն Yb յառաւօտին ô առաւօտինս e յառաւօտինս Y յաւուրս ô աւուր K չիք յաւուր p կիրակէին բացի Afo-ից մնացած ձեռ-երը կիրակէի

10 Ebefq յետոյ Hn որոց Ebefq չիք որոյ û արդ մինչ չեւ XYbef hq. մինչև, չիք չեւ un աւետարան s զաւետարանն

11 k չիք թէ ô եւս թէ ի beq չիք ի û տէրն b զաւետարանն փխ զտէրն

12 y ի գերեզմանն առ նա um գերեզման ôb աղաղակեմք a աղաղակիեմք Yôûblor չիք թէ

13 e չիք մեզ û չիք մեզ եւ... իմոյ եւ եթէ՝ առդ 14-րդ abkms մեզ Fab fkmpqs եթէ Xô չիք թէ y տոտուած լուր

14 Y մերոց փխ. իմոց BCDEFGHI Ya թէ

15 y թագաւորեցէ u չիք յաւիտեան իսկ OXôblq ընթեռնելոյ p յնթեռնլոյ

բանն, իբրու թէ զնոյն ինքն զյարուցեալն անդէն եւ անդ ընդ աւետարանական բանին ի դէմս մեր բերելով, հրամայեմք մի-մեանց, թէ «Ի գիշերի համբարձէք զձեռս ձեր ի սրբութիւն, եւ աւրհնեցէք զՏէր». վասն զի լուեալ ազաւթից մերոց՝ յարեաւ եւ ուգնեաց մեզ, փրկելով զմեզ ի մահուանէ եւ թագաւորելով մըշտըն-ջենաւորաբար ամենայն ախեզերաց։ Բայց գիշեր ոչ այնքան զժա-մանակն, որքան թէ զհրէական զանհաւատութիւնն անուանելով, որ զաղջամղջին խաւարի արդարեւ բերէ զաւրինակ, ըստ Եսայեայ պանծալի բանին, թէ «Ի գիշերաց կանխէ հոգի իմ առաւաւտել առ քեզ Աստուած»**. այսինքն թէ ի միջոյ ամպարշտաց համար-ձակիմ բարեպաշտել առ քեզ Աստուած։ Արդ՝ զայսոսիկ այսպէս եւ այսու աւրինակաւ յառաջ վարելով զկարգն՝ արժան է զկնի Փառք ի բարձանցն՝ զՅարութիւն ասել, իսկ զՍուրբ Աստուածն՝ հանդերձ սրբոյ Աստուածածնին կցորդիւն ի վերջն անցուցանել, որպէս եւ յայլ աւուրսն ըստ ասացելում պատճառին։ Եւ զկնի ամենեցուն՝*

* Սաղ. ՃԼԴ, 2 ** Ես. ԻԶ. 9

1 QÛhlo *իբր* bcefq *իբրեւ* ms *իբրու-թեան* փխ. *իբրու.* M *է* Ûb *նոյն* Ô *զտրուցեալն* Û *յարուցեալ* Ûhl *ըստ* փխ. *ընդ*

2 OW *աւետարանականն* abcefhklmop qrs *աւետարանին* Ubofq *բանի* bq չիք *ի*. BCDEFGHabcefhklmopq rs չիք *մեր* bq *բերանով* փխ. *բերե-լով* Rhl *հրամայիմք* Y *միմիեանց* o *միմիանց*

3 Û չիք *թէ* F *զձեռս* կրկնված է Û չիք *ձեր ի… տիեզերաց*՝ տող 6-րդ

4 DF չիք *զի* L *լըւեալ* abefhklmo pqs *լուաւ* c *լու*. y *աղօթիցն* lq *ի մերոց* b *իմոց* փխ. *մերոց*

5 bq *աւգնեա* Y *զմեզ* ps չիք *զմեզ* Ô *թագաորելով* oefmps *մշտնջե-նաբար*

6 bq *կա քան* փխ. *այնքան* Y *ժամա-նակն* Ô *զժամանակս* Û չիք *զժա-մանակն… անուանելով որ*՝ տող 8-րդ

7 BCDEFGHJYn *զանհաւանութիւնն* IKLMQRSTXZWÔ *զանհաւա-տութիւն* blq *անհաւատութիւն* e *հաւատութիւն* fhkmoprs *ան-հաւատութիւնն* Ô *առնելով* փխ. *անուանելով*

8 W *զաղջամղջեն* Û *զաղջամղջի* h *աղջամղջին* Y *խաւար* Û չիք *արդարեւ բերէ զաւրինակ* f *բերէր* Û *այլ ըստ* BDEFGHaps *եսայայ* befoq *եսայիայ*

9 Û *բանի* b *բանին որ ասէ թէ* Û չիք *թէ* efgy չիք *ի* Û *զհոգի* BC DEFGHRXYobcehloqr *առաւաւտ առնել* փխ. *առաւաւտել*

10 Ô չիք *առ քեզ* Û *աստուած եւ այլ ըստ կարգի*, չիք *այսինքն թէ… եզրի կա-թողիկոսի*՝ էջ 530 տող 2-րդ hlor *ե-թէ* Y չիք *թէ* BCDEFGH *ի մէջ* Y *ունպարշտաց* Ô *անպարշտաց* y *ամբարշտաց* obeq *համարձակիմք* f *համբարձակիմ* ps *համարձակին*

11 Y *բարեպաշտիլ* Ô *պաշտել* փխ. *բարեպաշտել* b *[ք]եզ* e *այսպէ* Y չիր *այսպէս*

12 բացի acefklmoprsy-ից մնացած Չեռ-երը *այս* Ô չիք *այսու* Ô *զ-զարքն*

13 OYWÔ *ի բարձանց* BCDEFGHIJ KLOPRTUVZ *զհարութիւնն* abcfh klmpqrsy *յարութիւն* FÔbeq *ասելով* n *զսուրբն* XÔhl *սուրբ*

14 abcefhklmopqrs *սուրբ* Y *աստո ւածածնի* Ô *կցորդիւն* kmps *կցոր-դին* M *անցուցանելով* befq չիք *եւ*

15 AU *յայդ* f չիք *յայլ* BEFJKLOPQ RSTVZWck *ըսասացելում* (qs *ըս-ասցելումն* DG *ըստայցելու*. H *ըսաայցելում*) փխ. *ըստ ասա-ցելում* q *կնի* abcefkmpqs չիք *ա-մենեցուն*

զԱրեւագալին նուագել սաղմոս, զոր Եղիցի անուն Տեառն ասել սկսեալ են ի ժամանակացն Եզրի կաթողիկոսի։

ՈՂԹ (ՈՂԴ) ԻԵ. Պարտ է ի գիշերապաշտաման զկանոնացն զհետ բերել զչորս զայս քարոզութիւն՝ Վասն ի վերուստ խաղաղութեան, Վասն ի գիշերի եւ ի տուընջեան, Վասն ուղղելոյ զգնաց մեր, Վասն գտանելոյ մեզ շնորհս, զոր արարեալ է վասն նորին իրի սրբոյն Սահակայ Հայոց կաթողիկոսի։ Եւ ըստ իւրաքանչիւրոցն զաղօթս զայսոսիկ հանգստիւք իւրեանց՝ Տէր Աստուած մշանջենաւոր. Հանգիստ, Շնորհատու բարեաց. Ի գիշերի եւ ի տուընջեան. Հանգիստ, Հովիւ քաջ. Անկեալ եմք առաջի քո. Հանգիստ, Քում ամենազաւր. Վերջին։

Աւրհնեալ ես տէր Աստուած մեր որ եւ զմեզ զմեղաւորսս

1 bq նուագելով afps զսաղմոս bcq զ-սաղմոսն m զսաղմոսս abcefhlo pqs տեառն աւրհնեալ (niop աւրհ-նել) ասել ů օրհնել (r օրհնեալ) փխ. ասել k ասել աւրհնեցեք ման-կունք զտէրն ասէ սկսեալ

2 ô ի ժամանակացն եզրի կաթողի-կոսին սկսեալ են b եզրն Y չկա-թուղիկոսի a կաթաղիկոսի m կա-թաղիկոսի զաւրհնեցէք մանկունք զտէրն ասէ

3 y պարտ եւ արժան է u զաղօթս կատարել ըստ կանոնաց որպէս գրեալն է յետոյ ասել մաղթանք սրբոյն Սահակայ կաթողիկոսի ա-սացեալ փխ. զկանոնացն... ամե-նազոր վերջին՝ տող 11-րդ Y զկա-նոնաց ô զզ կանոնացն զհետ բե-րել J բերե I չորս Y եւ զչորս

4 W աստքիկ փխ. զայս ô չիք զայս abccfkmpqs զքարոզութիւն (e զ-քարոզութիւնս q զքարոզութիւնն) զչորսս (e զ q զզ-ս b զզասս) զայս KLMQRSTXYZW քարոզու-թիւնս ô քարոզսն MZ խաղաղու-թեան եւ փրկութեան V խաղու Yabcefhklmnopqs չիք խաղաղու-թեան

5 ô տունջեա KMZ տուընջեան (K տըւն-ջեան) եւ յամենայն ժամ (K չիք ժամ) AJQUYabcefhklmnopqrs չիք եւ ի (JUafms ունի եւ ի) տու-ընջեան (r ունի տուընջեան) UXY bebnq չիք զգնաց բացի EIKM TZv-ից մնացած ձեռ-երը չունեն մեր MZ մեր ի ճանապարհ, չիք վասն (գտանելոյ) r զըտանել.

6 բացի AJKLOPRSTVXZWôlor-ից մնացած ձեռ-երը չունեն մեզ KQ զշնոր ôoy զշնորհ բացի JLO STVXZWIr-ից մնացած ձեռ-երը չունեն շնորհս Z զշնորհս եւ զողորմութիւնս F չիք վասն X նո-րոյ befq իրաց Yr սրբոյ BCDEF GHIZ չիք սրբոյն

7 Gabefkpqs չիք հայոց Aas կաթա-ղիկոսի p ըստ աջ լուսանցքում ho r իւրաքանչիւրոյն l իւրաքանչիւր իւրոյն BDEFJMThkosy զաղօ-թսս

8 Qôh զայնոսիկ Y զայսոսիկ bq զայ-սորիկ W հանգիստ V չիք հանգս-տիւք իւրեանց W չիք իւրեանց տէր Y չիք տէր աստուած... հովիւ քաջ՝ տող 10-րդ o մշտնջենա-ւորն

9 Wb չիք հանգիստ G չիք շնորհա-տու... ի տուընջեան հանգիստ ab cefkmpqs շնորհեալ (b նորհեա) տէր փխ. շնորհատու, չիք բարեաց ô բարեացն KL ի (L չիք ի) տըւ-ընջեան U ի տուընջեանն V հան-գիստ հովիւ քաջ շնորհատու b չիր հանգիստ (հովիւ)

10 Z չիք հանգիստ հովիւ... առաջի քո ô հովին c հովիւ քաջ հով ան-կեալ C անկանեալ DG անկանեմք H անկանիմք W եմ փխ. եմք բացի ôny-ից մնացած ձեռ-երը չու-նեն քո beq չիք առաջի քո հանգիստ r հանգոյ փխ. հանգիստ (քում)

11 e հանգիստ փխ. վերջին IJûabfqr չիք վերջին

12 Y օրհնես F է փխ. ես bq չիր մեր m չիք որ HWôbq չիք եւ Zô չիք զմեզ APaps մեղաւորսս IJKLMOQκSTXYWûfhklm մեղա-ւորս UZôceor զմեղաւորս Եq մե-ղաւորքս

արժանի արարեր փառաւորել զքեզ. ընկալ բարերար եւ մարդասէր Տէր զամենեցուն մեր զաղաւթս, զխնդրուածս, զխոստովանութիւնս եւ զգոհացողութիւնս. եւ շնորհեա ամենեցուն մեզ զքո առատ ողորմութիւնդ եւ զգթութիւնդ: Մի՛ թողուր Տէր զժողովուրդս քո, եւ մի՛ մատներ ի սպառ վասն անուան քո. մի՛ ըստ մեղս մեր առներ մեզ. եւ մի՛ ըստ անաւրէնութեան մերում հատուցաներ մեզ, այլ արա առ մեզ զողորմութիւն քո ի հազարս եւ ի բիւրս: Ձերձո զմեզ յամենայն որոգայթից սատանայի, եւ փոխեա զմեզ յարքայութիւն միածնիդ քո տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի. Հանգիստ. Քեռ յանձն առնեմք զանձինս մեր, Աստուած ամենակալ, հայր տեառն մերոյ Յեսուսի Քրիստոսի, որ ի բարձունս բնակեալ ես, եւ զխոնարհս տեսանես, յերկինս եւ յերկրի: Հայեաց, տէր, յաղաւթս մեր եւ ի պաղատանս. մի՛ ցրեր զուխտ քո, եւ մի՛ մերժեր զմեզ ի ժառանգութենէ քումմէ, այլ ըստ առատ քում բարերարութեանդ՝ արժանաւորեա զմեզ զծառայս քո անճառելի լուսոյդ երկնից արքայութեանդ Յիսուսի Քրիստոսի տէրամբ

1 P արարել o զքեզ փառաւորել r զձեզ փխ. զքեզ

2 y չիք տէր Y զամենեցունց oc չիք մեր or յաղօթս y աղաչանս փխ. զաղաւթս բացի DGH-ից մնացած Ձեռ-երը աղաւթս bkmopqrs եւ խնդրուածս cefhlo եւ զխնդրուածս OWl զխոստովանութիւն

3 W զգոհացողութիւն y չիք զգոհացողութիւնս o շնորհեա մեզ ամենեցուն զքոյ HW քո

4 e զառատ c եւ զքո զթութիւնդ òbr չիք եւ զգթութիւնդ I թողոր զիս տէր BCDEFGHYackms զժողովուրդ

5 o մատներ զմեզ ի սպառ u անուանդ BCDGHPfh եւ մի (ըստ)

6 u մեղաց մերոց w̄ չիք մեղս մեր... եւ մի ըստ hl առնել ûy զմեզ q չիք մեռ Y անօրէնութեանն DH հատուցաներ I հատուցեր R հատուցուն

7 abcefkmq չիք մեզ (այլ) f յառ Y ողորմութիւն

8 b չիք ի Ay ի բեւրս o ի բիւրս Y զերցս lô ամենայն l յամենայնի b չիք յամենայն HIJLMQSTXYZ Wôle յորոգայթից ST սատանի b սատանայէ l փոփեա

9 ô մեզ D··lJoûq արքայութիւն b յարքայութիւնն F միածնի lor տեառնդ

10 JYoûbefq չիք հանգիստ û զքեզ GHQô անձն R յանձինս OU Wô առնեմ u մեր աստուած ամենակալ տէր մեր յիսուս քրիստոս փխ. մեր... քրիստոսի BCDE FGHQôh մեր տէր աստուած c մեր էր աստուած մեր աստուած

11 hlo ամէնընկալ G հայրապետն փխ. հայր տեառն U չիք աեառն c չիք քրիստոսի

12 hlor ընակեալդ û երկնի եւ՝ երկրի IJ երկրի cefkmpq հայեա s հայա û նայեաց փխ. հայեաց

13 Fa չիք աէր ô աղօթս մեր beq չիք մեր LY ի պաղատանս (Y պաղատս) FGOUWôûbehlnqr զուխաս y չիք մի (մերժ.)

14 abcefbklmoqrs յողորմութենէ (p ողորմութենէ) փխ. ի ժառանգութենէ VY քումէ BF այդ b ըստ անրաւ եւ առատ beq չիք քում

15 ô բարերարութենէ քումմէ մի արգելեր զշնորհս քո արժանաւորեա bq բարերարութեան y արժանաւորս արա BCDEFGHMRSTôbch lor զծառայքս akmpqs ծառայքս APV զծառայսս fy ծառայս ô չիք զծառայս քո abcefnklmopqrsy անճառ

16 DGH լոյս n լուսոյ IJOYr յերկնից b եւ երկնից q եւ յերկնից DGH չիք երկնից... որում քեզ՝ էջ 532 տող 1-ին IJKLMQRSTXY Zoûabcefbklmpqrs քրիստոսիւ յիսուսիւ o քրիստոսիւ եւ յիսուսիւ բացի APRTn-ից մնացած Ձեռ-երը տէրութեամբ

մերով, ընդ որում քեզ Հաւր եւ սուրբ Հոգւոյդ վայելէ փառք իշխանութիւն եւ պատիւ այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից ամէն։

Զ (ՈՂԴ) ԻԶ. Պարտ եւ արժան է [ի] Յայտնութեանն աւուր կատարել զշրոյն աւրՀնութիւն ի վերայ ջուրցն ըստ պատշաճի ի տեղիսն Հանդիպեալ, ձէթ արկանելով ի նա եւ աղաւթս մատուցանելով, ի ձեռն այնորիկ յիշատակել զառ ի Փրկչէն վասն մեր ի Յորդանան զմկրտութիւննս Որպէս եւ ի գալստեան աւուրն ոստոն բառնալ եւ ճաւճանակս շարժել՝ զնմանութիւն բերելով մանկանց Եբրայեցւոց ծափելոյն եւ ոստսն մատուցանելոյ, զի եւ աշխարՀիս մերոյ մարդկան եւ ամենայն քրիստոնէից աւանդութեամբ կալեալ է զնոյնս

ԶԱ (ՈՂԵ) ԻԷ. Եթէ ոք խաչ արասցէ փայտեայ եւ կամ յինչ եւ իցէ նիւթոյ, եւ ոչ տացէ քաՀանային աւրՀնել եւ աւծանել զնա միւռոնովն սրբով, ոչ է պարտ զնա ի պատիւ ընդունել կամ երկրպագութիւն

1 ıo մերաւ b չիք քեզ q չիք սուրբ CD HIMYôhchloq Հոգւոյդ ams Հոգւովս p Հոգովդ BCDEFGH վայելեն b փայելէ բացի KLWðũam ps-ից մնացած Ձեռ-երը փառք... յաւիտենից ամէն՝ առդ 3-րդ կամ չունեն կամ բերված են կրճատումներով

4 W պարտ է եւ արժան յայտնութեան բոլոր Ձեռ-երը չունեն ի IJ MQRSabcefgkmnpqs յայտնութեան JKbq յաւուր eg աւուրն r Գրոյն

5 begpqs աւրՀնութիւնն y ջուրց Yb kmpqs ի (Ybq չիք ի) տեղիս (bq տեղիսն)

6 G ձեզ c արժանելով befghloqr նմա փխ. նա

7 b յիշատակ H յիշատակելով u առ k զատ փխ. զառ IJû ի փրկչին r չիք մեր q զմկրտութիւնն ի յորդանանէն efg մկրտութիւնն (ſ զմկրտութիւնն) ի յորդանէսն b զմկրտութիւնն ի յովաննէն ի յորդանան ISWoũl զմկրտութիւն RXY չիք զմկրտութիւնն

8 Qfks եւ որպէս եւ abcgmpq եւ որպէս ի He չիք եւ (ի գայ.) abcef ghklmopqrsy ի գալստեանն IJ յաւուրն acfkmpqsy աւուր BCDEF GHefgm ոստս Qp ոստն hlor ոստամ bq նոստ փխ. ոստսն

9 A ճոճանակս n ճոճանակն DGHacef ghloqr ճաճանակս kp ճաճանչ m ճաճա s ճաճանճ U չիք եւ ճաւճանակս շարժել o զնմանութիւնս CDGbefghloqry մանկանցն ackmps զմանկանցն CDGHYôh եբրայեցոց OVWams եբրայեցւոցն cefgk երրայեցոցն r եփրայեցոցն bq եւ երրայեցոցն

10 IJKLMOPQRSTVXZWoũbegq ծափելոցն Y ծափելով h ոստո Uln ոստս or ոստն B ոտսն (c ոստն նմա aefgkmpqs ոստ նմա b ոտ նմայ) փխ. ոստսն Uabcfgk mnpqs մատուցանելոյն begq չիք զի E աշխարհիւ kps աշխարհո I մերւոյ

11 J յամենայն b ամենայն ազգ քրիստոնէից s քրիստովնէից Y աւանդութիւն b աւանդութեան Y կալեալ ի նոյն ôb կալ զնոյն (o է զնոյն) y զսոյն

12 r որ փխ. ոք Y զխաչ g չիք եթէ ոք խաչ... մարտիւրոսս Համարեալ՝ է էջ 533 տող 10-րդ oabcefhklmo pqrs չիք եւ (կամ) o կամ այլ ինչ եւ որ իցէ LM եւ կամ եւ ինչ եւ (L չիք եւ) իցէ IJKQRSTXYZ ûe ինչ U նութոյ hlo չիք նիւթոյ՝

13 OW տայցէ X չտացէ վ տացցէ l առցէ փխ. տացէ k նիւթոյ եւ ոչ տացէ կրկնված է ô քաՀանային ոչ տացէ CDGIUVYabckmnpqs մեռոնովն ũehlo մեռոնով r միռօնսվն o մեռոնաւն

14 o սուրս hlor սրբել W չիք պարտ o ընդունիլ abcefhklmopqrsy եւ փխ. կամ JVWn յերկրպագութիւն

մատուցանել, զի դատարկ եւ ունայն է յաստուածային զաւրութե-նէն եւ արտաքոյ աւանդութեան առաքելական եկեղեցւոյ։

ԶԲ (ՌՂԶ) ԻԲ. Իսկ զայնոսիկ, զորս աւրհնութեամբ եւ աւծմամբ կատարեալ է, որք միանգամ եւ իցեն աստուածային խորհրդոցն գործարանք, պարտ է զնոսա պատուել եւ պաշտել, երկրպագել եւ համբուրել, զի ի նոսա բնակէ Հոգին սուրբ, եւ նոքաւք մատակարարէ ի մարդիկ զպահպանութիւնս եւ զշնորհս բժշկութեան ախտից հոգւոց եւ մարմնոց։ Այլ եթէ մեռանել հասցէ ի վերայ այնոցիկ ի ձեռն հեթանոսաց՝ մի հրաժարեսցէ, զի մեծագոյն այնպիսւոյն առաջի կայ յոյս եւ ընդ մարտիրոսս համարեալ է։

ԶԳ (ՌՂԷ) ԻԹ. Ոչ է պարտ ամենեւին անխտիր լինել եւ հաղորդութիւնս առնել ընդ հերձուածողաց, այլ խորշել ի նոցանէ, եւ ոչ հաւասարէ ընդ նոսա ի հոգեկան եւ ի մարմնական սեղանս, զի պատկառես-ցին եւ փափառեսցին միաբանել ընդ ուղղափառութեան աւան-դիչս։

1 ô ունայն eq յունայն u զաւրու-թենէ IJQYôûcer աստուածային
2 BCDEFGH առաքելական եկեղեցւոյ աւանդութեան Y աւանդութեանն h յաւանդութեան o չիք առաքե-լական IJKLMQRSTUXZn յեկե-ղեցւոյ Yôbrefhlo եկեղեցոյ
3 Y զայսոսիկ e որ n զոր befq աւծ-մամբ (b աւծման) եւ աւրհնու-թեամբ M եւ աւրհնութեամբ Q աւրհնութեան
4 K չիք է hlor չիք եւ u իցէ beq ե-ղիցին փխ. իցեն Un յաստուա-ծային b խորհրդին n խորհրդւոյն Uchlory խորհրդոյն
5 Y զնա փխ. զնոսա H չիք պատու-ել... ի նոսա G չիք եւ (պաշ-տել) MOW եւ երկրպագել b եր-կիր պագանել el երկիրպագել
6 KLMORSXYZ չիք ի (նոսա) DH բնակեալ է û բնակի b մար-գարէնակ է (q մարգարէնակ է) փխ. ի նոսա բնակէ o բնական է Yô չիք ի (մարդիկ)
7 E մարդ Obq մարդիք Y զմարդիկ Wh մարդիկք Ubefnq զպահպա-նութիւն Ybq շնորհս r բժըշկու-թեանս q չիք ախտից CDEHOR XYZôcemor հոգոց Unq հոգւոյ bfhl հոգոյ
8 Ubhlnq մարմնոյ BC այդ befq թէ n եւ մեռանել Yr մեռանիլ hfq հա-սանէ c չիք հասցէ BCDEGH չիք այնոցիկ hfq այնորիկ BCDEFG Hy ի ձեռաց D չիք ի (ձեռն)
9 Y հրաժարեսցի, չիք զի Y զմեծա-գոյն կայ այնպիսոյն յառաջի bq մեծագոյն է CDGHIJabc efq այնպիսոյն ô այնպիսին hl or չիք այնպիսւոյն h թանջի փխ. առաջի
10 I ըստ փխ. ընդ ACDGIJLMOPQR STVXûcefnpy մարտիրոսս YWb hlq մարտիրոս o մարտիրոսու-թիւն U չիք մարտիւրոսս bq չիք է
11 Yô լինիլ befgq հաղորդութիւն o հանապազորդութիւնս փխ. հա-ղորդութիւնս
12 I ըստ փխ. ընդ g հերձուածողացն ô չիք այլ begq եւ որոշել փխ. այլ խորշել û խորշիլ BF այդ բա-ցի BCDEFGHJKORbegkmpqs-ից մնացած ձեռ-երը չհաւասարել
13 g չիք ընդ, նոցա befgq չիք ի (հոգ.) CDGH ի հոգեկանս BCDE FGHKLbefgq չիք ի (մար.) g մարմնան befgq սեղանոյն BCD EFGHSôacefgkmnpqsy պատկա-ռեսցեն
14 X փափակեսցեն afkmps փափա-գեսցեն hcegnqry փափաքեսցեն CDGHn միաբանիլ abkmpqs միա-բան Y ուղղափառս beign ուղղա-փառութեամբ CHy ուղղափառու-թեանն IJ յաւանդիչս R աւանդիչ û զաւանիչս փխ. աւանդիչս Y չիք աւանդիչս

ՋԴ (ՈՂԸ) Լ. Արժան է Յայանութեան աւուր ի Մատթէոսի գլխոյն զմկրտութեան կարգին ընթեռնուլ զԱւետարան։ Այլ յամենայն իսկ աւթարեայսն խառնել պատշաճ վարկանիմ ընդ ծննդեան Աւետարանսն զմկրտութեան Աւետարանսն, զի որպէս տաւնն հասարակաց երկոցուն, հասարակաբար պարտին լինել կարդացմունքն եւ պաշտաւնն։

ՋԵ (ՈՂԹ) ԼԱ. Սովորեցին ոմանք զկիւրակէն աւր մինչեւ ցճաշն պատուել, եւ անտի լառաջ լուծանել զաւուրն զխորհուրդ։ Յաղագս նորին հրամայեցաք մինչեւ ցերեկոյն նովին պատուով պատուել զաւուրն՝ արգելուլ զինքեանս ի գործոյ եւ ի ճանապարհորդութենէ, եւ երեկունն ծունր չկրկնել եւ յարութեան պաշտել։

ՋԶ (Զ) ԼԲ. Ոչ է պարտ ի չարաղանդ մծղնէից տեղիս, որ կոչին պոլի-

1 BCDEFGHy յայանութեանն mp ի յայտնութեան JL յաւուր beg qr աւուրն q յայտնութեան աւուրն կրկնված է MYbefgq չիք ի Tg մաթէոսի Y զմատթէոսի û մատթէոս ackmps զմկրտութեանն

2 hlor կարգն CDGHIJKLMOQRSTXY Zeghklmoqr զաւետարանն b զաւետարանն քրիստոսի AF այգ BF այգ եւ CDEGHV այլ եւ IJM OSYWûegbklnq ամենայն a զամենայն OVW յուրօրեայսն bef gq ը-աւրեան

3 bq խառնիլ ô պատշեած bq վարկանեմ COQbegr ծնընգեանն Wh lo ծննդեանն b աւետարան hlr աւետարանն բացի UYacefgkmp sy-ից մնացած Ձեռ-երը աւետարանս

4 bq ըստ մկրտութեան Vkor զմկրտութեանն Y մկրտութեանն m զմկրտութեան աւետարանսն u աւետարանս bq աւետարանն ô որպէս զի û տօն bq տաւն DG H տանն (hmps տունն) փխ. տաւնն Y հասարակ y հասարակաց է

5 IJKLMQRSTXYôbghloq երկոցունց r հասարակարար DGH պարտ է բացի KLMQRSTXYZô-ից մնացած Ձեռ-երը պարտի or լինիլ XY bq կարդացմունք BCDEFGHK RW ընթերցմունքն (û ընթերցմունք) փխ՝ կարդացմունքն U եւ ի պաշտօնն Y պաշտամունքն ob պաշտօնք ûpqs պաշտաւն

7 Yb սովորեցան eg ոմանք CDGHIL MRSTXZ զկիրակին U զկեւրակին YW զկիրակի o զկիրագին û զկիւրակէ bq զկիրակէ բացի Aafhn ory-ից մնացած Ձեռ-երը զկիրակէն KLMRSTXZô աւուր Y աւուրն beg օրն eg ցճաշ

8 Uq առաջ oq զաւուր b զաւուրս bq խորհուրդն Wûacefgbklmopr sy խորհուրդ

9 DH հրամայեց E հրամայեցաւ G հրամայեաց u ցերեկոյ b ցերեկոյին hl յերեկոյն o յերիկոյն Wun պատուով o պատվօվն be gq պատուելով Mbcegkmpqs պահել փխ. պատուել KLRSTXY Zô չիք պատուել

10 DGHbcgq արգելով kmps եւ արգելուլ DGH զինքեանն GIJûbegq ի գործոց m ի գործով b չիք եւ (ի (ճան.), ի ճանապարհորդութենէն r ի ճանապարհորդութեան W ի ճանապարհ հագորդութենէ CDG երեկոյն H էրեկոյն IJRegbklop rs երիկունն Un երիկուն Y երեկուն V երեկոյնն û երեկոյ bq երեկոյին

11 q ծունրն M ոչ կրկնել ô չի կրկնիլ b չի կրկնել JKLMRTYeg յարութեանն bq յարութեան (b յարութիւն) որպէս պաշտել W պաշտելս

12 JKLMPQRSTUVXYûbefgnq չիք ի bkmq չարաղանդն M մծղնէիցս û մծղնէից L տեղի OWûa տեղիսն ô տեղիք q կոչի hn պաւլիկեանք bq մոլիկեանք փխ. պոլիկեանք

*կեանք, ուտել ումեք եւ կամ լարել եւ խաւսակից լինել եւ երթեւեկութիւն առնել, այլ ամենեւին հեռանալ ի նոցանէ, գարշել եւ ատել զնոսա. զի որդիք սատանայի են եւ լուցկիք յաւիտենական հրոյն, եւ աւտարացեալ են ի սիրոյ կամաց Արարչին։ Եթէ ոք իցէ, որ յարեսցի ի նոսա, եւ ի սիրելութիւն եւ ի բարեկամութիւն եկեսցէ, պարտ է զայնպիսիսն խոշտանգել եւ ծանր պատուհաս ի վերայ դնել, մինչեւ զգաստասցին եւ առողջասցին ի հաւատս։ Ապա եթէ դարձեալ ի նմին գացին վերստին, զայնպիսիսն հրամայեմք ամենեւին հատանել եւ արտաքս ընկենուլ իբրեւ զժանգ ախտս յանդամոց եկեղեցւոյ Քրիստոսի, զի «Մի՛ արմատ դառնութեան ի վեր երեւեալ նեղիցէ, եւ նովաւ բազումք պղծիցին»։**

* * *

Լուսաշաւիղ ճանապարհ առ Աստուած՝ հնազանդութիւն ընդհանուր հաւատացելոց Քրիստոսի։ Կազմեցին սուրբ հարքն զկանոնական բանից դիտաւորութիւն, զի որք յերկնային հրաւիրեալ են

* Եբր. ԺԲ, 15

1 b *աթել (o ասել թէ)* փխ. *ութել* u չիք *եւ (կամ)* U *յար եղեւ* փխ. *յարել եւ* u *յարդել* փխ. *յարել, կամ* փխ. *եւ (խաւս.)* o *լինիլ* bq *խաւսից* P *եւ խաւսակից... այլ* Սերբեի լուսանկարում hlo չիք *եւ խաւսակից... առնել* u *կամ* փխ. *եւ (երթեւ.)* YWbq չիք *եւ (երթեւ.)* b *երթեւեկութեանն* g *երթեւեկ* y *երթեւեկութիւնս*

2 ACF *այդ* bq *այլ եւ* eg *եւ գարշել եւ*

3 ô *ա[տել]* U *զոր* փխ. *զի* o *սատանայն* H *լուցեկք* RY *լուցկեցք* n *լուցկեկք*

4 KLMRSTXYZ *յօտարացեալ* bq չիք *են* Ob չիք *ի* ps *ի սիրոյն* efgq *ի կամաց սիրոյ* H *եւ կամաց* b չիք *կամաց, արարիչն* g չիք *եթէ*

5 g չիք *ոք իցէ.... բազումք պղծիցին՝* տող 11-րդ e *յարիցէ* Y չիք *եւ (ի սիրել.)* obeq չիք *ի (սիրել.)* ô *սիրելի,* չիք *եւ ի* bq չիք *ի (բարեկ.)*

6 X *արասցէ* փխ. *եկեսցէ* BCDEFGHI LMYQ *դայնպիսին* RX *խոշանդել* Z *խոշտանդանել* f *ծանրը* BCDE FGH չիք *եւ ծանր.... դնել*

7 abcefhklmopqrsy *ածել* փխ. *դնել*

8 BCDEFGHbefnopq *թէ* DGH *դտցեն* bq *գացի* q *ի վերրստին* u չիք *վերստին* p *դայնպիսիսն հրամայեմք վերստին* RXû *դայնպիսին* b *զայսպիսիսն* Y չիք *զայնպիսիսն* e *զայնպիսին ամէնեւին հրամայեմք*

9 bq *հաւանել* փխ. *հրամայեմք* Y չիք *ամենեւին* bq *իբր* u *ժանդ* hy *զժանտ*

10 hly *ախտ* OWôbefq *անդամոց* n *յանդամւոց* hl *յանդիման* փխ. *յանդամոց* CDHUYôbcefnoqs *եկեղեցոյ* KMQ *յեկեղեցւոյ* Xû *եկեղեցւոյն* hl *եկեղեցիս* bq չիք *մի* h *յարմար* MY *դառնութեանն*

11 a չիք *ի* b *ի վերն* r *ի վերայ* փխ. *ի վեր* q *երեւեալն* û չիք *նեղիցէ* F *նովաւք* û *բազում, պղծեսցին* abfkm pqs *պղծին* l *պղծեցին*

* * *

Հիշատակարանի ունեցած վերնագիրը ուրիշներն են ավելացրել ձեռագրյում, այդ պատճառով այն կնշենք տողատակ՝ eg *յոհանիսի* (b *յոհանու* f *յոհաննիսի*) *իմաստասիրի* (e *իմաստնասիրի*) *հայոց կաթողիկոսի* (b *կաթողիկոսին*) *յիշատակարան* (b *յիշատակարանն*). Y *տեառն յովհանու իմաստասիրի յիշատակարան*

12 ef *լուսայշաւիղ* f *հնազանդութիւնն* beg *ընթհանուր*

13 b *հաւատացելոցն*

14 b *բանիցդ դիտաւորութեան* f *դիտաւորութիւնն* B *յերկնայինն* bf *իցեն* փխ. *են*

ի բնակութիւն մարդկան տարակարծ խոհականութեամբ, նովաւ ընթացեալք ի նպատակն հասցեն բարեգործութեան. եւ յանդիմանեալ խոշտանկեսցեն ինքնակամութեամբ գնացեալն կամեցողքն: Եւ վասն զի ոմանք առ ոմանս եւ ոչ ամենեքին առ ամենեսեան առքս սերմանեալք, կամեցայ զբովանդակ զառ ի նոցանէն կանոնական սահմանեալ բան ի միում տեղւոջ գեղեցկագործ մատենիւ ի հայրապետանոցի աստ արմատացուցանել: Ուրանաւր եւ զիս աստուածային հոգին վերակարգեաց յաթոռ սրբոյն Գրիգորի ի կաթողիկոսութիւն աշխարհիս Հայոց, Յովհաննէս նուաստագոյն յիմաստասիրականաց խմբից, եւ ի բոլորից մեկին մնացեալ ըստ մարմնոյ յազգականաց:

Եւ ընկալեալ դայս ջան՝ նախկին. վասն հոգեկանաց իմոց զարմին, զի ըստ հրամայողական անուանն առընթեր կացցեն եւ հրամանացն զումարութիւնք. եւ թէ պարտ է սպասաւորաց բանին աստուածախաւսունակ հարցն բանիւք կնքեալ բանիւս Երկրորդ զի դաւսումնասիրաց անձանց իմով աշխատութեամբ սիրով կամեցայ հանգուցանել զբազմախոյզ խնդիրս: Քանզի գրեցաք ի սմա ոչ միայն զկանոնական սահմանեալն նոցա շարակարգութիւնս, այլ եւ զժամանակն եւ զպատճառն ի սոյն այս ի ներքս ածեալ լուեալք, ընդ նմին եւ զգլուխս անցնիւրոց համառաւտեալ բանիւք ի սկզբան անդ նախակարգեցաք, զի անաշխատաբար անդուստ զբանն յիւրում տեղւոջն գտցէ խնդրողն: Յաղագս որոյ անմոռա-

1 f ի րնակութիւնն. մարդիկան befg տարակած b խոհականութեամբն
2 b կացեն փխ. հասցեն, բարէգործութեանց f բարեգործութեամբ
3 b ինքնականութեան y դինքնակամութեամբ b դնալ f դնացեալ
4 Bbfg (ոչ) ամենեքեան
5 b ի նոցանէ
6 b սահմանեալս բանիւ efg բանի· b իմում փխ. ի միում beg տեղոջ f տեղոջ միով գեղեցկագիծ b դեղեցկայգիծ մատենիս
7 b ատանաւր մատուցանել (y արձանացուցանել) փխ. արմատացուցանել f ոտանաւոր փխ. ուրանաւր bf դի փխ. դիս
8 be վերագարդեաց f վերտկարգեց b ի կաթողիկոսութեան
9 befg յովաննէս b նուաստագուն ի իմաստայսիրականաց
10 b խնպից e խմպից f չիք մեկին... յազգականաց՝ տող 11-րդ
11 b յազգայկանաց
13 ı զարմից b զմարմին փխ. զարմին, հրայողական g հրամաողական b կանոնացն փխ. անուանն befg կացցէ f ի փխ. և
14 b դումարութիւն f թէպէտ փխ. թէ պարտ է
15 b աստուածայխաւսաց f աստուածախոսնակ b րանին (կնքեալ) f կընքիլ By կնքել b բանիւք (երկրորդ) f չիք բանիս, զի վասն
16 b ուսումասիրեաց b անձաց g անձանցն bf սիրութեամբ
17 cg հանկուցանել b դբազմայխոյ cg զբազխոյդ b խնդիր
18 bf սահմանեալ
19 b չիք և (զժամանակն) Bfy յայս
20 b զգլուխ անձանց իւրոց համառաւտեալ է
21 f անդնանախոտ կարգեցաք փխ. անդ նախակարգեցաք b նախայկարգեցաք, անտշխատայբար
22 g իւրում f յետում փխ. յիւրում bg տեղոջ cf տեղոջն b խնդալ փխ. խնդրողն

ցաւար հայցեմ ընդունել ի ձէնջ զլիշողութեանն փոխարէնս. քանզի է այս գանձ եւ ոչ զոր ցեց եւ ուտիճ ապականէ, այլ որ ընդ ինքեան լերկնայինն ի վեր տանի գանձ տնանկ ստացողին զսիրս, յորմէ ապա ոչ է պարտ թափուր թողուլ որում եւ հաւատաց զսա զսրբարանս, զի մի զրկեալք ի սմանէ՝ զրկեսցին յԱստուծոյ կամ յանարդ լինել ի Քրիստոսէ՝ յանարգաց ուրուք ձեռս արկանել զսա։

Եւ այն որ պարգեւեաց ինձ ի վերայ երկրի տէրութիւն ընդ ամենազաւր իւրոյ տէրութեամբն, որոյ բարեզթութեամբն եւ ի հանդերձեալսն ի նոյն վստահանամ վայելել ի փառս, նա տացէ ձեզ միշտ ծարաւաբար մերձենալով ճաշակել ի հոգեկանս այս աղբիւրէ, զլարաբացուն ունելով զբերան մտաց առ ի լնուլ սովաւ զլորովայն ներքին մարդոյն սրբոյ աճել զաճումն Աստուծոյ եւ հաւասարել չափոյ հասակի կատարմանն Քրիստոսի, որում փառք յաւիտեանս. ամէն։

1 b *ընդունելի ի մէնջ զյիշողութիւնն* f *զիշողութեանն*
2 b *այս է զանձն* B *գանձարան* Bfy չիք *եւ (ոչ)* bc չիք *ոչ* cfg *ուտիչ*
3 b *ի վերնատունն* փխ. *ի վեր տանի, ի գանձ* f *զանձանակ* փխ. *գանձ տնանկ* cg *տնանգ* By *զտնանկ* b *զսիրտն* f սկսած *զսիրտ* բառից շարունակությունը մինչև վերջ չի պահվել
4 cfg *յորում*
5 b *զսրբարարսն* b *զրկեսցեն աստուծոյ*
6 Bby *(կամ) անարդ* b *յանարգեցալուց* փխ. *յանարգաց ուրուք* bc ig *զձեռս* b *արկելով* B *արկանելով ի սա*
8 b չիք *ինձ. ի տէրութիւն*
9 b *ամենայզաւր* g *տէրութեանն* b չիք *որոյ* y *բարեզթութեամբ* b չիք *բարեզթութեամբն*
10 b *ի հանդերձեալքն*
11 B *յայս*
12 b *յարբեցուցանելով* փխ. *զլարաբացուն ունելով* By *յարարայ* b *զբերանս*
13 *զորովայնն* g *զյորովայ* B *զորովայն*
14 bq *չափու* B չիք *որում... փառք*
15 B չիք *յաւիտեանս ամէն*

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԿԱՆՈՆԱԽՈՒՄԲ

Առաջին վերնագիր, էջ 18: *Մի քանի ձեռագրերում այս վերնագիրը ունի տարբերակներ, ինչպես. «Յառաջաբանութիւնք առաքելական կանոնաց» (№№ 649, էջ 3ա, 3369, էջ 3ա). № 651 ձեռագրում «Սկիզբն կանոնիս» (էջ 1ա), № 659 ձեռագրում «Սահմանք և կանոնք զոր եդին աշակերտքն Քրիստոսի եկեղեցւոյ սրբոյ յետ վերանալոյ տեառն ժողովեալ ի վերնատ[ա]ննն» (էջ 3ա), ասորականը՝ «Վարդապետութիւն առաքելոց»: №№ 650, 651, 3369 ձեռագրերում այս վերնագրերով էլ սկսվում է առաջաբանը. «Սահմանք և կանոնք զոր եդին աշակերտք Քրիստոսի յետ վերանալոյ փրկչին մերոյ առ հայր ի յերկինս» և այլն: №№ 648, 2964, 3562 ձեռագրերում այս վերնագիրը չի պահվել:*

Առաջաբան, էջ 18—24: *Ասորական բնագրում ենթավերնագիրը և առաջաբանը համառոտ են. ահա այն. «Եթէ յորժամ վերացաւ Քրիստոս առ Հայր իւր և զիարդ ընկալան առաքեալքն զպարգև Հոգւոյն սրբոյ և զկարգս և զկանոնս եկեղեցւոյ և թէ յո՛ր կողմն չոգան մի մի յառաքելոցն, և ուստի ընկալան աշխարհք տանն Հռոմայ զաջ քահանայութեան:*

Յամին 339 իշխանութեան Յունաց, յամսեան խէզիրան, որ աւր չորք էր ամսոյն որ էր միաշաբաթի և կատարումն Պենտակոստէին. ի նմին աւուր եկին աշակերտքն ի Նազարէթէ Գալիլէացւոց՝ ուր աւետարանեցաւ յղութիւն Տեառն մերոյ, ի լեառն՝ որ կոչի Ձիթենեաց. իբրև էր Տէրն մեր ընդ նոսա և ոչ երևէր նոցա. և ի ժամուն մեծի առաւօտուն՝ ամբարձ զձեռս իւր Տէրն մեր և եդ ի վերայ գլխոյ մետասան աշակերտացն, և շնորհեաց (բուն՝ «ետ») նոցա զպարգև երիցութեան: Եւ յանկարծակի ամպ լուսաւոր ընկալաւ զնա. և տեսին զնա իբրև վերանայր յերկինս, և նստաւ ընդ աջմէ Հօր իւրոյ. և փառաւորէին զԱստուած զի տեսին զվերանալ նորա՝ որպէս եւ ասէր ցնոսա. և ցնծային զի ընկալան զաջ քահանայութեանն տանն Մովսէսի և զԱհարոնի: Եւ անտի (ի լեռնէն Ձիթենեաց) ելին եկին ի վերնատունն, ուր եկեր Տէրն մեր զզատիկն (պասեք) ընդ նոսա. եւ ի տեղւոջն՝ ուր եղեն հարցմունք թէ ո՞վ իցէ որ մատնելոց իցէ զՏէրն մեր խաչահանուաց, ի նմին տեղւոջ եղեն և հարցմունք եթէ որպէս քարոզեսցեն զաւետարանն յաշխարհի. և զոր աւրինակ ի վերնատանն սկսաւ խորհուրդ մարմնոյ և արեան Տեառն մերոյ թագաւորել յաշխարհի, նոյնպէս և անտի սկսաւ վարդապետութիւն քարոզութեան նորա տիրել յաշխարհի:

Եւ մինչդեռ յայսմ զժուարութեան էին անկեալ աշակերտքն, թէ որպէս քարոզեսցեն զաւետարանն լեզուաց օտարաց՝ զոր ոչ գիտէին. և այսպէս ասէին առ միմեանս եթէ՝ Զզօրութիւնս և զսքանչելիս՝ յուսացեալ ենք՝ զի առնէ Քրիստոս առաջի ազգաց աւտարաց. (այլ) զի ոչ գիտեմք զլեզուս նոցա, և ոչ նոքա հմուտ են լեզուի մերում, ո՞վ ուսուցանէ նոցա և ցուցանէ, եթէ անուամբն Քրիստոսի՝ որ խաչեցաւ, լինին այս զօրութիւնք և սքանչելիք:

Եւ մինչդեռ յայսմ խորհրդի էին առաքեալքն, յոտն եկաց Սիմոն Պետրոս (Կեփա) և ասէ ցնոսա. Եղբարք, ոչ է մեզ (գիտել) եթէ որպէս քարոզեսցուք զաւետարան նորա, այլ Տեառն մերում, որ գիտէ թէ որպէս կարասցուք քարոզել զաւետարան իւր յաշխարհի. այլ յուսամք ի հոգաբարձութիւն նորա վասն մեր որ խոստացաւ մեզ և ասէ թէ՝ Յորժամ ելանեմ ես առ Հայր իմ՝ առաքեմ առ ձեզ զՀոգին մխիթարիչ, և նա ուսուսցէ ձեզ զամենայն որ ինչ արժան է ձեզ իմանալ և ուսուցանել: Եւ մինչդեռ Սիմոն Պետրոս ասէր զայս առաքելոց ընկերաց իւրոց և յիշեցուցանէր նոցա, հնչիւն ծածուկ լսելի լինէր նոցա, և հոտ անոյշ՝ որ անընդելական (օտար) էր աշխարհի, բուրէր նոցա և ի մէջ բարբառոյն և հոտոյն՝ լեզուք հրեղէ[ն]ք իջին առ նոսա յերկնից, և հանգեան ի վերայ միոյ միոյ ի նոցանէ

և նոսան. և ըստ լեզուին՝ զոր ընկալաւ մի մի ի նոցանէ, այնպէս պատրաստեաց զանձն իւր զի երթիցէ յաշխարհն այն, ուր խօսիցին և լուիցեն այնու լեզուաւ։

Եւ նովին պարգեւաւ Հոգւոյն՝ որ առաւ նոցա ի նմին աւուր, եդին կարգս և օրէնս. որ միաբանին աւետարանին քարոզութեան նոցա և ճշմարիտ և հաւատարիմ ուսման վարդապետութեան նոցա» (Հ. Տաշյան, Վարդապետութիւն առաքելոց, Վիեննա, 1896. էջ 359—363)։

№ 3562 ձեռագիրը չունի Առաջաբանը։

Երկրորդ վերնագիր և ցանկ. էջ 24—27։ №№ 649, 650, 651, 3369, 3362 ձեռագրերը. ինչպես նաև ասորական բնագիրը չունեն երկրորդ վերնագիրը և ցանկը։ № 659 ձեռագրում երկու թերթ ընկնելու պատճառով, որի մասին ձեռագրի ծբ էջում նշել է Ս. Տիգրանյանը, չեն պահվել երկրորդ վերնագիրը, ցանկը և երրորդ վերնագիրը։ Սակայն մինչև հոդվածների ոկսվելը այս ձեռագրում պահվել է սկզբից թերի մի բնագիր, որը չունեն մյուս ձեռագրերը. ահա այդ բնագիրը. «...եւ յորժամ առեալ ի սկզբանէ եւ զուգեաց Աստուած զմարդն ի ստեղծմանն ժամանակի. եւ աւդնական արար միմիեանց եւ աւրհնեաց զնոսա։ Երեք ժամաւ յառաջ ստեղծ զԱդամ քան զԵւա, որ եւ աւագագոյն երեւեցի այրն. զի մի՛ կարծեսցէ զինքն կինն հաւասար առն։ Նոյնպէս հնդէտասան երեք հինգ է. կարգեցին առաքեալքն ըստ այնմն խորհրդոյ երեք ամաւ աւագ լինել փեսային քան զհարսն՝ հնգէտասան ամեայ փեսային և ԺԲ ամեա հարսինն լինել եւ ըստ բնութեանս շարժման. զի հընգէտասանամենիցն եւ ի վեր խորհրդոցն յուզմունք եւ ալէկոծումն բնութեանս եւ խռովութեան սրտին եւ աղտեղութիւն մարմնոյն յոյնժամ լինի։ Վասն այն պատճառի աւրէնս կարգեցին առաքեալքն եւ որ աւրինաւք զուգեսցին այս է կարգ և սահմանք եւ որք ոչ հնազանդին աւրինացն՝ նզովեսցին, այսինքն որոշեսցին յեկեղեցւոյ Աստուծոյ» (էջ ճար)։ Այս հատվածի սկիզբը համեմատել Առաքելական ԼԳ հոդվածի սկզբի հետ։

№ 2964 ձեռագրում նախ դրված է ցանկը (էջ 1ա—2ա), ապա առաջաբանը (էջ 3ա—6ա)։ Կանոնագրքի ունեցած ցանկից այս ձեռագրի ունեցածը տարբեր է և նոր է կազմվել. ահա այն.

«ա. Վասն աղօթից հրամանք թէ յարեւելս պարտ է կեալ եւ երկիր պագանել աստուածութեան։

բ. Վասն պատուականութեան աւուր կիւրակէի։

գ. Պատուէր պահոց աւուր չորեքշաբաթի։

դ. Նոյն հրաման եւ վասն աւուր ուրբաթուն։

ե. Վասն կարգի քահանայից եւ սարկաւագաց։

զ. Վասն յայտնութեան եւ ծննդեան տեառն մերոյ։

է. Վասն քառասնաւրեայ պահոց պնտութեան։

ը. Վասն կարդացման աւետարանին սրբոյ։

թ. Վասն վերանալոյն Քրիստոսի առ Հայր ի յերկինս։

ժ. Վասն նորահաւատից տգիտաց մի՛ վաղվաղակի առաջնորդ կացուցանել։

ժա. Վասն քառասուն աւուր Պենտակոստէից։

ժբ. Վասն հրա[մա]նի սուրբ մկրտութեան։

ժգ. Վասն ծոյլ քահանայիցն։

ժդ. Վասն որ սուտ երդնուն եւ հաւատան բախտից։

ժե. Վասն չհաղորդելոյ ընդ Հրէայսն։

ժզ. Վասն նորակնքաց որ յանդրէն յետս կացցեն։

ժէ. Վասն որ առնու վաշխ եւ տոկոսիս։

ժը. Վասն առաջնորդաց եկեղեցոյ թէ մի՛ արասցէ իրս ինչ առանց իւրոց պաշտօնէից։

ժթ. Վասն քահանայից եթէ ընտրեալքն եւ գիտունքն եղիցին յառաջնորդութիւն։

ի. Նոցին հրաման վասն անարատ վարուց։

իա. Վասն արբեցողաց և այլազդ վաթարութեան մի՛ մերձեցուցանել ի քահանայութիւն։

իբ. Հրաման պատուի մեծութեան քահանայից։

իգ. Վասն զինուորաց զի մի՛ արասցեն ինչ իբրև զքահանայ։

իդ. Վասն քահանայից զի մի՛ ոք արհամարհիցէ։

իե. Վասն դատաւորաց եւ դատաստանաց։

իզ. Վասն սուրբ ոսկերաց վկայիցն որ ի Քրիստոս։

իէ. Վասն չուառացեալ թաղաւորաց։
իը. Հրաման վասն կարգի պաշտօնէից։
իթ. Կարգաւոր հրաման վասն կարգացման։
լ. Վասն հացի սուրբ պատարագին զի առ ա.րին իցէ։
լա. Վասն սուրբ կուսանաց և նոցին կարգաց։
լբ. Հրաման վասն ամուսնացելոց եւ հեռի լինել յազգականութեանց յորենէ»։

Նաև հետը ձեռագրերում նախ գրված է ցանկը, ապա՝ առաջաբանը։

Երրորդ վերնագիր, էջ 27։ №№ 659, 3369, 3562 ձեռագրերը չունեն այս վերնագիրը։ Իսկ №№ 649, 650, 651, 2964 ձեռագրերը ունեն «Կանոնք (№ 650՝ կանոն) առաքելականք»։

Հոդ. Ա. էջ 27—28։ Համմ. ասորի բնագրի հետ. «Ա. Արդ կարգեցին (եղին) առաքեալքն եթէ ընդ արեւելս կացցեն յաղօթս, քանզի որպէս փայլակն զի փայլատակէ յարեւելից եւ երեւի մինչև յարեւմուտս, նոյնպէս եղիցի եւ գալուստ որդւոյ մարդոյ, եւ այսու գիտասցուք եւ ծանիցի մեզ եթէ յարեւելից երեւեսցի ի վախճանի» (էջ 364)։ Հոդվածի վերջին տողը մի քանի ձեռագրերում ընդարձակ է. «յաղաւթս կալ սպասել եւ ակն ունել գալըստեան նորա եւ երկիր պագանել արքային անմահի յաւիտենից» (№ 651, էջ 2 բ, տես նաև №№ 2964, էջ 6ա, 3369, էջ 4բ)։ Այս հոդվածի բովանդակությունը հիշում է Ան. Շիրակացին Ցայտնութեան ճառի մեջ. «Ընդէ՞ր ապա եւ ընդ արեւելս ուսուցին մեզ երկրպագել» (պրոֆ. Աշ. Աբրահամյան, Շիրակացու մատենագրությունը, Երևան, 1944, էջ 286)։

Հոդ. Բ. էջ 28—29։ Հայերենը շատ է շեղվում ասորերենից և ճոխացված է. համմ. ասորի բնագիրը. «Բ. Դարձեալ կարգեցին առաքեալքն եթէ յաւուր միաշաբաթւոջ եղիցի պաշտօն եւ ընթերցումն գրոց սրբոց եւ պատարագ. զի յաւուր միաշաբաթւոջ յարեաւ Տէրն մեր ի մեռելոց եւ յաւուր միաշաբաթւոջ ծագեցաւ աշխարհի, եւ յաւուր միաշաբաթւոջ վերացաւ յերկինս եւ յաւուր միաշաբաթւոջ երեւի ի վախճանի՝ հրեշտակօք երկնից» (էջ 364)։ Ան. Շիրակացին այս հոդվածի մասին հիշում է այսպես. «Հի՞մ եւ զկիւրակէ տաւնախմբել» (նույն տեղում, էջ 286)։

Հոդ. Գ. էջ 30։ Հայերենը բավական ընդարձակ է. համմ. ասորի բնագրի հետ. «Գ. Դարձեալ կարգեցին առաքեալքն եթէ յաւուր չորեքշաբաթւոջ եղիցի պաշտաւն. զի ի նմա յայտնեաց Տէրն մեր նոցա վասն զատատանին իւրոյ եւ չարչարանաց եւ խաչելութեան եւ մահուան եւ յարութեան, եւ էին առաքեալքն յայսմ տրտմութեան» (էջ 364—365)։ Այս և հաջորդ հոդվածի մասին Ան. Շիրակացին նույնպես հիշում է. «Պատուել եւ զատարկանալ, եւ զչորեքշաբաթի եւ զուրբաթ պահել» (անդ, էջ 286).

Հոդ. Դ. էջ 30։ Համմ. ասորի բնագրի հետ. «Դ. Դարձեալ կարգեցին առաքեալքն՝ եթէ յաւուր ուրբաթուն յիններորդ ժամու եղիցի պաշտօն. քանզի որ ինչ ասացաւ յաւուր չորեքշաբաթւոջ վասն չարչարանաց փրկչին մերոյ՝ յուրբաթուն կատարեցաւ, յորժամ շարժեցան աշխարհք եւ արարածք եւ խաւարեցան լուսաւորք յերկինս» (էջ 365)։

Հոդ. Ե. էջ 30—31։ Ինչպես ասորի բնագրում, այնպես էլ մի քանի ձեռագրերում՝ №№ 649, 650, 651, 659, 2964, 3369 այս հոդվածը չի պահվել։ Այս մասին մանրամասն տես Հ. Տաշյանի դիտողությունները («Վարդապետութիւն առաքելոց», էջ 56—59)։

Հոդ. Զ. էջ 31—32։ Համմ. ասորի բնագրի հետ. «Ե. Դարձեալ կարգեցին առաքեալքն՝ եթէ եղիցին երիցունք եւ սարկաւագունք որպէս զՂեւտացիս, եւ կիսասարկաւագունք որպէս զայնոսիկ որ կրէին զսպասս սրբոյ խորանին Տեառն. եւ զէտ որ լինիցի առաջնորդ ամենայն ժողովրդեան՝ իբրև զԱհարոն գլուխ եւ աւագ ամենայն քահանայից եւ Ղեւտացւոց ամենայն քաղաքին» (էջ 365)։

Հոդ. Է, էջ 32։ Համմ. ասորի բնագրի հետ. «Զ. Դարձեալ կարգեցին առաքեալքն՝ եթէ տրասցեն տօն ծննդեան փրկչին մերոյ, որ է գլուխ տօնից եկեղեցւոյ, ի Զ յունուարի (քանուն Բ) ըստ երկար թուոյ Յունաց» (էջ 366)։ Ան. Շիրակացին Ցայտնութեան ճառում մեջ է բերում այս հոդվածի բովանդակությունը. ահա այն. «Քանզի գրեալ է ի վեցերորդ գլուխ կանոնացն այսպէս. եթէ՝ կարգեցին առաքեալքն եւ եդին հաստատութեամբ, թէ եղիցի տաւն Ծննդեանն եւ Ցայտնութեանն Տեառն եւ Փրկչին մերոյ գլուխ եւ առաջնորդ տաւնից եկեղեցւոյ, որ աւր ԻԱ է տիբեթ ամսոյ, որ է Զ յունուարի ըստ հռոմայեցւոց» (նույն տեղում, էջ 283)։ Շիրակացին օգտվել է մի բնագրից, որի մի տարբերակը հետագայում մտել է Կանոնագրքի մեջ։ Շիրակացին նշում է. «ի վեցերորդ գլուխ». սա համապատասխանում է ասորական բնագրի համարակալմանը, քանի որ, ինչպես վերևում

նշեցինք, վերջինիս մեջ չի պահվել կանոնագրքում եղած Ե հոդվածը. այստեղից կարող ենք անել երեք ենթադրություն. ա. Ան. Շիրակացու ձեռքի տակ եղած առաքելական կանոնախմբի համապատասխան բնագրում պատահմամբ դուրս է ընկել Ե հոդվածը. բ. Շիրակացին է սխալմամբ հիշում «ի վեցերորդ գլուխ» փոխանակ նշելու «յեւթներորդ գլուխ». գ. Ան. Շիրակացու ձեռքի տակ եղած հայ բնագրում, ասորերենի հաջորդականությամբ, բացակայել է Ե հոդվածը, որը մտել է այս կանոնախմբի մեջ մինչև վերջինիս մուծվելը կանոնագրքում՝ Ա. Շիրակացու և Հ. Օձնեցու միջև ընկած ժամանակաշրջանում։ Մեզ հավանական Թվում է վերջինը։

Հոդ. Ը, էջ 32—33: Համմտ. ասորի բնագրի հետ. «Ը. Կարգեցին դարձեալ առաքեալքն՝ եթէ զքառասունն աւր պահեսցեն յառաջ քան զօր չարչարանաց փրկչին մերոյ, եւ ապա արասցեն (տօնել) զաւր չարչարանաց եւ զօր յարութեան, քանզի եւ ինքն իսկ Տէրն մեր՝ տէր տօնիս զքառասունն օր պահեաց. եւ Մովսէս եւ Եղիա՝ որ զգեցեալ էին զայս խորհուրդ, զքառասունն քառասուն օր պահեցին եւ նոքա, եւ ապա փառաւորեցան» (էջ 366)։ № 3369 ձեռագրում «Ի ձեռն պահոցն»-ի միջև կա մեկ բառ «ի ձեռն քառասնօրեայ պահոցն» (էջ 5բ)։

Հոդ. Թ, էջ 33—34։ Հայերենը դրեթե բառացի համապատասխանում է ասորի բնագրի Ը հոդվածին։

Հոդ. Ժ, էջ 34. Համմտ. ասորի բնագրի հետ. «Թ. Դարձեալ կարգեցին առաքեալքն եթէ ի կատարման Ծ աւուրց յետ յարութեան՝ արասցեն զյիշատակ վերացմանն նորա առ Հայր իւր փառաւորեալ» (էջ 367)։

№№ 648, 3562 ձեռագրերում չի պահվել այս հոդվածը։

Հոդ. ԺԱ, էջ 34։ Ասորի բնագիրը չունի այս հոդվածը։ Այս մասին տես Հ. Տաշյանի նշված աշխատության 227—230 էջերը։ № 659 ձեռագրում հոդվածի վերջին մասը այսպես է. «Եւ դարձեալ ի յիսներորդն աւուն կատարեսցի իբրև զառաջին զատկին եւ վարդավառին զառս զենցի» (էջ 10բ)։

Հոդ. ԺԲ, էջ 34—35: Համմտ. ասորի բնագրի հետ. «ԺԱ. Դարձեալ կարգեցին առաքեալքն՝ եթէ որ ոչ գիտէ զհաւատս եկեղեցւոյ եւ զկարգս եւ զօրէնս՝ որ կարգեալ են ի նմա, մի՛ լիցի առաջնորդ եւ հրամանատար, եւ որ գիտէ զայնոսիկ՝ բայց անցանէ զնոքօք ոչ պաշտեսցէ. զի չէ ճշմարիտ ի պաշտամանն իւրում, ասէ» (էջ 367—368)։

Հոդ. ԺԳ, էջ 35—37։ Այս հոդվածը ասորի բնագիրը չունի։ Հ. Տաշյանը կարծում է, որ ասորերենի մեջ պետք է եղած լինի այս ձևով. «Կարգեցին առաքեալք և եդին հաստատութեամբ (...) եթէ ի ձեռն քահանայութեան կարգի՝ մանուկ ութօրեայ մկրտեսցի եւ եղիցի քրիստոսազգեաց, եւ վկայք՝ որ ոչ ունին զմկրտութիւն ջրոյն, արեամբն իւրեանց փրկեսցին» (էջ 226)։ Այս հոդվածի մասին տես Տաշյան, անդ, էջ 226—227։ Բնագրի «Զանարատ զտէր» բառերի միջև № 3369 ձեռագրում կարդում ենք երկու բառ ևս «զանարատ զառն Աստուծոյ զտէրն» (էջ 6բ)։

Հոդ. ԺԴ, էջ 37: Հայերենում ավելացումները քիչ են. համեմատի՛ր ասորի բնագրի հետ. «ԺԳ. Դարձեալ կարգեցին առաքեալքն, եթէ իցէ ոք երկմիտ ի պաշտաման եւ չիցէ ճշմարիտ ի նմա, այնպիսին դարձեալ մի՛ պաշտեսցէ, զի չէ նմա ճշմարիտ տէրն պաշտաման, նա զմարդիկ խաբէ եւ ոչ զԱստուած՝ այն որ ոչ հաստատին կամակորութիւնք առաջի նորա» (էջ 368)։

Կանոնագրքի «չիցէ ճշմարիտ ի պաշտաման Տեառն մի՛ ձեռնադրեսցի» հատվածի փոխարեն № 650 ձեռագրում կարդում ենք. «Զիցէ ճշմարիտ ի հաւատս տեառն մի՛ կարգեսցի նա յառաջնորդութիւն եկեղեցոյ» (էջ 10ա)։

Հոդ. ԺԵ, էջ 37—38: Համմտ. ասորի բնագրի հետ. «ԺԴ. Դարձեալ կարգեցին առաքեալքն եթէ որ երդնու կամ ստէ, կամ վկայէ զվկայութիւն անօրէնութեան, կամ երթայ առ կախարդս և հարցուկս և քութեայս եւ վհուկս եւ հաւատայ բախտից եւ ծննդոց՝ զոր ընդունին այնոքիկ որ ոչ ճանաչեն զԱստուած, և՛ւ ինքն որպէս այլ՝ որ ոչ ճանաչէ զԱստուած, մերժեսցի ի պաշտամանէ եւ մի՛ պաշտեսցէ» (էջ 368)։ № 659 ձեռագրում պահվել է ասորերենի նման. «եւ հաւատայ բախտից եւ ծննդոց» (էջ 12բ)։

Հոդ. ԺԶ, էջ 38: Համմտ. ասորի բնագրի հետ. «ԺԵ. Դարձեալ կարգեցին առաքեալքն՝ եթէ որ սիրէ զՀրեայս՝ որպէս զՍկարիովտացին՝ որ սիրեաց զնոսա կամ զհեթանոսս որ երկիր պագանեն արարածոց փոխանակ արարչին, մի՛ մտցէ ի մէջ նոցա (յեկեղեցի) եւ պաշտեսցէ, այլ եթէ իցէ ի միջի նոցա՝ մի՛ թողցեն եւ մի՛ պաշտեսցէ դարձեալ ընդ նոսա» (էջ 368—369)։

Հոդ. ԺԷ. էջ 38—39։ *Հմմտ. ասորի բնագրի հետ. «ԺԶ. Դարձեալ կարգեցին առաքեալքն եթէ ոք ի հրեից կամ հեթանոսաց եկեսցէ եւ խառնեսցի ի նոսա (յեկեղեցի), եւ եթէ՝ իբրեւ խառնեալ էր ի նոսա, դարձցի և երթիցէ ի կողմն՝ ուր էրն. եւ եթէ դարձեալ կրկնեսցի եւ եկեսցէ առ նոսա, մի ընդունիցին զնա, այլ իբրեւ ի կողմն՝ ուր էր զառաջինն, այնպէս հայիցին ի նա՝ . որ ճանաչենն զնա» (էջ 369)։*

Հոդ. ԺԸ. էջ 39: *Հմմտ. ասորի բնագրի հետ. «ԺԴ. Դարձեալ կարգեցին առաքեալքն թէ որ փոխ տայ եւ առնու տոկոսիս եւ փոյթ յանձին ունի զվաճառականութենէ եւ զագահութենէ այնպիսին մի՝ եւս պաշտեսցէ եւ մի՝ կացցէ ի պաշտաման» (էջ 369)։ Մի քանի ձեռագիր բնագրեր «ամին թողութեան»-ի փոխարեն ունեն «տօնին թողութեան» (№№ 648, էջ 145ա, 659, էջ 13բ, 3562, էջ 245բ)։ Հմմտ. վերևում, էջ 39, տողատակ։*

Հոդ. ԺԹ. էջ 39—40: *Հմմտ. ասորի բնագրի հետ. «ԺԷ. Դարձեալ կարգեցին առաքեալքն թէ չէ իշխանութիւն առաջնորդին առանց իւրոց պաշտօնակցացն առնել զիրս ինչ եկեղեցւոյ, այլ խորհրդով ամենեցուն հրաման տացէ, եւ արասցէ՝ ընդ որում ամենեքին միաբան են եւ ոչ ընդդէմ դառնան» (էջ 369)։*

Հոդ: Ի. էջ 40: *Հ. Տաշյանը այս մասին գրում է. «Ասորին (կան. ԻԴ) բոլորովին ուրիշ բան է. այսինքն՝ պետուածներու վրայ կը խօսի, մինչ խմբագրեալ հայն կերպարանափոխ եղած է։ Բարեբախտութեամբ ճիշտ այս կանոնին նախնական հայ թարգմանութիւն հասած է մեզի «Կղեմայ» առաքելական կանոնաց մէջ մտնելով շփոթմամբ իբրեւ Կան. ԶԴ» (էջ 370 ընդգծումը Հ. Տաշյանինն է—Վ. Հ.)։*

Հոդ. ԻԱ, էջ 41: *Հմմտ. ասորի բնագրի հետ. «Ի. Դարձեալ եդին առաքեալքն եթէ որ լուկ են ի մամոնայէ եւ չերթան զկնի արծաթոյ շահից, նոքա ընտրեսցին եւ մերձեցուսցին ի պաշտօն սեղանոյ» (էջ 370)։*

Հոդ., ԻԲ. էջ 41—42. *Հմմտ. ասորի բնագրի հետ «ԻԳ. Դարձեալ կարգեցին առաքեալքն թէ որ ամբարտաւանքն են եւ հպարտութեամբ սնապարծութեան ուռուցեալ՝ մի՝ մերձեցուսցին ի պաշտօն, վասն այնր՝ թէ որ բարձրացեալ է առ մարդրկան՝ խոնարհեալ (խոտան) է առաջի Աստուծոյ, եւ ի վերայ նոցա ասացեալ է թէ՝ ես հատուցից նոցա որ ամբարհաւաճենն» (էջ 371)։*

Հոդ. ԻԳ. էջ 42—43: *Հմմտ. ասորի բնագրի հետ. «ԻԱ. Դարձեալ կարգեցին առաքեալքն թէ որ կապիցէ տարապարտուց (բուն՝ ըստ պատահման) յանարժանս, պատիժս պատուհասի ընկալցի ըստ արժանի, բայց որ կապեցաւն՝ ընկալցի զկապանսն որպէս թէ ըստ արժանւոյն կապեցաւ» (էջ 371)։*

Հոդ. ԻԴ. էջ 43: *Հմմտ. ասորի բնագրի հետ. «ԻԶ. Կարգեցին դարձեալ առաքեալքն թէ մի ոք հանդգնեսցի եւ առնիցէ ինչ մի իշխանութեամբ քահանայութեան առանց օրինաց (ըստ արժանւոյն) եւ իրաւանց, այլ արդարութեամբ եւ առանց դսրովանաց ակնառութեան» (էջ 371)։*

Հոդ. ԻԵ, էջ 43—44։ *Ասորերենը այս հոդվածը չունի։ Հ. Տաշյանը այս մասին գրում է. «Ահա կանոն մ՝ որ կարծես ամէն հաւանականութիւն ունի խմբագրէն ըլլալու, որմէ է՝ ինչպէս դիտենք արդէն՝ «թէեւ կարի յանարգաց իցէ» նախադասութիւնը։ Արդէն ալ կանոնս նորագոյն է ծագմամբ՝ համեմատութեամբ միւսներուն, եւ՝ կամ խմբագրէն մուծուած եւ կամ հնագոյնն՝ եթէ կար ասոր տեղ՝ անհետ կորսուելու չափ փոխուած։ Վերջին դէպքն հաւանական կ՝երեւայ» (էջ 225)։ Հ. Տաշյանը ենթադրում է, որ այս հոդվածի հիմքը հանդիսացած կլինի Կղեմեսի կանոնախմբի Ծ հոդվածը (էջ 226)։*

Հոդ. ԻԶ, էջ 44: *Հմմտ. ասորի բնագրի հետ. «ԻԲ. Դարձեալ կարգեցին առաքեալքն թէ որք սովոր են լսել դատաստանս՝ եթէ աչառիցեն եւ պարտաւորիցեն զարդարն են արդարացուսցեն զպարտաւորն, մի եւս լուիցեն դատաստան այլ, եւ դարձեալ ընկալցին կշտամբանս վասն ակնառութեան ըստ արժանիս» (էջ 372)։*

Հոդ. ԻԷ, էջ 44—45: *Հմմտ. ասորի բնագրի հետ. «ԺԸ. Դարձեալ կարգեցին առաքեալքն եթէ վասն այնոցիկ որ ելանիցեն յաշխարհէ բարի վկայութեամբ հաւատոցն Քրիստոսի եւ ի նեղութեան՝ որ վասն անուան նորա, արասցեն զյիշատակ նոցա յաւուր մահուան նոցա» (էջ 372)։*

Հոդ. ԻԸ. էջ 45: *Հմմտ. ասորի բնագրի հետ. «ԻԵ. Կարգեցին դարձեալ առաքեալքն, եթէ թագաւորք հանդերձեալ են հաւատալ ի Քրիստոս, իշխանութիւն լիցի նոցա, զի ելցեն և կացցեն առաջի սեղանոյն ընդ առաջնորդս եկեղեցւոյ. զի եւ Դաւիթ եւ որք իբրև զնայն էին՝ ելանէին եւ կային առաջի սեղանոյ» (էջ 372)։*

Հոդ. ԻԹ. էջ 45—46 *Հմմտ. ասորի բնագրի հետ. «ԺԹ. Դարձեալ կարգեցին առաքեալքն եթէ ի պաշտաման եկեղեցւոյ ասասցեն զօրհնութիւնս Դաւթի օր ըստ օրէ, վասն այնր թէ՝ Օրհնեցից*

զՏէր յամենայն ժամանակի, յամենայն ժամանակի օրհնութիւնք նորա ի բերանի իմում. եւ դարձեալ՝ ի տուէ եւ ի գիշերի խորհեցայ եւ ասացի եւ լսելի եղեւ ձայն իմ առաջի քո» (էջ 373)։

Հոդ. Լ. էջ 46: Համա. ասորի բնագրի հետ. «Ժ. Կարգեցին դարձեալ առաքեալքն թէ մի ընթերցցի յեկեղեցւոջ ի վերայ բեմի (այլ գիրք), բայց միայն Հին Կտակարանք եւ Մարգարէք եւ Աւետարան եւ Գործք Առաքինութեանց նոցա» (էջ 373)։

Հոդ. ԼԱ, էջ 46։ Ասորական բնագրին բավական մոտ է և մասամբ փոփոխված. «ԻԷ. Դարձեալ եղին առաքեալքն, թէ հաց պատարագին յիւրում աւուր եփեսցի՝ ելիցէ ի սեղանն, և ոչ զկնի աւուրց՝ որ չէ օրէնս» (էջ 373)։ Վերջին հատվածը № 650 ձեռագրում այսպես է. «հաց ջերմ ի սեղանոյն երեսաց տեառն» (էջ 14բ)։

Հոդ. ԼԲ, էջ 46—47։ Ասորի բնագիրը այս հոդվածը չունի։ Հ. Տաշյանը կարծում է, որ այս հոդվածը էական մասով «ստուգիւ ասորի բնագիր մը մատնանիշ կ՚ընէ» (էջ 223). այդ բանի համար ենթադրաբար մատնացույց անելով Լարուբնան (էջ 225)։ Մի քանի ձեռագրերում «վանս շինելոյ» փոխված է «վասն շինելոյ» (№№ 648, էջ 147ա, 650, էջ 14բ, 651, էջ 6բ, 659, էջ 17բ, 3562, էջ 247բ)։

Հոդ. ԼԳ, էջ 47—49: Այս հոդվածը ասորի բնագիրը չունի։ Հ. Տաշյանը կարծում է, որ այս ավելացվել է հետագայում, հիմք ընդունելով Շահապիվանի ԺԳ հոդվածը, Աստվածաշունչը և ասորի մի բնագիր (էջ 203—204)։ Նա այդ գրում է նկատի ունենալով հոդվածի «նոյնպէս և սահմանեալ առաքելական կանոնաց» հատվածը։ Այս նշումով, ինչպես ենթադրում է Հ. Տաշյանը «խմբագրողը յայտնապէս կ՚ըսէ թէ «առաքելական կանոն» մ՚ ունեցեր է իր առջև եւ զոր իր յօրինած երկայն կանոնին նիւթոյն վկայ կը կոչէ» (էջ 204)։

Հոդ. ԼԴ, 49—66։ Վերջաբանը թեև ըստ Հ Տաշյանի «ընդհանրապէս քիչ փոխած է հայ խմբագիրը նախնական հայ թարգմանութիւնը» (էջ 374), համենայն դեպս այստեղ կբերենք ասորական բնագիրը ցույց տալու հայերեն բնագրի որոշ շեղումները, երբեմն Աստվածաշնչից բերված մեջբերումների ճոխությունը, կամ վերջին մասի փոփոխությունը, որոնք, ինչպես նշում է Հ. Տաշյանը, արված են «ազգային աւանդութեան չհակառակելու համար» (էջ 97—98, 382)։

«Արդ զայս ամենայն ոչ եթէ անձանց իւրեանց կարգեցին առաքեալքն, այլ այնոցիկ, որ զկնի իւրեանց գալոց իցեն. քանզի կասկածէին թէ պատրաստեալ (հանդերձեալ) էին գայլք զգենուլ զգեստ գառանց. քանզի բաւական էր ինքեանց Հոգին Մխիթարիչ՝ որ ի նոսա, զի՝ զոր աւրինակ նա կարգել ի ձեռն նոցա զօրէնսս ղայսոսիկ, առաջնորդեսցէ նոցա ըստ օրինաց. զի որք ընկալան ի տեառնէ զօրութիւն և զիշխանութիւն, չէր ինչ նոցա պէտք եթէ յայլոց դնիցին նոցա օրէնք։ Նա եւ Պաւղոս եւ Տիմոթէոս որ շրջէին ի կողմանս (յաշխարհին) Ասորւոց եւ Կիլիկեցւոց՝ զսոյն իսկ զայս օրէնս առաքելոցն եւ զերիցանց աւանդէին ամենեցուն՝ որ ընդ ձեռամբ առաքելոցն էին, յեկեղեցիս աշխարհացն՝ ուր քարոզէին եւ աւետարանէին.

Այլ աշակերտքն յետ դնելոյ զկարգս եւ զօրէնս, ոչ դադարէին ի քարոզելոյ զաւետարանն եւ ի նշանաց սքանչելեաց՝ զոր առնէր Տէրն մեր ի ձեռս նոցա. քանզի ժողովուրդ բազում ժողովէր հանապազ առ նոսա եւ հաւատայր ի Քրիստոս։

Եւ յայլոց քաղաքաց դային առ նոսա եւ՝ լսէին զբանս նոցա եւ ընդունէին. նաեւ Նիկոդեմոսի եւ Գամաղիէլ գլխաւորք ժողովրդեան Հրէից դային առ առաքեալսն ի ծածուկ եւ հաւանէին վարդապետութեան նոցա, այլ Յուդա եւ Ղեւի եւ Փեռի եւ Յուստոս որդիք Աննայի, եւ Կայիափա եւ Աղեքսանդրոս քահանայք դային եւ նոքա առ առաքեալս ի գիշերի եւ խոստովան լինէին ի Քրիստոս թէ որդի Աստուծոյ է. եւ երկնչէին յորդւոց ժողովրդեան իւրեանց յայտնել զխորհուրդս իւրեանց որ առ աշակերտսն։

Եւ ընկալեալ զնոսա առաքելոց սիրով՝ ասէին ցնոսա. Մի վասն պատկառանաց եւ երկիւղի մարդկան կորուսանէք զկեանսն ձեր՝ որ առաջի Աստուծոյ է. եւ պահանջիցիք ընդ հարսն ձեր զվրէժ արեանն Քրիստոսի զոր ընկալան ի վերայ իւրեանց. զի չէ ընդունելի առաջի Աստուծոյ, զի յորժամ իցէ ընդ երկրպագուս նորա՝ դարձեալ երթայցէք եւ խառնիցիք ընդ սպանողս որդւոյ նորա երկրպագելոյ. զիա՞րդ ակն ունիցիք ընդունելի լինել հաւատոց ձերոց ընդ ճշմարիտս, մինչդեռ իցէք ընդ սուտս.. այլ արժան է ձեզ որպէս արս որ հաւատան ի Քրիստոս, խոստովանել յայտնապէս զհաւատս զայս՝ զոր քարոզեմք մեք։

Իսկ իբրեւ լուան նոքա զայս յառաքելոցն՝ աղաղակեցին ամենեքին միաբան որդիքն քահանայից առաջի ամենայն ժողովրդեան առաքելոց թէ զհաւատս եալն Քրիստոս խոստովանիմք եւ հաւատամք թէ նա ի սկզբանէ է որդի Աստուծոյ եւ ուրանամք յայնցանէ՝ որ յանդգնեցան եւ խաչեցին զնա։ Քանզի եւ քահանայք ժողովրդեան խոստովանէին ի ծածուկ զՔրիստոս. եւ վասն գլխաւորութեան ժողովրդեանն՝ զոր սիրէին, ոչ կամէին յայտնապէս խոստովանել, եւ մոռացան

նորա զգրեալն թէ Տէր է գիտութեան (Տէր սրտագէտ է) եւ ոչ հաստատին կամակորութիւնք (արուեստք) առաջի նորա։

Եւ իբրեւ լուան հարք նոցա զայս յորդւոց նոցա՝ սպառնացան նոցա յոյժ, ոչ զի հաւատացին ի Քրիստոս. այլ զի յայտնեցին եւ առակեցին զխորհուրդս հարց իւրեանց առաջի որդւոց ժողովրդեան իւրեանց։ Բայց որք հաւատացինն յարեցան յաշակերտս եւ ոչ հեռանային ի նոցանէ. զի տեսանէին թէ զոր ինչ ուսուցանէին բազմութեան՝ զնոյն և արդեամբք առնէին առաջի ամենայն ուրուք։ Եւ յորժամ նեղութիւն եւ հալածանք զային ի վերայ աշակերտացն՝ ուրախ լինէին ընդ կցորդ լինել նեղութեանց նոցա, եւ խնդութեամբ ընդունէին զտանջանսն եւ զբանտսն վասն հաւատոցն ի Քրիստոս. եւ զամենայն աւուրս կենաց իւրեանց քարոզէին զՔրիստոս առաջի Հրէից եւ Սամարացւոց. եւ յետ վախճանելոյ առաքելոցն եղեն առաջնորդք եւ հրամանատարք յեկեղեցիս. եւ զոր ինչ աւանդեցին նոցա առաքեալքն եւ ընկալան նոքա ի նոցանէ՝ զամենայն աւուրս կենաց իւրեանց ուսուցանէին բազմութեան։

Նոյնպէս աւանդեցին եւ ետուն եւ նոքա ի վախճանի իւրեանց աշակերտաց իւրեանց զկնի իւրեանց զամենայն ինչ, զոր ընկալան յառաքելոց, եւ զոր ինչ գրեաց Յակոբոս յԵրուսաղէմայ, եւ Շմաւոն ի Հռոմ քաղաքէ եւ Յովհաննէս յԵփեսոսէ, եւ Մարկոս յԱղեքսանդրիայ մեծէ, եւ Անդրէաս ի Փռիւգիայ, եւ Ղուկաս ի Մակեդոնիայ, եւ Յուդա Թովմաս ի Հնդկաց. եւ թուղթքն Առաքելոյն ընթերցեալ լինին եւ ընկալեալ յամենայն եկեղեցիս ընդ ամենայն տեղիս, որպէս ընթեռնուն Գործք Առաքինութեանց նոցա, զոր գրեաց նոցա Ղուկաս, զի յայսմ ծանիցին Առաքեալք եւ Մարգարէք եւ Հին Կտակարանք եւ Նորքս, թէ մի ճշմարտութիւն քարոզեցաւ յամենեսին, մի Հոգի խօսեցաւ յամենեսեան ի միոջէ Աստուածոյ, որում երկիր պագին ամենեքեան եւ զոր աւետարանեցին ամենեքին. եւ ընկալան տիեզերք (աշխարհք) զվարդապետութիւն նոցա։ Եւ արդ ամենայն ինչ որ խօսեցաւ ի Տեառնէ ի ձեռն առաքելոց եւ առաքեալքն աւանդեցին աշակերտաց իւրեանց, հաւատացաւ եւ ընդունելի եղեւ յամենայն կողմանս՝ յակնարկել Տեառն որ ասէ զնոսա թէ Ես ընդ ձեզ եմ մինչեւ կատարի աշխարհ։

Եւ վիճէին ընդ Հրեայս առաջնորդքն ի գրոց մարգարէից, եւ մարտնչէին նաեւ ընդ հեթանոսս մոլորեալս զօրութեամբք նշանացն՝ զոր առնէին անուամբն Քրիստոսի։

Եւ ազգք ամենայն, նաեւ որ բնակեալ էին յաշխարհս հեռաւորս դադարեցին եւ լռեցին աւետարանաւն Քրիստոսի. եւ որ խոստովանէին՝ աղաղակէին ի հալածանս թէ Հալածանքս այսր աւուր եղիցին խաւսնակ փոխանակ մեր՝ զի էաք յառաջ հալածիչք. զի էին ոմանք ի նոցանէ որ մահ սրոյ հրամայէր վասն նոցա, եւ էին ոմանք ի նոցանէ, զորոց զինչս՝ բառնային ի նոցանէ եւ թողուին (զնոսա մերկս) եւ որչափ նեղութիւն կայր ի վերայ՝ այնչափ առաւելուին եւ աճէին ժողովք նոցա. եւ խնդութեամբ սրտից իւրեանց զամենայն ազգ մահու ընդունէին։

Եւ ձեռամբ քահանայութեանն՝ զոր ընկալան առաքեալքն ի Տեառնէ, թռեաւ վաղվաղակի աւետարան նոցա ընդ ամենայն կողմանս աշխարհի. եւ յորժամ այց առնէին միմեանց՝ պաշտէին զմիմեանս։

ա. Ընկալաւ զձեռն քահանայութեան Երուսաղէմ եւ ամենայն աշխարհ Պաղեստինացւոց եւ Սամարացւոց եւ տան Փղշտացւոց, եւ աշխարհ Արաբացւոց եւ Փիւնիկեցւոց եւ որդւոց Կեսարու՝ ի Յակոբայ առաքելոյ, որ եղեւ առաջնորդ եւ հրամանատար յեկեղեցւոջ առաքելոցն՝ որ շինեցաւ ի Սիոն։

բ. Ընկալաւ զձեռն քահանայութեան յառաքելոց մեծն Աղեքսանդրիա եւ Թեբայիս եւ Եգիպտոս ներքին եւ ամենայն աշխարհն Պեղուսիոնի եւ մինչեւ ցսահմանս Հնդկաց՝ ի Մարկոսէ աւետարանչէ, որ եղեւ անդ հրամանատար եւ առաջնորդ յեկեղեցւոջն, զոր շինեաց անդ և պաշտեաց։

գ. Ընկալան զձեռն քահանայութեան առաքելոց Հնդիկք եւ ամենայն աշխարհք ի նմա եւ որ շուրջ զնովաւ են, մինչեւ ի ծովն վերջին ի Յուդայ Թովմայէ, որ եղև առաջնորդ եւ հրամանատար յեկեղեցւոջն, զոր շինեաց անդ եւ պաշտեաց անդ։

դ. Ընկալաւ զձեռն քահանայութեան առաքելոց Անտիոք եւ Ասորիք եւ Կիլիկիա եւ Գաղատիա մինչեւ ցՊոնտոս՝ ի Սիմոնէ վիմէ, զի նա եդ զհիմունս եկեղեցւոյ անդ, եւ քահանայացաւ եւ պաշտեաց անդ մինչեւ ցժամանակն՝ յորում ել նա ի Հռովմ վասն Սիմոնի կախարդի, որ պատրէր զՀռովմայեցիս կարդութեամբք իւրովք։

ե. Ընկալաւ զձեռն քահանայութեան առաքելոց մեծն Հռովմ և Իտալիա և Սպանիա եւ Բրիտանիա եւ Գաղղիա հանդերձ այլովք աշխարհօք որ շուրջ զնոքօք ի Սիմեոնէ վիմէ, որ ել յԱնտիոքէ ի Հռովմ եւ եղեւ հրամանատար եւ առաջնորդ յեկեղեցւոջ, զոր շինեաց անդ եւ շուրջ զնովաւ։

զ. Ընկալաւ զձեռն քահանայութեան առաքելոցն Եփեսոս եւ Թեսաղոնիկէ եւ ամենայն Ասիա եւ ամենայն աշխարհն Կորնթացւոց եւ Աքայեցւոյ եւ որ շուրջ զնովաւ, ի Յովհաննէ աւետարանչէ՝ որ անկաւ զլանջօք Տեառն, եւ շինեաց անդ եկեղեցի եւ պաշտեաց անդ յառաջնորդութեան իւրում որ անդ։

է. Ընկալաւ զձեռն քահանայութեան առաքելոցն Նիկիա եւ Նիկոմեդիա եւ աշխարհն Բիւթանացւոց եւ Գաղատիա ներքին եւ կողմանք որ շուրջ զնովաւ՝ յԱնդրէէ եղբօրէ Սիմոնի վիմի, որ եղեւ առաջնորդ եւ հրամանատար յեկեղեցւոջ, զոր շինեաց անդ եւ քահանայացաւ եւ պաշտեաց անդ։

ը. Ընկալաւ զձեռն քահանայութեան առաքելոցն Բիւզանդիա եւ ամենայն աշխարհն Թրակացւոց եւ որ շուրջ զնովաւ մինչեւ ցգետն մեծ որ որոշէ ընդ սահմանս Բարբարոսին ի Ղուկասայ առաքելոյ՝ որ շինեաց անդ եկեղեցի, պաշտեաց անդ ի հրամանատարութեան և յառաջնորդութեան իւրում, որ անդ։

թ. Ընկալաւ զձեռն քահանայութեան առաքելոց Ուռհա և աշխարհ որ շուրջ զնովաւ յամենայն կողմանց, եւ Ծոփա եւ Արաբ եւ ամենայն Հիւսիս եւ կողմանք որ զնովաւ եւ Հարաւ եւ ամենայն սահմանք աշխարհին Միջագետաց՝ յԱդդէէ առաքելոյ, որ էր յեւթանասուն եւ երկուց աշակերտաց, որ աշակերտեաց անդ եւ շինեաց անդ եկեղեցի եւ քահանայացաւ անդ եւ պաշտեաց անդ յառաջնորդութեան իւրում, որ անդ։

ժ. Ընկալան զաջ քահանայութեան առաքելոց ամենայն Պարսք եւ աշխարհք Հայոց եւ Մարաց եւ աշխարհք որ շուրջ զԲաբելոնիւ եւ Խուժաստան եւ Գէղք մինչեւ ցսահմանս Հնդկաց, ցԳոդ եւ Մագոդ, եւ դարձեալ ամենայն աշխարհք որ շուրջ զամենայն կողմամբքն, յԱգգէէ կերպասագործէ յաշակերտէ Ադդէի առաքելոյ։

ժա. Իսկ այլ ընկերք առաքելոցն չոգան ի հեռաւոր աշխարհս բարբարոսաց, եւ պաշտեցին անդ յառաջնորդութեան իւրեանց, եւ անդ եղեւ ելանել նոցա յաշխարհէս, իբրեւ յաջորդէին աշակերտք նոցա յետ նոցա մինչեւ ցայսօր, եւ փոփոխումն կամ յաւելուած ոչինչ եղեւ ի քարոզութիւն նոցա։

Իսկ Ղուկաս աւետարանիչ կալաւ զայս հոգաբարձութիւն եւ գրեաց զամենայն Առաքինութիւնս Գործոց Առաքելոց եւ զԿարգս եւ զԿանոնս պաշտաման քահանայութեան նոցա եւ թէ յո չոգաւ մի մի ի նոցանէ. արդ հոգաբարձութեամբ Ղուկաս զայս ամենայն եւ բազում ինչ առաւել քան զայս գրեաց եւ ետ ի ձեռս Պրիսկեայ եւ Ակիւղեայ աշակերտաց իւրոց. եւ սոքա յարեալ էին ի նա մինչեւ յաւր մահուան իւրոյ, որպէս յարեալ էին ի Պաւղոս՝ Տիմոթէոս եւ Երաստոս ի Լիստրայ, եւ Մնէոս աշակերտ առաջին առաքելոց, մինչեւ ել նա (Պօղոս) ի Հռովմ քաղաք, եւ եկաց ընդդէմ Տերտիղոսի հռետորի. եւ Ներոն-կայսր ետ գլխատել սրով զնա եւ զՍիմոն վէմ ի Հռովմ քաղաքի» (էջ 374—383)։

№ 3369 ձեռագրում այս վերջաբանը դրված է Կղեմեսի կանոնախմբից հետո (էջ 17ա—21բ) և կարծես վերաբերում է և՛ առաջին և՛ երկրորդ առաքելական կանոնախմբերին։ №№ 648, 3562 ձեռագրերում չի պահվել վերջաբանի «առաւել եւ ուրախ լինէին... որ գայր ի վերայ առաքելոցն» հատվածը (էջ 54, տող 2—4)։

Վերջաբանի այն մասը, որը վերաբերում է առաքյալների առաքելությանը, տարբեր երկրներ, № 659 ձեռագրում տարբեր է։ Այդ ցույց տալու համար դեմառդեմ կնչենք երկու բնագրերի հաջորդականությունը.

Կանոնագիրք	№ 659 ձեռագիր	Կանոնագիրք	№ 659 ձեռագիր
ա	զ	ը	բ (?)
բ	գ	(չունի)	ը
գ	թ	թ	ժ
դ	զ	ժ	ժա
ե	ա	ժա	ժբ
զ	ե	ժբ	ժգ
է	է		

Հենց այն հանգամանքը, որ առաքելությունը սկսվում է ոչ թե Հակոբ առաքյալի Երուսաղեմ և շրջակա երկրները կատարված ճանապարհորդությամբ, ինչպես ասորի բնագրում է և Կանոնագրքում, այլ Սիմոն առաքյալի Հռոմ և շրջակա երկրները գնալով, ցույց է տալիս, որ № 659 ձեռագրի գրիչ Մաղաքիան պետք է եղած լինի կաթոլիկ (հմմտ. նաև Կղեմեսի կանոնա-

խմբի և հոդվածի ծանոթագրության հետ), որովհետև № 659 ձեռագրի գրիչը նախապատվությունը տալիս է Հռոմին և ոչ թե Երուսաղեմին։ Բացի այդ, անհրաժեշտ է նշել ոչ միայն վերևում նշված հաջորդականության խախտումը, այլև բովանդակության տարբերությունը. օրինակ.

1. 59 էջի դ. հատվածում «ի Սիմոնէ Վիմէ»-ի փոխարեն № 659 ձեռագիրը ունի «ի Ղուկասէ աւետարանչէ» (էջ 25ա). իսկ վերջին «եւ եղեւ անդ մինչեւ ի ժամանակն յորում ել նա ի Հռոմ վասն Սիմոնի կախարդի» մասը չունի։

2. Հմմտ. «Ե. Ընկալաւ ձեռնադրութիւն քահանայութեան յառաքելոցն Քրիստոսի Եփեսոս եւ ամենայն Ասիայ եւ ամենայն աշխարհն Կորընթացւոց եւ Բիւզանդիայ եւ ամենայն որ շուրջ զնովաւ ի Յովհաննէ աւետարանչէ որ անկաւ զլանջաւքն տեառն եւ եկն Տիմոթէոս աշ[ա]կերան Պաւղոսի եւ յաջորդեցաւ փոխանակ նորա, շինեաց եկեղեցի յառաջնորդութեան իւրում եւ հաստատեաց ի նմա սեղան եւ կարգեաց քահանայս եւ պաշտաւնեայս» (№ 659, էջ 25 աբ.)։

3. Հմմտ. «Բ. ընկալաւ ձեռնադրութիւն քահանայութեան յառաքելոցն Քրիստոսի Թեսաղոնիկէ եւ Լիւրիկիայ եւ ամենայն աշխարհն Լիւրեկացւոց եւ որ շուրջ զնովաւ մինչեւ ցգետն մեծ որ կոչէ սահման ընդ բաբբարոսսն ի Մաթէոսէ աւետարանչէ. նա շինեաց անդ եկեղեցի եւ կարգեաց քահանայս եւ պաշտաւնեայս» (№ 659, էջ 24բ)։

4. Կանոնագիրքը չունի № 659 ձեռագրի այս մասը. «Ը. Ընկալաւ ձեռնադրութիւն քահանայութեան յառաքելոցն Քրիստոսի Երապաւղիս քաղաքն ի Փիլիպոսէ առաքելոյ եւ ի Բարդուղիմէոսէ առաքելոյ Լիկոնիայ եւ ամենայն աշխարհն որ շուրջ զնովաւ, զի նա եղեւ անդ գլուխ եւ առաջնորդ եւ հրամանատար եւ քարոզ. շինեաց եկեղեցի եւ հաստատեաց ի նմա սեղան եւ կարգեաց քահանայս եւ պաշտաւնեայս» (№ 659, էջ 26ա)։

5. Կանոնագրքի Թ. հատվածի վերջից № 659 ձեռագիրը շարունակվում է. «Եւ չարչարեցաւ նա ի Սանատրկոյ յարքայէ Հայոց եւ կատարեցաւ ի Հայս եւ դադարեաց քարոզութիւնն առ ժամանակ մի եւ յարոյց Աստուած փոխանակ նոցա զսուրբն Գրիգոր, որոյ բազում չարչարանս կրեալ ի Տրդատայ արքայէն Հայոց, եւ ընկեցեալ ի գուբ եւ անդ լինել ամս երեքտասան, պահեալ ի զաւրութենէն Աստուծոյ եւ ապա ի վերուստ հասեալ պատուհաս ի վերայ թագաւորին եւ ամենայն իշխանացն, որոց մոլեգնեալ ի դիւացն տանջէին մինչև հրամանաւն Աստուծոյ երթեալ հանին զԳրիգորիոս ի Վիրապէն. եւ ածեալ զնա՝ ի նմանէ գտանէին զբժշկութիւն եւ դառնային յաստուածպաշտութիւն։ Եւ ապա առեալ տարան զսուրբն ի հայրապետութիւն Հայոց աշխարհին, որոյ ընկալեալ զձեռնադրութիւն հայրապետութեան եւ հասեալ ի Հայս՝ եդ հիմունս եկեղեցւոյ, հաստատեաց սեղան, ձեռնադ[ր]եաց քահանայս եւ կարգեաց պաշտաւնեայս» (էջ 26բ—27ա)։

Մի քանի ձեռագրերում՝ №№ 649, 650, 651, 2964, 3369 չի պահվել վերջաբանի վերջին մասը. «Եւ կատարեն զյիշատակս նոցա մեծաւ պատուով... Եւ զմխիթարիչն եւ զառաջնորդն ամենայնի զսուրբ հոգին» (էջ 65, տող 10, էջ 66, տող 8)։

f ձեռագրում առաքելական կանոնախումբը ընդօրինակված է երկու անգամ. նախ՝ ձեռագրի 21ա—36բ էջերում, այստեղ պահվել են առաջաբանը, Ա, Բ, ԼԳ, հոդվածները և վերջաբանը, իսկ երկրորդ անգամ, այլ ձեռագրով, 37ա—48բ էջերում, ուր պահվել է ԺԴ հոդվածից մինչև վերջաբանը, վերջից դարձյալ թերի։ Համեմատությունը կատարեցինք երկու ընդօրինակությունների հետ, փոխադարձաբար լրացնելով եղած թերին։

ԿՂԵՄԵՍԻ ԿԱՄ ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԿԱՆՈՆԱԽՈՒՄԲ

Առաջին վերնագիր, էջ 67: *№ № 657, 659, 3369 ձեռագրերում չի պահվել այս վերնագիրը:*

Ցանկ էջ 67—75, հուն., էջ 8—12: *Վերևում նշված ձեռագրերում չի պահվել ցանկը:*

Պիտրայի հունարեն հրատարակությունը ևս ունի ցանկ (էջ 8—12), թեև այստեղ էլ հոդվածների վերնագրերը 85 են, ինչպես հայերենում, սակայն, թեթևակի համեմատությունն ցույց է տալիս, որ հայերեն ցանկը կազմված է հունարենից անկախ. մի երկու օրինակն էլ բավական է դրանում համոզվելու համար.

α'. περὶ χειροτονιων ἐπισκόπων.

β'. περὶ χειροτονιων πρεσβυτέρων καὶ διακονων.

γ'. περὶ ἱερέως γαλα, ἢ μελι ἢ σικερα ἡ ὀσπρια ἢ ζῶα τῷ θυσιαστηρίῳ προσαγοντος.

δ'. περὶ ὀπωρων οἴκοι πεμπομένων *(էջ 8):*

ա. Եպիսկոպոսների ձեռնադրության մասին։

բ. Երեցների և սարկավագների ձեռնադրության մասին։

գ. Քահանայի մասին, որը զոհասեղան է մատուցում (բերում) կաթ կամ մեղր կամ ոգելից ըմպելիներ կամ ընդեղեն կամ անասուններ։

դ. Պտուղները տուն ուղարկելու մասին։

Բացառությամբ առաջին վերնագրի, մնացած հոդվածների վերնագրերը բոլորովին տարբեր են։ Ի դեպ, մեր ձեռքի տակ գտնվող հունարեն բնագրի երկու այլ հրատարակություններ չունեն այս ցանկը (տես Σύνταγμα II, *էջ 1 և Լաուխերտի մոտ, էջ 7)։*

Y ձեռագրում ցանկի ԽԶ հոդվածի վերնագիրը բաժանված է երկու մասի. «ԽԶ. Վասն որք անգոսնեն զամուսնութիւն։

ԽԷ. Վասն զմսակերութիւն և որք զգինի ճաշակեն» (էջ 17բ)։

Ցանկի ԽԶ վերնագրում (տես վերևում, էջ 71) մի անճշտություն կա։ Ինչպես պարզվում է համապատասխան հոդվածի բովանդակությունից, բնագրի «ճաշակեն»-ի փոխարեն պետք է լինի «ոչ ճաշակեն»։ Ոչ մի ձեռագիր նման ընթերցում չունի, այդ պատճառով այն թողեցինք այնպես, ինչպես ձեռագրերում է։

Երկրորդ վերնագիր, էջ 75: *Հունարենի վերնագիրը շատ համառոտ է և տարբեր հայերենից.* Κανόνες ἐκκλησιαστικοί τῶν ἁγίων ἀποστόλων *(էջ 13), իսկ* Σύνταγμα*-ում* „Κανόνες τῶν ἁγίων καὶ πανσέπτων ἀποστόλων", (II, *էջ 1)։ Իսկ ձեռագրերից երկուսի այս վերնագիրը տարբեր է եղածից «Դարձեալ երկրորդ կանոն առաքելականի ի ձեռն Կղեմայ» (№ 3369, էջ 10ա) և «Հրամանք առաքելոցն ի ձեռն Կղեմայ, առաքելոյ հեթանոսաց, կանոնք եկեղեցականաց» (№ № 659, էջ 29բ, 657, էջ 95ա)։*

Հոդ. Բ. էջ 75: *№ 659 ձեռագրում այս հոդվածը այլ շարադասություն ունի. «Բ. Երեց ի միոջէ եպիսկոպոսէ, սարկաւագք և այլ ժառանգաւորքը» (էջ 29բ)։ Եթե այստեղ բայը ընկած չլիներ, ապա այն հունարենի տառացի թարգմանությունը կլիներ։*

Հոդ Դ, էջ 75 (հուն. հոդ. 3, էջ 13—14): *Լաուխերտի մոտ* μὴ ἐξὸν *բառերից սկսած դրված է առանձին հոդված։ № 659 ձեռագրում շարադասությունը մի փոքր այլ է. «Գ. Եթէ ոք եպիսկոպոս կամ երէց* (վերջին բառն ավելացրել են ընդօրինակելուց հետո—*Վ. Հ.) արտաքոյ տեառն հրամանին ի պատարագ կամ ի սեղան մեղր կամ կաթն կամ փոխանակ գինւոյ այլ ինչ անպատեհ իրս, կամ հաւս կամ կենդանի ինչ կամ ունդս արտաքոյ հրամանին բերեալ մատուցէ՝ լուծեալ լիցի ի քահանայութենէն։ Եւ ի դէպ ժամանակի բաց ի նոր հասկաց, այսինքն՝ եղի կամ խաղող միայն, այլ ոչ այլ ինչ իշխել մատուցանել առ սեղանն, իսկ ձէթ յաշտանակն սուրբ և խունկ ի ժամու պատարագին» (էջ 29բ, համա. № 657, էջ 95բ)։*

Հոդ. Դ, էջ 75—76: *№ № 657, 659 ձեռագրերում այս հոդվածը միացված է նախորդին։*

Հոդ. Ե, էջ 76 (հուն. հոդ. 5, էջ 14)։ Հունարենի ἐπίσκοπος բառը հայերենում չի պահվել, թեև № 657 և 659 ձեռագրերն ունեն այն (էջ 95բ. 30ա)։ Այս կապակցությամբ Ն. Մելիք-Թանգյանը գրում է. «Կանոնները (Կղեմեսի—Վ. Հ.) գրուած կամ թարգմանուած են այն ժամանակ, երբ եպիսկոպոսական ամուսնութիւնը բոլորովին վերացած էր հայոց մէջ կամ թե չէ վերջին արտագրողներն են հանել» («Հայոց եկեղեցական իրաւունքը», Ա գիրք, էջ 86—87)։

№ 657 ձեռագրում մինչև Ե հոդվածը՝ Դ համարի տակ նշված է. «Դ. Յաղագս ոչ հանելոյ եպիսկոպոսի կամ իրիցու զկին իւր» (էջ 95բ), իբր Ե հոդվածի վերնագիր, իսկ այստեղ դարձել է առանձին հոդված, բայց անիմաստ։ Իսկ № 3369 ձեռագրում բնագրի «զկին» բառի փոխարեն սխալմամբ գրել են «զկնի» (էջ 10բ)։

Հոդ. Ը, էջ 76—77 (հուն. հոդ. 8, էջ 14—15)։ Հունարենի „ἢ ἐκ τοῦ καταλόγου ἱερατικοῦ προσφορᾶς γενομένης. μὴ μεταλάβοι" հատվածի թարգմանությունը Կանոնագրքում ստացել է «որ ժողովոց ոչ հաղորդեսցի» ձևը։ № № 657 (էջ 95բ), 659 (էջ 30ա) ձեռագրերում եղածն ավելի մոտ է հունարենին. «այլ ոք ի քահանայական կարգէն ժողովելոց ոչ հաղորդեսցի»։

Հոդ. Ժ, էջ 77։ № 659 ձեռագրում բովանդակությունը թեև նույնն է, բայց շարադասությամբ տարբերվում է. «Թ. Եթէ ոք ոչ իցէ արժանի հաղորդութեան, եթէ ի տան անգամ հաղորդակից լիցի նմա՝ և սա ի բաց որոշեսցի» (էջ 30բ)։

№ № 648, 3369 ձեռագրերում Ժ հոդված գրված է ԺԱ հոդվածի տեղը և ընդհակառակը։

Հոդ. ԺԱ, էջ 77։ Երկու ձեռագրերում տարբերությունը շարադասության մեջ է. «Ժ. Եթէ ոք ընդ լուծելոյ ի քահանայութենէն այլ ոք ժառանգաւոր իբրև ընդ քահանայի աղաւթակից լիցի և նա ևս ի բաց լուծցի» (№ № 659, էջ 30բ, 657, էջ 95բ)։

Հոդ. ԺԲ, էջ 77 (հուն. հոդ. 12—13, էջ 15—16)։ Հայերենում հունարենի երկու հոդվածները միացրել են միմյանց, հավանաբար նկատի ունենալով, որ հուն. 13-րդ հոդվածը կազմում է 12-ոդի շարունակությունը։ Լաուխերտի մոտ այս երկու հոդվածները ևս միացված են։ Կանոնագրքում չի պահվել հուն.-ի ἢ λαϊκὸς բառը։ «Թէպէտ եւ էր ընդունելի» (էջ 77, տող 12) բառերից սկսվում է հուն.-ի 13-րդ հոդվածը։ Մինչդեռ երկու այլ ձեռագրերում եղածն ավելի մոտ է հունարենին. «ԺԱ. Եթէ ոք ժառանգաւոր կամ ժողովրդական ի բաց որոշեալ և յետոյ ընկալեալ և երթեալ յայլ քաղաք ընկալեալ եղև առանց ընծայական գրոց՝ ի բաց որոշեսցին որք ընկալանն և որ ընկալեալն եղև։ Իսկ եթէ ընդ բանիւ որոշմամբ էր՝ առաւել ևս դիցի ի վերայ նորա որոշումն, որպէս ստոյ և պատրողի զեկեղեցի Աստուծոյ» (№ № 659, էջ 30բ—31ա, 657, էջ 95բ—96ա)։

Հոդ. ԺԳ, էջ 77—78 (հուն. հոդ. 14, էջ 16)։ Կանոնագրքի ունեցածն ընդհանուր առմամբ ճիշտ է արտահայտում հունարենի միտքը, մասնավորապես հուն.-ի վերջին մասը՝ „τοῖς ἐκεῖσε λόγῳ τῆς (m. Συν., II. L., չիք τῆς) εὐσεβείας συμβάλλεσθαι, καὶ τοῦτο δὲ οὐκ ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ κρίσει πολλῶν ἐπισκόπων καὶ παρακλήσει μεγίστῃ" Կանոնագրքում խիստ համառոտ է՝ «որք անդն են... աղաչանաւք մեծաւք»։ Հուն.-ի այս հոդվածը համեմատաբար լավ է պահպանվել № № 659, 657 ձեռագրերում. «ԺԲ. Եպիսկոպոսի ումեք մի՛ եղիցի արժանաւոր թողուլ զիւր բնակութիւն եւ դայլոյ իշխանութիւն երթալ ունել. թէպէտ եւ ի բազմաց հարկաւորեալ լիցի, բայց եթէ իրաւացի ինչ պատճառք հարկեցուցանեն զնա զայս առնել, որպէս զի ավելի աւգտութիւն ինչ կարել առնել նմա. այնոցիկ որ երթան ի հոգևոր բըս բարէպաշտութեան. եւ սակայն զայս ոչ յինքենէ, այլ մեծապէս աղաչանաւք» (էջ 31ա, էջ 96ա)։

Հոդ. ԺԴ, էջ 78 (հուն. հոդ. 15—16, էջ 16)։ Հայերենում հունարենի երկու հոդվածները միացրել են միմյանց, նկատի ունենալով, որ հուն.-ի 16-րդ հոդվածը հանդիսանում է 15-րդի շարունակությունը։ «Ապա եթէ եպիսկոպոս» բառերից (էջ 78, տող 11) սկսվում է հուն.-ի 16-րդ հոդվածը։

№ № 659, 657 ձեռագրերում այս հոդվածը համապատասխանում է Կանոնագրքում եղածին, բայց ունեն առանձին բառերի թարգմանական տարբերություններ. հուն. „παροικία" բառը Կանոնագրքի բնագրում հանդիպում ենք երկու անգամ «պանդխտութիւնն» և «պանդխտութեան» ձևով, իսկ այս ձեռագրերում՝ «բնակութիւն» ձևով. այդ պատճառով էլ, որպես բանասիրական հետաքրքրության առարկա, № 659 ձեռագրից բերում ենք այդ հոդվածը ամբողջությամբ. «ԺԳ. Եթէ ոք երէց կամ սարկաւագ կամ բնաւ իսկ ի քահանայական կարգէ ի բաց ընկեցեալ զիւր բնակութիւնն, յայլ տեղիս երթիցէ եւ բոլորովին անտի փոխեալ օրջեսցի յայլոյ բնակութիւն՝ առանց իւրոյ եպիսկոպոսին, զայնպիսին հրամայեմք ոչ եւս իշխել պաշտել զքահանայութիւնն, մանաւանդ կոչեցեալ զնա իւրոյ եպիսկոպոսին՝ դառնալ յիւր տեղի և ոչ լուաւ, իբրեւ զժողովրդական հաղորդեսցի ընդ նոսա

ուր չոգաւն: Իսկ եթե եպիսկոպոս ուր է առ ոչինչ համարեսցի, զի ի վերայ որոշել նոցա պատուհաս եւ ընկալցի զնոսա ի վիճակ պաշտաման, ի բաց որեշեսցի եւ նա իբրեւ զվարդապետն անկարգութեամբ» (էջ 31ա, հմմ. № 657, էջ 96ա):

Հոդ. ԺԵ, էջ 79, (հուն. հոդ. 17, էջ 16—17): Բնագրի «յետ մկրտութեանն» համապատասխանում է հունարենի „μετα το βαπτισμα"-ին, մինչդեռ №№ 659, 657 ձեռագրերում այդ բառն աղճատվել և դարձել է «յերկմտութեանն» (էջ 31բ, էջ 96ա):

Հոդ. ԺԶ, էջ 79 (հուն. հոդ. 18, էջ 17): Հունարենի „η των επι σκηνής" հատվածը հայերենում չի պահվել: Ե ձեռագրում այս հոդվածը գրված է Ի և ԻԱ հոդվածների միջև:

Հոդ. ԺԷ, էջ 79: Հմմտ. №№ 659, 657 ձեռագրերում եղածը. «ԺԶ. Որ երկուս քորս կանայս էառ կամ զքեռորդի, ոչ կարէ գալ ի վիճակ քահանայութեան» (էջ 32ա, էջ 96ա):

Հոդ. ԺԸ, էջ 79: Հմմտ. №№ 659, 657 ձեռագրերում եղածը. «ԺԷ. Եթե միջնորդաւք ոք վիճակեսցի ի քահանայութիւն՝ ի բաց լուծեալ եղիցի» (էջ 32ա, էջ 96ա):

Հոդ. ԺԹ, էջ 79. Հմմտ. №№ 659, 657 ձեռագրերում եղածը. «ԺԸ. Ներքինի թէ ի մարդկան բռնութենէ եղեւ կամ ի հալածանս կարեցան արականքն կամ ի բնէ նոյնպէս ծնեալ եղեւ եւ արժանի իցէ վարուց լաւաց՝ եղիցի եպիսկոպոս» (էջ 32ա, էջ 96ա):

Հոդ. Ի, էջ 79 (հուն. հոդ. 22, էջ 17): Հմմտ. №№ 659, 657 ձեռագրերում եղածը. «ԺԹ. Որ ոք զինքն կրճատեաց՝ ոչ եղիցի քահանայ, զի անձնասպան է եւ Աստուծոյ արարածոյն թշնամի» (էջ 32ա, էջ 96ա):

Հոդ. ԻԳ, էջ 80: № 3369 ձեռագրում բացակայում է «զերիս ամս» հատվածը (էջ 11բ):

Հոդ. ԻԳ, էջ 80 (հուն. հոդ. 25, էջ 18): Հուն.-ի վերջին հատվածը Լաուխերտի մոտ գրված է որպես առանձին հոդված, որը նաև ընդարձակ է՝ „Ὁμοίως δε οι λοιποι κληρικοι τη αυτη αιρεσει υποκεισθωσαν". Տարբեր է միայն № 659 ձեռագրում եղածի վերջին մասը՝ «նմանապէս եւ ամենայն վիճակեալք ի պաշտաւն ժառանգութեան» (էջ32բ), իսկ սրան համապատասխան Կանոնագրքում եղածը № 657 ձեռագիրը չունի (էջ 96բ):

Հոդ. ԻԴ, էջ 80: № 659 ձեռագրում շարադասությունը տարբեր է. «ԻԳ. Որք եկեալ են ի վիճակն չեւ եւս ամուսնացեալք՝ հրամայեմք ամուսնանալ զգրակարդացս միայն եւ զսաղմոսողսն» (էջ 32բ): № 3369 ձեռագրում այս հոդվածը վերջից շարունակվում է. «Սաղմոսասացս մեան, ապա թէ չեն ամուսնանալ՝ լիցին եպիսկոպոս եւ կամ ժառանգաւոր» (էջ 11բ): Իսկ № 657 ձեռագրում չեն պահվել ԻԴ—ԽԷ հոդվածները:

Հոդ. ԻԵ, էջ 81 (հուն. հոդ. 27, էջ 18): Հուն.-ի αδικησαντας (անարդար վերաբերվողներին) բառը թարգմանված է «զկռուողս»:

№ 659 ձեռագրում սույն հոդվածն այսպես է. «ԻԴ. Եպիսկոպոս կամ երէց կամ սարկաւագ թէ հարկանելով զհաւատացեալս մեղուցեալս կամ զանհաւատս ապիրատս, այսպէս կամեսցի երկեցուցանել, լուծանել զնոսա հրամայեմ, քանզի ոչ ուրուք զայս տէրն ուսոյց, այլ զնորին հակառակն, ինքն տանջեցաւ՝ այլ ոչ զոք եհար, թշնամանեցաւ եւ ոչ փոխարէն թշնամանեաց, չարչարեցաւ եւ ոչ սպառնացաւ» (էջ 32բ): Իսկ այս հոդվածի սկզբի «Զեպիսկոպոս եւ զերէց... լուծանել հրամայեմք» հատվածի փոխարեն № 3369 ձեռագիրը ունի «Եպիսկոպոս կամ քահանայ եւ կամ սարկաւագ հարկանօղսն կամ զանհաւատսն զկուռս եւ ի ձեռս այսոցիկ կեցուցանել հրամայեցաք» (էջ 11բ—12ա):

Հոդ. ԻԶ, էջ 81: Հմմտ. № 659 ձեռագրում եղածը «ԻԵ. Եպիսկոպոս կամ երէց կամ սարկաւագ լուծաւ արդարապէս յաղագս յայտնի ըստգտանաց եւ իշխեսցեն յանդիմանել եւ մերձենալ ի նոյնպիսում, զոր երբեմն ընձեռեալ էր նմա ի սպասաւորութիւն պաշտաման, սա ամենեւին արտաքս հատեալ ընկեցեալ լիցի յեկեղեցոյն» (էջ 33ա):

Հոդ. ԻԷ, էջ 82: Հմմտ. № 659 ձեռագրում եղածի սկիզբը. «ԻԶ. Եթե ոք եպիսկոպոս ի ձեռն ընչից այս պատուոյ հասանել կարաց...» (էջ 33ա):

Հոդ. ԻԸ, էջ 82: Հմմտ. № 659 ձեռագրում եղածը. «ԻԷ. Եթե ոք եպիսկոպոս զինուորական իշխանաւք վարեցեալ բռնութեամբ կալաւ զեկեղեցի՝ լուծցի եւ ի բաց որոշեսցի եւ ամենեքին որք հաղորդին ընդ նմա» (էջ 33ա): № 3369 ձեռագրում «բուռն» բառի փոխարեն սխալմամբ գրված է. «րեռն» (էջ 12ա). հմմտ. հունարենը՝ εγχρατης:

Հոդ. ԻԹ, էջ. 82—83: Ահա № 659 ձեռագրում եղածը. «ԻԸ. Եթե ոք երէց արհամարհեսցէ զիւր եպիսկոպոս եւ առանձինն ժողովս արասցէ եւ սեղան կանգնեսցէ, ոչ ինչ կարացեալ գտանել զեպիսկոպոսն ի բարէպաշտութեան եւ յարդարութեան ի բաց լուծցի, իբրեւ զիշխանութիւն սիրող, քանզի բռնաւոր է: Եւ այլ վիճակեալք որ ընդ նոսա միաբանեսցին՝ այսոքիկ յետ միանգամ եւ երկիցս և երիցս եպիսկոպոսին աղաչելոյ եղիցի նզովեալ» (էջ 33բ. վերջին բառն ավելացրել են ուրիշները):

Հոդ. Լ, էջ 83: *Հմմտ. № 659 ձեռագրում եղածը. «ԻԹ. Եթե երէց կամ սարկաւագ յիւր եպիսկոպոսէն ընդ բանիւ եղեւ որոշել զնա, ոչ եղիցի իրաւացի յայլմէ եպիսկոպոսէ ընդունել, այլ յայնմանէ որոշեաց զնա, բայց թե մեռանել դէպ լիցի՝ որոշեաց եպիսկոպոսն» (էջ 33բ):*

Հոդ. ԼԱ, 83 : *Հմմտ. № 659 ձեռագրում եղածը. «Լ. Ոչ զոք յաւտարաց եպիսկոպոսաց կամ երիցանց կամ սարկաւագաց առանց ընծայական թղթոյ արժանի առնել ընդունել, եւ թէպէտ եւ ունիցին թուղթ, սակայն քննիցին, զի թէ գացին քարոզք բարէպաշտութեան՝ ընկալեալք եղիցին. ապա եթե ոչ զպէտս նոցա տալով զի հաղորդութիւն մի՛ ընկալցին, քանզի բազում ինչ եւ խաբեութեամբ լինի» (էջ 33բ—34ա):*

Հոդ. ԼԲ, էջ 83—84: *Հմմտ. № 659 ձեռագրում եղածը «ԼԱ. Զեպիսկոպոսունս գիտել պարտ է զգաւառին առաջին եւ համարել զնա իբրեւ զգլխաւոր եւ ոչ ինչ աւելի գործել առանց նորա գիտութեանն իրաւացի, եւ գաւառին որ ընդ ձեռամբ նորա. այլեւ ոչ նա առանց նոցա կամաց, այսինքն է եպիսկոպոսացն արասցէ ինչ, զի այսպէս եղիցի միակամութիւն և փառաւորեսցի Աստուած ի ձեռն Յիսուսի եւ Հոգւոյն սրբոյ» (էջ 34ա):*

Հոդ. ԼԳ, էջ 84: *Հմմտ. № 659 ձեռագրում եղածը. «ԼԲ. Եպիսկոպոս մի՛ իշխեսցէ արտաքոյ իւրոյ սահմանաց ձեռնադրութիւնս առնել ի քաղաքս եւ ի գաւառս, որք ոչ են ընդ նորա իշխանութեամբ. իսկ եթե յանդգնեսցի արարեալ զայս առանց կամաց որ քաղաքաց եւ գիւղից եւ գաւառին իշխեսցէ՝ լուծեալ եղիցի» (էջ 34աբ):*

Հոդ. ԼԴ, էջ 84: *Հմմտ. № 659 ձեռագրում եղածը. «ԼԳ. Եթե ոք ձեռնադրեալ եպիսկոպոս ոչ առցէ յանձն զպաշտաւնն եւ զհոգս ժողովրդեանն ընձեռեց[ել]ոյ նմա՝ որոշեալ եղիցի մինչեւ յանձն առցէ. նմանապէս կամ երէց կամ սարկաւագ: Իսկ եթէ չոգաւ եւ ոչ ընկալան՝ չեղեւ ինքն պատճառ, այլ ժողովրդոյն չարութիւն, նա եպիսկոպոս եղիցի. բայց վիճակեալք քաղաքին որոշեսցին, զի այնպիսի անհնազանդ ժողովրդեան խրատիչք ոչ եղեն» (էջ 34բ):*

Հոդ. ԼԵ, էջ 84—85 (հուն. հոդ. 37, էջ 21): *Հունարենի վերջին* δεύτερον δὲ ὑπερβερεταίου δωδεκάτῃ *հատվածի դիմաց հայերենը ունի «Եւ երկրորդն՝ յաշնան»:* ὑπερβερεταῖος *ամիսը, համաձայն Ֆ. Գինցելի, մակեդոնական, եփեսական և մի քանի այլ վայրերի տոմարի վերջին ամիսն է և տևում է օգոստոսի 24-ից մինչև սեպտեմբերի 22-ը (տես* F. Ginzel, Handbuch der mathematischen und technischen chronologie, Leipzig, 1914, III Band, S. 1, 19—20): *Զոնարասը և Բալսամոնը իրենց մեկնություններում* ὑπερβερεταῖος*-ը նույնացնում են հոկտեմբերի հետ: Բալսամոնը գրում է.* „ὑπερβερεταῖος δὲ ὁ 'Οκτώβριος 'εστι μήν". *Հմմտ. նաև Զոնարասի կարծիքը* „ἤγουν τὸν 'Οκτώβριον· οὗτος γὰρ ὁ ὑπερβερεταῖος" (Σύνταγμα. II, *էջ 51, 125): Նշանակում է* ὑπερβερεταίου δωδεκάτῃ*-ն պետք է թարգմանել «հոկտեմբերի 12-ին»: Այդպես թարգմանել է Նիկոդիմը (տես* Правила (κανόνες) православной церквы, т. 1, СПб, 1911, стр. 101): *Տարին երկու ժողով լինելու մասին տես նաև Նիկիայի Ե և Անտիոքի Ի կանոններում և սրանց համապատասխան ծանոթագրություններում:*

№ 659 ձեռագրում եղածը մի փոքր այլ է- «ԼԴ. Երկիցս ի տարւոջ ժողով լիցի եւ քննութիւնս արասցեն առ միմեանս կարգաց բարէպաշտութեան եւ զպատահեալ ընդդիմութիւնս եկեղեցականս լուծցեն, միանգամ ի չորրորդում շաբաթուն Պենտեկոստէին, իսկ երկրորդ անգամ ի հոռի ամսեան որ աւր ԺԷ» (էջ 34բ): Վերջին այս տվյալը հմմտ. Անտիոքի Ի կանոնի տվյալի հետ: Արդյո՞ք «ի հոռի... աւր ԺԷ»-ն առաջ չի եկել «Ժ-րդ ի հոռմի ամսոյ»-ից՝ սխալ կամ անուշադիր ընդօրինակելիս:

Հոդ. ԼԶ, էջ 85: *Հմմտ. № 659 ձեռագրում եղածը. «ԼԵ. Ամենայն եկեղեցական իրաց եպիսկոպոսն հոգ տարցի եւ խնամակալ եղիցի իբրեւ առաջի աչաց Աստուծոյ, եւ մի՛ եղիցի նմա իրաւացի զողանալ ինչ յայնցանէ եւ կամ ազգականաց զԱստուծոյն շնորհել. իսկ եթե աղքատք իցեն, տացէ ինչ, այլ ոչ պատճառաւ նոցա զեկեղեցականսն վաճառել» (էջ 35ա): № 3369 ձեռագրում «աւցտել»-ի փոխարեն սխալմամբ գրված է «օրհնել» (էջ 13ա):*

Հոդ. ԼԷ, էջ 85: *№ 659 ձեռագրում այս հոդվածի վերջին մասը այսպես է. «քանզի նա է որում հաւատացեալ է զժողովուրդն Տեառն եւ վասն ոգւոց նոցա բան պահանջեալ լինի» (էջ 35ա):*

Հոդ. ԼԸ, էջ 85—86 (հուն. հոդ. 40, էջ 21—22): *Հունարենի* „κυριακά" *(տերունական) բառը հայերենում գրված է «եկեղեցւոյն» ձևով: Ուզում է ասել եպիսկոպոսի անձնական ունեցածը և եկեղեցու ունեցածը պետք չէ շփոթել: Հմմտ. № 659 ձեռագրում եղածը. «ԼԷ. Եղիցի յայտնեալ եպիսկոպոսին իրք, եթե կայցէ իրք ինչ առանձինն, եւ եկեղեցականքն*

յայտնի, զի իշխանութիւն կալցի եպիսկոպոսի վախճանելն իւրում, որո՛ց կամեսցի եւ ո՛ւմ կամեսցի թողուլ. եւ մի պատճառաւ եկեղեցական իրաց զրկեալ լինիցի յիւրոց եպիսկոպոսին, զի թերեւս կին եւ որդիս ունիցի առ ազգականս կամ ծառայս: Քանզի իրաւացի է այս առաջի Աստուծոյ եւ մարդկան, որպէս զի մի՛ եկեղեցին վնասեսցի անգիտութեամբ եպիսկոպոսին իրաց: Եւ մի՛ եպիսկոպոսն կամ ազգականք իւր պատճառաւ եկեղեցւոյն յիւրեանց իրացն զրկեալ եղիցին և կամ ի նեղութիւն ինչ արկանել իւրոց ազգականաց և մահ նորա հայհոյութիւն կրեսցէ» (էջ 35աբ): № 3369 ձեռագրում չի պահվել կանոնագրքի «Վնաս ինչ կրել... իւր պատճառանաւ ք եկեղեցւոյն» հատվածը (էջ 13ա):

Հոդ. ԼԹ, էջ 86–87: *Հմմտ. № 659 ձեռագրում եղածը. «ԼԸ. Հրամայեմք եպիսկոպոսին իշխանութիւն ունել եկեղեցական իրաց. քանզի թէ զպատուական ոգիս մարդկան հաւատալի է նոցա, որչափ եւս առաւել զապականելի իրս ի նոսա թողուլ. որպէս զի նորա իշխանութեամբ եւ խնամակալութեամբ ամենայն ծախեսցի կարաւտելոց ի ձեռն երիցանց եւ սարկաւագաց բաժանել հանդերձ Աստուծոյ երկիւղիւն եւ ամենայն զգուշութեամբ կցորդութիւն կալցի եւ ինքն թէպէտ ինչս ունիցի հարկաւորս վասն աւտարաց եղբարց ընդունելութեան, որպէս զի ոչ միով աւրինակաւ կարաւտութիւն լինել նոցա. քանզի աւրէնք Աստուծոյ հրամայեցին, որք սեղանոյն պաշտաւնեայքն են, ի սեղանոյն անտի վայելեն: Քանզի և ոչ զինուորն յիւրոց թոշակացն զէն պատերազմի պատրաստէ» (էջ 35բ—36ա):*

Հոդ. Խ, էջ 87 (հուն. հոդ. 42, էջ 23): *Հմմտ. № 659 ձեռագրում եղածը. «ԼԹ. Եպիսկոպոս կամ երէց կամ սարկաւագ թէ տապեղուլանց եւ արբեցութեանց պատրաստեսցեն՝ կա՛մ դադարեսցեն յիրացն կա՛մ լուծցին» (էջ 36ա): Ինչպես այս, այնպես էլ մյուս հոդվածներում № 659 ձեռագրից մեջբերվածները մեկ անգամ ևս ցույց են տալիս, որ սրանք ավելի պարզեցված են: Օրինակ հուն. „κύβοις" բառը, այստեղ հանդիպում ենք լատինացված ձևով «տապեղուլանց»* tabul—*տաբեղ=տախտակ: Իսկ № 3369 ձեռագիրը չունի կանոնագրքի «քուէից» բառը (էջ 13բ):*

Հոդ. ԽԱ, էջ 87: *Հմմտ. № 659 ձեռագրում եղածը. «Խ. Սարկաւագաց եւ կէսսարկաւագաց եւ գրակարդացո[ղ]ք և սաղմոսողոք, նմանապէս վարել կամ դադարեսցին կամ ի բաց որոշեսցին: Նոյն աւրինակ եւ ժողովրդականն» (էջ 36ա): № 3369 ձեռագրում բնագրի «սաղմոսերգաց»-ի փոխարեն կարդում ենք «երգեցողաց» (էջ 13բ):* a *ձեռագրում այս հոդվածը, թերևս սխալմամբ, կրկնված է նաև 38բ—39ա էջերում:*

Հոդ. ԽԲ, էջ 87. *Հմմտ. № 659 ձեռագրում եղածը. «ԽԱ. Եպիսկոպոս կամ երէց կամ սարկաւագ թէ վաշխս պահանջեսցեն կամ տոկոսիս ի փոխառուացն՝ կա՛մ դադարեսցեն կա՛մ ի բաց լուծցին» (էջ 36բ):*

Հոդ. ԽԳ, էջ 87: *Հմմտ. № 659 ձեռագրում եղածը. «ԽԲ. Եպիսկոպոս կամ երէց կամ սարկաւագ եթէ ընդ հրեսիոտս, այսինքն ընդ թերահաւատս աղաւթակիցք միայն եղեալք՝ ի բաց որոշեսցին, ապա թէեւ զնոսա յորդորեսցին աղաւթս կատարել իբրեւ վիճակելոց՝ լուծցին ի քահանայութենէ» (էջ 36բ):*

b *ձեռագրում այս հոդվածը դրված է սույն կանոնախմբի ԽԴ և ԽԵ հոդվածների միջև:*

Հոդ. ԽԴ, էջ 87—88 (հուն. հոդ. 46, էջ 23): *Հունարենը իրավամբ չունի «կամ սարկաւագ» բառերը: Հմմտ. № 659 ձեռագրի սկզբի մասը, որը մի փոքր ընդարձակ է. «ԽԳ. Եպիսկոպոս կամ երէց կամ սարկաւագ թէ զհերետիկոսաց մկրտութիւնն ընկալցին կամ զպատարագ կամ զընծայ՝ լուծանել հրամայեմք» (էջ 36բ):*

Հոդ. ԽԵ, էջ 88: *№ 3369 ձեռագրում այս հոդվածը դրված է սույն կանոնախմբի ԽԸ և ԽԹ հոդվածների միջև:*

Հոդ. ԽԶ, էջ 89: *№ 659 ձեռագրում հոդվածի վերջին մասն է տարբեր. «այլ հայհոյելով և բամբասելով զարարածս՝ կա՛մ ուղղեսցէ զինքն կա՛մ ի բաց լուծցի եւ յեկեղեցւոյ արտաքս ընկեսցի. նմանապէս եւ ժողովրդականն» (էջ 37ա): № 3369 ձեռագրում չի պահվել այս հոդվածի «մոռացեալ թէ ամենայն... արու եւ էգ» հատվածը:*

Հոդ. ԽԸ, էջ 89 (հուն. հոդ. 53, էջ 26): *Հայերենի «գինւոյ լուծցի» բառերի միջև հունարենը ունի* „βδελυσσόμενος καὶ οὐ δι᾽ ἄσκησιν„ *հատվածը:*

Հմմտ. № № 659, 657 ձեռագրերում եղածը. «ԽԷ. Եթէ ոք եպիսկոպոս կամ երէց կամ սարկաւագ յաւուրս տաւնից ոչ ճաշակէ ի մսոյ եւ ի գինւոյ՝ ի բաց լուծցի, իբրեւ խաւարեալ խղճի մտաւք. եւ պատճառք գայթակղութեան բազմաց եղեալ» (էջ 37բ, էջ 96բ):

Հոդ. Ծ, էջ 89 (հուն. հոդ, 55, էջ 27): *Հայերենի «անիրաւաբար» բառը հունարենը չունի. մինչդեռ հունարենի մի այլ հոդվածում՝ 84 (հայերենը՝ ՀԸ) նշված է* παρὰ τὸ δίκαιον

(անիրավարար)։ Թեև մի քանի ձեռագրերում «անիրաւարար»-ի փոխարեն հանդիպում ենք «իրաւարար» (№ № 648, էջ 157ա, 3369, էջ 14ա, 3562, էջ 254ա)։

Հոդ. ԾԲ, էջ 89 (հուն. հոդ. 57, էջ 27)։ *Հուն.-ի* „ἢ τὸν τῆς θύσεως πεπληρωμένον χλευάσει“ *հատվածի դիմաց Կանոնագրքում կարդում ենք «կամ զդէմոն ֆռասեալ այպանեսցէ», որը սակայն, տարբեր բան է։*

№ № 659, 657 ձեռագրերում տարբեր է հոդվածի երկրորդ մասը. «կամ զդէմոն ասել՝ այպանեսցէ եւ նշաւակեսցէ եւ պատրեսցէ՝ ի բաց որոշեսցի. նմանապէս եւ ժողովրդականն» (էջ 37բ—38ա, էջ 96բ)։ № 3562 ձեռագրում բացակայում է «որոշեսցի նմանապէս եւ ժողովրդականքն» հատվածը (էջ 254ա)։ Իսկ № 3369 ձեռագրում այս հոդվածը սկսվում է այսպես. «Եպիսկոպոս կամ քահանայ եւ կամ սարկաւագ անփոյթ» և այլն (էջ 14բ)։

Հոդ. ԾԳ, էջ 89 (հուն. հոդ. 58, էջ 27)։ *Հուն.-ի վերջին* „ἐπιμένων δὲ τῇ ῥαθυμίᾳ“ *հատվածը Կանոնագրքում թարգմանված է. «ապա եթէ յամառեսցի չածել ուղղութիւն» ձևով, որը լրիվ չի արտահայտում հունարենի միտքը։ Հմմտ. № № 659, 657 ձեռագրերում եղածը. «ԾԲ. Եպիսկոպոս կամ երէց անփոյթ առնելով զժառանգաւորսն խրատել եւ զժողովրդականսն առ ի բարէպաշտութիւն՝ ի բաց որոշեսցի. իսկ եթե ի նմին յուղղութեան կացցեն՝ լուծեալ լիցին» (էջ 38ա, էջ 96բ)։*

Հոդ. ԾԻ, էջ 90 (հուն. հոդ. 59, էջ 27)։ *Հունարենի* ἐπιμένων δὲ καθαιρείσθω *հատվածը բացակայում է հայերենում։ Վերջինս պետք է լինի «որոշեսցի իբրեւ» բառերի միջև։*

Հմմտ. № № 659, 657 ձեռագրերում եղածը. «Եթե ոք եպիսկոպոս կամ երէց կարաւտելոց ի պիտոյից ուրուք վիճակելոցն ոչ լցցէ զկարաւտութիւնն, ի բաց որոշեսցի, որպէս սպանաւղ եղեալ եղբաւր իւրոյ» (էջ 38ա, էջ 96բ)։ № 3369 ձեռագրում այս հոդվածը սկըսվում է այսպես. «Եթէ ոք եպիսկոպոս կամ երէց եւ կամ սարկաւագ ի ժառանգաւորաց» և այլն (էջ 14բ)։

Հոդ. ԾԵ, էջ 90 (հուն. հոդ. 60, էջ 27)։ *Հայերենը բառացի համապատասխանում է հունարենին, միայն վերջինիս* „καὶ τοῦ κλήρου“ *հատվածը, որը պետք է լիներ «ժողովրդոց լուծցի» բառերի միջև, հայերենում չի պահվել։*

№ № 659, 657 ձեռագրերում այս հոդվածը բավական ընդարձակ է. «Եթե ոք զսուտ (sic) *անուն վերադրէ անգ, այսինքն ծածուկ կոչին իբրեւ զսուրբ եւ զուղիղ գրեն, համարձակ յեկեղեցւոյն ընթերցցե առ ի ֆռաս ժողովրդեանն՝ լուծեալ լուծցին» (էջ 38ա, էջ 96բ)։*

Հոդ. ԾԶ, էջ 90։ *Հմմտ. № № 659, 657 ձեռագրերում եղածը. «ԾԵ. Եթե ամբաստանութիւն եղիցի զհաւատացելոյ ումեքէ պոռնկութեան եւ կամ շնութեան կամ այլոյ ինչ անպատեհ եւ հրաժարական գործոյ եւ հանդիմանեալ գտցի ի ժառանգութիւն՝ վիճակի եկեղեցւոյ ի սպասաւորութեան ոչ լիցի արժանի յառաջ գալ» (էջ 38բ, էջ 96բ)։*

Հոդ. ԾԷ, էջ 90 (հուն. հոդ. 62, էջ 28)։ *Հունարենի* ἀρνήσηται *բառը հայերենում թարգմանված է. «կորուսցի»։ Հայերեն «կորուսցի» նշանակում է* բեքվի, ծռվի, *մինչդեռ հունարենում ունենք* ἀρνήσηται, *այսինքն* մերժի, հրաժարվի, ուրանա. *Հենց այդպես է գրված № № 659, 657 ձեռագրերում, «ուրասցի զանուն Քրիստոսի» (էջ 38բ, էջ 97ա)։ Հունարենը չունի նաև «լուծցի և» բառերը։ Հոդվածի վերջում հունարենի մի հատվածը* „μετανοήσας δέ, ὡς λαϊκὸς δεχθήτω“ *չի պահվել հայերենում։*

Հոդ. ԾԹ, էջ 91 (հուն. հոդ. 66, էջ 29)։ *Հայերենը բավական համառոտ է։ Այստեղ չի պահվել* πλὴν τοῦ ἑνὸς μόνου καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκὸς *հատվածը։*

Հոդ. Կ, էջ 91 (հուն. հոդ. 64, էջ 29)։ *Հունարենի* καὶ καθαιρείσθω καὶ ἀφοριζέσθω *հատվածը հայերենում արտահայտված է «լուծցի» բառով։*

Հոդ. ԿԲ, էջ 91։ *Հմմտ. № № 659, 657 ձեռագրերում եղածը. «Եթէ ոք զկոյս անխաւս բռնաբարեալ կալցի՝ ի բաց որոշեսցի եւ մի՛ լիցի նմա իշխանութիւն այլ առնուլ. այլ զնոյն զայն ունել ընդ որ հաճեցաւ, թէպէտ եւ կարի տառապեալ իցէ» (էջ 39աբ, էջ 97ա)։*

Հոդ. ԿԵ, էջ 92, (հուն. հոդ. 70, էջ 29—30)։ *Կանոնագրքում չի պահվել* ἢ διάκονος *և* εἰ δὲ λαϊκὸς ἀφοριζέσθω *հատվածները։*

Սկսած այս հոդվածից՝ կանոնախմբի շարունակությունը չի պահվել № 657 ձեռագրում։

Հոդ. ԿԶ, էջ 92 (հուն. հոդ. 71, էջ 30)։ *Հոդվածի վերջին «հրագունս՝ լուծցի» բառերի միջև հունարենն ունի* „ἢ ἐν ταῖς ἑορταῖς αὐτῶν λύχνους ἅπτοι“ *հատվածը։*

Հոդ. ԿԷ, էջ 92—93 (հուն. հոդ. 72—73, էջ 30)։ *Հունարենի 72-րդ և 73-րդ հոդվածներն հայերենում միացրել են միմյանց։ Հայերենի «անաւթով ոսկեղինաւ» հատվածից սկսվում է հուն.-ի 73-րդ հոդվածը։ Վերջինիս* „ἢ ὀθόνην μηδεὶς ἔτι εἰς οἰκείαν χρῆσιν σφετεριζέσθω“

(կամ վարագուրը, ոչ ոք իր տնային պետքի համար չսեփականացնէ (չօգտագործէ) հատվածի դիմաց հայերենն ունի «մի ոք յիւր պէտս ղողացեալ». այստեղ միտքը խիստ համառոտ է։ Հայերեն հոդվածի երկրորդ մասը (հունարեն 73-րդ հոդվածը) № 659 ձեռագրում այսպես է. «Կամ թե անաւթ ինչ ոսկեղէն կամ արծաթեղէն, որ բերաւ յեկեղեցին եւ սրբեցաւ. թէ [ի] պէտս առ կամ ղօղացեալ թաքուսցէ, այս անաւրէնութիւն է, եթե ոք ըմբռնեսցի յայսպիսի իրս՝ պատուհասեսցի և ի բաց որոշեսցի» (էջ 40ա).

Հոդ. ԿԸ, էջ 93 (հուն. հոդ. 74, էջ 30—31): Այս հոդվածի վերջին մասը «որպէս զի մի՛ շահել ինչ թուեսցի ի փախուցելոյն» բոլոր ձեռագրերում, բացի begq ձեռագրերից, սխալմամբ անջատել և գրել են հաջորդ՝ ԿԹ հոդվածի սկզբի մասում։ Այդ ձևով միտքը մնում էր աղավաղված, ուստի այն ուղղեցինք համաձայն հունարենի և վերևում նշված ձեռագրերի։ Հունարենի επι τινι παρα αξιοπιστων ανθρωπων հատվածը հայերենում գտնում ենք այս ձևով. «առաջի հաւատարմաց ոմանց կամ հաւատացելոց». Մնացածը համապատասխանում է հունարենին։

№ 659 ձեռագրում այս հոդվածի սկզբի մասը հետևյալ կերպ է շարադրված. «Կէ. Եպիսկոպոս ոք եթե ամբաստանեալ լիցի վասն անպատեհ իրաց առաջի հաւատարիմ մարդոց կամ հաւատացելոց՝ կոչել արժան է զնա և հարկաւոր ի ձեռն այլոց եպիսկոպոսաց. եւ եթե եկեսցէ եւ խոստովանեսցի՝ յանդիմանութիւն նորա որոշեսցի ի պատուհասն իւր» և այլն (էջ 40բ)։ Տարբեր է նաև հոդվածի վերջին հատվածը. «Որպէս զի մի՛ թուեսցի ի շահել հալածելոցն» (էջ 40բ—41ա)։

№ № 648, 3562 ձեռագրերում «որպէս» բառի փոխարեն հանդիպում ենք «եպիսկոպոս» (էջ 158բ, էջ 255ա), որը սխալ է։

Հոդ. ԿԹ, էջ 94 Հմմտ. № 659 ձեռագրում եղածի սկզբի մասի հետ. «Ի վկայութիւն զեպիսկոպոսէ զհերետիկոս ոք, այսինքն զթեւրհաւատ ընդունել» (էջ 41ա)։

Հոդ. ՀԱ, էջ 94։ (հուն. հոդ. 77, էջ 32): Հայերենի միայն վերջին մասն է մի փոքր շեղվում. հմմտ. „ου γάρ λώβη σώματος αυτον μιαίνει, αλλα ψυχής μολυσμος".

Հոդ. ՀԲ, էջ 94: Հմմտ. № 659 ձեռագրում եղածը. «ՀԱ. Խուլ և կոյր մի՛ եղիցին եպիսկոպոս ոչ իբրեւ զպիղծ եւ զաղտեղի, այլ զի եւ եկեղեցական գործոյն խափանումն մի՛ եղիցի» (էջ 41բ)։

Հոդ. ՀԳ, էջ 95 (հուն. հոդ. 79, էջ 32): Հունարենի „αλλα μηδε τοῖς πιστοῖς συνευγέσθω" հատվածը, որը պետք է լիներ «եղիցի իսկ» բառերի միջև, չի պահվել հայերենում։

Հոդ. ՀԵ, էջ 95 (հուն. հոդ. 81, էջ 32—33): Հունարենում հոդվածի սկզբին «եպիսկոպոս» բասի հետ նշված է նաև «կամ երեց» (επισκοπον ἢ πρεσβύτερον), որը հայերենը չունի։ Այնուհետև հունարենի εις δημοσιας διοικησεις չի թարգմանված բառացի, այլ իմաստի տեսակետից թարգմանված է ճիշտ՝ «յերկրաւոր հոգս»։ Իսկ հայերենի «պիտոյիցն ապա» բառերի միջև հունարենն ունի ἢ πειθέσθω οὖν τουτο μη ποιειν հատվածը։

Հոդ. ՀԹ, էջ 96 (հուն. հոդ. 47, էջ 33): Միայն երրորդ «մկրտեսցէ» բառը (տող 12) հունարենում հանդիպում ենք ժխտական՝ μη βαπτιση ձևով։

Այս հոդվածը չի պահվել № 659 ձեռագրում։

Հոդ. Ձ, էջ 96—97 (հուն. հոդ. 49, էջ 24): Հունարենի αλλα εις τρεῖς αναρχους ἢ εις τρεῖς υἱους ἢ εις τρεῖς παρακλήτους, καθαιρεισθω հատվածը թարգմանված է «այլ յերիս հարս և յերիս որդիս եւ յերիս հոգիս՝ անկցի ի քահանայութենէն» ձևով։ Հուն.-ի αναρχους-ին համապատասխան դրված է «հարս», որպես «անսկիզբ» բառին նույնանիշ, նույնը և παρακλήτους-ին՝ «հոգիս», որպես «մխիթարիչ» բառին նույնանիշ։

Այս հոդվածը ևս չի պահվել № 659 ձեռագրում։

Հոդ. ՁԱ, էջ 97—98 (հուն. հոդ. 50, էջ 24—25): Հունարենում 50-րդ հոդվածը ընդգրկում է հայերեն սույն հոդվածի սկզբից մինչև «եւ Հոգւոյն սրբոյ» բառերը։ Այս մասում հունարենի παντα τα εθνη-ի դիմաց հայերենում դրված է «զնոսա» բառը։ Մնացած մասը՝ սկսած «Բայց որ մկրտելոցն է»-ից մինչև ՁԱ հոդվածի վերջը գտնում ենք հունարենում Τίτλου λς' καν. μθ'. վերնագրի տակ, որը դրված է հուն. 50 և 51-րդ կանոնների միջև որպես հավելվածի նման մի բան։ Վերջինս սկսվում է Διδασκέσθω μεν ο βαπτιζόμενος և վերջանում ως αγνοουντες το μυστηριον τῆς εὐσεβειας καθαιρεισθωσαν բառերով։ Այս ամբողջ հատվածը չի պահվել Σύνταγμα (II)-ում և Լաուխերտի մոտ։

Հոդ. ՁԲ, էջ 98—99 (հուն. հոդ. 50, էջ 25—26): Այս հոդվածը Պիտրայի հունարեն հրատարակությամբ կազմում է Նախորդի շարունակությունը և այդտեղ նշված է των αυτων κανων ν'. Այս ամբողջ հատվածը չի պահվել Σύνταγμα (II)-ում և Լաուխերտի մոտ։

Ն. Մելիք-Թանգյանը սխալվում է, երբ ՁԱ հոդվածի երկրորդ մասի և ՁԲ հոդվածի մասին գրում. «Չկան հունա-սլավոնականում» («Հայոց եկեղեցական իրավունքը», Ա գիրք, էջ 105). Ինչպես ցույց տվեցինք վերևում՝ այս երկու հոդվածներն էլ կան հունարենում և հայերեն թարգմանությունը միանգամայն համապատասխանում է վերջինիս։

Հոդ. ՁԳ, էջ 99: *Այս, ինչպես նաև հաջորդ երկու՝ ՁԴ, ՁԵ հոդվածները հունարենը չունի, ըստ երևույթին դրանք հետագայի ավելացումներ են, վերցված հավանաբար սույն գրքի Հավելվածի Ի՝ բնագրի որևէ տարբերակից։ Մի քանի ձեռագրերում՝* befgq *ՁԵ հոդվածից հետո գրված է. «Այս Զ գլուխս ոչ կա յայլ աւրինակ» և բերում է վեց հոդված։ Նույն վեց հոդվածները գտնում ենք նաև № 659 ձեռագրում. նախ անխորագիր և երկրորդ՝ ՁԲ հոդվածից հետո։ Ուշադիր համեմատությունը ցույց տվեց, որ այդ վեց հոդվածներից առաջինը համապատասխանում է Կանոնագրքում եղած Կղեմեսի կանոնախմբի ՁԳ հոդվածին, իսկ երկրորդը՝ ՁԴ։ Մնացած չորս հոդվածները նոր բան են և բերում ենք ամբողջությամբ։ «Ձ. Եթէ աստճնորդ ոք իցէ՝ մի՛ իշխեսցէ առանց իւրոց պաշտաւնակցացն իրս ինչ առնել յեկեղեցւոջն, բայց կամաւք եւ միաբանութեամբ արասցէ զինչ կամին, զի մի՛ լիցի տրտմութիւն ի միջի իւրեանց։*

*Ձա. Եւ քահանայ որ կապէ (*բնագրում *կարգէ—Վ. Հ.) զոք տարապարտուց յանարժանս, ընկալցի պատիժ պատուհասի ըստ արժանի, բայց զոր կապեացն ընկալցի զկապանսն, որպէս թէ յարժանի։*

Ձբ. Եթե ամբարտաւանք եւ հպարտք եւ ոէզք եւ սնապարծ մի՛ մերձեսցին ի պաշտաւն քահանայութեան, վասն այնր թե ամենայն ամբարտաւան ի մէջ մարդկան՝ պիղծ է առաջի Աստուծոյ. եւ վասն նոցա է ասացեալ «Եթե հատուցից զհատուցումն ամբարտաւանից» (№ 659, էջ 43ար, հմմտ. b *էջ 41բ,* e *էջ 33բ,* f *էջ 58բ—59ա,* g *էջ 29բ,* q *էջ 25ա)։* befgq *ձեռագրերի վեցերորդ հոդվածը այստեղ չենք նշում. այն տես հաջորդ ծանոթագրության մեջ։*

Հոդ. ՁԵ, էջ 100 (հուն. հոդ. 85, էջ 34—36). *№ 659 ձեռագրում հոդվածը մի փոքր ընդարձակ է և միացված է վերևում նշված վեց հոդվածներից հինգերորդին (№ 659 ձեռագրի համարակալմամբ Ձբ-ին, տես վեր). «Այսուքիկ և յաղագս կանոնաց կարգեալ է հրամայեցաւ ձեզ առ ի մէնջ, իբր եպիսկոպոսաց, դուք կացեալք մնացեալք յայսոսիկ ապրեալք եղիջիք եւ խաղաղութիւն կալջիք, ապա եթ[է] տնհաւանեսջիք, տանջանաց մատնեսջիք և պատերազմ ընդ միմեանս հանապազորդ ընկալջիք զարժանաւոր պատուհաս տանջանաց յաղագս անհնազանդութեան կրել։ Եւ Քրիստոսի փառք յաւիտեանս. ամէն» (էջ 43բ—44ա)։*

Ինչպես վերևում արդեն նշել ենք, հայերեն ՁԵ հոդվածը հունարենը չունի, սակայն որպես 85-րդ հոդված հունարենն ունի բոլորովին այլ բան, թե՝ հոգևորականներին և աշխարհականներին «սուրբ գրքեր»-ից ինչ է հանձնարարվում կարդալ։ Վերջինս գտնում ենք befgq *ձեռագրերում Կղեմեսի կանոններին ավելացված, վերևում նշված վեց հոդվածներից վերջինում, որը նպատակահարմար գտանք բերել այստեղ. «Եղիցի ձեզ ամենեցուն եկեղեցականաց եւ աշխարհականաց պաշտել գիրք սուրբք եւ Հին եւ Նոր կտակարանաց՝ Մովսէսի գիրք՝ Ծնընդոց, Ելիցն, Ղեւտական, Թիւքն, Երկրորդ աւրէնք, Յեսու Նաւեա, Դատաւորքն, Հռութն, Թագաւորութեանցն Դ, Մնացորդացն գիր, երկու Եզրի բանք Ի, Որ Ա, Սաղմոսաց գիրք Ա, Սողոմոնի գիրք Ա, Եսայի, Երեմիայ, Եզեկիէլ, Դանիէլ, եւ արտաքուստ պատգամաւորեոցի առ ի յուսացուցանել զձեզ մանկունսն զուսման բազում զՍիրաք իմաստնոյ» (*b, *էջ 41բ—42ա, հմմտ.* e, *էջ 33բ.* f, *էջ 58ա,* g, *էջ 29ա,* q, *էջ 25ա)։*

Այս հոդվածը կրում է խմբագրման հետքեր. դա երևում է մեջբերումը ուշադիր քննելիս և հունարենի հետ համեմատելիս։

Նոր Կտակարանի վերաբերյալ հատվածը (էջ 35—36) չի պահվել befgq *ձեռագրերում։ Այսպիսով, վերջիններում պահվել է Հին Կտակարանին վերաբերող մասը միայն։ Սակայն հետաքրքիրն այն է, որ հայերենի այս մասը համարյա նույնությամբ անցել է «Հարանց հետևողաց» կանոնախմբի վերջին (ԻԷ) հոդվածում (տես էջ 112—113). ըստ երևույթին այդ խանգարումը հնից է գալիս մինչև Հովհաննես Օձնեցին, հմմտ. նաև Լավոդիկեի կանոնախմբի ԾԵ հոդվածը (տես վերևում, էջ 240—242)։*

«ՀԱՐԱՆՑ ՀԵՏՆԻՈՂԱՑ» ԿԱՆՈՆԱԽՈՒՄԲ

Առաջին վերնագիր, էջ 101: *№№ 648, 649, 650, 651, 2964, 3362 ձեռագրերում վերնագիրը այսպես է. «Կանոնք զոր եդին սուրբ հարքն ղկնի առաքելոցն գլուխք ԻԵ» (№ 650 ձեռագրում՝ Ի և Է, № 651, Ի և Ե), իսկ №№ 648, 3362 ձեռագրերը չունեն ԻԵ։ Սակայն № 3369 ձեռագրում հետևյալ վերնագիրն ենք կարդում. «Կանոնք սրբոց հարցն զոր եդին զկնի սրբոց առաքելոցն Քրիստոսի Աստուծոյն մերոյ» (էջ 28բ)։ Թեև վերևում նշված մի շարք ձեռագրերում վերնագրի վերջում նշված է հոդվածների ԻԵ կամ ԻԷ քանակը, իրականում այդ ձեռագրերում պահվել են ընդամենը 14 հոդված։ Նշանակում է այդտեղ կատարվել է հոդվածների մեխանիկական կրճատում։ Այդ մասին մենք իմանում ենք վերոնշյալ ձեռագրերի այս կանոնախմբի վերնագրի տակ գրված մի ծանուցումից, ուր ասված է. «Ցորոց ղաւգտակարն քաղեալ եդից հրամանաւ սուրբ հայրապետացս» (№ 649, էջ 25ա, 650, էջ 28բ, 651, էջ 18ա, 2964, էջ 35ա, 3369, էջ 28բ. հմմտ. №№ 648, էջ 6բ, 3362, էջ 275ա)։ Ինչպես տեսնում ենք այս կրճատումը կատարվել է նպատակահարմարության տեսակետից։*

Ցանկ, էջ 101—103: *Վերևում նշված բոլոր ձեռագրերն էլ այս ցանկը չունեն։ Բ խմբին պատկանող մի քանի ձեռագրերում բացակայում է երեք հոդվածի վերնագիր, օրինակ,* bdefgıqr *ձեռագրերի ցանկում չեն պահվել Բ, Ե, Է հոդվածների վերնագրերը, թեև այդ հոդվածները բուն ձեռագրում գտնում ենք։* kmps *ձեռագրերում ցանկի միայն Ե-Թ հոդվածների վերնագրերի հաջորդականությունը չի համապատասխանում Կանոնագրքում եղածին, այսպես.*

Կանոնագիրք	kmps
Ե	*Է*
Զ	*Թ*
Է	*Ե*
Ը	*Զ*
Թ	*Ը*

Այնուհետև՝ ինչպես Կանոնագրքում, Z ձեռագրում ԺԲ հոդվածի ցանկի համապատասխան վերնագիրը սխալմամբ բաժանել են երկու մասի. «Վասն պանծացեալ իրիցու որ սպանողի ողջ։ Վասն ապաշխարութիւն ոչ գնէ» (էջ 29բ). թեև վերջին մասը կարգահամար չունի։

Հոդ. Ա, էջ 103: *№№ 648, 649, 650, 651, 2964, 3362 ձեռագրերում չեն պահվել Ա, Բ, Գ հոդվածները. իսկ № 3369 ձեռագրում հոդվածներն ունեն հետևյալ հաջորդականությունը.*

Կանոնագիրք	*№ 3369 ձեռագիր*	*Կանոնագիրք*	*№ 3369 ձեռագիր*
Ա	*Բ*	*ԺԵ*	*ԺԷ*
Բ, Գ	*Դ*	*ԺԶ*	*ԺԳ*
Գ	*Ա*	*ԺԷ*	*ԺԳ*
Ե	*Գ*	*ԺԸ*	*ԺԵ*
Զ	*Ե*	*ԺԹ*	*ԺԸ*
Է	*Զ*	*Ի*	*Ի*
Ը	*Է*	*ԻԱ*	*ԺԹ*
Թ	*Ը*	*ԻԲ*	*ԻԳ*
Ժ	*Ժ*	*ԻԳ*	*ԻԱ*
ԺԱ	*ԺԱ*	*ԻԳ*	*ԻԳ*
ԺԲ	*ԺԲ*	*ԻԵ*	*ԻԲ*
ԺԳ	*Թ*	*ԻԶ*	*ԻԵ*
ԺԳ	*ԺԶ*	*ԻԷ*	(չունի)

Հոդ. Բ, էջ 103: Բ խմբի մի շարք ձեռագրերում Բ հոդվածը կցված է Գ հոդվածի շարունակությանը և այդ երկուսն էլ նշված են որպես Բ հոդված։ Նույն խմբի որոշ ձեռագրերում էլ, օրինակ՝ befgq, Բ հոդվածը դրված է Գ-ի տեղը, իսկ Գ-ն՝ Բ-ի, որպես առանձին հոդվածներ։ № 3369 ձեռագրում Բ և Գ հոդվածները միացված են միմյանց և դրված Գ համարի տակ։

Հոդ. Գ, էջ 104: kmps ձեռագրերում այս հոդվածը վերջից շարունակվում է. «Մեղականութիւն և գիղին առացաւ կամ որոշէ եկեղեցի մահու, կամ մեռցին, որպէս տէրունական աւրէնքն հրամայեն» (էջ 34ա, 46ա, 38ա, 42ա)։ Այս մեջբերումը Բ հոդվածի վերջին մասն է, որը, գուցե, սխալմամբ այնտեղից փոխադրվել և միացվել է Գ հոդվածի վերջին։

Հոդ. Ե, էջ 104։ abcdfghikloqt ձեռագրերում այս հոդվածը դրված է Ը հոդվածի վերջում, իսկ er ձեռագրերում՝ Է հոդվածի վերջում, որպես շարունակություն։ Երբեմն նշված Ե համարի տակ, երբեմն առանց համարի։

Հոդ. Զ, էջ 104—105։ acdhilort ձեռագրերում այս հոդվածը դրված է Թ հոդվածի վերջում որպես շարունակություն։ Իսկ abed ձեռագրերում մի շարք հոդվածների հերթականությունը ուղղակի փոխված է, օրինակ e ձեռագրում Է հոդվածը դրված է Ե-ի տեղը, Զ-ն՝ Ը-ի, Թ-ն՝ Է-ի, Ժ-ն՝ Թ-ի և հակառակը, g ձեռագրում Զ հոդվածը դրված է Ը հոդվածի տեղը, Է-ն՝ Ե-ի, Թ-ն՝ Է և հակառակը։ Մոտավորապես նման բան նկատում ենք ab ձեռագրերում։

Հոդ. Ը, էջ 105—106: «Եկեղեցի այլ» բառերի միջև մի քանի ձեռագրերում գտնում ենք փոքրիկ հավելում. «Եկեղեցի, իսկ եթէ ի մահուանէ ապրեսցի այլ» № 648, էջ 7ա, համմտ. №№ 649, էջ 25բ, 650, էջ 29ա, 651, էջ 19ա, 2964, էջ 36ա, 3369, էջ 29բ, 3562, էջ 276ա)։

Հոդ. Ժ, ԺԱ, ԺԲ, ԺԴ, ԺԵ, էջ 106—109: №№ 648, 649, 650, 651, 2964, 3562 ձեռագրերում այս հոդվածները չեն պահվել։ g ձեռագրերում ԺԱ, ԺԲ, ԺԳ հոդվածները միացված են միմյանց, իսկ q ձեռագրում միմյանց միացված են Ժ—ԺԱ հոդվածները։

Հոդ. Ի, ԻԲ, ԻԴ, ԻԶ, ԻԷ, էջ 109—113: №№ 648, 649, 650, 651, 2964, 3562 ձեռագրերում չեն պահվել այս հոդվածները։

ՆԻԿԻԱՅԻ ԺՈՂՈՎԻ ԿԱՆՈՆԱԽՈՒՄԲ

Առաջին վերնագիր, էջ 114: *Մի շարք ձեռագրերում, որոնք օգտագործված են համեմատությունների համար, նախքան վերնագիրը նշված է. «Դնի Դ», իսկ №№ 649 (էջ 27ա), 651 (էջ 20ա), 2964 (էջ 38ա), 3362 (էջ 277ա) ձեռագրերում՝ «Դ»: Եթե «Դ»-ն շփոթված չէ «Գ»-ի հետ, նշանակում է Հովհաննես Օձնեցու կազմած կանոնագրքում Նիկիայի ժողովի կանոնախումբը գրված է 4-րդ տեղում՝ Առաքելական, Կղեմեսի և Հարանց հետևողացից հետո:*

Այս վերնագիրը համեմատությունների համար չօգտագործված ձեռագրերում ունի տարբերակներ. օրինակ՝ «Կանոնք Նիկիայ գլուխք Ի» №№ 648 (էջ 8բ), 649 (էջ 27ա), 3562 (էջ 277ա), «Կանոնք Նիկիականք գլուխք Ի (ԺԹ՝ № 651, Ծ՝ № 650)», 2964 (էջ 38ա), 650 (էջ 30բ), 651 (էջ 20ա): Երկու ձեռագրում առաջաբանի սկզբի տողը դարձրել են վերնագիր. «Սահմանք և կանոնք որ եղաւ ի սուրբ կաթողիկէ եկեղեցի ի մեծ ժողովն Նիկիայ» №№ 8459 (էջ 29բ), 9311 (էջ 27բ), իսկ № 3369 ձեռագրում կարդում ենք՝ «Կանոնք սրբոց հարցն որք եղին ի սուրբ կաթողիկէ եկեղեցոյն» (էջ 31բ): № 659 ձեռագիրը այս վերնագրի փոխարեն ունի ցանկի վերնագիրը. «Ցանգս կանոնաց Նիկիոյ է» (էջ 61բ):

Ցանկ, էջ 114—115: *Ցանկը և երկրորդ վերնագիրը №№ 648, 649, 656, 651, 2964, 3562, 8459, 9311 ձեռագրերը չունեն: Իսկ № 659 ձեռագիրը թեև ունի ցանկ, բայց այն չի վերաբերում միայն Նիկիայի ժողովի կանոնախմբին. վերջինիս անվան տակ ցանկում և այնուհետև ձեռագրում նշված են նաև Անկյուրիայի, Կեսարիայի, Նեոկեսարիայի ժողովների կանոնախմբերը. ցանկում և թե բուն ձեռագրում բերված չեն վերևում նշված կանոնախմբերի բոլոր հոդվածները. օրինակ, Նիկիայի ժողովից չի բերված յոթ հոդված, Անկյուրիայից՝ 9, Նեոկեսարիայից՝ 7: Ահա այդ ցանկը.*

Ցանգս կանոնաց Նիկիոյ է

ա. Կտրողաց գերկուրիս:
բ. Այլադենաց:
գ. Մատաղաւրէից:
դ. Եպիսկոպոսաց:
ե. Կարգընկեցաց:
զ. Սրբոց եւ անսրբոց:
է. Քահանայից:
ը. Հրաժարողաց յաշխարհէս:
թ. Երախայից:
ժ. Եպիսկոպոսաց:
ժա. Քահանայից:
ժբ. Կարգընկեցաց:
ժգ. Սարկաւագաց:
ժդ. Սարկաւագաց:
ժե. Երիցանց:
ժզ. Անասնագիտաց:
ժէ. Կուսանաց:
ժը. Արամրից:
ժթ. Այրեաց:
ի. Կուսանաց:
իա. Գոռնըկաց:
իբ. Արդար դաւակաց:
իգ. Սպանողաց:
իդ. Դիւթողաց:
իե. Կախարդաց:
իզ. Բռնաւորաց:
իէ. Մանկանց եկեղեցւոյ:
իը. Ձոհողաց:
իթ. Տանց հեթանոսաց:
լ. Ծառնակերաց:
լա. Ձոհողաց:
լբ. Ծառնակերաց:
լգ. Ի խաւսել աղջկանց:
լդ. Կնոջ երկու եղբարց:
լե. Ցանկացողաց:
լզ. Երկրորդ ամուսնացողաց:
լէ. Որ մինն կուսան իցէ և միւսն երկեակ:
լը. Երրորդ ամուսնացողաց:
լթ. Չորրորդից և հնգից:
խ. Կնաթողաց:
խա. Կնաթողաց:
խբ. Քահանայից:
խգ. Քահանայից:
խդ. Կարգի քահանայից:
խե. Հիւանդաց
խզ. Դողից (էջ 61բ—62ա):

Այս ցանկի հաջորդականությամբ էլ № 659 ձեռագրում դասավորված են համապա-տասխան հոդվածները։ Ցանկն ունի 46 հոդվածի վերնագիր, իսկ բուն ձեռագրում հոդված-ները 48-ն են, երկու հոդված՝ ԼԶ և ԽԷ՝ համապատասխան վերնագիր ցանկում չունեն։

Թեև №№ 8459, 9311 ձեռագրերում չի պահվել վերոհիշյալ ցանկը, սակայն նույն ձեռագրերում Նիկիայի, Անկյուրիայի, Կեսարիայի և Նեոկեսարիայի ժողովի կանոնախմբե-րի հոդվածները դրված են Նիկիայի ժողովի անվան տակ, ինչպես № 659 ձեռագրում։ Այս հանգամանքը մեզ ենթադրել է տալիս, որ այդ երկու ձեռագրերը հավանաբար ծագել են № 659 ձեռագրից։ Առանձին հոդվածների մասին անհրաժեշտության դեպքում կխոսվի հա-մապատասխան տեղում։ Սակայն, այստեղ, ցանկանում ենք նշել №№ 659, 8459, 9311 ձե-ռագրերում պահված այս նույն կանոնախմբի հոդվածների հաջորդականության մասին։ Եթե նկատի ունենանք կանոնագրքի մեջ պահված Նիկիայի, Անկյուրիայի, Կեսարիայի և Նեոկեսարիայի հոդվածների հաջորդականությունը, ապա այս ձեռագրերում եղածը կունե-նա հետևյալ պատկերը.

	Կանոնագիրք	№ 659	№№ 8459, 9311
Նիկիա	Ա հոդված	Ա հոդված	Ա հոդված
	Բ "	Բ "	Բ "
	Գ "	Գ "	Գ "
	Դ "	Դ "	Դ "
	Ե "	Ե "	Ե "
	Զ "	(չունի)	(չունի)
	Է "	(չունի)	(չունի)
	Ը "	Զ հոդված	Զ հոդված
	Թ "	Է "	(չունի)
	Ժ "	Է "	Ը հոդված
	ԺԱ "	(չունի)	(չունի)
	ԺԲ "	ԺԱ հոդված	ԺԲ հոդված
	ԺԳ "	Ը "	Թ "
	ԺԴ "	Թ "	Ժ "
	(չունի)	Ժ "	(չունի)
	ԺԵ հոդված	(չունի)	ԺԱ հոդված
	ԺԶ "	ԺԲ հոդված	ԺԳ "
	ԺԷ "	ԺԴ "	ԺԴ "
	ԺԸ "	ԽԷ "	ԽԹ "
	ԺԹ "	(չունի)	(չունի)
	Ի "	"	"
Անկյուրիա	Ա, Բ "	ԻԶ հոդված	ԻԷ հոդված
	Դ "	ԻԷ "	ԻԸ "
	Գ "	ԻԸ "	ԻԹ "
	Ե, Զ "	(չունի)	(չունի)
	Է "	ԻԹ հոդված	Լ հոդված
	Ը "	Լ "	ԼԱ, ԼԲ "
	Թ "	ԼԱ "	ԼԲ "
	Ժ "	ԼԲ "	ԼԳ "
	ԺԱ "	ԺԴ "	ԺԵ "
	ԺԲ "	(չունի)	(չունի)
	ԺԳ "	"	"
	ԺԴ "	"	"
	ԺԵ "	ԺԵ հոդված	ԺԶ հոդված
	ԺԶ "	(չունի)	(չունի)
	ԺԷ "	ԺԶ հոդված	ԺԷ հոդված
	ԺԸ "	(չունի)	(չունի)
	ԺԹ "	"	"
	Ի "	ԺԷ հոդված	ԺԸ հոդված
Կեսարիա	Ա "	ԺԸ "	ԺԸ "
	Բ "	Ի "	ԻԱ "
	Դ "	ԻԱ "	ԻԲ "
	Դ "	ԻԲ "	ԻԳ "
	Ե "	ԻԴ "	ԻԴ "
	Զ "	ԺԹ "	Ի "
	Է "	ԻԴ "	ԻԵ "
	Ը "	ԻԵ "	ԻԶ "
	Թ "	ԼԴ "	ԼԳ "

	Ժ հոդված	ԽԶ հոդված	Ծ հոդված
Նեոկեսարիա	Ա "	(չունի)	(չունի)
	Բ "	ԼԳ հոդված	ԼԵ հոդված
	Գ "	(չունի)	(չունի)
	Դ "	ԼԵ հոդված	ԼԶ հոդված
	Ե "	ԼԶ "	ԼԷ "
	Զ "	(չունի)	(չունի)
	Է "	ԼԷ հոդված	ԼԸ հոդված
	Ը "	ԼԸ "	ԼԹ "
	Թ "	ԼԹ "	Խ "
	Ժ "	Խ "	ԽԱ "
	ԺԱ "	ԽԱ "	ԽԲ "
	ԺԲ "	ԽԲ "	ԽԳ "
	ԺԳ "	ԽԳ "	ԽԴ "
	ԺԴ "	ԽԴ "	ԽԵ "
	ԺԵ "	ԽԴ "	ԽԶ "
	ԺԶ "	ԽԵ "	ԽԷ "
	ԺԷ "	ԽԶ "	ԽԸ "
	ԺԸ, ԺԹ, Ի "	(չունի)	(չունի)

(Այս համարակալման մեջ գրիչը սխալմամբ բաց է թողել ԺԹ, ԼԲ, ԼԴ համարները)։

Առաջաբան, էջ 115—116: *Հունարենը և №№ 648, 649, 650, 651, 2964, 3562 ձեռագրերը առաջաբան չունեն։*

Հոդ. Ա, էջ 116—117 (հուն. հոդ. 1, էջ 427): „Εἴ τις ἐν νόσῳ ὑπὸ ἰατρῶν ἐχειρουργήθη ἢ ὑπὸ βαρβάρων ἐξετμήθη, οὗτος μενέτω ἐν τῷ κλήρῳ· εἰ δέ τις ὑγιαίνων ἑαυτὸν ἐξέτεμεν, τοῦτον καὶ ἐν τῷ κλήρῳ ἐξεταζόμενον πεπαῦσθαι προσήκει, καὶ ἐκ τοῦ δεῦρο μηδένα τῶν τοιούτων χρῆναι προάγεσθαι ὥσπερ δὲ τοῦτο πρόδηλον, ὅτι περὶ τῶν ἐπιτηδευόντων τὸ πρᾶγμα καὶ τολμώντων ἑαυτοὺς ἐκτέμνειν, εἴρηται, οὕτως εἴ τινες ὑπὸ βαρβάρων ἢ δεσποτῶν εὐνουχίσθησαν, εὑρίσκοιντο δὲ ἄλλως ἄξιοι, τοὺς τοιούτους εἰς κλῆρον προσίεται ὁ κανών".

Հայերենն ընդհանուր առմամբ արտահայտում է հունարենի միտքը, բայց ավելի ընդարձակ է, ուր ավելացված են նաև պատժի տեսակները և չափերը։

Հոդ. Բ, էջ 117—118 (հուն. հոդ. 2, էջ 428): „Ἐπειδὴ πολλὰ ἤτοι ὑπὸ ἀνάγκης ἢ ἄλλως ἐπειγομένων τῶν ἀνθρώπων ἐγένετο παρὰ τὸν κανόνα τὸν ἐκκλησιαστικόν, ὥστε ἀνθρώπους ἀπὸ ἐθνικοῦ βίου, ἄρτι προσελθόντας τῇ πίστει, καὶ ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ κατηχηθέντας, εὐθὺς ἐπὶ τὸ πνευματικὸν λουτρὸν ἄγειν, καὶ ἅμα τῷ βαπτισθῆναι προάγειν εἰς ἐπισκοπήν, ἢ εἰς (տե. L., չկա εἰς) πρεσβυτερεῖον (Σύν., II, πρεσβυτέριον) καλῶς ἔδοξεν ἔχειν τοῦ λοιποῦ μηδὲν τοιοῦτον γίνεσθαι. Καὶ γὰρ καὶ χρόνου δεῖ τῷ κατηχουμένῳ, καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα δοκιμασίας πλείονος. σαφὲς γὰρ τὸ ἀποστολικὸν γράμμα τὸ λέγον. Μὴ δὲ (տե. Σύν., II, L., չկա δὲ) νεόφυτον, ἵνα μὴ τυφωθεὶς εἰς κρῖμα ἐμπέσῃ καὶ παγίδα τοῦ διαβόλου. Εἰ δὲ προσιόντος (տե. Σύν., II, L., προϊόντος) τοῦ χρόνου ψυχικόν τι ἁμάρτημα εὑρεθείη (տե. L., εὑρεθῇ) περὶ τὸ πρόσωπον, καὶ ἐλέγχοιτο ὑπὸ δύο ἢ τριῶν μαρτύρων, πεπαύσθω ὁ τοιοῦτος τοῦ κλήρου· ὁ δὲ παρὰ ταῦτα ποιῶν, ὡς ὑπεναντία τῇ μεγάλῃ συνόδῳ θρασυνόμενος, αὐτὸς κινδυνεύσει περὶ τὸν κλῆρον".

Հայերենը շատ համառոտ է և եղածն էլ ընդհանուր նմանություն ունի հունարենի համապատասխան հոդվածի հետ։ Իսկ հունարեն հոդվածի վերջին ընդարձակ մասը՝ սկսած Εἰ δὲ προσιόντος τοῦ χρόνου *հատվածից մինչև հոդվածի վերջը կանոնագրքում չի պահվել։*

№ 659 ձեռագրում «յայլ ազանդացն»-ի փոխարեն կարդում ենք «այլադենաց» (էջ 63ա), իսկ 8459, 9311-ում՝ «յայլազգաց» (էջ 31բ, էջ 29ա)։

Հոդ. Գ, էջ 118–119 (հուն. հոդ. 3, էջ 428): *Հայերենը բոլորովին այլ բան է, հունարենն այլ։ Վերջինս հոգևորականներին արգելում է իրենց մոտ ուրիշ կանայք պահել, բացի արյունակից կանանցից՝ մայր, քույր, հորաքույր կամ մորաքույր։*

Հոդ. Դ, էջ 119 (հուն. հոդ. 4, էջ 428—429): *Հուն.-ի միայն վերջին* τὸ δὲ κῦρος τῶν γινομένων δίδοσθαι καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν τῷ μητροπολίτῃ *հատվածի միտքը կանոնագրքում պահված է համառոտ ձևով՝ «բայց զպատիւն եւ զշնորհն... կամելով՝ սուրբ ժողովոյն»։*

Հոդ. Ե, 119–120 (հուն. հոդ. 5, էջ 429): „Περὶ τῶν ἀκοινωνήτων γινομένων, εἴτε τῶν ἐν κλήρῳ, εἴτε τῶν ἐν λαϊκῷ τάγματι τεταγμένων (տե. Σύν., II, L., չկա τε-

ταγμένων) ὑπὸ τῶν καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν ἐπισκόπων κρατείτω ἡ γνώμη κατὰ τὸν κανόνα τὸν διαγορεύοντα. τοὺς ὑφ' ἑτέρων ἀποβληθέντας, ὑφ' ἑτέρων μὴ προσίεσθαι. Ἐξεταζέσθω δέ, μὴ μικροψυχίᾳ ἢ φιλονεικίᾳ ἤ τινι τοιαύτῃ ἀηδίᾳ τοῦ ἐπισκόπου ἀποσυνάγωγοι γεγένηνται· ἵνα οὖν τοῦτο τὴν πρέπουσαν ἐξέτασιν λαμβάνοι (m. L., λαμβάνῃ). καλῶς ἔχειν ἔδοξεν ἑκάστου ἐνιαυτοῦ καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν δὶς τοῦ ἔτους συνόδους γίνεσθαι, ἵνα κοινῇ πάντων τῶν ἐπισκόπων τῆς ἐπαρχίας ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναγομένων, τὰ τοιαῦτα ζητήματα ἐξετάζηται (m. L., ἐξετάζοιτο), καὶ οὕτως οἱ ὁμολογουμένως προσκεκρουκότες τῷ ἐπισκόπῳ κατὰ λόγον ἀκοινώνητοι παρὰ πᾶσιν εἶναι, δόξωσι, μέχρις ἂν τῷ κοινῷ τῶν ἐπισκόπων δόξῃ τὴν φιλανθρωποτέραν ὑπὲρ αὐτῶν ἐκθέσθαι ψῆφον. Αἱ δὲ σύνοδοι γινέσθωσαν, μία μὲν πρὸ τῆς τεσσαρακοστῆς, ἵνα πάσης μικροψυχίας ἀναιρουμένης, τὸ δῶρον καθαρὸν προσφέρηται τῷ θεῷ. δευτέρα δὲ. περὶ τὸν τοῦ μετοπώρου καιρόν".

Հունարենի այս հոդվածը կանոնագրքում մասամբ համառոտ և փոփոխված է ներկայանում։ Որ տարին երկու ժողով է լինելու, նշված է նաև Կղեմեսի կանոնախմբի ԼԵ և Անտիոքի ժողովի Ի հոդվածներում։ Սակայն, կանոնագրքում նշված է տարին երեք ժողով։ Այսպես է սահմանում նաև Կոստանդին Բարձրբերդցին կանոնական իր թղթերից մեկում. «Հրաման է այս սաքրելագիր որ ի տարոյն երիցս անգամ առաջնորդք եկեղեցոյ ժողով[ով] տեսանեն զկարգս եկեղեցոյ» (№ 3519, էջ 22բ, տես նաև Կիրակոս Գանձակեցի, Պատմություն Հայոց, աշխատասիրությամբ Կ. Ա. Մելիք-Օհանջանյանի, Երևան, 1961, էջ 301)։

Տարին երեք ժողով հրավիրելը, որ Ն. Մելիք-Թանգյանը համարում է սխալ («Հայոց եկեղեցական իրավունքը», գիրք Ա, էջ 151), դուցե տեղական պայմաններից ելնելու նպատակով է արված, որովհետև կանոնագրքի համապատասխան հոդվածում նշվում է նաև ժողովների հրավիրման ժամանակը. «Մի յաչնան ժամու եւ մի զոր մատուռնն կոչեն եւ մի յառաջ քան զքառասնորդսն»։ Իսկ № 659 ձեռագրում պահվածը համապատասխանում է հունարենին. «Եթե ի տարւոջն երկիցս ժողով արասցեն՝ մի յաշունն ժամու, զոր մատուռնս կոչեմք եւ մի յառաջ քան զքառասնորդսն» (էջ 64բ—65ա, հմմտ. 8459, էջ 33բ, 9311, էջ 31բ)։ Մինչդեռ մեզ թվում է կանոնագրքի սկզբնական բնագրում եղել է «ի տարւոջն երկիցս ժողովս արասցեն՝ մի յաշնան ժամու, զոր մատուռնն կոչեն, եւ մի յառաջ քան զքառասնորդսն»։ «Երկիցս» բառը անուշադիր ընդօրինակելու հետևանքով «կ» տառը բաց են թողել և «երկիցս»-ը գրել «երիցս»։ Այս կատարվելուց հետո նախադասության հաջորդ մասում «մի յաշնան ժամու եւ մի զոր մատուռնն կոչեն...» պետք է հանդես գար ընդգծված՝ «եւ մի» հատվածը, որպեսզի նախադասությունը կարգավորեր. որովհետև չէր կարող «երիցս» հանդես գալուց հետո նախադասության շարունակությունը մնալ նույնը՝ «մի յաշնան ժամու, որ մատուռնն կոչեն եւ մի յառաջ քան զքառասնորդսն», այսինքն երկու անգամ, ուստի մինչև «զոր»-ը ավելացրել են «եւ մի» հատվածը, այսինքն «եւ մի զոր մատուռնն կոչեն». այն ինչ որ հանդիպում ենք կանոնագրքում։ Քանի որ այդ անճշտությունն ունի նաև կանոնագրքի հնագույն ընդօրինակությունը՝ 1098 թ., պետք է ընդունել որ Կոստանդին Բարձրբերդցու ձեռքի տակ եղել է նման մի կանոնագիրք, որից էլ օգտվելով նա նշել է տարեկան երեք ժողով։

Հոդ. Զ, էջ 120—121 (հուն. 6, էջ 429—430)։ Կանոնագրքում միայն սկզբի հատվածը համառոտ է. հուն.-ի Τὰ ἀρχαῖα ἔθη κρατείτω τὰ ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ Λιβύῃ, καὶ Πενταπόλει հատվածի դիմաց կանոնագրքում կարդում ենք. «Նախնեաց սովորութիւն կացցէ»։

Մի քանի ձեռագրերում սկզբի ընդարձակ հատվածը՝ «Նախնեաց սովորութիւն կացցէ... եւ ամենայնէս այն յայտ լիցի» չի պահվել (№№ 648, էջ 9բ, 649 էջ 29ա, 650 էջ 32ա, 651 էջ 21բ, 2964 էջ 40բ, 3562 էջ 278բ)։ Կանոնագրքի վերջին փոքր մասի՝ «լինիցին, բազմաց ընտրութիւնն հաստատեսցի»-ի փոխարեն մի քանի ձեռագրեր ունեն «լինիցին բազմացն ընտրութեան հաստատեսցի բազմացն եւ նոքայ ամաչեսցեն» (№ 2964, էջ 40բ, հմմտ. №№ 650, էջ 32ա, 651 էջ 21բ, 649 էջ 29ա)։ Իսկ №№ 659, 8459, 9311 ձեռագրերը այս և Է հոդվածները չեն պահել։

Հոդ. Է, էջ 121 (հուն. հոդ. 7 էջ 430)։ Հունարենում գրված է ոչ թե Երուսաղեմ, այլ վերջինիս նոր անունը Αἰλία. Այսպես կոչված էր ի պատիվ Հռոմի կայսեր Էլիոս Անդրիանի։ Մի քանի ձեռագրերում՝ №№ 648, 649, 650, 651, 2964, 3562, չեն պահվել այս և Ը հոդվածները։

Հոդ. Ը, էջ 121—123։ №№ 659, 8459, 9311 ձեռագրերում սույն հոդվածը, որ նշված է որպես Զ հոդված, բավական փոփոխված և համառոտված, միմյանցից աննշան տարբերություններով, հետևյալ ձևն ունի. «Զ. Որք անուանին զինքն սուրբ երբեմն, եւ երբեմն ոչ

մերձանալ ի սուրբ կաթողիկէ եկեղեցի և ի կատարեալ խորհուրդն, այսինքն յաւրէնսն, վասն այնպիսեացն կամ եղեւ սուրբ ժողովոյն զի ջերմեռանդն սրտիւ ձեռնադրութեամբ ապաշխարութիւն ընկալցին եւ ըստ խոստովանութեան եւ ըստ վաստակոցն քահանայն ընտրութիւն արասցէ, մարդասիրութեամբ ի վերայ հայեսցի եւ որպէս իւր կամք են ապաշխարութիւն դիցէ եւ ի փոխածն այլ մի եւս դարձցի» (№ 659 էջ 65ար, հմմտ. №№ 8459 էջ 34ա բ, 9311 էջ 31բ—32ա)։ № 3369 ձեռագրում էլ, այլ ձեռագրերի օրինակով, «Վասն այնոցիկ» բառերից բաժանված է առանձին հոդվածի, այսպիսով Ը հոդվածը դարձրել են երկու հոդված։

Հոդ. Թ, էջ 123 (հուն. հոդ. 9, էջ 431)։ „Εἴ τινες ἀνεξετάστως προσήχθησαν (տ., L., προηχθησαν) πρεσβύτεροι, ἢ ἀνακρινόμενοι ὡμολόγησαν τὰ ἁμαρτήματα (տ., L., չիք ἁμαρτήματα) ἡμαρτημένα (տ. Συν., II. չիք ἡμαρτημένα) αὐτοῖς, καὶ ὁμολογησάντων αὐτῶν, παρὰ κανόνα κινούμενοι οἱ ἄνθρωποι τοῖς τοιούτοις χεῖρα ἐπιτεθείκασιν, τούτους ὁ κανὼν οὐ προσίεται. Τὸ γὰρ ἀνεπίληπτον ἐκδικεῖ ἡ καθολικὴ ἐκκλησία".

Հայերենը թեև մի փոքր շեղվում է, բայց ընդհանուր առմամբ արտահայտում է հունարենի միտքը։

Հոդ. Ժ, էջ 123—124 (հուն. հոդ. 10, էջ 431)։ *Հայերենը մի փոքր ընդարձակ է, թեև արտահայտում է հունարենի միտքը։*

№ 650 ձեռագրում «Կամ եղեւ մեծ ժողովոյն՝ ամենեւին բարձցի ի նմանէն եւ կարգօքն ընդ պատուհասիւք» հատվածը չի պահվել։ Իսկ № 3369 ձեռագրում «բարշեցաւ. հշմարտութիւննս»-ի փոխարեն կարդում ենք. «Յարդեցաւ ճշմարտութիւնն» (էջ 33բ)։ № 659 ձեռագրում Ժ և Թ հոդվածները միացված են միմյանց և դրված է համարի տակ (էջ 65բ—66ա)։

Հոդ. ԺԱ, էջ 124, (հուն. հոդ. 11, էջ 431—432)։ *Հունարենի միայն վերջին* οἱ πιστοὶ καὶ ἑπτὰ ἔτη ὑποπεσοῦνται· δύο (տ. Συν., II, δύω) δὲ ἔτη χωρὶς προσφορᾶς κοινωνήσουσι τῷ λαῷ τῶν προσευχῶν *հատվածը հայերենում դուրս է ընկել և այս ամբողջն արտահայտված է «հաւասարեսցեն աղաւթիցն ժողովրդեանն» հատվածով։*

Հոդ. ԺԲ, էջ 124—126 (հուն. հոդ. 12. էջ 432)։ „Οἱ δὲ προσκληθέντες μὲν ὑπὸ τῆς χάριτος καὶ τὴν πρώτην ὁρμὴν ἐνδειξάμενοι, καὶ ἀποθέμενοι τὰς ζώνας, μετὰ δὲ ταῦτα ἐπὶ τὸν οἰκεῖον ἔμετον ἀναδραμόντες ὡς κύνες, ὡς τινὰς καὶ ἀργύρια προέσθαι, καὶ βενεφικίοις κατορθῶσαι τὸ ἀναστρατεύσασθαι, οὗτοι δέκα ἔτη ὑποπιπτέτωσαν, μετὰ τὸν τῆς τριετοῦς ἀκροάσεως χρόνον· ἐφ' ἅπασι δὲ τούτοις, προσήκει ἐξετάζειν τὴν προαίρεσιν καὶ τὸ εἶδος τῆς μετανοίας. Ὅσοι μὲν γὰρ καὶ (տ. Συν., II, չիք καὶ) φόβῳ καὶ δάκρυσι καὶ ὑπομονῇ καὶ ἀγαθοεργίαις, τὴν ἐπιστροφὴν ἔργῳ καὶ οὐ σχήματι ἐπιδείκνυνται, οὗτοι πληρώσαντες τὸν χρόνον τὸν ὡρισμένον τῆς ἀκροάσεως, εἰκότως τῶν εὐχῶν κοινωνήσουσι, μετὰ τοῦ ἐξεῖναι τῷ ἐπισκόπῳ καὶ φιλανθρωπότερόν τι περὶ αὐτῶν βουλεύσασθαι· ὅσοι δὲ ἀδιαφόρως ἤνεγκαν, καὶ τὸ σχῆμα τοῦ εἰσιέναι εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἀρκεῖν αὐτοῖς ἡγήσαντο πρὸς τὴν ἐπιστρέφειαν (տ. Συν., II, L., ἐπιστροφήν), ἐξ ἅπαντος πληρούτωσαν τὸν χρόνον".

Հայերենը ընդհանուր նմանություն ունի հունարենին, տեղ-տեղ էլ նկատում ենք ավելացումներ, օրինակ՝ հունարենի ὡς κύνες *(որպես շներ) թարգմանված է «ի շնութիւն». հետևելով այս թարգմանությանը՝ այնուհետև ավելացրել են դրա նման այլ բառեր՝ «ի պոռնկութիւն, ի գողութիւն, յագահութիւն, յոխակալութիւն» և այլն։*

Հոդ. ԺԳ, էջ 126, (հուն. հոդ. 13, էջ 432—433)։ *Հայերենը մի փոքր ընդարձակ է. ավելացված է ապաշխարության տևողությունը։*

Հոդ. ԺԴ, էջ 126—127, (հուն. հոդ. 14, էջ 433)։ *Հայերենը ընդարձակ է, քան հունարենը։ Հայերենի «մարդասիրութիւն ցուցցեն առ այնպիսիսն» հատվածից մինչև վերջ հուն.-ը չունի։*

Հոդ. ԺԵ, էջ 127—128 (հուն. հոդ. 15, էջ 433)։ „Διὰ τὸν πολὺν τάραχον καὶ τὰς στάσεις τὰς γινομένας ἔδοξε παντάπασι περιαιρεθῆναι τὴν συνήθειαν τὴν παρὰ τὸν κανόνα (տ. Συν., II, τὸν ἀποστολικὸν κανόνα) εὑρεθεῖσαν ἔν τισι μέρεσιν, ὥστε ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν μὴ μεταβαίνειν, μήτε ἐπίσκοπον, μήτε πρεσβύτερον, μήτε διάκονον. Εἰ δὲ τις μετὰ τὸν τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης συνόδου ὅρον, τοιούτῳ τινὶ ἐπιχειρήσειεν, ἢ ἐπιδοίη ἑαυτὸν πράγματι τοιούτῳ, ἀκυρωθήσεται ἐξάπαντος κατασκεύασμα, καὶ ἀποκατασταθήσεται τῇ ἐκκλησίᾳ ἐν (տ. L., չիք ἐν) ᾗ ὁ ἐπίσκοπος ἢ ὁ πρεσβύτερος ἐχειροτονήθη".

Հայերենում հունարենը ոչ թե թարգմանված է, այլ վերաշարադրված և ընդհանուր ձևով է արտահայտում վերջինիս միտքը։

№ 650 ձեռագրում այս հոդվածն ունի այլ տարբերակ Ժ համարի տակ. «Որք եպիսկոպոս լինին եւ գայլոյ վիճակ յափշտակել ջանան եւ որք երիցունք լինին եւ այլոյ քաղաքի եւ ժողովրդեան ցանկան յափշտակել, կամ եղեւ մեծ ժողովոյն, զի զայնպիսիսն դադարեցուսցեն յիւրաքանչիւր վիճակի։ Ապա եթէ ի բռնութենէ ոք եւ կամ ի լեզուանութենէ եւ կամ կաշառաւք զգործն զայն յանդգնեսցի գործել, ընդդէմ եկեսցէ առաքելական կանոնաց, կամ եղեւ սուրբ ժողովոյն զի զայնպիսին ընկեսցեն ի բաց յաթոռոյն եւ ի կարգէ քահանայութեանն եւ ընաւ ի պաշտաւնէն իսկ ի բաց մերժել եւ այնուհետեւ եղիցի քեզ իբրեւ զմի յանզգամաց, զի որում տուեալն է՝ տացի եւ յաւելցի, եւ որ ոչն գիտիցէ ունել եւ զոր ունին՝ հանցէ ի նմանէ» (էջ 66բ—67ա)։ № 3369 ձեռագրում թեև գտնում ենք այս հոդվածը, սակայն, վերջինս ուրիշ տեղ է դրված՝ Կանոնագրքի ԺԹ և Ի հոդվածների միջև ԻԱ համարի տակ։ №№ 648, 649, 650, 651, 2964, 3562 ձեռագրերում այս հոդվածը չի պահվել. իսկ №№ 8459, 9311 ձեռագրերում չի պահվել «կամ եղեւ մեծ ժողովոյն... եկեսցէ առաքելական կանոնիս» հատվածը (էջ 36բ, էջ 34ա)։

Հունարեն բնագրի 16-րդ հոդվածը Կանոնագրքում չի պահվել, գուցե նրա համար, որ այն և նախորդ՝ ԺԵ հոդվածների բովանդակությունը համարյա նույնն է, դրա համար էլ այդ երկու հոդվածներից Կանոնագրքում պահվել է ԺԵ հոդվածը միայն։

Հոդ. ԺԶ, էջ 128 (հուն. հոդ. 17, էջ 434) „Ἐπειδὴ πολλοὶ ἐν τῷ κανόνι ἐξεταζόμενοι τὴν πλεονεξίαν καὶ τὴν αἰσχροκέρδειαν διώκοντες, ἐπελάθοντο τοῦ θείου γράμματος λέγοντος. Τὸ ἀργύριον αὐτοῦ οὐκ ἔδωκεν ἐπὶ τόκῳ· καὶ δανείζοντες ἑκατοστὰς ἀπαιτοῦσιν· ἐδικαίωσεν ἡ ἁγία καὶ μεγάλη σύνοδος, ὡς εἴ τις εὑρεθείη μετὰ τὸν ὅρον τοῦτον τόκους λαμβάνων ἐκ μεταχειρήσεως (տ. Σύν., II, L., μεταχειρίσεως), ἢ ἄλλως μετερχόμενος τὸ πρᾶγμα, ἢ ἡμιολίας ἀπαιτῶν, ἢ ὅλως ἕτερόν τι ἐπινοῶν αἰσχροῦ κέρδους ἕνεκα, καθαιρεθήσεται τοῦ κλήρου, καὶ ἀλλότριος τοῦ κανόνος ἔσται".

Հայերենը թեև բառացի թարգմանություն չէ, սակայն արտահայտում է հունարենի միտքը։ Հայերենում կան շեղումներ և լրացումներ։

Հոդ. ԺԷ, էջ 129 (հուն. հոդ. 18, էջ 434—435)։ „Ἦλθεν εἰς τὴν ἁγίαν καὶ μεγάλην σύνοδον, ὅτι ἔν τισι τόποις καὶ πόλεσιν, τοῖς πρεσβυτέροις τὴν εὐχαριστίαν οἱ διάκονοι διδόασιν, ὅπερ οὔτε ὁ κανών, οὔτε ἡ συνήθεια παρέδωκεν, τοὺς ἐξουσίαν μὴ ἔχοντας προσφέρειν, τοῖς προσφέρουσι διδόναι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Κἀκεῖνο δὲ ἐγνωρίσθη, ὅτι ἤδη τινὲς τῶν διακόνων καὶ πρὸ τῶν ἐπισκόπων τῆς εὐχαριστίας ἅπτονται. Ταῦτα οὖν πάντα (տ. L., μὲν οὖν ἅπαντα) περιῃρήσθω (տ. Σύν., II, περιῃρείσθω), καὶ ἐμμενέτωσαν οἱ διάκονοι τοῖς ἰδίοις μέτροις, εἰδότες ὅτι τοῦ μὲν ἐπισκόπου ὑπηρέται εἰσίν, τῶν δὲ πρεσβυτέρων ἐλάττους τυγχάνουσι (տ. Σύν., II, չիք τυγχάνουσι). Λαμβανέτωσαν δὲ κατὰ τὴν τάξιν τὴν εὐχαριστίαν μετὰ τοὺς πρεσβυτέρους, ἢ τοῦ ἐπισκόπου διδόντος (տ. Σύν., II, μεταδιδόντος) αὐτοῖς, ἢ τοῦ πρεσβυτέρου. ἀλλὰ μηδὲ καθῆσθαι ἐν μέσῳ τῶν πρεσβυτέρων ἐξέστω τοῖς διακόνοις· παρὰ κανόνα γὰρ καὶ παρὰ τάξιν ἐστὶ τὸ γινόμενον. Εἰ δέ τις μὴ θέλοι πειθαρχεῖν καὶ μετὰ τούτους τοὺς ὅρους, πεπαύσθω τῆς διακονίας".

Հայերենը բառացի չի թարգմանված հունարենից, այլ հունարենին համապատասխան վերաշարադրված է, կիսով չափ համառոտ, թեև հունարենի միտքն արտահայտում է բավական պարզ։

Հոդ. ԺԸ, էջ 129։ *Այս հոդվածը հունարենը չունի և ինչքան հայտնի է գրականությունից՝ Նիկիայի ժողովում այդ հարցը քննության չի ենթարկվել։ Ըստ երևույթին այս հոդվածը հետագայի (թե՞ թարգմանիչի) ավելացում է։*

Հոդ. ԺԹ, էջ 130 (հուն. հոդ. 19, էջ 435)։ *Խոսքը Պողոս Սամոսատացու և նրա հետևորդների մասին է։ Հայերենում նկատելի են խմբագրման աննշան հետքեր, իսկ վերջին՝ սարկավագուհիներին վերաբերող մասը մի փոքր համառոտ է, քան հունարենը։ Ահա այդ մասը.* „Ὡσαύτως δὲ καὶ περὶ τῶν διακονισσῶν, καὶ ὅλως περὶ τῶν ἐν τῷ κανόνι (տ. Σύν., II, ἐν τῷ κλήρῳ) ἐξεταζομένων ὁ αὐτὸς τύπος παραφυλαχθήσεται. Ἐμνήσθη μὲν (տ. Σύν., II, L., ἐμνήσθημεν) δὲ τῶν (տ. L., չիք τῶν) διακονισσῶν τῶν ἐν τῷ σχήματι ἐξετασθεισῶν, ἐπεὶ μηδὲ χειροθεσίαν τινὰ ἔχουσιν, ὥστε ἐξάπαντος ἐν τοῖς λαϊκοῖς αὐτὰς ἐξετάζεσθαι".

Ինչպես տեսնում ենք, հունարենում խոսքը սարկավագուհիների մասին է, իսկ հայերենում մի դեպքում «սարկաւագացն», մյուսում՝ «սարկաւագաց կանանցն»։ Երկու դեպքում էլ պետք է հասկանալ սարկավագուհիներ։

№№ 659, 8459, 9311 ձեռագրերում այս և Ի հոդվածները չեն պահվել։

Հոդ. Ի, էջ 131 (հուն. հոդ. 20, էջ 435)։ *Ձեռագրում այս հոդվածը միացված է նախորդին։*

Համահավաք բնագրի համար օգտագործած համարյա բոլոր ձեռագրերն էլ ունեն Կոստանդիանոսի ուղերձը. Հավատամքը և Նիկիայի ժողովի մասնակիցների ցանկը:

Կոստանդիանոսի ուղերձը, էջ 131—132. Կոստանդիանոսի ուղերձի երկու այլ տարբերակներ ևս մեզ հայտնի են. մեկը պահվել է Սոկրատի Եկեղեցական պատմության մեջ, մյուսը՝ մեր մատենադարանի №№ 1905, 1490 ձեռագրերում: Նպատակահարմար ենք գտնում վերևում հիշված երկու տարբերակներն ամբողջությամբ բերել այստեղ.

1. «Զարաց և ամբարշտաց նմանեալ Արիոս, իրաւացի է զնոյն զնոցունց ունել անարգանս. որպէս զի և այսուհետև Պորփիւրիոս աստուածպաշտութեանն թշնամի՝ կարգս անիրաւս և անաւրէնս հակառակ կրաւնից և կանգնեալ գարժանն էգիտ զվարձ. և այսպիսի որպէս զի զնախատող ինքն զնոյն հետայն լինիլ ժամանակին. և առավել լնուլ չարափառութեամբ. այժմ հաճոյ թուեցաւ զԱրիոս և զնորուն համակամսն զՊորփիւրիանոսս կոչեցեալսն որոց յեղանակացն նմանին, զոյսոսիկ ունելով զյորջորջումն: Առ այս և եթ ինչ շարադրումն յԱրիոսէ կարգեալ գտանիցի. զայս հրոյ մատնեալ, զի մի ընդ վայր միայն նորա վարդապետութիւնն ապականիցի, այլ զի և ոչ յիշումն նորա ընաւին մնասցէ: Զնոյն պատմեմ և այժմ, եթէ ոք շարագրեալս ինչ յԱրիոսէ ունիցի համակարգութիւնս որպէս զի թագուցեալ լինչ և ոչ նոյն ժամայն մատուցանել և հրով կիզուլ և զայսպիսիս սպանանել մահու վնասու: Քանզի առ ժամայն այլոցն ի սորա իսկ գլխսյս կտցցէ պատիժն: Եւ այսպիսի և ոչ միոյ թողութեան արժանաւորեսցի ամենեւիմբ» (Սոկրատայ Սքոլաստիկոսի եկեղեցական պատմութիւն, հտ. Ա, Վաղարշապատ, 1897, էջ 27):

2. «Թուղթ Կոստանդիանոսի կայսերն առ ամենեսեան.

Ցաղթօղ Կոստանդիանոս մեծ և օգոստոս եպիսկոպոսացդ և ժողովրդոցդ.

Քանզի չար և ամբարիշտ մարդկանց հետեակ եղև Արիոսն, վասն այսորիկ արդար իսկ է, զի նախատանօք ամբարիշտն նախատիցի, որպէս Պորփիւրոս աստուածպաշտութեան թշնամին, որոյ զրազում գարշելի գիրս հանեալ էր ընդդէմ բարեպաշտ հաւատոյս մերոյ, եգիտ զիւրեան արժանի պատիժս. և իսկ զայնպիսի իւր ամբարշտութեան արժանի վարձս ընկալաւ, որ մինչև ցապագայ ժամանակս ոչ միայն պարսաւանօք և վատահամբաւիւք լնանեցեալ եղև, այլ և ամբարիշտ գիւտնքն նորա ընաջինջ եղեն. նմանապէս ևս այժմ հաճոյ թուեցաւ զԱրիոսն և զհետևօղսն նորին Պորփիւրիտնոսս անուանակոչել. զի որոց վարուցն հետևօղք եղեն նոցին ևս մականուամբքն անուանեսցին. զարձեալ եթէ գործ ինչ գրեցեալ ի յԱրիոսէ գտանիցի, շուտով ի հուր արկանիցի. զի ոչ միայն զարշելի վարդապետութիւնն նորա արմատախիլ լինիցի, այլ և զի ոչ ոք յիշատակ գրոցն նորա մնասցէ, զայս ևս հրամայեմք, զի եթէ ոք գգիր ինչ ի յԱրիոսէ շարադրեալ պահեսցէ և զնա յառաջ բերեալ ի հուրն ոչ ձգեսցէ և եթէ յետոյ յայտնեսցի, այնպիսին ի վտանգի մահու լիցի, քանզի եթէ ոք ի յայնպիսի պատուիրազանցութեանն ըմբռնեսցի՝ առ ժամայն գլխապարտ եղիցի: Աստուած զձեզ պահեսցէ» (№ 1905, էջ 43ար, հմմտ. նաև № 1490, էջ 33բ):

Հավատամք, էջ 133: Կանոնագրքում պահվել է Հավատամքի սկզբի տողը. «Հաւատամք ի մի Աստուած հայր ամենակալ» (էջ 149, տող 3, հմմտ. հունարենը. πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεὸν πατέρα παντοκράτορα (էջ 436): Հավատամքը հայտնի բան է, ուստի մնացածը չենք բերում, սակայն կարևոր է նշել, որ մի քանի կանոնագիրք-ձեռագրերում (b, էջ 65ա, d էջ 46ա, e, էջ 51բ, f էջ 82բ, g, էջ 40բ, զ, էջ 38բ) պահվել է Հավատամքի լրիվ բնագիրը: Ըստ երևույթին վերջինս հետագայի ավելացում է:

Նիկիայի ժողովի մասնակիցների ցանկը, էջ 133—150: Նիկիայի ժողովի մասնակիցների Կանոնագրքում եղած ցանկում չի նշված Կուրդուբե քաղաքի եպիսկոպոսի անունը Հոսիոս, որը Սարդիկեի ժողովում մեծ դեր խաղաց:

Մ. Խորենացու «Պատմութիւն Հայոց»-ում նշվում են ժողովի մի քանի գլխավոր մասնակիցների անունները. «Եւ ժողովեցան Բիտոն և Բիկենդ երիցունք ի Հռոմ քաղաքէ՝ ձեռնարկութեամբ սրբոյն Սեղբեստրոսի, Աղեքսանդրոս Աղեքսանդրի, Եւստաթիոս Անտիոքայ, Մակարիոս Երուսաղէմի, Աղեքսանդրոս Կոստանդնուպօլսի եպիսկոպոսք» (Մ. Խորենացւոյ Պատմութիւն Հայոց, Տփխիս, 1913, գիրք Բ, գլ. ՁԹ, էջ 239. հմմտ. Պատմութիւն Սեբէոսի եպիսկոպոսի ի Հերակլն, Ս. Պետերբուրգ, 1879, էջ 129): Նիկիայի ժողովի մասնակիցներից մի քանիսի անունների ցանկը մի փոքր ընդարձակ գտնում ենք նաև Սոկրատի Եկեղեցական պատմության հունարեն և լատիներեն բնագրերում: Այդ հատվածը հայ թարգմանիչ Փիլոն Տիրակացին զեղ է նետել: Բերում ենք այս հատվածը ըստ Ռոբերտ Հուսեի հրատարակության. Ὅσιος ἐπίσκοπος Κορδούβης Ἱσπανίας· οὕτως πιστεύω ὡς προγέγραπται. Ῥώμης Βίτων καὶ Βικεντῖνος πρεσβύτεροι· Αἰγύπτου Ἀλέξανδρος· Ἀντιοχείας τῆς μεγάλης

Εὐστάθιος· Ἱεροσολύμων Μακάριος· Ἁρποκρατίων Κύνων· και των λοιπων· ων εἰς πλῆρες τα ονοματα κεῖται εν τω Συνοδικω Ἀθανασιου του Ἀλεξανδρειας επισκοπου". (Socratis Scholastici Ecclesiastica historia, edidit Robertus Hussey, tomus I. Oxonii, 1853, p. 96):

Մեր օգտագործած ձեռագրերից միայն Γ-ը ունի «Բիտոն», համապատասխան հունարենին և Մ. Խորենացուն, բայց որովհետև այդ ընթերցումը կարող է հետագայի սրբագրություն լինել, ուստի այն թողեցինք տողատակ, բնագրում նշելով «Բիկտոր» համաձայն ձեռագրերի մեծ մասի ընթերցանության։

ABCFPUn ձեռագրերում բնագրի «Սուրբ եպիսկոպոսն քաղաքին Կուադուբէ... ի Հռոմ ռազաբէ» (էջ 134, տող 5—7) հատվածի դիմաց, աջ կամ ձախ լուսանցքում, միևնույն ձեռագրով և ուղղագրական աննշան տարբերություններով, ավելացված է «Ցարեմտեան եպիսկոպոս ոչ ոք եղեալ է ի թիւ անուանց, բայց յերիցանցն Հռովմայ» (A, էջ 60բ) հատվածը։ Այդ նույն հատվածը iKLMNOQRSTVXYZWê ձեռագրերում գրված է բնագրի «Բիկտոր և Բէկենտ երիցունք ի Հռոմ քաղաքէ» տողին որպես շարունակություն. այսպես. «Բիկտոր և Բէկենտ երիցունք ի Հռովմ քաղաքէ։ Ցարեմտեան եպիսկոպոս ոչ ոք եղեալ է ի թիւ անուանց, բայց երիցանց Հռովմայ» (ըստ I ձեռագրի, էջ 55բ)։ Eabefgkmprst ձեռագրերը չունեն այդ ավելացումը։ ôcdlhloq ձեռագրերում չի պահվել կամ չի ընդօրինակվել Նիկիայի ժողովի մասնակիցների ցանկը, հետևապես մեզ ոչինչ հայտնի չէ ավելացված հատվածի մասին։ GHDձեռագրերում այդ հատվածը բնագրի այլ հատվածների հետ խառնիխուռն է գրված. բերում ենք ըստ G ձեռագրի. «Բիկտոր և Բեկէնտ երիցունք ի Հռովմ քաղաքէ յերիցանցն Հռովմա. Ցեղիպտացւոց յարեմտեան եպիսկոպոսք եղեալ են անուանք Աղեքսանդրոս» (էջ 16ար), J ձեռագրում անկանոնությունը այլ ձևով է արտահայտվել, «Սուրբ եպիսկոպոսն քաղաքին Կուադուբէ այսպէս հաւատամ որպէս յառաջագոյն գրեալ է։ Ցարեմտեան եպիսկոպոս ոչ ոք եղեալ է ի թիւ անուանց, բայց երիցանց Հռովմայ. Բիկտոր և Բեկենտ երիցունք ի Հռովմ քաղաքէ» (էջ 45ա), շարունակությունը ինչպես բնագրում։ Վերջապես U ձեռագրում թեև Նիկիայի ժողովի մասնակիցների ցանկը չի պահվել, բայց մեզ հետաքրքրող հատվածը գտնում ենք այն ձևով, ինչ որ J ձեռագրում է, միայն վերջինիս «Բիկտոր և Բեկենտ երիցունք ի Հռովմ քաղաքէ» հատվածը չի պահվել այստեղ։

Նիկիայի ժողովի մասնակիցների թիվը թեև ընդունված է 318, բայց Կանոնագրքում պահված է 212 անուն։ Մասնակիցների թվի առթիվ մեջ ենք բերում Սոկրատի Եկեղեցական պատմության հրատարակիչ Մեսրոպ Տեր-Մովսիսյանի մի ծանոթագրությունը. «Այստեղ ունենք 318 թիւը, որ ունին նաև Խոր. և մեր միւս պատմագիրները, և շատ յոյն հեղինակներ, իսկ բնագ. (իմա հունարենը— Վ. Հ.) ունի. «եպիսկոպոսների թիւը 300-ից անց էր» (հմմտ. հունարենը επισχοπων μεν πληθύς τριαχοσίων άριθμον նույն տեղում, էջ 38— Վ. Հ.) Եւսեբ. 250, Անտիոքի եպիսկոպոս Եւստաթիոսը 270, իսկ ընդհանուր կարծիքը համաձայն է 318 թւի հետ։ Արաբացի հեղինակ Իբն-Ալի յիշում է, որ բոլոր ժողովուածների թիւը հաւասար էր 2408-ի, որոնցից Կոստանդինը ընտրեց 318 եպիսկոպոսներ» (էջ 17, ծանոթ. 1)։ Հմմտ. Hefele, Conciliengeschichte, Erster Band, S. 257—258:

Կանոնագրքում եղած այս ցանկը որոշ տեղեր ունի շեղումներ № 1905 ձեռագրի համապատասխան ցանկից, իսկ մի տեղ էլ Կանոնագրքում ուղղակի խանգարված է, օրինակ, Պաղեստինի կողմից եկածների ցանկում, ընդօրինակությունների հետևանքով, դուրս է ընկել մի տեղի անուն և մի քանի եպիսկոպոսների վայրի անունը խանգարվել է, բացի դրանից այս մասում չի պահվել նաև 3 եպիսկոպոսների անուն։ Այդ բանը ցույց տալու նպատակով համեմատության համար կբերենք № 1905 ձեռագրի ունեցածը.

«Ի գաւառէն Պաղեստինոյ.

Մակարիոս Երուսաղէմայ։	Պօղոս, որ է Պօղինոս Մաքսիմիանուպօլսոյ։
Գերմանոս Նէապօլսոյ։	Ցունվարիոս Հիերիգունտինոյ։
Մարիոս Սէբաստիոյ։	Հէղիօգորոս Զաբուղօնիոյ։
Գայիանոս Կատարիսյ։	Աէտիոս Լիւդդիոյ։
Եւսէբիոս Կեսարիոյ։	Սիգուանոս Ազոտիոյ։
Սաբինոս Ասքալօնիոյ։	Պատրուփիլոս Սքիւթոպօլսոյ։
Ղունկինոս Նիկոպօլսոյ։	Ասքղեպիոս Գազայու։
Պետրոս Իամնիոյ։	Պետրոս Անիլայու։
Մաղրինոս, որ է Մարինոս Էլեթէրուպօլսոյ։	Անտիոքոս Գապիտոլիոյ» (էջ 31բ—32ա, տես նաև № 1490, էջ 25բ—26ա)։
Մաքսիմոս Մաքսիմիանուպօլսոյ։	

Մասնակիցների ցանկի այլ մասերում ես կան տեղեր, ուր մասնակիցների անունները կանոնագրքում պակաս են նշված, օրինակ, Փյունիկացիների կողմից եկածների շարքում չեն նշված «Մարտինոս որ է Մարինոս Պալմիւրիոյ։ Թալասիոս որ է Թաղոնիոս Աղաղիոյ» (էջ 32ա, տես նաև № 1490, 26ա)։ Իսկ № 1905 ձեռագրի ցանկում չի նշված կանոնագրքի ունեցածը «Պաւղինոս ի Ցաղմիրոսէ»․ կամ Պիսիդացիների կողմից եկածների ցանկում կանոնագրքում չեն նշված «Թէոդորոս Ուղիլիոյ», «Ուրանիոն, որ է Ուրանիոս Սէլկիոյ կամ Սուտէննէսի։ Ապակամոս Լիսինիոյ» (№ 1903, էջ 34ա, տես նաև № 1490, էջ 27ա)։ Իսկ կանոնագրքի ունեցած «Գրամիւս յՆմովնէ» նշումը չի պահվել №№ 1905 և 1490 ձեռագրերում։

Նման շեղումներ տես նաև Միջագետքից, Իսավրիայից և մի քանի այլ կողմերից եկածների ցանկերում։ Այդ տարբերությունները, ըստ երևույթին, պետք է բացատրել մասնակիցների ցանկերի տարբեր խմբագրությունների, օգտագործման փաստով։

ԱՆԿՅՈՒՐԻԱՅԻ ԺՈՂՈՎԻ ԿԱՆՈՆԱԽՈՒՄԲ

Առաջին վերնագիր, էջ 151: *Համեմատությունների համար չօգտագործված մի քանի ձեռագրերում այս վերնագիրն ունի տարբերակներ, օրինակ. «Անկիւռեա կանոնին գլուխ Ի (№ № 648, էջ 12բ, 3562, էջ 282ա), «Անկիւրոեա կանովք (№ 649՝ կանոնք) գլուխք Ի» (№ № 649, էջ 32ա, 650, էջ 36ա, 651, էջ 24բ, 2964, էջ 45բ), «Կանոն Անկիւրիոյ, զոր եդին սուրբ հարքն» (№ 3369, էջ 40բ):*

Ցանկ, էջ 151—152: *Վերևում նշված ձեռագրերը ցանկ չունեն: № 059 ձեռագրում եղած ցանկը, քանի որ տրված է այլ կանոնախմբերի ցանկերի հետ միասին, այստեղ չենք նշի, հետաքրքրվողները կարող են այն գտնել վերևում, էջ 561—562: Մի այլ՝ № 657 ձեռագրում Կեսարիայի, Անկյուրիայի, Նեոկեսարիայի, Նիկիայի հաջորդականությամբ կազմված է այդ ժողովների որոշումներից վերցված 31 հոդվածների վերնագրերի ցանկ, յուրաքանչյուր կանոնախմբից վերցնելով լրիվ կամ մի քանի, նույնիսկ մեկ հոդվածի վերնագիր: Ահա այդ ցանկը իր վերնագրով.*

«Նիկայ կանոնացն

ա. Վասն խոստանալոյ կուսութեան:
բ. Վասն ընդ արամբ շնալոյ:
գ. Վասն այրեաց մնացելոց:
դ. Վասն կուսանաց:
ե. Վասն կանանց պոռնկաց:
զ. Վասն պոռնկաց և սպանողաց:
է. Վասն ակամայ սպանողաց:
ը. Վասն դիւթից:
թ. Վասն չար կախարդաց:
ժ. Վասն երիցանց:
ժա. Վասն աշխարհականաց:
ժբ. Վասն բռնութեամբ զոհելոյ:
ժգ. Վասն ի տունս հեթանոսաց:
ժդ. Վասն խառնակեցան եւ կերան:
ժե. Վասն որ չհեռացան ի զոհելոյ:
ժզ. Վասն ուտելոյ զհեթանոսաց:
ժէ. Վասն աղջկան խօսելոյ:
ժը. Վասն կնոջ երկուց եղբարց:
ժթ. Վասն ցանկանալոյ կնոջ:
ի. Վասն երկրորդաց:
իա. Վասն միւսն կուս էցէ եւ միւսն ոչ:
իբ. Վասն երրորդացն:
իգ. Վասն չորրորդացն:
իդ. Վասն արձակելոյ զկին:
իե. Վասն ոչ վասն պոռնկութեան:
իզ. Վասն քահանայի կնոջ:
իէ. Վասն պղծութեան քահանայի:
իը. Վասն կարգի քահանայից:
իթ. Վասն որ ի նեղութիւն անկանին եւ մկրտին:
լ. Վասն գողոց մարդասպանաց:
լա. Վասն արուագիտաց» (էջ 100բ—100ա):

Այս հաջորդականությամբ էլ ձեռագրում դասավորված են հոդվածները: Առանձին հոդվածների մասին կխոսվի իր տեղում, սակայն, այստեղ ցանկանում ենք նշել № 657 ձեռագրում պահված Անկյուրիայի կանոնախմբի հոդվածների հաջորդականության մասին. եթե նկատի ունենանք Կանոնագրքի ներկա հրատարակության մեջ պահված Նիկիայի, Անկյուրիայի, Կեսարիայի և Նեոկեսարիայի կանոնախմբի հոդվածների հաջորդականությունը, ապա № 657 ձեռագրում եղածը կունենա հետևյալ պատկերը:

	Կանոնագիրք	№ 657
Նիկիա	ԺԸ հոդված	ԼԱ հոդված
Անկյուրիա	Ա, Բ "	Ժ "
	Գ "	ԺԱ "
	Դ "	ԺԲ "
	Ե, Զ "	(չունի)

	Է	հոդված	ԺԳ	հոդված
	Ը	„	ԺԴ	„
	Թ	„	ԺԵ	„
	Ժ	„	ԺԶ	„
	ԺԱ—ԺԹ	„	(չունի)	
	Ի	„	Ա	հոդված
Կեսարիա	Ա	„	Բ	„
	Բ	„	Գ	„
	Գ	„	Ե	„
	Դ	„	Զ	„
	Ե	„	Է	„
	Զ	„	Գ	„
	Է	„	Ը	„
	Ը	„	Թ	„
	Թ	„	ԺԷ	„
	Ժ	„	Լ	„
Նեոկեսարիա	Ա	„	(չունի)	
	Բ	„	ԺԸ	հոդված
	Գ	„	(չունի)	
	Դ	„	ԺԹ	հոդված
	Ե, Զ	„	(չունի)	
	Է	„	Ի	հոդված
	Ը	„	ԻԱ	„
	Թ	„	ԻԲ	„
	Ժ	„	ԻԳ	„
	ԺԱ	„	ԻԴ	„
	ԺԲ	„	ԻԵ	„
	ԺԳ	„	ԻԶ	„
	ԺԴ	„	ԻԷ	„
	ԺԵ	„	(չունի)	
	ԺԶ	„	ԻԸ	հոդված
	ԺԷ	„	ԻԹ	„
	ԺԸ, ԺԹ, Ի	հոդված	(չունի)	

Այսպիսով, Նիկիայի ժողովից վերցված է մեկ հոդված, Անկյուրիայից՝ 8, Կեսարիայից՝ 16, Նեոկեսարիայից՝ 12։ Իհարկե այս բոլորը կապ չունի կանոնագրքի սկզբնական կառուցվածքի հետ և կատարվել է հետագայում, ուրիշների կողմից։

Երկրորդ վերնագիր *և առաջաբան,* էջ 152—153։ *Այս չունեն №№ 648, 649, 650, 651, 657, 659, 2964, 3369, 3562 ձեռագրերը։*

Հոդ. Ա, էջ 154 (հուն. հոդ. 1, էջ 441)։ Πρεσβυτέρους τοὺς ἐπιθύσαντας, εἶτα ἐπαναπαλαισαντας (տ. Σύν., III, ἀναπαλαισαντας), μήτε ἐκ μεθοδου τινος ἀλλ' ἐξ ἀληθείας, μήτε προκατασκευασαντας καὶ ἐπιτηδεύσαντας καὶ πείσαντας, ἵνα δοξωσι μὲν βασανοις ὑποβαλλεσθαι, ταύτας δὲ τῷ δοκεῖν καὶ τῳ σχηματι προσαχθῆναι· τούτους ἔδοξε τῆς μὲν τιμῆς τῆς κατα τὴν καθέδραν μετέχειν, προσφέρειν δὲ αὐτούς, ἡ ὁμιλεῖν, ἡ ὁλως λειτουργεῖν τι των ἱερατικῶν λειτουργιῶν μὴ ἐξειναι".

Հայերենը ոչ թե հունարենի թարգմանությունն է, այլ վերջինիս մոտի ճիշտ վերաշարադրումը։

Հոդ. Բ, էջ 154 (հուն. հոդ. 2, էջ 441—442)։ „Διακονους ὁμοιως θύσαντας, μετα δὲ ταῦτα αναπαλαίσαντας, την μὲν ἄλλην τιμην ἔχειν, πεπαῦσθαι δὲ αὐτοὺς πασης της ιερας (տ. L., ιερατικῆς) λειτουργιας, τῆς τε τοῦ ἄρτον ἡ ποτήριον ἀναφέρειν, ἡ κηρυσσειν. Εἰ μέντοι τινὲς τῶν ἐπισκοπων τουτοις συνείδοιεν καματον τινα ἡ ταπεινωσιν πραοτητος, και ἐθέλοιεν πλεῖον τι διδοναι ἡ ἀφαιρειν, ἐπ' αὐτοῖς ειναι την ἐξουσίαν".

Այս հոդվածը ևս թարգմանություն չէ, այլ հունարենի մոտիկ վերաշարադրումն է ճշտությամբ։

№№ 659, 657 ձեռագրերում այս հոդվածը միացված է նախորդին։

Հոդ. Գ, էջ 154—155 (հուն. հոդ. 3, էջ 442). „Τοὺς φευγοντας καὶ συλληφθέντας, ἡ ὑπο οἰκείων παραδοθέντας, ἡ ἄλλω τα ὑπαρχοντα ἀφαιρεθέντας, ἡ ὑπομείναντας βασανους, ἡ εἰς δεσμωτηριον ἐμβληθέντας, βοῶντας τε ὀτι εισὶ χριστιανοὶ, καὶ περισχισθέντας, ἤτοι εἰς τας χεῖρας πρὸς βιαν ἐμβαλλοντων τῶν βιαζομένων, ἡ βρωμα τι προς ἀναγκην δεξαμένους, ὁμολογουντας δὲ διόλου ὀτι εἰσὶ χριστιανοί, καὶ το πένθος τοῦ συμβαντος αεὶ ἐπιδεικνυμένους τῇ πασῃ καταστολῃ καὶ τῷ σχήματι, καὶ τῃ τοῦ βίου ταπεινοτητι, τούτους, ὡς ἔξω ἁμαρτήματος ὀντας, τῆς κοινωνιας μὴ

κωλύεσθαι. Εἰ δὲ καὶ ἠκολούθησαν ὑπό τινων (ու. L. τινος) περισσοτέρας ἀκριβείας ἕνεκεν ἢ καὶ τινων ἀγνοίᾳ, εὐθὺς προσδειχθῆναι. Τοῦτο δὲ ὁμοίως ἐπί τε τῶν ἐκ τοῦ κλήρου καὶ τῶν ἄλλων λαϊκῶν. Προσεξητάσθη δὲ κἀκεῖνο, εἰ δύνανται καὶ λαϊκοὶ τῇ αὐτῇ ἀνάγκῃ ὑποπεσόντες προσάγεσθαι (ու. Συν. III. L.. προάγεσθαι) εἰς τάξιν. Ἔδοξεν οὖν καὶ τούτους, ὡς μηδὲν ἡμαρτηκότας, εἰ καὶ ἡ προλαβοῦσα εὑρίσκοιτο ὀρθὴ τοῦ βίου πολιτεία, προχειρίζεσθαι".

Հայերենը հունարենի շատ համառոտ վերաշարադրումն է։ № 659 ձեռագրում բացակայում է «վասն… եկեղեցւոյ» հատվածը։ Իսկ մի քանի ձեռագրերում չի պահվել հոդվածի վերջին՝ «եւ մանաւանդ թէ առաջին… մեծ ժողովոյն» մասը (№ № 648, էջ 13ա, 649 էջ 32ա, 650 էջ 30ա, 651 էջ 25ա, 2964 էջ 46բ, 3369 էջ 41ա, 3562 էջ 282բ)։ Վերջին հատվածը՝ «կամ եղեւ մեծ ժողովոյն» № № 659, 657 ձեռագրերը չունեն (էջ 75ա, էջ 102ա),

Հոդ. Դ, էջ 155 (հուն. հոդ. 4, էջ 443)։ „Περὶ τῶν πρὸς βίαν θυσάντων, ἐπὶ δὲ τούτοις καὶ τῶν δειπνησάντων εἰς τὰ εἴδωλα· ὅσοι μὲν ἀπαγόμενοι, καὶ σχήματι φαιδροτέρῳ ἀνῆλθον, καὶ ἐσθῆτι ἐχρήσαντο πολυτελεστέρᾳ, καὶ μετέσχον τοῦ παρασκευασθέντος δείπνου ἀδιαφόρως, ἔδοξεν ἐνιαυτὸν ἀκροᾶσθαι, ὑποπεσεῖν δὲ τρία ἔτη, εὐχῆς δὲ μόνης κοινωνῆσαι ἔτη δύο, καὶ τότε ἐλθεῖν ἐπὶ τὸ τέλειον".

Հայերենը հունարենի ճիշտ վերաշարադրումն է։ № № 648, 649, 650, 651, 2964, 3369, 3562 ձեռագրերում չեն պահվել Դ, Ե, Զ հոդվածները։ № 657 ձեռագիրը չունի միայն Դ հոդվածը։

Հոդ. Ե, էջ 156։ № 659 ձեռագրում չեն պահվել Ե և Զ կանոնները։

Հոդ. Է, էջ 157—158, (հուն. հոդ. 7, էջ 444)։ Հայերենը համապատասխանում է հունարենին, միայն առաջինը մի փոքր ընդարձակ է. օրինակ՝ հունարենը չունի հայերենում եղած մեջբերումը։

Հոդ. Ը, 158—159 (հուն. հոդ. 8, էջ 444)։ Հայերենը մի փոքր ընդարձակ է հունարենից, բայց վերջինիս միտքն արտահայտում է լրիվ։

Հոդ. Թ, 159—160 (հուն. հոդ. 9, էջ 444)։ Հայերենը բավական ընդարձակ է, համեմված Աստվածաշնչից վերցրած մեջբերումներով։

Հոդ. Ժ, էջ 160—161։ Այս հոդվածը հունարենը չունի։ Հոդվածի՝ «ուխտի սրբոյ եկեղեցւոյ» փոխարեն № 3369 ձեռագրում կարդում ենք. «առաջի խոգի սեղանոյ սրբոյ» (էջ 41բ)։ Այս պատահական սխա՞լ է, թե թերահավատ մարդու հեգնանք։

Հոդ. ԺԱ, էջ 161—162 (հուն. հոդ. 10, էջ 445)։ Հայերենը թեև ճիշտ է արտահայտում հունարենի միտքը, բայց ունի հատվածներ, որոնք հունարենում չենք գտնում, դա հատկապես վերաբերում է պատժի չափերին։ Այս հատվածները ցույց թարգմանիչի տեսակետն են արտահայտում կապված տեղի պայմանների կամ տեղերում արդեն հաստատված կարգի հետ։

№ 657 ձեռագրում չեն պահվել ԺԱ—ԺԹ հոդվածները։

Հոդ. ԺԲ, էջ 162—163 (հուն. հոդ. 11, էջ 445)։ Հայերենը միանգամայն ճիշտ է թարգմանված, միայն հունարենի վերջին εἰ καὶ βίαν ὑπ' αὐτῶν πάθοιεν հատվածը հայերենում դրված է «եւ թէ ի բռնութիւն ապստամբ իցէ՝ մի՛ թողցեն» ձևով։

№ № 648, 649, 650, 651, 659, 2964, 3369, 3562 ձեռագրերում չեն պահվել ԺԲ, ԺԳ, ԺԴ հոդվածները։

Հոդ. ԺԴ, էջ 163 (հուն. հոդ. 13, էջ 445)։ Հայերենի սկզբի մասը մինչև «կամ թըղթով»՝ միանգամայն համապատասխանում է հունարենին, միայն «կամ բանիւք» բառերի փոխարեն հունարենն ունի ἐν ἑτέρᾳ παροικίᾳ. իսկ հոդվածի մնացած մասը, սկսած «բանգի յայնժամ»-ից մինչև հոդվածի վերջը, կապ չունի հունարեն բնագրի հետ և ավելացվել է հավանաբար թարգմանչի կողմից, որպես բացատրություն հունարեն χωρεπίσκοπος (քորեպիսկոպոս) բառի. բնագրի «զի քորեպիսկոպոսդ տեսուչ գաւառի ասի ըստ Հոռոմին» (ընդգծումը մերն է Վ. Հ.) բառերը հենց այդ են հաստատում։

Հոդ. ԺԵ, էջ 163—164 (հուն. հոդ. 14, էջ 445)։ Հայերենը համապատասխանում է հունարենին, միայն հունարենը չունի հայերենի «ընդունին կանոնքս զերկոսին» հատվածը։ Իսկ հունարենի վերջին καὶ εἰ μὴ ὑπείκοιεν τῷ κανόνι հատվածը հայերենը չունի։ Այդ հատվածը պետք է լիներ բնագրի «իցէ ոչ» բառերի միջև։ Հենց այսպես էլ պահվել է № 659 ձեռագրում «մսոտ իցէ եւ ստունգանեսցէ կանոնիս ոչ ընդունի» (էջ 69բ—70ա)։ Տարբեր է նաև πεπαῦσθαι αὐτοὺς τῆς τάξεως (թող իր աստիճանից զրկվի) հատվածի թարգմանությունը։

Հոդ. ԺԶ, էջ 164 (հուն. հոդ. 15, էջ 446)։ *Հայերենը չունի հունարենի միայն վերջին՝* δια το πολλακις την προσοδον των πεπραμένων αποσεδωκεναι αυτοῖς τουτοις πλείονα την τιμην *մասը, մնացածը նույնն է։ №№ 648, 649, 650, 651, 659, 2964, 3369, 3562 ձեռագրերում այս հոդվածը չի պահվել։*

Հոդ. ԺԷ, 164—165 (հուն. հոդ. 16, էջ 446)։ „Περὶ των αλογευσαμένων η και αλογευσαμένων· οσοι πρὶν εικοσαετεῖς γενέσθαι, ήμαρτον, πέντε καὶ δέκα ετεσιν υποπεσοντες, κοινωνιας τυγχανέτωσαν της εις τας προσευχάς. Εἶτα ἐν τη κοινωνια διατελέσαντες ἔτη πεντε, τοτε καὶ της προσφορας ἐφαπτέσθωσαν. Ἐξεταζέσθω δὲ αυτων καὶ ο ἐν τη υποπτωσει βίος, καὶ ουτως τυγχανέτωσαν της φιλανθρωπίας. Εἰ δὲ τινες κατακορως ἐν τοῖς αμαρτημασι γεγόνασι, την μακραν ἐχετωσαν υποπτωσιν. Ὅσοι δὲ υπερβαντες την ηλικίαν ταυτην, καὶ γυναῖκας ἔχοντες περιπεπτωκασι τω αμαρτήματι, πεντε καὶ εἴκοσιν ετη υποπεσοντες, κοινωνιας τυγχανέτωσαν τῆς εις τας προσευχας, εἶτα ἐκτελέσαντες πέντε ἔτη ἐν τη κοινωνία των ευχῶν, τυγχανέτωσαν της προσφορας. Εἰ δὲ τινες καὶ γυναῖκας ἔχοντες, καὶ υπερβαντες τον πεντηκονταετη χρονον ημαρτον, ἐπὶ τη ἐξοδω τοῦ βίου τυγχανέτωσαν της κοινωνίας".

Հայերենը մի փոքր ընդարձակ է և զգալի շեղումներ ունի հունարենից, թեև վերջինիս միտքն ընդհանուր առմամբ ճիշտ է տրված հայերենում։

Հոդ. ԺԸ, էջ 165 (հուն. հոդ. 17, էջ 446)։ „Τους αλογευσαμένους καὶ λεπρους οντας, ήτοι λεπρώσαντας, τουτους προσέταξεν η αγια συνοδος, εις τοὺς χειμαζομένους ευχεσθαι".

Հայերենն ավելի ընդարձակ է և պարզեցված, իսկ հուն.-ի վերջին մասը տարբեր է։ Հուն. τους χειμαζομένους *բառի մասին Ն. Մելիք-Թանգյանը գրում է. «Ցունաց մեկնիչները զանազանակերպ են հասկանում դիւահար խոսքը. ոմանք ըմբռնում են իսկական մտքով, այսինքն այնպիսի անձինք, որոնք ոգիներով լիքն են, այնպիսի հիւանդութիւն ունին, որ ներս թողնել եկեղեցին չի կարելի. ոմանք հասկանում են իբրև դրսի ունկնդիրներ, որոնք չնայելով անձրևին, քամուն, պիտի կանգնէին և աղօթէին» (Հայոց եկեղեցական իրաւունքը, Ա գիրք, էջ 189)։*

№№ 648, 649, 650, 651, 659, 2964, 3369, 3562 ձեռագրերում ԺԸ և ԺԹ հոդվածները չեն պահվել։

Հոդ. ԺԹ, էջ 166 (հուն. հոդ. 18, էջ 447)։ *Հայերենի «և կալել յեկեղեցւոյ», ինչպես նաև վերջին «զի ամենայն ոք գիտակ լինիցի» հատվածները հունարենը չունի. մնացածը համապատասխանում է վերջինիս։*

Հոդ. Ի, էջ 166—167 (հուն. հոդ. 19, էջ 447)։ *Հայերենը ընդարձակ է, որի սկզբի և վերջի մասերում է արտահայտված հունարենի միտքը. իսկ մնացած մասը հունարենը չունի։*

№ 657 ձեռագրում չի պահվել կանոնագրքում եղածի վերջին «այլ վասն... զի մի՛ եւս լիցին» հատվածը (էջ 101ա)։

Հունարենի հաջորդ՝ 20, 21, 22, 23, 24, 25-րդ հոդվածները Կանոնագրքի սույն կանոնախմբում բացակայում են, դրանք սովորաբար գրված են Կեսարիայի կանոնախմբի հոդվածների շարքում (տես ներքևում, էջ 573—574)։

ԿԵՍԱՐԻԱՅԻ ԺՈՂՈՎԻ ԿԱՆՈՆԱԽՈՒՄԲ

Առաջին վերնագիր, էջ 168: *Այս վերնագիրը № 659 ձեռագիրը չունի, բայց ձեռագրի բովանդակած նյութերի ցանկում Կեսարիայի ժողովի կանոնախումբը անվանված է «Ժ. Տասն պատգամքն» (էջ 1բ)։ № № 649, 650, 2964 ձեռագրերի ցանկի վերնագրում թեև նշված է «Գլուխք Ժ», իսկ № 651-ում՝ «Գլուխք Ի», բայց իրականում բերված են յոթ հոդվածներ, մինչդեռ № № 648, 3562 ձեռագրերում նշված է ուղղակի «Գլուխք Է», այնքան, որքան հոդված բերվում է բնագրում։ Սակայն № 3369 ձեռագրում ցանկի վերնագիրն այսպես է. «Կանոն Կեսարիայ զոր եդին սուրբ հարքն մեր» (էջ 43ա)։*

Ցանկ և առաջաբան, 168—169: *№ № 648, 649, 650, 651, 2964, 3369, 3562 ձեռագրերը չունեն ցանկը և առաջաբանը։ Առաջաբանը չունեն նաև № № 657, 659 ձեռագրերը, սակայն ցանկը, ինչպես արդեն նշել ենք վերևում (էջ 561—562) Կեսարիայի ժողովի կանոնախմբին անմիջապես չի նախորդում, այլ թեև լրիվ, մի քանի այլ կանոնախմբերի հոդվածների վերնագրերի հետ, գրված է Նիկիական ժողովի կանոնախմբի ցանկում։ Թե կանոնագրքում պահված այս կանոնախմբի հոդվածների վերնագրերի ցանկի և բուն հոդվածների հաջորդականությունը ինչքանով է համապատասխանում № № 657, 659 ձեռագրերի ունեցածներին, դարձյալ ցույց ենք տվել վերևում (էջ 569—570)։*

Հոդ. Ա, էջ 169 (Անկյուրիա, հուն. հոդ. 20, էջ 447): *Այս կանոնախմբի հունարեն բնագիր գոյություն չունի։ Եվ ընդհանրապես Կեսարիայի ժողովի կանոնագրքում գտնվող կանոնների ինքնության հարցը երկրայելի է, թեև այլ օրակարգով Կեսարիայում ժողով լինելու մասին կան տեղեկություններ, օրինակ, մինչև Գանգրայի ժողովը Կեսարիայի մի ժողովում նզովել են Սեբաստիայի եպիսկոպոս Եվստաթեոսին (տես «Սոկրատայ Սքոլաստիկոսի եկեղեցական պատմութիւն», Ա, էջ 205—206, կարդա նաև Հեֆելեի* Conciliengeschichte, Erster Band, § 48, *էջ 442—443)։*

Վերևում նշեցինք (էջ 572), որ Անկյուրիայի ժողովի 20—25-րդ կանոնները չեն պահվել կանոնագրքի Անկյուրիայի կանոնախմբի բնագրում, այլ արտահայտվել են Կեսարիայի կանոնախմբի մի քանի կանոններում։

Կանոնագրքի Կեսարիայի ժողովի Ա կանոնը Անկյուրիայի ժողովի հունարեն բնագրի 20-րդ հոդվածն է, թեև հայերենը մի փոքր ընդարձակ է և զգալի տարբերություններ ունի վերջինիս նկատմամբ։ Հայերենի ներկա հոդվածը մեծ չափով խմբագրման է ենթարկվել։ Ահա հուն.-ը. „'Εάν τινος γυνή μοιχευθῇ, ἢ μοιχεύσῃ τις, ἐν ἑπτὰ ἔτεσιν δεῖ αὐτὸν τοῦ τελείου τυχεῖν, κατὰ τοὺς βαθμοὺς τοὺς προάγοντας“.

Հոդ. Բ, էջ 169—170: *Հունարենի բնագրում (Անկյուրիա) այս հոդվածը չենք գտնում, բայց քանի որ կանոնագրքի Անկյուրիայի ժողովի ԺԲ (հուն. հոդ. 11-րդ) հոդվածը առևանգված աղջիկների մասին է, իսկ Կեսարիայի Ա հոդվածը (Անկյուրիայի հուն. հոդ. 20-րդ)՝ ամուսնացածների, կարելի է ենթադրել, որ սա էլ այս երկու հոդվածների շարունակությունն է, այստեղ խոսվում է նշանված աղջիկների մասին։*

№ 3369 ձեռագրում այս հոդվածը, հակառակ կանոնագրքում եղածի, շարադրված է հոգնակի թվով, օրինակ «շնացան», «կոչեսցին» և այլն։

Հոդ. Գ, էջ 170 (Անկյուրիա, հուն. հոդ. 21 էջ 447): *Հայերենը հունարենի նկատմամբ ունի փոքրիկ շեղումներ. օրինակ, հայերենը սահմանում է երկամյա պատիժ 5-ական տարով, իսկ հուն.-ը մեկ անգամից 10 տարի։*

Հոդվածի երկրորդ մասում № 659 ձեռագիրն ունի փոքր շեղում, ահա այն. «Բայց երկրորդս վասն մարդասիրութեան կամ եդև մեծ ժողովոյն Ժ ամ ընդ պատժաւք լինել ընդ

ունկնդիրսն, իսկ վասն պոռնկութեանն Ե ամ ես ընդ ձեռամբ առ դրանն տրովք ողորմութեամբ սրբեսցի և հաղորդեսցի աւրինաց» (էջ 72աբ)։

Հոդ. Դ, էջ 170 (Անկյուրիա, Ճուն. Ճող. 22, էջ 447)։ „Περὶ ἑκουσίων φόνων. ὑποπιπτέτωσαν μέν. τοῦ δὲ τελείου ἐν τῷ τέλει τοῦ βίου καταξιούσθωσαν".

Հունարենում խոսքը նախամտածված սպանության մասին է և հակառակ հայերենի՝ բավական սեղմ է։

Հոդ. Ե, էջ 170—171 (Անկյուրիա, Ճուն. Ճող. 23. էջ 448)։ *Հայերենն ընդարձակ է. օրինակ, վերջինիս «և ոչ գիտութեամբ... եւ ընկերացն» հատվածը հուն.-ը չունի, այդպես նաև վերջին «ընդ ապաշխարողս...֊ հաղորդեսցի աւրինաց» հատվածը։ Սակայն, հուն.-ի միտքը ամբողջովին արտահայտված է հայերենում։*

Հոդ. Զ, էջ 171։ *Հունարենը չունի այս հոդվածը։ Վերջինս թերևս կարելի է Անկյուրիայի ժողովի հուն. բնագրի 20-րդ հոդվածի լրացում համարել (տես վերևում, էջ 573)։ Հունարենում խոսքը ամուսնացածների մասին է, իսկ հայերենում այրիների։ Մի քանի ձեռագրերում այս հոդվածը բերված է բավական համառոտ. «Զ. Ոյք այրիք մնացեալ իցեն յետ ամաց ինչ կամ բնաւ առն չիցէ լեալ և ի մեղս անկանիցին ի պոռնկութիւն՝ Գ ամ ընդ ունկնդիրս եւ Բ ամ ընդ ապաշխարողս մտեալ յեկեղեցի և ելցեն։ Ապա թէ ի նոյն մեղս թաւալին՝ Է ամ ապաշխարեսցեն» (№ 648 էջ 15ա, հմմտ. №№ 649, էջ 35աբ, 650, էջ 39բ, 651, էջ 27բ, 2964, էջ 50բ, 3562, էջ 285)։ Իսկ № 3369 ձեռագրում «եւ գթով տնանկաց... եւ գլոյս բարեաց անդադար սփռեսցէ» հատվածը չի պահվել։*

Հոդ. Է, Ը, էջ 172—173 (Անկյուրիա, Ճուն. Ճող. 24, էջ 448)։ „Οἱ καταμαντευόμενοι καὶ ταῖς συνηθείαις τῶν ἐθνῶν ἐξακολουθοῦντες, ἢ εἰσάγοντές τινας εἰς τοὺς ἑαυτῶν οἴκους ἐπὶ ἀνευρέσει φαρμακειῶν, ἢ καὶ καθάρσει, ὑπὸ τὸν κανόνα πιπτέτωσαν τῆς πενταετίας κατὰ τοὺς βαθμοὺς ὡρισμένους· τρία ἔτη ὑποπτώσεως, καὶ δύο ἔτη εὐχῆς, χωρὶς προσφορᾶς".

Հայերենն ընդարձակ է և ունի շեղումներ, ըստ երևույթին հայերենը թարգմանություն չէ, այլ խմբագրված։ Իսկ Ը հոդվածը նախորդի շարունակությունն է, որ չենք գտնում Անկյուրիայի ժողովի հունարեն բնագրում։

Այս հոդվածները չեն պահվել №№ 648, 649, 650, 651, 2964, 3562 ձեռագրերում, իսկ № 3369 ձեռագրում դրանք թեև կան, բայց հոդվածների հաջորդականությունը տարբեր է, օրինակ. Կանոնագրքի ունեցած Է հոդվածը այստեղ դրված է Ը համարի տակ, Ը-ն՝ Թ-ի, Թ-ն՝ Ը-ի։

Հոդ. Թ., էջ 173—174 (Անկյուրիա, Ճուն. Ճող. 25, էջ 448)։ *Հայերենը մի փոքր ընդարձակ է, մանավորապես «իսկ վասն» հատվածից հետո կան լրացումներ։ Իսկ հունարենի միտքն արտահայտված է հայերեն հոդվածի առաջին մասում։*

Հոդ. Ժ, էջ 174—176։ *Այս հոդվածը ևս չի պահվել հունարենում և №№ 648, 619, 656, 651, 2964, 3369, 3562 ձեռագրերում։ Ըստ էության սա կանոն չէ, այլ խրատ զղջության, մարդասպանության և նման բաների մասին։*

ՆԵՈԿԵՍԱՐԻԱՅԻ ԺՈՂՈՎԻ ԿԱՆՈՆԱԽՈՒՄԲ

Առաջին վերնագիր, էջ 177: *Համեմատությունների համար չօգտագործված ձեռագրերից մի քանիսում այս վերնագիրն ունի տարբերակներ, օրինակ, «Նիոյկեսարեա կանոնք գլուխք» (№ № 648, էջ 15բ, 3582, էջ 286ա), «կանոն (№ 650՝ կանոնք) Նիոյկեսարոյ գլուխք (№ 2964՝ գլուխ) Ի» (№ № 650, էջ 39բ, 651, էջ 28ա, 2964, էջ 31ա), «Նեոկեսարեա կանոնին գլուխք Ի» (№ 649, էջ 35բ), «Կանոնք Նոյնոյկեսարիոյ զոր եդին սուրբ հարքն մեր» (№ 3369, էջ 44բ)։*

Ցանկ, էջ 177—178: *№ № 848, 649, 650, 651, 2964, 3369, 3562 ձեռագրերը չունեն ցանկը և երկրորդ վերնագիրը: Իսկ երկու ձեռագիր՝ № № 659, 657 ունեն այդ ցանկը, սակայն այն միահյուսված է այլ կանոնախմբերի ցանկերի հետ (տես վերևում՝ № 659 ձեռագրի ցանկի համար, էջ 561--562, № 657 ձեռագրի ցանկի համար, էջ 569—570)։ № 659 ձեռագրի ցանկում նշված են 12 հոդվածների վերնագրեր, յոթ հոդվածների վերնագրեր չկան, իսկ երկու հոդվածի վերնագիրն էլ՝ ԺԴ, ԺԵ, գրված է ԺԴ վերնագրի տակ. նույնն էլ հանդիպում ենք 657 ձեռագրում, միայն թե այստեղ տարբեր է հոդվածների համարակալումը: Օ ձեռագրում ցանկը ունի հետևյալ հաջորդականությունը.*

Կանոնագիրք	Օ *ձեռագիր*	*Կանոնագիրք*	Օ *ձեռագիր*
Ա	Ա	ԺԱ	Ը
Բ	Բ	ԺԲ	Թ
Գ	ԺԸ	ԺԳ	Ժ
Դ	ԺԹ	ԺԴ	ԺԱ
Ե	Ի	ԺԵ	ԺԲ
Զ	Գ	ԺԶ	ԺԳ
Է	Դ	ԺԷ	ԺԴ
Ը	Ե	ԺԸ	ԺԵ
Թ	Զ	ԺԹ	ԺԶ
Ժ	Է	Ի	ԺԷ

Սակայն բուն ձեռագրում, հոդվածների հաջորդականությունը համապատասխանում է կանոնագրքի ունեցածին և ոչ թե իր ցանկի հաջորդականությանը:

Առաջաբան, էջ 179: *№ № 659, 657 ձեռագրերը չունեն առաջաբան, իսկ մի շարք ձեռագրերում այն համառոտ է. «Այս կանոնք յետոյ եղան քան որ յԱնկիւրեայն, բայց քան զնիկիայն յառաջագոյն է. քանզի ժողովեալ ի Նիոյկեսարեան եպիսկոպոսք ԺԶ, վասն պոռնկական աղանդոյն, որ թոյլ տային քահանայից վասն պղծության գործոյ» (№ 646, էջ 15բ, հմմտ. նաև № № 649, էջ 35բ, 650, էջ 39բ, 651, էջ 28ա, 2964, էջ 51ա, 3369, էջ 44բ, 3562, էջ 285ա)։*

Հոդ. Ա, էջ 179 (ճուճ. ճոդ. 1, էջ 451): *Հայերենը հուն.-ին համապատասխանում է, միայն տարբեր է սկիզբը: Հուն.-ի* πρεσβύτερος ἐὰν γήμῃ, τῆς τάξεως αὐτὸν μετατίθεσθαι *(երեցը եթե ամուսնացած է թող վտարվի իր աստիճանից) հատվածի դիմաց կանոնագրքում կարդում ենք «Երէց այր եթէ ամուսնաւ իցէ՝ ընդունելի լիցի ի կարգս»։*

№ № 648, 649, 650, 651, 2964, 3562 ձեռագրերում չի պահվել Ա, Բ, Գ հոդվածները: Այս կանոնախումբը նշված ձեռագրերում սկսվում է կանոնագրքի Դ հոդվածով: № № 659, 657 ձեռագրերում չեն պահվել Ա հոդվածը: Իսկ № 3369 ձեռագրում թեև բոլոր հոդվածները կան, սակայն հոդվածների հաջորդականությունը տարբեր է.

Կանոնագիրք	№ 3369	Կանոնագիրք	№ 3369
Առաջաբան	Ա հոդված	ԺԱ հոդված	Թ հոդված
Ա հոդված	ԺԵ "	ԺԲ "	Թ, ԺԸ "
Բ "	ԺԶ "	ԺԳ "	Ժ "
Գ "	ԺԷ "	ԺԴ "	ԺԱ "
Դ "	Բ "	ԺԵ "	ԺԹ "
Ե "	Դ "	ԺԶ "	ԺԲ "
Զ "	Գ "	ԺԷ "	ԺԳ "
Է "	Ե "	ԺԸ "	ԺԳ "
Ը "	Զ "	ԺԹ "	Ի "
Թ "	Է "	Ի "	ԻԱ "
Ժ "	Ը "		

Հոդ. Բ, էջ 179—180 (հուն. հոդ. 2, էջ 451)։ „Γυνὴ ἐὰν γήμηται δύο ἀδελφοῖς, ἐξωθείσθω μέχρι θανάτου, πλὴν ἐν τῷ θανάτῳ εἰποῦσα, ὡς ὑγιάνασα λύσει τὸν γάμον, διὰ τὴν φιλανθρωπίαν (տ. Συν., III, L., διὰ τὴν φιλανθρωπίαν εἰποῦσα, ὡς ὑγιάνασα λύσει τὸν γάμον) ἕξει τὴν μετάνοιαν. Ἐὰν δὲ τελευτήσῃ ἡ γυνὴ ἐν τοιούτῳ γάμῳ οὖσα, ἤτοι ὁ ἀνήρ, δυσχερὴς τῷ μείναντι ἡ μετάνοια".

Հայերենը ընդհանուր առմամբ արտահայտում է հունարենի միտքը, թեև առավել ընդարձակ է։

Հոդ. Գ, էջ 180 (հուն. հոդ. 3, էջ 451)։ *Բացի «Թէ փութութեամբ ինչ իցեն» հատվածից, որը չի պահվել հունարենում, մնացածը բառացի համապատասխանում է վերջինիս։*

№ № 657, 659 ձեռագրերում այս հոդվածը չի պահվել։

Հոդ. Դ. էջ 180—181 (հուն. հոդ. 4, էջ 452)։ *Բացի «սրտիւ ահա շնացաւ ըստ Աւետարանին» հատվածից, որը հունարենը չունի, մնացածը բառացի համապատասխանում է վերջինիս։ № 3369 ձեռագրում չի պահվել «բայց գործոյն ի գլուխ չերթալն յայտ է թէ ի շնորհաց անտի պահեցաւ» հատվածը։*

Հոդ. Ե, էջ 181 (հուն. հոդ. 5, էջ 452)։ „Κατηχούμενος ἐὰν εἰσερχόμενος εἰς τὸ κυριακὸν ἐν τῇ τῶν κατηχουμένων τάξει στήκῃ, οὗτος δὲ φανῇ ἁμαρτάνων (տ. Συν., III, իր φανῇ, ἁμαρτάνῃ), ἐὰν μὲν γόνυ κλίνων, ἀκροάσθω μηκέτι ἁμαρτάνων. Ἐὰν δὲ καὶ ἀκροώμενος ἔτι ἁμαρτάνῃ, ἐξωθείσθω".

Հայերենը թարգմանություն չէ, այլ վերաշարադրված է և խմբագրված։ № 637 ձեռագրում Ե և Զ հոդվածները չեն պահվել։

Հոդ. Զ, էջ 181 (հուն. հոդ. 6, էջ 452)։ *Հայերենի վերջին «առ ի խոստովանութիւն ընդունելութեան մկրտութեանն» հատվածը հունարեն չունի. մնացածը բառացի համապատասխանում է վերջինիս։ № 659 ձեռագիրը Զ հոդվածը չունի։*

Հոդ. Է, էջ 181—182 (հուն. հոդ. 7, էջ 452)։ „Πρεσβύτερον εἰς γάμους διγαμούντων μὴ ἑστιᾶσθαι, ἐπεὶ μετάνοιαν αἰτοῦντος τοῦ διγάμου, τίς ἔσται ὁ πρεσβύτερος, ὁ διὰ τῆς ἑστιάσεως συγκατατιθέμενος τοῖς γάμοις".

Հայերենն ընդարձակ է և ունի ավելի հատվածներ։

Հոդ. Ը—ԺԲ, էջ 182—184։ *Այս հինգ հոդվածները հունարենը չունի։ Ահա թե ինչ է գրում այդ մասին Ն. Մելիք-Թանգյանը. «Հայոց ձեռագրերում 8, 9, 10, 11, 12 կանոնները նոր են մուծված և խոսում են միևնույն նյութի մասին, կազմում են շարունակություն 7-րդ կանոնի։ Ներմուծողը կարդալով 7-րդ կանոնը, որը արգելում է քահանային երկակների ամուսնական խնջույքին երթալ, և չգտնելով եռապսակների ու քառապսակների համար շարունակաբար գրված կանոններ, քաղելով Բարսեղ Մեծի և այլոց կանոններից այդ մասին գրվածները՝ բերել 7-րդ կանոնի շարունակություն է կազմել։ Այս մուծված կանոնները չկան իսկականի մեջ» («Հայոց եկեղեցական իրավունքը», գիրք Ա, էջ 201)։ Ն. Մելիք-Թանգյանի ենթադրությունը կարող է հավանական լինել. համենայն դեպս այստեղ նշենք այն կանոնախմբերը, որոնք ունեն նման հոդվածներ. օրինակ՝ Ը հոդվածը տես և համա. Գրիգոր Լուսավորիչի կանոնախմբի Ե հոդվածի, Ներսեսի և Ներշապուհի կանոնախմբի ԺԵ հոդվածի հետ, Թ-ն՝ Բարսեղի կանոնախմբի Դ հոդվածի հետ, ԺԱ-ն և ԺԲ-ն՝ Շահապիվանի ժողովի կանոնախմբի Դ և Ե հոդվածների հետ։*

№ 3369 ձեռագրում ԺԲ հոդվածը կրկնված է մեկ՝ 43ր էջում, Թ համարի տակ, մեկ էլ՝ 46ր էջում, ԺԸ համարի տակ։

Հոդ. ԺԳ, 184—185 (հուն. հոդ. 8, էջ 452)։ „Γυνή τινος μοιχευθεῖσα λαϊκοῦ ὄντος, ἐὰν ἐλεγχθῇ φανερῶς, ὁ τοιοῦτος εἰς ὑπηρεσίαν ἐλθεῖν οὐ δύναται. Ἐὰν δὲ καὶ μετὰ τὴν χειροτο-

-νίαν μοιχευθῇ, ὀφείλει ἀπολῦσαι αὐτήν. Ἐὰν δὲ συζῇ, οὐ δύναται ἔχεσθαι τῆς ἐγχειρισθείσης αὐτῷ ὑπηρεσίας".

Հայերենը ընդհանուր առմամբ ճիշտ է արտահայտում հունարենի միտքը, երբեմն տեղի տալով ազատ թարգմանության, երբեմն էլ բաց թողնելով կամ ավելացնելով առանձին հատվածներ. օրինակ՝ հունարեն λαϊκοῦ *(աշխարհականի) բառը թարգմանված է «պատրաստեալ են ի քահանայութիւն» ձևով։ Վերջինս նույնպես հասկացվում է աշխարհական իմաստով։ Հունարեն* Ἐὰν δὲ καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν μοιχευθῇ *հատվածը, որը պետք է դտնվեր «շնայցէ արձակեսցի» բառերի միջև, հայերենը չի պահել, իսկ վերջինիս «զի ոչ ընդունի զնա եկեղեցի եւ կանոն» հատվածը հունարենը չունի։*

Հոդ. ԺԴ, էջ 185 (հուն. հոդ. 9, էջ 452—453)։ *Հայերենը մի փոքր համառոտ է։ Հուն.-ի* ὅτι ἥμαρτε πρὸ τῆς χειροτονίας μὴ προσφερέτω, μένων ἐν τοῖς λοιποῖς διὰ τὴν ἄλλην σπουδήν. Τὰ γὰρ λοιπὰ ἁμαρτήματα ἔφασαν οἱ πολλοὶ καὶ τὴν χειροθεσίαν ἀφιέναι *հատվածը հայերենը չունի։*

№ 659 ձեռագրում այս և ԺԵ հոդվածները միացված են միմյանց և դրված են ԽԴ համարի տակ։

Հոդ. ԺԵ, էջ 185 (հուն. հոդ. 10, էջ 453)։ „Ὁμοίως καὶ διάκονος ἐὰν τῷ (տ. L., ἐὰν ἐν τῷ) αὐτῷ ἁμαρτήματι περιπέσῃ, τὴν τοῦ ὑπηρέτου τάξιν ἐχέτω". *Հայերենը ընդարձակ է և լրացված Աստվածաշնչից վերցրած ասույթով։ №№ 648, 649, 656, 651, 657, 2984, 3582 ձեռագրերում այս հոդվածը չի պահվել։*

Հոդ. ԺԶ, էջ 186 (հուն. հոդ. 11, էջ 453)։ „Πρεσβύτερος πρὸ τῶν τριάκοντα ἐτῶν μὴ χειροτονείσθω, ἐὰν καὶ πάνυ ᾖ ὁ ἄνθρωπος ἄξιος, ἀλλὰ ἀποτηρείσθω. Ὁ γὰρ κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν τῷ τριακοστῷ (տ. L., τριακοστα) ἔτει ἐφωτίσθη (տ. Σύν., III, ἐβαπτίσθη), καὶ ἤρξατο διδάσκειν".

Հայերենում ընդհանուր առմամբ հունարենի միտքը ճիշտ է արտահայտված, սակայն ընդարձակ է և խմբագրված։

№ 650 ձեռագրում այս հոդվածը, որը դրված է ԽԵ համարի տակ, սկսվում է վերնագիր հիշեցնող փոքրիկ հատվածով. «Վասն կարգի քահանայից» (էջ 82ա), այնուհետև՝ այնպես, ինչպես Կանոնագրքում։ Նույնը տես և 657 ձեռագրում (էջ 164ա), միայն այստեղ համարը նշված է ԻԸ։ Մի քանի ձեռագրերում այս հոդվածը խիստ համառոտ է. «ԺԶ. Կամ եղեւ. մեծ ժողովայն երեսնամեա օծանել ի քահանայութիւն ըստ օրինակի Փրկչին մերոյ և Ը-ամեա մկրտել» (№ 648, էջ 17ա, հմմտ. №№ 649, էջ 37բ, 656, էջ 41բ, 651, էջ 29բ, 2964, էջ 53բ—54ա, 3369, էջ 46ա, 3562, էջ 288ա)։

Հոդ. ԺԷ, էջ 186, (հուն. հոդ. 12, էջ 453)։ „Ἐὰν νοσῶν τις φωτισθῇ, εἰς πρεσβύτερον (տ. Σύν., III, πρεσβυτέριον) ἄγεσθαι οὐ δύναται, οὐκ ἐκ προαιρέσεως γὰρ ἡ πίστις αὐτοῦ, ἀλλ' ἐξ ἀνάγκης· εἰ μὴ τάχα διὰ τὴν μετὰ ταῦτα αὐτοῦ σπουδὴν καὶ πίστιν, καὶ διὰ σπάνιν ἀνθρώπων".

Հայերենն ունի շեղումներ և ընդարձակ է։

№№ 649, 656, 651 ձեռագրերում ԺԷ և ԺԸ հոդվածները միացված են միմյանց։

Հոդ. ԺԸ, էջ 187 (հուն. հոդ. 13 էջ 453)։ *Հայերենը սկզբից մինչև «յաղագս տալ» բառերը միանգամայն համապատասխանում է հունարենին, իսկ հաջորդ «եւ ոչ բաժանել եկեղեցւոյ» հատվածից մինչև վերջ տարբեր է հունարենից։ Այս հատվածի փոխարեն հունարենն ունի.* οὐδὲ ποτήριον· ἐὰν δὲ ἀπῶσι, καὶ εἰς εὐχὴν κληθῇ μόνος δίδωσιν.

Բնագրի «եւ ոչ բաժանել»-ը ճիշտ չէ, պետք է լինի «եւ ոչ բաժակ», այսպես ունեն №№ 648, էջ 17ա, 649, էջ 38բ, 659, էջ 41բ, 651, էջ 30ա, 2964, էջ 54ա, 3562, էջ 288ա, ձեռագրերը։ №№ 657, 659 ձեռագրերը չունեն ԺԸ, ԺԹ, Ի հոդվածները։ Այս հոդվածում, ինչպես տեսնում ենք, քորեպիսկոպոսները, գյուղական քահանաներն ավելի ստորադաս են, քան քաղաքի երեցները և եպիսկոպոսները։ Աստիճանականության այս կարգը, որպես ավատական աստիճանականության արտացոլում հոգևոր իշխանության մեջ, արդյո՞ք կապ չունի Մովսես Խորենացու Պատմության այն տեղի հետ, ուր առավել մանրամասնությամբ խոսում է գյուղի և քաղաքի բնակիչների հարաբերության մասին. «Հրաման տայ՝ (Վաղարշ Ա—Վ. Հ.) և քաղաքացեաց մարդկան արգոյ և պատիւ լինել առաւել քան զգեղջկաց և գեղջկաց պատուել զքաղաքացիս որպէս զիշխանս...» (Պատմութիւն Հայոց, գիրք Բ, գլ. Թ, էջ 117—118)։

Հոդ. ԺԹ, էջ 187, (հուն. հոդ. 14, էջ 454)։ *Հայերենը բառացի նման է հունարենին, միայն չունի հունարենի վերջին* προσφέρουσι τιμώμενοι *բառերը, դրա փոխարեն ունի «կա-*

տարբերոց է։ №№ 648, 649, 650, 651, 2964, 3562 ձեռագրերում այս և Ի հոդվածները չեն պահվել։

Հոդ. Ի, էջ 187, (Յուն. հոդ. 15, էջ 454). „Διάκονοι ἑπτὰ ὀφείλουσιν εἶναι κατὰ τὸν κανόνα, κᾶν πανυ μεγαλη εἴη (տ. Σύν., III, -ῇ) ἡ πολις· πεισθεισῃ (տ. L., πεισθήσῃ) δε ἀπὸ τῆς βίβλου των Πραξεων".

Հունարենի միտքը հայերենում տրված է ընդհանուր ձևով և ազատ թարգմանությամբ։

ԳԱՆԳՐԱՅԻ ԺՈՂՈՎԻ ԿԱՆՈՆԱԽՈՒՄԲ

Առաջին վերնագիր, էջ 188: *Համեմատությունների համար չօգտագործված մի քանի ձեռագրերում այս վերնագիրը ունի տարբերակներ. օրինակ՝ «Գանգրական կանոնին գլուխ ԻԳ» (№ № 648, էջ 17ա, 3562, էջ 288ա), «Գանգրա կանոնքին գլուխ (№ 2964՝ գլուխք) ԻԳ (№ 2964՝ ԻԳ ուղնեա Ցիսուս)» (№ № 649, էջ 38ա, 2964, էջ 54բ), «Գանգրա կանոնք գլուխք ԻԳ (№ 650՝ ԻԳ ուղնա Ցիսուս)» (№№ 650, էջ 42ա, 651, էջ 30ա), «Կանոնք Գանգրացոց զոր եղին սուրբ հայրապետքն» (№ 3369, էջ 47ա)։*

Ցանկ, էջ 188—189: № № *659, 657 ձեռագրերում սկզբում գրված է առաջաբանը, այնուհետև հոդվածների վերնագրերի ցանկը։ Վերջինս № 659 ձեռագրում կազմված է այբբենական կարգով, դիմացը նշելով հոդվածների հաջորդական համարները։ Ահա ցանկը.*

Ցանկ Գանգրայ կանոնաց

Ամուսնութեան	*ա*	*Հաւր և մաւր*	*ժե*
Ադաբաց	*ժգ*	*Մսակերաց*	*բ*
Գողից	*ժ*	*Մարտիրոսաց*	*իբ*
Երիցանց	*դ, ը, իգ, իգ*	*Ուսուցչաց*	*է*
Եկեղեցւոյ	*թ, իե*	*Որդւոց*	*ժզ*
Եպիսկոպոսաց	*իգ*	*Պահոց*	*ժթ*
Ծառայից	*գ*	*Պարսից*	*ժէ*
Կուսանաց	*ժա, ժբ*	*Տէրանց*	*ե*
Կնաթողաց	*ժդ*	*Տանապատղամաց*	*իթ*
Կիրակէի	*ժը*	*Քառասնորդաց*	*ի, իա*
Հեղձուցիկ	*զ*	*Քահանայից*	*իէ, իը (էջ 98ա)։*

Ցանկում 22 վերնագրերի տակ գրված է 29 հոդված, մինչդեռ Գանգրայի ժողովի որոշումները Կանոնագրքում գտնում ենք 24 հոդվածով։ Այս ցանկը նոր է և կազմել է 659 ձեռագրի գրիչը, որը Գանգրայի ժողովի կանոնախմբին կցել է մի այլ բնագիր՝ «Կանոն Անտիոքացւոց». սրան համապատասխան՝ վերևում նշված ցանկում մուծված են այդ բնագրի հոդվածների վերնագրերը։

№ *657 ձեռագրում ես ցանկը և՛ Կանոնագրքի և՛* № *659 ձեռագրի ունեցածից տարբեր է. այն ես նոր է կազմվել.*

«ա. Վասն անգոսնելոյ զամուսնութիւն։
բ. Վասն որք պիղծ համարին զմիսն։
գ. Վասն հեղձուցելոյ և մեռելոտոյ։
դ. Վասն ծառայից։
ե. Վասն տերանց։
զ. Վասն որք խորշին յերիցուէ։
է. Վասն ուսուցանելոյ զորէնս։
ը. Վասն երիցու ըստ կանոնաց եպիսկոպոսն։
թ. Վասն պտղոյ եկեղեցւոյ։
ժ. Վասն գողանալոյ զպտուղ եկեղեցոյ։
ժա. Վասն զամուսնութիւն պիղծ համարին։
ժբ. Վասն զեր ի վերոյ տեսանելոյ զանձն։
ժգ. Վասն ագարս առնելոյ։
ժդ. Վասն կնոջ թողլոյ զայր իւր։
ժե. Վասն խրատելոյ զաւակսն։
ժզ. Վասն ոչ պատուելո զծնօղսն։
ժէ. Վասն կանանց որ փոքրեն զգլուխ։
ժը. Վասն կիրակոյ արհամարհելոյ։
ժթ. Վասն պահս քարոզելոյ վարդապետաց։
ի. Վասն քառասնորդաց պահոց։
իա. Վասն զատկ[ա]չաբաթոյն հինգշաբաթու։
իբ. Վասն ի ժողովս մարտիրոսաց։
իգ. Վասն սպասաւորելոյ սեղանոյն» (էջ 105բ)։

Առաջաբան, էջ 190—192 (հուն. էջ 487—488): *Թե՛ հունարեն և թե՛ հայերեն բնագրերում Գանգրայի ժողովի հոդվածներին, որպես առաջաբան, դրված է ժողովի ուղերձը՝ հասցեագրված հայ եպիսկոպոսներին: Այս ուղերձը մեզ հասել է երկու խմբագրությամբ. մեկը՝ Կանոնագրքում (տես վերևում, էջ 190—192), մյուսը՝ Պետական Մատենադարանի մի քանի ձեռագրերում: Ահա վերջինս. «Այս կանոնք յետ Նիկիոյ ժողովոյն եղան եւ կարգեցան ի Գանգրա քաղաքի ի ԺԵ եպիսկոպոսաց: Վասն զի ժողովեցաւ սուրբ ժողով եպիսկոպոսաց յեկեղեցին Գանգրացւոց վասն ինչ պիտոյից եկեղեցւոյ եւ խնդրոյ վասն Եւստաթիացւոց հերձուածոյն, զի գտանէր իբրեւ բազում ինչ գիրս և կարգս որոշեալ էին ի նմանէն յիրաւի սահմանեցին զարձեալ եւ յայտ կամեցան առնել զնոսա ամենայն փութութեամբ, զի բարձցին իրքն որ չարաչար լինէին ի նմանէ, զի ի մեզադրութենէ նորա որ մեղադիր առնէր զամուսնութիւն եւ ասէր. «Զի ոչ ոք եւս որ ընդ ամուսնութեամբ իցէ եւ յանցանիցէ՝ յոյս զաանի այնպիսոյն զառնալոյ եւ կենաց հասանելոյ»: Վասն այսպիսի իրաց բազում կանայք հեռացան յարանց իւրեանց եւ արք ի կանանց իւրեանց, և մինչդեռ ի նոյն իրս էին, չկարացին հանդուրժել վասն այսպիսի իրաց եւ շնացան: Այլ և այլ եւս մեծամեծս անարգէին զեկեղեցի եւ արհամարհեն զկարգս եկեղեցւոյ. եւ ոյք յեկեղեցւոյ անգ էին՝ եւ որոշեալ իւրեանց ժողովս առնէին եւ պաշտօն եւ վարդապետութիւն այլ իմն ընդդէմ կարգաց եկեղեցւոյ, նոր իմն ազանելիս ազանէին և ժողովէին զպտուղ եկեղեցւոյ եւ յանձինս իւրեանց ազանէին եւ անձանց դարդ առնէին. եւ ոյք ընդ նոսա էին պէսպէս եւ այլ ընդ այլոյ կերպարանս նկարէին. իբրեւ յայսպիսի ինչ ազանելիս յուսացեալ էին իբրեւ զքաւութիւն այսպիսի ինչ իրաւք ընդունիցին: Եւ յայսպիսի իրս ծառայք ի տերանց հեռացան եւ անարգեցին զտեարս իւրեանց եւ կանայք արտաքս քան զսովորութեան հանդերձ կարգի կանանց, զարանց զգեստ ազանէին եւ աստի կարծէին արդարանալ. եւ այլ բազում ինչ առնէին, զհերս փոքրէին ի պատճառս աստուածպաշտութեան արտաքս քան զկարգ բնութեան կանանց, պահս ի կիւրակէի պահէին եւ զսուրբ զազատութեանն աւրն անգոսնէին, եւ զպահս որ ըստ կարգի եկեղեցւոյ սրբոյ կարգեալ էր եւ պահէին՝ նոքա անկոսնէին եւ անփոյթ առնէին իբրեւ ոչ ուղիղ եղեալ, եւ ոմանք ի նոցանէն ի միս ճաշակելոյ խորշէին եւ կասկածէին, եւ ի տունս յորում ամուսնութիւն կրէր՝ աղաւթս անգ ոչ կամէին առնել, եւ ուր լինէր աղօթք՝ զայնպիսիսն անգոսնէին եւ արհամարհէին, բազում անկամ առնել յիշատակ աշխարհականի ումեք, իբրեւ այն թէ պգծեալ յամուսնութենէ անտի էր՝ չմերձենաին եւ ոչ ճաշակէին. եւ յերիցանց որ ամուսնացեալ էին՝ ամբարհաւաճէին ի վերայ. եւ վերագոյն ինչ միտս սաանաին եւ պաշտօնն, որ ի նոցանէ պաշտէր չհպէին: Եւ ի տեղիս ուր մարտիւրոսք եղեալ էին՝ արհամարհէին, եւ որ ի մատրունս ժողովէին եւ պաշտօն պաշտէին՝ մեղադիր առնէին: Եւ վասն մեծատանց, որ ոչ ամենայն իրօք յ[ը]նչից հեռանային՝ իբրեւ անյոյս համարէին Աստուծոյ: Եւ բազում այլ ինչ, զոր թուել ոք ոչ բաւեսցէ, քանզի ամենայն ոք ի նոցանէն հեռացան ի կարգաց Աստուծոյ եւ ելին արտաքս քան զկանոնս, ըստ իւրեանց մտաց իւրաքանչիւր իմն աւրէնս կարգեցին եւ ընկալան եւ ոչ կամօք ինչ հաւասար առնէին, այլ իւրաքանչիւր զինչ եւ ի միտս արկանէր՝ զայս յաւելոյր, եւ հաճոյ թուէր նոցին իբրեւ անթագաւոր խորհուրդս ինչ ընկալան վասն թշնամանաց եկեղեցւոյ եւ ֆնասելոյ անձանց իւրեանց: Վասն այսպիսի իրաց հարկ եղեւ ժողովոյն» (№ 648, էջ 17ա—18բ. տես նաև № № 649, էջ 38ա—39ա, 650, էջ 42ա—43ա, 651, էջ 30ա—31ա, 2964, էջ 54ա—56ա, 3369, էջ 47ա—48ա, 3562, էջ 288ա—289բ):*

Առաջաբանի սկզբի տողը միայն «Այս կանոնք յետ Նիկիոյ ժողովոյն եղան» կապ չունի վերջինիս հետ, այն ավելացրել է Օձնեցին, որպես ծանոթագրություն, որը չի պահվել № № 659, 657 ձեռագրերում:

Առաջաբանի երկու խմբագրություններից հունարենին անհամեմատ մոտ է վերոբերյալ բնագիրը:

Սակայն, վերևում նշված ձեռագրերի բնագրերում չեն պահվել Գանգրայի ժողովի մասնակիցների անունները և առաջաբանի հունարեն բնագրի վերջին մասը, սկսած καταψηφίσασθαι αὐτῶν, καὶ ὅρους ἐκθέσθαι, ἐκτὸς αὐτοὺς εἶναι τῆς ἐκκλησίας*-ից մինչև առաջաբանի վերջը (էջ 488): Մինչդեռ Կանոնագրքի համապատասխան հատվածում գտնում ենք ժողովականների անունները ոչ թե առաջաբանի սկզբում, ինչպես հունարեն բնագրում է, այլ վերջում: Ի դեպ Պիտրայի մոտ հունարենն ունի ժողովականների 14 անուն,* Συν.*-ում և Լաուխերտի մոտ 13, իսկ հայերենը՝ 15: Այսպիսով, Գանգրայի ժողովի որոշումների թարգմանությունից հետո, սկզբնական բնագրի վրայով հավանաբար օտար ձեռք է սահել, և այն խմբագրվել է, թեև առաջաբանի հայերեն թարգմանության երկու խմբագրություն-*

ները միմյանց լրացնելով, ընդհանուր առմամբ, արտահայտում են ուղերձի հունարեն բնագրի միտքը, ինչպես ճիշտ նկատել է Ղ. Խաչիկյանը («Փոքր Հայքի սոցիալական շարժումների պատմությունից (IV դար)», էջ 99)։

Երկրորդ վերնագիր. էջ 199· Վերևում նշված ձեռագրերում այս վերնագիրը չի պահվել։

Հոդ. Ա, էջ 192—193 (հուն. հոդ. էջ 489)։ Հունարենը չունի «և անգոսնեն» բառերը, իսկ հունարենի κατὰ τὴν καθεύδουσαν μετὰ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς (և իր ամուսնու հետ քնող (զուգավորվող) կնոջը) հատվածը հայերենում դրված է «կամ որ ոչ ննջէ ընդ առն իւրում» ձևով։ Հունարենի միտքն արտահայտված է, բայց մի փոքր այլ ձևով։ Ընդհանրապես հայերենը համապատասխանում է հունարենին։

Որոշ ձեռագրերում այս հոդվածը մի փոքր ընդարձակ է. «Որք զամուսնութիւն մեղադրեն և անկոսնեն կամ որ ոչ ննջէ ընդ առն իւրում առանց կամաց առն, որպէս [թէ] ի հաւատս կացեալ իցէ կամ թէ այր [որ] ոչ ննջէ ընդ կնոջ եւ զարշ համարի զամուսնութիւն, իբրեւ թէ ոչ կարեն մտանել յարքայութիւնն, այնպիսիքն նզովեալ լիցին» (№ № 648, էջ 18բ, 649, էջ 39բ, 650, էջ 43ա, 651, էջ 31ա, 2964, էջ 56բ, 3369 էջ 48ա, 3562, էջ 289բ. հմմա. № № 659, էջ 98ա, բ, 657, էջ 106ա)։

Կանոնագրքի համեմատությամբ՝ հոդվածների հաջորդականությունը տարբեր է նաև 3369 ձեռագրում.

Կանոնագիրք		№ 3369		Կանոնագիրք		№ 3369	
Ա	հոդված	Ա	հոդված	ԺԳ	հոդված	ԺԳ, ԺԸ	հոդված
Բ	»	Բ	»	ԺԴ	»	ԺԴ	»
Գ	»	Գ	»	ԺԵ	»	ԺԵ, ԺԹ	»
Դ	»	Դ	»	ԺԶ	»	ԺԶ, ԻԱ	»
Ե	»	Ե	»	ԺԷ	»	ԺԷ	»
Զ	»	Ը	»	ԺԸ	»	ԻԴ	»
Է	»	Ժ	»	ԺԹ	»	Ի	»
Ը	»	Զ	»	Ի	»	ԻԳ, ԻԵ	»
Թ	»	Է	»	ԻԱ	»	ԻԶ	»
Ժ	»	Թ	»	ԻԲ	»	ԻԷ	»
ԺԱ	»	ԺԱ	»	ԻԳ	»	ԻԲ	»
ԺԲ	»	ԺԲ	»	ԻԴ	»	ԻԸ	»

Հոդ. Բ, էջ 193 (հուն. հոդ. 2, էջ 489)։ Հայերենի միայն «առ Աստուած»-ը չենք գտնում հունարենում։ № № 659 657 ձեռագրերում սրա փոխարեն ունենք երկու հոդված. «Բ. Որք զմիսն պիղծ համարին ուտել, որպէս թէ որ ուտենն՝ զրկիցին ինչ յարքայութենէն, նզովեալ լիցին։ Գ. Որք ուտեն զմիս հեղձուցիկ եւ կամ զմեռելոտի եւ ույք ուտեն զմիս զէնծոյ եւ արիւն խառն ընդ նմին, նզովեալ լիցին» (էջ 98բ, էջ 106ա)։ Մինչդեռ մի քանի ձեռագրերում այս հոդվածը մասամբ ընդարձակ է. «Բ. Որք ուտեն միս հեղձուցիկ կամ մեռելոտի, կամ զենածոյ եւ զարիւնն ընդ նմին, եւ կամ որք ուտեն միս առանց արեան եւ զոհելոյ եւ մեռելոտւոյ, եւ ամենայն երկիւղածութեամբ եւ հաւատովք և դատապարտեսցեն զայնպիսին վասն ուտելոյն, թէ որք ուտենն զրկին յարքայութենէն, նզովեալ լիցին» (№ № 648, էջ 18բ, հմմտ. նաև № № 649, էջ 39բ, 650, էջ 43բ, 651, էջ 31ա, 2964, էջ 56բ, 3369, էջ 48ա, 3562, էջ 289բ—290ա)։

Հոդ. Գ, էջ 193 (հուն. հոդ. 3, էջ 489)։ Հայերենի «իբրև իցեն տերքն քրիստոնեայք և երկիւղածք» հատվածի դիմաց հունարենում կարդում ենք τῷ ἑαυτοῦ δεσπότῃ ἐξυπηρετεῖσθαι (իր տիրոջը ծառայել) բառերը։

Այս հոդվածն ունի երկու խմբագրություն.

ա) № № 659, 657 ձեռագրերում, ուր Գ հոդվածը բաժանված է երկու մասի և ավելի ընդարձակ է՝ «Դ. Որ աստուածպաշտութեան կերպարանովք անհնազանդին տէրանց իւրոց իբրեւ այն թէ ծառայքն քրիստոնեայք եւ գտեարս արհամարհեն, նզովեսցին։ Ե. Եթէ տեարք քրիստոնեայք են, աղաւթականք, խոնարհք, մարդասէրք, հեզք, լինք վասն Աստուծոյ եւ ծառայքն արհամարհեն, նզովեալ լիցին» (էջ 98բ—99ա, էջ 106ա)։

բ) Գ հոդվածի վերջին մասը ընդարձակ է մի քանի այլ ձեռագրերում. «Եւ երկիւղածք եւ խոնարհք, մարդասէրք եւ ծառայն արհամարհիցէ, նզովեալ լիցի» (№ 648, էջ 18բ, հմմտ.

նաև № № 649, էջ 39բ, 650, էջ 43բ, 651. էջ 31ա, 2964, էջ 56բ, 3369, էջ 48բ, 3362, էջ 290ա)։ Այս կերպարանափոխմանը հիմք է հանդիսացել հավանաբար մի երրորդ ձեռագիր, որը մեզ չի հասել կամ № 659 ձեռագիր խմբագրությունը. Թեև բոլոր դեպքերում էլ այս խմբագրությունները շատ են հեռացած հունարենից։

Հոդ. Դ, էջ 193 (հուն. հոդ. 4, էջ 489)։ Հայերենն ունի փոքրիկ շեղում։ Հունարենի διακρίνοιτο բառը հայերենում գրված է «երկմտեն և խորշեն», Թերևս «և խորշեն»-ը ավելորդ է։ Իսկ λειτουργήσαντος-ը հայերենը չի պահել։ Ամբողջական առումով հայերենը ճիշտ է արտահայտում հունարենի միտքը։

№ 649 ձեռագիրը սույն հոդվածը չունի։

Հոդ. Ե, էջ 194։ № № 659, 657 ձեռագրերում այս հոդվածը ընդարձակ է. «Ե. Որք ուսուցանեն զաւրէնս և զկարգս տան Աստուծոյ եւ ոմանք արհամարհեն եւ անգոսնեն զժողովուրդն եւ զուսանելն, նզովեալ լիցին» (էջ 99ա, էջ 106ա)։

Ինչպես այս, այնպես էլ Զ, Է հոդվածները № № 648, 649, 650, 651, 2964, 3362 ձեռագրերը չունեն։

Հոդ. Զ, էջ 194։ № № 659, 657 ձեռագրերում այս հոդվածը վերաշարադրված է այսպես. «Ը. Թէ երէցն չիցէ ըստ կանոնաց եպիսկոպոսին եւ ժողովուրդն արհամարհիցէ զերէցն եւ արտաքոյ քան զեկեղեցին եւ քան զերէցն ժողովս առնիցեն եւ կամիցին զպէտս եկեղեցւոյ արտաքոյ վճարել, նզովեալ լիցին» (էջ 99ա, էջ 106ա)։

Հոդ. Է, էջ 194 (հուն. հոդ. 7, էջ 490)։ Հայերենի միայն «և չզործիցէ»-ն հունարենում չենք գտնում։ № № 659, 657 ձեռագրերում այս հոդվածը համառոտ է և շեղվում է նաև հունարենից. «Թ. Որք զպտուղ եկեղեցւոյ արգելցեն եւ արտաքս քան զեկեղեցին տան առանց հրամանի երիցուն, այսպիսիքն նզովեալ լիցին» (էջ 99ա, էջ 106ա)։

Հոդ. Ը. 194։ Այս հոդվածը ևս ունի երկու խմբագրություն.

ա) № № 659, 657 ձեռագրերում եղածը. «Ժ. Որք գողանան ի պտղոյ եկեղեցւոյն առանց հրամանի եպիսկոպոսին եւ կամ ոի կարգեալ իցէ ի տնտեսութեան եւ ոք առցէ իրս եւ կամ այլում տացէ, եթէ ի կերակրոց եւ եթէ յայլմէ մտոց, եւ տալին եւ ընդունելին նզովեալ լիցի» (էջ 99ա, բ, էջ 106ա)։

բ) Մյուս ձեռագրերն ունեն. «Ը. Որ տացէ կամ առցէ զպտուղ եկեղեցւոյ կամ որք գողանան ի պտղոյ եկեղեցւոյն առանց հրամանի եպիսկոպոսին կամ որք կարգեալ են ի տնտեսութիւն, առցէ կամ այլում տացէ թէ ի կերակրոց կամ յայլ մտից, տալին եւ ընդունելինն, նզովեալ լիցին» (№ 648, էջ 19ա, հմմտ. նաև № № 649, էջ 39բ—40ա, 650, էջ 43բ, 651, էջ 31բ, 2964, էջ 57ա, 3369, էջ 48բ, 3362, էջ 290ա)։ Այս երկու խմբագրություններն էլ հունարենից բավական հեռացած են։

Հոդ. Թ, էջ 194։ Մի քանի ձեռագրերում միայն վերջին մասն է ընդարձակ. «Եւ պարկեշտութեան կուսութեան որ ասէ. «Կուսանն զՏեառն հոգայ», այլ պիղծ համարի զամուսնութիւն, նզովեալ լիցին» (№ 651, էջ 31բ, հմմտ. նաև № № 649, էջ 40ա, 650, էջ 43բ, 3369, էջ 48բ, 3362, էջ 290ա—290բ), իսկ № № 659, 657 ձեռագրերում այս հոդվածը ձևափոխված է. «ԺԱ. Որք կուսանան թէ պիղծ է ամուսնութիւն եւ ոչ վասն պարկեշտութեան եւ անսրբութեան (№ 657՝ անսրբութեան) բարւոյ ըստ առաքելոյ, որ ասէ թէ «Կուսան հոգայ զՏեառն, այլ որ պիղծ համարին զամուսնութիւն, նզովեալ լիցին» էջ 99բ, էջ 106ա)։

Հոդ. Ժ, էջ 195 (հուն. հոդ. 10, էջ 490)։ Հունարենը չունի միայն «զեր ի վերոյ են» և երկրորդ «և»-ը։

Ահա № № 659, 657 ձեռագրերի ունեցածը, «ԺԲ. Որք կուսանան վասն հաւատոյ (հուն.-ում՝ διὰ τὸν Κύριον) եւ զանձինս զեր ի վերոյ ունին քան զամուսնացեալս, նզովեալ լիցին» (էջ 99բ, էջ 106բ)։

Հոդ. ԺԱ, էջ 195 (հուն. հոդ. 11, էջ 490)։ Հայերենի «հաւատաբել և յանձն առնուլ»-ի դիմաց հունարենը ունի κοινωνεῖν ταῖς κλήσεσι (մասնակցություն ունենալ հրավերներին), իսկ հունարենի διὰ τὸ ἐξευτελίζειν τὸ γινόμενον (ցածր համարելով արվածը) հատվածը հայերենում գրված է «և արհամարհիցեն» ձևով։

Այս հոդվածը № № 659, 657 ձեռագրերում ունի ընդմիջարկություն, որը մի քանի այլ ձեռագրերում գտնում ենք հոդվածի վերջում. «ԺԳ. Որք ագարս առնեն հաւատով սրբութեամբ եւ կամ որք կատարեն զյիշատակս վկայից եւ կոչեն զեղբարս իւրեանց յագարսն կամ ի ժողովս վկայիցն, ըստ առաքելոյ, որ ասէ թէ. «Մի՛ թողուլ զժողովս միաբանութեան», որպէս սովոր են ոմանք եւ արհամարհէ ոք եւ ոչ երթան, նզովեալ լիցին» (էջ

59բ, էջ 100բ. հմմտ. №№ 648, էջ 19ա, 649, էջ 40ա. 650, էջ 44ա, 651, էջ 31բ, 2964, էջ 57բ, 3369, էջ 49ա, 3562. էջ 296բ)։

Հոդ. ԺԲ, էջ 195 (հուն. հոդ. 12, էջ 490)։ *Այս և հաջորդ մի քանի հոդվածներում հուն. ἀσκητῶν բառը թարգմանված է «պահս»։ «Պահ» իմաստով հունարենը ունի ἡ νηστεία բառը՝ իմա՛ ժուժկալություն։ Հետևապես այս բնագրում ἀσκητῶν=պահս թարգմանությունը կամ անհաջող է, կամ դրա տակ պետք է հասկանալ «ճգնություն»։ Հունարեն բնագրի περιβόλαιον բառի դիմաց Լ. Խաչիկյանը գրել է «զարտուղն», փոխանակ «զտրտուղ» (տես «Փոքր Հայքի...», էջ 106) և տողատակ ավելացրել «կոպիտ վերարկու»։ Մեր ուսումնասիրած ձեռագրերից մեկը միայն՝ k ունի «զարտուղ», բայց մենք չհամարձակվեցինք այդ բառը դնել Կանոնագրքում, որպես περιβόλαιον-ի իմաստն արտահայտող նորագյուտ մի բառ, քանի որ «զտրտուղ»-ը արտագրությունների հետևանքով շատ հեշտությամբ կարող էր դառնալ «զարտուղ», «ա» և «տ» տառերի շփոթման հետևանքով։ Հունարենում նշված բառը հայերենում ունենք ազատ թարգմանությամբ՝ «զտրտուղ և զոխուր հանդերձ», այսինքն սև վերարկու կամ թիկնոց իմաստով։*

Հունարենի վերջին καταψηφίζονται τῶν μετ' εὐλαβείας τοὺς βήρους φορούντων, καὶ τῇ ἄλλῃ κοινῇ καὶ ἐν συνηθείᾳ οὔσῃ ἐσθῆτι κεχρημένων *(ովքեր երկյուղածությամբ կրում են մետաքսյա զգեստ և գործածում են ընդհանուր և սովորական ընդունված զգեստը) հատվածը հայերենում արտահայտված է համառոտ՝ «ոյք ահիւ և երկիւղիւ... ագանին և զըսրովիցեն» հատվածով։*

Այս հոդվածն ընդհանուր առմամբ թարգմանված է ազատ։ ԺԲ և ԺԳ հոդվածները №№ 659, 657 ձեռագրերը չունեն։

Հոդ. ԺԳ, էջ 195 (հուն. հոդ. 13, էջ 491)։ *Հայերենի «կամ զկերպարան ինչ այնպիսի (իմա տղամարդու—Վ. Հ.) առացուէ» հատվածը հունարենում համառոտ է՝* ἀνδρεῖον ἀναλάβοι *(հագնում է տղամարդու ձևով)։*

Այս հոդվածը № 3369 ձեռագրում կրկնված է 49ա և 49բ էջերում, ԺԳ և ԺԸ համարների տակ։

Հոդ. ԺԴ, էջ 196 (հուն. հոդ. 14, էջ 491)։ *Հունարենի միտքը հայերենում արտահայտված է առաջին երկու տողում, մնացածը հուն.-ը չունի։*

Հոդ. ԺԵ, էջ 196. (հուն. հոդ. 15, էջ 491)։ *Հուն.-ը չունի «հարկանեն», «և սննդեանն մինչև ի կատարմանն հասակին» բառերը։*

Սակայն մի քանի ձեռագրերում այս հոդվածը այլ կերպ է շարադրված և հեռավոր նմանություն ունի հունարենի հետ. «ԺԵ. Հայր ոք կամ մայր եթէ ոչ խրատեսցեն զորդիս իւրեանց եւ զգաստս իմաստութեամբ եւ երկիւղիւ Տեառն, այլ հարեւթող առնիցէ կամ վասն սիրոյ կամ վասն ատելոյ, կամ գի ի հաւատին չկացեալ իցէ, որպէս առաքեալ ասէ, թէ «Մանկունս սնուցեալ իցէ եւ նոքա անտես առնեն», այնպիսիքն նզովեալ լիցին» (№ 659, էջ 100ա, հմմտ. նաև №№ 648, էջ 19բ, 649, էջ 40բ, 650, էջ 44բ, 651, էջ 32ա, 657, էջ 106բ, 2964, էջ 58ա, 3369, էջ 49բ, 3562, էջ 291ա)։

Հոդ. ԺԶ, էջ 196—197 (հուն. հոդ. 16, էջ 491)։ *Հայերենն ընդարձակ է. «և առաքինի ի կարգս Աստուծոյ», «և արհամարհիցէ և ոչ զարժանն», «մեծ և ահաւոր թուեսցի» հատվածները հուն.-ը չունի։*

Մինչդեռ № 659 և մյուս ձեռագրերում տարբերությունը շատ մեծ է. «ԺԶ. Թէ հաւրն վարժեալ իցէ եւ խրատեալ եւ նոքա զհարսն ի պատուի չունին եւ ըստ հրամանի ծնաւղին ոչ գնան, եւ զարժանաւորն պատիւ ծնաւղացն ոչ հատուցէ եւ ծնաւղքն հաւատացեալք եւս են, նզովեալ լիցին, բայց հարքն մի՛ զայրացուսցեն վայրապար զորդիս» էջ 160ա, հմմտ. նաև №№ 648, էջ 19բ, 649, էջ 40բ, 650, էջ 44բ, 651, էջ 32ա, 657, էջ 106բ, 2964, էջ 58ա, բ, 3369, էջ 56ա, 3562, էջ 291ա)։

Հոդ. ԺԷ, էջ 197։ *Այս հոդվածը № 659 ձեռագրում պահվել է այսպես. «ԺԷ. Կանայք որ փոքրեն զվարս գլխոյ իւրեանց, որպէս թէ ի հաւատս (հուն.* ἀσκητῶν *բառի փոխարեն) կայցեալ իցէ եւ այնու աւրինակաւ ազաւթական կամին լինել, անարգեաց նա զկանոն առաքելական, որ ասէ. «Կինմարդ մի՛ գերձցի եւ նա ընդ ոտն եհար զհրաման», նզովեալ լիցի» (էջ 100բ, հմմտ. № 657, էջ 106բ)։ Մինչդեռ մի քանի այլ ձեռագրերում սկիզբը համապատասխանում է Կանոնագրքի ունեցածին, իսկ վերջին մասը ընդարձակ է. «իբրեւ թէ ոտն եհար եւ արհամարհեաց զհնազանդութիւնն եւ անարգեաց զկանոն առաքելական՝ եթէ «կինմարդ մի՛ գերծցի եւ նա ընդ ոտն եհար զհրամանն», նզովեալ լիցի» (№ 648, էջ*

19բ, հմմտ. նաև № № 649, էջ 40բ, 650, էջ 44բ, 651, էջ 32ա, 2964, էջ 58բ, 3369, էջ 50ա, 3562, էջ 291ա)։

Հոդ. ԺԸ, էջ 197 (հուն. հոդ. 18, էջ 491). Հայերենն ընդարձակ է, այստեղ ավելի է «և ի պահոց... մեծ ժողովս» հատվածը։ Սակայն № 659 և 648 ձեռագրերի խմբի նույն հոդվածը չափազանց ընդարձակ է. ահա վերջինս այդ ձեռագրերում. ա) «ԺԸ. Որք արհամարհեն եւ ընդոտնեն զհրամանս եւ զսահման Առաքելին զկանոնս Նախնականս զկիւրակէ, քանզի ի հանգիստ եւ յուրախութիւն վասն մարդասիրութեան իւրոյ տուեալ է որդւոց մարդկան, եւ նոքա ի պահս արկանեն եւ ի տրտմութիւն եւ ի գործ իբրեւ զայլ աւուրս, քանզի զվեց աւուրս զգործեալ զմեղսն՝ պահելով զպատուիրանսն եւ աղաւթիւքն պարապելով ջնջեսցես ի բաց զմեղսն. ապա եթէ ի գործ արկցես ի պահս եւ ի տրամութիւն՝ ոչ գտցես հանգիստ յարքայութեանն Աստուծոյ, եւ մեծ ժողովս Նիկիայ նզովէ եւ արտաքս մերժէ» (№ № 659, էջ 100բ, 657, էջ 106բ—107ա)։ բ) «ԺԸ. Որք անարգեն եւ ընդոտնեն զհրամանս Առաքելին զկանոն Նախնականս, քանզի ի հանգիստ եւ յուրախութիւն ետ վասն մարդասիրութեան իւրոյ որդւոց մարդկան զմեծ աւր կիւրակէի. եւ նոքա ի պահս արկանեն եւ ի տրտմութիւն եւ ի գործ, որպէս զայլ աւուրս, քանզի զայլ աւուրց զմեղս գործեալս պահելով զկիւրակէն եւ աղօթից պարապելով ջնջեսցին զմեղքն։ Ապա թէ ի գործ արկցես ի պահս եւ ի տրտմութիւն՝ ոչ գտցես հանգիստ յարքայութեանն Աստուծոյ. եւ մեծ ժողովս նզովէ եւ արտաքս հանէ, զի են ոմանք որ յաւուր կիւրակէի ծունր դնեն եւ կամ յաւուրս Պենտէկոստէիցն. կամ եղեւ զի ամենապէս ամենայն իշխանութեան միաբան արժան է զկարգ, զոր ինչ եզ սուրբ ժողովս պահել, զի յոտն կալով մատուցեն զաղօթս Տեառն ամենայնի» (№ 648, էջ 19բ—20ա, հմմտ. նաև № № 649, էջ 40բ—41ա, 650, էջ 44բ—45ա, 651, էջ 32ա, բ, 2964, էջ 58բ, 3369, էջ 50ա, 3562, էջ 291ա, բ)։

Հոդ. ԺԹ, էջ 197—198 (հուն հոդ. 19, էջ 491—492). Հայերենը մի փոքր ընդարձակ է. «այսինքն է ցաւոց և վշտաց ամբարհաւաճեաց եւ», «և զկարգեալս», «և արհամարհեաց», «և խորհուրդք» հատվածները և բառերը հուն.-ը չունի, թեև ճիշտ է արտահայտում հունարենի միտքը։ Այս հոդվածը՝ մի քանի ձեռագրերում, այլ խմբագրություններ ունի՝ ա) «ԺԹ. Եթէ վարդապետ պահս քարոզեսցէ ժողովրդեանն եւ ոչ ոք իցէ հիւանդ եւ ախտաժէտ, այլ առողջ մարմնով եւ կատարեալ մտաւք, եւ ամբարտաւանել ընդ ոտն հարկանիցէ զպահսն եւ անարգիցէ զհրամանս քարոզին՝ նզովեսցէ զնոսա սուրբ ժողովս» (№ № 659, էջ 100բ—101ա, 657, էջ 107ա)։ բ) «ԺԹ. Եթէ վարդապետն պահս քարոզեսցէ ժողովրդեան եւ ոչ ոք իցէ հիւանդ, այլ առողջ մարմնով եւ կատարեալ հասակաւ, եւ ամբարտաւանեալ ընդ ոտն հարկանիցէ զպահսն եւ անարգեաց զհրաման քահանային իբրեւ կրեսցին ի նմա կատարեալ միտք եւ խորհուրդք՝ նզովեալ լիցի» (№ 648, էջ 20ա, հմմտ. նաև № № 649, էջ 41ա, 651, էջ 32բ, 2964, էջ 59ա, 3369, էջ 50ա, 3562, էջ 291բ)։

№ 650 ձեռագիրը չունի ԺԹ և Ի հոդվածները։

Հոդ. Ի, էջ 198։ Միայն № № 659, 657 ձեռագրերում այս հոդվածին նախորդում է մի ընդարձակ հատված. «Ի. Զոր ոչ մարդ ոք այլ Հոգին սուրբ բերանով մարգարէին, թէ «սրբեցէք պահս, քարոզեցէք պաղատանս եւ վայ կարդացէք անձանց»։ Եւ արդ եթէ ոք գացի ի մարդկանէ, որ զայս հրամանս ստունգանիցէ, քանզի ետ առաքիչն Յիսուս Է աւր ուրախանալ ի փառս Աստուծոյ, եւ զայս Խ աւր եկեալ զայսչափ աւուրց զգործեալ զմեղսն ի բաց լուալ, զոր ասեն. «Լուացարուք, սրբեցարուք, ընկեցէք զչարիս ձեր յանձանց. ոչ եթէ ես կարաւտ ինչ եմ ձեր պահաւք կամ պիտոյ ինչ է ինձ, այլ զձեր զաւգուտն խորհիմ, զի դուք նորափետուր զարդարիցիք յարքայութեան իմում»։ Արդ եթէ ոք ի մարդկանէ կատարեալ հասակաւ եւ ողջ մարմնով քրիստոնէ անուն ի վերայ եւ Խ աւր զպահսն ի գլուխ ոչ տարցի, նզովեալ լիցին ի սուրբ ժողովոյս» (№ 659, էջ 101ա, բ, 657, էջ 107ա)։

Այս ինչպես և ԻԱ, ԻԳ, ԻԴ հոդվածները հունարենը չունի, սրանք հավանաբար կազմվել և մուծվել են կանոնագրքում հետագայում։ № 649 ձեռագիրը ևս չունի ԻԱ, ԻԲ հոդվածները։

Հոդ. ԻԲ, էջ 198 (հուն. հոդ. 20, էջ 492)։ „Εἴ τις αἰτιῷτο ὑπερηφάνῳ διαθέσει κεχρημένος, καὶ βδελυσσόμενος τὰς συνάξεις τῶν μαρτύρων, ἢ τὰς ἐν αὐτοῖς γινομένας λειτουργίας, καὶ τὰς μνήμας αὐτῶν, ἀνάθεμα ἔστω“.

Այս հոդվածը հունարենում դրված է 20-րդ համարի տակ և դրանով էլ ավարտվում է հունարեն բնագիրը։ Հոդվածի հայերեն բնագիրը մասամբ ընդարձակ է և այլափոխված։

№ 659 և դրան հարող ձեռագրերում ԻԲ և ԻԳ հոդվածները միացված են նշված որ-

պես մի հոդված (№ № 659, էջ 101բ, 648, էջ 20բ, 650, էջ 45բ, 651, էջ 32բ, 657, 107ա, բ, 2964, էջ 59բ, 3369 էջ 50բ, 3562, էջ 292ա)։

Հոդ. ԻԴ, էջ 198։ *Մի քանի ձեռագրեր մինչև հոդվածի սկսվելը ունեն վերնագիր՝ «Վասն սպասաւորաց եւ պաշտօնէից սրբոյ եկեղեցւոյ» (№ № 648, էջ 20բ, 650, էջ 45բ, 651, էջ 33ա, 2964, էջ 59բ, 3369 էջ 50բ, 3562, էջ 292ա), այնուհետև ԻԴ հոդվածը։*

Վերջաբան, էջ 199—201 (հուն. էջ 492)։ *Հունարենում՝ Պիտրայի և Հառլեխերտի մոտ ինչպես և Σύνταγμα-ում վերջաբանը դրված է որպես 21-րդ հոդված։ Կանոնագրքում եղած վերջաբանը համապատասխանում է հունարենին, միայն թե հայերենում, սկսած 291-րդ էջի 5-րդ տողի «Զայս կանոնս» հատվածից մինչև վերջաբանի ավարտը հունարենում չկա, այդ, թերևս, հետագայի ավելացում է։ Հնարավոր է սակայն, որ հայերենի թարգմանության համար հիմք հանդիսացող հունարեն բնագիրն այս հատվածը ունեցել է։ № № 659, 657 ձեռագրերը չունեն վերջաբանի սկզբից մինչև 291-րդ էջի 5-րդ տողի «զի կատարեսցի» բառերը, իսկ այնուհետև ունեն վերջին փոքր մասը (էջ 102ա, բ, 107բ)։ Մյուս ձեռագրերն ունեն վերջաբանի ավելի փոքր մասը՝ 201-րդ էջի ութերորդ տողի «Քանզի են ոմանք» բառերից մինչև վերջ (№ № 648, էջ 20բ, 650, էջ 45բ, 651, էջ 33ա, 2964, էջ 69ա, 3369, էջ 51ա, 3562, էջ 292բ)։*

ԱՆՏԻՈՔԻ ԺՈՂՈՎԻ ԿԱՆՈՆԱԽՈՒՄԲ

Առաջին վերնագիր, էջ 202: *Մի քանի ձեռագրերում այս վերնագիրը չունի առանձին տարբերություն, սակայն տարբեր է նշված հոդվածների քանակը՝ ԻԳ (23) (№ № 648, էջ 20բ, 649, էջ 42ա, 650, էջ 46ա, 651, էջ 33ա, 2964, էջ 60ա, 3562, էջ 292բ)։*

Ցանկ, էջ 202—204: *Վերևում նշված, ինչպես նաև № 3369, ձեռագրերում չի պահվել ցանկը։* t *ձեռագրում Ժ հոդվածի վերնագիրը ցանկում գրված է Ն և Ջ հոդվածի վերնագրերի միջև։*

Ի դեպ այս ցանկը t *ձեռագրում մի փոքր խանգարված է. այդ նկատելով՝ ձեռագրի 103բ և 104ա էջերի միջև ամրացված փոքրիկ թղթի վրա գրիչը գրել է. «Այս գլխոյս (իմա Անտիոքի ժողովի հոդվածների ցանկը—Վ. Հ.) գհամար տանց գլխոցն լաւ որոնելով քննեա՛, զի ծուռն և սխալն բազում է»։*

Երկրորդ վերնագիր, էջ 204: *Վերևում նշված ձեռագրերը չունեն այս վերնագիրը։*

Առաջաբան էջ 204 (հուն., էջ 455): *Հունարենը (միայն Պիտրայի մոտ) ես ունի առաջաբան, որը սակայն ընդարձակ է։ Հայերեն և հունարեն առաջաբանները բոլորովին տարբեր բնագրեր են։*

Կանոնագրքում եղած այս առաջաբանը մի քանի ձեռագրերում վերջից շարունակվում է. «Վասն որոյ ժողովեալ յԱնդիոք եպիսկոպոսք ԼԱ յիշխանութենէ հովտաց Ասորւոց, ի Փիւնիկեցւոց, ի Նախնեաց, յԱրաբացւոց, ի Միջագետաց, ի Կիւլիկեցւոց, ի Սուրեցւոց սահմանեցին ԻԳ բան» (№ 648, էջ 21ա. տես նաև № № 649, էջ 42ա, 650, էջ 46ա, 651, էջ 33ա, 2964, էջ 60ա, 3562, էջ 292բ)։ № 3369 ձեռագրում այդ մասը նույնությամբ գտնում ենք, սակայն այստեղ վերոբերյալ հատվածի վերջին «ԻԳ բան» բառերի փոխարեն կարդում ենք. «Զայս մի մաս կանոնքս» (էջ 57բ). դրանով իսկ, հավանաբար, այս տողերի հեղինակը հասկացնել է տալիս, որ № 3369 ձեռագրում Անտիոքի ժողովի կանոնախումբը չի բերվում լրիվ, այլ որոշ հոդվածներ համառոտելով, որոշ հոդվածներ էլ բաց թողնելով։ Առաջաբանի՝ վերևում նշված շարունակությունը սերտ աղերս ունի առաջաբանի հունարեն բնագրի հետ. այստեղից էլ ենթադրում ենք, որ այս կանոնախմբի սկզբնական թարգմանության ժամանակ հոդվածների հետ թարգմանված է եղել նաև առաջաբանը, իսկ երբ Հովհաննես Օձնեցին կազմել է իր ժողովածուն, դուրս է նետել այդ առաջաբանը՝ փոխարեն մի համառոտը գրելով, որին և կցել է հոդվածները։ № 648-ի խմբին պատկանող ձեռագրերում եղած առաջաբանը, որ բերեցինք. վերևում, մեր կարծիքով բաղկացած է երկու մասից. նախ՝ Հովհաննես Օձնեցու գրածից, երկրորդ՝ հունարեն առաջաբանի հայ թարգմանությունից վերցված որոշ տեղեկություններից։

Հոդ. Ա, էջ 205—206 (հուն. հոդ. 1, էջ 456): *Հայերենը հունարենի բառացի թարգմանությունն է, եթե նկատի չունենանք հետևյալ երեք փոքրիկ տարբերությունները. ա) հունարենը չունի հայերենի «եւ զառաքելոցն իբրեւ» հատվածը, բ) հայերենի «կապել» բառի փոխարեն հունարենն ունի* πάσχα ἀκοινωνήτους *(զատկի հաղորդություն չտալ)։ Այս հատվածը պետք է լիներ այսպես. «Վասն ամենասուրբ տաւնից փրկութեան զատկի հաղորդութիւն չտալ (կամ անմասն առնել հաղորդութեան) եւ մերժել յեկեղեցւոյ»։ գ) հայերենն ունի «եւ ընդ Հրէայս կատարեսցէ զտաւնս», իսկ հունարենը* καὶ μετὰ τῶν Ἰουδαίων ἐπιτελεῖν τὸ πάσχα: *Զատիկը՝* τὸ πάσχα *արտահայտված է «տաւն» բառով։*

Մի քանի ձեռագրերում այս հոդվածը խիստ համառոտ է. «Ա. Ամենայն ոք որ եւ իցէ որ համարձակեսցի եւ լուծցէ զսահմանս սուրբ ժողովին Նիկիա որ յաղագս ամենասուրբ տօնից (№ 3369՝ տաւից) փրկութեան՝ այսպիսին հատցի եւ որոշեսցի ի պաշտամանէն» (№ 648, էջ 21ա. տես նաև № № 649, էջ 42ա, 650, էջ 46ա, 051, էջ 33բ, 2964, էջ 60բ, 3369, էջ 57բ—58ա, 3562, էջ 292բ)։

Հոդ. Բ. էջ 206—207 (հուն. հոդ. 2, էջ 456—457): Բացառությամբ հետևյալ մի քանի շեղումների, մնացածը հունարենի բառացի թարգմանությունն է. հունարենը չունի «ընդ ոտն հարկանիցեն եւ հեռանայցեն» և «ի ժողով կամ յիշխանութիւն» հատվածները, իսկ հունարենի μὴ ἐξεῖναι δὲ κοινωνεῖν τοῖς ἀκοινωνήτοις (նույնպես պետք չէ թույլատրել հաղորդակցություն (շփում) ունենալ չհաղորդվածների հետ) հատվածի փոխարեն հայերենն ունի «իբրեւ ոչ իցէ նոցա մարթ հաւասարել այնոցիկ որ ազատեալ են ի կապանաց եկեղեցւոյ եւ որ ընդ եկեղեցեաւն իցեն»:

№№ 648, 649, 650, 651, 2964, 3562 ձեռագրերը չունեն Բ, Գ, Դ, Ե հոդվածները:

Հոդ. Դ, էջ 207—208 (հուն. հոդ. 3, էջ 457): Հունարենը չունի «եւ զբնակութիւնն» բառերը, մնացածը հունարենի բառացի թարգմանությունն է:

Հոդ. Ե, էջ 209 (հուն. հոդ. 5, էջ 458): Հայերեն բնագրից եթե հանելու լինենք որոշ բառեր, որ, ըստ երևույթին թարգմանիչն է ավելացրել հունարենի միտքը պարզ արտահայտելու համար, օրինակ, «զհրաման իբրեւ», «կամ ժողովեսցին», «եւ ընդդէմ եղեն եւ անարգեցին», «զբանս նորա յանձն առնուլ եւս», «եւ ի զաւրութենէ ուստեք», «եւ սանձարձակ առնել արժան է», ապա մնացածը բառացի համապատասխանում է հունարենին:

Հոդ. Զ, էջ 209—210 (հուն. հոդ. 6, էջ 458): Բացառությամբ մի երկու բառի, օրինակ՝ «եպիսկոպոսաց», «կամ պատուհասի», որ հունարենը չունի, իսկ «եւ ապաշխարիցէ առաջի նոցա» հատվածը, որ գրված է հունարենի ἀπαντήσας ἀπολογήσεται (ներկայացնելով արդարացում) բառերի փոխարեն, մնացածը բառացի հունարենի թարգմանությունն է:

Հոդ. Է, էջ 210 (հուն. հոդ. 7, էջ 458): „Μηδένα ἄνευ εἰρηνικῶν δέχεσθαι τῶν ξένων“. Ինչպես տեսնում ենք հայերենը մի փոքր ընդարձակ է: Հայերենը չունի τῶν ξένων (օտարականներից), իսկ հուն.-ը՝ «յեպիսկոպոսէն յեպիսկոպոս» բառերը:

Հոդ. Ը, էջ 210 (հուն. հոդ. 8, էջ 458—459): Հայերենում երկու հատված ավելի է՝ «կամ ի քաղաքի», «որպիսիս էր ապաստան համարձակիցին և տայցեն»: Հուն.-ի ἀνεπιλήπτους (անբասիր, անպարսավ)-ի դիմաց գրված է «աւծեալս»: №№ 648, 649, 650, 651, 2964, 3564 ձեռագրերում չեն պահվել Ը և Թ հոդվածները:

Հոդ. Թ, էջ 210—211 (հուն. հոդ. 9, էջ 459): Հունարենի միտքը հայերենում լրիվ արտահայտված է, միայն թե մի երկու տեղ նախադասությունները ետևառաջություն ունեն: Հունարենի διὰ τὸ ἐν τῇ μητροπόλει πανταχόθεν συντρέχειν πάντας τοὺς τὰ πράγματα ἔχοντας հատվածի դիմաց, թեև ոչ բառացի, հայերենն ունի «և ամենայն ոք զինչ և պատասխանի կամի առնել, առ նա ընթանայ». և այնուհետև թվում է, թե ինչ գործերի համար պետք է գնալ՝ «թէ մուրհակ արքունի և իշխանաց, վասն իրաց եկեղեցւոյ և կարգաց հասարակաց»: Այս հատվածը հուն.-ը չունի:

Հոդ. Ժ, էջ 211—212 (հուն. հոդ. 10, էջ 459—460): Բացի հայերենի «զոր արժանի համարեսցի» հատվածից, որ հունարենը չունի և «մեծ» բառից, որը հունարենում արտահայտված է ἁγίᾳ (սուրբ) բառով, մնացածը բառացի համապատասխանում է հունարենին:

Մի քանի ձեռագրերում այս հոդվածը բավական համառոտ է. «Ժ. Որ ի գիւղս կամ ի գաւառս իցեն, այսինքն քորեպիսկոպոսք, արասցեն դրակարդացս և կէսսարկաւագաց եւ կշտամբիչս եւ սմին իրաց շատ լիցին առ ի մերձեցուցանել եւ յառաջ ածել յայսպիսի աշտիճան, այլ ոչ եւս երէց կամ սարգաւակ աւծանել: Ապա թէ համարձակեսցի ոք՝ անկցի ի պատուէն զոր յառաջն ունէր» (№ 648, էջ 21ա, բ, հմմտ. №№ 649, էջ 42բ, 650, էջ 46բ, 651, էջ 33բ, 2964, էջ 61ա, բ, 3562, էջ 293ա): № 3369 ձեռագրում «քորեպիսկոպոսք»-ի փոխարեն գրված է «եպիսկոպոսք» (էջ 60բ):

Հոդ. ԺԱ, էջ 212—213 (հուն. հոդ. 11, էջ 460): Հուն.-ը չունի հայերենի միայն «կամ սարկաւագ» բառերը, մնացածը համապատասխանում է միմյանց:

Հոդ. ԺԲ, էջ 213 (հուն. հոդ. 12, էջ 460): „Εἴ τις ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου καθαιρεθεὶς πρεσβύτερος, ἢ διάκονος ἢ καὶ ἐπίσκοπος ὑπὸ συνόδου, ἐνοχλῆσαι τολμήσειε τὰς βασιλέως ἀκοάς, δέον ἐπὶ μείζονα ἐπισκόπων σύνοδον τρέπεσθαι, καὶ ἃ νομίζει δίκαια ἔχειν, προσαναφέρειν πλείοσιν ἐπισκόποις, καὶ τὴν παρ᾽ (m. L., չիք παρ᾽) αὐτῶν ἐξέτασίν τε καὶ ἐπίκρισιν ἐκδέχεσθαι· ὁ (m. L., ει) δὲ τούτων ὀλιγωρήσας, ἐνοχλήσειεν τῷ βασιλεῖ· καὶ τοῦτον μηδὲ μιᾶς συγγνώμης ἀξιοῦσθαι, μηδὲ χώραν ἀπολογίας ἔχειν, μηδὲ ἐλπίδα μελλούσης (m. L., չիք μελλούσης) ἀποκαταστάσεως προσδοκᾶν“.

Հայերենը ուղղակի թարգմանություն չէ, թեև ճիշտ է արտահայտում հուն.-ի միտքը: Հուն.-ի ἢ καὶ ἐπίσκοπος ὑπὸ συνόδου հատվածը կանոնագիրքը չունի:

Հոդ. ԺԳ, էջ 213—214 (հուն. հոդ. 13, էջ 461): Բացի հայերենի «կամ համարձակեսցի» բառերից, որ հուն.-ը չունի, մնացածը համապատասխանում է հունարենին:

Հոդ. ԺԴ, էջ 214—215 (հուն. հոդ. 14, էջ 461): Մի քանի ձեռագրերում հոդվածը վերջից շարունակվում է. «անդի են և մայրաքաղաքաց եպիսկոպոսն յիւրում առենին լուծցէ զկարծիս խարդախութեանն» (№ № 648, էջ 22բ, 649, էջ 43բ, 656, էջ 48բ, 631, էջ 34բ, 2964, էջ 63ա, 3369, էջ 59ա, 3562, էջ 294բ)։

Հոդ. ԺԵ, էջ 215 (հուն. հոդ. 15, էջ 461): Բացառությամբ հայերենի երկու հատվածների՝ «և չարախաւսիցի», «կամ իբաւ ոք իշխեսցէ առնել այնպիսւոյն», որ հունարենը չունի, մնացածը համապատասխանում է հունարենին։

Մի քանի ձեռագրերում բնագրի «այսպիսին մի» բառերի միջև գտնում ենք հետևյալ հատվածը. «արտաքս ընկեսցի, զի ոչ յերկիր եւ ոչ յաղբէ պիտանացու ըստ բանին տեառն եւ» (№ № 648, էջ 22բ, 649, էջ 43բ, 650, էջ 48բ, 651, էջ 34ո, 2964, էջ 63բ, 3369, էջ 59բ, 3562, էջ 294բ)։

Հոդ. ԺԶ, էջ 215—216 (հուն. հոդ. 16, էջ 462). Հայերենն ունի աննշան մի երկու շեղում. օրինակ՝ հունարենի τον θρόνον (գահ, աթոռ) բառը հայերենում դրված է «զասհմանն», կամ հուն. τελειας (կատարյալ)՝ հայերենում «բազում»։ Իսկ հոդվածի վերջին «կատարեալ ես ժողով լիցի՝ եթէ ւ չիցէ նա ընդդէմ մաւր քաղաքաց եպիսկոպոսին» մասը հունարենում այսպես է. τελειαν σε εκεινην εἶναι σύνοδον ἡ συμπαρέστι καὶ ὁ τῆς μητροπόλεως (կատարյալ ժողով է այն, որին ուրիշների հետ մասնակցում է և մետրոպոլիտը). № № 648, 649, 656, 651, 2964, 3592 ձեռագրերում այս հոդվածը չի պահվել։

Հոդ. ԺԸ, էջ 216—217 (հուն. հոդ. 18, էջ 462): Հունարենը չունի «և ոչ հեռանալ» հատվածը։ Հունարենի εις παροιχίαν μη ἀπέλθοι εἰς ἣν ἐχειροτονήθη հատվածը դրված է «ի գաւառ ուրեք և յիշխանութիւն իւր չեղև երթալ» ձևով, իսկ վերջին ὅ ἂν ἡ τῆς ἐπαρχίας τελεία σύνοδος κρίνασα το παριστάμενον ὁρίση հատվածը՝ «մինչև իշխանութեանն կատարեալ ժողով ժողովիցի իբաւունս առնել և ի վեր բառնալ զինչ արժանն իցէ որոշել, սահմանել, կարգել վասն նորա»։

Հոդ. ԺԹ, էջ 217—218 (հուն. հոդ. 19, էջ 462—463): Բացառությամբ հայերենի «ի տեղւոջ իւրում յոր տեղի աւծաւն», «որ արտաքոյ», «եւ անհաստատ», «ամենայն իմաստութեամբ եւ երկիւղածութեամբ» հատվածների, որ հունարենը չունի, մնացածը նույնությամբ գնում է հունարենի հետ։

№ № 648, 649, 650, 651, 2964, 3562 ձեռագրերում չեն պահվել ԺԹ, Ի, ԻԱ հոդվածները։ Ծ ձեռագրում այս և հաջորդ հոդվածները միացված են միմյանց։

Հոդ. Ի, էջ 218—219 (հուն. հոդ. 20, էջ 463): Հայերենը հոդվածի միջին մասում մի փոքր շեղում ունի. այստեղ գրված է. «մին յերրորդ շաբաթու տաւնից Զատկին», մինչդեռ հունարենն ունի μεν μετα την τριτην εβδομαδα της εορτης του Πάσχα. Հայերենում չի պահվել «հետոո» (μετα)։ Այնուհետև, հուն.-ի ὥστε τῇ τετάρτῃ ἑβδομάδι τῆς πεντηκοστῆς ἐπιτελεῖσθαι τὴν σύνοδον, ὑπομιμνήσκοντος τοὺς ἐπαρχιώτας τοῦ ἐν τῇ μητροπόλει հատվածի դիմաց հայերենն ունի «իբրև կատարիցի ի չորրորդումն շաբաթու Պենտակոստէին, ժողովին առ ի յիշատակել ժողովոյն զիրս իշխանութեանն»։ Մի փոքր տարբեր է երկրորդ ժողովի ամսաթիվը։ Հայերենում նշված է «և զերկրորդ անգամ՝ ժողով լինել յելս հոկտեմբերի, որ է Ժ-րդ հոռոմի ամսոյ», իսկ հուն.-ում՝ τὴν δὲ δευτέραν σύνοδον γίνεσθαι ἴδοις Ὀκτωβρίαις, ἥτις ἐστὶ δεκάτη ὑπερβερεταίου. Հուն.-ում նշված է հոկտեմբերի 15-ը, որ է հյուպերբերետայի 10-ը, մինչդեռ հայերենում նշված է «յելս հոկտեմբերի, որ է Ժ-րդ հոռոմի ամսոյ»։

Տարին երկու ժողով լինելու մասին տե՛ս նաև Կղեմեսի ԼԵ և Նիկիայի Ե հոդվածները և համապատասխան ծանոթագրությունները (էջ 553, 563)։ Տարբեր է նաև վերջին մասը. հմմտ. ἄνευ τῶν πεπιστευμένων τὰς μητροπόλεις և «առանց կամաց և հաւանութեան որ իցէ մաւր քաղաքաց եպիսկոպոսն»։ Հունարենը չունի «և մերձեսցին», «և ճաշակել», «զանձինս իւրեանց» բառերը։ Մնացածը համապատասխանում է հունարենին։

Հոդ. ԻԱ. էջ 219 (հուն. հոդ. 21, էջ 463—464): Եթե նկատի չունենանք հայերենի «և աւծաւ», «կամակարել ուրեք յեկեղեցւոյ» հատվածները, որ հուն.-ը չունի, մնացածը համապատասխանում է հունարենին։

Հունարենի 22-րդ հոդվածը (էջ 464), որը վերաբերում է եպիսկոպոսներին, որոնց արգելում է օտար թեմում ձեռնադրություն կատարել, Կանոնագրքում չի պահվել։

Հոդ. ԻԲ, էջ 219—220 (հուն. հոդ. 23. էջ 464): Մի քանի ձեռագրերում այս հոդվածի երկրորդ մասը տարբեր է և ընդարձակ՝ Կանոնագրքի ունեցածից, ուստի այն բերում ենք ամբողջությամբ. «Ի. Եթէ եպիսկոպոսի չէ արժան զոք փոխանակ իւր նստուցանել, եթէ անա մերձեալ իցէ ի մահ։ Եթէ այսպիսի ինչ լինիցի, անհաստատ լիցի հաստատու-

թիւնն այն, այլ պահել արժան է զիրս եկեղեցոյն եւ ոչ վրիպանաւ զիղձսն աստիճանել, բայց եթէ հանդերձ այլօք եպիսկոպոսօք եւ նոցին ընտրութեամբ յետ հանգստեան եպիսկոպոսին զարժանաւոր ընտրել առաջնորդեսցեն, զի մի յանդիտութենէ եւ անընտրողութենէ բարոյ եւ չարի տղէտ հովուին մտցէ ի հօտն ապականիչք գազանն վտարեսցէ զգառինս աջակողմանն չարափառ հաւատով կամ զզտանելի գործով կամ աղանդախուռմբ մոլորութեամբ կախարդս արանց առ աչօք ցնորից թովչացն, դիւացն, գեղահատուացն, ձեռնածուացն, աջազկոտացն, յուռթիցն, դիտացն, հմայիցն, հատահարցն, գրաբարացն, յորս եմուտ ուխտի մանկունս: Քանզի եւ լսեմք իսկ եթէ քահանայք ի կողմանս կողմանս լքեալ եւ անարգեալ դաստուածապատիւ իշխանութիւնն իւրեանց գիր առնելով եւ պահպանակս հմայկանս առ ի բժշկութիւնս պղծեն, զժողովուրդս իւրեանց գիւաց նվիրեն: Վասն այսորիկ պարտ է եպիսկոպոսացն ամենահաս մտաւորութեամբ զգուշանալ հաւասիս իւրեանց, զի ընդունիցին զանթառամ փառաց պսակն պահելով զժողովուրդս իւրեանց ի մեքենագործ խորամանկութեանց սատանայի, այս անցնեցաւ ամենայն եպիսկոպոսաց ի ձեռն սուրբ եւ մեծ ժողովոյն» (№ 3369, էջ 62ա, հմմտ. №№ 648, էջ 23ա, բ, 649, էջ 44—45ա, 650, էջ 49ա, բ, 651, էջ 35ա, բ, 2964, էջ 65ա, 3562, էջ 205ա, բ):

Հոդ. ԻԴ, էջ 220—221 (հուն. հոդ. 24, էջ 464—465). *Հայերենի «ընիկ սեպհականէ», «և տնհեա յինիցին» բառերը հուն.-ը չունի: Կան նաև շեղումներ, օրինակ հուն.* καλῶς-*ը թարգմանված է «արժան», մինչդեռ հարմար է «բարի» կամ «արդարացի» բառը: Հուն.-ի* καὶ ἀγαθῆς συνειδήσεως καὶ πίστεως τῆς εἰς τὸν πάντων ἔφορον καὶ κριτὴν Θ-ον *հատվածը հայերենում դրված է բավական համառոտ՝ «այլ առնելով բարւոք և հաւատովք յԱստուածս»: Հուն.-ի վերջին* τὰ μέν τοι τῆς ἐκκλησίας αὐτῇ φυλάττεσθαι· καὶ μήτε τὴν ἐκκλησίαν ὑπομένειν (տ. Συν., III, ὑπομένειν τινὰ) ζημίαν, μήτε τὸν ἐπίσκοπον προφάσει τῆς ἐκκλησίας δημεύεσθαι, ἢ καὶ εἰς πράγματα ἐμπίπτειν τοὺς αὐτῷ διαφέροντας, μετὰ τοῦ καὶ αὐτὸν μετὰ θάνατον δυσφημίᾳ περιβάλλεσθαι *ընդարձակ հատվածը հայերենում գտնում ենք «կամեսցի և մի եպիսկոպոսն ի պատճառս եկեղեցւոյն . . . զարովեսցի և հայհոյեսցի» ձևով, ուր* τὰ μὲν τοι τῆς ἐκκλησίας . . . ὑπομένειν ζημίαν *հատվածը հայերենը չունի, իսկ մնացած մասը հայերենում համառոտ է:*

№№ 648, 649, 650, 651, 2964, 3502 ձեռագրերում ԻԳ, ԻԴ, ԻԵ հոդվածները չեն պահվել:

Հոդ. ԻԴ, էջ 221—223 (հուն. հոդ. էջ 25, էջ 465—466): *Եթե նկատի չունենանք հայերենի «եւ ի հանգիստ», «ձեռնամուխ առնէ դո եւ կամի», «եւ ագահիցեն» հատվածները, ապա մնացածը համապատասխանում է հունարենին:*

Հոդ. ԻԵ, 223: *Այս հոդվածը հունարենը չունի, շատ հավանական է, որ այն ծագել է հնից, պատմական որևէ հիշատակարանի հիման վրա և ներշնչում է հավաս այս կանոնախմբի հավաստիության նկատմամբ:*

ԼԱՎՈԴԻԿԵԻ ԺՈՂՈՎԻ ԿԱՆՈՆԱԽՈՒՄԲ

ՑաՆկ, էջ 224—228: NO ձեռագրերում ցանկի ԽԱ և ԽԲ հոդվածների վերնագրերից առանձին բառեր հանելով՝ այդ երկու հոդվածի վերնագիրը միացրել են այսպես. «Վասն չհանելոյ շաբաթու պահոցն»:

ԱռաջաբաՆ. էջ 228, հուՆ., էջ 494: № 648 և սրան հարող ձեռագրերում առաջաբանն ունի շեղումներ, այդ ցույց տալու համար՝ այն կբերենք ամբողջությամբ. «Իսկ յետ այսորիկ գաւրանայ Աւստացող (№ № 649, 651, 2964 ձեռագրերում՝ Նաւատացող, իսկ № 3369 ձեռագրում՝ անհաւատացող) հերձուածն, որ չորրորդքն կոչին, որ բազմայեղ այլայլութիւնս գաւանէին ի լըլկանս եկեղեցւոյ ժողովեալք Լաւոդիկէա Փռիւգացւոց եպիսկոպոսք Ի, որք ժողովեալք ի Պատկիանէս ի պէսպէս իշխանութենէ արիանոսաց ընդդէմ առնել նոցա խիթմանց լուծումն, սահմանեցին կանոնս ԾԵ» (№ 648, էջ 24ա, հմմտ. նաև № № 649, էջ 45ա, 650, էջ 49բ, 651, էջ 36ա, 2964, էջ 66ա, 3369, էջ 63ա, 3562, էջ 296բ): Այս ձեռագրերում առաջաբանը բաժանված է երկու մասի և գրված է որպես Ա և Բ հոդվածներ. իսկ բնագրի Ա և Բ հոդվածները վերևում նշված ձեռագրերը չունեն, բացառությամբ № 3369-ի, ուր առաջաբանը գրված է որպես Ա, Բ հոդվածներ, իսկ բնագրի Ա, Բ, Գ, Դ հոդվածները՝ Ե, Զ, Գ, Դ համարների տակ:

Հունարենը ևս ունի առաջաբան, բայց շատ համառոտ, որը, հավանաբար, ատաղձ է հանդիսացել այս կանոնախմբի Հովհաննես Օձնեցու գրած առաջաբանին:

Հունարենի առաջաբանը գտնում ենք Պիտրայի հրատարակությունում (էջ 494, ծանոթ 1), որ բերում ենք Դիոնեսիոս Կրտսերի լատիներեն համապատասխան վկայության հետ միասին. Ἡ ἁγία σύνοδος ἡ κατὰ Λαοδικείαν τῆς Φρυγίας Καπατιανῆς, συγκροτηθεῖσα ἐκ διαφόρων ἐπαρχιῶν τῆς Ἀσιανῆς, ὅρους ἐξέθετο ἐκκλησιαστικοὺς ὡς (ш. L., οὓς) ὑποτέτακται". „Sancta synodus guae apud Laodiceam Phrygiae Pacatianae (sic, rectins quam graece) canvenit ex diversis regionibus Asiae, definitiones, exposuit ecclesiasticas, quae subter annexae sunt": Այս առաջաբանը գտնում ենք նաև Լաուխերտի մոտ (էջ 72): Հայերեն առաջաբանի «Ի Պաականիանէս»-ը Պիտրայի մոտ գրված է Καπατιανῆς: Այս տեղանվան ուղղական հոլովաձևը ըստ Հեֆելեի Πακατιανῆς է (Conciliengeschichte, Erster Band, էջ 721, 723, հմմտ. նաև Դիոնեսիոս Կրտսերի տվյալը, տես Պիտրա, էջ 494, ծանոթ. 1, Լաուխերտ, էջ 72): Այստեղից էլ՝ հայերենի «Պատկանիանէս» ձևը: Բացի դրանից՝ նույն առաջաբանի «յարիոնոսաց»-ի փոխարեն ձեռագրերի մեծ մասն ունեն «յարինիսաց». բառն անհասկանալի է: Հունարենում նշված է ἐκ διαφόρων ἐπαρχιῶν τῆς Ἀσιανῆς (ասիական տարբեր գավառներից (թեմերից): Մեզ թվում է հունարեն τῆς Ἀσιανῆς (ասիական) տեղանունն ընդօրինակությունների հետևանքով աղճատվելով հեռացել է իր սկզբնական իմաստից և հայերենում դարձել «յարինիսաց» և ապա «յարիանոսաց»:

Հոդ. Ա, էջ 229 (հուՆ. հոդ. 1, էջ 495): Հունարենի վերջին ἀποδίδοσθαι αὐτοῖς τὴν κοινωνίαν հատվածը հայերենում թարգմանված է «համարձակել» բառով, մնացածը համապատասխանում է հուն.-ին: Հունարենի 1—19-րդ հոդվածները սկսվում են περὶ τοῦ որը հայերենի Է և Ը հոդվածներում է թարգմանված ճիշտ «վասն այնոցիկ», մնացած դեպքերում թարգմանված է՝ «չէ մարթ», «ոչ է արժան» և նման ձևերով:

Հոդ. Դ, էջ 229: Սույն հոդվածը № 3369 ձեռագիրը չունի:

Հոդ. Ե, էջ 229 (հուՆ. հոդ. 4, էջ 495): Հունարենի καὶ τὰς λεγομένας ἡμιολίας λαμβάνειν (և այսպես ասած մեկուկես վերցնել) հատվածը հայերենում թարգմանված է ընդարձակ «ոչ ընաւ փոքր ինչ ղտոկոսեաց մասն առնուլ» ձևով:

Հող. Զ, էջ 229 (հուն. հող. 6, էջ 495)։ Հունարենի τοῖς αἱρετικοῖς բառը հայերենում թարգմանված է «այլազգւոյն և հերձուածողին» ձևով։ Այս կանոնախմբում, ինչպես հետո կտեսնենք, αἱρετικός-ին համազոր միշտ գրվում է «այլազգի» բառը։

Հող. Է, էջ 230 (հուն. հող. 7, էջ 496)։ Հայերենի «Նաւատացիք կամ»-ի մեջ հուն.-ն ունի ἤτοι Φωτεινιανῶν բառերը, իսկ եզակի αἵρεσιν-ը գրված է հոգնակի ձևով՝ «հերձուածողս»։

Հող. Թ, էջ 231 (հուն. հող. 9, էջ 496)։ Հայերենում ավելացված է «և ընդս» հատվածը, մնացածը համապատասխանում հունարենին։

Այս հոդվածը չի պահվել № № 648, 649, 650, 651, 2964, 3562 ձեռագրերում։

Հող. Ժ, էջ 231 (հուն. հող. 10, էջ 496)։ „Περὶ τοῦ μὴ δεῖν τοὺς τῆς ἐκκλησίας ἀδιαφόρως πρὸς γάμου κοινωνίαν συνάπτειν τὰ ἑαυτῶν παιδία αἱρετικοῖς“. Հայերենը մի փոքր ընդարձակ է և թարգմանված ազատ։

Հող. ԺԱ, էջ 231 (հուն. հող. 11, էջ 496)։ Հայերենի «ծերք» և «որպէս ի հրապարակի կամ ընաւին կնոջ մարդոյ» հատվածը հունարենում չենք գտնում։

Հող. ԺԳ, էջ 232, Այս և ԺԵ, ԺԶ հոդվածները չեն պահվել № № 648, 649, 650, 651, 2964, 3562 ձեռագրերում։

Հող. ԺԸ, էջ 233 (հուն. հող. 18, էջ 497)։ Հայերենը չունի հուն.-ի περὶ τοῦ սկիզբը։ Հունարենի καὶ ἐν ταῖς ἐννάταις (9-րդ ժամին) հատվածը հայերենը չունի. այն պետք է լինի «ժամ Ե»-ի միջև։

№ 3369 ձեռագրում ԺԵ, ԺԶ, ԺԸ հոդվածները միացված են միմյանց և նշված ԻԸ համարի տակ։

Հող. ԺԹ, էջ 233—234 (հուն. հող. 19, էջ 497—498)։ Հունարենում չկա հայերենի «եւ որ յաշտինանին, եւ ոչ եթէ կէսսարկաւագաց թէ սաղմոսողաց» հատվածը, մնացածը համապատասխանում է հունարենին։ Մինչդեռ մի քանի ձեռագրերում, այդ հատվածը այսպես է. «Եւ որ աշտինանին և ոչ կէսսարկաւագաց և դրակարդացաց և սաղմոսողացս» № 648, էջ 24բ, համտ. նաև № № 649, էջ 46բ, 650, էջ 49բ, 651 էջ 37ա, 2964, էջ 67բ, 3562, էջ 297ա, բ, 3369, էջ 64ա։

Հող. Ի, էջ 234 (հուն. հող. 20. էջ 498)։ „῞Οτι οὐ δεῖ διάκονον ἔμπροσθεν πρεσβυτέρου καθέζεσθαι, ἀλλὰ μετὰ κελεύσεως τοῦ πρεσβυτέρου καθέζεσθαι. Ὁμοίως δὲ ἔχειν τιμὴν καὶ τοὺς διακόνους ὑπὸ τῶν ὑπηρετῶν, καὶ πάντων τῶν κληρικῶν“։ Թարգմանությունը բառացի չէ, թեև այստեղ հունարենի միտքն արտահայտված է պարզ։ Այս հոդվածից սկսած հուն. հոդվածները սկսվում են ὅτι οὐ δεῖ-ով, որը թարգմանված է «Չէ մարթ»։

Հող. ԻԱ, էջ 234 (հուն. հող. 21, էջ 498)։ „῞Οτι οὐ δεῖ ὑπηρέτας ἔχειν χώραν ἐν τῷ διακονικῷ, καὶ ἅπτεσθαι δεσποτικῶν (տ. Σύν., III, τῶν ἱερῶν փխ. δεσποτικῶν) σκευῶν“.

Հայերենն ընդարձակ է և վերջին «առ սրբել... մատչիցի» մասը հունարենը չունի։ Հունարենի ὑπηρέτην (հյուպերետ) բառը գործածվում է սպասավոր իմաստով։ Հենց այդպես է գործածել նաև Մ. Խորենացին իր Պատմության մեջ «ի ծերունւոյ քահանայէն Դանիէլէ, որ աշակերտ էր սրբոյն Գրիգորի և հիւպերէտ» (III, ԺԴ, համտ. Մ. Խորենացու Պատմության Ստ. Մալխասյանցի աշխարհաբար թարգմանությունը, Երևան, 1961, էջ 278)։ «Սպասաւոր» իմաստով է գործածված նաև Նիկիայի կանոնախմբի ԺԸ կանոնում՝ «և սարկաւագին իշխանութիւն լիցի... ի սպասու կալ եպիսկոպոսին» (համտ. հուն. καὶ ἐμμενέτωσαν οἱ διάκονοι · · · · τοῦ μὲν ἐπισκόπου ὑπηρέται εἰσίν էջ 565-ում, տես նաև այդ հոդվածի Զոնարասի մեկնությունը՝ Σύνταγμα, II, 455 և համտ. Սարդիկեի կանոնախմբի Ժ, ԺԱ, ԺԳ, ԺԵ հոդվածները և այլն)։ Սակայն, Լավոդիկեի սույն հոդվածի իրենց մեկնությունների մեջ Զոնարասը և Բալսամոնը հյուպերետը նույնացնում են կիսասարկավագի հետ՝ Զոնարաս՝ ὑπηρέται λέγονται οἱ ὑποδιάκονοι, Բալսամոն՝ ὑπηρέται λέγονται οἱ ὑποδιάκονοι (Σύνταγμα, III, Ἀθήνησιν, 1853, էջ 190)։ Այդ պատճառով էլ այս և հետագայի մի քանի հոդվածներում ὁ ὑπηρέτες-ը թարգմանված է «կէսսարկաւագ»։

Հող. ԻԲ, էջ 234 (հուն. հող. 22. էջ 498)։ „῞Οτι οὐ δεῖ ὑπηρέτην ὠράριον φορεῖν, οὐδὲ τὰς θύρας ἐγκαταλιμπάνειν“։ Հայերենում հոդվածի վերջին «և ի դուռն պահելոյ... աղաւթից» մասն ընդարձակ է։ Մի քանի ձեռագրերում ամբողջ հոդվածը ընդարձակ է. «Չէ մարթ կէսսարկաւագին կտաւ դուսովք արկանել և այնպէս կարդալ կամ սաղմոսել և ի դուռն պահելոյ հեռանալ ընաւին և ոչ ի պատճառս աղաւթից» (№ № 650, էջ 50բ, 651, էջ 37ա, 2964, էջ 67բ, 3369, էջ 64բ)։

Հող. ԻԳ, էջ 234։ № № 650, 651, 2964 ձեռագրերն այս հոդվածը չունենն։

Հոդ. ԻԴ, էջ 234 (հուՑ. հոդ. 24. էջ 488): „"Οτι οὐ δεῖ ἱερατικοὺς ἀπὸ πρεσβυτέρων ἕως διακόνων. καὶ ἑξῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως ἕως ὑπηρετῶν ἢ ἀναγνωστῶν ἢ ψαλτῶν ἢ ἐπορκιστῶν ἢ θυρωρων, ἢ τοῦ τάγματος τῶν ἀσκητῶν, εἰς καπηλεῖον εἰσιέναι". Հայերենը համառոտ է, ուր կոնկրետ թվարկված չէ հոգևոր պաշտոնյաների շարքը, իսկ հունարենը չունի, «և շռայլել... մտանել և ճաշակել» հատվածը։

Հոդ. ԻԵ, էջ 234 (հուՑ. հոդ. 25, էջ 499): Հունարենում չենք գտնում միայն «կամ գրակարդացի» բառերը։

Հոդ. ԻԶ, էջ 235 (հուՑ. հոդ. 26. էջ 499): Հայերենն ունի լրացումներ՝ «կշտամբել կամ», «կամ աշտիճան ինչ», «չեն իշխան կշտամբել» հատվածները. Մնացածը համապատասխանում է հունարենին։

Հոդ. ԻԸ, էջ 235 (հուՑ. հոդ. 28, էջ 499): Հայերենը չունի հուն.-ի ἐν τοις κυριακοις (տիրոջ տաճարում) և τάς λεγομένας (այսպես ասած) բառերը, իսկ հուն.-ը՝ «ճաշ» բառը։

Հոդ. ԻԹ, էջ 235 (հուՑ. հոդ. 29, էջ 499): Բնագրի «նզովեալ լիցի» բառերին հունարենում համապատասխանում են παρὰ Χριστῷ բառերը, իսկ «բանդագուշել են»-ը հունարենում չենք գտնում։

Այս և հաջորդ՝ Լ հոդվածները չեն պահվել № № 648, 649, 650, 651, 2964, 3562 ձեռագրերում։

Հոդ. Լ, էջ 235—236 (հուՑ, հոդ. 30. էջ 499): „"Οτι οὐ δει ἱερατικοὺς ἢ κληρικοὺς ἢ ἀσκητὰς, ἐν βαλανείῳ μετὰ γυναικῶν ἀπολούεσθαι, μηδὲ πάντα χριστιανὸν, ἢ λαικόν. Αὕτη γὰρ πρώτη κατάγνωσις παρὰ τοῖς ἔθνεσιν". Հայերենը թեև հունարենի ուղղակի թարգմանությունը չէ, բայց միտքը արտահայտում է բավական ճիշտ։

Հոդ. ԼԱ, էջ 236 (հուՑ. հոդ. 31, էջ 499): „"Οτι οὐ δεῖ πρὸς πάντας αἱρετικοὺς ἐπιγαμίας ποιεῖν, ἢ διδόναι υἱοὺς ἢ θυγατέρας· ἀλλὰ μᾶλλον λαμβάνειν, εἴγε ἐπαγγέλλοιντο χριστιανοὶ γίνεσθαι". Հայերենում «այլազգիս»-ի հետ գրված է նաև «կամ առ հերձուածողս», որ հուն.-ը չունի։ Հունարենի ἢ διδόναι υἱοὺς ἢ θυγατέρας ἀλλὰ μᾶλλον λαμβάνειν հատվածը հայերենը չունի, իսկ հուն.-ի εἴγε ἐπαγγέλλοιντο χριστιανοὶ γίνεσθαι հատվածը թարգմանված է՝ «եթէ յանձն առնուցուն հաւատալ ի սուրբ կաթողիկէ եկեղեցի»։ Ընդհանուր առմամբ հուն.-ի միտքը տրված է ճիշտ, թեև մի փոքր համառոտ։

№ 3369 ձեռագրում ԻԸ և ԼԱ հոդվածները միացված են և գրված ԻԴ համար տակ։

Հոդ. ԼԲ, էջ 236 (հուՑ. հոդ. 32, էջ 500): Հուն.-ում չենք գտնում հայերենի միայն «և բարկութիւն» բառը։ № 650 ձեռագիրը չունի այս հոդվածը, իսկ № 651, 2964 ձեռագրերում ԼԲ հոդվածը գրված է ԼԳ համարի տակ և ընդհակառակը։

Հոդ. ԼԴ, էջ 236 (հուՑ. հոդ. 34, էջ 500): Հուն.-ում «քրիստոնէից» բառին նախորդում է πάντα բառը։ Հուն.-ի ընդարձակ τουτέστιν αἱρετικοὺς, ἢ αὐτοὺς πρὸς προειρημένους αἱρετικοὺς γενομένους հատվածը հայերենում գրված է մեկ բառով՝ «այլազգեաց»։ Մնացածը դուրս է ընկել։

Այս և հաջորդ ԼԵ հոդվածները № № 648, 649, 650, 651, 2964, 3562 ձեռագրերում չեն պահվել։

Հոդ. ԼԵ, էջ 236—237 (հուՑ. հոդ. 35, էջ 500): Հայերենի «ի տեղիս ուրեք» հատվածը հուն.-ում չենք հանդիպում, իսկ «ժողովս առնել» բառերին հուն.-ում հաջորդում է ἅπερ ἀπηγόρευται. Նման բան գտնում ենք նաև այլ տեղ՝ «եթող զՔրիստոս» բառերի միջև հունարենն ունի κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν, որոնք չեն պահվել հայերենում։ Հայերենի «և յայսպիսիս համարձակեցաւ» հատվածի փոխարեն հուն.-ն ունի καὶ εἰδωλολατρείᾳ προσῆλθεν.

Հոդ. ԼԶ, էջ 237 (հուՑ. հոդ. 36, էջ 500)· Հունարենի ἢ μαθηματικοὺς ἢ ἀστρολόγους բառերը թարգմանված են «եւ դիւթս եւ վհուկս» (հմմտ. նաև Գրիգոր Մագիստրոսի Նամակները կաթողիկոսին՝ Սմբատ Զարեհավանցու ուսուցչի մասին. «ուսեալ գչար մոլութիւն յումեմնէ պարսկական բժշկէ եւ յաստեղաբաշխէ մոգէ» (Գրիգոր Մագիստրոսի թղթերը, Ալեքսանդրապոլ, 1910, էջ 153)։ Հունարենի φυλακτήρια բառը հայերենում արտահայտված է հոմանիշ երկու բառով «հմայեակս և պահպանս»։ Հունարենում չենք հանդիպում «որ ճշմարտութեամբ չեն պահպանք» բացատրականը։ Հունարենի վերջին ἐκελεύσαμεν բառը հայերենը չունի։ Հուն.-ի վերջին հատվածը, ուրեմն, կլինի այսպես. «արտաքսել զեկեղեցի ընկենուլ հրամայեցաք»։

Հոդ. ԼԷ, էջ 237 (հուՑ. հոդ. 37, էջ 500). Հայերենում ավելացված է «նոցա կամ զնուէրս» ու վերջին «և մեղաց» բառերը, որ հուն.-ը չունի. մնացածը համապատասխան է։

Հունարենի 38-րդ հոդվածը հասկանալի պատճառով տեղ չի գտել Կանոնագրքում Այս հոդվածում քննադատվում է հրյաների այն սովորությունը, ըստ որի բաղարջը նրանք պատրաստում էին անխմոր (այսինքն առանց թթխմորի, ἄζυμα), և որովհետև հայ եկեղեցում էլ այդպես էր, բնական է, որ այդ հոդվածով քննադատվում էր նաև հայ եկեղեցու ծիսական մի սկզբունքը, ուստի այն բաց են թողել և չեն թարգմանել։

Հոդ. ԼԲ, էջ 237 (հուն. հոդ. 39, էջ 501): Հուն.-ի καὶ κοινωνεῖν τῇ ἀθεότητι αὐτῶν (և հաղորդակից լինել նրանց անաստվածությանը) հատվածը հայերենում գտնում ենք «որ առանց Աստուծոյ է» ձևով։

Հոդ. ԼԹ, էջ 237—238 (հուն. հոդ. 40. էջ 501): Հայերենի միայն «ուրեք կամ ի ժողովուրդ», «և ի հաւատս» բառերը հուն.-ը չունի։

Հոդ. Խ, էջ 238 (հուն. հոդ. 42, էջ 501): „Ὅτι οὐ δεῖ ἱερατικὸν ἢ κληρικὸν ἄνευ κελεύσεως ἐπισκόπου ὁδεύειν". Հուն.-ի 41-րդ հոդվածը վերաբերում է քահանաներին և եկեղեցու ավելի ցածր սպասավորներին, որոնց արգելում է որևէ տեղ գնալ առանց կանոնական թղթի։ Հուն.-ի 42-րդ հոդվածը նույն բանն արգելում է առանց եպիսկոպոսի հրամանի։ Ըստ երևույթին թարգմանիչը դրանք նույնացրել է և հուն.-ի 41-րդ հոդվածը դուրս է գցել։ Σύνταγμα-ում 42-րդ հոդվածը դրված է 41-րդ №-ի տակ և հակառակը։

Հուն.-ի 43-րդ հոդվածը, որը վերաբերում է եկեղեցու ցածր սպասավորներին, հայերենում նույնպես չի պահվել։

Հոդ. ԽԱ, էջ 238 (հուն. հոդ. 44, էջ 501): Հունարենում չենք գտնում հայերենի վերջին «բայց զնորակնիք յաւուր աւուրն մերձ առ բեմն կացուցանել» մասը և «զլոկ» բառը. մնացածը համապատասխանում է հուն.-ին։

Հոդ. ԽԲ, էջ 238 (հուն. հոդ. 45, էջ 501): Հայերենը համապատասխանում է հունարենին, միայն թե առաջինի «առանց ուսուցանելոյ» բառերը հունարենում չենք գտնում։

Հոդ. ԽԴ, էջ 239 (հուն. հոդ. 47, էջ 502): Հայերենի «ուսանել զի» բառերի միջև հուն.-ն ունի τὴν πίστιν, (հավատը), «որոյ» բառի փոխարեն՝ θείας (աստվածային), իսկ հուն.-ում չենք գտնում «և պատուէ» բառերը։

Այս հոդվածը չունեն №№ 648, 649, 650, 651, 2964, 3562 ձեռագրերը։

Հոդ. ԽԵ, էջ 238 (հուն. հոդ. 48, էջ 502): Հուն.-ի μετόχους (մասնակից) բառը հայերենում թարգմանված է «արժանաւորք», իսկ τοῦ Χριστοῦ-ն հայերենը չունի։

Հոդ. ԽԶ, էջ 239 (հուն. հոդ. 49, էջ 502): Հունարենի նախավերջին κυριακῇ բառին հաջորդում է μόνον (միայն) բառը, որ հայերենը չունի։

Հոդ. ԽԷ, էջ 239 (հուն. հոդ. 50, էջ 502): Հուն.-ը չունի հայերենի «մխիթարել զանձինս» բառերը միայն։

Հոդ. ԾԱ, էջ 240 (հուն. հոդ. 54, էջ 502): Հուն.-ի ἱερατικοὺς-ը փոխարինված է «քահանայից» բառով, այնուհետև հուն.-ը չունի «կամ երգս» և «այլ ցած ուտել» բառերը։

Հոդ. ԾԳ, էջ 240 (հուն. հոդ. 56, էջ 503): Հունարենում չենք հանդիպում «համարձակեալ լեցի երիցանց մտանել՝ նստել» հատվածին, իսկ հայերենի «զժուարոտ իցէ եպիսկոպոսն» բառերի միջև հուն.-ում գտնում ենք ἢ ἀπούσης (կամ բացակա է) բառերը։

Հունարենի 57-րդ հոդվածը, որը վերաբերում է գյուղերում և գյուղաքաղաքներում եպիսկոպոսներ հաստատելու կամ չհաստատելու հարցին, հայերենում չի պահվել։

Հոդ. ԾԵ, էջ 240—242 (հուն. հոդ. 59—60, էջ 503—504): Հունարենի 59 և 60-րդ հոդվածները հայերենում միացված են մեկ հոդվածում։ Սկզբի մասը մինչև երկրորդ տողի «զՀին կտակարանս» բառերը 59-րդ հոդվածն է, որը հայերենում մի փոքր ընդարձակ է. ահա հուն.-ը։ „Ὅτι οὐ δεῖ ἰδιωτικοὺς ψαλμοὺς λέγεσθαι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ οὐδὲ ἀκανόνιστα βιβλία, ἀλλὰ μόνα τὰ κανονικὰ τῆς παλαιᾶς καὶ καινῆς (ու. L., τῆς καινῆς καὶ παλαιᾶς) διαθήκης»։

Հուն.-ի 60-րդ հոդվածն սկսվում է հայերենի սույն հոդվածի «Զինչ արժան է կարդալ» հատվածից։ Հայերենը համապատասխանում է հունարենին փոքրիկ տարբերություններով։

ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՎՈՐՉԻ ԿԱՆՈՆԱԽՈՒՄԲ

Ցանկ, էջ 243—244: *№ 659 ձեռագրի ցանկը գրչի կողմից նոր է կազմված և փաստորեն երեսուն հոդվածների վերնագրերի փոխարեն այնտեղ գանում ենք 27 հոդվածների վերնագրեր, ընդ որում երկու վերնագիր վերաբերում է մեկից ավելի հոդվածների: Հոդվածների վերնագրերի դիմաց հայկական տառերով գրված են հոդվածների համարները: Ահա այդ ցանկը.*

«Ցանգ կանոնաց Լուսաւորչին

Թահանայից Ա, Բ, Գ
Հնթանոսաց Դ
Երկեակի եւ կուսի Ե
Երկ[ր]որդաց ամուսնացելոց Զ
Ցանդէպ ուտողաց Է
Գաղտ պսակի Ը
Արեւանկաց Թ
Ջիամոլաց Ժ
Իգացելոց ԺԱ
Թովչաց ԺԲ
Կուսանաց ԺԳ
Մանկանց առանց կնքոյ մեռանելոյ ԺԴ
Զգերեզմանս բացողաց ԺԵ
Զգիսն եղոպտելոյ ԺԶ
Կոծ դնողաց ԺԷ
Նշխարաց մարտիրոսի ԺԸ
Նկատողաց գխոռնակուհն անասնոց ԺԹ
Անապատաւորաց Ի
Արհամարհողաց դկուք (SIC) մեռելոյ ԻԱ
Խոստովանութիւն յայտնողաց ԻԲ
Կնոջ արձակելոյ ԻԳ, ԻԴ
Արբեցողաց ԻԵ
Կաշառառուաց ԻԶ
Ջեռնածուաց ԻԷ
Կիրակէի ԻԸ
Վայրապար նզովողաց ԻԹ
Նուիրելոց կուսից Լ» (էջ 103 ա, բ):

Ինչպես դժվար չէ նկատել, այս վերնագրերը կազմված են հոդվածների հաջորդականության համապատասխան: Համեմատությունների համար չօգտագործված մյուս ձեռագրերը առաջին վերնագիր և ցանկ չունեն (տես № № 648, էջ 31ա, 649, էջ 77բ, 650, էջ 86բ, 651, էջ 64բ—65ա, 2964, էջ 110բ, 3562, էջ 303ա):

Երկրորդ վերնագիր. էջ 245: *Այս վերնագրին մի փոքր հավելում ունեն երեք ձեռագրերի բնագրերը. «Կանոն սրբոյն Գրիգորի Պարթեւի յաւելուած Նիկիական» (№ 659, էջ 105բ). «Կանոնք առաջ[ելոյն] ի (№ 657* ունի *առաքելսյն ի) սրբոյն Գրիգորէ (№ 657՝ Գրիգորի) Պարթեւի Հայոց Լուսաւորչի եւ առաքելաշնորհ վկայի (№ 657՝ արհի) յաւելուած ի Նիկիական կանոնս (№ 657՝ գլուխք Լ)» (№ 8459; էջ 83բ, 657, էջ 135ա): «Յաւելուածն Նիկիական» և «Յաւելուածն ի Նիկիական կանոնս» բառերը հմմտ. Մ. Խորենացու «Պատմութիւն Հայոց»-ի (Տփղիս, 1913, գիրք 2-րդ, գլ. Ղ, էջ 241) «սուղ ինչ գլուխս* յիշեցէ ի կանոնս ժողովոյն յաւելուլ» *կամ Ագաթանգեղոսի «Պատմութիւն Հայոց»-ի (Տփխիս, 1909, էջ 465—466) «ի նոյն լուսաւոր* կանոնս յաւելեալ» *(ընդգծումը մերն է—Վ. Հ.) հատվածների հետ:*

№ 657 ձեռագրում վերոհիշյալ վերնագրի տակ նշված են 83 հոդվածներ (էջ 135ա—146ա). կանոնագրքում եղած Գրիգոր Լուսավորչի կանոնախմբի 30 հոդվածներից 17-ը՝ Ա, Բ, Գ, Ե, ԺԳ,—ԺԹ, ԻԲ—ԻԵ, ԻԸ, ԻԹ գանում ենք № 657 ձեռագրում, իսկ 13 հոդվածներ՝ Գ, Զ—ԺԲ, Ի, ԻԱ. ԻԶ, ԻԷ, Լ չեն պահվել այս ձեռագրում. մնացած 66 հոդվածները այլ բնագիր են և գրված են Գր. Լուսավորչի անվան տակ:

Հոդ. Դ, էջ 245: *Սույն հոդվածը ամենայն հավանականությամբ Անկյուրիայի ժողովի Ը հոդվածի համառոտումն է: Ինչպես այստեղ խոսքը վերաբերում է ոչ թե հեթանոսների տուն գնալուն, այլ նրանց տոներին մասնակցելուն: Այստեղից էլ բնագրի «ի տունս»

պետք է ուղղել «ի տունս», ինչպես վարվեցինք Անկյուրիայի ժողովի վերոհիշյալ հոդվածի համապատասխան հատվածի հետ, քանի որ ձեռագրերի մի մասը տալիս էր «ի տունս»։ Այստեղ այդպես չվարվեցինք, որովհետև բոլոր ձեռագրերն ունեին «ի տունս» ընթերցումը։

Հոդ. ԺԲ, էջ 246։ № 651 ձեռագրում չի պահվել այս հոդվածը։

Հոդ. Լ, էջ 249։ *Մի քանի ձեռագրերում Լ հոդվածը վերջից շարունակվում է. «Իսկ որ խոտորեսցի եւ յանցանիցէ զփրկական խորհրդովն՝ զամենայն ժամանակս կենաց իւրոց պարտի լալ այնպիսին եւ խոստովանել եւ ի ժամանակի ելից իւրոց յաշխարհէս արժանի լիցի սուրբ հաղորդութեանն» (№ 2964, էջ 112բ. տես նաև №№ 649, էջ 79ա, 650, էջ 86բ—87ա, 651, էջ 66ա)։ Իսկ № 659 ձեռագրում «մարդասիրեսցէ» բառին հաջորդում է մի այլ հատված, որը, սակայն, մեր կարծիքով, կապ չունի Լ հոդվածի հետ և հանդիսանում է գրչի բացատրությունը. ահա այդ հավելումը. «Եւ արդ, զայս ամենայն գրեցաք առ ի փորձելոյ զիւրաքանչիւր չափ ապաշխարութեան, զի մի՛ զոք կորուսցուք յայնպիսեաց անտի, այլ դարձուցեալք ի ծանր դատաստանէն և յահագին եւ ի մեծ հատուցման աւուրն ահաւոր մերոյ ընկալցուք զայնպիսիսն եւ աւգտեսցուք զնոսա հանդերձ աղաւթիւք եւ պատարագաւք եւ յափշտակեսցուք զնոսա յորոգայթից սատանայի. որպէսզի եւ զանձինս մերկ արասցուք զերծուցանել յահագին տանջանացն Քրիստոսիւ Յիսուսիւ տէրամբ մերով, որում փառք յաւիտեանս. ամէն» (էջ 108ա)։ Այս հատվածը № 8459 ձեռագրում գրված է որպես ԼԱ հոդված (էջ 89բ—90ա)։*

ՍԱՐԴԻԿԵԻ ԺՈՂՈՎԻ ԿԱՆՈՆԱԽՈՒՄԲ

Առաջին վերնագիր և ցանկ, էջ 250—252: *№ № 650 651, 3964 ձեռագրերում Սարդիկեի ժողովի կանոնախմբի վերնագիրը թեև այսպես է՝ «Սարգիկէ կանոնին գլուխք ԻԱ» բայց բնագրում չեն բերվում 21 հոդվածները, այլ նշվում են նրանցից միայն յոթը: № № 648, 3562 ձեռագրերում այս կանոնախմբի վերնագիրը համարյա նույնն է, ինչ որ վերևում նշվածը. «Սարգիկէ կանոն գլուխ», կամ № 649 ձեռագրինը՝ «Սարգիկէ կանոնին գլուխք է»․ վերջին երեք ձեռագրերում ևս պահվել է միայն յոթ հոդված: Այս ձեռագրերից և ոչ մեկը չունի հոդվածների վերնագրերի ցանկը: Իսկ № 3369 ձեռագիրն ունի «Գիր կանոնական Սարդիկեայ որք ժողովեցան» (էջ 51ա)։ Թեև այս ձեռագիրը նույնպես ցանկ չունի, բայց հոդվածների հաջորդականությունը համապատասխանում է Կանոնագրքի ունեցածին։*

Ցանկի և հոդվածների միջև միայն ՈՂ *ձեռագրում պահվել է ընդարձակ առաջաբան, որ բերում ենք ամբողջությամբ. «Եղև այս ժողովն որ ի քաղաքն Սարդիկեա վասն Աթանասի Աղեքսանդրու հայրապետին եւ Պաւղոսի Կոստանդնուպոլսի եւ նման նոցին խորհողաց ուղղափառաց, որք զժողովոյն խոստովանին զՆիկիա կանոնեալ սահման: Եւ զի ամենայն արեւելեան յաթոռոցն ուղղափառ հայրապետքն յարիանոսացն հալածեալք էին եւ ինքեանք արիանոսքն զաթոռս նոցա տիրեալ էին եւ ամենայն քրիստոնեայք բազում չարչարանս կրէին հրամանաւ Կոստաս յարեւելեան թագաւորի, որ էր աղանդովն Արիոսի: Եւ զի յարեւմտեան՝ Կոստանդինոս ուղղափառ թագաւորն, եղբայրն Կոստասա, հրաման եհան, զի յարեւմտեան եպիսկոպոսքն ժողովեսցին ի քաղաքն Սարդիկեա, նոյնպէս եւ առ եղբայրն իւր առ Կոստաս գրեաց, զի եւ նա հրամայեսցէ զԱթանաս ընդունել դարձեալ յառաջին աթոռն իւր եւ զժողովն առնել, որպէս զի տեսցեն վասն խնդրոյն, որ ի մէջ նոցա: Եւ ժողովեցան ի քաղաքն Սարդիկեա յարեւմտից եպիսկոպոսք Ց եւ յարեւելից ՀԶ: Եւ զի ոչ գային յարեւելեանքն ամենեքեան ի մոգովն պատճառեալ զպատճառս ինչ եւ որք եկին ասեն՝ «Ոչ է արժան զալ Աթանասի եւ Պաւղոսի ի ժողովս». եւ հաւանեալ վասն աղմկին՝ ոչ եկին ի ժողովն Աթանասու եւ Պաւղոսու Եւ եկեալ ի Փիլիպպուպաւլիս ժողովն յարեւելից յայտնապէս զխոստովանութիւն ոչ խոստովանէին զՆիկիոյ, որ եւ թղթովք յայտ առնէին յարեւմտեան ժողովոյն որ ի Սարդիկեա, զԱննման կարծիսն հաւատոյն, իսկ յարեւմտեանքն հաստատեցին զհաւատն որ ի Նիկիայ եւ ինքեանք զայս կանոն կարգեցին, գլուխս ԻԱ» (էջ 117աբ)։*

Հոդ. Ա, էջ 252—253 (հուն. հոդ. 1, էջ 468): *Հայերենի «եպիսկոպոս ասաց» բառերի միջև հուն.-ն ունի քաղաքի անունը՝* πολεως Κορδούβης. *իսկ հայերենի «ումեք իշխանութիւն» բառերի միջև հուն.-ն ունի* τῶν ἐπισκόπων *բառը. մնացածը համապատասխանում է հունարենին։*

Որոշ ձեռագրերում, պահվել են Սարդիկեի ժողովի միայն յոթ հոդվածները. դրանք կազմում են այս ժողովի կանոնական որոշումների համառոտ խմբագրությունը: Ահա Ա հոդվածը. «Ոչ է պարտ եպիսկոպոսի իւրմէ վիճակէն յայլ վիճակ փոխել, զի այնպիսին յագահութենէ է տռչորեալ. քանզի ոչ երբեք ուրեք եպիսկոպոս կարացի գտանել, որ ի մեծ քաղաքէ ի նուաստագոյնսն փոխեցաւ» (№ № 648, էջ 26ա, 649, էջ 48ա, 650, էջ 52ա, 651, էջ 38ա, 2964, էջ 69բ, 3562, էջ 299ա)։

Հոդ. Բ, էջ 253—254 (հուն, հոդ. 2, էջ 469): *Հայերենի «արուեստս տանջելիս»-ի միջև հուն.-ն ունի* οὐ σεκτέατ ἀλλα *բառերը. մնացածը համապատասխանում է վերջինիս։*

Համառոտ խմբագրությունը այս է. «Բ. Վասն եպիսկոպոսի որ խաբէութեամբ թղթով փոխի վիճակէ ի վիճակ, սակաւ վարձակուք ապականէ զմանս եւ յերեսաց ժողովրդոց

թուղթ ի մէջ բերէ. այնպիսին եւ ոչ ընդ աշխարհականին ի վաղճանին արժանի լիցի հաղորդութեան» (№ № 648, էջ 26ա, 649, էջ 48ա, 650, էջ 52ա, բ, 651, էջ 38բ, 2964, էջ 70ա, 3562 էջ 299ա)։

Հոդ. Գ, էջ 254—255 (հուն. հոդ. 3, էջ 469—470)։ *Հայերենի «Յուլիոսի Հռոմայ» բառերի միջև հուն.-ն ունի* τῷ ἐπισκόπῳ *բառը, «են որպէս» բառերի միջև՝* ἀναπεμφθῆναι τὸ δικαστήριον *հատվածը. մնացածը համապատասխանում է հունարենին։*

Համառոտ խմբագրությունը խիստ սուղ է իմաստից. «Գ. Մի՛ ոք եպիսկոպոս իւր գաւառ երթիցէ, բայց թէ յեպիսկոպոսակցէ իւրմէ կոչեսցի, զի մի՛ փակեսցի դուռն» (№ № 648, էջ 26ա, 649, էջ 48ա, 650, էջ 52բ, 651, էջ 38բ, 2964, էջ 70ա, 3562, էջ 299ա)։

Հոդ. Դ, էջ 255 (հուն. հոդ. 4, էջ 470—471)։ *Հայերենի «և հաճոյ» ու «գրով» բառերը հուն.-ը չունի։ № № 648, 649, 650, 651, 2964, 3562 ձեռագրերում այս հոդվածը չի պահվել։*

Հոդ. Ե, էջ 255—257, (հուն. հոդ. 5, էջ 471—472)։ *Հայերենի «Հռոմայ եպիսկոպոսն» բառերի միջև հուն.-ն ունի* ἐκκλησίας *բառը, մնացածը համապատասխան է միմյանց։ № № 648, 649, 650, 651, 2964, 3562 ձեռագրերում այս հոդվածը չի պահվել։*

Հոդ. Զ, էջ 257—258 (հուն. հոդ. 6, էջ 472—473)։ *Նախքան Զ հոդվածի սկսվելը Կանոնագրքի համահավաք բնագրի համար օգտագործված մի քանի՝* ABCKLMNOPQ *ձեռագրերում գրված է «Նորին», իսկ* E *ձեռագրում՝ «Նոցին». սրանք վերաբերում են հոդվածի սկզբի* Ὅσιος ἐπίσκοπος εἶπε *սովորական դարձվածքին, որ այս հոդվածում չի բերվել և փոխարեն գրվել է «Նորին» կամ «Նոցին», այսինքն Զ հոդվածը ևս Հոսիոս եպիսկոպոսի ասածն է։ Հայերեն թարգմանությունը համապատասխանում է հունարենին, միայն թե հունարենի* χρὴ πρότερον ἐκεῖνον τὸν ἐναπομείναντα ἐπίσκοπον *հատվածը հայերենը չունի, այն պետք է գտնվեր «եպիսկոպոս որ» բառերի միջև. ինչպես նաև «և առնէին»-ի միջև հուն.-ն ունի* πρότερον ετύγχανον γεγονότες *հատվածը։*

Հայերենի «բազմութեան թուովք ժողովուրդք և քաղաք»-ի դիմաց հուն.-ն ունի ἐν πολλῷ ἀριθμῷ λαοῦ πόλις, *այսինքն՝ բազմամարդ քաղաք։*

Այս հոդվածը համառոտ խմբագրության մեջ տրված է այսպես. «Զ. Ոսիոս եպիսկոպոս [աս]աց. թէ դէպ լինիցի բազում եպիսկոպոսաց ի մի վայր ժողովել եւ մի եպիսկոպոսի մնալ անարէն ի սան, արժան է թղթով կոչել զնա եւ մնալ նմա։ Ապա թէ ոչ եկեսցէ, ձեռնարկեսցեն յոր ինչ ժողովեցաննւ Եւ ոչ է արժան եպիսկոպոս կարգել ի գեաւղ կամ ի զուղնաքեա քաղաքի ուր երիցունք բնական են. զի մի՛ արհամարհեսցի եպիսկոպոսին անունն եւ իշխանութիւնն» (№ № 648, էջ 26ա, 649, էջ 48ա, 650, էջ 52բ, 651, էջ 38բ. 2964, էջ 70ա, 3562, էջ 299ա)։

Հոդ. Է, էջ 258—260 (հուն. հոդ. 7, էջ 473—474). *Հայերենում մի քանի տեղ նկատվում են շեղումներ, օրինակ, հուն.* αἱ ἄδικοι *բառի դիմաց գրված է «աշխարհական»,* παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ *«եղբաւրակցէն»,* συνεπισκόπου *«և պաշտաւնակցէ եպիսկոպոսակցէ», իսկ «աշխարհականաց պատիւս» բառերի միջև հուն.-ն ունի* ἢ ταῖς χήραις συναίρεσθαι καὶ ἐπικουρεῖν. ἀλλὰ κοσμικὰ *հատվածը, որը դուրս է ընկել հայերեն բնագրից։ Մի երկու տեղ հուն.-ի* εἰς τὸ στρατόπεδον *թարգմանված է «ի պաղատն» (այսպես նաև այլ հոդվածներում), թեև հոդվածի սկզբում գրված է ճիշտ թարգմանությամբ՝ «ի բանակս» (=ճամբար)։ Հայերենի «յանապատ տեղի վասն» հատվածը հուն.-ը չունի, դրա փոխարեն այնտեղ կարդում ենք* οἴκτου δεομένους, *«կամ անիրաւ դատապարտեալ պահեսցի» հատվածի դիմաց հուն.-ն ունի* εἰς περιορισμὸν ἢ νῆσον καταδικασθέντας *և այլն։*

Հոդ. Թ, էջ 261—262 (հուն. հոդ. 9, էջ 474—475)։ *Հայերենի «Նոցա աւգնականութիւն» բառերի միջև հուն.-ն ունի* ἀγαθήν. *մնացածը համապատասխանում է հուն.-ին։*

Հոդ. Ժ, էջ 262—263 (հուն. հոդ. 10, էջ 475—476)։ *Եթե բացառենք որոշ շեղումներ, օրինակ, «դրակարգացի սպասաւորութիւն» բառերի միջև հուն.-ն ունի* καὶ πρεσβυτέρου. *«ընդունել թեթևութեամբ» բառերի միջև՝* τολμηρῶς καὶ, *իսկ հայերենի «եղև առաջեալ»-ի փոխարեն հուն.-ն ունի* ἐγένετο διδάσκαλος *և այլն, ապա հայերենը համապատասխանում է հունարենին։*

Մի քանի ձեռագրերում սույն հոդվածի համառոտ խմբագրությունն այսպես է. «Ժ. Ոսիոս եպիսկոպոս ասաց. զի թէ ոք զմեծատուն կամ զաքողիստիկոս ի հրապարակէ աղաչեսցէ լինել եպիսկոպոս՝ ոչ յառաջ նախ կարգեսցի եթէ ոչ նախ սարկաւագի եւ դրակարգացի սպասաւորութիւն կատարեսցէ. զի թէ ընդ ամենայն աստիճան արժանաւոր կարծեսցի ի կամարն եպիսկոպոսութեան, յաստջադիմութեան անցանել կարասցէ եւ յիւրա-

քանչիւր աշտիճանի յերկարանալ, զի փորձեսցի հաւատն եւ վարքն»։ (№ № 648, էջ 26ա, բ, 649, էջ 48ա, բ, 650, էջ 52բ. 651, էջ 38բ, 2964 էջ 70ա, բ. 3562. էջ 299բ)։

Հոդ. ԺԱ, էջ 263—265 (հուն. հոդ. 11. էջ 476—477)։ Հայերենում առկա են փոքրիկ եղումներ միայն, օրինակ՝ «առնելով որ» բառերի միջև հուն.-ն ունի αὐτόθι բառը. «Թերահաւատելով որ» բառերի միջև՝ ἐκκλησίαν, իսկ «սովորութենէ» բառը գրված է πανουργία բառի դիմաց։ Հուն.-ի մի հատվածը՝ Μέμνησθε δὲ ἐν τῷ προάγοντι χρόνῳ . . . ἀποκινοῖτο τῆς κοινωνίας կանոնագրքում մի փոքր խմբագրված է՝ «Բայց յիշել ի յառաջեալ ժամանակին...ի բաց շարժեսցին յաւրինաց անտի»։

Ահա և այս հոդվածի համառոտ խմբագրությունը. «ԺԱ. Ոչ է պարտ եպիսկոպոսի դոռոզութեան աղագաւ յիւր քաղաքէն յայլոյ քաղաք գնալ եւ յաճախ բեմասացութիւնս առնել եւ տգիտութեան աղագաւ քամահել դեպիսկոպոս տեղոյն. զի այնպիսին գնորա զաթոռն յինքն ջանա կորզել։ Արդ՝ հայրն մեր սահմանեց, զի թէ ոք դուր ի Նորին քաղաքի եղեցի քան զերիս շաբաթս եւ ոչ հաղորդեսցի, ի բաց շարժեսցի ի հաղորդութենէ։ Զի թէ ի վերայ աշխարհականաց այդպէս հրամայեալ է, ապա ոչ է աւրէն եպիսկոպոսաց առանց ծանր հարկի ի բաց թողուլ դհօտն» (№ № 648, էջ 26բ, 649, էջ 48բ, 650. էջ 53ա, 651, էջ 38բ—39ա, 2964, էջ 70բ—71ա, 3562, էջ 299բ)։

Հոդ. ԺԳ, էջ 266 (հուն. հոդ. 13, էջ 478—479)։ Մի երկու շեղում էլ նկատվում է այս հոդվածում, օրինակ՝ «զարձեալ» բառի փոխարեն հուն.-ն ունի πάσιν, «եպիսկոպոսակցին» բառի փոխարեն՝ τῷ ἐπισκόπῳ, իսկ հոդվածի վերջին «զիմաստութիւն»-ը գրված է հուն.-ի ὁμόνοιαν (համամիտ, միաբան) բառի դիմաց։

Հոդ. ԺԴ. էջ 266—268 (հուն. հոդ. 14, էջ 479—480)։ Հայերենում դարձյալ առկա է մի-երկու փոքրիկ շեղում, օրինակ՝ հայերենի ունեցած «վաղվաղակի» ձևը համապատասխանում է Լաուխերտի ταχέως (արագ, շտապ, շուտ) և ոչ թէ Պիտրայի τάχιον (խիստ, դաժան) ընթերցմանը. «ամենեքեան ասացին» բառերի միջև հուն.-ն ունի ἐπίσκοποι բառը, «բերել զի» բառերի միջև՝ ὀφείλει «Ընթասցի» բառին նախորդող «եպիսկոպոսն» բառը հուն.-ը չունի։

Հոդ. ԺԶ—ԺԷ, էջ 268—269 (հուն. հոդ. 16, 480—481). Կանոնագրքում եղածը համապատասխանում է հունարենին. բայց հայերենում որոշ իմաստով տուժել է հոդվածի ամբողջականությունը՝ բաժանված լինելով երկու մասի. սակայն ըստ էության հայերենը հունարենի համեմատությամբ ավելի ոչինչ չունի։ Հավանաբար Հովհաննես Օձնեցին, երբ կազմում էր Կանոնագիրքը, ԺԶ հոդվածը բաժանել է երկու մասի՝ մեկը քահանաների մասին, մյուսը՝ սարկավագների. դրան համապատասխան Սարդիկեի ժողովի հոդվածների վերնագրերի ցանկում գրել է երկու վերնագիր՝ «ԺԶ. Վասն երիցանց՝ ոչ լինել անհաղորդ զերիս կիւրակէս. ԺԷ. Վասն սարկաւագաց նոյնպէս»։ Այդ բանը տեղի է ունեցել այսպես. Սարդիկեի ժողովի հոդվածների մեծ մասը սկսվում է. «Ոսիոս եպիսկոպոս ասաց» արտահայտությամբ, և քանի որ հունարենում ԺԶ հոդվածի վերջին մասում նույնպես նշված է "Ὅσιος ἐπίσκοπος εἶπεν, ուստի այդ հատվածից առանձնացրել են վերջին մասը և նշել որպես ԺԷ հոդված. երկրորդ՝ այդպես են վարվել, որպեսզի, հավանաբար, սարկավագների մասին եղած որոշումը ցայտուն երևա։

Հայերենում մի շեղում կա, «տեղիս» բառի փոխարեն հուն.-ում գրված է ἐκκλησίας բառը։ ԺԶ հոդվածի վերնագրում՝ նշված է «զերիս կիւրակէս», բուն հոդվածում այդպիսի բան չենք գտնում, բայց որովհետև հունարենում ասված է. Οὗτοι οἱ ὅροι, οἱ καὶ ἐπὶ τῶν ἐπισκόπων ὡρισμένοι, φυλαττέσθωσαν καὶ ἐπὶ τούτων τῶν προσώπων (այն սահմանումները, որոնք եպիսկոպոսների վերաբերյալ որոշվեցին, թող պահպանվեն և այս անձերի վերաբերյալ) և քանի որ ԺԱ, ԺԲ հոդվածներում եպիսկոպոսների համար նշվում է երեք կիրակի ժամանակամիջոցը, այստեղից էլ Հովհաննես Օձնեցին նշված հոդվածի վերնագրում գրում է. «զերիս կիւրակէս»։

Ե ձեռագրում ԺԷ հոդվածը գրված է ԺԸ-ի տեղը և ընդհակառակը. № 3369 ձեռագիրը չունի ԺԷ հոդվածը։

Հոդ. Ի, էջ 270—271 (հուն. հոդ. 19. էջ 482)։ Այս հոդվածը ևս համապատասխանում է հունարենին, միայն թե հունարենի τῆς ἐμῆς μετριότητος ἡ ἀπόφασίς ἐστιν αὕτη (այս իմ համեստ (չափավոր) որոշումն է հատվածը Կանոնագրքում թարգմանված է. «Իմոյ Նուաստութեանս է այս դատաւճիռ»։ Ἀπόφασις թարգմանված է «դատավճիռ», ավելի ճիշտ է «որոշում» նշանակությունը։ Այնուհետև հուն.-ի μὴ βούλοιντο և μὴ ὑποδέχεσθαι բառերը հայերե-

՝նում գրված են «կամեցին» և «ընդունել» ձևով։ Թարգմանությունը սխալ չէ, միայն հունարենի նախադասության ժխտական կառուցվածքը հայերենում փոխարինված է դրական կառուցվածքով։

Ահա համառոտ խմբագրությունը. «Ի. Վասն պաշտելոյ դկարգն որ ի հերձուածս անդր թիւրին եւ անդրէն դառնան, որք միանգամ ի վիճակէ եկեղեցական յառաջ մատեան յումանց յեղբարց մերոց, եթէ կամեցան դառնալ անդրէն յորս եւ անուանեցան յեկեղեցիս՝ յայսմհետէ ընդունել։ Բայց Նաւիրիանոսի՝ ոչ է եպիսկոպոսի անուն՝ անձին պարտ է վրէժխնդրել, այլ եւ ոչ զՄովսէս եպիսկոպոսութեան արժանի գոլ կարծել։ Իսկ եթէ աշխարհական հաղորդութեան պահանջեսցեն՝ ոչ էր պարտ նոցա ուրանալ» (№ № 648, էջ 26բ, 649, էջ 48բ, 650, էջ 53ա, 651, էջ 39ա, 2964, էջ 71ա, 3562, էջ 300ա)։

Հոդ. ԻԱ, էջ 271—272 (հուն. հոդ. 20—21, էջ 482—483)։ *Պիտրայի հրատարակության բնագրում գրված է երկու՝ 20 և 21-րդ հոդվածների տակ, այդպես է նաև Σύνταγμα-ում (III, էջ 280, 282), մինչդեռ Հեֆելեի և Լաուխերտի հրատարակություններում հունարեն այս երկու հոդվածները նշված են իբրև մեկ՝ 20-րդ հոդված։ Պիտրայի հրատարակության 20-րդ հոդվածը սկսվում է հայերեն սույն հոդվածի սկզբից և վերջանում «Ամենեքին պատասխանի արարին. Վայել է և հաճոյ են այսպիսի կամք (համա. հուն.* Ἅπαντες ἀπεκρίναντο· Πρέπει καὶ ἀρέσκει ἡμῖν ἡ τοιαύτη γνώμη *հատվածը)։ Հուն.-ի 21-րդ հոդվածն սկսվում է հայերենի «Եւ այս անտի եւ եթ, մանաւանդ ճանաչելի եղիցի եւ կատարեսցի» հատվածից (համա. հուն.* καὶ τοῦτο δὲ ἐκεῖθεν μάλιστα γνώριμον γενήσεται καὶ πληρωθήσεται) *և ավարտվում հայերեն 21-րդ հոդվածով՝ «Ամենեքին ասացին. Սահմանեսցի այսպէս»։ Հայերենի այս հոդվածում նկատվում են փոքրիկ շեղումներ հունարենից, օրինակ՝ «կամաց» բառի փոխարեն հուն.-ն ունի* ἡ τῷ Θεῷ *(հոդ. 20-րդ),* κανάλιω *(հոդ. 21-րդ) բառը հայերենում գրված է «յոահս» ձևով, «ին տեսնելով»-ի միջև հուն.-ն ունի* ἐπισκόπων *և այլն։*

Սակայն. այս կանոնախմբի հոդվածների հաջորդականությունը Լաուխերտի մոտ գրված է ըստ լատիներեն բնագրի հաջորդականության, թեև հոդվածների սկզբում նշված են հունարենի կարգահամարները, օրինակ հունարենի 20-րդ հոդվածը լատիներենում գրված 11-րդ №-ի տակ, 10-րդը՝ 13-րդի, 11-րդը՝ 14-րդի (էջ 60—64) և այլն։

№ № 648, 649, 651, 2964, 3562 ձեռագրերում այս հոդվածը չի պահվել։

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼՍԻ ԺՈՂՈՎԻ ԿԱՆՈՆԱԽՈՒՄԲ

Առաջին վերնագիր, էջ 273: *Համեմատությունների համար չօգտագործված մի քանի ձեռագրերի ցանկերում և բուն ձեռագրերում նշված են 2 հոդված (№ № 648, էջ 26բ, 649, էջ 49բ, 3369, էջ 67ա, 3562, էջ 300ա), իսկ № № 650 (էջ 53ա), 651 (էջ 39ա), 2964 (էջ 71ա) ձեռագրերում՝ 3 հոդված, բայց բոլոր դեպքերում էլ այդ ձեռագրերում պահվել է երկու հոդված։*

Ցանկ և առաջաբան, էջ 273—274 (հուն. էջ 507—508): *Վերևում նշված և ոչ մի ձեռագրում չեն պահվել ցանկը և առաջաբանը։ Պիտրայի հրատարակության հունարեն բնագրում Կոստանդնուպոլսի ժողովի որոշումները պահվել են Թեոդոս մեծին ուղղված մի նամակին առընթեր (էջ 507)։*

Ինարկե, կանոնագրքում եղած այս կանոնախմբի առաջաբանը, որ գրել է Հովհաննես Օձնեցին, կապ չունի հուն.-ի հետ։ Հունարենում այնուհետև բերվում են ժողովի կանոնները, որոնք թվով յոթն են։ Կանոնագրքում պահվել են հունարենի 1—4-րդ կանոնները։ Թե ինչու կանոնագրքում չեն պահվել 5-րդ, 6-րդ և 7-րդ հոդվածները, կամ արդյոք երբևէ այդ կանոնները հայերեն թարգմանվել, բայց կանոնագրքի մեջ չեն մտել՝ դժվար է հաստատ բան ասել։ Սակայն, ավելի ուշ, հավանաբար 18-րդ դարում, վերևում նշված նամակը և սրան առընթեր կանոնները և այլ նյութեր թարգմանվել են «Ի նուաստ Յակոբ դպրէ ի լեզուէն Յունաց եւ Լատինացւոց...» (№ 1490, էջ 35ա, նամակը և կանոնները տես 64բ—67բ էջերում)։ Իսկ Σύνταγμα*-ում բոլորովին այլ առաջաբան է, խիստ համառոտ և գրված է Զոնարասի և Բալսամոնի անունով։*

Հոդ. Ա, էջ 274: *Մի քանի ձեռագրերում այս հոդվածը շարադրված է այսպես. «Ա. Ոչ է պարտ<է>խոտել զհաւատսն, որ ի Նիկիայ, այլ նզովել զամենայն հերձուածողս եւ յայտնապէս զԵւնոմիանոսացն, այսինքն Աննմանիցն եւ զՍաբելիանոսացն, եւ զԱրիանոսացն, այսինքն Եւդոքսիանոսացն եւ զԿեսարիանոսացն, այսինքն Հոգէմարտացն եւ զՄարկեղիանոսացն եւ զՓոտիանոսացն եւ զԱպողինարիոսացն» (№ 648, էջ 26բ—27ա, հմմտ. նաև № № 649, էջ 49ա, 650, էջ 53ա, 651, էջ 39ա, 2964, էջ 71ա, 3562, էջ 300ա)։ № 3369 ձեռագրում հոդվածների հաջորդականությունն այլ է. կանոնագրքի Ա հոդվածը գրված է Գ համարի տակ, Բ-ն՝ Բ, Գ-ն՝ Դ (էջ 67ա)։*

Հոդ. Բ, էջ 274—276 (հուն. հոդ. 2—3, էջ 508—509): *Այս հոդվածը հունարենում գրված է երկու հոդվածների տակ՝ 2-րդ և 3-րդ։ 3-րդ հոդվածը հունարենում սկսվում է* Τὸν μὲν τοι Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπον*-ից (հմմտ. հայ. թարգմանությունը. «Կոստանդնուպաւլսացւոյ եպիսկոպոսին»)։ Ի դեպ, այս հոդվածը 18-րդ դարում Հակոբ Դպրի կատարած հայ թարգմանության մեջ տրված է չորս հոդվածով՝ Բ, Գ, Դ, Ե (№ 1490, էջ 65բ—66ա)։*

Սույն հոդվածը չի պահվել № № 648, 649, 650, 651, 2964, 3562 ձեռագրերում։ Իսկ № 3369 ձեռագրի նույն հոդվածում չի պահվել «Իսկ որ յարեւելս եպիսկոպոսքն են... միայն կարգաւորութիւն է անաւրինել» հատվածը։

Հոդ. Գ, էջ 276 (հուն. հոդ. 4, էջ 509): *Այս հոդվածի առթիվ Ն. Մելիք-Թանգյանը գրում է. «Մեր ձեռագրերում... բոլորի մեջ Մաքսիմ շնականը (հմմտ. հուն.* Μαξίμου τοῦ κυνικοῦ *— Վ. Հ.) թարգմանված է Մաքսիմ շինական, շնական բառի միտքը չհասկանալուն համար» (ընդգծումը Ն. Մելիք-Թանգյանինն է.—Վ. Հ., տե՛ս «Հայոց եկեղեցական իրաւունքը», Ա գիրք, էջ 168)։ Իզուր է Մելիք-Թանգյանը կշտամբում թարգմանչին. այդ շփոթումը գալիս է ոչ թե թարգմանիչից, այլ հետագա դարերի գրիչներից, որոնք ընդօրինակել են կանոնագիրքը։ Եվ պատահական չէ, որ համեմատության համար մեր օգտագործած մի շարք ձեռագրեր ունեն ոչ թե «շինական», այլ «շնական»։ Ի դեպ կանոնագրքի տարբեր կանոնախմբերի թարգմանիչների հասցեին Մելիք-Թանգյանը նման անտեղի կշտամբանքների շատ է գիմում։*

ԵՓԵՍՈՍԻ ԺՈՂՈՎԻ ԿԱՆՈՆԱԽՈՒՄԲ

Առաջին վերնագիր, էջ 277։ Համեմատական բնագրի համար չօգտագործված մի քանի ձեռագրերում այս վերնագիրը նշված է տարբերակներով։ Օրինակ. «Եփեսոսի սուրբ ժողովոյն կանոնքին գլուխ Զ» (№ № 650, էջ 55բ, 651, էջ 39ա, 2964, էջ 71բ), «Կանոնք Եփեսոսի գլուխ» № № 648, էջ 27ա, 3562, էջ 300ա), «Եփեսոսի ժողովոյն կանոնացին, գլուխք Բ» (№ 649, էջ 49ա), «Կանոնք սրբոց հարցն Եփեսոսի սուրբ ժողովոյն» (№ 3369, էջ 68ա)։ Նշված բոլոր ձեռագրերում էլ Եփեսոսի ժողովի վեց հոդվածներից պահվել է երկուսը՝ Բ և Գ։ Իսկ № 659 ձեռագրում որպես վերնագիր թեև նշված է «Կանոնք սուրբ ժողովոյն Եփեսոսի որ ժողովեցան ի հոգւոյն սրբոյ երկերիւրքն եւ կարգեցին տունք ԺԶ» (էջ 214բ), սակայն այդ վերնագրի ներքո բերած կանոնները Սեանտոս եպիսկոպոսի կանոնախումբն են (տես վերևում, էջ 469—474)։

Ցանկ և առաջաբան, էջ 277—278։ Վերևում նշված ձեռագրերից և ոչ մեկը չունի ցանկը և առաջաբանը։ Պիտրայի մոտ հունարենում կա ընդարձակ առաջաբան (էջ 515), որը բոլորովին տարբեր է Կանոնագրքի ունեցածից։ Այս առաջաբանը նույնությամբ գտնում ենք Եփեսոսի ժողովի կանոնախմբի մի այլ՝ 18-րդ դարի թարգմանության մեջ (տես № 1490, էջ 296բ—297ա), միայն թե վերջինիս մեջ նշված են նաև Անտիոքի եպիսկոպոս Հովհաննեսի և նրա 34 կողմնակիցների անունները, որոնց չենք հանդիպում Պիտրայի հրատարակության բնագրում, Σύνταγμα-ում (II, էջ 192) և Լաուխերտի մոտ։ Σύνταγμα-ում առաջաբանը ևս տարբեր է Կանոնագրքում և Պիտրայի մոտ եղածից։ Այս առաջաբաններից և ոչ մեկը չկա Լաուխերտի մոտ (տես էջ 87)։ Պիտրայի բերած առաջաբանի վերջին հատվածը՝ 'Επειδή δὲ ἐχρῆν · · ·καὶ ἀγάπη. ὅτι περ. Σύνταγμα-ում (II, էջ 192) գրված է որպես 1-ին հոդվածի սկզբի մաս. այդպես է նաև Կանոնագրքում։

Հոդ. Ա, էջ 278—279 (հուն. հոդ. 1, էջ 515—516)։ Σύνταγμα-ում սույն հոդվածն սկսվում է „'Επειδή ἐχρῆν καὶ τοὺς ἀπολειφθέντας τῆς ἁγίας συνόδου · · · · · ·ἁγιότητι καὶ ἀγάπῃ. ὅτι περ ձևով, ինչպես Պիտրայի բերած առաջաբանի վերջին հատվածը. այնուհետև՝ ինչպես Պիտրայի մոտ։

Հայերենում հոդվածի սկզբի մասը (ըստ Σύνταγμα-ի II, և ըստ Պիտրայի առաջաբանի վերջին մասը) խիստ համառոտ է։ Հուն.-ի 'Επειδή δὲ ἐχρῆν καὶ τοὺς ἀπολειφθέντας τῆς ἁγίας συνόδου · · · ·ἁγιότητι καὶ ἀγάπῃ, ὅτι περ հատվածի դիմաց հայերենն ունի «Քանզի պիտոյ էր · · · · · ·ձերումդ սրբութեան, զի թէպէտ եւ»։ Հայերենի «Հռոմայ եպիսկոպոսապետին» հատվածը հունարենում չենք գտնում։ Ի դեպ այս հատվածը „Кормчая книга"-ում հայերենի նման ևս նշված է „Келестина епископа римского" (գլ. 12, թերթ 36)։

Այս հոդվածը համեմատական բնագրի կազմման համար չօգտագործված վերևում նշված ձեռագրերը չունեն։

Հոդ. Բ, էջ 279—280 (հուն. հոդ. 2, էջ 516)։ Հուն.-ի τῇ ἀποστασίᾳ, τῆς ἀποστασίας բառերը հայերենում թարգմանված է «ի բացակայսն», «ի բացակայ»՝ հեռավոր, օտար իմաստով։ № 648 և նրան հարող ձեռագրերում այս հոդվածը նույնն է ինչ որ Կանոնագրքինը, միայն թե առաջիններում «ոչ գտան ի»-ի փոխարեն կարդում ենք. «ո՛չ գնան ի»։

Հոդ. Գ, էջ 280 (հուն. հոդ. 3, էջ 516)։ „Εἰ δέ τινες καὶ (ա. Συν., II, չիք καὶ) τῶν ἐν ἑκάστῃ πόλει ἢ χώρᾳ κληρικῶν, ὑπὸ Νεστορίου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ὄντων τῆς ἱερωσύνης ἐκωλύθησαν. διὰ τὸ ὀρθῶς φρονεῖν, ἐδικαιώσαμεν καὶ τούτους τὸν ἴδιον ἀπολαβεῖν βαθμόν· κοινῶς δὲ τοὺς τῇ ὀρθοδόξῳ καὶ τῇ (m. L., չիք τῇ) οἰκουμενικῇ συνόδῳ συμφρονοῦντας κληρικούς, κελεύομεν τοῖς ἀποστατήσασιν ἢ ἀφισταμένοις ἐπισκόποις, μηδ' ὅλως ὑποκεῖσθαι κατὰ μηδένα τρόπον". Հայերենում հունարենի միտքն արտահայտված է ընդհանուր առմամբ ճիշտ, թեև ոչ բառացի թարգմանությամբ։

Հոդ. Դ. էջ 290 (հուն. հոդ. 4, էջ 517)։ *Այս հոդվածը համապատասխանում է հունարենին, միայն թե հայերենում նկատվում են աղճատման հետքեր, բայց ոչ թարգմանչի կողմից, այլ ընդօրինակողների. օրինակ՝ «կամ առանձին»-ը ենթադրել է տալիս, որ մինչև «ընդդէմ»-ը պետք է մի բառ էլ լինի, օրինակ. «կամ հրապարակաւ», այսինքն «կամ առանձին կամ հրապարակաւ»։ Վերջինս հուն.-ում գտնում ենք՝* ἢ κατ' ἰδίαν ἢ δημοσίᾳ։ *Հայերենը չունի նաև* τοῦ Νεστορίου *և* οεοιχαιωται *(արդարացի)։*

Այս և մնացած հոդվածները №№ 648, 649, 650, 651, 2964, 3562 ձեռագրերը չունեն, իսկ № 3369 ձեռագրում Գ հոդվածից հետո գրել են Սեանտոսի կանոնախմբում։

Հոդ. Զ, էջ 291 (հուն. հոդ. 6, էջ 517)։ *Հուն.-ի* τὰ περὶ ἑκάστου πεπραγμένα ἐν τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ τῇ ἐν Ἐφέσῳ οἱωδήποτε τρόπῳ παρασαλεύειν *հատվածը հայերենում գրված է «որ ինչ գրով ասացաւ... որով տարաղու և իցէ շարժել» ձևով, որն այնքան էլ հստակ չէ։ Ուղում է ասել՝ որևէ կերպ խախտել այն, ինչ նրանցից յուրաքանչյուրի մասին Եփեսոսի սուրբ ժողովը կարգադրություն է արել։*

Հայերեն թարգմանությունը ավարտվում է Զ հոդվածով։ Մովսես Խորենացին ևս հիշում է, որ թարգմանիչները վերադառնալով Հայաստան, Սահակ Պարթևին և Մաշտոցին «մատուցին զթուղթսն եւ զկանոնս ժողովոյն Եփեսոսի, վեց սահմանեալ կանոնաւ» («Պատմութիւն Հայոց», Գ, գլ. ԿԱ)։ Այսպիսով, Եփեսոսի ժողովի կանոնախումբը հենց սկզբից էլ մեր մատենագրության մեջ և ապա Կանոնագրքում մտել է վեց հոդվածով։

Հունարեն բնագրում այս վեց հոդվածին հաջորդում են երկու այլ բնագրեր, որոնք համարակալված են՝ 7-րդ և 8-րդ։ Սրանցից առաջինը՝ 7-րդը վերաբերում է Փիլադելփիայի Կարիսիոս քահանային և Նիկիայի ժողովի հանգանակին (տես Պիտրա, էջ 517—518), իսկ մյուսը՝ 8-րդը Կիպրոսի եպիսկոպոսների բողոքին Անտիոքի մետրոպոլիտի դեմ (նույն տեղում, էջ 518—519)։ Հունարեն բնագրում սրանից հետո ևս գտնում ենք մի երրորդ գրություն՝ Նամակ, ուղղված Պամփյուլիայի ժողովին՝ Պամփյուլիայի եպիսկոպոսի վերաբերյալ (նույն տեղում, էջ 520)։ Այս երեքն էլ ունի Σύνταγμα*-ն, տես* II, *էջ 200—208։ Մինչդեռ Լաուխերտի մոտ հունարեն բնագիրն ավարտվում է 6 հոդվածով միայն (էջ 88)։*

Վերևում մեջ բերված հատվածում Խորենացին «զթուղթս» ասելով, հավանաբար ակնարկում է այս երեք գրությունները, որոնք թեև արժանացել են Եփեսոսի ժողովի ուշադրությանը, սակայն, իրականում չեն մտել ժողովի կանոնական որոշումների մեջ, այլ մնացել են սոսկ որոշումներ։

Եզ *ձեռագրերում վեց հոդվածներից հետո Եփեսոսի ժողովի կանոնախումբը շարունակվում է մի քանի այլ հոդվածներով, որոնք ունեն Կանոնագրքին հատուկ հոդվածների ընդհանուր և մասնավոր համարներ։ Ահա այդ շարունակությունը.*

«Է. ՌԼԳ. Քահանայ որ կոյս իցէ կամ այրի եւ աշխարհի քահանայութիւն առնէ՝ նաեւ ժողովուրդքն եւ ընդունողքն նորա նզովեալ ե[ղիցին]։

Ը. ՌԼԴ. Քահանայ որ կին ունիցի եւ ի շնութիւն անկանիցի կամ յայլ վատթարութիւն եւ վկայութեամբ յայտնեսցի՝ լուծցի ի քահանայութենէն։ Ահա եթէ անազնութեամբ արասցէ՝ նզովեալ [եղիցի], նաև ժողովուրդն եւ ընդունողքն նորա եւ ի կեանս և ի մահ, ապայ եթէ ապաշխարութեամբ մաքրեսցի՝ ըստ կամաց եպիսկոպոսին հաղորդ[եսցի]։

Թ. ՌԼԵ. Որք ամուսնացեալք են ընդ հեթանոսաց եւ տացէ նոցա Աստուած ժամանակ ապաշխարութեան արտասուօք եւ ողորմութեամբ, որպէսզի ամենայն ինչս իւրեանց տացեն աղքատաց, ի տարոջն միանգամ հաղորդեսցին աւրինացն, ապա թէ ոչ զոյ տեղի եւ զերծանի ի կապանացն անաւրէնութեան, գնեսցեն ծառայս եւ ազատեսցեն քանի եւ կարասցեն եւ ապայ յետին թաւշակին արժանի լիցին։

Ժ. ՌԼԶ. Որք զժառանգս հեթանոսական առն ունի սնունդ այնպէս որպէս զոք զուէձն խնամարկեալ պաշաեսցէ ի ձեռն սովորութեան ամուսնացելոցն ի հեթանոսական ազգին, ուսան զանաստուածպաշտութիւնս նոցա, նոքա զթովչացս ապաշխարութիւնս ընկալցին՝ Գ ամ արտաքոյ ապաշխարեսցեն եւ Գ ամ ընդ ապաշխարողս եկցեն. եւ ապայ հաղորդեսցին աւրինացն Աստուծոյ։

[ԺԱ. ՌԼԷ]. Քահանայ որ աւրհնէ զմթերս ըմպելեաց յորս անկանի մուկն կամ այլ զազանի սողուն, կամ ի հընձան, ապայ անիծեալ լինի քահանայն եւ անսուրբ իբրեւ զմուկ, ի կարգէն լուծցի եւ անհաղորդ կացցէ, զամս Գ արտաքոյ ապաւթեսցէ ջերմեռանդ ապաշխարութեամբ եւ ապա հաղորդեսցի աւրինացն Աստուծոյ» (Ե *էջ 177բ—178ա հմմտ.* Զ *ձեռագրի հետ, էջ 146աբ)։*

ԱԹԱՆԱՍ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑՈՒ ԿԱՆՈՆԱԽՈՒՄԲ

Առաջին վերնագիր. Լջ 292: *Բնագիրը կազմելիս չօգտագործված մի քանի ձեռագրերում այս վերնագիրն ունի տարբերակներ, օրինակ՝ «Ցանկ կանոնին Աթանասի գլուխք Ղ» (№ № 648, էջ 32բ, 3562, էջ 307ա), «Կանոնք սրբոյն Աթանասին գլուխք ՋՁ» (№ 657, էջ 107բ), «Ցանգ Աթանասի» (№ 659, էջ 118բ), «Կանոնք սրբոյն Աթանասի» (№ № 8439, էջ 62ա, 9311, էջ 59ա)։ № № 649, 650, 651, 2964, 3369 ձեռագրերն սույն վերնագիրը չունեն։*

Թեև «Ս. Աթանասի Աղեքսանդրիոյ հայրապետի ճառք, թուղթք և ընդդիմասացութիւնք» (Վենետիկ, 1899) ժողովածուում կան մի շարք հարց ու պատասխաններ (էջ 134—234, 347—477), սակայն դրանք այլ բաներ են։ Հունարենում այս կանոնները հայտնի են Տիմոթեոս Աղեքսանդրացու անունով։ Ընդհանուր այս վերնագրի տակ դրված է երկու վերնագիր ևս. առաջին. 'Αποκρίσεις κανονικαὶ Τιμοθέου τοῦ ἁγιωτάτου, ἐπισκόπου 'Αλεξανδρείας *(էջ 636—638. Աղեքսանդրացի ամենասուրբ եպիսկոպոս Տիմոթեոսի կանոնական պատասխանները), 37 հարց ու պատասխան հոդվածներով, որոնց սկզբի 14 հարցերին և պատասխաններին է համապատասխանում Կանոնագրքի ունեցածի սկզբի մասը, իսկ մնացածը միմյանցից տարբեր բաներ են. ապա երկրորդ վերնագիրը՝* Τοῦ αὐτοῦ Τιμοθέου ἕτερα διάφορα κεφάλαια *(էջ 638—643. Նույն Տիմոթեոսի ուրիշ, տարբեր գլուխները), 24 հարց ու պատասխան հոդվածներով, որ, բացառությամբ 23-րդ հոդվածի (էջ 643), չենք գտնում Կանոնագրքում։*

Ցանկ, էջ 282–288: *Այս ցանկը մի քանի ձեռագրերում ևս ունի տարբերակներ. օրինակ՝ № № 648, 3562 ձեռագրերում եղած ցանկը կազմել են հիմք ընդունելով Կանոնագրքի ունեցածը և ապա որոշ խմբագրական աշխատանք կատարել. № № 8439, 9311 ձեռագրերում այն կազմել են հետագայում՝ Կանոնագրքի ունեցածից անկախ. № 657 ձեռագրում եղածը նույնպես տարբեր է մյուսներից և կազմվել է առանձին. իսկ № 659 ձեռագրինը ոչ միայն տարբեր է մյուսներից, այլև այդտեղ հոդվածների վերնագրերը տրված են այբբենական կարգով, զիմացը նշելով հոդվածների համարները։ Որպեսզի այդ ցանկերի մասին ընթերցողը լրիվ գաղափար ունենա, բերենք ամբողջական ձևով № 648 ձեռագրի օրինակը.*

«ա. Վասն որք երախայութեան հաղորդեսցի։

բ. Վասն երախայի որ գիւահար է եւ մկրտել խնդրէ։

գ. Վասն այսահարի որ օրէնս խնդրէ։

դ. Վասն երեխայի որ հիւանդանա եւ ի մտաց թափել եւ մկրտել խնդրէ։

ե. Ցաղագս թէ յաւուր տօնի լեցի կին ընդ առն իւրոյ։

զ. Յաղագս թէ կին երեխա ի մկրտութեան աւուր լինի կանանցն կարգ։

է Կինոյ որ ծնանի ի պատարագս սուրբ Զատկին։

ը. Յաղագս որ կոչեն զվիճակեալն ի զուգաւորելն, որոց խնամութիւն ի միջի կայ։

թ. Վասն որ հիւանդանա ի պահս սուրբ Զատկին։

ժ. Աշխարհ[ակա]ն որ յերագս լինի և խնդրել հաղորդել։

ժա. Վասն որ յիւր միտս չէ և սպանէ զինքն։

ժբ. Վասն ոչ մերձելոյ առն ի կին իւր աւուր շաբաթու և կիրակէի։

ժգ. Վասն առն որոյ կինն այսահար իցէ։

ժդ. Վասն որոշելոյ զԱրիոսն յորժամ պատարագն մատչի։

ժե. Վասն որք մտաբերեն միայն գործեն զմեղս։

ժզ. Վասն որք զազգական կին առնել։

ժէ. Վասն ոչ ամուսնասցեն զհարազատաց որդիս։

ժը. Վասն ոչ առնել առն զքենին իւր կին։

ժթ. Վասն որք ի հեթանոսութեան զազգական իւր կին առեալ իցէ։
ի. Վասն կնոջ որոյ այրն խառնագնաց է։
իա. Վասն այր մարդոյն որ չիցէ ի գործ այրութեան։
իբ. Վասն երեխայի որ զկին թողեալ է և այլ արարեալ՝ մկրտել խնդրէ։
իգ. Վասն որոյ իւր կին հաշմեսցի և յորդորէ զայր իւր կին առնել։
իդ. Վասն որոյ կին պոռնկեսցի եւ ագաչեսցէ զայր իւր չթողուլ ի բաց։
իե. Վասն յանցաւորի որ մահու ցաւք հասանիցեն եւ հաղորդէ։
իզ. Վասն որ ընդ անասնոյ պղծի եւ կին խնդրէ առնել։
իէ. Վասն անասնոյ որ զմարդ սպանէ։
իը. Վասն կնոջ որ բռնադատիցի ամուսնանալն եւ յանձնապան լինի։
իթ. Վասն որ եղբայր զեղբայր իւր ի փախուստ դնէ եւ զառնա սպանանէ։
իը. (sic) Վասն որ զծառայն իւր սպանանէ ի հարկանելն։
լա. Վասն որ ի գողութիւն սպանի։
լբ. Վասն քահանայի որ աւաղակաց դիպեսցի եւ սպանցէ զոք։
լգ. Վասն յերախայութեան զեղբայր իւր սպանանէ մկրտել խնդրէ։
լդ. Վասն որք դիւահարի եւ սպանանէ զոք։
լե. Վասն որ զմահապարտ ոք սպանանէ։
լզ. Վասն որք անյուսութեամբ լան զմեռեալսն։
Վասն որ ի կենդանութեան ոչ կամէր մկրտել եւ ի ժամ մահուն կապեցաւ բերանն, միայն ակնարկէ եւ խնդրէ մկրտել։
լէ. Վասն երեխայից որ բաղմամեղ իցէ եւ խնդրէ մկրտութիւն, տա՞լ մկրտութիւն, թէ ոչ։
լը. Վասն որ ի կենդանութեան ոչ կամէր մկրտել եւ կապեցաւ լեզուն, միայն ակնարկէ եւ խնդրէ մկրտել։
լթ. Վասն մկրտելոյ զմանուկն։
խ. Վասն որ առ ստեամբ մեռանի մանուկն։
խա. Վասն զազանաբեկի։
խբ. Վասն քահանայի որ ի թողեալ կին զառնայ։
խգ. Վասն քահանայի ոչ թողուլ զկին իւր։
խդ. Վասն ակամայ սպանանելոյ։
խե. Վասն քահանայից որ բանադրէ զոք և վախճանի քահանայն։
խզ. Վասն քահանայի որ երդնու։
խէ. Վասն քահանայից ոչ է պարտ երդնուլ։
խը. Վասն քահանայի որն ակամայ երդնու։
խթ. Վասն որ ի սուտ քահանայէ մկրտի։
ծ. Վասն որ ի լուծեալ քահանայէ մկրտի։
ծա. Վասն ոչ առնել քահանայ զխեղն։
ծբ. Վասն քահանայի որ յետ ձեռնադրութեան ուրուկ լինի։
ծգ. Վասն քահանայի կնոջ որ ի դիւթս երթայ։
ծդ. Վասն երեխայ մեռանելոյ ի ծուլութենէ քահանայից։
ծե. Վասն առն որոյ կինն հիւանդանայ։
ծզ. Վասն առն որ զամուսին թողու եւ այլ կին առնէ։
ծէ. Վասն որ զկին թողու եւ այլ արար։
ծը. Վասն կնոջն որ յօտարէ բռնադատի։
ծթ. Վասն որ զկին թողու վասն ամլութեան։
կ. Վասն կնաթողի։
կա. Վասն պոռնկութեան կամ վասն այլ ինչ չարութենէ թողու զկին։
կբ. Վասն ոչ հաղորդել կնահանի։
կգ. Վասն կնոջն որ մեկնի յառնէ։
կդ. Վասն կնահանից եւ այլն։
կե. Վասն որ կուսութիւն խոստանայ պահել։
կզ. Վասն որ զայրի կին առնէ, արժան է քահանայութեան։
կէ. Վասն երկրորդ կին առցէ։
կը. Վասն որ զկնի մկրտութեան սուրբ եկաց։
կթ. Վասն քահանայի որ կին առնէ։

հ. Վասն քահանայ որ գիրքն կորէ:
հա. Վասն քահանայի որոյ ձեռամբ մահ գործի:
հբ. Վասն քահանայից որ յակամայ մահ գործէ այլոց:
հգ. Վասն քահանայի որ ի խրատելն զոք հարուածով մահ գործի:
հդ. Վասն կին քահանային որ գերի երթիցէ:
հե. Վասն ոչ ըմպել զպղծե[ա]լ գինի:
հզ. Վասն որք երդմունս գրեն:
հէ. Վասն որք ուլն կապեն՝ զարիւն արգիլու:
հը. Վասն դեղահատաց:
հթ. Վասն չմկրտել զայսահարն մինչև սրբեսցի:
ղ. Վասն քրիստոնեա անուն է հաղորդս ոչ տալ:
ղա. Վասն դիւահարին որ ի վարս սուրբ իցէ, հաղորդ տալ:
ղբ. Վասն կին մոգի որ քրիստոնեա կամի լինել եւ մկրտութիւն խնդրէ:
ղգ. Վասն թէ ոք ի քրիստոնէից մոգ իցէ եւ կինն նորա օրէնս խնդրէ:
ղդ. Վասն կախարդաց որ պանիր տան ծամել:
ղե. Վասն ոք երախա զիպի րանակի կամ ի պատերազմի եւ աղաչէ զքահանայ մկրտել:
ղզ. Վասն յանդաւորի որ ցաւք մահու հասանի:
ղէ. Վասն որք յերեխայութեան եւ յետ մկրտութեան մահ հասանի:
ղը. Վասն որք զՔրիստոս ուրանա.
ղթ. Վասն անասնադիաաց:
գ. Վասն երդման քահանայից» (№ № 648, էջ 32բ—34ա, հմմտ. ձեռ. № 3562, էջ 307ա—308բ, տես նաև ձեռ. № № 8459, էջ 62բ—67ա, 9311, էջ 59բ—64բ, 657 էջ 107բ—108բ):

№ 659 ձեռագրի ունեցած ցանկը նույնպես անկախ է կազմված կանոնագրքի բնագրում եղածից: Ահա այն.

«Ցանգ Աթանասի.

ե. Առնակնոջ:
մ. Աշխարհականաց:
ժբ. Այսահարաց:
ժդ. Ամուսնացելոց:
ժգ. Արիանոսաց:
իե. Անասնադիտաց:
իզ. Անասուն որ զմարդ սպանանէ:
իէ. Ակամայից:
ծէ. Ամուլից:
հ. Անդաստանից:
ձե. Ամպարըշտաց:
ժա. Դահավիժաց:
լ. Գողոց:
խ. Գազանաբեկից:
բ, լգ, հթ. Դիւահարաց:
խե. Դատաստանի:
հէ, հը. Դիւահարաց:
ա. գ. խա. Երախայից:
գ. Երախա կնոջ:
իը. Եղբարց:
լբ. Երախայից սպանողաց:
լգ, լէ. Երախայից
խգ, խէ. Եր[դ]մնահարաց:
կգ, ձգ. Երախայից:
հզ. Երդմանց:
հգ. Թովչաց:
ծբ. Ժողովրդական:
ծթ. Խառնաղնացից:
է, լը. Ծննդականաց:
իթ. Ծառայից:
կթ. Ծառայից քահանայից:
ծա, հբ. Կանանց քահանայից:
ծդ, ծը. Կնահանաց:
ծե, ծգ. Կնաթողաց:
կ. կբ. Կնահանաց:
կդ. Կուսանաց:
կէ. Կարդընկեցաց:
ձբ. Կարասից:
ժգ. Հարազատ եղբարց:
ժէ. Հարազատ որդւոց:
ժը. Հեթանոսաց:
իբ. Հաշմանդամոց:
հա. Հարկանողաց:
հդ. Հնձանաց:
գ. Մկրտելոց:
ժե. Մեղանչողաց:
ծ. Միականից:
ձ, ձա. Մողից:
ձգ. Ցանցաւորաց:
ծգ. Ուրուկաց:
հե. Ուլն կապողաց:
ի. Ջեզոքաց:
իգ. Պոռնիկ կնոջ:
ծթ. Պոռնկաց:

կա. Պատճառաւ հաւատոց մեկնողաց։
լդ, խգ. Սպանողաց։
լթ. Ստեամբ սպանողաց։
խր. Սուտ քահանայից։
թ. Վիճակելոց։
իդ. Վնասակարից։
կգ. Վանականաց։
ը. Տկարաց։
կե. Տղայոց առնակնաց։
լա, խա, խբ. Քահանայից։
լե. Քրիստոնէից։
խդ, խթ. Քահանայից։
կը. Քահանայից կրձատելոց։
ձգ. Քահանայից երդմանց» (էջ 118բ—119բ)։

Այստեղ ևս պակասում են կանոնագրքի ԺԸ, ԾԻ հոդվածները և սրանց վերնագրերը։ Իսկ №№ 649, 650, 651, 2964, 3369 ձեռագրերում չի պահվել այս կանոնախմբի ցանկը։

Երկրորդ վերնագիր, էջ 289: Վերևում նշված ձեռագրերում այս վերնագիրը ևս ունի տարբերակներ. «Հարցմունք պէսպէս եւ պատասխանիք Աթանասի Աղէքսանդրու եպիսկոպոսի. սորին կանոնիս գլուխք Ղ» (№№ 048, էջ 34ա, 3562, էջ 308բ, հմմտ. նաև №№ 649, էջ 51ա, 650, էջ 55բ, 651, էջ 41ա, 2964, էջ 74ա). «Կանոնք սրբոյն Աթանասի հարցումն եւ պատասխանիք» (№№ 8459, էջ 67ա, 9311, էջ 64բ). «Հարցմունք պէսպէս առ (№ 657՝ աւէ) երանելին սուրբ Աթանասն եպիսկոպոսապէտն Աղէկսանդրի եւ պատասխանիք նմին» (№№ 659, էջ 120ա, 657, էջ 108բ. «Հարցմունք պէսպէս եւ ղան[ազ]ան պատասխանիք սրբոյն Աթանասի Աղէքսանդրացոյ եպիսկոպոսի է ասացեալ» (№ 3369, էջ 69բ)։

Առաջաբան, էջ 289—290: Մի քանի ձեռագրերում առաջաբանը համառոտ է և զգալի շեղումներ ունի կանոնագրքում եղածից. «Ի ժամանակին յայնմիկ երեեցաւ այր մի արիանոս Գորգոս անուն ի Կապողակիէ և հասեալ յԱղէքսանդր, շարժէր զքաղաքն ի վերայ Աթանասի, աւգնէին նմա եւ իշխանքն. զոր երանելին Աթանաս որոշեալ էր յեկեղեցւոյ, բայց մեծ մասն քաղաքին ընդդիմադարձ լինէին ազանդոյն։ Իսկ չարքն հալածական արարեալ զԱթանաս յաթոռոյն եւ հասեալ Գորգիանոս՝ի Սելեկիա ժողով արարեալ հաստատէր զաղանդն։ Իսկ Աթանաս գրչէր արտասուօք առ Աստուած հանդերձ սուրբ ճգնաւորօքն, որ էին ի ժամանակին, մինչեւ բառնայր Աստուած զԳորդիանոս ի կենաց։ Եւ ապա դարձաւ Աթանաս յԱղէքսանդրա եւ կարգէ կանոնս եկեղեցոյն գլուխս» (№ 648, էջ 34ա, բ, հմմտ. նաև №№ 649, էջ 51բ—52ա, 650, էջ 56ա, 651, էջ 41ա, 3369, էջ 69բ, 2964, էջ 74ա, բ, 3562, էջ 309ա)։ №№ 8459 (էջ 62աբ) և 9311 (էջ 59աբ) ձեռագրերում առաջաբանը, որը համառոտ է քան նախորդը և կազմված է, հավանաբար, կանոնագրքում եղած համապատասխան առաջաբանից, գտնվում է ոչ թե ցանկից հետո, ինչպես կանոնագրքում է, այլ ցանկից առաջ. ահա այդ առաջաբանը. «Երեւեցաւ այր անօրէն մի Գորգիանոս անունև Արիոս անուն։ Իսկ երանելին յորդարուք արտասուօք եւ աղօթիւք ընրերանէր եւ կանոնք կարգէր գլուխս ՂԱ»։ Իսկ №№ 659 և 657 ձեռագրերը առաջաբանը չեն պահել:

Հոդ. Ա, էջ 290—291 (հուն. հոդ. 1, էջ 630): Հունարենի հարցի ὡς ἐτῶν ἑπτά, ἢ ἄνθρωπος τέλειος հատվածը հայերենում արտահայտված է միայն «կատարեալ իցէ» բառերով։

Հոդ. Բ, էջ 291 (հուն. հոդ. 2, էջ 630) Հայերեն հարցի վերջին «գիւահարն» բառը հուն.-ը չունի: Հունարեն Պատասխանի սկզբի „Ἐὰν ὁ δαιμονιζόμενος μὴ καθαρισθῇ ἀπὸ τοῦ ἀκαθάρτου πνεύματος հատվածը կանոնագրքում այսպես է. «Եթէ ոչ սրբեսցի ի պիղծ այսոյն», ուր չի պահվել δαιμονιζόμενος (դիվահար) բառը։

№ 659 և 057 ձեռագրերը չունեն հարցի «պարտ է առնուլ, թէ ոչ» հատվածը։

Հոդ. Գ, էջ 291 (հուն. հոդ. 3, էջ 630): Հուն. հարցի πιστός-ի դիմաց հայերենն ունի «կնքաւոր». Թարգմանությունը բառացի չէ՝ «հաւատացյալ», այլ իմաստով նույնն է՝ «կնքված»։

Հոդ. Դ, էջ 291—292 (հուն. հոդ. 4, էջ 630—631): Տարբեր է միայն մի հատվածը, հուն.-ի ἕως ὧδε (մինչ ուր է) բառերի դիմաց հայերենում կարդում ենք մի ընդարձակ հատված՝ «այլ գի եւ աղաչանքն եւս յերկար լինիցին մինչև յաւուրս է»։

Հոդ. Ե, էջ 292 (հուն. հոդ. 5, էջ 631): Հունարեն հարցի ἢ ἀνὴρ μετὰ γυναικός հատվածը չի պահվել հայերենում, հավանաբար միտքը նախորդ նախադասության մեջ կրկնված լինելու պատճառով։ Այդ հատվածը հաջորդում է «ի գիշերին» բառին։ Իսկ հայերեն հարցի «յաւուրն» և Պատասխանի «ասելով ի սովորութենէն աւէ» բառերը հունարենը չունի։

Հոդ. Զ, էջ 292—293 (հուն. հոդ. 6, էջ 631): Հունարեն հարցի ἵνα φωτισθῇ (որպեսզի մկրտվի (բառացի լուսավորվի) բառերի դիմաց հայերենն ունի «լինել երախայ»։ Հայերեն հարցի վերջին մասը համառոտ է, քան հունարենը, վերջինիս καὶ ὑπερτίθεσθαι καὶ πόσον ὑπερθέσθαι (և հետաձգել և ինչքան (ժամանակ) հետաձգել) հատվածը հայերենը չունի։

Մի քանի ձեռագրերում այս հոդվածի սկզբի մասն ավելի պարզ է գրված. «Եթէ կին երեխայ յորժամ կամիցի մկրտել» (№ 651, էջ 41բ, 2964, էջ 75ա, 3369, էջ 70ա)։

Ռ ձեռագրում նախքան հոդվածը կարդում ենք. «ուր մխտոն ոչ իցէ և երթիցէ գիւղովի» հատվածը (էջ 64ա), որը ԺԱ հարցի սկիզբն է և այստեղ կրկնված է։ Հունարենի 7-րդ հոդվածը, որը վերաբերում է դաշտան ունեցող կանանց «սուրբ խորհրդին» մասնակցելուն, հայերենում չի պահվել, որովհետև նախորդ 6-րդ հոդվածում խոսվում է այդ մասին։

Հոդ. Է, էջ 293, (հուն. հոդ. 9. էջ 631): *Հունարեն հարցի* τῆς νηστείας καὶ τοῦ μὴ πίνειν οἶνον *հատվածը որը պետք է գանվեր «տալ վասն» բառերի միջև հայերենում չի պահվել։ Հունարեն Պատասխանում* ἀσθένεια *(թույլ, ակար) բառը հայերենում գրված է «ի չարչարանս», իսկ հունարենի* μεταλαβεῖν καθὼς βούλεται *(ընդունի ինչպես ուզում է) հատվածի փոխարեն հայերենում գրված են «սակաւիկ ինչ» բառերը։*

Հոդ. Ը, էջ 293 (հուն. հոդ. 10, էջ 632): *Հայերեն հարցի «պահք» բառը հունարենը չունի։ Հարցի վերջին հատվածը հայերենում մի փոքր համառոտ է. հուն.-ի* ἢ ἀπολῦσαι αὐτὸν ὁ κληρικὸς λαμβάνειν ὃ δύναται, ἢ καὶ ἔλαιον καὶ οἶνον, διὰ τὴν πολλὴν αὐτοῦ ἀσθένειαν *հատվածը հայերենում գրված է «Թէ արձակեսցի ճաշակել . . . վասն հիւանդութեանն» ձևով։ Հայերենը շեղվում է հունարենից նաև Պատասխանում. նախ հուն.-ի* ὁ ἀσθενῶν *բառը հայերենում փոխարինված է «զայնպիսին»* (այսինքն *հիվանդին, ուժասպառ մարդուն) բառով, իսկ հուն.-ի* τὸ γὰρ μεταλαμβάνειν ἔλαιον τὸν ἅπαξ ἐκτακέντα δίκαιόν ἐστιν *(որովհետև հյուծվածին ձեթ ընդունելն արդեն արդար է) հատվածը հայերենում փոխարինված է բոլորովին այլ իմաստով՝ «բայց յետ Պենտակոստէին հատուսցէ», որը ոչ մի կապ չունի հուն.-ի հետ։*

Հոդ. Թ, էջ 294 (հուն. հոդ. 11, էջ 632): *Հայերեն հարցում եղած «լպրշիցէ» բառը գրված է հուն.-ի* ἀκούσῃ *(լսի) բասի փոխարեն, իսկ հուն.-ի* ἀκολουθῆσαι *(հետևել) բառը հայերենում գրված է «զգուշութս առնել ի վերայ նորա» ձևով։*

№ № 8459, 9311 ձեռագրերում այս հոդվածի հարցը ավելի պարզեցված է. «Թ. Եթէ կոչեսցէ ոք զնշանածն յամուսնութիւն եւ ինքն պղծուել է անօրէնութեամբ կամ ի քոր այն կնոջն մերձեցեալ է, որ իւր նշանած էր, պարտ է առնել, թէ ոչ» (էջ 69բ, էջ 67ա)։ Իսկ Պատասխանը նշված երկու ձեռագրերում էլ շատ համառոտ է. «Ոչ է պարտ առնել» (№ № 8459, էջ 69բ, 93111, էջ 67ա)։

Հոդ. Ժ, էջ 294—295 (հուն. հոդ. 12, էջ 632—633): *Հուն. հարցի* ἐπιτρέψαι *(թույլատրել) բառը միայն հայերեն չունի։*

№ № 8459 և 9311 ձեռագրերում հարցը գրված է այսպես. «Եթէ մարդ որ խաբէ սատանայ յերազս, պա՞րտ է հաղորդել յայն օրն, թէ ոչ։ Պատասխանի. Գ աւուրս սրբեսցէ զանձն եւ հաղորդեսցի, ապա թէ ոչ դադարէ փորձելն նա ոչ հաղորդի մինչեւ դադարի փորձութիւնն ի նմանէ» (№ № 8459, էջ 69բ—70ա, 9311, էջ67աբ)։ Իսկ № 649 ձեռագրում չի պահվել Պատասխանի «ապա թէ ոչ, եւ ոչ եւս դադարէ փորձիչն, յայնժ ժամանակի յորժամ պարտ է նմա հաղորդել» հատվածը (էջ 52բ)։

Հոդ. ԺԱ, էջ 295 (հուն. հոդ. 14, էջ 633): *Հայերեն հարցի «և երթիցէ գիւղովի» բառերը գրված են հուն.-ի* χειρισθῆναι *(իր վրա ձեռք բարձրացնի)—ի փոխարեն։ Հայերենի «կամ այլ ինչ մահու մեռանի» հատվածը հունարենը չունի։ Հայերեն Պատասխանը ընդհանուր առմամբ համապատասխանում է հունարենին, միայն հայերենը չունի հուն.-ի* ὀλιγωρίας *(արհամարհանք) և* τὸν κληρικὸν *(հոգևորականը) բառերը։*

№ № 8459, 9311 ձեռագրերում և՛ հարցը և՛ Պատասխանը ավելի պարզեցված են, և դա, խմիջիայլոց, վերաբերում է բազմաթիվ հոդվածների. «Հարցումն. Որ յիւր միտս ոչ իցէ եւ երթայ անդնի յորոգայթ կամ ի քար ի վայր կամ ի գետ կամ յայլ ցեղ վնաս լինի նմա եւ մեռանի, պա՞րտ է ի վերայ նորա պատարագս մատուցանել, թէ ոչ։

Պատասխանի. Եթէ իւր կամաւն գնաց անգաւ յորոգայթն, եւ ինքն գիտէր որ վնաս կու լինէր ի ճանապարհին, եւ այլք ասացին նմա եւ ոչ լուաւ նոցա, նա ոչ է պարտ նմա պատարագ մատուցանել։ Ապա թէ ակամայ եղեւ մահն, պարտ է մատուցանել պատարագ» (№ № 8459, էջ 70ա, բ, 9311, էջ 67բ—68ա)։

Հոդ. ԺԲ, էջ 295—296 (հուն. հոդ. 15, էջ 633): *Հայերեն հարցի «յորժ» և «կին» (առնել) բառերը հուն.-ը չունի, իսկ վերջին* ὀφείλει λαβεῖν ἑτέραν *(պետք է ուրիշին առնել) հատվածը հայերենում և՛ համառոտ է և՛ տարբեր։ Սրա դիմաց հայերենն ունի «աւրէն է»։*

Հուն. Պատասխանի վերջին καὶ περὶ τούτου τι ἀποκρίνεσθαι οὐκ ἔχω ἢ ἐφευρίσκω κατὰ δὲ πνευματικὴν ἀπόφασιν, οὐκ ὀφείλει *մասը հայերենը չունի։*

Ահա այս հոդվածը երկու այլ ձեռագրերի նյութերով. «Հարց. Եթէ կինն այսահարի յոյժ եւ ոչ ազատի եւ այրն նորա ոչ համբերէ կամի այլ կին առնուլ, օրէ՞ն է, թէ ոչ։

Պատասխանի. Եթէ օր քան զաւր ցաւն սաստկանայ՝ պարտ է արձակել, ապա եթէ ազատի, ոչ է պարտ թողուլ». (№ № 8459, էջ 70բ, 9311. էջ 68ա)։ № № 648, 3362 ձեռագրերում այս հոդվածը դրված է ԺԳ համարի տակ, իսկ ԺԳ-ն՝ ԺԲ-ի։

Հոդ. ԺԳ, էջ 296 (հուն. հոդ. 13, էջ 633)։ Հայերեն Հարցում «յաւուր շաբաթու և կիւրակէի» հատվածի դիմաց հուն.-ն ունի ἡμερῶν τῆς ἑβδομάδος. հայերենում Հարցը դրված է կոնկրետ, իսկ հունարենում ընդհանուր՝ «շաբաթվա որ օրերը» ձևով։ Հունարենի ἡμερῶν τῆς ἑβδομάδος հատվածի թարգմանությունը նույնությամբ գտնում ենք № № 659 և 657 ձեռագրերում (էջ 123ա, էջ 109բ)։

Ահա № № 8459, 9311 ձեռագրերի ունեցածը. «Հարց. Եթէ այր եւ կին ամուսնանան յաւուրս պահոց եւ կիրակէի եւ յայլ սուրբ յաւուրսն, զի՞նչ պարտ է առնել նոցա։

Պատասխանի. Ապա եթէ անխափան գործէ եւ զսուրբ աւուրսն ոչ պահէ, ոչ հաղորդի մինչև դառնա ի գործոյն, զղջայ եւ խոստովանի» (էջ 70բ—71ա, էջ 68ա, բ)։

Հոդ. ԺԴ, էջ 296—297 (հուն. հոդ. 9, էջ 632)։ „Ἐρώτησις θ΄. Εἰ ὀφείλει κληρικὸς εὔχεσθαι παρόντων Ἀρειανῶν, ἢ ἄλλων αἱρετικῶν, ἢ εἰ οὐδὲν αὐτὸν βλάπτει, ὁπόταν αὐτὸς ποιῇ τὴν εὐχήν, ἤγουν τὴν προσφοράν;

Ἀπόκρισις. Ἐν τῇ θείᾳ ἀναφορᾷ ὁ διάκονος προσφωνεῖ πρὸ τοῦ ἀσπασμοῦ· Οἱ ἀκοινώνητοι περιπατήσατε. Οὐκ ὀφείλουσιν οὖν παρεῖναι, εἰ μὴ ἂν ἐπαγγέλλωνται μετανοεῖν καὶ ἐκφεύγειν τὴν αἵρεσιν".

Հայերենի և՛ Հարցը և՛ Պատասխանը խիստ համառոտ են.

№ 3369 ձեռագրում Պատասխանը շարունակվում է. «եւ ապա մատուցանէ զպատարագն» (էջ 71բ)։

Հոդ. ԺԱ, էջ 297։ Սկսած այս հոդվածից՝ հայերենում բոլորովին տարբեր հոդվածներ են նշված, որ նույնիսկ մոտավոր կերպով չենք գտնում հունարենում։ Իսկ թե հայերենի թարգմանության հունարեն բնագիրը ինչպիսի՛ն է եղել՝ չկարողացանք պարզել։ Այսուհետև կնշենք Ծանոթագրություններում օգտագործված ձեռագրերի տված տարբերությունները։

Հոդ. ԺԶ, էջ 297։ № 3369 ձեռագրում Պատասխանը ընդարձակ է. «Ոչ է պարտ եւ ընրոն այնպիսի չար եւ պիղծն մերձենալ ի սրբութիւնսն սրբոց» (էջ 72ա)։

Հոդ. ԺԷ, էջ 297։ № 3369 ձեռագրում Պատասխանը դարձյալ ընդարձակ է. «Ոչ է ընրոն եւ արժան, չեն միմեանց այր եւ կամ կին, այլ շնութիւն եւ պոռնկութիւն է» (էջ 72ա)։ bcfgq ձեռագրերում այս հոդվածը դրված է ՁԷ և ՁԸ հոդվածների միջև՝ ՁԸ համարի տակ։

Հոդ. ԺԸ, էջ 298։ № № 659, 657 ձեռագրերում չի պահվել այս հոդվածը. իսկ № № 8459, 9311 ձեռագրերում թեև նույնպես չի պահվել, բայց գրիչը ավելորդ չի համարել գրել. «Չ̅ց ԺԸ գրած է» (էջ 71բ, էջ 69ա)։ Հավանաբար գրիչն հարկ չի համարել այդ Հարցը ընդօրինակել, քանի որ նախորդ՝ ԺԶ, ԺԷ հոդվածները ևս վերաբերում են հարազատների ամուսնության խնդրին։ Ուստի ընդօրինակելով վերջին երկու հոդվածները, հաջորդ՝ ԺԸ-ը բաց է թողել։ Այս ցույց է տալիս, թե ինչպես մի շարք ձեռագրերում, որ չենք օգտագործել ո՛չ Կանոնագրքի համահավաք բնագիրը կազմելիս և ոչ էլ Ծանոթագրություններում, Կանոնագիրքը երբեմն քմահաճ կերպով խմբագրել են կամ «թեթևացրել» հոդվածներից։ № 3369 ձեռագրում Պատասխանը դարձյալ ընդարձակ է. «Ոչ է ընրոն եւ պարտ, զի կատարեալ գիջութիւն եւ չար պոռնկութիւն է» (էջ 72ա)։

Հոդ. ԻԱ, էջ 298—299։ Հմմտ. № № 8459 և 9311 ձեռագրերի ունեցածը. «Հարց. Եթէ մարդ որ այր ոչ է եւ կինն ելանէ եւ այլ այր առնէ, պա՞րտ է իրկաթող առնել զայն, եթէ խեղճ ունել եւ կամ թէ այրն չարձակէ զկինն եւ ասէ. «Զքեզ Աստուած ինձ է տուեալ, կաց եւ պաշտեա զիս», զի՞նչ է առնել նոցա, արձակե՞լ պարտ է, որ այլ չար չլինի, բայց ապաշխարել։ [Պատ.] Պարտ է եւ ապա օրէնս առնուլ» (էջ 72ա, էջ 69բ—70ա)։ № 3369 ձեռագիրը չի պահել «չարձակէ զկինն ի բաց եւ ասէ այսպէս, թէ ինձ» հատվածը։

Հոդ. ԻԲ, էջ 299։ № № 8459, 9311 ձեռագրերում այս հոդվածը նույնպես չի բերված, փոխարենը՝ գրիչը նշել է. «Գրած է ԻԲ» (էջ 70ա)։

Հոդ. ԻԳ, էջ 299—300։ Հմմտ. № № 8459, 9311 ձեռագրերում եղածը. «ԻԳ. Հարց. Եթէ կին ուրուք հաշմիցէ և ասէ ցայր իւր «Ոչ եմ ի կարգ կանանց, արա դու քեզ կին, որ զքո տուն ի շէն պահէ և ինձ օր զաւուր հաց տուր և ես ինձ աղօթք առնեմ մինչև յօր մահ-

ւան իմոյ», և ասէ այրն. «Առնեմ զամենայն զոր ասես»։ Զի՞նչ պարտ է առնել նոցա։ Պատ. Վնասակար է, ոչ է արժան այլ կին առնուլ, մինչև այն կինն մեռանի» (էջ 72ա, բ, էջ 70ա)։

Հոդ. ԻԵ, էջ 300—301: Բնագրի «Թէ յանցաւոր ոք է և յանդգնեալ» հատվածի փոխարեն № № 8459, 9311 ձեռագրերում կարդում ենք. «Եթէ ոք անդանի» (էջ 73ա, էջ 72ա)։ Իսկ № 651 ձեռագրում չի պահվել «յաղտ մահու անկանել եւ աւրէնս խնդրէ» հատվածը։

Հոդ. ԻԶ, էջ 301: № 3369 ձեռագրում Պատասխանն այսպես է. «Կինն իշխէ մեկնիլ այրէն, ոչ է պարտ այլ կին կամ այր առնել նրկոքին» (էջ 73ա)։

Հոդ. ԻԷ, էջ 301: № 651 ձեռագրում չի պահվել այս հոդվածը։ Իսկ № № 3369, 650 ձեռագրերում Պատասխանն ընդարձակ է. «Որպէս եւ օրէնքն ասեն՝ որ սպանանէ զմարդ, փախանակ նորա հեղցեն զարիւն նորա» (էջ 72ա, էջ 60բ)։

Հոդ. ԻԹ, էջ 302: № № 8459, 9311 ձեռագրերում չի պահվել այս հոդվածի «իւրեւ վկայիցեն բաղումք, որ ականատես յեալ են այնմ ամենայնի» հատվածը։

Հոդ. Լ, ԼԲ, էջ 303: № № 8459, 9311 ձեռագրերում այս երկու հոդվածները չեն ընդօրինակված, քանի որ դրչի կարծիքով վերջիններիս միտքն արտահայտված է ԻԹ հոդվածում. ուստի այս հոդվածների փոխարեն գրում է. «Լ, ԼԲ այս Բ տունս գրած է» (էջ 74բ, էջ 72բ)։

Հոդ. ԼԱ, էջ 303: Մի քանի ձեռագրերում Պատասխանն ընդարձակ է. «Քննել հաւաստեաւ. ըստ օրինացն եւ պատասխանի տալ դարժանն» (№ 648, էջ 38ա. տես նաև № № 649, էջ 55ա, 650, էջ 61ա, 651, էջ 45ա, 3369, էջ 73բ, 3562, էջ 313ա)։

Հոդ. ԼԲ, էջ 303: № 659 ձեռագրում Պատասխանն այսպես է. «Ոչ է արժան կալ ի քահանայութեան, վասն զի ոչ է իշխանութիւն քահանայի սպանանել զոք՝ ոչ զմարդ եւ ոչ զանասուն» (էջ 127ա)։ Թերևս այս ավելի ճիշտ է։

Հոդ. ԼԴ, էջ 304: № 8459 ձեռագրում գրիչն այս հոդվածը չընդօրինակելով նշում է. «ԼԴ գրած է» (էջ 74բ). հավանաբար նկատի ունի ԻԹ հոդվածը։ Իսկ № 9311 ձեռագրում այս հոդվածը նույնպես չի պահված, բայց ընդօրինակելով հաջորդ՝ ԼԴ հոդվածը, դիմացը նշում է երկու համար՝ ԼԴ և ԼԴ (էջ 73ա)։

Հոդ. ԼԷ, էջ 305—306: № № 8459, 9311 ձեռագրերում այս հոդվածը չի պահվել, իսկ № 651 ձեռագրում ԼԷ—ԽԶ հոդվածները գրված են ոչ թե կանոնագրքի բնագրի հաջորդականությամբ, այլ վերջինիս Ծ և ԾԱ հոդվածների միջև։ № № 3369, 650 ձեռագրերում Պատասխանն ընդարձակ է. «Պարտ է տալ, թէ ի հակէ լինի, զի խոստովանող Քրիստոսի է» (էջ 74բ, էջ 62ա), իսկ № № 659, 657 ձեռագրերում Պատասխանը համառոտ է. «Մկրտել արժան է» (էջ 128ա, էջ 111բ)։

Հոդ. ԼԸ, էջ 306: Մի քանի ձեռագրերում Հարցը ընդարձակ է. «Թէ ոք յերախայից ընդ որում հանապազ ջանայք յիշեցուցանել զպատուիրանն Աստուծոյ եւ ոչ կամեցաւ գալ ի մկրտութիւն, եւ հասին նմա յանկարծօրէն ցաւք եւ կապեցաւ բերան նորա, ոչ զմեղս իւր խոստովանել կարաց և ոչ զհաւատն զաւանել ի սուրբ երրորդութիւնն, որպէս վայել էր, այլ միայն ակնարկեաց, թէ «Տուք ինձ կնիք». պարտ է տալ, թէ ոչ» (№ 648, էջ 38բ. տես նաև № № 649, էջ 56ա, բ. 650, էջ 62ա, բ, 651, էջ 46բ, 657, էջ 111բ, 659, էջ 127բ, 2964, էջ 31ա, բ. 3369, էջ 74բ, 3562, էջ 314ա)։ № № 8459, 9311 ձեռագրերում այս հոդվածը չի պահվել։

Հոդ. ԼԹ, Խ, 306: Հմմտ. «Հարց. Եթէ կին յորժամ ծնանի և մանուկն ի պատահմանէ մերձ ի մահ լինի ի նմին աւուր, պա՞րտ է մկրտել։

Պատ. Յորժամ եւ հանդիպի, պարտ է մկրտել» (№ № 8459, էջ 76ա, 9311, էջ 74ա)։

Հոդ. Խ, էջ 307: Հմմտ. «Հարց. Եթէ ի ծիծ տալ կնոջն զերախայն խեղդէ» (№ № 8459, էջ 76ա, 9311, էջ 74ա)։ № 659 ձեռագրում Պատասխանն այսպես է. «Ապաշխարել պարտ է, զոր հրամայայց Նիկիականն Ե ամ» (էջ 129ա)։ Նկատի է առնված Նիկիական Երկրորդ կանոնախմբի ԼԲ հոդվածը, ուր ասված է. «Որք զակամայ սպանութիւնս առնեն Ե ամ ապաշխարեսցեն» (№ 659, էջ 88բ)։

Հոդ. ԽԲ, էջ 307—308: № № 8459 և 9311 ձեռագրերում չի պահվել այս հոդվածի «պաշտել զպաշտաւն քահանայութեան, և յետ ժամանակի անդրէն ի կին իւր դարձցի» հատվածը (էջ 76բ, էջ 74բ)։

Հոդ. ԽԴ, էջ 308: № № 8459 և 9311 ձեռագրերում Պատասխանը համառոտ է. «Պարտ է ապաշխարել» (էջ 77ա, էջ 75բ)։

Հոդ. ԽԵ, էջ 308—309: *Բնագրում Հարցի «յաղաւթից» բառի փոխարեն երկու ձեռագրեր ունեն «յեկեղեցոյ» բառը (№№ 8459, էջ 77ա, 9311, էջ 75բ)։ Պատասխանը երկու այլ ձեռագրերում շարունակվում է. «Արժան է ի ներքս ածել, որ կացցէ ի տեղոջ պաշտման նորա» (№ № 3369, էջ 75բ, 650, էջ 63ա) հմմտ. № № 659 և 657 ձեռագրերի ունեցածը (էջ 130ա, էջ 112ա)։*

Հոդ. ԽԶ, էջ 309: *Հմմտ. № № 8459 և 9311 ձեռագրերը. «Եթէ դատաստան ինչ լինիցի ընդ քահանայի եւ ընդ այլ ումեք ի մարդկանէ եւ յերդումն տան զքահանայն, վասն բազում ընչից եւ ոչ կարէ քահանայն զերծանիլ ի զրպարտողացն եւ ոչ ունի ինչք, որ վճարէ եւ ընդանիք քահանային ոչ առնուն յանձն զտուգանս տալ իբրեւ բռնազատեցի քահանայն եւ երդնու արդար, պարտ է անխեղճ կալ ի քահանայութեանն, թէ ոչ» (էջ 77բ, էջ 75բ—76ա)։ Կանոնագրքի բնագրի «բազում կարասւոյ, որ զրպարտեն» հատվածը № 3369 ձեռագրում, կարծես, աղճատված է. «բազում ի կարօտոյ զի որպէս զիցեն» (էջ 75բ)։*

Հոդ. ԽԷ, էջ 309—310: *Հմմտ. №№ 8459 և 9311 ձեռագրերի ունեցածը. «Հարց. Եթէ ոք ի քահանայից վկայ եւ միջնորդ իցէ մեծ իրաց, զի՞նչ եւ իցէ եւ դատախազն ոչ հաւատայ վկայութեան քահանային, այլ խեռ ունելով յերդումն տայ զքահանայն. պա՛րտ է քահանային երդնուլ զճշմարիտն եւ ոչ թողուլ զրկանք լինել ի մէջ նոցա, թէ ոչ, առնու յանձն զերդումն եւ մին զմէկ այլն զրկէ և խլէ զնորա ապրանքն» (էջ 77բ—78ա, էջ 76ա)։ Իսկ Պատասխանի վերջին մասը. «այլ եղիցին ձեր բանն . . . . այսինքն է ի սատանայէ» չի պահվել նշված ձեռագրերում։ Ն ձեռագրում Հարցի մեջ կրկնվել է սկզբի «Եթէ ոք ի քահանայից... բաժնից եւ զաւուրից» հատվածը։*

Հոդ. ԽԸ, էջ 310—311: *Հոդվածի փոխարեն № № 8459 և 9311 ձեռագրերում գրիչը նշել է. «ԽԸ գրած է» (էջ 78ա, էջ 76բ), նկատի է առել ԽԷ հոդվածը և ԽԸ-ն չի ընդօրինակել*

Հոդ. ԽԹ, էջ 311: *Բնագրի «Թէ ոք յանդուգն ի մարդկանէ» հատվածի փոխարեն № 3369 ձեռագրում պահվել է «Եթէ ոք յանդգնութիւն արասցէ աշխարհական գոլով» (էջ 76ա)։*

Հոդ. Ծ, էջ 311—312: *Մի քանի ձեռագրերում Պատասխանը շարունակվում է. «ընկենուլ արժան է եւ զվրէժխնդրութիւն գործոյն Աստուծոյ թողուլ» (№ № 648, էջ 40ա, 650, էջ 64ա, բ, 3562, էջ 316ա)։*

Հոդ. ԾԲ, էջ 312: *№ № 659 և 657 ձեռագրերում չի պահվել այս հոդվածը։*

Հոդ. ԾԳ, էջ 312: *Բնագրի «առ հարկի եւ ապաշաւէ» հատվածի փոխարեն երկու ձեռագրերում կարդում ենք. «յահէ քահանայիցն եւ փոշիմանի» (№ № 8459, էջ 79բ 9311, էջ 77բ)։ Երեք ձեռագրերում Պատասխանը շարունակվում է. «Չէ արժան ունել վասն զի զինքն նուիրեաց զիւաց» (№ 648, էջ 40ա, տես նաև № № 3369, էջ 77բ, 3562, էջ 316ա)։*

Հոդ. ԾԵ, էջ 313: *Երկու ձեռագրերում Պատասխանը շարունակվում է. «Չէ արժան այլ կին առնել, զի եւ ոչ մեք ունիմք համարձակութիւն յաղագս այգորիկ հրաման տալ» (№ № 648, էջ 40ա, 3562, էջ 316բ)։ Այս և ԾԶ հոդվածները № № 8459 և 9311 ձեռագրերում գրիչը դուրս է նետել, նշելով «ԾԵ, ԾԶ գրած է» (էջ 80ա, էջ 78բ)։ Նույն բանը կրկնված է նաև ԾԸ և Կ հոդվածների նկատմամբ։*

Հոդ. ԿԲ, էջ 315—316: *Պատասխանը № 3369 ձեռագրում այսպես է. «Ոչ է պարտ եւ ընրոն ընգունելի» (էջ 77բ)։*

Հոդ. ԿԴ, էջ 316: *Երկու ձեռագրերում հոդվածն ընդարձակ է. «Հարց. Եթէ ոք ի պատճառս հաւատոց կամեսցի մեկնել յառնէ իւրմէ, կամ այր ի կնոջէ իւրմէ եւ անյաւժարն ի նոցանէ այլ առնիցէ կին կամ կինն՝ այր, զի՞նչ պարտ է առնել։ Պատասխանի. Ոչ է արժան մեկնել ի միմեանց եւ հաւատքն չեն ընդունելի» (№ 659, էջ 133բ. տես նաև № 657, էջ 113ա)։ № 3369 ձեռագրում ԿԳ հոդվածը գրված է ԿԴ հոդվածի տեղը և ընդհակառակը։*

Հոդ. ԿԵ, էջ 317 (Բուն. հոդ. 23, էջ 643): „Πεῦσις κγ'. Τινὲς μονάσαντες καὶ κατολιγωρήσαντες ὕστερον, ἐξῆλθον ἐκ τῶν μοναστηρίων ἑαυτῶν καὶ ἐχειροτονήθησαν, εἶτα μετὰ τὴν χειροτονίαν ἀποβαλλόμενοι τελείως τὸ σχῆμα τὸ μοναχικόν, ἐδέξαντο γυναῖκας, εἰ δέον αὐτοὺς δέχεσθαι εἰς λειτουργίαν, ἢ οὔ;

Ἀπόκρισις. "Ἄδεκτοι παντελῶς εἰσὶν εἰς λειτουργίαν' οἷα δὴ καὶ ἀπὸ μοναχῶν ὄντες καὶ μετὰ χειροτονίαν γάμῳ προσομιλήσαντες". *Հայերենի Հարցը ընդհանուր ձևով է արտահայտում հունարենի միտքը, իսկ Պատասխանները երկու բնագրում էլ բացասական են և տարբեր։*

Հոդ. ԿԷ, էջ 317—318: *Հմմտ. № № 8459 և 9311 ձեռագրերում եղածը. «Հարց. Եթէ ոք ի տղայութեանն կին առեալ է պսակաւ եւ օրինօք եւ կինն շուտով մեռաւ եւ դեռ զմիմեանս չեն տեսեալ վասն տղայութեանն եւ իբրեւ ի չափ հասակի եհաս կին մի այլ*

էառ, այնպիսին պարտ է դալ ի քահանայութեան կարգ, թէ ոչ» (էջ 81բ—82ա, էջ 80բ)։

Հոդ. ԿԸ, էջ 318։ Պատասխանը միևնույն ձեռագրերում այսպես է. «Արժան է» (№ № 8459, էջ 82ա, 9311, էջ 81ա), իսկ № № 659, 657 ձեռագրերում՝ «Եթե ի մեղացն ի բաց եկաց եւ արդարութեամբ գնաց, արժանի է քահանայութեան» (էջ 135ա, էջ 113բ)։

Հոդ. ՀԱ, էջ 319—320։ № № 8459 և 9311 ձեռագրերում այս հոդվածը գրիչը չընդօրինակելով ավելացրել է՝ «ՀԱ գրած է» (էջ 82բ, էջ 81բ)։

Հոդ. ՀԲ, էջ 320—321։ Համտ. №№ 8459 և 9311 ձեռագրերում եղածը. «Հարց. Եթէ ոք ի քահանայից շինուածս առնէ և կամ այլ ցեղ բան եւ գործ և կամ քար դիպեսցի մարդոյ և կամ ի բարձր տեղաց անգանի եւ մեռանի, զի՞նչ պարտ է առնել, վասն կարգի քահանայութեանն։ Եւ եթէ ոմանք յաշխարհականաց նոյնպէս սպանումն դիպեսցի, որպէս պարտ է տալ ապաշխարութիւն» (էջ 82բ—83ա, էջ 81բ—82ա)։

Հոդ. ՀԴ, էջ 321։ № № 8459 և 9311 ձեռագրերում այս հոդվածը գրիչը չընդօրինակելով ավելացրել է. «ՀԴ գրած է» (էջ 83ա, էջ 82ա)։

Հոդ. ՀԵ, էջ 321—322։ Մի քանի ձեռագրերում Պատասխանն ընդարձակ է. «Խզճել պարտ է, և ի բաց հեզուլ քրիստոնէից, զի պիղծ է» (№ 648, էջ 42ա. տես նաև № № 650, էջ 67բ, 651, էջ 50բ, 2964, էջ 88ա, 3562, էջ 319ա)։ Նույն բանը № 3369 ձեռագրում պահվել է այսպես. «Խրզճել պարտ է և ի բաց հեզուլ ըմբոն է, զի պղծեալ է» (էջ 79ա)։ Մինչդեռ № 649 ձեռագիրն այս հոդվածը չունի ամբողջությամբ։

Հոդ. ՀԶ—ՀԹ, էջ 322—323։ Այս չորս հոդվածները № № 8459 և 9311 ձեռագրերում չընդօրինակելով ավելացրել է. «Գրած է այս Դ տունս» (էջ 83ա, էջ 82բ)։

Հոդ. ՀԷ, էջ 322։ Երկու ձեռագրերում Հարցը մի փոքր ընդարձակ է. «Որ ուլն ինչ արկանէ ոք այնոցիկ որոց արիւնն հատանի և կամ այլ ինչ այնպիսի յաղագս արեան եւ այլ ցնոտի բաժանմունք, արդար բժշկութիւն համարի՞լ պարտ է, թէ նենգութիւն եւ զի լինիցի ինչ բաս կարծեաց գործն» (№ № 648, էջ 42ա, բ, 3562, էջ 319բ)։

Հոդ. ՀԸ, էջ 322—323։ Մի քանի ձեռագրերում Հարցը մի փոքր ընդարձակ է. «Թէ ոք թովիչ է և կամ ձեռն ինչ որ ածէ յաչաղոյ եւ կամ այլ ցաւոց եւ դեղ հատանէ ջերման և ասէ. Բժշկութիւն լինի. եւ զգրարարսն եւ զայլ ամենայն նոյնպիսիս որ սոցին նման են սխալանս ի զայթակղութիւն տղիաաց ի կարգ եկեղեցոյ, ո՞րպէս պարտ է համարել զնոսա կամ որպիսի՞ պատուհասի արժանի համարել կամ թէ համարձակութիւն կալ թովչացն, զի բժշկեսցեն զօձահարսն, թէ ոչ» (№ 648, էջ 42բ. տես նաև № № 649, էջ 61ա, 650, էջ 68ա, 651, էջ 50բ, 2964, էջ 88ա, բ, 3369, էջ 79բ, 3562, էջ 319բ)։

Հոդ. ՁԱ—ՁԵ, էջ 324—326։ Այս հինգ հոդվածները գրիչը չընդօրինակելով ավելացրել է. «Գրած է այս Դ (պետք է լինի Ե—Վ. Հ.) տունս» (№ № 8459, էջ 83բ, 9311, էջ 82բ)։

Հոդ. ՁԲ, էջ 324։ Երկու ձեռագրերում այս հոդվածը համառոտ է. «Հարց. Եթե մոգի ուրուք կին կամեսցի քրիստոնեայ լինել և այրն չարդեացէ ի քրիստոնէութենէն եւ ի կնութենէ իւրմէ չարձակիցէ, պա՞րտ է տալ ի նոյն ամուսնութեան կնիք, թէ ոչ։ Պատ. Պարտ է մկրտել» (№ № 659, էջ 137բ—138ա, 657, էջ 114բ)։

Հոդ. ՁԴ, էջ 324—325։ Երկու ձեռագրերում Հարցը ունի որոշ շեղումներ. «Եթե ոք ի քրիստոնէից լինիցի մոգ եւ կին նորա յառաջին քրիստոնէութեանն հաստատուն կայցէ, պա՞րտ է կալ ի նոյն ամուսնութեանն կամ խեղճ ի՞նչ իցէ կնոջն ընդ մոգի առն կեալ, եթէ ոչ, կամ ալրէնս առնուլ, համարձակութիւն իցէ, թէ ոչ» (№ № 659, էջ 138ա, 657, էջ 114բ—115ա)։ Իսկ մի քանի ձեռագրերում Պատասխանն ավելի ընդարձակ է. «Ի սրբութիւնսն չէ իշխանութիւն ինչ մերժենալ, վասն զի նա եւ այրն իւր մի մարմին են, որպէս եւ Պաւղոս առաքեալն ասէ, թէ որ մերձենա ի պոռնիկն մի մարմին են եւ եղիցի երկոքին մի մարմին» (№ 651, էջ 51ա, բ, տես նաև № № 649, էջ 62ա, 2964, էջ 89ա, բ, 3369, էջ 80ա. համտ. № № 659, էջ 138ա, 657, էջ 115ա)։

Հոդ. ՁԵ, էջ 325—326։ Մի քանի ձեռագրերում Պատասխանը շարունակվում է. «Արդ՝ ոչինչ թերութիւն համարել յաղագս եւղոյ օծմանն չքաւորութեան, զի ուր հոգին տեառն է, անդ ազատութիւն է եւ ինքն լնու զամենայն յամենայնի» (№ 648, էջ 43բ. տես նաև № № 649, էջ 62ա, 650, էջ 69բ, 651, էջ 51բ—52ա, 2964, էջ 90ա, 3369, էջ 80բ, 3562, էջ 321ա)։

Հոդ. ՁԷ—ՁԸ էջ 327—328։ Այս երկու հոդվածների միջև մի շարք ձեռագրերում տեղ է գտել երկու նոր հոդված, որոնք չենք գտնում Կանոնագրքի հնագույն և լավագույն ձեռագրերում։ Այդ հոդվածներն են. «ՁԸ. Հարց. Որ զՔրիստոս ուրասցի եւ յանցանիցէ զփրկական խորհրդովս, զի՞նչ պարա է առնել։ Պատ. Զամենայն ժամանակս կենաց իւրոց պարտի

լալ եւ ապաշխարել եւ ի ժամանակի ելից իւրոյ յաշխարհէս արժանի լիցի սուրբ խորհրդոյն հաւատով Աստուծոյ մարդասիրութեանն։ ԶԹ. Հարց. Թէ ոք յանասնագիտաց զսահմանեալ ապաշխարհութիւնն կատարեաց եւ դառնայ ի ղուղակիցն իւր, իսկ նա հարկաւորեալ ոչ առնու յանձն, խե՞ղճ համարել զիրսն. եւ սա բողոքիցէ չտանել վտանգիցն, զի ոչ հրաման տացեմք։ Պատ. Պարտ է կարէկից լինել իւրում վշտագնեալ անդամոյն, վասն զի ապաշխարութեամբ եւ հաղորդութեամբ սրբեցաւ. ապա թէ ոչ հաւանեսցի եւ յաղագս երկեղածութեան առնէ զայն, իշխանութիւն լիցի ի վերայ կամաց իւրոց անայր մնալոյ, եւ սա թէ ոչ ունիցի ժոյժ ինքն գիտասցէ, զի ինքն զինչ կամիցի արասցէ» (№ 648, էջ 43բ—44ա. տես նաև №№ 649, էջ 62բ—63ա, 650, էջ 70ա, 651, էջ 52ա, 2964, էջ 90բ—91ա, 3369, էջ 81ա, բ, 3562, էջ 321բ)։ Վերևում բերված երկու հոդվածը նույնությամբ գտնում ենք նաև կանոնագրքի մի քանի ձեռագրերում ևս՝ ê *(էջ 110ա, բ),* b *(էջ 87բ—88ա),* e *(էջ 68ո),* f *(էջ 105ա,բ),* g *(էջ 62ա),* h *(էջ 64բ),* o *(էջ 71բ),* q *(էջ 30բ—51ա)* l *(էջ 69ա,բ)։ Այս հոդվածների մասին* f *ձեռագրի 105ա էջի աջ լուսանցքում, գրիչը, թե մեկ ուրիշ, թողել է իր տարակուսանքը. «Այս Գ գլուխս (պետք է լինի Բ—Վ. Հ.) ոչ ցանկն կայ եւ ոչ Ղարասու ի կանոնքն» (իմա՝ Ղարասույում ընդօրինակված կամ ավելի ճիշտ Ղարասույում գտնվող կանոնագրքում—Վ. Հ.)։ Այդ պատճառով էլ վերոհիշյալ ձեռագրերի մի մասում Աթանասի կանոնախմբի հոդվածների թիվը հասնում է 90-ի, իսկ մի այլ մասում՝ 91-ի։*

Հոդ. ՁԸ, էջ 327—328։ *Այս հոդվածը չի պահվել №№ 8459 և 9311 ձեռագրերում և ոչ մի նշում էլ չկա այդ մասին, ինչպես երբեմն հանդիպում ենք։ Սակայն դրա փոխարեն ընդօրինակված է երկու հոդված. առաջինն այն է, ինչ վերևում նշեցինք՝ «Եթէ ոք զՔրիստոս ուրասցի» և այլն, իսկ երկրորդը՝ նոր է և չունեն վերևում նշված ձեռագրերը. «ԶԹ. Հարց. Վասն զի ահա ոմանք ձեռնարկեցին կարգեալ յինքեանց զասացեալ ծածուկսն եւ մակախ առնել զայս Աստուածաշունչ գիրս յաղագս որոց հաւատացաք, որպէս աւանդեցին հարքն, որք ի սկզբանէ ականատեսք եւ սպասաւորք եղեն բանին։ Կամ եղեւ ինձ զառ ի սեփհական եղբարց եւ ուսեալ ի վերուստ արտապատմել զկանոնեալ եւ զաւանդեալ աստուածային գիրս, զիւրաքանչիւր ոք պատմեցաւ եւ Քրիստոսի փառք յաւիտեանս. ամէն») (№№ 8459, էջ 85ա, 9311, էջ 83բ—84ա)։ Վերջինս հոդված չէ, այլ հավանաբար գրչի մտորումները։*

№ 657 ձեռագրում այս հոդվածի հարցը, որը չունեն մյուս ձեռագրերը, պահվել է այսպես. «Պա՞րտ է քահանային երդնուլ, թէ ոչ» (էջ 115բ), այնուհետև հետևում է նույն Պատասխանը, ինչ գտնում ենք կանոնագրքում։

ԲԱՐՍԵՂ ԿԵՍԱՐԱՑՈՒ ԿԱՆՈՆԱԽՈՒՄԲ

Առաջին վերնագիր, էջ 329: *Համեմատական բնագիրը կազմելիս չօգտագործված ձեռագրերից երեքում ցանկի վերնագիրը փոխարինում է սույն վերնագրին՝ №№ 648, 3562 ձեռագրերը ունեն. «Ցանկ կանոնք Բարսեղի առ Ամփիլոքոս գլուխք Ծ» (էջ 44ա, էջ 322ա). իսկ № 659-ը՝ «Ցանգ Բարսղի երկրորդ» (էջ 185ա): Մնացած ձեռագրերը՝ №№ 649, 650, 651, 2964, 3369 այս վերնագիրը չունեն:*

Ցանկ, էջ 329—334: *№№ 649, 650, 651, 2964, 3369 ձեռագրերը ցանկ չունեն: №№ 648, 3562 ձեռագրերում եղած ցանկը համապատասխանում է կանոնագրքի ունեցածին միայն հետևյալ շեղումներով. ա) ԼԶ, ԼԷ վերնագրի փոխարեն ունեն մեկ վերնագիր «ԼԶ. Վասն մոնոզանացն» (№№ 648, էջ 44բ, 3562, էջ 322բ). բ) ԽԸ հոդվածի վերնագիրը գրված է ԽԷ հոդվածի վերնագրի տեղը և հակառակը: գ) Ծ հոդվածի վերնագրի փոխարեն ունեն. «ԽԹ. Վասն ոչ յիշել զմեղս յանցաւորին» (№№ 648, էջ 45ա, 3562, էջ 322բ): դ) ԾԱ հոդվածի վերնագրի՝ 334 էջի 1-ին և 2-րդ տողերը չունեն: Մնացածը նույնն է ինչ որ կանոնագրքինը: №№ 618 և 3562 ձեռագրերում եթե ցանկում նշված է 49 հոդվածի վերնագիր, ապա ձեռագրում բերված է 40 հոդված, նշանակում է Բարսեղի կանոնախումբն այս ձեռագրերում բերված են թերի:*

№ 659 ձեռագրում եղած ցանկը տարբեր է կանոնագրքի ունեցածից, այն կազմել է ձեռագրի գրիչը. ահա այդ ցանկը.

ա. Սպանութեան:
բ. Ակամայ մեղաց:
գ. Դեղատուաց:
դ. Երդման:
ե. Երկրորդ ամուսնութեան:
զ. Գառներազմաց:
է. Վաշխից:
ը. Կուսանաց:
թ. Դաւատուորաց:
ժ. Երիցանց անպատեհ ամուսնութեան:
ժա. Որ յառաջ ապականեցան քան զամուսնութիւնն:
ժբ. Յափրշտակողաց:
ժգ. Մեկնելոյ արանց ի կանանց:
ժդ. Ծնաւղաց արհամարհելոյ:
ժե. Ծառայից եւ աղախնեաց արհամարհելոյ զտեարս:
ժզ. Այրեաց:
ժէ. Ինքնակամութեան:
ժը. Խիստ հարուածոց մահու:
ժթ. Հեթանոսաց պոռնկութեան:
ի. Կանանց որ թողին զարս իւրեանց:
իա. Կնաթողաց:
իբ. Ակամայ պոռնկութեան:
իգ. Ուխտաւորաց:
իդ. Երդման:
իե. Կախարդաց:
իզ. Արուագիտաց:
իէ. Ընդ եղբաւր պոռնըկելոյ:
իը. Ընդ ազգայի[ն] պոռնըկելոյ:
իթ. Որք զհարսանիսն զողանան:
լ. Որք շրթամբք պղծին:
լա. Որք ընդ քուրս պղծին:
լբ. Համաւրէն զամենայն մեղուցեալս կանոնելոյ:
լգ. Ողջ եց[է] մարմնով:
լդ. Սխալողի յանդիմանութեան:
լե. Դիտակաց մեղաց ուրուք:
լզ. Թշնամանողաց:
լէ. Դատարկաբանից:
լը. Երդման:
լթ. Թողացելոյ զյանցանս ուրուք:
խ. Թողլոյ զմեղս ուրուք:
խա. Ցածողաց աւելորդաւք:
խբ. Բարկացողաց:
խգ. Թշնամանողաց (էջ 185ա, բ):

Բարսեղի կանոնախմբի ցանկում նշված են 43 հոդվածների վերնագրեր: Վերջիններս երբ համեմատում ենք ձեռագրում եղած հոդվածների հետ, ապա նկատում ենք, որ ԻԳ հոդվածը ցանկում չունի համապատասխան վերնագիր, իսկ ցանկում նշված ԻԳ վերնագիրը, հոդվածների շարքում, չունի համապատասխանը: Այսպիսով ցանկի ԻԳ վերնագիրը և ԻԳ հոդվածը միմյանց չեն համապատասխանում: Ցանկի ԼԳ վերնագիրը հոդվածների շարքում չունի իր հոդվածը: Այս ձեռագրում պակասում են կանոնագրքի ունեցած 11 հոդվածները:

Երկրորդ վերնագիր, էջ 334: Վերոհիշյալ ձեռագրերում այս ես ունի տարբերակներ. օրինակ՝ №№ 648, 3562 ձեռագրերում հանդիպում ենք «կանոնք սրբոյն Բարսեղի» ձևով, №№ 649, 650, 651, 2964 ձեռագրերում՝ «Գիր կանոնական մեծի և գիտնականի երանելոյն Բարսեղի եպիսկոպոսի կեսարացւոյ գլուխք Ծ», № 3369 ձեռագրում՝ «Գիր կանոնական մեծի և գիտնականի երանելոյն սրբոյ հօրն մերոյ եօթնալոյս Բարսեղի հայրապետին եպիսկոպոս կեսարիոյ» (էջ 81բ), իսկ № 659 ձեռագրում «Գիր կանոնական մեծի և գիտնաւոր Բարսղի եպիսկոպոսի առ սուրբն Փիլիքս Ցիկոնացոց եպիսկոպոս, գլուխք ԽԳ» (էջ 86ա):

Հոդ. Ա—Բ, էջ 334—336 (հուն. հոդ. 1, էջ 576—579): Պիտրայի մոտ հուն.-ի առաջին հոդվածին նախորդում է մի փոքրիկ ներածական (սկիզբ. 'Ανόητω. φησίν. ἐπερωτήσαντι. σοφὸς λογισθήσεται· վերջ. καὶ τὰ συγγενῆ ὧν ἐδιδάχθημεν. παρ' ἑαυτῶν ἐπιλογίσασθαι.), որը չի պահվել կանոնագրքում:

Հունարենի այս հոդվածը բավական ընդարձակ է: Հոդվածի սկզբի մասը, որը վերաբերում է կատարների մկրտության խորհրդին, հայերենում չի պահվել: Իսկ մնացած մասից խիստ համառոտ վերաշարադրել են Բարսեղ կեսարացու կանոնախմբի Ա և Բ հոդվածները: Այնպես որ այստեղ թարգմանության մասին խոսք լինել չի կարող:

Ա հոդվածի «Արտաքսեալքն յեկեղեցւոյ՝ ամենայն՝ հերձուածողք ասին» հատվածում ներծվածող բառը, ըստ երևույթին, խմբագրողը երկու տարբեր առումով է գործածել. նախ՝ հերձվածող ասելով հասկանում է ընդհանուր առմամբ և՛ աղանդավորներին, և՛ եկեղեցու ներսում հանդես եկող պառակտողներին, երկրորդ՝ հերձվածող անվան տակ հասկանում է աղանդավորներին, որոնց անունները թվում է ներքևում:

№ 659 ձեռագրում այս հոդվածի սկզբի մի փոքրիկ հատվածը՝ «Եւ որչափ պատուհասք արտաքսեալքն յեկեղեցւոյ ամենեքեան հերձուածողք ասին, այլ դէմն հերձուածողս կոչեցին», միացրել են Բ հոդվածին և այդ երկուսը միասին դրել ցանկի և երկրորդ վերնագրի միջև որպես ներածական (էջ 185բ—186ա): Այստեղ որպես Ա հոդված դրված է կանոնագրքի Գ հոդվածը: Մնացած ձեռագրերում՝ №№ 648, 649, և սրանց հարող, հոդվածը սկսվում է այսպես. «Արտաքսեալքն յեկեղեցւոյ ոչ ամենայն»: Երկու ձեռագրերում «քահանայութեանն» բառի փոխարեն կարդում ենք «գահ երիցութեան» (№№ 648, էջ 43ա, 3562, էջ 323ա):

Հոդ. Գ, էջ 336, (հուն. հոդ. 2, էջ 379): „Ἡ φθείρασα κατ' ἐπιτήδευσιν, φόνου δίκην ὑπέχει· ἀκριβολογία δὲ ἐκμεμορφωμένου καὶ ἀνεξεικονίστου παρ' ἡμῖν οὐκ ἔστιν· ἐνταῦθα γὰρ ἐκδικεῖται οὐ μόνον τὸ γεννηθησόμενον, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἑαυτῇ ἐπιβουλεύσασα· διότι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐναποθνήσκουσι ταῖς τοιαύταις ἐπιχειρήσεσιν αἱ γυναῖκες. Πρόσεστι δὲ τούτῳ καὶ ἡ φθορὰ τοῦ ἐμβρύου, ἕτερος φόνος κατά γε τὴν ἐπίνοιαν τῶν ταῦτα τολμώντων. Δεῖ μέντοι μὴ μέχρι τῆς ἐξόδου παρατείνειν αὐτῶν τὴν ἐξομολόγησιν, ἀλλὰ δέχεσθαι μὲν τὸ μέτρον τῶν δέκα ἐτῶν· ὁρίζειν δὲ μὴ χρόνῳ, ἀλλὰ τρόπῳ τῆς μετανοίας τὴν θεραπείαν".

Հայերենում հոդվածի սկիզբը խախտված է. հուն.-ի Ἡ φθείρασα κατ' ἐπιτήδευσιν, φόνου δίκην ὑπέχει հատվածի դիմաց հայերենում կարդում ենք. «եթէ ոք ապականեսցէ զէգ յանկարծաւրէն», որը սխալ է: Հոդվածի մնացած մասը վերաշարադրմամբ ընդհանուր ձևով է արտահայտում հուն.-ի միտքը:

№ 659 ձեռագրում վերևի մեջբերված հատվածն այսպես է: «Եթէ ոք սպանանէ զոք յանկարծաւրէն մահապարտութեան դատաստան ընկալցի» (էջ 186ա):

Հունարենի 3-րդ հոդվածը, որը վերաբերում է պոռնկացող սարկավագների խնդրին (էջ 579—580) կանոնագրքում չի պահվել:

Հոդ. Դ, էջ 337—339 (հուն. հոդ. 4, էջ 580): „Περὶ τριγάμων καὶ πολυγάμων τὸν αὐτὸν ὥρισαν κανόνα, ὃν καὶ ἐπὶ τῶν διγάμων ἀναλόγως· ἐνιαυτὸν μὲν γὰρ ἐπὶ τῶν διγάμων, ἄλλοι δὲ δύο ἔτη, τοὺς δὲ τριγάμους ἐν τρισὶ καὶ τετράσι πολλάκις ἔτεσιν ἀφορίζουσιν. Ὀνομάζουσι δὲ τὸ τοιοῦτον οὐχ ἔτι γάμον, ἀλλὰ πολυγαμίαν, μᾶλλον δὲ πορνείαν κεκολασμένην· διὸ καὶ ὁ Κύριος τῇ Σαμαρείτιδι πέντε ἄνδρας διαμειψάσῃ· ὃν νῦν, φησίν, ἔχεις οὐκ ἔστι σου ἀνήρ· ὡς οὐκέτι ἀξίων

ὥστε τῶν ὑπερεκπεσόντων τοῦ μέτρου τῆς δυνάμεως τῷ τοῦ ἀνδρὸς ἢ τῆς γυναικὸς καλεῖσθαι προσρήματι. Συνήθειαν δὲ κατειλήφαμεν ἐπὶ τῶν τοιούτων πενταετίας ἀφορισμόν, οὐκ ἀπὸ κανόνων, ἀλλ' ἀπὸ τῆς τῶν προειληφότων ἀκολουθίας. Δεῖ δὲ μὴ πάντῃ αὐτοὺς ἀπείργειν τῆς ἐκκλησίας, ἀλλ' ἀκροάσεως αὐτοὺς ἀξιοῦν ἐν δύο που ἔτεσιν ἢ τρισί, καὶ μετὰ ταῦτα ἐπιτρέπειν συστήκειν μέν, τῆς δὲ κοινωνίας τοῦ ἀγαθοῦ ἀπέχεσθαι, καὶ οὕτως ἐπιδειξαμένους καρπόν τινα μετανοίας ἀποκαθιστᾶν τῷ τόπῳ τῆς κοινωνίας".

Հուն.-ի այս հոդվածը ընդարձակ է քան հայերենը, որը վերաշարադրված է որոշ կրճատումներով, իսկ պատժի չափերը տարբեր են։

№ 650 ձեռագրում այս հոդվածը միացված է նախորդին՝ Գ-ին, իսկ № 650 ձեռագրում Գ. Դ, Ե հոդվածներն են միմյանց միացված։

Հունարենի 5-րդ, 6-րդ և 7-րդ հոդվածները, որոնք վերաբերում են հերետիկոսներին, կույսերին, արվագետներին և անասնագիտներին, Կանոնագրքում չեն պահվել։

Հոդ. Ե, էջ 338—341 (հուն. հոդ. 8—9, էջ 581—583)։ *Հայերենի այս հոդվածում միացված են հուն.-ի 8—9-րդ հոդվածները։ Սակայն այս հոդվածը թարգմանություն չէ, այլ վերաշարադրում, ուր բնագրից ընդարձակ հատվածներ դուրս են գցված և նոր օրինակներով համեմված։ Երբ կարդում ես հունարենը, զգում ես որ դա նամակ է, մինչդեռ այդ բանը հայերենում չի զգացվում, որովհետև այդպիսի տեղերը հայերենից հանված են և այստեղ շարադրանքն իրավաբանական բնորոշումների բնույթ ունի, օրինակ՝ հուն.-ի սկիզբը՝ «Դրդված ժամանակ իր կնոջ կյանքի վրա կացին գործադրողը սպանող է։ Բայց լավ (արդարայի) և արժանավոր է քո բարեմտությունը, որ հիշեցրեց ինձ ասել ավելի ընդարձակ, որովհետև զգալի տարբերություն կա կամայության (կամա սպանության) և ակամայության (ակամա սպանության) միջև» հայերենում չենք գտնում։ Հուն.-ի 9-րդ հոդվածն հայերենում սկսվում է «Եւ վճիռն Տեառն հատեալ է ի վերայ նորա» հատվածից։ Հուն.-ի երկու հոդվածի միայն էլ հայերենում ընդհանուր առմամբ ճիշտ է արտահայտված։*

Այս հոդվածը № 650 ձեռագրում բաժանված է երկու մասի, առանձին համարներով. երկրորդ հոդվածը սկսվում է «Իսկ ոմանք դեղս խառնեալս»-ից (էջ 188ա)։ № 3369 ձեռագրում «ակամայութիւն» բառի փոխարեն հանդիպում ենք «դկամաւորութիւն» (էջ 88բ)։

Հոդ. Զ, էջ 341 (հուն. հոդ. 10, էջ 583—584։ *Հունարենում քանի որ այս հոդվածը վերաբերում է ոմն Սեվերիոսի քահանա ձեռնադրվելու մասնավոր դեպքին, շարադրված է մանրամասն։ Այդ մանրամասնությունները Կանոնագրքում չեն պահվել։ Այստեղ լրիվ և ճշտությամբ բերված է կանոնական որոշումը միայն։*

Հունարենի 11-րդ հոդվածում խոսվում է ակամա (ոչ դիտավորյալ) սպանություն կատարողի մասին և բերում է զանազան օրինակներ։ Այս հոդվածը, ըստ երևույթին, Ե հոդվածի կրկնությունն է, ուստի Կանոնագրքում չի պահվել։

Հոդ. Թ, էջ 341—342 (հուն. հոդ. 14, էջ 585)։ „Ὁ τόκους λαμβάνων ἐὰν καταδέξηται τὸ ἄδικον κέρδος εἰς πτωχοὺς ἀναλῶσαι, καὶ τοῦ λοιποῦ, τοῦ νοσήματος τῆς φιλοχρηματίας ἀπαλλαγῆναι, δεκτός ἐστιν εἰς ἱερωσύνην". *Միայն վերջին մասն է տարբեր, օրինակ, հուն.-ի* φιλοχρηματίας *բառը հայերենում գտնում ենք «քրիստոսասէր» թարգմանությամբ։ Բանն այն է, որ հունարեն բնագրի* φιλοχρήματος *բառը նշանակում է* շահասեր, դրամասեր, ընչաքաղց, ագահ, *սակայն, ըստ երևույթին հայերենի թարգմանության հիմք հանդիսացող հունարեն բնագիրն ունեցել է ոչ թե* φιλοχρηματίας, *ինչպես Պիտրայի մոտ է, այլ* φιλόχρηστος, *որը նշանակում է* բարի, բարեսեր, բարեգործ, պատվասեր, *բայց որը հայ թարգմանիչի կողմից, հավանաբար շփոթմամբ, թարգմանվել է «քրիստոսասէր» (իբր* φιλόχριστος), *հետևապես «քրիստոսասէր» բառի փոխարեն պետք է լիներ* φιλόχρηστος (բարի *կամ* բարեսեր *և կամ* բարեգործ) *բառի սեռական հոլովը։ Այդպես, նման մի շփոթում էլ կատարել է Սոկրատի եկեղեցական պատմության թարգմանիչ Փիլոն Տիրակացին.* τοῦ χρηστοῦ *բառը (տե՛ս* Socratis Scholastici ecclesiastica historia, tomus I, p., 124. „Ἀλλὰ μεταξὺ τοῦ χρηστοῦ σίτου εἴωθε καὶ ζιζάνια φύεσθαι") *թարգմանելով* Քրիստոսի, *փոխանակ՝* բարի (*տես «Սոկրատայ Սքոլաստիկոս եկեղեցական պատմութիւն», հ. Ա, էջ 68, «Այլ ի մէջ ցորենոյն* Քրիստոսի *սովորութիւն և որոմն բուսանին»)։ Այս վերջին շփոթը մատնացույց է արել Սոկրատի հրատարակիչ Մ. Տեր-Մովսիսյանը։*

Հուն.-ը չունի «մերձեցին առ մեզ» հատվածը, իսկ վերջին «Կանոնք եկեղեցւոյ» հատվածի փոխարեն հուն.-ն ունի εἰς ἱερωσύνην: *Մնացածը համապատասխանում է հունարենին։*

Հունարենի 15-րդ, 16-րդ և 17-րդ հոդվածները մասնավոր դեպքերի կապակցությամբ տրված հարցումների պատասխան նամակներ են, օրինակ՝ 15-րդ հոդվածը վերաբերում է ս. գրքի մեկնությանը: 16-րդ հոդվածում Բարսեղը խորհուրդ է տալիս ուշադիր վերաբերվել սուրբ գրքին, որտեղ հարցի պարզաբանումը կգտնվի անմիջապես: 17-րդ հոդվածից մինչև 50-րդը Պիտրայի մոտ դրված է առանձին վերնագրի ներքո τῷ αὐτῷ περὶ κανόνων ἐπιστολή, որին հետևում է 17-րդ հոդվածը՝ Բիանորոս քահանային վերաբերող հարցման պատասխանը. Ինչպես տեսնում ենք այս երեք հոդված կոչվածներն էլ կանոնական գրություններ չեն, այլ մասնավոր դեպքերի մասին եղած հարցերի պատասխաններ, որոնք, իրավամբ, չեն թարգմանվել և կամ, ավելի ճիշտ, չեն մտել կանոնագրքի համապատասխան բնագրում:

Հոդ. Ժ, էջ 342—343 (հուն. հոդ. 18, 586—588): Հայերենը խիստ համառոտ է. «եղին առ Աստուածս»-ից հետո հունարենի մի ընդարձակ οἱ μὲν πατέρες ἡμῶν . . . . ἣν δυνατὸν ἐξευρεῖν ἀπὸ τοῦ ἀκολούθου հատվածը հայերենը չունի: Բանն այդպես է մի այլ ավելի ընդարձակ հատվածի նկատմամբ՝ Μέγα μὲν ἁμάρτημα-ից մինչև τοσαῦτα ἀκολαστοῖς ἑαυτὴν ἐπιδοῦναι հատվածը: Ὥσπερ οὖν τὴν ἀλλοτρίαν-ից մինչև վերջ հայերենը գործյալ չունի: Իսկ հայերենի սկզբի «և զգաստութեամբ և համեստութեամբ գնալ» հատվածը հունարենը չունի:

Հուն.-ի 19-րդ հոդվածը վերաբերում է կուսակրոններին. այն կանոնագրքում չի պահվել:

Հոդ. ԺԱ, էջ 343 (հուն. հոդ. 20, էջ 588): „Ὅσαι γυναῖκες ἐν αἱρέσει οὖσαι παρθενίαν ὡμολόγησαν, εἶτα μετὰ ταῦτα γάμον προείλοντο, οὐχ ἡγοῦμαι χρῆναι καταδικάζεσθαι ταύτας· ὅσα γὰρ ὁ νόμος λαλεῖ, τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λαλεῖ· αἱ δὲ μήπω ὑπελθοῦσαι τὸν ζυγὸν τοῦ Χριστοῦ, οὐδὲ τὴν νομοθεσίαν ἐπιγινώσκουσι τοῦ δεσπότου· ὥστε δεκταί εἰσι τῇ ἐκκλησίᾳ μετὰ πάντων, καὶ τὴν ἐπὶ τούτοις ἄφεσιν ἔχουσαι ἐκ τῆς πίστεως τῆς εἰς Χριστόν. Καὶ καθόλου, τὰ ἐν τῷ κατηχουμένῳ βίῳ γενόμενα, εἰς εὐθύνας οὐκ ἄγεται· τούτους δὲ δῆλον ὅτι ἄνευ βαπτίσματος ἡ ἐκκλησία οὐ παραδέχεται, ὥστε ἀναγκαιότατον ἐπὶ τούτοις τὰ πρεσβεῖα τῆς γενέσεως".

Այս հոդվածը եթե հուն.-ի 20-րդ հոդվածն է, ապա այն շատ է հեռացել իր նախնական իմաստից և համառոտ է:

Հուն.-ի 21-րդ հոդվածը, որը վերաբերում է ամուսնացած մարդու պոռնկությանը, կանոնագիրքը չունի:

Հոդ. ԺԲ, էջ 343—344 (հուն. հոդ. 22, էջ 589): Այստեղ հուն.-ի միտքը բավական ճիշտ է արտահայտված, թեև մի քիչ համառոտ է:

№ 649 ձեռագրում բացակայում է՝ «Իսկ երկրորդ անգամ մերձեցուցանել զնոսա ի սեղանն» հատվածը (էջ 66ր): Իսկ № 659 ձեռագրում այս հոդվածը միացված է նախորդին և դրված Թ համարի տակ:

Հունարենի 23-րդ, 24-րդ, 25-րդ, 26-րդ հոդվածները, որոնք վերաբերում են քույրերի կամ երկու եղբայրների հետ ամուսնանալուն, այրիների ամուսնանալուն, պսակից առաջ, կամ առանց պսակի կենակցողներին, կանոնագրքում չեն պահվել:

Հոդ. ԺԳ, էջ 344—345 (հուն. հոդ. 27, էջ 590): „Περὶ τοῦ πρεσβυτέρου τοῦ κατὰ ἄγνοιαν ἀθέσμῳ γάμῳ περιπαρέντος, ὥρισα ἃ ἔχρην, καθέδρας μὲν μετέχειν, τῶν δὲ λοιπῶν ἐνεργειῶν ἀπέχεσθαι· ἀρκετὸν γὰρ τῷ τοιούτῳ ἡ συγγνώμη. Εὐλογεῖν δὲ ἕτερον, τὸν τὰ οἰκεῖα θεραπεύειν ὀφείλοντα τραύματα, ἀνακόλουθον· εὐλογία γάρ, ἁγιασμοῦ μετάδοσίς ἐστιν· ὁ δὲ τοῦτο μὴ ἔχων διὰ τὸ ἐκ τῆς ἀγνοίας παράπτωμα, πῶς ἑτέρῳ μεταδώσει; Μήτε τοίνυν δημοσίᾳ, μήτε ἰδίᾳ εὐλογείτω, μήτε τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ κατανεμέτω ἑτέροις, μήτε τι ἄλλο λειτουργείτω, ἀλλὰ ἀρκούμενος τῇ προεδρίᾳ, προσκλαιέτω τῷ Κυρίῳ, συγχωρηθῆναι αὐτῷ τὸ ἐκ τῆς ἀγνοίας ἀνόμημα".

Հայերենը բառացի թարգմանություն չէ, թեև վերաշարադրմամբ ընդհանուր ձևով է արտահայտում հունարենի միտքը:

Հոդ. ԺԴ, էջ 345—346: Այս հոդվածը հունարենում չի պահվել. իսկ հունարենի 28-րդ և 29-րդ հոդվածները, որոնք վերաբերում են խոսքի մեջ հրաժարվելուն և առաջնորդների երդմանը, չեն պահվել կանոնագրքում:

№ 3369 ձեռագրում չի պահվել «յաղագս յառաջադոյն ապականութեանն» հատվածից մինչև Հովհաննես Օձնեցու կանոնախումբը ներառյալ՝ էջ 335:

Հոդ. ԺԵ, էջ 346 (հուն. հոդ. 30, էջ 591): „Περὶ τῶν ἁρπαζόντων κανόνα μὲν παλαιὸν οὐκ ἔχομεν, ἰδίαν δὲ γνώμην ἐποιησάμεθα, τρία ἔτη καὶ αὐτοὺς καὶ τοὺς συναρπάζοντας αὐτοῖς ἔξω τῶν εὐχῶν γίνεσθαι. Τὸ δὲ μὴ βιαίως γινόμενον, ἀνεύθυνόν ἐστι, ὅταν μὴ φθορὰ ᾖ, μηδὲ κλο-

πη γενομένη του πράγματος. ἀποδέξονται δὲ ἡ χήρα. καὶ ἐπ' αὐτῇ τὸ ἀκολουθῆσαι, ὥστε τῶν σχημάτων ἡμῖν οὐ φροντιστέον„.

Հայերենի միայն երկրորդ մասն է հուն.-ից շեղվում. Τὸ δὲ μὴ βιαίως γινόμενον-*ից մինչև վերջ հատվածի դիմաց հայերենն ունի «ոչ գողութիւն . . . -շուն կոչի»։*

Հոդ. ԺԶ, էջ 346: *№ 659 ձեռագրում այս և նախորդ հոդվածները միացված են և գրված ԺԷ համարի տակ։*

Հոդ. ԺԷ, 347 (հուն. հոդ. 32, էջ 591): *Հայերենը համառոտ է, օրինակ՝ հայերենում ասվում է թե «մեղանչենն», բայց ինչո՞ւ, իսկ հուն.-ն ասում է «սպանութեան հանցանքով»* (οἱ τὴν πρὸς θάνατον ἁμαρτίαν) *կամ հուն.-ի* τῆς κοινωνίας δὲ τῶν λαϊκῶν οὐκ ἐξείργονται *(բայց չզրկվեն աշխարհականների հետ հաղորդակից լինելուց) հատվածը գրված է «ս̄ ողո-րմութեան... իշխեսցեն բաշխել» ոչ ճիշտ ձևով։*

Հոդ. ԺԸ, էջ 347 (հուն. հոդ. 33—34, էջ 592): *Հուն.-ի 33—34-րդ հոդվածները հայ-րենում միացրել են այս հոդվածում։ «Իսկ դշնացող կանայսն» հատվածից սկսվում է 34-րդ հոդվածը։ Հայերենի «մանուանդ եթէ անուանիք իցեն և յառաջագոյն» հատվածը հուն.-ը չունի։*

Հոդ. ԺԹ, էջ 347 (հուն. հոդ. 35, էջ 592): „Ἐπὶ δὲ τοῦ καταλειφθέντος ἀνδρὸς ὑπὸ τῆς γυναικὸς, τὴν αἰτίαν χρὴ σκοπεῖν τῆς ἐγκαταλείψεως· κἂν φανῇ ἀλόγως ἀναχωρήσασα, ὁ μὲν συγγνώμης ἐστὶν ἄξιος, ἡ δὲ ἐπιτιμίου· ἡ δὲ συγγνώμη τούτῳ πρὸς τὸ κοινωνεῖν τῇ ἐκκλησίᾳ δοθήσεται".

Հայերենը թարգմանություն չէ, այլ համառոտ վերաշարադրում, թեև հունարենի միտքն արտահայտում է։

Հունարենի 36—37-րդ հոդվածները, որոնք վերաբերում են զինվորների մահից հետո նրանց կանանց ամուսնության և պոռնկությամբ գրաղվող ամուսնացած մարդկանց՝ Կանոնագրքում չեն պահվել։

Հոդ. Ի, էջ 347—348 (հուն. հոդ. 38—39, էջ 592): *Հուն.-ի 38—39-րդ հոդվածները Կանոնագրքում միացրել են Ի հոդվածում։ 39-րդ հոդվածն սկսվում է «զի որ կեայ ընդ շնացողի» հատվածից։*

№ № 651, 2964 ձեռագրերում «զերեամ» բառը գտնում ենք «զերկեամ» ձևով (էջ 57ա, էջ 98ա)։

Հոդ. ԻԱ, էջ 348 (հուն. հոդ. 40 էջ 592): *Միայն հոդվածի վերջին մասն է շեղվում. հայերենի «և ոչ եւս հաստատուն լինի... ի վերայ նորա» հատվածի դիմաց հուն.-ը բոլորովին այլ բան ունի՝* ἐγήματο, ὥστε ἐκεῖνο μὲν πορνεία, τοῦτο δὲ γάμος· αἱ γὰρ συνθῆκαι τῶν ὑπεξουσίων οὐδὲν ἔχουσι βέβαιον".

Հոդ. ԻԲ, էջ 348 (հուն. հոդ. 41, էջ 593): *Տարբերությունը վերաբերում է վերջին* Ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ... μόνον ἐν Κυρίῳ *հատվածին, որը բերված է Պողոս առաքյալի առ Կորնթացիս առաջին նամակի է—39 հատվածից (հմմտ. նաև նույնի առ Հռոմ է—2), մինչդեռ հայերենում բերվածը՝ նույնի առ Հռոմայեցիս նամակի է—3 հատվածն է։*

Հոդ. ԻԳ, էջ 348—349 (հուն. հոդ. 42, էջ 593): *Կանոնագրքում չի պահվել հուն.-ի* οὔτε οὖν πατρὸς ζῶντος, οὔτε δεσπότου οἱ συνιόντες ἀνεύθυνοί εἰσιν, ὡς ἐὰν ἐπινεύσωσιν οἱ κύριοι τὴν συνοίκησιν *հատվածը, մնացածը նույնն է։*

Հոդ. ԻԴ, էջ 349 (հուն. հոդ. 43, էջ 593): *Տարբեր է միայն վերջին* εἴτε ἧσσε τῆς πληγῆς, εἴτε ἠμύνατο *մասը, որա փոխարեն հայերենը ունի «այնպիսւոյն վրէժխնդրութիւն եղիցի»։*

Հոդ. ԻԵ, էջ 349 (հուն. հոդ. 44—45, էջ 593): *Հուն.-ի 44—45-րդ հոդվածները Կանոնագրքում միավորել են ԻԵ հոդվածում։ Հուն.-ի 45-րդ հոդվածը սկսվում է «Որոց միանգամ դանուն Քրիստոսի» հատվածից։ 44-րդ հոդվածի վերջին՝* ὁ δὲ μετὰ τὴν πίστιν ἐλθὼν πάλιν τῇ ἱεροσυλίᾳ προσιὼν ἐπὶ τὸν ἔμετον ὑποστρέφει· ἡμεῖς οὖν τῆς διακόνου τὸ σῶμα, ὡς καθιερωμένον, οὐκ ἐπιτρέπομεν ἐν χρήσει εἶναι σαρκικῇ. *մասը Կանոնագիրքը չունի։ Իսկ հուն.-ի μὲ այլ՝* δεκτή ἐστιν εἰς μετάνοιαν *հատվածը հայերենում գրված է «անընդունելի է եկեղեցւոյ»։ Միայն ՐՀ և № 656 ձեռագրերը բնագրի «անընդունելի է» բառի փոխարեն ունեն «ընդունելի է» (№ 650, էջ 75բ)։ Հետաքրքիրն այն է, որ մեր բոլոր ձեռագրերը* ἡ διάκονος *(սարկավագուհի)-ի փոխարեն ունեն «սարկաւագաց»։*

Հուն.-ի 47-րդ հոդվածը, որը վերաբերում է ենկրատիտների, սակկոֆորների և ապոտակտիտների կրկին կնքելուն, Կանոնագրքում չի պահվել։

Հոդ. ԻԷ. էջ 350. (հուն. հոդ. 48, էջ 594): „Ἡ δὲ ἐγκαταλειφθεῖσα παρὰ τοῦ ἀνδρὸς, κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην, μένειν ὀφείλει. Εἰ γὰρ ὁ Κύριος εἶπεν, ὅτι ἐάν τις καταλίπῃ γυναῖκα ἐκτὸς λόγου πορνείας, ποιεῖ αὐτὴν μοιχᾶσθαι, ἐκ τοῦ μοιχαλίδα αὐτὴν ὀνομάσαι, ἀπέκλεισεν αὐτὴν τῆς πρὸς ἕτερον κοινωνίας. Πῶς γὰρ δύναται ὁ μὲν ἀνὴρ ὑπεύθυνος εἶναι, ὡς μοιχείας αἴτιος, ἡ δὲ γυνὴ ἀνέγκλητος εἶναι, ἡ μοιχαλὶς παρὰ Κυρίου διὰ τὴν πρὸς ἕτερον ἄνδρα κοινωνίαν προσαγορευθεῖσα".

Հայերենը համառոտ և ընդհանուր ձևով է արտահայտում հուն.-ի միտքը, հայերենը փոխված ունի հուն.-ի ἐκ τοῦ μοιχαλίδα αὐτὴν ὀνομάσαι *հատվածից մինչև վերջ (հմմտ. «իսկ կինն եթէ պահեսցէ զանձն իւր... զի ոչ միաւորեցաւ ընդ առն այլում»)։*

Հոդ. ԻԸ. էջ 350 (հուն. հոդ. 49, էջ 594): *Հայերենը համապատասխանում է հունարենին, միայն առաջինում, որպես բացատրություն, որը հուն.-ը չունի, ավելացված է «քանզի ոչ ի կամաց եղև, այլ ակամայ»։*

Հուն.-ում գտնվող մի շարք հոդվածներ՝ 50-րդից մինչև 59-րդը, որոնք վերաբերում են երրորդ անգամ ամուսնության, կամա և ակամա սպանությունների և այլն, կանոնագրքում չեն պահվել, որովհետև այս հոդվածներում նշված հարցերն այս կամ այն չափով արծարծվել են նախորդ հոդվածներում, օրինակ՝ 50-րդ հոդվածը՝ 4-րդում, 52-րդը՝ 33-րդում, 54, 56, 57-րդը՝ 8-րդում։

Հոդ. ԻԹ. էջ 350—351 (հուն. հոդ. 60, էջ 596): *Տարբեր է* τὸν χρόνον τοῦ ἐπὶ τῆς μοιχείας ἁμαρτήματος ἐν τῇ οἰκονομίᾳ τῆς καθ' ἑαυτὴν ζωῆς πληρώσει *հատվածը, որի փոխարեն հայերենն ունի «զամենայն... ապաշխարեսցեն»։*

Կանոնագրքում չեն պահվել հուն.-ի 61-րդ և 63-րդ հոդվածները, որոնք վերաբերում են գողության և անասնապղծության։

Հոդ. Լ. էջ 351 (հուն. հոդ, 64, էջ 597): „Ὁ ἐπίορκος ἐν δέκα ἔτεσιν ἀκοινώνητος ἔσται. δύσιν ἔτεσι προσκλαίων, τρισὶν ἀκροώμενος, τέσσαρσιν ὑποπίπτων, ἐνιαυτὸν συνεστὼς μόνον, καὶ τότε τῆς κοινωνίας ἀξιούμενος".

Կանոնագրքում տարբեր են նշված պատժի չափերը։

Հոդ. ԼԱ, էջ 351 (հուն. հոդ. 65, էջ 597): „Ὁ γοητείαν ἢ φαρμακείαν ἐξαγορεύων, τὸν τοῦ φονέως χρόνον ἐξομολογήσεται, οὕτως οἰκονομούμενος, ὡς ὁ ἐν ἐκείνῳ τῷ ἁμαρτήματι ἑαυτὸν ἐλέγξας". *Հայերենը բավական հեռացած է հունարենից։*

Այս հոդվածը մի փոքր ուրիշ ձևով է շարադրված մի քանի այլ ձեռագրերում. «Եթե ոք ի կախարդաց կամ ի դեղատուաց եկեալ խոստովանեսցին, նոյնպէս որք սահմանեցին եւ ի վերայ նոցա, զի անձամբք իւրեանց խոստովանեցան» № 659, էջ 194բ—195ա, հմմտ. №№ 648, էջ 50ա, 649, էջ 69ա, 659, էջ 76բ, 651, էջ 58ա, 2964, էջ 99բ, 3562, էջ 328բ)։

Հոդ. ԼԲ, էջ 351 (հուն. հոդ. 62, էջ 597): *Միակ տարբերությունն այն է, որ հայերենի «որ անցուցանիցէ» բառը դրված է հուն.* ἐπιδεικνύμενος *(որ ցուցանիցէ, այսինքն՝ ցույց տվողը) բառի փոխարեն։ Թեև ոչ մի ձեռագիր չի պահել «որ ցուցանիցէ» ձևը, սակայն այս հոդվածը մի այլ կանոնախմբում՝ դարձյալ վերագրված Բարսեղ Կեսարացուն երկու ձեռագրերում պահվել է հունարենին համապատասխան՝ «որ ցուցանիցէ» ձևը (տե՛ս Կանոնագիրք Հայոց, հտ. Բ, էջ 116, ձեռագիր)։ Վերջին ընթերցումը հնագույն և լավագույնն է, թէ՞ պատահական զուգադիպություն, դժվարանում ենք ասել։*

Հուն.-ի 66-րդ հոդվածը, որը վերաբերում է գերեզման բացողներին և կողոպտողներին, կանոնագրքում չի պահվել։

Հոդ. ԼԳ. էջ 352 (հուն. հոդ. 67, էջ 597): „Ἀδελφομιξία τὸν τοῦ φονέως χρόνον ἐξομολογήσεται".

Հայերենն ազատ է շարադրված, թեև հուն.-ի միտքն արտահայտում է ճիշտ։

Հոդ. ԼԴ, էջ 352 (հուն. հոդ. 68, էջ 597): „Ἡ τῆς ἀπειρημένης συγγενείας εἰς γάμον ἀνθρώπων σύστασις, εἰ φωραθείη, ὡς ἐν ἁμαρτήμασιν ἀνθρώπων γινομένη, τὰ τῶν μοιχῶν ἐπιτίμια δέξεται".

Հունարենը հայերենում վերաշարադրված է համառոտ և տրված է հիմնական միտքը,

Հոդ. ԼԵ, էջ 352 (հուն. հոդ. 69, էջ 597): *Հոդվածի երկրորդ մասն հայերենում համառոտ է (հմմտ. հուն.* ἐνιαυτὸν ἀργήσας*-ից մինչև վերջ. հայ. «դատարկ մի արգելեալ...» և այլն)։*

Հոդ. ԼԶ, էջ 352 (հուն. հոդ. 70, էջ 597): „Διάκονος ἐν χείλεσι μιανθείς, καὶ μέχρι τούτου ἡμαρτηκέναι ὁμολογήσας, τῆς λειτουργίας ἐπισχεθήσεται· τοῦ δὲ μετέχειν τῶν ἁγιασμάτων, μετὰ τῶν διακόνων, ἀξιωθήσεται· τὸ αὐτὸ δὲ καὶ πρεσβύτερος. Εἰ δέ τι πλέον τούτου φωραθείη τις ἡμαρτηκώς, ἐν οἵῳ ἂν ᾖ βαθμῷ, καθαιρεθήσεται".

Հայերենը թարգմանություն չէ, այլ վերաշարադրված է և համառոտված, իսկ հուն.-ի τῆς ἱερωσύνης... τῆς ἁγιστείας հատվածը հայերենում չի պահվել։

Հուն.-ի 71-րդ հոդվածը, որը վերաբերում է 70-րդ հոդվածում նշված հանցանքի մեղսակիցներին և 72-րդ հոդվածը՝ ով անձնատուր է լինում կախարդության, կանոնագրքում չեն պահվել։

Հոդ. ԼԷ, էջ 352–353 (հուն. հոդ. 73, էջ 598)։ *Հայերենը չունի հունարենի միայն վերջին πίστει τῆς πρὸς θεὸν φιλανθρωπίας մասը։*

№ 659 ձեռագիրը այս հոդվածը չունի, իսկ մի քանի այլ ձեռագրերում բոլորովին ուրիշ բան է. «Ալ. Զմոնոզանաց զարանց ոչ յուսաք, բայց միայն այնոցիկ որ իւրեանց կամաւ եաուն զանձինս ի կարգ մոնոզութեան, որք ի ձեռն լռութեան համարեցան հրաժարել յաշխարհէ, սակայն և ի նոսա պարտ և արժան է յառաջագոյն եկեղցին ի կարգս հարցանել և քննել զայժմ նկեալսն և առնուլ ի նոցանէ խոստովանութիւն չլինել նոցա ժամանաւէր և ոչ յանզգնութեան վարս վարել։ Իսկ ապա թէ վրիպումն ինչ լինիցի ումեք անկանել յարատ պոռնկութեան, արժան է զայնպիսին խրատել և ի կարգ ուղղութեան ածել։ Զի այր որ ընդ կնոջ միաւորեալ բնակէ և ոչ շատացի իւրով ամուսնովն և անկանիցի ի պոռնկութիւն, զայնպիսին ընդ պոռնիկս համարեսցուք եւ առաւել յաճախեսցուք ի վերայ նորա զպատուհաս. քանզի եւ կանոնս այսպէս ունիմք ի վերայ յանցանաց աշխարհականաց սաստկապէս (ի վերայ... սաստկապէս հատվածը № 651 ձեռագիրը չունի) *եւ ի վերայ չնացելոց նմա ինչ եւ առողջացին ի հաւատս ապաշխարութեան» №№ 648, էջ 50բ, 619, էջ 70ա, 650, էջ 77ա, 651, էջ 58բ, 2964, էջ 100աբ, 3562, էջ 329ա)։ Այս հոդվածն ուղղագրական աննշան տարբերություններով գանում ենք hlo ձեռագրերում։*

Հունարենի 74-րդ հոդվածը, որը վերաբերում է ապաշխարության, կանոնագիրքը չունի։

Հոդ. ԼԸ, էջ 353—354 (հուն. հոդ. 75, 76. 79, էջ 598—599)։ *Ընդհանուր առմամբ այստեղ ճիշտ են արտահայտված հուն.-ի 75, 76 և 79-րդ հոդվածների մտքերը, թեև կանոնագրքում կան առանձին հատվածների և բառերի բացթողումներ և ավելացումներ։*

Հուն.-ի 77, 78, 80. 81-րդ և 82-րդ հոդվածները, որոնք վերաբերում են կնաթողներին, տարբեր ժամանակներում երկու քրոջ հետ ամուսնացողներին, բազմամուսնությամբ զբաղվողներին, հավատուրացներին և երդմնազանցներին, կանոնագրքում չեն պահվել։

Հոդ. ԼԹ, էջ 354—355 (հուն. հոդ. 83, էջ 600)։ *Հայերենում չի պահվել* ἤ εἰσάγοντες τινας εἰς τοὺς ἑαυτῶν οἴκους ἐπὶ ἀνευρήσει φαρμακειῶν καὶ καθάρσει, ὑπὸ τὸν κανόνα πιπτέτωσαν τῆς ἑξαετίας *հատվածը, իսկ հունարենում բացակայում են «և զարձցին և խոստովան եղիցին» և «հեռացեալք յեկեղեցւոյ» հատվածները։*

№ 659 ձեռագրում այս հոդվածը չի պահվել։

Հոդ. Խ—Ծ, էջ 355—358. *Այս հոդվածները հունարենը չունի, սրան հակառակ հունարենն ունի բոլորովին այլ նյութեր՝ 84-րդ հոդվածից մինչև 86-րդ հոդվածը և 88-րդից մինչև 92-րդ հոդվածները (էջ 600—601, 605—612) մասամբ խրատական բնույթի և ուղղված տարբեր մարդկանց. օրինակ՝ 84-րդ և 85-րդ հոդվածները վերաբերում են նրանց, որոնք չեն մտածում իրենց հոգու փրկության մասին, 86-րդ հոդվածում հեղինակը բացատրում է, թե ինչու քրիստոնյաները ամեն կենդանու միս չեն ուտում, 88-րդ հոդվածում գրում է ոմն Գրիգորի քահանայի՝ կնոջից բաժանվելու մասին, 91-րդ և 92-րդ հոդվածներում մանրամասն խոսում է եկեղեցու կյանքում դեր խաղացած ավանդությունների մասին և այլն, և այլն։*

№ 648 ձեռագրում չի պահվել Խ հոդվածից մինչև ԾԱ հոդվածը։ № 3562 ձեռագրում Խ և ԽԱ, իսկ № 651 ձեռագրում՝ ԽԳ և ԽԴ հոդվածները միացված են միմյանց։

ԽԴ հոդվածի առաջին տողը խախտված է, մեզ թվում է թերևս պետք է կարդալ այսպես՝ «Եթէ որ յեղբաւրէ ըստ կարի հրամայեալ՝ թշնամանէ կամ ընդդէմ կայ»։

Հոդ. ԾԱ, էջ 358—362 (հուն. հոդ. 87, էջ 602—605)։ *Այս հոդվածը մի քանի ձեռագրերում ունի ավելի համառոտ վերնագիր. «Դարձեալ սրբոյն Բարսեղի, վասն ամենեին հեռանալոյ (№ 651՝ հեռանալու) յաղգաին կին առնելոյ» (№№ 650, էջ 79ա, 649, էջ 71բ, 631, էջ 60բ, 2964, էջ 103ա), իսկ № 3562 ձեռագրում չի պահվել ոչ վերնագիրը և ոչ էլ այս հոդվածը։ kmps ձեռագրերում այս հոդվածը չի գրված որպես ԾԱ հոդված այլ առանձին կանոնախումբ, այդ պատճառով էլ ցանկից առաջ ունի վերնագիր. «Գիր կանոնական վասն չամուսնանալոյ առ ընտանիս», սրանից հետո հոդվածի բովանդակության վերնագիր ցանկում. «Վասն չամուսնանալոյ առ ընտանիս». սրա և բուն հոդվածի միջև երրորդ վերնա-*

գիրը. «Գիր կանոնական սրբոյն Բարսղի առ քահանայ մեծ Թէոդորոս Ցանտիոքիա վասն ամենեւին հեռանալոյ և զազգային չառնել, Ա բանն։ Վերջինիս, արդեն, հաջորդում է բուն հոդվածը։

Ն. Ակինյանը 1949 թ. «Հանդէս Ամսօրեայ»-ում (№ № 4—12) գրում է, թե «Տակաւին չէ գտնուած կանոնացս ինքնակաց օրինակ մը, արտաքոյ կանոնագրոց» (էջ 86)։ Այս խոսքերը վերաբերում են Շահապիվանի կանոնախմբին։ Սակայն, այժմ, կարելի է ասել, որ կանոնագրքի ունեցածից դուրս ու անկախ գտնվել է Բարսեղ Կեսարացու այն նամակի հայերեն թարգմանության մի օրինակը, որը 373 թ. ուղղված էր Տարսոնի եպիսկոպոս Դիոդորին և որը հանդիսանում է Կանոնագրքում տեղ գտած Բարսեղ Կեսարացու կանոնախմբի ԾԱ հոդվածը։ Այս բնագիրը, ինչպես հիմա է պարզվում իր ինքնուրույն գոյությունը պահպանել է կանոնագրքից (8-րդ դարի սկիզբը) շատ առաջ. հետագայում Հովհաննես Օձնեցին խիստ համառոտելով օգտագործել է այն կանոնագիրքը կազմելիս։ Այդ բնագիրը գտնվում է մեր Մատենադարանի № 659 ձեռագրի 198ա—204 էջերում. ահա այդ նամակը.

«Բարսղի եպիսկոպոսի Դեոդորայ երիցու Անտիոքու.

Ոհաս առ մեզ դիր որ ովերագիր ունէր Դիոդորա, իսկ որ զկնի այսորիկն զայր այլում ումեմն վայելուչ էր բանն առաւել քան թէ Դիոդորայն, քանզի թուի ինձ ոմն ի զըժընդակ արուեստականացն ընդ քոյոյ զիմաւքդ մտեալ և այնպէս զինքն կամեցեալ հաւատոյ արժանի առնել լսաւղացն. որ իբրև հարցեալ եղև յումեմնէ, թէ պարտ և արժան իցէ նմա կին առնել զկնոջն իւրոյ իբրև վախճանեցաւ քոյրն. ոչ սոսկացաւ. զողացաւ ի հարցմանէն, այլ յոյժ խնդութեամբ ընկալաւ զլուրն և զդէջ ցանկութիւնն կարի քաջ մեծապէս ցանկութեամբ ընդ նմա գործեաց։ Արդ՝ եթե էր առ իս զդիրն, իսկ զնորա առաքէի քեզ և շատ և բաւական լինէիր անձին աւգնել և ճշմարտութեանն։ Եւ վասն զի որ եւտն և դարձեալ եհան իբրև գյաղթութեան իմն նշանակ զմէնջ գնայր կրէր, որբ իսկ գրան անդ արգելար իբրև զգրով ունել զքոյ իշխանութիւն. թողացուցանել զայն գործել։ Արդ՝ գրեցի բեզ թուղթ զի երկոքումք ձեռաւք եղիցի գալ մեզ յանաւրէն բանն յայն և մի մի ինչ թողուլ զաւրութիւն. զի մի՛ ունիցի բան որով կարիցէ փնաս գործել որ պատահին նմա։

Եւ նախ առաջին, որ բուն իսկ մեծ է ի վերայ այսպիսի իրաց սովորութիւն, որ ի բազում ժամանակաց հետէ այժմ առ մեզ կրի, զոր առաջի է գնել, որ զաւրինաց ունի զաւրութիւն, վասն ի սուրբ արանց զկրաւնս մեզ աւանդել. և զայս զոր ասեմս այսպիսի իմն եթե ոք ախտիւ պղծութեան յաղթեալ երբեք անկցի յերկուց բեոց յանկրաւնս՞ խառնակութիւն, ոչ ամուսնութիւն վարկանել զայս և ոչ բնաւ ամենեւին յեկեղեցւոյ միաբնութիւն արժան է ընդունել յառաջ մինչև (հետագայում ուղղված է՝ *մինչ չև—Վ.Հ.*) *քակեալ է զնոսա ի միմեանց։ Բայց սակայն, զի թէպէտ ոչ զոյր ասել շատ և բաւական էր չարութիւնս առ չարին պահպանութիւն, վասն զի որ զթուղթն գրեաց անարգ և խոտան ձեռնարկութեամբ, զայսքան աննհարին չար փորձեցաւ ի վարս զնացից մերոց ածել մուծանել, հարկ է և մեզ որչափ և խորհրդոց ածեալ է, աւգնականութիւն մատուցանել և ոչ տալ թոյլ. և սակայն առ յոյժ առաքինիսն՝ մեծ և ի վեր քան զբան էառ իւրաքանչիւր ումեք յորում ըմբռնեալն ոք է ի հաւատս, գրեալ ի Ղեւտականին՝ զքոյր կին ի վերայ քեռ իւրոյ մի՛ առջիր. հակառակ միմիեանց մերկանալ զամաւթ խայտառականաց նորա առ նովաւ, մինչ կենդանի է քոյր. և արդ յայտ յայտնանէ ասէ, զի թողացուցէ առնուլ իբրև վախճանին։ Եւ արդ առ այ՞ նախ առաջին զայն ասեմ, զի զոր ինչ միանգամ առ* աւրէնքն ասեմ այնոցիկ ասեն, որ ընդ աւրինաւքն են, ապա եթէ ոչ այս այսպէս է հարկ է և ընդ բլփաաուր եանն *և ընդ շաբաթուն ընդ խտրութեամբ* կերակրոցն անկանել *մեզ. քանզի ոչ* եթե զոցուք ինչ որ բստ կամաց հեշ՞տութեան մերոյ ընդ լծով ծառայութեան աւրինաց զանձինս արկանեմք *և եթէ երեեսցի ինձ* (հետագայում ուղղված է՝ *ինչ)* ծանր աւրինացն եղելոյ *յայնժամ* այսա առ Քրիստոսի ազատութիւնն փախուցեալ անկանիցիմք։ *Հարցեալ եղեաք եթե գրեալ է առնուլ զքոյր (զքոյր*—աջ լուսանցքում) *կին ի վերայ քեռ իւրոյ. սասացուք, որ մեզ զգոյշ և հաստատուն և ճշմարիտ է, թե ոչ գրեալ և իսկ յայնմանէ որ զկնի զայ բանիս, զոր ոչն է ճառեցեալ այնուջանալ հաւանեցուցանել, այնորիկ է որ աւրէնս գնէ, ոչ եթե որ զաւրինացն բանս ասէ, ապա եթե ոչ այսպէս է, զոյ հնար ամենայն ումեք որ կամի համարձակ յանդըղնել, և մինչդեռ կենդանի կայ քոյրն առնուլ զմիւս ևս քոյր կին. քանզի նոյն այս իմաստ և ի վերայ նորա յարմարեալ պատկանի, քանզի գրեալ է, ասէ, եթե ոչ առցես հակառակ նախանձաւոր միմիեանց, իսկ ապա թէ այդպէս է, որ ոչ հեռի հակառակութեամբն ոչ արգել առնուլ. բայց որ ջատագով նախատիս անհեռ և աննախանձ զոլ ասէ, զբաբս քեռց առ*

միմիեանս. ի բաց բարձելոյ այսուհետեւ պատճառին, վասն որոյ հրաժարեցոյցն զերկոցունցն առ միմեանս զընկերութիւնն։ Զի՞նչ է որ արգելուն առնուլ զքոյր կանայս, այլ ոչ զերեալ զայդ ասասցուք, այլ և ոչ զայն որ որոշեալ և մեկնեալ է, բայց միտք բանից որ զհետ զայ, նոյնպէս երկոցունց զաներկիւղ անխտրութիւն մատուցանէ, բայց թէ պարտ և արժան է, յաս սակաւ մի յետոյս օրէնսդրութեանն անդրէն զառնալ և թափէր ի բամբասանաց, քանզի երեւեալ ոչ զամենայն օրինաց մեղաց ի ներքս փակել օրէնսդրիս, այլ առանձինն հրաժարեցոյց զեգիպտացոցն, ուստի համբարձեալ զնա Իսրայէլ ի վերայ Քանանացւոցն, առ որ փոխեցաւ, քանզի ունի այսպէս բանս ըստ գնացից երկրին Եգիպտացւոց՝ մի՛ գնասջիք, յորում բնակեալն էիք դուք ի նմա, մի՛ առնիջիք. և ըստ գնացից երկրին Քանանացւոց յոր ես տարայց զձեզ անդր ոչ առնիջիք և աւրինաւք նոցա ոչ վարեսջիք, իսկ ապա ուրեմն ի գլուխ եղեալ, զի ազգ մեղանացս այսոցիկ, ոչ գտանէր յազգն յայնոսիկ յայնժամ, վասն որոյ և ոչ պահպանութեան պէտք և օրէնսդրին վասն մեղանացս այսոցիկ շատ և բաւական համարեալ անուսումնական սովորութեան բարուցն վարժեալ առ զարշ պղծութեան որովայնս. բայց զի առ զմեծն հրաժարեցուցեալ, զփոքրն լուռ եկեալ եկաց, զի թուէր բազում մարմնաւորացն երկուս քոյրս միանգամայն կանայս առնել՝ է՞ սաս առնել իբրացս աւրինակ հայրապետին, բայց մեզ զինչ պարտ և արժան է գործել զզեհալն ասել, թէ զլռեցեալն առաւել խուզել և հետազօտել։ Արդ՝ ասէն իսկ ոչ պարտ և արժան է ընդ միում բոզի խառնակել հաւր և որդւոյ, յաւրէնս յայսոսիկ ոչ է գրեալ, բայց ի մարգարէին ամբաստանութիւն հասեալ է, քանզի որդի ասէ և հայր <ասէ> առ մի բոզ մտանէին։ Բայց քանի և այլ ազգ պիղծ ախտից զորս զիւաց վարդապետանոց եգիտ, իսկ աստուածային գիրս լուռ կացին զպարկեշտն սուրբ գրոց զազիր և զարշ անուանակոչութեամբք ախտեղել ոչ կամեցեալ, այլ ընդհանուր ի մի վայր բովանդակիչ անուամբք զազտեղութիւնս նոցա բամբասեաց, որպէս ինքն առաքեալն Պաւղոս ասէ. «Պոռնկութիւն և ամենայն ազտեղութիւն մի՛ անուանեսցի ի ձեզ, որպէս և վայել է սրբոց»։ Ազտեղութեանն անուամբ զարուացն զանճառագործութիւնս և զիգացն ի մի ի վայր ածեալ փակեաց. իսկ ապա ուրեմն ոչ ամենայն իբրաւք լուռն կալ աներկիւղ մատուցանէ ցանկասիրացն։ Բայց ես և ոչ լուռ կալ ասեմ զմասն զայս և կարի քաջ ի բաց հրաժարեցուցեալ աւրէնսդրին, քանզի ոչն մտցես առ ամենայն ընտանիս մարմնոյ քո (քո ձայն լուսանցքում). մերկանալ զամաւթ խայտառակութեան իւրեանց և այս ի մի վայր ածեալ փակէ զազգ ընտանութեանն, քանզի զինչ այլ ինչ ընտանեգոյն լիցի ուրուք քան զիւր կին, զի ոչ ասեն երկու, այլ մի մարմին։ Իսկ ապա ուրեմն ի ձեռն կնոջն քոյրն առնն ընտանութիւն շրջեալ փոխեցաւ, զի որպէս զմայր կնոջն ոչ առնէ և ոչ զդուստր կնոջն, այսպէս և ոչ զքոյր կնոջն, վասն որոյ և ոչ զքոյր իւր և այս անդրէն զարձեալ նոյն աւրինակ և ոչ կնոջն արժան է ընդ ընտանիս առնն յամուսնութիւն գալ և քանզի հասարակ է ի վերայ երկոցունց ազգականութեանն իրաւունք։ Բայց ես ամենեցուն, որք յազագս ամուսնութեան խորհին բողոքեմ, թէ անցանէ ձև աշխարհիս այսորիկ. և ժամանակս կարճեալ է, զի որ ունիցին կանայս, իբրև ոչ ունիցին։ Ապա թէ ինձ բերեալ ընթեռնուցու, որք զայն որ աճիցէքն ասէ և բազմացարուք, ծաղր առնեմ զայնու, որ զժամանակս աւրէնսդրութեանն ոչ գիտաց որոշել՝ պոռնկութեան սփոփանք երկրորդ ամուսնութիւնն է, ոչ եթէ պաշար անյագ զիջութիւն, թէ ոչ կարեն արգելուլ զանձինս ի պոռնկութենէ ամուսնասցին, բայց նոքա աւազիք և ի բնութիւնն ոչ հային, որոց աչք ողւոցն բժոտեալ են ախտիւ անարգ պղծութեանն, զայն որ ի վաղընջուցն հետէ որոշեալ է և մեկնել զանուանս ըստ ազգ լինին։ Արդ յորմէ ազգակցութենէ զծնեալն անուանեցին զնոսա միմիեանց, թէ քեռորդիս անուանեսցին, քանզի երկոքին անուանք նոցա ի գէպ և ի ճահեն, վասն շփոթեալ խառնակութեանն. մի՛ առնէր այր զու զմաւրաքոյրն, մաւրու մատաղ մանկանցն և մի՛ զայն որ ի տեղ մաւր զմանկունսն զրգել և սնուցանել պարտի, զսա լինել անհաշտ և անհամբոյր քինու և նախանձու, քանզի միայն ազգ մաւրուաց և քան զմահ անգր ես վարէ զթշնամութիւնն և մանուանց զի որք այլ ազգ ինչ են, թշնամիք են միմեանց, ընդ մեռեալսն հաշտութիւն բերեն այնուհետև. իսկ մաւրու յետ մահուանն թշնամութեան սկիզբն առնեն։ Եւ զլուխ ճառելոցս եր՛ սուրբնաւք դիմեալ է որ յամուսնութիւն բացեալ կայ առաջի ամենայն աշխարհի. ապա ոչ ախտաւոր է ումեք փոյթ ամուսնութեանն. վասն այսորիկ ես տաւել արգելլի է, զի ուսցի ամենայն որ զանձն իւր սրբութեամբ ստանալ մի՛ յախտս. ցանկութեան շատ ասել յարձակել և յիրազ այլ չափ խղթոյն արգել զիս, բայց ազաւթիւք խնդրեմ, զի խրատս մեր հզաւրագոյն քան զախտն գտանիցի կամ ոչ զալ հասանել ի մեր վարս ցաւն այն, այլ յոր վայրս համարձակեալ զործեցաւ ի նմին տեղիս կալ մնալ։

Այս բնագրում չեղատառ նշված են այն հատվածները, որոնք մտել են Կանոնագրքի Բարսեղ Կեսարացու կանոնախմբի ԾԱ հոդվածում։

Հայերենին հակառակ հունարենի վերնագրում նշված է. τοῦ αὐτοῦ πρὸς Διόδωρον ἐπίσκοπον Ταρσοῦ περὶ τοῦ δύο ἀδελφὰς ἀγομένου εἰς γάμον.

Այստեղ Դիոդորը նշվում է Տարսոնի եպիսկոպոս, իսկ հայերենում՝ Անտիոքի մեծ քահանա։ Կանոնագրքում եղած սկզբի մի քանի տողը վերաշարադրված է վերևում բերված բնագրի միջին մասից, մնացածը նույնությամբ բերված է հատվածաբար։ Հայերենը միանգամայն համապատասխանում է հունարենին։

Նորահայտ այս բնագրի նշանակությունը շատ մեծ է։ Այն նախ և առաջ օգնում է մեզ պարզելու, թե Հովհաննես Օձնեցին կանոնագիրքը կազմելիս ինչպես է օգտագործել իր ձեռքի տակ գտնված նյութերը։

ՍԱՀԱԿ ՊԱՐԹԵՎԻ ԿԱՆՈՆԱԽՈՒՄԲ

Տե՛ս. էջ 363—367: *Սահակ Պարթևի կանոնախումբը Կանոնագրքում կազմված է կանոնական առանձին շրջաբերական նամակներից, որոնք ունեն հետևյալ հաջորդականություն և ենթավերնագրերը։*

1. Ցաղագս քորեպիսկոպոսաց թէ որպէս պարտ է զկանոնական կարգն հաստատուն պահել յեկեղեցիս (բաժանված է 12 հոդվածի)։

2. Կարգ քահանայից առ ժողովրդականս եւ նոցին ժողովրդականաց հնազանդութիւն եւ կարգ ուղղութեան առ քահանայս (բաժանված է 23 հոդվածի)։

3. Թէ որպէս սահմանեցաւ կարգ ուխտի եւ որոշման վանաց (բաժանված է 9 հոդվածի)։

4. Թէ որպէս պարտ է եպիսկոպոսաց ունել զընտանիս սուրբ եկեղեցւոյ (բաժանված է 5 հոդվածի)։

5. Թէ որպէս պարտ է եպիսկոպոսաց պահել զգանձս եկեղեցւոյ կամ որոց որպէս մատակարարել (բաժանված է 6 հոդվածի)։

Ընդամենը 55 հոդված է հինգ ենթավերնագրերի տակ։ Երբեմն պատահում է, որ այդ ձեռագրերում այս ենթախմբերի հաջորդականությունը տարբեր է, օրինակ՝ № 659 ձեռագրում տարբեր է ոչ միայն վերևում նշված հաջորդականությունը, այլև ձեռագրի տարբեր տեղերում, միջանկյալ նյութերից հետո, իրարից հեռու, գտնվում են կանոնական այս թղթերի տարբեր ենթախմբերը։ Եթե հետևելու լինենք Կանոնագրքում այս ենթախմբերի հաջորդականությանը, ապա № 659 ձեռագրի և Սոփերքի Ի հատորում եղածը կունենան հետևյալ հերթականությունը.

Կանոնագիրք	*№ 659 ձեռ.*	*Սոփերք Ի հատ.*
1	(չունի)	*2 (էջ 80—87)*
2	*4 (էջ 255ա—261բ)*	*3 (էջ 88—99)*
3	*3 (էջ 227բ—233բ, ընդարձակ հատված չի պահվել, այնուհետև առանձին վերնագրի տակ գրված է Կանոնագրքի ԽԱ—ԽԴ հոդվածները՝ էջ 261բ—263բ)։*	*4 (էջ 100—116)*
4	*1 (էջ 216բ—221բ)*	*1 (էջ 71—79)*
5	*2 (էջ 221բ—227ա)*	*5 (էջ 117—126)*
(չունի)	(չունի)	*6 (Գիր աւանդութեան, էջ 127—134)*

Ինչպես որ այս ենթախմբերի հաջորդական կարգը փոփոխական է, № 659 ձեռագրում էլ ենթախմբերի վերնագրերը հաճախ նշված են տարբեր, որ ցույց կտանք իր տեղում, եղած նյութերն էլ բաժանված չեն հոդվածների (հմմտ. նաև № № 649, 650, 651, 2964 ձեռագրերը). որոշ հոդվածներ բառի բուն իմաստով հոդվածներ չեն, այլ ներածական, օրինակ՝ ԺԳ հոդվածը և այլն։ Այս բոլորը ցույց են տալիս, որ դրանք տարբեր առիթներով գրված կանոնական առանձին թղթեր են, որոնք բաժանվել են հոդվածների հետագայում, ամենայն հավականությամբ Կանոնագրքի մեջ մտնելու ժամանակ։ Կանոնագրքի բնագրի կազմման համար օգտագործված ձեռագրերից չորսի ցանկում հոդվածների վերնագրերը թեև, ըստ էության, չեն տարբերվում եղածից, սակայն բոլոր այդ վերնագրերը գրված են ոչ թե հոդվածների սկզբում, ինչպես Կանոնագրքում է, այլ Սահակ Պարթևի կանոնախմբի տար-

րեր ենթախմբերի սկզբում. օրինակ՝ km ձեռագրերի ցանկում նշված են Ա—Լb հոդվածների վերնագրերը, իսկ հետո գրված են համապատասխան հոդվածները՝ Ա—Լb, ապա հաջորդ ենթախմբի հոդվածների ցանկը՝ ԼՁ—ԽԴ, սրան համապատասխան հոդվածները. նորից ցանկ՝ Խb—ԽԹ, և ապա սրան համապատասխան հոդվածներ. ի վերջո էլի ցանկ՝ Ծ—Ծb, և սրա համապատասխան հոդվածները։ ps ձեռագրերում ցանկը կազմված է ճիշտ այդ ձևով, միայն այն տարբերությամբ, որ այս երկու ձեռագրերում ցանկի վերնագրերի համարակալումը վերևում նշվածի նման չէ, այլ ամեն անգամ սկսվում է սկզբից. այսպես՝ Ա—Լb, Ա—Թ, Ա—b, Ա—Ձ։ Ի միջի այլոց k ձեռագրում հոդվածների ցանկում եղած վերնագրերը թեև կանոնագրքի ունեցածի համեմատությամբ երբեմն գրվում են ետ ու առաջ, բայց հոդվածների հերթականությունը նույնն է, ինչ կանոնագրքում։

Ձեռագրերի ցանկում նշված «ԽԹ. Վասն եպիսկոպոսաց և վարդապետաց» վերնագիրը հոդվածների շարքում համապատասխան հոդված չունի, սակայն ուշադիր քննությունը ցույց տվեց, որ ԽԸ հոդվածի երկրորդ մասը՝ «Հրեշտակական վարուց»-ից մինչև նույն հոդվածի վերջը, պետք է լինի առանձին հոդված՝ համապատասխան ցանկի ԽԹ վերնագրին։ Ըստ երևույթին՝ ընդօրինակությունների ժամանակ ինչ-ինչ պատճառով հոդվածի համարը՝ ԽԹ դուրս է ընկել և հոդվածը միացվել նախորդ՝ ԽԸ հոդվածին և այդ ձևով մնացել մինչև այժմ։ Նկատի ունենալով այս հանգամանքը, հոդվածների շարքում ԽԸ հոդվածից անջատեցինք վերջինիս կցված մասը և դրեցինք առանձին՝ ՇԿԸ—ԽԹ համարի տակ։ Ըստ այնմ էլ ԽԹ հոդվածին հաջորդող մի քանի հոդվածների համարները նույնպես փոխեցինք մեկով, որով հոդվածների համարակալումը համապատասխանեց ցանկում եղածին։ Իսկ «Վասն սրոյ պղաչեմ եւ վկայութիւն դնեմ» հատվածից, որը ձեռագրերում գրված է ՇՁ—Ծb համարի տակ, համարակալումը հանեցինք, որովհետև չէր համապատասխանում ցանկի վերնագրին. այն շատ ավելի նման է վերջաբանի, քան թե հոդվածի։ №№ 649, 650, 651, 2964 ձեռագրերը ցանկ չունեն։ n ձեռագրում ԾԱ հոդվածի վերնագիրը ցանկում այսպես է. «Վասն եպիսկոպոսի թէ որպէս պարտ է լինել տեսուչ եկեղեցւոյ»։ Այնուհետև ընդգծված բառերի վերևում ավելացրել են. «Պահել զի նշա»։

Հոդ. Ա, էջ 369։ Հոդվածի սկզբում հեղինակը գրում է. «Վերագոյն ճառեցաւ ի մէնջ»։ Այս առթիվ Մ. Աբեղյանը գրում է. «Իսկ վերևում բան չկա ասված» (տես Հայոց հին գրականության պատմություն, գիրք Ա, Երևան, 1944, էջ 116, ծանոթ. 1)։ «Ինչպես երևում է—ավելացնում է Մ. Աբեղյանը,—այս խմբագրությունը (իմա Կանոնագիրք Հայոց, Արսեն Ղլտճյան, Թիֆլիս, 1914—Վ. Հ.) թերի է» (Նույն տեղում)։ Նախորդ ծանոթագրության մեջ նշեցինք, որ Սահակ Պարթևի կանոնախումբը (ըստ Կանոնագրքի) բաղկացած է հինգ ենթախմբերից, որոնք տարբեր գրություններ են և տարբեր ժողովածուներում ունեն տարբեր հերթականություն։ Այստեղից էլ «Վերագոյն ճառեցաւ ի մէնջ»-ի բովանդակությունը պետք է փնտրել Սահակ Պարթևի կանոնախմբերի մյուս ենթախմբերում. օրինակ՝ Ն. Ակինյանը կարծում է, որ կանոնագրքի Սահակ Պարթևի առաջին ենթախմբին՝ «Ցաղագս քորեպիսկոպոսաց թէ որպէս պարտ է զկանոնական կարգն հաստատուն պահել յեկեղեցիս», նախորդել է կանոնագրքի չորրորդ՝ «Թէ որպէս պարտ է եպիսկոպոսաց ունել զընտանիս սրբոյ եկեղեցւոյ» ենթախումբը և վերջինիցս վերցնելով «տեսուչ... դի սրբոց եւ նախանձաւորաց ուրինաց և հմուտ եղելոց վարդապետութեան արժանաւոր է տալ զայնպիսի պատիւ, որք զժողովուրդն բավական լիցին խրատել...» (տե՛ս Հանդէս Ամսօրեայ, 1946, № 1—12, էջ 52) հատվածը, ենթադրում է, որ «Վերագոյն ճառեցւ ի մէնջ» ասելով հեղինակը նկատի ունի այս հատվածը։ Ն. Ակինյանը ճիշտ է այնքանով, որ կանոնագրքում եղած Սահակ Պարթևի չորրորդ ենթախումբը պետք է գրված լինի առաջին տեղում, ինչպես նշվում է Սոփերքում։ Մեր կարծիքով Սահակ Պարթևը «Վերագոյն ճառեցաւ ի մէնջ»-ով նկատի ունի չորրորդ ենթախմբի ոչ թե այս կամ այն առույթը, ինչպես փորձում է ցույց տալ Ն. Ակինյանը, այլ ամբողջ չորրորդ ենթախումբը, որովհետև այս ենթախմբի ԽԹ հոդվածում ևս հանդիպում ենք նման բնորոշման, ինչպես Ն. Ակինյանի նշածն է։ Ի դեպ Սահակ Պարթևի ենթախմբերի վերնագրերի ուշադիր քննությունը նույնպես բերում է տրամաբանական այդ եզրակացության։ Մի քանի ձեռագրերում «Վերագոյն ճառեցաւ ի մէնջ որոց» հատվածի «ի մէնջ որոց»-ի միջև գտնում ենք միջանկյալ նախադասություն. «Վերագոյն ճառեցաւ ի մէնջ եւ ընտրել կացուցանել յաթոռ քորեպիսկոպոսութեան զայնոսիկ որոց» այնուհետև ինչպես բնագրում է (№№ 649, էջ 86բ, 650, էջ 96ա, 651, էջ 74բ, 2964, էջ 123բ)։ № 659 ձեռագիրը չունի Ա—ԺԲ հոդվածները։

Հոդ. Ը, էջ 371: 371-րդ էջի 11-րդ տողի «Աստուծոյ զի» բառերի միջև մի քանի ձեռագրերում գտնում ենք ընդարձակ հատված. «զարդարուն ճշմարիտ հաւատովք եւ գործովք առաքինութեան ցանկալի ամենեցուն եւ պատուական որպէս եւ վայել է իսկ պաշտօնէից Աստուծոյ» (№ № 649, էջ 88ա, 650, էջ 97բ, 651, էջ 75բ, 2964, էջ 125ա)։

Ներածություն, էջ 375: № 659 ձեռագրում ԺԳ—ԼԵ հոդվածների ենթախումբը հաջորդում է Շահապիվանի ժողովի կանոնախմբին, հետևյալ ուշագրավ վերնագրով. «Կանոնական թուղթ վարդապետացն Հայոց, կարգ քահանայից առ ժողովրդականսն և նոցին առ ժողովրդականացն հնազանդութիւն և կարգ ուղղութեան առ քահանայսն» (էջ 255ա)։ Այս ենթախմբի վերնագիրը հենց այդպես է դրված նաև նույն ձեռագրի բովանդակած նյութերի ցանկում. «Յանգ վարդապետացն Հայոց» (էջ 1ր)։ Քանի որ № 659 ձեռագրում այս ենթախումբը հաջորդում է Շահապիվանի ժողովի կանոնախմբին մի կողմից և վերնագրում էլ նշված է «Կանոնական թուղթ վարդապետացն Հայոց» մյուս կողմից, կարող է ստեղծել սխալ այն տպավորությունը, որ Սահակ Պարթևի կանոնախմբի այս ենթախումբը մինչև այժմ թյուրիմացաբար է վերագրվել Սահակ Պարթևին և նրա իսկական հեղինակը Շահապիվանի ժողովի մասնակից վարդապետներն են եղել։ Սակայն այս երկու բնագրերի ուսումնասիրությունը ցույց տվեց, որ այն չէր կարող ժողովի մասնակիցների անունից գրվել, այլ անհատ մարդու անունից միայն։ Թե ինչպես է վերնագրում տեղ գտել նշված թյուրիմացությունը, դժվար է հաստատ բան ասել ,սակայն հաստատ կարելի է նշել, որ նման թյուրիմացությունը եզակի չէ, օրինակ՝ № №8459, 9311 ձեռագրերում Հարանցն հետեողաց կանոնախումբը վերնագրված է Կղեմեսի անվամբ. «Սահմանք եւ կանոնք, զոր եդին առաքեալքն ի ձեռն Կղեմայի» (էջ 3ա, էջ 2ա), կամ № № 648, 649, 650, 651, 2964, 3562 ձեռագրերում Սահակ Ձորոփորեցու կանոնախումբը դրված է Մովսես Քերթողահոր անունով։

Մի քան այլ ձեռագրերում այս ենթախումբն ունի «Կանոն սրբոյն Սահակայ Հայոց կաթուղիկոսի ի լրումն հաւատոյ ամենայն աշխարհիս Հայոց մեծաց, գլուխք ԺԹ» (№ 2964, էջ 127ա, հմմտ. նաև № № 649, էջ 89բ, 650, էջ 99ա, 651, էջ 77ա)։

Հոդ. ԺԳ, էջ 375 376: Մի քանի ձեռագրերում հոդվածի սկիզբն այսպես է. «Եղբարց սիրելեաց երիցանց և վանականաց եւ ճամաւրէն ժողովրդականաց որպէս ամբաստանութիւն եղեւ» և այլն (№ 659, էջ 255ա, տես նաև № № 649, էջ 89բ, 650, էջ 99ա, 651,էջ 77ա, 2964, էջ 127ա)։ Ընդգծված հատվածը բացակայում է Կանոնագրքում։

Հոդ. ԺԴ, էջ 377: Այս հոդվածի վերջին մասը մի քանի ձեռագրերում ընդարձակ է, համեմված Աստվածաշնչից վերցրած մեջբերումներով, օրինակ՝ «քահանայից, լուայք ի մարգարէէն... անձանձրոյթ հոգ տանել» հատվածը ներքոհիշյալ ձեռագրերում այսպես է «Քահանայից որպէս լուաք ի մարգարէիցն, որպէս Եզեկիէլ գոչէ հոգով սրբով եւ ասէ, թէ ով հովիւ տարապարտ արօտ, որ թողի զխաշինս իմ յաշ բազուկ քո և յաջ ակն քո, այլ զի մի՛ լուիցուք զնորին պատուհասն, այլ օրինակ ճշմարիտ կացուցէք զանձինս ձեր ժողովրդականացդ ամենայն պարկեշտութեամբ աղօթից եւ պահոց, անձանձրոյթ հոգ տանել եւ ի մի առնուլ զասացեալսն ի Մաղաքիայէ, թէ շրթունք քահանային գիտութեան զգուշասցին, զի աւրէնք հարցանին ի բերանո քահանային, քանզի հրեշտակ է հզաւրի Աստուծոյ» (№ 649, էջ 90ա, բ, տես նաև № № 650, էջ 100ա, 651, էջ 78ա, բ, 2964, էջ 128ա)։

Հոդ. ԻԹ, էջ 380: Հոդվածի վերջին մասը № 659 ձեռագրում մի փոքր ընդարձակ է. «...Ի կարգէն իւրմէ ղաղարեալ լիցի ժողովրդեանն և միասին եկեղեցւոյ իշխան մի՛ լիցի եւ ընկերք իւր ընդ նմա հաղորդել մի՛ իշխեսցեն եւ ժողովրդականքն զայնպիսիսն» (էջ 258ա) ընդգծված մասը Կանոնագիրքը չունի։

Հոդ. ԻԳ, էջ 380: № 651 ձեռագիրն այս հոդվածը չունի։ Իսկ № 659 ձեռագրում չի պահվել սկզբի «տղէտ երէցեզբարբ ժողովուրդ մի՛ իշխեսցեն ունել» հատվածը։

Հոդ. ԻԴ, էջ 380—381: № № 651 և 2964 ձեռագրերում չի պահվել հոդվածի սկզբից մինչև «յառաջ մի՛ իշխեսցեն առնել» հատվածը։ ԻԴ հոդվածի մնացած մի փոքր մասը կցված է ԻԲ հոդվածին։

Հոդ. ԻԸ, էջ 382—383: № 2964 ձեռագիրը չունի հոդվածի սկզբի «ապա եթէ լսեմ» բառերը։

Հոդ. ԼԶ. էջ 386—391: Այս հոդվածին նախորդող վերնագրից մինչև Սահակի կանոնախմբի վերջը (421 էջ) չի պահվել № № 649, 650, 651, 2964 ձեռագրերում։ Սակայն հետաքրքիր է այս ենթախմբի № 659 ձեռագրում ունեցած վերնագիրը. «Սահմանադրութիւն կարգաց ընկալեալ ի նահատակէն տեառնէ Գրիգորէ թարգմանեցաւ ի ձեռն Եզնակայ, հրամանաւ երանելոյն Սահակայ եպիսկոպոսապետին Հայոց եւ նորին աթոռակցաց, թէ որպէս սահմանեցաւ կարգ ուխտի եւ որոշումն վանաց» (էջ 227բ., հմմտ. Արել Մխիթարյան, Պատմութիւն ժողովոց Հայաստանեայց եկեղեցւոյ, էջ 25—31)։ Հմմտ. ԽԴ հոդվածի և համապատասխան ծանոթագրու-

թյան հետ։ Աբել Մխիթարյանը այս ենթախումբը նշում է Գրիգոր Լուսավորչի անունով։

Այս հոդվածում կան տեղեր, որոնք № 659 ձեռագրում համառոտ են, տեղեր էլ կան, որ ընդհարձակ են. այդ բանը ցույց կտանք համապատասխան հատվածները բերելով, օրինակ. 1. 388-րդ էջի 5—6 տողերի «եւ գնա իսկապէս... ի Քրիստոս հաւատացելոց» հատվածը № 659 ձեռագրում այսպես է. «և զհաւատն դնա իսկապէս խոստովանիմք ասել մայր եկեղեցւոյ ի Քրիստոս հաւատացելոց» (էջ 288բ)։ 2. 390-րդ էջի 8-րդ տողից «Տեսե՞ր զճշմարիտ հիմն եկեղեցւոյ» հատվածից մինչև 391-րդ էջի 1-ին տողի «եկեղեցի» բառը № 659 ձեռագրում գրված է այսպես. «վասն որոյ փրկիչն տէր ասաց խնդալ զառաքեալս, թէ խնդացէք զի անուանք ձեր գրեալ են ի դպրութիւն կենաց տեսեր զճշմարիտ հիմն եկեղեցւոյ» (էջ 230ա)։

Հոդ. ԼԹ, էջ 395—390: № 659 ձեռագրում չի պահվել այս հոդվածի «այլ միենոյն..... և ոմն փոքր» հատվածը (էջ 233ա)։

Հոդ. Խ, էջ 397—399: № 659 ձեռագրում պահվել է այս հոդվածի սկզբի մի փոքր մասը, իսկ «Տան սրբոյն Յովհաննու Մկրտչի եւ վկայի» հատվածից մինչև հոդվածի վերջը՝ «յայնր մտեալ հիւրքն և ապրհնեսցեն» հատվածը չի պահվել № 659 ձեռագրում, սրան հաջորդում է Շահապիվանի ժողովի կանոնախումբը, վերջինիս էլ՝ Սահակ Պարթևի կանոնախմբի Բ ենթախումբը։

Հոդ. ԽԱ, էջ 399—400: № 659 ձեռագրում ԽԱ—ԽԴ հոդվածները գրված են առանձին վերնագրի տակ. «Կանոն Լուսաւորչին» (էջ 261բ), որոնք այստեղ նշված են որպես մեկ կանոնական թուղթ առանց հոդվածների բաժանելու։ Նույնը տես C ձեռագրում, (էջ 114ա)։ Այստեղ սկզբում այս կանոնախումբը գրված է այնպես, ինչպես A-ում, բայց հետո ԽԱ հոդվածի սկրզբից, տողամեջ, կարմիր թանաքով գրիչն ավելացրել է՝ «Կանոն Լուսաւորչին», նույն թանաքով և ձեռագրով էջի ներքևի լուսանցքում ավելացնելով՝ «յօրինակէ դրեցի»։ Թերևս սա նշանակում է այլ օրինակից է գրել, որի մեջ այս մի քանի հոդվածը վերնագրված է Գրիգոր Լուսավորչի անունով, ինչպես և № 659 ձեռագրում։ Աբել Մխիթարյանի հրատարակության բնագրում ևս այս ենթախումբը բերված է «Կանոնք Ս. Գրիգորի Պարթևի» (էջ 31—32) անունով և դրված է վերջինիս կանոնախմբերի շարքում. դա մեզ ենթադրել է տալիս, որ հրատարակիչը հավանաբար օգտվել է մեր Մատենադարանի № 659 կամ C ձեռագրերից։

Հոդ. ԽԳ, էջ 400—402: Բնագրի «ի վեր կիւրակէըն ամենայն... և Վարդավառն» հատվածը № 659 ձեռագրում շարադրված է այսպես. «Եւ ի վեր կիրակէ այն ամենայն յիսներրէկին և տաւն սրբոյ Պենդակոստէին յորում հոգին սուրբ առաքելոցն շնորհեաց լեզուս և տաւն սրբոյ Աստուածածնին և միշտ կուսին և Վարդեվարն» (էջ 262ա) ձեռվ։

Հոդ. ԽԴ, էջ 402—403: Սրա սկզբի մասը հիշատակարանն է և կարող է հնության կնիք ունենալ, բայց հաջորդ մեծ մասը՝ «Արդ՝ եթէ ոք» (էջ 402 տող 8) հատվածից մինչև հոդվածի վերջը ավելացվել է ուրիշի, հավանաբար Հով. Օձնեցու կողմից։ Հենց այդ մասն է, որ կարող է այս կամ այն չափով իրավաբանական հոդվածի (որոշում է հանցանքը և պատիժը) տպավորություն թողնել։ Նկատի ունենալով, որ Սահակ Պարթևի կանոնախմբի Գ ենթախումբը № 659 ձեռագրում ունի երկու վերնագիր (տես ԼՁ և ԽԱ հոդվածների ծանոթագրությունը), իսկ այդ ենթախումբն էլ ավարտվում է թարգմանության մասին եղած վերոհիշյալ հիշատակարանով (տես ԽԴ հոդվածը), կարող ենք ենթադրել, որ միայն այս ենթախումբը՝ ԼՁ—ԽԴ հոդվածները, սակայն ոչ այս ծավալով, այլ համառոտ, եղել է հունարեն, Գրիգոր Լուսավորչի անվամբ, որը հետագայում՝ Ե դարում թարգմանվել է հայերենի։ Թարգմանելուց հետո Սահակ Պարթևը լրացրել է և ճոխացրել դրանք և որպես կանոնական շրջաբերական ուղարկել տեղերը։ Ի դեպ Սահակ Պարթևի կանոնների վավերականությունը հայագիտության մեջ կասկածի է ենթարկվել (տես Հ. Գաթրճեան, Սրբազան պատարագամատոյցք Հայոց, Վիեննա, 1897, էջ 141, ծանոթ. 103, էջ 231, ծանոթ. 38, էջ 323, 733. Ն. Ակինեան, Ս. Սահակի վերագրուած կանոնները, Հանդէս Ամսօրեայ, 1946, № 1—12, էջ 48—70, 1947, № 1, էջ 1—25)։

Հոդ. ԽԵ, էջ 403: Այս հոդվածը № 659 ձեռագրում սկսվում է այսպես. «Այցելեու հասարակաց հայր վիճակեալս եպիսկոպոսն» (էջ 216բ)։ Գ ձեռագրում «Թէ որպէս պարտ է եպիսկոպոսաց ունել զընտանիս սրբոյ եկեղեցւոյ» ենթախումբը սխալմամբ կրկնված է (էջ 114բ—115բ), թեև թերի, համեմատության համար օգտագործեցինք 115բ—117բ էջերում գրվածը միայն։ Հմմտ. Ե, էջ 191ա—195ա։

Հոդ. ԽԹ, էջ 409—410: № 659 ձեռագրում դուրս է ընկել սույն հոդվածի «պարտի բերել յինքեան եպիսկոպոսն եւ ամենայն վարդապետք, ուր ոչ ազգականութիւն եւ ոչ ակնառութիւն է եւ» հատվածը, (էջ 220ա)։

(Հոդ. ԾԵ) էջ 420—421։ № 659 ձեռագրում չի պահվել սույն հոդվածի «աղքատք խնամեալք, տնանկք յապահովացեալք» հատվածը (էջ 227ա)։

ՇԱՀԱՊԻՎԱՆԻ ԺՈՂՈՎԻ ԿԱՆՈՆԱԽՈՒՄԲ

Ցանկ, էջ 422—423: № 659 ձեռագրում, հակառակ Կանոնագրքում եղածի, սկզբում գրված է առաջաբանը, ապա՝ ցանկը. ահա այն.

«Ցանկ կանոնաց վարդապետաց Հայոց.

ա. Եպիսկոպոսաց։
բ. Երիցանց։
գ. Գոռնըկաց։
դ. Կնաթողաց։
ե. Ամուսնաց։
զ. Աղջականաց, որ յաւնէ ելանիցեն։
է. Բռնութեամբ առեանկաց։
ը. Կախարդաց։
թ. Հարցկաց և դիւթից։
ժ. [Դ]իւթից։
ժա. Կծողաց մեռելոյ։
ժբ. Որդի որ զկին հաւր ունիցի։
ժգ. Ազգական կնոջ։
ժդ. Եպիսկոպոսաց և երիցանց։
ժե. Պաշտաւնէից և ուխտի մանկանց։
ժզ. Եպիսկոպոսի և վանաց երիցու։
ժէ. Նշխարացն մարտիրոսաց։
ժը. Վարդապետի և աշակերտի։
ժթ. Մծղնէից։
ի. Մծղնէից» (էջ 236բ)։

Այս ցանկը կազմված է Կանոնագրքում եղածից անկախ, ձեռագրի գրչի կողմից։ № № 648 և 3562 ձեռագրերում Շահապիվանի ժողովի կանոնախումբը ընդօրինակել են երկու անգամ՝ № 648, 28ա—31ա (կնշենք որպես առաջին ընդօրինակություն) և 132ա—193ա (կնշենք որպես երկրորդ ընդօրինակություն) էջերում, № 3562, 301բ—305ա (կնշենք որպես առաջին ընդօրինակություն) և 440բ—451ա (կնշենք որպես երկրորդ ընդօրինակություն) էջերում։ Վերջին չորս բնագրերից միայն № 3562 ձեռագրի երկրորդ ընդօրինակության մեջ է պահվել ցանկը, մնացածները չունեն այն։ Այս վերջինս նույնն է ինչ որ Կանոնագրքում եղածը, միայն ցանկի երեք հոդվածների վերնագրերում նկատում ենք աննշան շեղում. «ժբ. Վասն որ ընդ մաւրուն շնայ։ ժդ. Վասն որ տանուտէկին ունի ի տան։ ի. Վասն եպիսկոպոսի որ դիտէ զայն»։

Բացի սրանից, ցանկում բոլոր հոդվածների վերնագրերի սկզբում հանդիպում ենք «Վասն» բառին, օրինակ՝ գ. Վասն շնացողաց, և այլն։

Առաջաբան, էջ 424—429: *Կանոնագրքում, Շահապիվանի ժողովի կանոնախմբի ցանկից հետո, կա միջանկյալ մի հատված. «Եղեալ միաբանութեամբ ազգ Հայոց յեւթներորդ ամի վախճանելոյն սրբոյն Սահակայ կարգեցան կանոնքս այսոքիկ»։ Արդարացի կերպով այդ հատվածը վաղուց արդեն վերագրել են Հովհ. Օձնեցու գրչին։ Այդ հատվածին անմիջապես հաջորդում է ընդարձակ վերնագիր։ Վերջինս № № 648 և 3562 ձեռագրերի առաջին ընդօրինակության մեջ տարբեր է. «Կանոնք զոր եդին հայրապետք Հայոց ի Շահապիվանի ի բանակեալ թագաւորաց Հայոց» (էջ 28ա, էջ 301բ)։ № 659 ձեռագրում առաջաբանին նախորդում է «Նախադրութիւն» վերնագիրը, իսկ մնացած ձեռագրերի համապատասխան վերնագրերը նույնն են, ինչ որ Կանոնագրքինը։*

Առաջաբանում նշվում է, թե ե՛րբ, ի՛նչ նկատառումներով է գումարվել Շահապիվանի ժողովը։ Որոշ ուսումնասիրողներ այդ առաջաբանի զգալի մասը համարում են ուշ ժամանակներում կատարված ընդմիջարկություն (տե՛ս Ա. Ղլտճյան, Կանոնդիրք Հայոց, էջ 58. հմմտ. Ն. Ակինյան, Հանդէս Ամսօրեայ, 1949, № 4—12, էջ 98)։

№ 659 ձեռագրում առաջաբանն ունի բավականին ընդարձակ հատված, որ չունի Կանոնգիրքը. և որովհետև դա չափազանց կարևոր է, ուստի պատկերացումն ամբողջական դարձնելու համար այդ առաջաբանը կբերենք լրիվ։

«Նախադրութիւն. Պարտ և պատշաճ է նաւավարին հոգալ զիրս նաւին և զշաւիղս ծովուն նկատել և ըստ հողմոյն աջողութեան գնալով ի վերայ մկանաց ծովուն. նոյնպէս և ղաւրավարին յամենայն ժամ զզաւրսն տեսանելով և ի հանգիսի անցանել զայրընտիր, զձիընտիր, ըզէն զանձամբ ե ապա սպառաղէն դերիվարաւն ակն ունել ճակատուն յաղթող գտանել և առնուլ զպսակն ի թագաւորէն. ապա առաւելապէս արժան է վարդապետաց եկեղեցւոյ հովուաց և առաջնորդաց, արդարութեամբ և ստոյգ պտուիրանին Աստուծոյ կենդանւոյ յամենայն ժամ յաւրէնսն տեառն խորհել ի տուէ և ի գիշերի և զմանկունս եկեղեցւոյ նորափետուր զարդարել ի տէր։

Յետ փոխելոյն յերկրէս վարդապետացն հարցն արդարոց ե ճշմարիտ աւրէնսդիր առաջնորդացն մանաւանդ սրբոյ քահանային Սահակայ Հայոց կաթողիկոսի և հոգիկից, հոգէկիր ճշմարիտ վարդապետին Մեսրովբայ, որ լուսաւորեաց ղերկիր Հայոց, ի փոխել նոցա յերկրէն (ուրիշներ ուղղել են յերկրէս—Վ. Հ.) լինէր եղծումն և բայքայումն կարգաց և աւրինաց սրբոյ եկեղեցւոյ, որպէս տեսանէր յառաջագոյն ի տեսլեան քահանայապետն Սահակ և կամ ևս յառաջ մեծն Գրիգորիոս։ Եւ բազմանային, որք յաճախէին ի գործս պղծութեան և յետս ընդդէմ դնացից ի չամարել սիրոյն բազմանայր անաւրէնութիւնն. և ոչ ոք էր, որ քաղէր զորոմն և կտրէր զդաղձն վնասակար, քանզի արմատացեալ էր սեղն և տարածէր աւր ըստ աւրէ և լինէր յաճախումն մծղնէից, ինահանէից, պոռնկաց, անձնակամաց, գողոց, և ամենայն չարագործաց յաշխարհին Հայոց ի մէջ տանն Թորգոմայ։ Եւ լինէր սուգ և տրտմութիւն, որ էին ի ժամանակին վարդապետք, եպիսկոպոսք, երիցունք և. ոյք ունէին զուխտ սուրբ պաշտամանեայք Քրիստոսի և մանկունք եկեղեցւոյ սրբոյ, այլև յուխտէ քահանայիցն ոչ գնային ըստ սրբութեան ճանապարհին և մանաւանդ զի ոչ էր ի ժամանակին յայնմիկ իշխանութիւն ի ձեռն նախանձայոյզ ազգին Մամիկոնէից. զի հնազանդեալ էին համարձակելոց Պարսկային թագաւորութեանն։ Զի թէպէտ և հեծէին և մռնչէին ի նմանութիւն կորեանց առիւծոյ Վարդանն Մամիկոնեան ազգաւ իւրով հանդերձ եղբարբք, այլ կային իբրև ի զառագզի արգելեալք և ակն ունէին վերին աւգնականութեանն։ Քանզի չարահնար ազգն Պարսից ի կասկածանս կային և յերկիւղի և տային զիշխանութիւնն ի ձեռս նոցա։ Ապա աւր աւուր բղխէ զբան և գիշեր գիշերի ցուցանէ զգործսն արդարութեան, բան առ բան հասանէր մարդ ի մարդոյ, հնչիւն լինէր յիւրաքանչիւր լսելիս։ Եւ գային ժողովէին ի հրամանէ միաբանութեան յեդեալ կէտն ի Շահապիվանի բանակետղ թագաւորացն Հայոց ի ժամս նորաբեր տաւնին. և լինէր այս ի ԻԶ ամի թագաւորութեանն Յազկերտի Պարսից արքայի, և Վասակայ Սիւնոյ մարզպանին Հայոց, և Վահանայ Ամատունոյ հազարապետի, և Վրուայ Խոռխոռունւոյ մաղխ[ա]ղի։ Եւ գային ժողովէին եպիսկոպոսք Ի և երիցունք բազումք, սարկաւագք և նախանձայոյզ պաշտաւնեայք Քրիստոսի և համաւրէն ուխտք եկեղեցւոյ, իշխանք, գաւառապետք, գաւառակալք, պետք, բռնաւորք, զաւրագլուխ հարիւրաւորք, ազատք, կուսակալք կողմանց կողմանց մեծ աշխարհին Հայոց, նախարարք ամենայն առաջի Վասակայ մարզպանի և Վահանայ հազարապետի և Վրուայ մաղխ[ա]զի և առաջի գլխաւոր եպիսկոպոսաց Ղազա, Տաճատա, Արտակա, Գադա, Եփրեմի և այլոց բազմաց երիցանց գլխաւորաց՝ Յովսեբայ (ուղղված ուրիշների կողմից Յովսեփայ—Վ. Հ.), Յովհաննայ, Մեղտայ, Երեմիայի, Ասպուրակայ, Դանիէլի, Ղեւոնդի սրբոյ, Եղիշէի դրան երիցու և այլոց սրբասէր քահանայից, որք էին նախանձախնդիր աւրինացն առաջի աւագ նախարարացն՝ քաջին և կորովոյն Վարդանայ Մամկոնենւոյ և Արշա[ւ]րայ (գրիչն ուղղել է Արշուրայ—Վ. Հ.) Կամսարականի և Մանաճիհ[ր]ի Ռշտունւոյ սպարապետին Հայոց, Զրկա Դիմաքսենի և այլոց նախարարաց։ Որք միաբանեալք էին և հաւանեալք արդար աւրինաց և քրիստոսական պաշտամանն և միաբան բարբառէին այսպէս, եթէ «Զեղեալ զկարգն սրբոյն Գրիգորի և զՆերսէսի և զՍահակայ և զՄաշգոցի դուք այդրէն հաստատեցէք և այլ ևս լաւ որպէս ձեր կամք են և մեք ախորժելով յանձին ունիմք, զի կարգք եկեղեցւոյ թուլացան և մարդիկ յանաւրէնութիւն դարձան։ Արդ՝ որ աւրէնք Աստուծոյ հաճոյ են և եկեղեցւոյ, դուք զայն կարգեցէք և մեք հնազանդիմք. և եթէ ոք հաստատուն ոչ պահէ զկարգս աւրինացն եպիսկոպոս կամ երէց կամ ազատ կամ շինական՝ պատուհասեսցի և տուգանս տացէ»։ Եւ զայս ասացեալ քահանայապետիցն եթէ «Առաքելականն և Նիկիականն հաստատեալ կացցէ, որպէս և էն իսկ և մեք հնազանդ եմք, բայց որ ինչ պիտոյ է ի լրութիւնս ի նոյն կանոնս և մանաւանդ ի մէջ տանս Թորգոմայ հաստատեսցի»։ Ապա կարգեցին և եդին այսպէս» (Ն° 659, էջ 233բ—236ա. հմմտ. Աբէլ Մխիթարեանց, Պատմութիւն ժողովոց Հայաստանեայց եկեղեցւոյ, էջ 57—60)։

Առաջաբանի մի այլ խմբագրության գտնում ենք մի քանի ուրիշ ձեռագրերում ևս. «Յետ փոխելոյ յերկրէս վարդապետացն Հայոց հարցն առաջնոց արդարոց եւ ճշմարիտ առաջնորդաց և մանաւանդ սրբոյ քահանայապետին երանելոյն Իսահակայ Հայոց կաթողիկոսի եւ հոգէլից, հոգէկիր, ճշմարտասէր վարդապետին Մեսրովպայ, որ լուսաւորեաց երկիրս Հայոց վարդապետու-

Թեամբ իւրով. ի փոխելն նոցա յերկրէս առ արարիչն եւ տէր, լինէր եղծումն եւ քակտումն եւ քայքայումն կարգաց եւ օրինաց սրբոյ եկեղեցւոյ։ Ապա օր աւուր բխէր բան առ բան եւ գիշերոյ առ գիշեր ցուցանէր զգործս արդարութեան բան առ բան հասանէր մարդ ի մարդոյ հնչումն լինէր յիւրաքանչիւր լսելիս։ Եւ գային հասանէին ժողովեալք ի հրամանէ միաբանութեանցն յեղեալ կլտն ի Շահապիվանն բանակետղ Թագաւորացն Հայոց ի ժամամայ (sic) *նորաբեր տօնին։ Եւ գային ժողովէին եպիսկոպոսք խ և երիցունք բազումք եւ սարկաւագունք եւ նախանձաւորք պաշտօնեայք Քրիստոսի եւ համօրէն ուխտ սրբոյ եկեղեցւոյ եւ իշխանք՝ ամենայն գաւառատեարք, պետք եւ բռնաւորք եւ ազատք կողմանց կողմանց աշխարհիս Հայոց առաջի գլխաւոր եպիսկոպոսաց՝ Ղօղայ, Տաճատու, Արտակայ, Գադայ, Եփրեմայ եւ այլոց բազմաց եւ իրիցանց գլխաւորաց՝ Յովսեփու, Յոհանայ, Մէղիտայ, Երեմիայի, Ասպուրակեայ, Դանիելի, տեառն Ղեւոնդի, տեառն Եղիշայի և այլոց բազմաց սրբասէր քահանայից, որք էին նախանձախնդիր օրինացն սրբութեան եկեղեցւոյ Աստուծոյ։ Ժողովեալ առաջի աւագ նախարարացն քաջին եւ կրօնաւորին սրբոյն Վարդանայ Մամգոնենի եւ ամենայն իշխանացն Հայոց եւ ազատաց բազմաց եւ միայնխորհուրդ միաբան բարբառէին այսպէս, եթէ «Զեղեալ կարգսն սրբոյն Գրիգորի եւ զՆերսեսի եւ զՍահակայ եւ զՄաշտոցի դուք անդրէն հաստատեցէք, եւ այլ եւս զլաւն որպէս եւ ձեռ կամք են. եւ մեք ախորժիւք եւ յօժարութեամբ յանձին ունիմք կատարել, քանզի կարգք եկեղեցւոյ թուլացան եւ մարդիկք յանօրէնութիւն հատան եւ թողին զպատուիրանս տեառն։ Արդ օրէնք որ Աստուծոյ հաճոյ են եւ եկեղեցւոյ նորա իշխանութիւն, դուք զայն կարգեցէք եւ մեք հնազանդիմք եւ հաստատուն պահեմք. եթէ ոք հաստատուն ոչ պահիցէ զկարգ օրէնացն կամ եպիսկոպոս կամ էրէց կամ սարկաւագ կամ ազատ կամ շինական՝ պատուհաս կրեսցէ եւ տուգանս տացցէ»։ Եւ զայս ասացեալ միաբան քահանայապետիցն եւ քահանայիցն եթէ «Առաքելական կանոնն եւ Նիկիականն հաստատուն կացցէ եւ մեք հնազանդեալ եմք, բայց որ ինչ պիտոյ է ի Նոսա ի լրութիւն եւ մանաւանդ ի մէջ տանս Թորգոմայ եւ կողմանցս արեւելեացս՝ հաստատեսցուք»։ Ապայ կարգեցին եւ եդին այսպէս» (№ 2964, էջ 132բ—134ա. հմմտ. նաև № № 649, էջ 94աբ, 650, էջ 103բ—104բ, 651, էջ 82բ—83ա։ Հմմտ. Ալիշան, Հայապատում, էջ 159—160. Այրարատ, էջ 519)։*

Առաջաբանի մի երրորդ խմբագրություն պահվել է № № 648 և 3562 ձեռագրերի առաջին ընդօրինակության բնագրում. «Ի Ժ և Զ ամի Թագաւորութեան Յազկերտի Պարսից արքայի, յաւուրս սրբոյն Վարդանա ժողովեցան Խ եպիսկոպոսք յաղագս եղծանելոյ ոմանց զկարգս եկեղեցւոյ ըստ տեսլեան սրբոյն Գրիգորի եւ սրբոյն Սահակայ. եւ սահմանեցին գլուխս Ի» (№ № 648, էջ 28ա, բ, 3562, էջ 301բ)։

Առաջին և երկրորդ խմբագրությունների մեջ հիշված մի շարք անձնանունները, ինչպես ճիշտ նկատել է Ն. Ակինյանը (Հանդէս Ամսօրեայ, 1949, № 4—12, էջ 90—91), հետագայի մուծում են և կապ չունեն առաջաբանի սկզբնական բնագրի հետ։ Ներսես Ակինյանի կարծիքով առաջաբանը սկզբնապես պետք է լիներ այսպես. «Պարտ եւ պատշաճ է նաւավարին հոգալ զարուեստագործութենէ նաւին եւ վչաւիղս ծովուն նկատել եւ ըստ հողմոյն աջողութեան գնալ ի վերայ մկանանց ծովուն, նոյնպէս եւ զաւրավարին զզաւրսն ի հանդիսի անցուցանել զայընտիր (sic) *եւ զձիընտիր, զէն զարամբ եւ ասպարազէն զերիվարաւ եւ ակն ունել ի ճակատուն յաղթող գտանել եւ առնուլ պսակ եւ պատիւ ի թագաւորէն։ Ապա առաւել արժան եւ իրաւ է վարդապետաց սրբոյ եկեղեցւոյ աւրինաց արդարութեան <պատկառ կալ> և զմանկունս եկեղեցւոյ նորափետուր զարդարել ի Տէր։*

Յետ փոխելոյ յերկրէ վարդապետացն հարցն արդարոց՝ Սահակայ... եւ Մաշտոցի... գային ժողովէին ի հրամանէ միաբանելոցն յեղեալ կէտն ի Շահապիվանս, ի բանակետղն Թագաւորացն Հայոց, ի ժամանակի ամանորաբեր տաւնին։ Եւ լինէր այս ի Զ ամի Թագաւորութեան Յազկերտի Պարսից արքայի եւ Վասակայ Սիւնւոյ մարզպանութեան Հայոց եւ Վահանայ Ամատունւոյ հազարապետութեան եւ Վրուայ Խորխոռունւոյ մաղխազութեան։ Եւ ժողովէին համօրէն ուխտ սրբոյ եկեղեցւոյ եւ իշխանք ամենայն..., կողմանց կողմանց, աւագք նախարարք աշխարհիս Հայոց... <Աւագ նախարարք> միաբան ասէին այսպէս... Աւրէնք, որ Աստուծոյ հաճոյ են եւ եկեղեցւոյ նորա ի շինութիւն, դուք զայն կարգեցէք եւ մեք հնազանդիմք եւ հաստատուն պահեմք. եւ եթէ ոք հաստատուն ոչ պահեսցէ զկարգ աւրինացն, աղատ կամ շինական, պատուհաս կրեսցէ եւ տուգանս տացէ։

Եւ զայս ասացեալ միաբան քահանայապետիցն, եթէ Առաքելական եւ Նիկիական կանոնք հաստատուն կացցեն եւ մեք հնազանդեալ եմք. բայց որ ինչ պիտոյ է ի լրութիւն ի նոյն կանոնս, մանաւանդ ի մէջ տանս Թորգոմայ եւ կողմանցս արեւելեայց, <որպէս եւ ձեր կամք են. եւ մեք կամօք եւ ախորժելով յանձն առնումք։ ...Եւ եթէ ոք հաստատուն ոչ պահեսցէ զկարգս

օրինաց՝ կամ եպիսկոպոս կամ երէց պատուհաս կրեսցէ եւ տուգանս տացէ>։ Ապա կարգեցին եւ եդին այսպէս» (Հանդէս Ամսօրեայ, 1949 թ., Հ՝ 4—12, էջ 102—103)։

№ 659 ձեռագրում մինչև Ա հոդվածը գտնում ենք վերնագիր. «Սահմանք եւ կանոնք զոր եդին վարդապետք Հայոց ի նոյն լրութիւն Առաքելական եւ Նիկիական կանոնաց հաստատութեան» (էջ 236բ)։

Հոդ. Ա, էջ 429—430: № 659 ձեռագիրն այս հոդվածն ունի աննշան շեղումներով. օրինակ՝ «ի տուն եւ ի գիշերի եւ զպատուիրանս», «եւ ոչ յաճախ» հատվածները ձեռագրում բացակայում են, իսկ մի քանի բառեր էլ փոխարինված են այլ բառերով, օրինակ՝ վատթարութեան փխ. ի վատթար գործս, զվինակ փխ. զրամին, ի սուրբ արտոն փխ. եկեղեցւոյն, զարտուղի փխ. բստ արդուղի. մատուցեն փխ. վատ ուսումն ուսցին (էջ 237ա)։ Մի քանի ձեռագրում էլ «ըր պարտ է նմա... ընոյն վատ ուսումն ուսցին» հատվածը բացակայում է (№ № 649, 650, 651, 2964)։ № № 648 և 3562 ձեռագրերի առաջին ընդօրինակությունում Շահապիվանի ժողովի կանոնախումբը դանում ենք համառոտ ձևով, այդ համառոտումը կատարվել է հետագայում։ Վերջիններիս տարբերությունը ցույց տալու համար այստեղ, Կանոնագրքի հոդվածներին զուգահեռ կբերենք այդ բնագրերը։ «Ա. Եթէ եպիսկոպոս որ գացի ի պղծութեան կամ կամի պոռնկութեան կամ զինչ եւ իցէ ի վատթար գործս եւ ղառաքելական պատիւն անարգեսցէ եւ վկայութեամբ յայտ եկեսցէ, անկցի յաթոռոյն եւ զքահանայութիւնն մի՛ պաշտեսցէ, ՌՄ դրամ տուգանս տացէ սուրբ աթոռոյն» (№ № 648, էջ 28բ, 3562 էջ 301բ)։

Հոդ. Բ, էջ 430—432: Հմմտ. «Բ. Եթէ քահանայ ի նոյն յանցանս գտանի եւ վկայիւք իրքն յայտ եկեսցեն՝ Յ դրամ տուգանս տացէ եւ ինքն լուծցի եւ ի դպրաց կարգի կացցէ. ապա թէ ոչ դարձցի՝ և՛ւ ի դպրաց կարգէն ելցէ, և՛ւ զկնի ծանր ապաշխարութեան տեսանելով եպիսկոպոսին ի դպրաց կարգի կացուսցէ. եւ թէ կին ու իցէ քահանայ կամ սարկաւագ՝ Յ դրամ տուգանս տայցեն եւ ինքեան ընդ պաշտօնեայս մի՛ խառնեսցին, այլ ի կարգի զինուորաց ի բաժին և ի հարկ արքունի [կացցեն]։ Եւ թէ դուստր քահանային պոռնկեսցի՝ եկեղեցւոյ բաժնին մի՛ իշխեսցէ և ի քահանայական տանէն ի բաց ելցէ ընելով ծանր ապաշխարութիւն, սոյնպէս թէ որդի քահանայի արասցէ՝ պատուհաս կրեսցէ։ Եւ աղախին պոռնիկ ի տան քահանայի մի՛ կացցէ» (№ № 648, էջ 28բ, 3562, էջ 301բ—302ա)։ Թեև № 659 ձեռագրում այս հոդվածը համառոտված չէ և բավական մոտ է Կանոնագրքի բնագրին, բայց ունենալով որոշ շեղումներ ունենալով կարող է պատմաբաններին և բանասերներին հետաքրքրության առարկա դառնալ, ուստի բերում ենք այդ հոդվածն ամբողջությամբ. «Բ. Երէց որ գացի ի պղծութիւն կամ ի պոռնկութիւն կամ յայլ վատթարութիւն, եւ վկայութեամբ իրքն ի մէջ եկին, զերիցութիւնն մի՛ պաշտեսցէ, Յ դրամ տուղանեսցի յաղքատս եւ նա ի դպրաց կարգի կացցէ։ Ապա եթէ ի դպրութեան ի նոյն պղծութիւն գտցի՝ ի կարգէն ելցէ եւ ի դպրութենէն կենաց, մինչև ի կարգ ուղղութեան եկեսցէ ապաշխարութեամբ. եւ տեսեալ եպիսկոպոսին զճանապարհս նորա՝ ի դպրաց կարգ մտցէ։ Երիցու եւ սարկաւագի կանոն այդ կացցէ։ Զի եկեղեցի եւ սուրբ սեղանն, մանաւանդ տէրունական խորհուրդն զանարատս ընդունի. զի մի՛ բարկութիւնն Աստուծոյ զարթիցէ ի վերայ երկրի ի ձեռն առաջնորդի։ Եթէ կնաւ երէց գտցի ի պղծութեան և կամ յայլ գործս, և ստուգեսցէ վկայուիւք, քահանայութիւնն լուծցի եւ յեկեղեցւոյ բաժնէ հեռասցի, Յ գրամ տուգանս տացէ, զայն ի կարատելոյս տացեն։ Թէ՛ երէց թէ՛ սարկաւագ կանոն այդ լիցի։ Եւ նոքա ի զինուորաց կարգի կացցեն ի բաժնի և ի հարկ արքունի և ընդ պաշտաւնեայս մի՛ խառնեսցին։ Ապա եթէ կին երիցուն կամ սարկաւագին ի շնութեան գտցին՝ ընտրոյ տեարք նոցա լիցին, կա՛մ զեկեղեցին ընտրեսցեն եւ զքահանայութիւնն, կա՛մ զկինն։ Եթէ զքահանայութիւնն՝ զկինն ի բաց թողցէ եւ ապաշխարութիւն խիստ ի վերայ դիցեն։ Ապա թէ դուստր քահանայի գտցի ի պոռնկութեան՝ եկեղեցւոյ բաժնի մի՛ իշխեսցէ եւ խիստ ապաշխարութիւն դիցեն եւ պատուհաս։ Եւ որդւոյ երիցու նոյն լիցի։ Եթէ երէցն մեռցի՝ կինն առն չիշխէ լինել, նոյնպէս երէցն։ Եւ աղախին պոռնիկ ի քահանային տան մի՛ լիցի, զի սրբութիւն տեառն է» (էջ 237ա—238բ)։

Հոդ. Գ, էջ 432—435: № 659 ձեռագրում այս հոդվածը նույնն է Կանոնագրքի բնագրի հետ, բացառությամբ մի քանի բառերի, որ չունի № 659 ձեռագրի բնագիրը. օրինակ՝ 432-րդ էջի 11-րդ տողը՝ «որ սրբութեամբ զուգին», 433-րդ էջի 1-ին տող «զփառաւորութիւն», 2-րդ տող «առ ուտեհարս», «զոր աստուած եառ», 7-րդ և 434-րդ էջի 1-ին տողերի «բաշխեսցեն», 435-րդ էջի 2—3-րդ տողերի «ուռ... ի գլուխ դիցի»։ 433-րդ էջի 9—10-րդ տողերի «Մ դրամ կարաւտելոց»-ի փոխարեն № 659 ձեռագիրը ունի «Մ գրամ յեկեղեցի Մ գրամ կարօտելոց» (էջ 239ա)։

№ № 648 և 3562 ձեռագրերում այս հոդվածը պահվել է այսպես. «Գ. Եթէ ոք կին ունի եւ պոռնկի, թէ շինական է՝ գան արբցէ, Ճ դրամ տուգան եւ ամ մի ապաշխարեսցէ եւ ապա խառնեսցի յընկերս, ապա թէ ազատ է՝ զան չմարթի հարկանել, բայց Մ դրամ յեկեղեցի և Մ յաղքա-

տրս տացէ եւ Ռ ամ ապաշխարեսցէ եւ հաղորդեսցի։ Ապա եթէ ոք յառաջ քան զամուսնութիւնն ընդ աւտարի կամ ընդ իւր խօսած պոռնկի, ընդ անարգանցն տուգան տացէ, զինչ արկցեն հայր եւ մայր կուսին, որպէս Մովսէս հրամայէ յօրէնսն տեառն։ Եթէ կամեսցի զնոյն աղջիկ կին առնուլ՝ առաջի ի ձեռն ապաշխարութեան սրբեսցին, մի՛ իբրեւ զկուստնաց պսակ աւրհնեսցեն, այլ իբրեւ զերեկին ու տեառնագրեսցեն լոկ։ Ապա թէ աղջկանն կամօք լեալ է պոռնկութիւնն, տուգանին (sic) հայր եւ մայր աղջկանն մի՛ իշխեսցեն, այլ Ճ դրամ այրն եւ Մ դրամ աղջիկն տուգանք տացեն յեկեղեցի եւ յաղքատս։ Ապա թէ միւնն կուսան է եւ միւսն պոռնիկ՝ կուսանին պսակ եւ պոռնկին ու վասն յաղթութեան թշնամոյն» (էջ 28բ—29ա, էջ 302ա, բ)։

Այս հոդվածը, ըստ Ն. Ակինյանի, սկզբնապես պետք է եղած լիներ այսպես. «Եթէ ոք կին ունիցի եւ պոռնկեսցի... տուգանս տացեն յեկեղեցի եւ ի կարօտեալս բաշխեսցեն... Եթէ ազատ է՝ Մ դրամ տուգանս տացէ եւ Ռ ամս ապաշխարեսցէ. եթէ շինական է՝ դան յոլով արբցէ, Ճ դրամ տուգանս տացէ եւ տարի մի ապաշխարեսցէ, ապա խառնեսցի։ Եթէ այր եւ եթէ կին կանոն այդ կացցէ» (ՀԱ, 1949, № 4—12, էջ 116)։

Հոդ. Դ, էջ 435—436: Հմմտ. «Եթէ ոք զկին թողցէ զորդոց մայր առանց բանի պոռնկութեան կամ կախարդութեան կամ թէ արատ ինչ ի մարմինն իցէ եւ ինքն այլում ակն իցէ եդեալ՝ զատաստան այս լիցի. զորդիս եւ զստացուածս, զհող եւ զջուր եւ զամենայն ինչ հաւասար բաժանեսցեն. եւ կինն թէ այր կամեսցի առնել ի տանն, առցէ։ Եւ այրն կնաթող է ամ ապաշխարեսցէ եւ թէ ազատ է՝ Յ դրամ տուգանս տացէ. ապա թէ շինական է՝ զանալից լիցի եւ Ճ դրամ տացէ։ Ապա թէ տարի մի ի վերայ չիցէ անցեալ, եւ կին ոք յանդուգն լինել կնահանին՝ կալցին զկինն եւ Ի գաղենոց տացեն եւ տարի մի աղասցէ, զի պատճառ զտաւ զառաջին կինն թողլոյ. ապա թէ ազատ է եւ չերթա ի գաղիսն՝ Ճ դրամ տուգանս տացէ» (№ № 648, էջ 29ա, 3562, էջ 302բ)։

Հոդ. Ե, էջ 436—438: Այս հոդվածը մի քանի ձեռագրերում այսպես է. «Ե. Եթէ ոք կին արար եւ նա ամուլ դիպեցաւ եւ արձակեաց այրն, զոր ինչ կինն բերեալ է՝ զայն տարցի. և եթէ քան զամլութիւնն այլ ինչ արատ չկայցէ, տուգանս տացէ վասն անարգանացն, ազատն՝ ՌՄ դրամ, շինականն՝ Ռ։ Եւ թէ ամ մի չիցէ անցեալ ի վերայ եւ այլ ոք կին լինիցի նմա, այնպէս արասցէ որպէս վերագոյնն ասացաք։ Ապա թէ յառաջագոյն այրն եւ կինն ընդ միմեանս պոռնկեալ իցեն՝ այրն Ճ դրամ տուգանս տացէ եւ Գ ամ արտաքոյ դրանն եւ ամ մի ի ներքս մտցէ եւ ելցէ եւ ապա հաղորդեսցի. որ զամուլ եւ զորդոց մայր թողու, ապաշխարութիւնն այդ է» (№ 648, էջ 29ա, բ, Հմմտ. № № 649, էջ 97բ, 650, էջ 107բ, 651, էջ 86բ, 2964, էջ 137ա, բ, 3562, էջ 302բ—303ա)։

Հոդ. Զ, էջ 438: Հմմտ. նաև «Զ. Եթէ կին յառնէ ելանիցէ, կալցին եւ անդրէն դարձուսցեն. եւ թէ այրն պոռնիկ է կամ հանկանակող եւ արբեցող զանիւ խրատեսցեն եւ առ իրեարս դարձուսցէն» (№ 648, էջ 29բ, Հմմտ. նաև № № 649, էջ 97բ, 650, էջ 107բ, 651, էջ 86բ, 2964, էջ 137բ, 3562, էջ 303ա)։

Հոդ. Է, էջ 439—440: Հոդվածի սկիզբը № 659 ձեռագրում այսպես է. «Է. Որ բռնութեամբ եւ անիրաւութեամբ առեանգեն» (էջ 241բ), այնուհետև ինչպես Կանոնագրքի բնագրում։ Մինչդեռ մի քանի ձեռագրերում այս հոդվածը համառոտված է. «Ոյք առեւանկ (№ № 648, 3562 ձեռագրում՝ անկ և առ, էջ 29բ, էջ 303ա) արասցեն, անդրէն առ հայրն եւ մայրն դարձուսցեն զկինն և տուգան տացէ ընդ անարգանացն, ազատն՝ Ռ դրամ, շինականն՝ Շ (№ № 648, էջ 29բ, 3562, էջ 303ա՝ Ռ, № 659, էջ 241բ՝ Ռ), և սուտ փեսային օգնականքն Ճ տացեն յեկեղեցի եւ յաղքատս։ Ապա թէ ապականեաց սուտ փեսան զկինն՝ Ճ դրամ անարգանացն տացէ եւ Գ ամ ապաշխարեսցէ եւ քահանայն որ պսակեացն՝ լուծցի եւ պսակն անվաւեր լիցի։ Ապա թէ եամ լիցի աղջկանն կամ ծնօղացն եւ ի հաւանութիւն գան՝ պսակ մի՛ դիցեն, բայց միայն ու (շարունակությունը № № 648, 3562 ձեռագրերը չունեն) տեառնագրեալ դիցի ի գլուխն։ Ապա թէ կուսանք կացեալ են ըստ օրինին՝ աւրհնեսցի. եթէ ազատ, եթէ շինական կանոն այդ կացցէ» (№ 2964, էջ 137բ, Հմմտ. նաև № № 648, էջ 29բ, 649, էջ 97բ—98ա, 650, էջ 107բ—108ա, 651, էջ 86բ, 3562, էջ 303ա)։

Հոդ. Ը, էջ 440: Հմմտ. «Ը. Եթէ ոք ի կախարդութեան գացի կամ յուրացութեան եւ կամ յայլ ի չար գործս եւ ի զղջումն եւ յապաշխարութիւն ոչ եկեսցէն ըստ դրոց հրամանի՝ քարկոծ լիցին։ Ապս. եթէ խոստովանեսցի՝ մինչև ցմահ իւր ապաշխարեսցէ, ԺԲ ամ ընդ ունկնդիրս եւ մտեալ յեկեղեցի ելցէ ընդ ապաշխարողսն մի՛ լոկ ի քառասներորդսն, այլ յամենայն ժամ, եւ քննեալ հետքն ի ձեռն ողորմութեանն բազում ինչ ծախել ի կարաւտեալս, վասն փրկութեան անձինն իւրոյ, չերմ արտասուաւք զյետին թաւշակն առցէ» (№ 659, էջ 242բ)։ Մինչդեռ մի քանի ձեռագրերում այս հոդվածը խիստ համառոտ է. «Ը. Եթէ ոք ի կախարդութեան գտցի և ոչ խոս-

տովանեսցի՝ քարկոծեսցի րոտ գրոց. ապա թէ խոստովանի՝ ԺԲ ամ առ դրանն ապաշխարեսցէ» (№ № 648, Լէ 29բ, 3562, էջ 303ա, բ), № 2964 ձեռագիրը «եւցէ եւ» (Կանոնագիրք էջ 440 տող 11) բառերի միջև ունի մի փոքր հատված. «միմեայն ի քառասներորդսն այլ» (էջ 138ա)։

Հոդ. Թ, էջ 441—442: Հմմտ. «Թ. Ոյք ի հարցուկս երթան կամ ի դիւթս՝ ազատն Մ դրամ տացէ եւ շինականն՝ զանիւ հանդերձ Ճ, եւ ապաշխարել Գ ամք, ապա հաղորդեսցին։ Ապա թէ եպիսկոպոս կամ երէց երթան ի հարցուկս եւ Բ կամ Գ վկայիւք յայտնեսցին իբք՝ եպիսկոպոս Ռ դրամ, երէցն Շ տացեն, եւ ինքեանք ի կարգէն լուծցին։ Ապա թէ ի հարեզայից կամ ուխտաւորաց գտցի ոք՝ զաշխարհականայն տացէ դատաստանն» (№ № 648, Լջ 30ա, 3562, էջ 303բ)։ Կանոնագրքի 441-րդ էջի 2-րդ տողի «ԺԵ կրկին» հատվածը մի քանի ձեռագրերում գտնում ենք «Լ րիր» (№ № 649, էջ 98ա, 651, Լջ 87բ, 2964, էջ 138ա), իսկ № 650 ձեռագրում. «Լ բերա ձևով (էջ 108ա)։ Ն. Ակինյանի կարծիքով այս հոդվածը սկզբնապես պետք է եղած լիներ այսպես. «Որք ի հարցուկս երթան, տուգանս տացեն եթէ ազատ է՝ Մ դրամ, եթէ շինական՝ գան արբցէ ԺԵ կրկին, Ճ դրամ տուգանս տացէ յեկեղեցի եւ կարօտելոց բաշխեսցեն, Գ ամս ապաշխարեալ՝ հաղորդեսցի։ Ապա եթէ եպիսկոպոս կամ երեց իցէ, եպիսկոպոսն յեպիսկոպոսութենէն եւ երէցն յերիցութենէն լուծցի։ Ռ դրամ եպիսկոպոսն տուգանս տացէ, Շ՝ երէցն։ Ապա թէ ի կարգէ պաշտօնէիցն իցէ կամ որդի երիցու իցէ, զպատուհաս, զտուգանս եւ զապաշխարութիւն զաշխարհականացն կրեսցէ եւ ի կարգէ պաշօնէիցն ի բաց կացցէ։ Եթէ այր եւ եթէ կին կանոն այդ կացցէ» (Հանդէս Ամսօրեայ, 1949, № 4—12, էջ 121—122)։

Հոդ. Ժ, էջ 442: Հմմտ. «Ժ. Որ ի դիւթութեան գտցին՝ ԺԵ կրկին գան արբցեն, խանձեսցեն, մրեսցեն, ոսկերս արկցեն եւ յաւրկանոց տարցեն եւ Բ ամս աղասցէ գողեացն, եւ այլ զինչ տան գործել։ Թէ ազատ է եւ ի գողենոց չերթայ՝ Լ դրամ ի գողիսն տացէ և ինքն Բ ամս յիւր եկեղեցւոյն ապաշխարեսցէ եւ հաղորդեսցի եւ այլ մի մեղիցէ» (№ 659, էջ 243բ)։ Այս հոդվածի մի այլ տարբերակը տես նաև № № 648 և 3562 ձեռագրերում. «Ժ. Իսկ որ լոկ դիւթեն եւ ոչ կախարդեն՝ գան արբցեն, խանձեսցին, մրեսցին եւ զԲ ամ գողեացն աղասցէ. ապա թէ ազատ է՝ Շ դրամ տացէ եւ Բ ամ ապաշխարեսցէ» (էջ 30ա, էջ 303բ)։

Հոդ. ԺԱ, էջ 443—444: Հմմտ. «ԺԱ. Եթէ ոք կոծ դիցէ մեռելոյ անյուսաբար, նզովեալ լիցին դնել ի[ն]քն եւ կոծողքն, Շ դրամ տուգանս տացեն, եւ շինականն՝ Ծ, եւ տարի մի յեկեղեցի մի՛ մտցեն եւ մեռելոյն ընդանիքն պատարագ մի՛ արասցեն, զի ինքեանք ընդ բանիւ են։ Բայց երիցունքն եւ պաշտօնեայքն յիւրեանց անձանց արասցեն պատարագ հանգուցելոյն։ Ապա թէ մեռեալն պատուիրեաց կոծ դնել, զտուգանն կրկին տացեն եւ պատարագ մի՛ մատուցեն եւ յիշատակ մի՛ արասցեն» (№ № 648, էջ 30ա, 3562, էջ 303բ—304ա)։

Հոդ. ԺԲ, էջ 444—446: Այս հոդվածը № 648 ձեռագրում խիստ է համառոտված. «ԺԲ. Որ զկին հօր իւրոյ ունի, նզովեալ լիցի, Է ամ ընդ ունկնդիրս եւ Գ ամ ընդ ձեռամբ կացցէ եւ Ճ դրամ տուգանս տացէ» (էջ 30ա, հմմտ. № 3562, էջ 304ա)։

Հոդ. ԺԳ, էջ 446—450: Այս հոդվածը չունեն № № 648 և 3562 ձեռագրերի առաջին ընդօրինակությունները, մինչդեռ նույն ձեռագրերի երկրորդ ընդօրինակությունների մեջ այն պահվել է, միայն թե կցված է նախորդ՝ ԺԲ հոդվածին (№ № 648, էջ 188ա, 3562, էջ 446ա)։ Իսկ մի քանի ձեռագրեր «աղտախանս մարմնոյ»-ի (Կանոնագիրք, էջ 446, տող 5) փոխարեն ունեն «աղտահանս արգանդի մարմնոյ» (№ 659, էջ 245ա, 649, էջ 100ա, 650, Լջ 108ա, 651, էջ 89ա, 2964, էջ 140բ)։ Ակինյանի կարծիքով, որը մեզ հավանական է թվում, «ԺԲ և ԺԳ կանոնները… նախնարար հավանօրէն մէկ կանոն կը կազմէին։ Խմբագրողը ընդլայնած է զայն կրկնութիւններով և Աստուածաշնչէն հանած այլ և այլ վկայութիւններով»։ Եվ նա փորձում է վերականգնել այդ հոդվածները այսպես. «Եթէ ոք զկին հօր իւրոյ ունիցի, ի սուրբ եկեղեցի նա մի՛ մտցէ. ապաշխարեսցէ Է ամ ընդ ունկնդիրս, Գ ամս ընդ ձեռամբ, Ծ դրամ աղքատաց, Ծ յեկեղեցի տուգանս տացէ։ Եթէ հայր զորդւոյ կին ունիցի կամ եղբայր զեղբօր, նոյն պատուհաս եւ տուգանք կացցեն։ Զեբրմ հարազատի եւ զազգականի զկին ոք մի՛ իշխեսցէ ունել ի կնութեան եւ կամ շնալ։ Եւ եթէ կնոջն կամօք իցէ խառնակութիւնն՝ պատուհաս եւ տուգանս զնոյն կրեսցէ։ Զկինն յաւրկանոց տացեն, Ժ տարի աղասցէ գողեացն. ապա եթէ ազատ է եւ ի գողիս չերթայ՝ Յ դրամ տացէ նոցա։ Զքոյր կամ զքեռորդի կամ զեղբօրորդի կամ զհօրաքոյր կամ զայլ ոք յազգի անդ իւրում մինչև ի չորրորդ զարմ կին ոք մի՛ իշխեսցէ առնել։ Եկեղեցի զապաշխարութիւն նոցա ոչ ընդունի մինչև մեկնեսցին ի միմեանց։ Որ ի խորհրդին էին եւ որ զպսակն օրհնեաց՝ տուգանս տացեն եւ յաղքատս բաշխեսցեն Շ դրամ եպիսկոպոսն, Մ՝ երէցն և Մ՝ որ զպսակն օրհնեաց։ Թէ ազատ է, թէ շինական՝ կանոնք այդ կացցեն» (Հանդէս Ամսօրեայ, 1949 թ., № 4—12, էջ 123)։

Հոդ. ԺԴ, էջ 450։ Հմմտ. «ԺԵ. Եպիսկոպոս կամ քահանայ կամ սարկաւագ կամ ո եւ իցէ

յուխտէ եւ տանդիկին անուն ունիցի ըստ սովորութեան մծղնէից՝ ի կարգէն լուծցի» (№ Ա, 648, էջ 30ա, 3562, էջ 304ա)։

Հոդ. ԺԵ, էջ 450—454: № № 648 և 3562 ձեռագրերում այս հոդվածը չի ընդօրինակվել։ Իսկ №: 659 ձեռագիրը թեև ունի այն, բայց նկատում ենք խմբագրման որոշ հետքեր, ուստի հոդվածը բերում ենք ամբողջությամբ. «ԺԵ. Զի եթէ ոք ի պաշտաւնէից և յուխտէ մանկանց ի հաւատս կայցէ, կամ մինակեաց կամ գին, եւ է զսրբութիւն կամ զկուսութիւն պահել եւ կենացն յաւիտէնից հասնել ընդ ընկերս կացցէ, ընդ ճշմարիտս եւ ի միմեանց շինեսցին սիրովն Քրիստոսի. զի եղբայր յեղբաւրէ աւգնի որպէս քաղաք ամուր եւ թէ աստուած բնակեցու <ցու>ցանէ զմիակրաւնս ի տան աստուծոյ. եւ թէ «Երկու կամ երեք ժողովեալ են յանուն իմ, անդ եւ եմ». և դարձեալ «Ուր երկու եւ երեք խնդրեսցեն միաբանութեամբ ի հաւրէ իմմէ՝ տացի նոցա» և «Յայսմ ծանիցեն թէ իմ էք, յորժամ զմիմեանս սիրիցէք»։ Մի՛ լիցի սովորութիւն մի մի լինել. ապա թէ դիւ՞րդ կարեն դիտել զկարգս հաւատոյն կամ զյանցուածս իւրոյ իմասցի կամ զհնազանդութիւն եւ զսէր առ ընկերս։ Այնպէս եւ գազանք են ի լերինս թէ ոչ ոք մերձանայ խաղաղկանս Այլ հաւատ ճշմարիտ այս է, հնազանդութիւն առ ընկերս և սէր առ միմեանս և առ Քրիստոս, ի մէջ մարդկան լինել աւրինակ բարի եւ մի՛ ոք նախանկար, զի շահել ի միմեանց եւ նախանձել ի գործս բարիս տեսցեն և փառաւորեսցեն զհայր յերկինս «և զանարգ և զգայթակղօտ եղբայր ի ձեռն հոգևոր խրատու պատուական համարեալ բերան Աստուծոյ կոչեսցի»։ «Եկայք, որդիք իմ, և լուարուք և զերկիւղ Տեառն ուսուցից ձեզ», «ծանուցանեմք, լուարուք և ուսարուք [որ] Տեառն հաճոյ է և զկեանս յաւիտենից ձեզ առթէ», «լռեցոյ զլեզու ի չարութենէ» «լուր, լեզու չար հաստատեալ է ի մարմնի», «լոյծ զկնճիռ անիրաւութեան», «դիր դուռն ամուր շրթանց և պահապան բերանոյ», «և մի՛ խոտորեսցես ի բանս դարս». «Ջարծաթ ի վարձու ոչ տալ, տոկոսեաւք ոչ պահանջել». «Զգրաւ պարտապանի դարձուցանել». «Որդիք մարդկան մինչև յե՞րբ խստասիրտք». առ Նեղասրտի ով ոմիցի ժոյժ։ Ցարենէ, ի հեղձուցելոյ, ի շնութենէ, ի պոռնկութենէ, ի գողութենէ, յագահութենէ, ի ստու երդմանէ, ի բանասարկութենէ, յարբեցութենէ, յորկորստութենէ յանձնկամութենէ, ի կամակորութենէ, ի սիգութենէ, ի վիսութենէ. մի՛ հպարտ, մի՛ չարակամ, մի՛ ամբարտաւան, մի՛ խաղերգող, մի՛ յերգս լկտեաց, մի՛ ի հտպանս, մի՛ վայրապար ի ծաղր, մի՛ յահուր, մի՛ զրկող, մի՛ տրտնջող, մի՛ յանդուգն, մի՛ ատեցող, մի՛ շատախաւս, մի՛ խաւսիր զումեքէ, որ քեզ չար թուի՝ այլում մի՛ առներ, մի՛ ցանկացող, մի՛ քնէած, մի՛ կամակոր յուսմանէ՝ զի մի ի չարիս անկիցիս, մի՛ հեղգալ յաղաւթս, մի՛ ատել զաղքատս՝ զի յաւուր չարի փրկէ զնա աէր, մի՛ ատել զպահս և զճգնութիւնս՝ որ զհուր շիջուցանէ և զառիծս սանձէ, ընդ Աստուծոյ բանս ի կիր արկանէ, որպէս Մովսէս և այլ որ ինչ գործք են, սիրել զտէր յամենայն սրտէ և զպատուիրանս նորա պահել ընդ ամենայն մարդոյ զխաղաղութիւն ունել՝ հեզ խոնարհ և յամենայն ժամ դողալ և երկիւղիւ կալ և լսել բանից նորա, զոր ասէն՝ «յո՞ւմ բնակեցայց եթէ ոչ ի հեզս և ի խոնարհս և որք դողան ի բանից իմոց», «խնդրէ խաղաղութիւն և երթ զհետ նորա». յուսոյն ակն ունել և մի՛ վայրապար ի սուգ և ի տրտմութիւն ընկղմել, այլ բարիս գործել մի՛ ձանձրանար՝ մարդ կատարեալ և յերկրի հրեշտակ երևեալ։ Որ միայնակեաց կամի լինել և կուսան և զհարեղայութիւն յանձն առնուլ՝ զկանոնդ զայդ կալցի, ամենայն ոյք ի հաւատս կացցէ» (էջ 247բ—249բ)։

Հոդ. ԺԶ, էջ 455—459: №: 659 ձեռագրի այս հոդվածում ևս նկատելի են խմբագրման հետքեր. «ԺԶ. [Ո]ր էպիսկոպոս կամ վանաց երէց կամ անապատասէր կա՛մ սաղարութեան ցանկանայ կա՛մ գաւառի կա՛մ գիւղից, լուիցէ զինչ ասէ. «Մեծութիւն թէ գայցէ մի՛ յաւժարեսցիս» տաղանդ առեր յԱստուծոյ, ի վարձու շահել պարտի, գուցէ տոկոսեաւք պահանջէ. հովիւ հաւտի պատրաստ։ Բայց որ գլխաւոր եպիսկոպոսն է աշխարհին՝ առանց նորա կամացն եպիսկոպոսք մի՛ լիցին։ Եւ վանաց երէց կամ անապատաւոր առանց գաւառին եպիսկոպոսին չիշխէ լինել։ Եպիսկոպոս ոք կամ երէց կամ ազատ կամ շինական վասն առաջնորդս կարգելոյ եւ հովիւս պատրաստելոյ եկեղեցւոյ և աւրինադիրս, զի ծանիցեն հեթանոսք, թէ մարդիկ են նոքա, եւ վասն այնորիկ կաշառ առցեն կամ աչառիցեն եւ ոչ զճշմարիտն ընտրիցեն, թէ կարի յանարգաքոք է եւ յարհամարհելոց եւ միայն նախանձաւոր սրբութեանն եւ աւրինացն է, յառաջ կալցին. Լուր զինչ ասէ. «Զյիմարս եւ զանտոհմս աշխարհիս ընտրեաց Աստուած». եւ յարուցանէ զաղքատն յաղբեւաց նստուցանէ ընդ իշխանս, զի յամաւթ արասցէ զամբարտաւանս եւ զհզաւրս, քանզի «Մարդ ի դէմս հայի (վերջին բառը ավելացրել են ուրիշներ աջ լուսանցքում—Վ. Հ.), իսկ Աստուած՝ ի սիրտ[ս]»։ Եւ սոքա կաշառաւք եւ աչառութեամբ զանարգեալս մեղաւք եւ զպղծեալս աւրինացն ըստ բանին Պաւղոսի. «Եկեղեցւոյ դատաւորս կացուցանէք տալիք արծաթոյն անիծեալ լիցին, որպէս խաչահանուանքն, որ կաշառ եառն պահապանացն, ընդ Սիմովնի կախարդի, որ ընչիւք կամէր ստանալ յառաքելոցն զշնորհս հոգւոյն սրբոյ։ Եւ առնելիք կաշա—

ռին նզովեսցին ի տեառնէ. եւ կաշառն զոր առին՝ ընդ Յուդային համարեսցին, զոր վասն տեառն մատնութեանն առ և երկպատիկ դարձուսցեն անդրէն։ Տալիքն չիշխեն առնել, այլ ի կարաւտեալս տացեն։ Եպիսկոպոսն կամ երէցն, որ վասն այսր կաշառ առնու կամ դինչ եւ է իրաց ըստ գրեցելոյն, թէ «Կաշառ կուրացուցանէ զմիտս իշխանաց» եւ դարձեալ. «Կաշառ ի վերայ իրաւանց մի՛ առցես», յամենայն ժողովոյս նզովեսցի եւ յիշխանութենէն մերժեսցի եւ ի քահանայութենէն. եւ կաշառն, զոր առին ընդ Գեեզի բորոտի ղաղաւնոն համարեսցի եւ անէծք մարդարէին ի վերայ եղիցի, զի ի ձեռաց դիտին խնդրեսցի արիւն զաւրացն, այլ զարժանաւորն կացինէ Լուսաւոր մարգարէին. «Ձեռք իւրեանց յանաւրէնութեան եւ աջ նոցա լի է կաշառաւք, տուր նոցա ըստ գործոց նոցա»։ Թէ հիմն եւ գլուխ հաստատուն՝ ապա միջինք ոչ ի վերայ աւազոյ, կառավար արբեալ՝ կառք ընդ որպէտ ընթանան, նաւավար ի քուն՝ նաւ երազ ծովածուփ, խաշնարած յոյլ՝ խաշինք զվնասուղ խոտ ճարակեն, զի թէ առաջնորդ աւրինացն ճշմարիտք՝ ապա կարգեալքն ընդ նոքաւք առաւելապէս, թէ խարիսխ անշարժ՝ շինած ոչ գետավէժ, եթէ հովիւ քաջ՝ հաւտք ոչ գազանակուր, եթէ դէտ զգոյշ եւ արթուն՝ ապա զաւրքն ի խաղաղութեան։ Քանզի դուք վարդապետք, դէտք ժողովրդեանն եւ աւրինակ աշխարհի, ի ձեզ հայեցեալ ուսումն ձեր յառաջ բերեն զգոյշ» (էջ 249բ—251բ)։ Իսկ № № 648 և 3562 ձեռագրերում այս հոդվածը չափազանց խիստ է համառոտված. «ԺԶ. Որ զանարժան ոք կաշառօք ձեռնադրէ, կաշառ[առ]ուն ընդ Յուդայի եւ ընդ Գեհեզէ, եւ կաշառատուն ընդ հրէիցն որ զարծաթն պահապանացն ետուն և ընդ Սիմոնի կախարդի. եւ ձեռնադրեալն եւ ձեռնադրողն ի կարգէն լուծցին» (էջ 30ա, բ, էջ 304ա)։

Հոդ. ԺԷ, էջ 459—460: Կանոնագրքի «Ձյիշատակս մարտիրոսաց եւ զժողովս առանց եպիսկոպոսին հրամանի մի՛ ոք իշխեսցէ առնել» հատվածը № 659 ձեռագրում հանդիպում ենք այսպես. «եւ զժողովս եպիսկոպոսաց յեպիսկոպոսէն հրաման առնուլ մի՛ իշխեսցէ առնել» (էջ 251բ), մնացածը նույնն է։ Այս հոդվածի սկզբի մասը նույնությամբ գտնում ենք № № 648 և 3562 ձեռագրերի առաջին ընդօրինակության մեջ միայն վերջին մասը՝ «զնեղել, եթէ ոք սեղան կամիցի կանգնել... հասցէ փոխանակ բարեխաւսութեան» (էջ 459, տող 11—12-ից մինչև էջ 460, տող 3) հատվածից չի պահվել։ Իսկ նույն ձեռագրերի երկրորդ ընդօրինակության մեջ այս հոդվածը թեև պահվել է նույնությամբ, սակայն «եթէ ոք սեղան կամիցի» (էջ 459, տող 12) բառերից մինչև վերջ դրված է որպես առանձին հոդված, ԺԸ համարի տակ (№ № 648, էջ 191, 3562, էջ 449բ)։

Հոդ. ԺԸ, էջ 460—461: Բացառությամբ Կանոնագրքում եղած «կամ կապեալ բանիւ վարդապետութեան» հատվածի, որը չունի № 659 ձեռագիրը, մնացածները համապատասխանում են միմյանց։ Իսկ № № 648 և 3562 ձեռագրերում այս հոդվածը վերաշարադրված է համառոտ և դրված է վերջում՝ ԻԱ համարի տակ։ «ԻԱ. Վարդապետի ուրուք եթէ զաշակերտ կամ զժողովրդական կամ զքահանայ նզովեալ իցէ կամ բանադրեալ եւ կապեալ բանիւ վարդապետութեամբ, այլ ոք մի՛ իշխեսցէ լուծանել, բայց եթէ աշակերտն յապաշխարութիւն գայցէ և նա բարեխօսութիւն արասցէ հնազանդեցուցանելով ընդ բուն վարդապետաւն, զի զարժանի է (sic) աւրհնութեանն միաբան աւրհնել եւ զոչ արժանիսն միաբան ըմբերանել եւ պատուհասել, զի կատարեսցի բան տեառն թէ «Յայսմ ծանիցեն ամենեքեան եթէ իմ աշակերտք էք եթէ միաբան կայցէք» (էջ 31ա, էջ 304բ—305ա)։

Հոդ. ԺԹ, էջ 461—462: № 659 ձեռագրի բնագիրը ևս համապատասխանում է Կանոնագրքի այս հոդվածին, միայն երկու տարբերությամբ. նախ՝ № 659 ձեռագիրը չունի Սաղմոսի ԽԸ—13, 21 մեջբերումը. երկրորդ՝ բնագրի «եւ մանկունքն որ չև իցեն գիտացեալ զպղծութիւնն» հատվածը № 659 ձեռագրում գտնում ենք «եւ մանկունքն, որ չգիտեն զպղծութիւնն ճաշակել զանաւրէնութիւնն» (էջ 253ա) ձևով։ Հմմտ. նաև № № 648 և 3562 ձեռագրերի ունեցած հետ. «ԺԹ. Եթէ ոք ի մծղնէութեան գտցի ի քահանայից, ի սարկաւագաց կամ ի հաբեղայից՝ ի ճակատն աղուեսդրոշմ դիցեն եւ ի տեղի ճգնաւորաց ապաշխարեսցէն։ Ապա թէ անդ ի նոյնն գտցին՝ զերկուսին ջիլսն կտրեսցեն եւ ի զոդենոց տաշեսցեն» (էջ 30բ, էջ 305ա)։

Հոդ. Ի, էջ 462—466. Այս հոդվածը № 659 ձեռագրում գտնում ենք զգալիորեն խմբագրված. «Ի. Որ յուրուք ժողովրդենէ մծղնէ գացի եւ երկցքն դիտեն եւ ոչ յայտնեն եպիսկոպոսին, եթէ յայտնի լիցին, թէ դիտէր երէցն զգործս նոցա եւ ոչ բողոքեաց եպիսկոպոսին, զպատուհասն զոր եղին կանոնքս կրեսցեն, զի այլ երէց եւ վանական ոռ իցէ ի տեղի նոցա ընդ նա հայեցեալ ճշմարիտ հովուեսցէ ժողովրդեան իւրոյ։ Ապա թէ երէցն ասիցէ ցեպիսկոպոսն եւ յայտ առնէ, եւ եպիսկոպոսն կարասի առնու եւ ծածկէ կամ աչառի, եւ յայտ լինի թէ արդարեւ եհաս յականջս նորա, բողոքէր ի ցանցն (sic դուցե յանձն) եւ նա արհամարհեաց զպատուիրանն Աստուծոյ եւ կորուսելոցն խնդիր չարար եւ չեղեւ նախանձախնդիր Աստուծոյ իւրոյ։ Ապա թէ եպիսկոպոսն չանացաւ, երիցունքն եւ այլ մարդիկն վկայեսցեն զաշխատութենէ նորա եւ զմծղնեայսն

յայտ արար յիշխանութեան ուրուք, եւ իշխանն, որ էր աշխարհին եւ կամ գեղջ ուրուք, եւ կամիցի պղծութեանն թիկունք լինել եւ զմծղնեայսն թագուցանել կամ վասն կարասւոյ կամ վասն ակնառութեան եւ ծառայութեան եւ ոչ ընտրեաց զՔրիստոս սիրել եւ զպատուիրանսն եւ վրէժխնդիր ուրինացն՝ այնպիսին նզովեալ լիցին եւ յեկեղեցւոյ հեռացի մինչեւ տացէ զպղծագործսն ի ձեռն եպիսկոպոսին։ Եթէ ի նախար[ար]ին զտանիցին պղծութիւնքն կամ կին նորա կամ դուստր կամ որդի կամ ինքն իսկ գլխովին, եւ ոչ զընտանիսն տացէ ի ձեռս եպիսկոպոսին, եւ ոչ ինքն դարձցի ի սրբութիւն, ի բուռն ապստամբ կամի լինել, ամենայն տամբն իւրով եւ ծըննդովք եւ կենաւք նզովեալ լիցին, եւ ի հրապարակ մի՛ իշխեսցէ գալ եւ ընկերք եւ աշխարհք մի հնազանդեսցին նմա մինչև ինքն ի սրբութիւն եկեսցէ։ Ապա եթէ ինքն ոչ իցէ ի պղծութեանն՝ զընտանիսն ի ձեռս տացէ զխաւոր եպիսկոպոսին։ Ապա թէ յոստանդիւնքն (sic) զտանիցին պղծութիւնքն եւ ինքն եւս ընդ ընտանիսն ի պղծութիւն զտցի՝ կալցին միաբան պղծագործքն ընտանեաւքն հանդերձ եւ ի հրապարակ ածցեն առաջի գլխաւոր եպիսկոպոսին եւ առաջի մեծամեծ իշխանաց եւ միաբան վրէժխնդիր լինիցին ուրինացն Աստուծոյ։ Զի տեսեալ այլոցն սրբութեամբ եւ երկիւղիւ պաշտեսցեն զարարիչն արարածոց. զի ողջ եւ կատարեալ լիցին կարգք աստուածպաշտութեան վրէժխնդրութեամբ ուրինացն եւ յարգանաւք սրբոցն. զի նոյնպէս եւ հաստուածոց բարերարին Աստուծոյ ակնկալցուք, արդեամբք ժառանգեսցուք զպարգեւս նորա. ամէն» (էջ 253ա—254բ)։ Անա նաև Ա՝ Ձ։ 648 և 3552 ձեռագրերի նույն հոդվածի համառոտ խմբագրությունը. «Ի. Թէ յուրուք ժողովրդեան մծղնե գտցի եւ երիցունքն գիտասցեն եւ ոչ յայտնեսցեն եպիսկոպոսին՝ մծղնայքն ըստ հրամանի կանոնաց դատեսցին, եւ երիցունքն ի կեան. իւրեանց մի՛ պաշտեսցեն զքահանայութիւնն։ Ապա թէ երէցն վկայիւք եպիսկոպոսին ասաց եւ նա ծածկեաց վասն կաշառոց, երէցն անպարտ եղիցի եւ եպիսկոպոսն լուծցի։ Ապա թէ եպիսկոպոսն ջանաց վրէժխնդիր լինել եւ իշխան ոք վասն արծաթոյ թիկունք եղեւ անօրինացն՝ նզովեալ լիցի ի կեանս եւ ի մահ, եւ յեկեղեցւոյ սրբոյ ի բաց կացցէ, մինչև տացէ զպղծագործն ի ձեռս եպիսկոպոսին։ Ապա թէ ինքն աւագն կամ ընգանիք նորա գտանիցին ի գործն, թէ ինքն ապստամբել եւ ի բուռն ապստամբ կա, նզովեալ լիցի եւ ամենայն հաւատացեալք ի բաց լիցին ի նմանէ, եւ թէ այլ ոք գտցի ի գործն՝ զնոյն արասցեն» (էջ 30բ—31ա, էջ 304բ)։

Т ձեռագրում բնագրի «կործանեսցի յաթոռոյն» (էջ 463, տող 8—9) հատվածի դիմաց, 204բ էջի ձախ լուսանցքում ավելացված է. «որ ծածկեն զչնացողսն»։ Նույն կերպ են վարվել նաև Տ (էջ 201բ—202ա) և Ս (էջ 105բ) ձեռագրերում. այսպիսով, ըստ այդ ձեռագրերի, բնագրի նշված հատվածը պետք է կարդալ. «Կործանեսցի յաթոռոյն որ ծածկեն զչնացողսն», իսկ այնուհետև՝ ինչպես բնագրում։

Մատենադարանի մի քանի ձեռագրերում Շահապիվանի ժողովի Ի կանոնին հաջորդում է վերջաբան։ Այն մեզ հասել է երեք խմբագրությամբ.

1. «Եւ եղեալ միաբան քահանայապետից և քահանայից և ամենայն հաւատացելոց զկարգս զայս եւ զկանոնս եւ ընթերցեալ առաջի ամենայն զաւրացն եւ զաւրագլխացն եւ հաճէին հաւանութեամբ ամենայն աշխարհն Հայոց, ասելով միաբան զաւրացն եւ զաւրագլխացն, իշխանաց եւ նախարարաց, ռամկաց եւ շինականաց, թէ այո՛, այո՛, կարգ եւ աւրէն այդ կացցէ, ինչ որ վասն մեր աւգտի է եւ [ի] փրկութիւն ոգոց մերոց, իշխանութիւն եկեղեցւոյ Աստուծոյ եւ մեզ առաջնորդ եւ առիթ ի կեանսն յաւիտէնից. ամէն» (№ 659, էջ 254բ, հմմտ. Հանդէս Ամսօրեայ, 1949 թ., № 4—12, էջ 170)։

2. «Եղեալ միաբանութեամբ քահանայից եւ քահանայապետիցն եւ ամենայն հաւատացելոցն զկարգս զայս եւ զկանոնս եւ մատուցեալ առաջի մեծամեծ իշխանացն եւ աւագ նախարարացն եւ ընթերձեալ առաջի ամենեցուն, հաճէին հաւանութեամբ, ասելով միաբան զօրացն եւ զօրագլխացն եւ շինականացն թէ այո՛, այո՛, կարգք եւ օրէնք այդ կացցեն ինչ որ վասն մեր օգտի է ի փրկութիւն հոգոց եւ մարմնոց մերոց, իշխանութիւն եկեղեցոյ եւ առիթ փրկութեան մերոյ ի կեանս յաւիտենից։ Կանոնք զոր եդին վարդապետք Հայոց ի Շահապիվանի ի բանակեալ թագաւորաց Հայոց ի Քրիստոս Յիսուս ի տէր մեր. ամէն եղիցի, եղիցի» (Ա՝ № 2964, էջ 149բ—150ա, 649, էջ 107բ, 650, էջ 117ա)։

3. «Եւ եդեալ միաբանութեամբ քահանայապետից եւ քահանայից ամենայն հաւատացելոց զկարգս զայս եւ զկանոնս եւ մատուցեալ առաջի մեծամեծ իշխանացն եւ աւագ նախարարացն ընթերձեալ առաջի ամենեցուն, հաճէին հաւանութեամբ ամենայն աշխարհս Հայոց, ասելով միաբան զօրացն եւ զօրագլխացն եւ իշխանացն. Այո՛յ, այո՛յ, կարգ եւ կանոն այդ կացցեն ինչ որ վասն մեր օգտի է ի փրկութիւն եկեղեցոյ Աստուծոյ եւ առաջնորդ եւ առիթ կեանսն յաւիտենից» (e էջ 159բ, հմմտ. նաև Ъ էջ 210ա, g էջ 141բ, f էջ 239ա, q էջ 127ա)։

Կանոնագրքի համահավաք բնագրի կազմման համար օգտագործված 48 ձեռագրերից միայն վերջին հինգ ձեռագրերն են, որ պահել են սույն վերջաբանը։

ՍԵՎԱՆՏՈՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԿԱՆՈՆԱԽՈՒՄԲ

Առաջին վերնագիր, էջ 467: *Համեմատությունների համար չօգտագործված № № 648, 649, 650, 651, 659, 2964, 3562 ձեռագրերում այս վերնագիրը չի պահվել։*

Ցանկ, էջ 467—468: *Վերևում նշվածներից միայն № 659 ձեռագրում է պահվել ցանկը, որը նույնպես նոր է կազմվել, ընդ որում, եթե Կանոնագրքի բնագրում 14 հոդվածների համար ցանկում նշված են 14 վերնագրեր, ապա այստեղ՝ 16։ Այդ առաջ է եկել նրանից, որ Դ հոդվածը բնագրում բաժանված է երեք առանձին հոդվածների, սրան համապատասխան էլ ցանկում տեղ են գտել 16 հոդվածների վերնագրեր։ Ահա այդ ցանկը.*

«Ցանկ սուրբ ժողովոյն Նիկեսոսին.

ա. Աբիւնահեղաց։
բ. Անասնապղծից։
գ. Ազգապղծից։
դ. Որ զեղբաւր կին պղծէ։
ե. Ծնալոյ ընդ քեռ։
զ. Այր կամ կին որ Ծ ամեան լցէ եւ կին առնէ։
է. Որ ընդ կնքաւորս պղծի։
ը. Երիտասարդ որ մեղիցէ։
թ. Առնակնոջ չնացելոյ։
ժ. Որք ի հաւատս կացցեն։
ժա. Ընդ իւր խաւսեալ յաւսեցելոյ։
ժբ. Չխաւսեալ յաւսեցելոյ։
ժգ. Երէց որ չնայ եւ գողանայ։
ժդ. [Ո]ր կին ամուսնութեան։
ժե. Հաւատուորաց։
ժզ. [Կ]նաթողաց» (էջ 214բ)։

Երկրորդ վերնագիր, էջ 468։ *Մի քանի ձեռագրերում այս վերնագիրը սխալ է հասցեագրըված. օրինակ՝ № № 659 և 3369 ձեռագրերում. «Կանոնք սուրբ ժողովոյն Նիկեսոսի, որ ժողովեցան ի հոգւոյն սրբոյ երկերիւրքն եւ կարգեցին տունք ժՁ» (էջ 214բ), «Կանոնք սուրբ հարցն Նիկեսոսի» (էջ 68ա)։ Այսպիսով, Սեվանտոսի կանոնախումբը նշված է Նիկեսոսի ժողովի անվան տակ։ Մի քանի ձեռագրերում՝ № № 648, 649, 651, 2964, 3562 այս կանոնախումբը, գտնվելով Նիկեսոսի ժողովի կանոններից հետո, վերնագրում ունի «Նորին», «Նոցա», «Նոցին» բառերը, որ նշանակում է, թե այս կանոնախումբը (իմա Սեվանտոսի) Նիկեսոսի ժողովի մի այլ որոշման հոդվածներն են։ Ահա այդ վերնագրերը. «Դարձեալ նորին (№ № 649, 2964 նոցին, № 651 նոցա) այլ կանովնք գլուխք (№ № 651, 2964 գլուխ) ժՁ» (№ № 649, էջ 49բ, 651, էջ 39բ, 2964, էջ 72ա), «Դարձեալ նորին կանոնք» (№ № 648, էջ 27ա, 2562, էջ 300բ)։ Սակայն № 650 ձեռագրում այս կանոնախումբը գտնվելով Կոստանդնուպոլսի ժողովի կանոններից հետո՝ վերնագրում ունի «նոցա» բառը, որը ցույց է տալիս, որ այս կանոնախումբը Կոստանդնուպոլսի ժողովի մի այլ որոշման հոդվածներն են։ Ահա այդ վերնագիրը. «Դարձեալ նոցա այլ կանովնք գլուխք ժՁ» (էջ 54ա)։*

Բնագրի փոքրիկ առաջաբանը չունեն վերոնշյալ ձեռագրերը։

Հոդ. Ա, էջ 469—471: *Սույն հոդվածը սկզբից մինչև «զոր Աստուած անէծ եւ նզովեաց» (էջ 470, տող 12) հատվածը Ն. Ակինյանը, այս կանոնախմբի իր հրատարակության բնագրում, գրել է որպես առաջաբան (տե՛ս Հանդէս Ամսօրեայ, 1949 թ., № 4—12, էջ 74—76)։ Իսկ մի շարք ձեռագրերում այդ մասը՝ «Որպէս ասէ տէրն»-ից մինչև «Այլ ի գրոց, ի մեղաց զոր» հատվածը (էջ 470, տող 12) բացակայում է (№ № 648 (էջ 27ա), 649 (էջ 49բ), 650, (էջ 54ա), 651, (էջ 39բ), 659, (էջ 214բ), 2964, (էջ 72ա), 3562, (էջ 300բ)։ Հիշված ձեռագրերում որպես Ա հոդված նշված է առաջաբանի վերջին մասը. «Աստուած անէծ եւ նզովեաց... եւ յաւուր մահուան իւրոյ խառնեսցի»։ № 3369 ձեռագրում առաջին վերնագրից հետո դրված են Նիկեսոսի ժողովի Ա և Բ հոդվածները. այնուհետև բացակայում են Դ—Ջ հոդվածները, իսկ Ա և Բ հոդ-*

վածներին որպես շարունակություն կցված է Սեանտոսի անունով մեզ հասած կանոններու Վերջինիս Ա հոդվածը նույն ձևով, ինչ որ նշեցինք վերևում, մի քանի ձեռագրերի նման, դրված է որպես Գ հոդված։ Ն. Ակինյանը կարծում է, որ Ա հոդվածը պետք է սկսված լինի այսպես. «Ա. Այր արիմահեղ ապաշխարեսցէ...» (Հանդէս Ամսօրեայ, 1949 թ., № 4—12, էջ 76, ծանոթ. 13)։

Հոդ. Բ, էջ 471: Մի քանի ձեռագրերում այս հոդվածի սկզբի «Որ երեսնամեայ է եւ» հատվածի փոխարեն նշված է «Որբ» կամ «որ» (տես №№ 648, էջ 27բ, 649, էջ 49բ, 650, էջ 54ա, 651, էջ 40ա, 659, էջ 215ա, 2964, էջ 72բ, 3369, էջ 68բ, 3562, էջ 300բ), իսկ «աւէտ»-ի փոխարեն՝ «յաւրինացն քարոզէր ի Մովսիսէ» (տես նույն ձեռագրերը, բացառությամբ №№ 648-ի, 2964-ի և 3562-ի)։ Ն. Ակինյանը կարծում է, որ Բ հոդվածը պետք է սկսված լինի այսպես. «Եթէ այր ոք կամ կին...» (տես նույն տեղում, էջ 76, ծանոթ. 16)։ Խզ ձեռագրում այս հոդվածը դրված է որպես նախավերջին, իսկ Բ հոդվածի փոխարեն դրված է «Բ. Անասնապղծին» (էջ 240ա, էջ 127բ), մինչդեռ նույն ձեռագրի 241բ էջում գրիչը դարձյալ դրում է. «Այս երկու տունս Բ և ԺԲ (իմա Կանոնագրքում եղած Բ և ԺԳ) ի յաւրինակն չկայր, յայլ աւրինակ գտա եւ գրեցի»։ Խե ձեռագրերում Բ հոդվածի տեղը գրված է. «Բ. հոս պիտի անասնապղծին», իսկ նույն հոդվածը դրված է կանոնախմբի նախավերջին հոդվածի տեղը։

Հոդ. Գ, էջ 471—472։ Ինչպես նշեցինք վերևում, այս հոդվածը մի քանի ձեռագրերում բաժանված է երեք առանձին մասերի, ահա դրանք. «Գ. Որ կին առնէ զմայր կամ զդուստր, ի հուր այրեսցէք զնոսա, անիծեալք են։

Դ. Որ առնէ զկին եղբօրն իւրոյ՝ պիղծ է, զի մի են նոքա՝ որ առնէ զհօրեղբօր, որ առնէ զոբանչ, որ առնէ զքենի, որ առնէ զթոռն, որ առնէ զհաւրն կինն, այսպիսիքն նզովեալ եղիցին։

Ե. Որ շնա ընդ քեռ իւրում նզովեալ լիցի, որոշեցէք զնոսա եւ անշատեսցին ի մեղաց, եւ ապաշխարութիւն նոցա ԺԵ ամ դրանն արտաքոյ, Ե ամ՝ ընդ ապաշխարողս, եւ Գ ամ աւրէնս մի՛ առցեն» (№ 648, էջ 27բ. Համտ. նաև №№ 649, էջ 49բ, 650, էջ 54ա, 651, էջ 40ա, 659, էջ 215ա, 2964, էջ 72բ, 3369, էջ 68բ, 3562, էջ 300բ)։

Հոդ. Դ, էջ 472: Որոշ ձեռագրերում այս հոդվածը խմբագրված է այսպես. «Զ. Այր Ծ ամեան եթէ կին առնիցէ. նզովեալ են երկոքեանն, ամենեքեան կարդացէք նոցա աղճատեալս եւ յեկեղեցի մի մտցեն» (№ 648, էջ 27բ, Համտ. նաև №№ 649, էջ 50ա, 650, էջ 54բ, 651, էջ 40ա, 2964, էջ 72բ, 3369, էջ 68բ, 3562, էջ 300բ)։

Հոդ. Զ, էջ 472: Թեթև խմբագրման հետք նկատվում է նաև այստեղ. «Ը. Երիտասարդ եթէ մեղանչէ՝ կին նորա աւրէնս մի առցէ մինչև նախ ապաշխարեսցէ» (է 648, էջ 27բ, Համտ. նաև նախորդ ծանոթագրությունում նշված ձեռագրերը)։

Հոդ. Է, էջ 472: Մասամբ խմբագրված է նաև այս հոդվածը. «Թ. Առնակին եթէ շնայցէ՝ Ժ ամ դրան արտաքոյ ապաշխարեսցէ և Ե՝ ի ներքս, և Դ ամ աւրէնս մի առցէ։ Ապա թէ գաղտ իցէ ապաշխարութիւն՝ դրաց արտաքոյ ապաշխարեսցէ մինչեւ կատարեսցի ԺԵ ամն» (№ 648, էջ 27բ, Համտ. նաև վերևի ծանոթագրությունում նշված ձեռագրերը)։ № 651 ձեռագրում Զ և Է հոդվածները միացված են միմյանց և դրված Թ համարի տակ։

Հոդ. Ը, էջ 473: Վերևում նշված ձեռագրերը «ամիսս երկու»-ի փոխարեն ունեն «ամիսս երիս» (№ 648, էջ 27բ, և մյուս ձեռագրերը)։

Հոդ. Թ, էջ 473: Այս հոդվածը № 659 ձեռագրում բաժանել են երկու առանձին մասերի՝ ա. «Յաւուրս Նոյի եղեւ ջրհեղեղն, վասն այնոցիկ որ յաւսան դդստերսն Կայենի», այս մասը կցված է Ը հոդվածին, իսկ մնացած մասը դրված է որպես առանձին հոդված։ «Գայլ» բառի փոխարեն մի քանի ձեռագրեր ունեն «գող» (№№ 648, էջ 28ա, 649, էջ 50ա, 650, էջ 55ա, 651, էջ 40բ, 659, էջ 216ա, 2964, էջ 73ա, 3369, էջ 69ա, 3562, էջ 301ա), որը, կարծեք, ավելի ճիշտ է։

Հոդ. ԺԴ, էջ 474: Այս հոդվածը բավական փոփոխված է. «ԺԶ. Եթէ ոք դկին իւր հանցէ առանց բանի պոռնկութեան, ինքն տա նմա շնալ, ապա թէ թողցէ և ապաշխարեսցէ՝ ապաշխարութիւն նորա Ը ամ առ դրանն արտաքոյ, Զ՝ ընդ ապաշխարողս եւցէ, եւ Զ ամ օրէնս մի առցէ. այս փոխանակ երկոցունց ընդ իւր եւ ընդ կնոջ (այստեղից № 659 ձեռագիրը չունի Վ. Հ.) իւրոյ։ Ապա թէ անապաշխար մնասցեն՝ մի՛ թաղէք զնոսա, զի այնպիսիքն զարքայութիւն աստուծոյ ոչ ժառանգեն» (№ 648, էջ 28ա, Համտ. նաև №№ 649, էջ 50բ, 650, էջ 55ա, 651, էջ 40բ, 659, էջ 216բ, 2964, էջ 73բ, 3369, էջ 69ա, 3562, էջ 301բ)։

ՆԵՐՍԵՍԻ ԵՎ ՆԵՐՇԱՊՈՒՀԻ ԿԱՆՈՆԱԽՈՒՄԲ

Առաջին վերնագիր, էջ 475: *Այս վերնագիրը չունեն № № 649, 650, 651, 2964 ձեռագրերը, իսկ № № 648, 3562 ձեռագրերը ունեն հետևյալ վերնագիրը. «Կանոնք Ներսէսի եւ Ներշապհոյ Մամիկոնէից» (էջ 54ա, էջ 334ա)։* Ո *ձեռագրում վերնագրի գիմաց, հետագայում (ԺԹ դար), մեկն ավելացրել է. «Ներսէս Բ Աշտարակեցի եւ Դունեայ Բ ժողով» (էջ 188ա)։*

Ցանկ, էջ 475—478: *№ № 649, 650, 651, 2964 ձեռագրերը չունեն ցանկ, իսկ № № 648, 3562 ձեռագրերը թեև այն ունեն, բայց նկատվում է, որ վերաշարադրված է Կանոնագրքի ունեցած ցանկից, երբեմն ցույց տալով ինքնուրույնության հետքեր։ № № 648 և 3562 ձեռագրերի սույն ցանկում նշված է 30 հոդվածի վերնագիր. այդ նրանից է, որ ինչպես այս, այնպես էլ վերևում նշված ձեռագրում այս կանոնախումբը ունի 30 հոդված. 31—37-րդ հոդվածները ինչ-ինչ պատճառներով չեն պահվել։ Ահա այդ ցանկը.*

«ա. Վասն յեկեղեցի տանել զսեղանն և ոչ ի տանս իրեցութեան։
բ. Վասն չառնուլ գինս քահանայք պատարագին։
գ. Վասն ոչ վաճառել կամ վարձս դնել։
դ. Երկկանանց ոչ ուտել զշնորհս եկեղեցոյ։
ե. Վասն շաբաթու եւ կիրակէի պատարագ մատուցանել։
զ. Վասն բաժակին սուրբ պատարագին։
է. Վասն քահանայից որ պատարագ մատուցանեն։
ը. Վասն հանձի (sic) եկեղեցոյն ոչ տալ ի հարսանիս։
թ. Վասն ոչ առնել մկրտութիւն ի տունս յաշխարհականաց։
ժ. Վասն որ ըստ կոչման լինել նախագահ։
ժա. Վասն առանց քահանայի ոչ է պարտ առն ժամ։
ժբ. Վասն դպրի չհագանել հանդերձ զինուորական։
ժգ. Զշնորհս եկեղեցոյ մասնաւորել եկեղեցոյ՝ ըստ իւրաքանչիւր կարգի։
ժդ. Սպաս եւ պատարագիչն աւագ երիցուն եղիցի։
ժե. Զառնել ի տունս մկրտութիւն։
ժզ Կանանց չտալ մօտ առ քահանայսն ի մկրտել։
ժէ. Սարկաւագունք մի առցեն մկրտութիւն։
ժը. Ոչ առնուլ հաս աշխարհողացն։
ժթ. Ոչ յայտնել զբանս խոստովանութեան։
ի. Գերեզման յեկեղեցիս մաւտ ոչ առնել։
իա. Քահանայ վաշխ ոչ առնուլ։
իբ. Յագապս մասունս ոչ առնուլ։
իգ. Ոչ երթալ ի պատարագ յորժամ ոչ կայ։
իդ. Տղայոց հարսանիս։
իե. Զկուսանս այրեաց ոչ տալ։
իզ. Զառչառ ոչ ձեռնադրել։
իէ. Զ[պ]ոռտանս ոչ աւրհնել։
իը. Ոչ առնուլ զկենդանին նուիրեալ։
իթ. Զառաջաւորս ոչ լուծանել։
լ. Ծրագալուծին շաբաթու թան եւ գինի մի՛ ճաշակեսցեն» (էջ 54ա, բ, էջ 334ա, բ)։

Երկրորդ վերնագիր, էջ 478: *Կանոնագրքի ունեցածին նման է № № 648 և 3562 ձեռագրերինը, որոնք չունեն միայն «տունս լէ»։ Իսկ մյուսները ունեն «Դարձեալ եւ այս կանոնք յաւուրս*

Ներսէսի մեծի եւ Ներշապհոյ Մամիկոնէից եպիսկոպոսի գլուխ Լ» ձեով (№ № 649, էջ 80բ, 650, էջ 88բ, 651, էջ 67ա, 2964, էջ 114ա)։ Այս հավանաբար ավելացրել է Հ. Օձնեցին որպես առաջաբան և վերնագիր։

Հոդ. Ա, էջ 478: Ծանոթագրություններում օգտագործված՝ արդեն հայտնի ձեռագրերում այս կանոնախմբի հոդվածները թեև տարբերություն չունեն Կանոնագրքում եղածից, սակայն եղած նյութը այս ձեռագրերի Ա—Ը հոդվածներում բաժանված է տարբեր սահմաններ ունեցող հոդվածների. օրինակ՝ Ա հոդվածը սկսվում է այնպես, ինչպես Կանոնագրքում կա, բայց վերջանում է Բ հոդվածի սկզբի ընդարձակ հատվածով. «Այլ ի նոյն ինքն... եւ ժլատութեամբ թշնամանել զսրբութիւնսն»։ Վերջինս դրված է որպես շարունակություն Ա հոդվածի (տես № № 648, էջ 55ա, 649, 80բ, 650, էջ 88բ, 651, էջ 67բ, 2964, էջ 114բ, 3562, էջ 335ա)։

Հոդ. Բ, էջ 478—479: Վերոհիշյալ ձեռագրերում այս հոդվածի միայն վերջին՝ «Խափանեցին քահանայքն... վասն սուրբ պատարագին» մասն է դրված որպես Բ հոդված (№ № 648, էջ 55ա, 649, էջ 80բ, 650, էջ 88բ, 651, էջ 67բ, 2964, էջ 114բ, 3562, էջ 335ա)։

Հոդ. Գ, էջ 479։ Նշված ձեռագրերում Գ հոդվածի տակ դրված է ինչպես այս, այնպես էլ հաջորդ Դ հոդվածի մեծ մասը՝ սկզբից մինչև «եւ զրկեցան ինքեանք յաւրհնութենէն Աստուծոյ» հատվածը (տես № № 648, էջ 55ա, բ, 3562, էջ 335ա, բ)։ Այս նույն ձեռագրերում, որտեղից սկսվում է հոդվածը, «կէսք» բառից առաջ դրված է «Դ», այսպես՝ «...դահեկանաց իւրեանց Դ կէսք վաճառեցին...» (տես նույն էջերը)։ Նշված «Դ»-ն չորրորդ հոդվածի համարն է, բայց այն հաշվի չեն առել որպես կարգահամար։

Հոդ. Ե, էջ 480: Այս հոդվածը ձեռագրերի մի մասում սկսվում է Դ հոդվածի վերջից մնացած մի հատվածով. «Կարդեցաք եւ հաստատեցաք (Կանոնագրքի բնագրում՝ սահմանեցաք— Վ. Հ.), զի յայսմհետէ հրաժարեսցեն քահանայք եւ ժողովրդականք յայդպիսի անառակ եւ մահաբեր սովորութենէ»։ Այնուհետև սրան կցված է Կանոնագրքում եղած Ե հոդվածն ամբողջությամբ, և այդ բոլորը դրված է Դ համարի տակ (տես № № 648, էջ 55բ, 3562, էջ 335բ), իսկ № № 649, 650, 651, 2964 ձեռագրերում Դ և Ե հոդվածները միացված են միմյանց և դրված են Դ համարի տակ։

Հոդ. Զ, էջ 480—481: Այս հոդվածը նշված ձեռագրերում բաժանված է երեք մասի, որից երկու մասը դրված է տարբեր համարների տակ, որպես առանձին հոդվածներ, իսկ երրորդ մասը մուծված է Կանոնագրքի ունեցած է հոդվածում, այսպես՝ ա. մաս «Քահանայք զշաբաթու... եւ աւետարանաւ կարգաւորաբար» որպես առանձին հոդված, նշված է Ե կամ Զ համարների տակ. բ. մաս «Եւ զբաժակսն հաղորդութեանն... եւ տանջեսցին (Կանոնագրքի բնագրում և տուժեսցին—Վ. Հ.) յաստուծոյ», որպես առանձին հոդված, նշված է Զ կամ Է համարների տակ (№ № 648, էջ 55բ—56ա, 649, էջ 81բ, 650, էջ 89բ, 651, էջ 68ա, 2964, էջ 115բ, 3562, էջ 335բ—336ա)։ գ. մասի վերաբերյալ տես հաջորդ ծանոթագրության մեջ։

Հոդ. Է, էջ 481: Զ հոդվածի մնացած՝ երրորդ մասը՝ «Քահանայք (այս բառը Կանոնագրքի բնագիրը չունի—Վ. Հ.) պատրաստեսցեն կատարել զսուրբ խորհուրդն... ամենայն զգուշութեամբ», նշված ձեռագրերում դրված է որպես սկիզբ է հոդվածի։ Այնուհետև է հոդվածը ամբողջությամբ և Ը հոդվածի սկզբի մասը «Եւ զկտակարանս եւ զմարգարէս... եւ հանդերձ ռամկական սրբոյ սեղանոյն», միասին նշված են որպես է կամ Ը հոդված (№ № 648, էջ 56ա, 649, էջ 81բ—82ա, 650, էջ 89բ, 651, էջ 68ա, 2964, էջ 115բ—116ա, 3562, էջ 336ա)։

Հոդ. Ը, էջ 481—482: Այս հոդվածի մնացած մասը՝ «եւ զեկեղեցւոյ վարագոյր (վերջին բառը Կանոնագրքի բնագիրը չունի—Վ. Հ.) առագաստիկ փեսայի... թէ քահանայ է՝ լուծցի, թէ դպիր՝ որոշեսցի» դրված է որպէս Ը կամ Թ հոդված (№ № 648, էջ 56ա, 649, էջ 82ա, 650, էջ 90ա, 651, էջ 68ա, 2964, էջ 116ա, 3562, էջ 336ա)։

Հոդ. Ժ, էջ 482: Այս հոդվածը թեթև կերպով խմբագրված է. «Ժ. Ամենեւին քահանայք գահասիրութեամբ մի՛ հակառակեսցեն ընդ միմեանս, զի զոր շնորհն Աստուծոյ ընտրեաց նախ ի քահանայութիւն, նա՛յ է նախաթոռ յեկեղեցւոյ եւ ի տանն» (№ № 648, էջ 56բ, 649, էջ 82ա, 650, էջ 90ա, բ, 651, էջ 68բ, 2964, էջ 116բ, 3562, էջ 336բ)։

Հոդ. ԺԳ, էջ 483—484: Ներքոհիշյալ ձեռագրերում այս հոդվածի վերջին հատվածը այսպես է. «եւ ոչ ժողովրդականքն առ քահանայսն ունել զնոցա պաշտաւնն» (№ № 648, էջ 57ա, 649, էջ 82բ, 650, էջ 91ա, 651, էջ 69ա, 2964, էջ 117ա, 3562, էջ 336բ)։ «Պաշտամնն» բառը Կանոնագրքի բնագրում գրված է ԺԴ հոդվածի սկզբում, այսպես. «ԺԴ. Պաշտամն եւ պատարագիք եւ սպասք...» և այլն։

Հոդ. ԺԹ, էջ 486: Վերը նշված ձեռագրերում «աշխարհութեան աշխարհողացն»-ի փո-

խարեն գտնում ենք միայն «զխոստովանողացն» ձևով (№ 648, էջ 57բ, հմմտ. նաև № № 649, էջ 83բ, 650, էջ 91բ, 651, էջ 69բ, 2964, էջ 118ա, 3562, էջ 337բ)։

Հոդ. ԻԵ, էջ 487: *Նշված ձեռագրերում այս հոդվածն այսպես է. «Ոչ է պարտ զկուսանս այրեաց տալ» (№ № 648, էջ 58ա, 649, էջ 84ա, 650, էջ 92ա, 651, էջ 70ա, 2964, էջ 119ա, 3562, էջ 338ա)։*

Հոդ. ԻԷ—ԻԸ, էջ 487—488: *Վերոնշյալ ձեռագրերում ԻԷ հոդվածը վերջանում է այսպես. «զսուրբ պատարագն ուրհնէսցեն»։ Կանոնագիրք-ձեռագրերում վերջինիս շարունակությունը կազմող «զարշառս եւ զոչխարս» բառերը իրավամբ տեղափոխեցինք ԻԸ հոդվածի սկզբում, այսպես. «Եւ զարշառս եւ զոչխարս քահանայք ի տունս իւրեանց կենդանի մի իշխեսցեն առնուլ», իսկ այնուհետև՝ ինչպես բնագրում (№ № 648, էջ 58ա, 649, էջ 84ա, 650, էջ 92բ, 651, էջ 70ա, 2964, էջ 119ա, 3562, էջ 338ա)։*

Հոդ. ԼԱ—ԼԷ, էջ 489—490: *Նշված ձեռագրերում, ինչպես արդեն ասել ենք վերևում, չեն ընդօրինակվել այս յոթը հոդվածները։*

ՀՈՎՀԱՆ ՄԱՆԴԱԿՈՒՆՈՒ ԿԱՆՈՆԱԽՈՒՄԲ

Առաջին վերնագիր, էջ 491: *№ 659 ձեռագրում պահվել է այլ վերնագիր. «Յոհաննու Մանդակունոյ ի խրատս եկեղեցւոյ համառօտ բան» (էջ 263բ)։ Վերջինս ցույց է տալիս, որ այս վերնագրի տակ շարադրված նյութերը եկեղեցական հարցերին վերաբերող խրատներ են և բերված են համառոտ։ Ամենայն հավանականությամբ № 659 ձեռագրի գրիչ Մաղաքիան այս վերցրել է ոչ թե անմիջապես Կանոնագրքի համապատասխան բնագրից, այլ Կանոնագրքից անկախ գոյություն ունեցող մի այլ բնագրից։*

Ցանկ, էջ 491—492: *Ցանկի և բուն կանոնների հաջորդականության մեջ գտնում ենք որոշ անկանոնություն։ Եթե հետևելու լինենք ցանկի հաջորդականությանը, ապա կանոնները կունենան հետևյալ կարգը.*

Ցանկի Ա	*վերնագրին*	*համապատասխանում է*	*Ա*	*հոդվածը։*
Բ	»	»	*Գ, Ե*	»
Գ	»	»	*Դ*	»
Դ	»	»	*Է*	»
Ե	»	»	*Ը*	»
Զ	»	»	*Թ*	»
Է	»	»	*Զ*	»
Ը	»	»	*Ժ*	»
Թ	»	»	*ԺԱ*	»

Այսպիսով, ցանկում չի նշված Բ հոդվածի վերնագիրը, սակայն Բ հոդվածը պետք է լինի ոչ թե առանձին, որը, մեր կարծիքով, հետագա ընդօրինակությունների սխալի արդյունք է, այլ Ա հոդվածի շարունակությունը։ Այդ երևում է Ա հոդվածի ցանկի վերնագրից, ինչպես նաև Ա և Բ հոդվածների բովանդակությունից։ Այնուհետև Բ հոդվածի ցանկի վերնագիրն արտահայտում է ոչ միայն Գ հոդվածի, այլև Ե հոդվածի բովանդակությունը։ Նշանակում է այստեղ գործ ունենք միևնույն հոդվածի կրկնության հետ։ Վերջապես՝ համարյա բոլոր ձեռագրերում (բացառությամբ յոթ ձեռագրի) Ժ և ԺԱ հոդվածները միացված են և գրված մեկ հոդվածի՝ Ժ-ի տակ, սակայն ցանկում այդ հոդվածն ունի երկու առանձին վերնագիր։ «Ը. Դեւք առանց հրամանի Աստուծոյ ոչ իշխեն մտանել ի մարդ» և «Թ. Դիւահարի չհաղորդել մինչեւ սրբեսցի»։ Ի դեպ՝ Ո ձեռագրի գրիչն ավելի վաղ նկատել է այս անկանոնությունը և ձեռագրի 277բ էջի ներքևի լուսանցքում ավելացրել է. «Ցանկս տարակոյս է, զգոյշ լեր եւ մի՛ մեղադրեր, զի յաւրինակն այսպէս գտաք»։

Այս շեղումները ցույց են տալիս, որ ժամանակի ընթացքում, Հովհաննես Օձնեցու Կանոնագրքի կազմվելուց հետո, ընդօրինակությունների միջոցով տեղի են ունեցել որոշ խանգարումներ։

Այս ցանկը չի պահպանվել № 659 ձեռագրում։

Առաջաբան, էջ 492: *Այս առաջաբանը մեզ ծանոթ ձեռագրերից ունի միայն № 659 ձեռագիրը երկու տեղ, նախ՝ Հովհ. Մանդակունու կանոնախմբում, ինչպես Կանոնագրքում է, երկրորդ՝ Հովհ. Օձնեցու կանոնախմբի ԼԲ հոդվածին առընթեր (ձեռագրում այդ հոդվածը համարակալված է ԺԸ)։ Վերջինս որոշ շեղումներ ունի Կանոնագրքի ունեցածից. «Զմեծ եւ զսուրբ եւ զմարդասէր եւ զբարերար տեառնէ պարտիմք գոհանալ, որ արար զմեզ բանաւորս եւ հոգեւորս եւ ետ մեզ ճանաչել զանուն իւր սուրբ եւ ասէ. Ես ընդ ձեզ եմ յաւիտեանս ժամանակաց» (էջ 273ա)։*

Հոդ. Ա, Բ, էջ 492—493: *Հովհ. Օձնեցու «Սակս ժողովոց ի Հայս» աշխատության Մատենադարանի № 500 ձեռագրի պահված օրինակում, թվելով Մանազկերտի ժողովում վերահաս-*

տատված կանոնները, վերջում դրված է. «Եւ զկանոնս սրբոյն Սահակայ եւ Յոհաննու Մանդակունոյ վերստին հաստատեցին» (էջ 274բ)։ Նույն բանը երևում է Օձնեցու «Սակս ժողովոց ի Հայս» աշխատության «Գիրք Թղթոց»-ի օրինակից։ Մեջբերելով Հովհ. Մանդակունու մի շարք հոդվածները, որոնք քննվել են Մանազկերտի ժողովում, Հովհաննես Օձնեցին այնուհետև ավելացնում է. «Այս աւանդ կացցէ ի վիճակիս մերում եւ այս մատենագիր եղիցի ամենայն Հայաստանեայց, որք ընդ ձեռամբ մերով հաւանեալ կան ի պահեստի։ Ահաւասիկ ես Յովհաննէս Հայոց կաթուղիկոս գրեցի իմով ձեռամբ դայս կանոնս, հաստատութեամբ սուրբ հաւատոյ...» (էջ 232, տես և հմմտ. № 3076, էջ 119ա, բ, ընդգծումը մերն է—Վ. Հ.)։

Հովհ. Օձնեցու կանոնախմբի մի օրինակը, որը պահված է Մատենադարանի № 659 ձեռագրում (էջ 263բ—267ա), բաժանված չէ առանձին հոդվածների։ Կանոնագրքում եղած Ա և Բ հոդվածները չեն տարբերվում № 659 ձեռագրի համապատասխան հոդվածներից։ Մինչդեռ նույն ձեռագրում պահվող՝ Հովհաննես Օձնեցու կանոնախմբի մի այլ տարբերակի (էջ 267ա—273բ) վերջին հոդվածը Հովհան. Մանդակունու Ա և Բ հոդվածներն են, այդ մասը բերում ենք ամբողջությամբ. «ԺԹ. Կանոնք միաշաբաթուն ոչ հրամայեցին պահել և յայտնի է, զի շաբաթն աւր երեկունն ապաշխարողաց ոչ քարոզին մի դէմս ըստ Մովսիսի աւրինադիր հրամանին. եւ այս՝ դի կարապետ է թաղաւորին յառաջընթաց, ընդ առաջ ելանէ ճրագաւք եւ մոմեղինովք կիւրակէին յաղագս կանոնական կարգաւորութեանն, այլ վասն սրբոյ կիւրակէին պահելոյ ոչ կանոնք հրամայեն պահել եւ ոչ վաղապետք, եւ ոչ մեք հրամայեմք. այլ նզովեմք եւ անէծս ի վերայ դնեմք որ[պէս?] առաջինքն որ ի Նիկիայ սուրբ հարքն, այլ և ոչ ծնդրադրութիւն առնելս» (էջ 273ա, բ)։ Համեմատությունը ցույց տվեց, որ այս մեջբերումը համապատասխանում է ոչ թե Հովհաննես Օձնեցու ԼԱ հոդվածին, այլ, Հովհան Մանդակունու կանոնախմբի Ա և Բ հոդվածներին և վերցված է, ամենայն հավանականությամբ, Հովհաննես Օձնեցու «Սակս ժողովոց ի Հայս» աշխատության որևէ տարբերակից, թեև նման տարբերակ մեր Մատենադարանի ձեռագրերում չգտանք։ Մատենադարանի № 948 ձեռագրի տարբեր մասերում, տարբեր վերնագրերով, պահվել են Հովհան Մանդակունու կանոնախմբի երկու ընդարձակ հատվածներ. բերում ենք դրանք լրիվ.

«Կանոնք Եկեղեցւոյ սուրբ ժողովոյն.

Ոչ հրամայեմք ի շաբաթու կամ ի կիւրակէի պահել եւ յայտ աստի է, զի շաբաթն որ ապաշխարողացն ոչ քարոզի, քանզի նախ յառաջին հրամանէն պատուէր. եւ զարձեալ, զի կարապետ է, ընդ առաջ ելանել մեծի կիւրակէին ճրագօք, ոչ հրամայեցին պահել կանոնք եւ ոչ վարդապետք, այլ նզովս արկին պահողացն ՅԺԸ եպիսկոպոսք որ ի սուրբ ժողովն։

Այլ յաւուր կիրակէի եւ զատկէն մինչև ցպենտեկոստէ ծունր ոչ հրամաեցին դնել յաղաւթս կալն եւ ոչ պահել։ Ապա եթէ ասիցէ ոք ի պաս քառասնորդացն եթէ ձէթ ծառոյ բերե եւ ձուկն ջրոյ և գինի որթոյ, ով անհեդեդ սգաարանք, այն իսկ են Նեստորի աղանդն անիծելոյն. քանզի մեծ մարգարէն Մովսէս՝ զձուկն միս ասաց, եւ առաքեալ վկաեաց՝ քանզի մարմին է, եւ Բարսեղ Կեսարացի՝ զազան ասաց զձուկն եւ անյիշելին Նեստոր՝ ջուր։ Արդ՝ ո՞րպես է նա ջուր, զի կենդանի է ամենևին, մի՞թէ իցէ ինչ պակաս արդեաւք կամ մարմնով կամ թռչելով։ Գիրք ասեն զսկեզտն շուն երեք գլխեան եւ դհիտրայն (կարդա զհիդրայն) եւս չար քան զնա, բայց սակայն զիւրեանց որգիսն ոչ ուտեն, այլ ձուկն ուտէ եւ մարդ եւս ուտէ։ Այլ եւ կան հաւք ջրայինքն եւ բնաւ ոչ ոք է, որ առանց ջրոյ սնանի։ Գիրք զձուկն կենդանի ասէ եւ զեղ եւ զձեթ մի ասէ. Եսայի ասէ. «Փայտ իւղոյ». եւ Դաւիթ ասէ. «Ծերութիւն իմ ի ձէթ պարարտութեան». եւ աւետարան ասէ՝ «Տուք մեզ յիւղոյդ ձերմէ», զի ահա յայտ է եթե իւղ եւ ձեթ մի է։ Եւ Ադամ ոչ եթէ պանիր եկեր եւ էլ ի դրախտէն, այլ պտուղ ծառոյ։ Այլ վասն գինոյ ասեն գիրք. «Զարբեցողն չար քան զգիւահարս»։ Եւ առաքեալ ասէ. «Մի արբենայք գինով, յորում զեղխութիւն է». զի եթէ Նոյի հրամաեաց ըմպել գինի վասն տրտմութեանն, այլ ոչ ի զեղխեալ, զի մինչեւ ցնոյ ոչ էր գինի, այլ խաղող միայն։ Ապա Նոյի հրամայեց ըմպել վասն տրտմութեանն, նոյնպէս եւ մեզ տուեալ է յուրախութիւն, այլ ոչ ի զեղխութիւն, այլ կերակուր յորժամ ուտեմք ի Նմին կամք, այլ յորժամ արբենամք՝ զանվաեւլուչն խաւսիմք, զոր մարգարէն Եղկելիս ասէ զայնոսիկ եթէ. «Վա՜յ որ յառնէքն ընդ առաւաւտն եւ զհետ երթան ցքոյնս»։ Եթէ մոլորեցան եւ դանդաղեցին վասն գինւոյ, քահանայքն եւ մարգարեքն նաև յառաջ ուխտաւորքն Սամուել եւ Սամսովն եւ որդիքն Յունադաբա միս ուտէին, բայց գինի եւ իւղ ոչ ըմպէին։ Գիրք ասեն եթէ հացիւղի եւ մեղրիւղի եւ ամբրաւիւղի մի են, եւ պանիր, ձուկն, ձէթ եւ գինի մի են։ Եւ եթէ ասէ՝ եթէ ձու Ի աւր կենդան լինի, այլ եւ ի կենդանի անասնոցն, եւ եթե Ի աւր կերակուր չլինի՝ մեռանի։

Զչորեքշաբաթ եւ զուրբաթ պարտ է պահել, բայց ի գործոց պարապեցուցանել մեզք են, նոյնպէս եւ զմարտիրոսաց յիշատակս թէ ի նոսա դիպեսցեն փոխել պարտ է ի հինգշաբաթն եւ

ոչ պարտի յուրրաթու կատարել, եթէ զմեծ աւր ուրբաթու եկեղեցի ընդ պահաւք հրամայէ արկանել յորում գիրք զկենդանարար խաչելութիւնն պատմեն, որ եւ զմարդիկ ի ծառաութենէ մեղաց փրկեաց. արդ զնա պահել հրամաեցին եւ զայլ ուրբաթսն որ ի զատկէն մինչ ի Պենդեկոս[տ]ն ունել» (էջ 56ա—57ա)։

«Յովհաննու Մանդակունայ ասացեալ.

Դուք առանց հրամանի Աստուծոյ ի մարդ ոչ կարեն մտանել. եւ յայտ ի Սաւուղա է, զի աւէին [ծ]առայքն Սաւուղա. Ահա այս չար ի տեառնէ խեղդէ զքեզ։ Եւ վասն Յովբա Աստուած ետ հրաման, զի աւէ Տէր ցսատանա. Ահա մատնեմ զնա քեզ։ Եւ յերամակն խոզից ոչ կարացին մտանել դեւքն։ Ապա զի՞ արդ իշխեն մտանել ի մարդ առանց հրամանի Աստուծոյ։ Բայց ասեն գիրք. Որ անմեղն է եւ առաքինին՝ անդի իսկ ի յովմանց պատիժս խնդրէ և զոմանս խրատէ, բայց աւրէնս ոչ է պարտ առնուլ մինչեւ սրբեսցի։ Ապա թէ ի նմին վախճանի ընդ մարտիրոսսն պսակի, զոր առաքեալ աւէ. «Մատնել զայնպիսին ի սատակումն մարմնոյն, զի ոգին ապրեսցի». (էջ 29ա)։

Վերևում բերված առաջին հատվածը, որոշ շեղումներով, համապատասխանում է Հովհան Մանդակունու կանոնախմբի Ա, Բ, Դ, Դ, Ը հոդվածներին, որոնք երբեմն ավելի ընդարձակ են. օրինակ՝ № 948 ձեռագրի բնագիրը չունի Դ հոդվածի «Բայց զոր»-ից (էջ 496, տող 6) սկսած մինչև նույն հոդվածի վերջը և այլն։ Իսկ երկրորդ հատվածն աննշան տարբերությամբ ծածկում է Ժ և ԺԱ հոդվածները։

Ինչպես դժվար չէ նկատել, վերը բերված հատվածները բաժանված չեն առանձին հոդվածների (ինչպես № 659 ձեռագրում է), այլ թողնում են այլ և այլ առիթներով, զանազան ժամանակներում դրված, կանոնական տարբեր գրությունների տպավորություն (այդ հատվածների վերնագրերը ավելացված են հետադայում, ընդօրինակությունների ժամանակ)։ Կանոնական այս գրությունների առանձին գոյությունը և վերջիններիս հոդվածների բաժանված չլինելը կարծել է տալիս, որ սրանք մինչև Կանոնագրքի մեջ մուծվելը, և դրանից էլ հետո, գոյություն են ունեցել, որպես անկախ բնագրեր, ինչպես Բարսեղ Կեսարացու կանոնախմբի վերջին՝ ՃԱ. հոդվածը (տես վերևում, էջ 620—621)։ Իսկ ինչ վերաբերում է Հովհան Մանդակունու կանոնախմբի Ե, Զ, Է հոդվածներին, որոնք չեն պահվել № 948 ձեռագրի վերոհիշյալ բնագրերում, ըստ երևույթին սրանք ևս Հովհան Մանդակունու մի այլ կանոնական գրությունից վերցված նյութեր են, որոնց, սակայն, առանձին, Կանոնագրքից անկախ, մեզ չեն հասել, թեև է հոդվածը գտնում ենք սույն աշխատության երկրորդ հատորում զետեղված՝ Հովհան Մանդակունու մի այլ կանոնախմբի մեջ։ Նույն բովանդակություն ունեցող Գ և Ե հոդվածների կրկնությունը Կանոնագրքի Հովհան Մանդակունու կանոնախմբում, հավանաբար, պետք է բացատրել Մանդակունու կանոնական տարբեր գրություններից օգտվելու փաստով։

Հովհան Մանդակունու Կանոնախմբի Դ, Է, Ը, Թ հոդվածները որոշ շեղումներով հանդիպում են «Գիրք թղթոց»-ում (էջ 231—232). սկիզբ. «Ո՛վ անհեթեթ ղղայարան», հմմտ. Կանոնագիրք, էջ 493, տող 12. վերջ. «Յիսուսի ծնունդն էր այսպէս», հմմտ. նույն տեղում, էջ 499 տող 3)։ «Գիրք թղթոց»-ում պահված հատվածների մեջ կան այնպիսիներ, որոնք մոտ են Կանոնագրքի՝ Հովհան Մանդակունու կանոնախմբի հոդվածներին, սակայն կան նաև այնպիսիներ, որոնք մոտ են № 948 ձեռագրի բնագրին։ «Գիրք թղթոց»-ը ևս № 948 ձեռագրի նման չունի Դ հոդվածի «Բայց զոր»-ից (էջ 496, տող 6) սկսած մինչև հոդվածի վերջը։ Մեր նշած հատվածը մուտք է գործել «Գիրք թղթոց»-ում Հովհան. Օձնեցու «Սակս ժողովոց ի Հայս» աշխատության միջոցով, որպես մեջբերում։

Հոդ. Զ, Ը, էջ 497, 498: № 659 ձեռագրում պահված Զ և Ը հոդվածների ոչ այնքան մեծ տարբերությունները ցույց տալու համար կբերենք այդ երկու հոդվածները. «Ի Պենտակոստէից մինչև զվարդեվառն մին շաբաթն ուտի, երկուն պահի։ Վարդեվառն տաւն առաքելոցն է և մատրունք ըստ հնումն, ի Նորումն Նաւակատիք սուրբ եկեղեցւոյ եւ մարտիրոսաց յիշատակ» էջ 266ա, բ)։ «Ը. Եւ որք ի չորեքշաբաթու և յուրբաթու մարտիրոսաց յիշատակ առնեն՝ մեղք են, զի եթէ ի կարգի էր. ապա ի զատկին ուրբաթն աւր պարտ էր առնել մատաղ, զի Քրիստոս աստուած արարիչն երկնի եւ երկրի յուրբաթուն խաչեցաւ եւ ընթերցուածք եւ Սաղմոս եւ Աւետարան այն աւր շատ են. եւ այն աւր ամենայն մարդիկ ազատեցան ի ծառայութենէ մեղաց եւ դրախտն այն աւր բացաւ ի ձեռն աւազակին եւ զմարդիկ ի ծառայութենէ այն աւր զերծոյց Քրիստոս, բայց կարգք եկեղեցւոյ զայն ուրբաթ պահել հրա[մա]յեն եւ փոխանակ նորա ուտել զայլ ուրբաթսն մինչեւ ցՊենտակոստէն» (էջ 266բ—267ա)։ Իսկ Կանոնագրքում պահված Ժ և ԺԱ հոդվածները № 659 ձեռագրում չեն պահվել. այստեղ Հովհան Մանդակունու կանոնախումբը ավարտվում է Կանոնագրքում պահված Թ հոդվածով։

ԱԲՐԱՀԱՄ ՄԱՄԻԿՈՆԵԻՑ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԿԱՆՈՆԱԽՈՒՄԲ

Հոդ. Ա, էջ 501—502: *Այս հոդվածը որպես առանձին նամակ, ուղղված Աղվանից Վաչագան թագավորին, գտնում ենք «Մովսէսի Կաղանկատուացւոյ պատմութիւն Աղուանից աշխարհի» (Թիֆլիս, 1912) աշխատության մեջ, որպես Ա հատորի 25-րդ գլուխ՝ «Երանելւոյն Աբրահամու Մամիկոնէից եպիսկոպոսի առ Վաչական Աղուանից արքայ թուղթ սակս ննջեցելոց» խորագրով (էջ 96—97)։ Մեզ թվում է, որ այս նամակը Կանոնագրքի մեջ մտել է Մովսես Կաղանկատվացու Պատմությունից անկախ։ Իսկ հաջորդ Բ և Գ հոդվածները, որ այլուր չգտանք, ըստ էության Ա հոդվածի նման առանձին նամակներ են և չեն մտել Մովսես Կաղանկատվացու Պատմության մեջ, բայց մտել են Կանոնագրքում։*

ՍԱՀԱԿ ՁՈՐՈՓՈՐԵՑՈՒ ԿԱՆՈՆԱԽՈՒՄԲ

Առաջին վերնագիր, էջ 506: *Մի քանի ձեռագրերում այս կանոնախումբը սխալմամբ վերագրված է Մովսես Քերթողահորը և վերնագրում էլ վերջինիս անունն է գրված. «Կանոնք Մովսէսի Քերթողահօրն բան (№ № 648, 3562 ձեռագրերում՝ քան) հարցողաց, գլուխք ԺԵ» (№ 649, էջ 113բ. տես նաև № № 648, էջ 52բ, 650, էջ 123ա, 651, էջ 103բ, 2964, էջ 157ա, 3562, էջ 332ա)։*

Ցանկ և երկրորդ վերնագիր, *էջ 506—507։ Վերևում նշված ձեռագրերը այս ցանկը և երկրորդ վերնագիրը չունեն։ Ձեռագրերի մեծ մասը երկրորդ վերնագրում ունի «քաղաքայ», թեև սխալ հոլովաձևով, փոխեցինք փոքրաթիվ ձեռագրերի ունեցածով՝ «քաղաքացս», բայց սա էլ միտքը հասկանալի չի դարձնում։ Մեզ թվում է «Սիւնականի քաղաքացս» բառերի միջև եղել է մի բառ, օրինակ, «ի Միջագետաց», որը և ընկել է։*

Հոդ. Ա, էջ 508: *Հարցը աննշան շեղում ունի նշված ձեռագրերում. «Թէ պար[տ] իցէ եպիսկոպոսին մինչ յեկեղեցոջ անդ իւրում իցէ և գործ եպիսկոպոսութեան իցէ առ նմա երկաբ արկանել յանձն իւր և այնու վարել զտեսչութիւն» (№ 649, էջ 113բ—114ա. տես նաև № № 648, էջ 52բ, 650, էջ 123ա, 651, էջ 103բ—104ա, 2964, էջ 157աբ, 3562, էջ 332ա)։*

Հոդ. Ե, Զ, էջ 509: *Կանոնագրքում նշված Ե հոդվածն այս ձեռագրերում գրված է Զ-ի տեղը և ընդհակառակը։*

Հոդ. Է, էջ 509—510: *Այս հոդվածի Հարցը և Պատասխանը մի քանի ձեռագրերում փոքր ինչ շեղվում են Կանոնագրքի ունեցածից «Հրց. Թէ պա՞րտ է որ ոք կրօնաւորեցաւ յանապատի և ուրկանայ կամ բորոտի, ի նմին յարամնալ ի կրօնաւորութեան յանապատի, թէ ի հիւանդանոցս երթալ։*

Պատասխանի. Ոչ է պարտ թողուլ զտեղին եւ ի հիւանդանոցս երթալ, այլ ի նմին մըշտընջենաւորիլ կրօնաւորութեամբ յանապատին, բայց եթէ առ ի չընդունելեացն հարկ լինիցի փախչել» (№ 2964, էջ 158աբ. տես նաև № № 648, էջ 53ա, 649, էջ 114բ, 650, էջ 123բ, 651, էջ 104բ, 3562, էջ 332բ—333ա)։ № 650 ձեռագրում այնուհետև այս կանոնախմբից չի ընդօրինակվել և բնագիրը մնում է թերի։

Հոդ. ԺԽ, էջ 513: *Պատասխանի վերջին «Այս ասպարէսք են նահատակաց... որ է ըստ ախտից մերոց» հատվածի փոխարեն № № 649, 651, 2964 ձեռագրերն ունեն «սուրբ հարցն և հառաջ Աստուծոյ փրկողին արարածոցս» (էջ 116ա, 106ա, 159բ), իսկ № № 648, 3562 ձեռագրերը չունեն «Այս ասպարէսք են նահատակացս» և «Ի սուրբ հոգւոյն որ և մեզ... որ է ըստ ախտից մերոց» հատվածները (էջ 54ա, էջ 333բ)։*

ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ՕՁՆԵՑՈՒ ԿԱՆՆԱԽՈՒՄԲ

Առաջին վերնագիր, էջ 514: *Տանոթագրություններում օգտագործված՝ մեզ հայտնի ձեռագրերը չունեն այս վերնագիրը. միայն № 659 ձեռագիրը ունի «Ձանգ Յովհաննու Մանդակունւոյ» (էջ 267ա), ջնջված վերնագիրը, որի վերջին բառի վրա ուրիշներ գիծ են քաշել և ուղղել «Իմաստասիրի Օձնեցւոյ»։*

Ցանկ, էջ 514—516: *Այս ցանկը պահվել է միայն № 659 ձեռագրում։ Այն տարբեր է Կանոնագրքի ունեցածից և նոր է կազմված. ահա այդ ցանկը.*

«ա. Եպիսկոպոսաց, երիցանց, սարկաւագաց արբեցութեան։
բ. Աշխարհականաց արբեցութեան։
գ. Ոչ դնելոյ պսակ ի շաբաթու եւ ի կիւրակէի։
դ. Վաղիւն պսակելոց։
ե. Ոչ դնելոյ պսակ յաւուրս պենտակոստէից։
զ. Ոչ է պարտ ի սուրբ քառասներորդն ի շաբաթ և ի կիւրակէ պատարագ չմատուցանել։
է. Պահոց իւրաքանչիւր։
ը. Վասն հացի պատարագի։
թ. Վասն իւղոյն աւծութեան։
ժ. Վասն մկրտութեան ձիթոյն։
ժա. Վասն հիւանդաց ձիթոյն։
ժբ. Վասն չառնելոյ սեղան փայտեայ։
ժգ. Աւազան աւրհնելոյ։
ժդ. Մկրտութիւն առնելոյ։
ժե. Պսակ առնելոյ։
ժզ. Երկրորդ ամուսնութեան։
ժէ. Աւուրն չաբաթոյ երեկոյին։
ժը. Կիւրակէի։
ժթ. Ջարաղանդ մծղնէից։
«Ի. Քառասնորդացն պահոց» (էջ 267ա, բ)։

Երկրորդ վերնագիր, էջ 516: *№ 659 ձեռագրում ցանկից հետո եղած վերնագիրը սերտ աղերս ունի «Յովհաննու իմաստասիրի Աւձեցւոյ մատենագրութիւնք» (Վենետիկ, 1953)-ի մեջ պահված «Պատմութիւն վասն իւր ըստ առաջնումն կենցաղին ուսումնասիրոթեան...»-ի վերնագրի (էջ 1) հետ։ Ահա ձեռագրի պահած վերնագիրը. «Երանելւոյն տեառն Յովհաննու Հայոց կաթողիկոսի յառաջին կենցաղն եւ գալ նորա յաթոռ քահանայապետութեան եւ բազմապատիկ եւ զանազան կարգս եկեղեցւոյ հաստատեալ տու[ն]ս Ի» (էջ 267բ)։ Իսկ մի քանի ձեռագրերում գրված է. «նոյն կանոնք գլուխք ԺԸ» (№ № 648, էջ 63բ, 649, էջ 110բ, 650, էջ 120ա, 651, էջ 100բ, 2964, էջ 153բ, 3562, էջ 343բ. № № 649, 650, 651, 2964 ձեռագրերում ԺԸ-ի փոխարեն ԺԹ)։ Նշված ձեռագրերում «նորին կանոնք»-ին նախորդում է «Երանելւոյն Յոհաննու Իմաստասիրի» գրվածքը, որը այլ բան չէ, եթե ոչ «Յովհաննու իմաստասիրի Աւնեցւոյ մատենագրութիւնք»-ի առաջին բնագրի զանազան հատվածների քաղագրություն (տե՛ս § գ, էջ 5, § դ, էջ 8, § ե, էջ 9)։ Դրա համար էլ հիշյալ ձեռագրերում սրանից հետո գրված է. «նորին»՝ Հով. Օձնեցու։*

Հոդ. Ա, Բ, էջ 516—517: *Բացառությամբ № 659 ձեռագրի, մյուս ձեռագրերը չունեն Ա և Բ հոդվածները, իսկ վերջինիս ունեցածն առանձին շեղումներ չունի Կանոնագրքի ունեցածից, միակ տարբերությունն այն է, որ № 659 ձեռագիրը չունի «Մի՛ իշխեսցէ պաշտել զկարգն» կամ «մատչելի ի կարգն իւր եւ ի հաղորդութիւն»-ի փոխարեն ունի «մերձանալ ի կարգս իւր եւ հաղորդ լինել» (էջ 268ա)։*

Հոդ. Է, էջ 518—519: *№ 659 ձեռագրում այս հոդվածը միացված է նախորդի հետ և նշված՝ Ջ համարի տակ (էջ 269ա, բ)։*

Հոդ. Ը, էջ 519: *№ 651 ձեռագիրը չունի այս հոդվածի վերջին՝ «և մեզ ի նմին..., նորաձև ինչ» մասը։*

Հոդ. Թ, էջ 519—520: *Բնագրի «եւ իւրաքանչիւրոց եպիսկոպոսացն միանգամ ի Ջատկին հինգշաբթի աւր» (տող 12—13) հատվածի «եպիսկոպոսացն միանգամ» բառերի միջև պետք է լինի բայը, օրինակ՝ «բաշխել», որը և ոչ մի ձեռագիր չունի, այլապես միտքն պարզ չէ։ Մի քանի ձեռագրերում այս հոդվածը ենթարկվել է թեթև խմբագրման, տե՛ս և հմմտ. հետևյալ հատվածը. «... գիւղն անուշահոտութեան, հայրապետին աւրհնել միանգամ ի զատկի հինգշաբթին օր, որպէս եւ հրամայեալն է. եւ իւրաքանչիւր եպիսկոպոսացն եւ քահանայիցն ի նմանէ ընդունել...» (№ 648, էջ 64բ. հմմտ. №№ 649, էջ 112ա, 651, էջ 101բ, 2964, էջ 155ա, 3562, էջ 344բ)։ Իսկ № 650 ձեռագրում չի պահվել «եւ յայլ ի պէտս աւծման..., աւրհնել քահանայն» (էջ 121բ) վերջին հատվածը։*

Հոդ. ԺԴ, էջ 521: *№№ 650, 651 ձեռագրերում չի պահվել այս հոդվածի վերջին մասը. «եւ ապա տանել... եւ մկրտել»։*

Հոդ. ԺԷ, էջ 523: Եզ *ձեռագրերում այս հոդվածը դրված է ԺԸ հոդվածի տեղը և ընդհակառակը։*

Հոդ. ԺԸ—ԼԹ, էջ 523—535: *№№ 648, 649, 650, 651, 2964, 3562 ձեռագրերում չեն ընդօրինակված ԺԸ—ԻՁ, ԻԸ, Լ և ԼԲ հոդվածները, իսկ № 659 ձեռագրում՝ ԺԹ—ԼԱ հոդվածները։*

Հոդ. ԻԴ, էջ 527—530: a *ձեռագրում բնագրի «պատճառին» բառի վրա հատուկ նշանով աջ լուսանցքում կարմիր թանաքով դրված է. «զաւրհնեցէք մանկունք զտէրն ասէ», (էջ 190ա)։*

Հոդ. ԻԹ, էջ 533: *Մի քանի ձեռագրերում այս հոդվածի վերջին «աւանդիչս» բառի փոխարեն գտնում ենք «հարսն մեր» (№№ 648, էջ 66ա, 649, էջ 113բ, 650, էջ 122բ, 651, էջ 103բ, 2964, էջ 157ա, 3562, էջ 346ա)։*

Հոդ. ԼԹ, էջ 534—535: *№ 659 ձեռագրում այս հոդվածի վերջում, որպես շարունակություն, կցված է. «զմեծ եւ զսուրբ եւ զմարգասէր եւ զբարերար տեառնէ պարտիմք ղոհանալ, որ արար զմեզ բանաւորս եւ հոգեւորս եւ ետ մեզ ճանաչել զանուն իւր սուրբ եւ ասէ. «Ես ընդ ձեզ եմ յաւիտեանս ժամանակաւ» (էջ 273ա)։ Սակայն այս մեջբերումը կապ չունի Հովհան Օձնեցու կանոնախմբի հետ և պատկանում է Հովհան Մանդակունու գրչին (տե՛ս և հմմտ. վերևում, էջ 492, 535)։ Եվ պատահական չէ, որ № 659 ձեռագրում այս մեջբերմանը հաջորդում են Հովհան Մանդակունու կանոնախմբի Ա և Բ հոդվածները, որոնք ձեռագրում գրված են որպես Հովհան Օձնեցու կանոնախմբի ԺԹ հոդված։ Քանի որ № 659 ձեռագրում Հովհան Օձնեցու կանոնախմբին նախորդում և հաջորդում են Հովհան Մանդակունու գրվածքները, այդ պատճառով էլ այստեղ Հովհան Օձնեցու կանոնախումբը ներկայացված է Մանդակունու անունով։*

ՀԱՎԵԼՎԱԾ

ԿԱՆՈՆԱԳՐՔԻ ՀՆԱԳՈՒՅՆ ԲԵԿՈՐՆԵՐ

Կանոնագրքի ունեցած կանոնախմբերի հաջորդականությամբ Հավելվածում հրատարակում ենք մեր Մատենադարանի երկու ձեռագրերի պահպանակների և չորս պատառիկների նկարագրությունը և սրանց բովանդակած բնագրերը ամբողջական ձևով։ Կետադրությունը պահպանված է նույնությամբ, բաց են արված համառոտումները։ Այդ նյութերի գրության ժամանակը որոշված է մոտավորապես, ելնելով նրանց հնագրական տվյալներից։

Ա. № 4201 ձեռագրի պահպանակ[1]. 2 թերթ. մեկը ձեռագրի սկզբում, մյուսը՝ վերջում, երկուսն էլ մագաղաթ։ Առաջին թերթի մեծությունն է 25×20,5, երկրորդինը՝ 26×18. գիր՝ միջին մեսրոպյան խոշոր երկաթագիր. երկսյուն։ Առաջին թերթում 20 տող, երկրորդում՝ 18, վերջինս վնասված է՝ պահպանակը ձեռագրի չափսին դարձնելու նպատակով վերևի լուսանցքի հետ երկու տող կտրված է։ Պահվել է վերջաբանի կարգահամարը՝ ԼԳ։ Ժամանակը՝ IX—X դարեր։

Պահպանակը բովանդակում է Առաքելական (Ա) կանոնախմբի ԼԳ հոդվածի ընգարձակ հատվածից (հմմտ. Կանոնագրքի 48-րդ էջի 8-րդ տողի «յայտնել զառականս մերձաւորի արեան իւրոյ») մինչև վերջաբանի սկզբի ընդարձակ մասը (հմմտ. Կանոնագրքի 52-րդ էջի 11-րդ տողը «իսկ իբրև լուան ղայս ամենայն որդիք քահանայիցն»)։

Բ. Պատառիկ № 347. թերթ 4. մագաղաթ. մեծություն՝ 17×11,8. գիր՝ միջին մեսրոպյան մանր երկաթագիր. միասյուն. տողեր՝ 30։ Պատառիկի 1ա, 2ա և 3բ էջերում մելանը թափված է, գիրը մաշված, աջ և ձախ եզրերը սևացած, համարյա անընթեռնելի, բայց գրչի (գրելու հարմարանքի) ճնշման հետևանքով տառերի հետքերը նկատելի են. մագաղաթյա թերթերը կուչ են եկած, եզրերից տեղ-տեղ պատռված։ Այդ պայմաններում 1ա էջը կարդացվեց մասնակի կերպով, իսկ 3բ էջը չկարողացանք կարդալ։ Պահվել են հոդվածների մի քանի մասնավոր կարգահամարներ. ժամանակ՝ XI—XII դարեր։

Պատառիկը բովանդակում է Կղեմեսի կանոնախմբի ԽԵ—ԽՁ, ԾԹ-ից (սկիզբը չի պահվել) մինչև ԾԸ (վերջից չի պահվել)[2] հոդվածները, ԿԹ հոդվածի վերջից մինչև ՀԸ հոդվածը, ՁԳ հոդվածից[3] մինչև ՁԴ և երեք այլ հոդվածներ, որոնք չենք գտնում Կանոնագրքի ձեռագրերի մեծ մասում, բայց հանդիպում ենք Կանոնագրքի մի քանի օրինակներում՝ befgq *և 659 ձեռագրում։ Միայն վերջին ձեռագրում է պահվել պատառիկում նշված ՁԴ հոդվածի «այսոքիկ է յաղագս կանոնացս» հատվածից մինչև վերջ։ Պատառիկի չորրորդ թերթը հարց ու պատասխան է, որը Կանոնագրքի այս հատորի կանոնախմբերին չի պատկանում, այդ պատճառով էլ այստեղ չենք հրատարակում։*

Գ. № 2151 ձեռագրի[4] պահպանակ. 4 թերթ, երկուսը ձեռագրի սկզբում, երկուսը՝ վերջում, չորսն էլ մագաղաթ. մեծություն՝ 17,5×12,5. գիր՝ միջին մեսրոպյան երկաթագիր. միասյուն. տողեր՝ 20. վերջին երկու թերթը վնասված՝ պահպանակը ձեռագրի չափսին դարձնելու նպատակով վերևի լուսանցքի հետ երկու տող կտրված է։ Վերջին պահպանակի առաջին թերթի մեջտեղում հենց սկզբից եղել է ծակ, 3 սմ տրամագծով. 4 թերթերն էլ մի փոքր դեղնած են, իսկ առաջին թերթի ներքևի մասը կեղտոտված. պահվել է միայն IV հոդվածի կարգահամարը՝ Դ. ժամանակ՝ X դար։

---

[1] Ձեռագիրը 1492 թ. ընդօրինակություն է (էջ 364բ)։

[2] Բնագրում հոդվածների կարգահամարները Կանոնագրքի ունեցածից մեկով ավել է՝ ԾԴ հոդվածը պատառիկում նշված է ԾԴ և այլն։

[3] Կանոնագրքի ՀԸ (պատառիկի ՀԹ) հոդվածին պատառիկում հաջորդում է Ձ, որը Կանոնագրքի ունեցած Կղեմեսի կանոնախմբի ՁԳ հոդվածն է։ Այսպիսով պատառիկում չեն պահվել թվով 4 հոդված՝ ՀԹ—ՁԲ։

[4] Ձեռագիրը 1587 թ. ընդօրինակություն է (էջ 174ա)։

Պատպանակը բովանդակում է Բարսեղ Կեսարացու կանոնախմբի հոդվածների ցանկը՝ սկզբից վնասված, իսկ վերջից թերթ է ընկած, ապա Գ, Դ, Ե, Ժ հոդվածները սկզբից և վերջից պակասավոր, Հունարենի 15, 16, և 47-րդ հոդվածները, որոնք չեն մտել Կանոնագրքի Բարսեղ Կեսարացու կանոնախմբում. վերջից թերի մի հատված, հավանաբար նրա մի այլ նամակից, որի մասին առայժմ ոչինչ չենք կարող ասել։

Դ. Պատառիկ № 1216. թերթ՝ 1. մագաղաթ. մեծություն՝ 15×11,5. գիր՝ միջին մեսրոպյան երկաթագիր. միասյուն. տողեր՝ 17. ընագիրը շատ է վնասված՝ մագաղաթի մեջտեղում 3 սմ տրամագծով ծակ կա. բացի կազմին ամրացված կողմից՝ մնացած եզրերը մաշված են և սեացած. ժամանակ X—XI դարեր։

Պատառիկը բովանդակում է Սահակ Պարթևի կանոնախմբի ԽԴ հոդվածի «ժառանգութեան յարքայութեանն Քրիստոսի եւ աստուծոյ» (էջ 402, տող 10) հատվածից մինչև ԽԶ հոդվածի «զտոհմային գայգականաց պէսպէս» (էջ 405, տող 13) հատվածը։

Ե. Պատառիկ № 608. թերթեր՝ 4. մագաղաթ. մեծություն՝ 23,5×17. գիր՝ միջին մեսրոպյան երկաթագիր. տողեր՝ 26, միասյուն։ Այս պատառիկը ժամանակին եղել է մեր Մատենադարանի № 4979 ձեռագրի պահպանակը[1]։ Այդ պատճառով վերջինս ձեռագրի չափսին դարձնելու նպատակով վերևի լուսանցքի հետ կտրել են նաև 1—2 տողեր. պատառիկի եզրերը մաշված են և կեղտոտված։ Պահվել են հոդվածների մասնավոր կարգահամարներ, բայց և նկատելի են նաև ընդհանուր համարներ, թեև դրանք ավելացվել են հետագայում։ Ժամանակ՝ IX—X դարեր։

Պատառիկը բովանդակում է Շահապիվանի ժողովի կանոնախմբի ԺԶ հոդվածի «նստուցանեն վասն կորուսիչ արծաթոյն» (էջ 456, տող 10) հատվածից մինչև Ի հոդվածը և ապա Ներսեսի և Ներշապուհ եպիսկոպոսի կանոնախմբի ցանկից (էջ 475, տող 1) մինչև ԺԳ հոդվածի «ի սուրբ եկեղեցին հատուցեն ամենայն յաւժարութեամբ» (էջ 483, տող 8) հատվածը։

Զ. Պատառիկ № 1735, թերթ՝ 1, մագաղաթ. մեծություն՝ 15,6×12 և 10. թերթի վերևի մասը լայն է, քան ներքևինը. գիր՝ միջին մեսրոպյան երկաթագիր. միասյուն. տողեր՝ 20. ընագիրը շատ է վնասված, բացի կազմին ամրացված կողմից մնացած եզրերը մաշված են, մելանը շատ հաճախ թափված. ընթերցեցինք գրչի (գրելու հարմարանքի) ճնշման հետևանքով առաջ եկած տառերի հետքերին հետևելով. ժամանակ՝ X—XI դարեր։

Պատառիկը բովանդակում է Հովհաննես Օձնեցու կանոնախմբի Ը հոդվածից մինչև Ժ հոդվածը, ապա ԺԴ հոդվածից մինչև ԺԶ-ի «պարտ է ըստ առաջին կարգին» (էջ 522, տող 7) հատվածը։

---

[1] Այս տեղեկությունը մեզ հաղորդեց Մատենադարանի ձեռագրատան աշխատակից ընկ. Թ. Եղանյանը։

Ա.

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՀՊԱՆԱԿ

1ա

յայտնել զառականս
մերձաւորի արեան իւրոյ.
զառականս դստեր քո մի
յայտնես[ց]ես. զառակ
անս քեռ քո թէ առ ի ի(sic) հա
ւրէ իցէ կամ առ ի մաւրէ
[մի] յայտնեսցես, զա
ռականս կնոջ հաւր քո
մի յայտնեսցես, զառ
ականս հաւրաքեռ քո մի
յայտնեսցես, զառակ
ականս հաւրաքեռ քո մի
յայտնեսցես պղծելով
ընդ նոսա, նոյնպէս
եւ յերկրորդումն կար
[գ]եաց աւրէնսդիրն մով
սէս յանէծսն եւ ասէ.
անիծեալ լիցի որ ննջի
ցէ ընդ կնոջ հաւր իւրոյ
զի յայտնեաց զաներւ

ոյթս հաւր իւրոյ. անի
ծեալ որ ննջիցէ ընդ քեռ
իւրում. որ առ ի հաւրէ
իցէ կամ առ ի մաւրէ. եւ
ասասցէ ամենայն ժողով.
ուրդն եղիցի եղիցի,
նոյնպէս սահմանեալ
առաքելական կանոնացս.
մարդ ոք մարդ առ ամեն
այն ընտանութիւն մար
մնոյ իւրոյ մի մերձես
ցի. կամ շնութեամբ.
կամ ամուսնութեամբ
մինչեւ ի ցչորրորդ զա
րմն չունի իշխանութ
իւն առնել:
ԼԳ Եւ արդ զայս ամենայն
զոր ինչ կարգեցին եւ եդ
ին առաքեալքն. ոչ եթէ
անձանց իւրեանց միայն

1բ

կարգեցին. այդ եւ այ
նոցիկ որ եւ զկնի իւրե
անց լինելոց իցեն. քանզի
կսսկա[ծէին թ]է պատրաս
տեալ են գայղք զգենուլ
զգեստ զառանց. եւ առ
նել կոտորած ի մէջ հաւտ
ից քրիստոսի. քանզի ոչ եթէ
նոցա պէտք ինչ էին կարգ
աց եւ աւրինաց. որ ինքե
անք իսկ էին աւրէնսղիրք.
զի խրատեալ եւ վարժեսլք

էին ի ճշմարիտ վարդապ
ետէն. եւ մխիթարիչ
հոգին սուրբ բնակէր ի նո
սա. զի զոր աւրինակ ետ
կարգել նոցա հոգին սու
րբ. զկարգս եւ զաւրէնս
զայսոսիկ առաւել եւս
առաջնորդեսցէ նոցա
ըստ կամաց իւրոց
որք ընկալան ի տեառնէ զ[աւրու
թիւն եւ իշխանութիւն
զիարդ մարթ էր եթէ [յայ]

յ իմիքի դնիցի նոցա [ար]
էնս. նաեւ սպաղոս եւ [տի]
մոթէոս շրջեին ի կ[ողմ]
անս կեսարացւոց եւ կի[լ]
իկեցւոց. զսոյն իսկ
զայս արէնս պատուիրե
ին. զառաքելոցն միմ[ե]
անց. եւ որք եին ընդ ձե
ռամբ առաքելոցն աշ[խա]
րհականքն ամենայն.
քարոզեին եւ աւանդեին
յամենայն եկեղեցիս.
Այղ աշակերտք տեառն յետ
դնելոյ զկարգ աւրինաց,
այսոցիկ, ոչ դադարե
ին ի քարոզելոյ զավետար
անն ///

ԵՐԿՐՈՐԴ ՊԱՀՊԱՆԱԿ

1ա

զոր ասներ տէր ի ձեռս
նոցա. քանզի բազում ժ
ողովուրդք ժողովեին
համապաղ առ նոսա.
եւ հաւ[ա]տացին ի քրիստոս
որպէս եւ երեք հազարքն.
զնոյն հետոց եկեալ աս
են ցպետրոս. զինչ գո
րծեսցուք արք եղբարք.
ասէ պետրոս. ապաշխա
[եցարուք] եւ մկրտեցարուք
յանուն տեառն յիսուսի. եւ յայլ
ոց քաղաքաց քաղաքաց գա
ին առ նոսա եւ լսեին եւ
ընդունեին զբանս նոցա.
նաեւ նիկոդեմոս եւ գամ
աղիել գլխաւորք ժողով
րդեան. գային առ առ ///
[վարդ]ապետութեանն. այղ եւ
յուռա եւ դեւի. եւ փեռի
եւ յովսէփ, եւ յուստոս
որդիք անանիա, եւ կայ
իափայ, եւ ալեքսանդր
ոսի քահանայիցն. զաին
նոքա ի գիշերի, եւ խոս
տովան լինեին ի քրիստոս թե որ
դի աստուծոյ է. այղ երկնչեին
ի ժողովրդենէն յայտն
ել զխորհուրդս իւրեանց
որ առ աշակերտսն. զի
մի կշտամբեսցին ի հրե
իցն եւ ի քահանայապետիցն.
եւ ընկալեալ զնոսա առա
քելոցն սիրով, զաւկտա
կար խրատն ի մէջ առեալ
ասեին ցնոսա, մի վասն ///

Ա զլ առաքելական

1բ

/// կորուսան
էք զյաւիտենականսն
ձեր որ առաջի աստուածոյ է, զու
ցէ պահանջիցիք ընդ հա
րսն ձեր զվրէժ արեանն
քրիստոսի. զոր ընկալան ի վեր
այ անձանց եւ որդւոց իւ
րեանց. զի չե ոնդունե
[լի] առաջի աստուծոյ, որպէս եւ
ասաց իսկ եենարարն. ե
թե որ խոստովանեսցի
զիս առաջի մարդկան,
խոստովանեցից եւ ես
զնա առաջի հաւր իմոյ
որ յերկինս է. եւ եթե ոչ
խոստովանեսցի զիս ա
ռաջի մարդկան, ուրա
ցայց եւ ես զնա առաջի հ
աւր իմոյ որ յերկինս է.
/// եր
կրպագութ[իւն դարձ]
եալ երթեալ հաղորդել
ընդ սպանողս որդւոյն
նորա. զիարդ ակն ուն
իցիք ընդունելի լինել [հաւ]
աւրցն ձե[ր]ոց ընդ

ճշմարիտսն, մինչ
դեռ [չ]էք մեկնեալ եւ հեռ
ացեալ յայնցանէ, որք
ստութեամբ իւրեանց
դատապարտեցին զանձ
ինս իւրեանց. այդ ար
ժան է ձեզ խոստովան

նլ յայտնապէս. իբ[րեւ]
զայնոսիկ որք հաւատա
ցինն ի քրիստոս, քարոզութե
ամբ զոր քարոզեմք մեք
իսկ իբրեւ լուան որդիք
քահանայիցն ջա[յս] ամենայն
////

Բ

1ա

եզնութեան. այլ իբրեւ պիղծ վարկանելով [այ]
նոսիկ հեռացի. ոչ յիշելով ///
ինչ բարի է յոյժ. եւ թէ արու եւ էզ արար ///
զմարդն այդ հայհոյելով եւ ///
/// կամ ուղղեսցէ զի ոք ///
լուծցի. եւ յեկեղեցւոյ արտաքս ընկեսցի
նմանապէս եւ ժողովր ///
եպիսկոպոս կամ երէց զդարձ ///
/// ի բաց մերժեսցէ լուծցի
/// տրտմեցուցանէ զքրիստոս ///
///
ապաշխար ///
/// եթէ ոք եպիսկոպ ///
/// ԾԱ եթէ ոք ժառ ///

1բ

կամ զկաղ կամ զկոյր կամ զդէմս վնասել այ
պանեսցէ եւ [ն]շաւակեսցէ եւ պատրեսցէ [ի]
բաց որոշեսցի. նմանապէս եւ ժողովրդականն:
ԾԴ Եպիսկոպոս կամ երեց անփոյթ առնելով ըզ
ծառանգաւորսն խրատել եւ զժողովրդակա[նս?]
նսա ի բարեպաշտութիւն ի բաց որոշես
ցի. իսկ եթէ ի նմին յուղութեան կացցեն լու
ծեալ լիցին: ԾԵ Եթէ ոք եպիսկոպոս կամ եր
էց կարաւտելոց ի պիտոյից ուրուք վիճակելոցն
ոչ լցցէ զկարաւտութիւնն. ի բաց որոշեսցի.
որպէս սպանող եղեալ եղբաւր իւրոյ.
ԾԶ Եթէ ոք զըստ անուն վերագրեալ գրէ անդ.
[ա] յսինքն ծածուկքդ կոչին. իբրեւ զսուրբ եւ
զուղիղ գրեն. համարձակ յեկեղեցւոջ ըն
թերցցի առ վնաս ժողովրդեանն լուծե
ալ լուծցին. ԾԷ Եթէ ամբաստանութիւն
եղիցի զհաւատացելոյ ումեքէ. պոռնկու
թեան եւ կամ շնութեան. կամ այլոյ ինչ ան
պատեհ եւ հրաժարական գործոյ եւ յանդի

մանեալ զացի. ի ժառանգութիւն վիճակի
եկեղեցւոյ սպասաւորութիւն ոչ լիցի արժանի
յառաջ գալ: ԾԸ Եթէ ոք ի վիճակելոց. այս
ինքն երէց կամ սարկաւագ. վասն երկիւղի
մարդկան. հրէի կամ հեթանոսի կամ հերետ
իկոսի որ կ թիւրահաւատ ուրասցի եթէ զանուն
քրիստոսի. ի բաց լուծցի եւ ի բաց որշեսցի. իսկ զան
ուն ժառանգաւորեանն լուծեալ լիցի. ԾԹ
Եթէ ոք եպիսկոպոս կամ երեց կամ սարկաւագ
կամ բնաւ ի քահանայական կարգէ կերիցէ միս
արեամբ շնչոյ իւրոյ. կամ զազանաբեկ կամ ///

2ա

զի ի բերենոյ երկուց եւ երից /// [հաս]
տատեսցի ամենայն բան. ՀԱ Ոչ է պարտ եպիսկո
պոսի ումէք եղբաւր կամ որդւոյ կամ ///
/// շնորհել պատիւ եպիսկոպոսութեան
ձեռնադրել որպէս եւ ինքն կամի ձեռնադր
ել [քան]զի ժառանգ /// եպիսկոպսութեան
/// առնելիս չէ իրաւացի զայս ///
շնորհել մարդկային /// ցանկութեան
եւ ոչ զքրիստոսի եկեղեցին ընդ ժառանգութեամբ
դնել իսկ եթէ արասցէ ոք զայս ձեռնադրու
թիւն /// եղիցի եւ ինքն. ի բաց որոշեսցի.
այսինքն արտաքոյ եկեղեցւոյ եղիցի. ՀԲ Եթէ
ոք ակամբ վնասեալ կամ վիրաւորեալ անդամաւք.
եւ արժանի է եպիսկոպոսութեան եղիցի.
քանզի ոչ խեղութիւն մարմնոյ հրամայէ
լինել. այղ պղծութիւն հոգւոյ. ՀԳ Խուլ եւ
կոյր մի եղիցի եպիսկոպոս. ոչ իբրեւ զպիղծ
եւ զաղտեղի. այղ զի եւ եկեղեցական դաս
ոյն խափանումն մի եղիցի. ՀԴ Եթէ ոք դեւ
ունի քահանայ մի եղիցի. իսկ եթէ սրբեսցի
ընդունեսցի եղիցի. եւ եթէ իցէ արժանի լիցի. ՀԵ
Ի հեթանոսաց եկեալք ի մկրտութիւն. եւ վատ
թարագոյն վարուց. ոչ է իրաւացի վաղվաղա
կի յեպիսկոպոսութիւն յառաջ ածել ///
մի պատահէ որոյ զփորձ ինչ չեւ էցուցե ///
/// լինել վարդապետ. բայց եթէ ///
///շնորհի այս եղիցի. ՀԶ Ասացաք եթէ ոչ է
պարտ եպիսկոպոսի արկանել զինքն յաշխարհ
հական ինչ հոգս մի վարել /// եկ
եղեցական պիտոյից ապա թե ոչ ///

2բ

ել զպատիւն. քանզի կարէ երկուց տերանց

ծառայել ըստ տէրունակ[ա]ն հրամանին. ՀԷ
Զծառայս ի ժառանգութիւն եկեղեցւոյ հատ
ուցանել առանց կամաց տերանց ոչ հրամայ
եմք առ ի սրտմեցուցանել զստացողսն.
Քանզի այս տանց կործանումն գործ է. իսկ
եթե երբեք արժանի երեւեսցի ծառայ առ
ձեռնադրութեան աշտիճան. որպէս եւ մեր
Ոնեսիմոս երեւեցաւ. եւ թողացուսցեն
տեարքն. եւ ազատեսցեն եւ ի տանէն իւրե
անց ի բաց առաքեսցեն եղիցի. ՀԸ Եպիսկո
պոս կամ երէց կամ սարկաւագ, զինուորակ
ան իրաց ւզարապեալ. եւ զերկոսին առնել կամե
ցեալ. զհռովմայեցւոցն ունել զիշխանու
թիւն եւ զքահանայութիւն. ի բաց լուծանել
ի քահանայութենէն արժան է. զի կայսեր
կայսեր եւ աստուծոյ աստուծոյ: ՀԹ Որ ոք թշնամանեսցէ
զթագաւոր կամ զիշխան անիրաւութեամբ
տանջանս եւ տոյժս կրեսցէ. եթե ժառանգ
աւոր իցէ լուծեալ լիցի իսկ եթե ժողովր
դական. արտաքոյ որոշեսցի. Ձ Եպիսկոպոս
ոք եթե իցէ գաւառաց բազմաց. եւ ունիցի
իշխանութիւն ընդ ձեռամբ իւրով մի իշխ
եսցէ յայլոյ իշխանութեանց առնուլ եւ զմի
ոյ եկեղեցին զարդարեալ զի աշառութեամբ
վարեցաւ. եւ անձին իւրում ի դատապար
տութիւն. այնպիսին թե չհաւանեսցի
դառնալ յիրացն ի բաց լուծցի. եւ զայն զոր
ոյ է առն եւ շինեաց զայլոյ եկեղեցին. մի
կոչեսցեն զանուն նորա իւրեանց վարդա

3ա

պետ. ՁԱ Եպիսկոպոսք եթե լինիցին գլխաւ
որք եւ հրամանատարք ի վերայ երիցանց եկեղե
ցւոյ. որք են ի զեաւղս եւ յագարակս. զի եր
եւեսցին գլուխ եւ առաջնորդ ամենեցուն.
եւ ի ձեռն նորա խնդրեսցին ամենեքին. քան
զի եւ սամոյել այնպես շրջէր, տեղւոջէ ի տե
ղի եւ ոչ ինչ առնոյր ի տանէ պաշտաւնեից
յնչից նոցա. եւ ոչ սրտմեցուցանէր զնոսա
այլ այց առնէր եւ կարգէր եւ հրաման տայր.
ՁԲ Եթե առաջնորդ ոք իցէ մի իշխեսցէ առանց
իւրոց պաշտաւնակցաց իւս ինչ առնել յեկե
ղեցւոյ. բայց կամաւք եւ միաբանութեամբ
արասցէ զինչ կամին. զի մի լիցի սրտմու
թիւն ի միջի իւրեանց. ՁԳ Եւ քահանայ որ կա
պէ զոք տարապարտուց յանարժանս. ընկալ

ցի պատիժ պատուհասի ըստ արժանի. բայց
զոր կապեացն ընկալցի զկապանսն որպէս բե
յարժանի. ԶԴ Եթէ ամբարտաւանք. եւ հպարտք.
եւ սէզք. եւ սնապարծք. մի մերձեսցին ի պաշ
տաւն քահանայութեան. վասն այնր թէ ամե
նայն ամբարտաւան ի մէջ մարդկան պիղծ է
առաջի աստուծոյ. եւ վասն նոցա է ասացեալ եթէ հատ
ուցից զհատուցումն ամբարտաւանից այսոք
իկ եւ յաղագս կանոնաց կարգեալ է. հրամայե
ցաւ ձեզ առ ի մէնջ. իբր եպիսկոպոսաց դուք
կացեալք մնացեալք յայսոսիկ. ապրեալք եղ
իջիք եւ խաղաղութիւն կալջիք. ապա թէ ան
հաւանեսջիք, տանջանաց մատնեսջիք [եւ?]
պատերազմ ընդ միմեանս հանապազոր[դ ընկ]
ալջիք զարժանաւոր պատուհաս տանջ[անաց]

Գ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՊԱՀՊԱՆԱԿ

1ա

///
Գ. Վասն որ զէզ սպանանէ հարուածովք.
Դ. Վասն երկրորդ ամուսնութեան.
Ե. Վասն ակամայ մահուանց.
Զ. Վասն կամաւոր մահուանց.
Է. Վասն որք երդմ[ամբ] ձեռնադրիլ.
Ը. Դարձեալ վասն երրորդ ամուսնութեան.
Թ. Վասն որ ի պատերազմունս մահ գործին.
Ժ. Վասն որք ի վաշխսն յանախեն.
ԺԱ. Վասն որ զկուսութիւն խոստանան պահել եւ ստիցեն.
ԺԲ. Վասն հաւատաւորաց պոռնկացելոց.
ԺԳ. Վասն որք յափշտակութենէ ունիցին կանայս.
ԺԴ. Վասն երիցանց որ յանարժան ամուսնութիւն անկան.
ԺԵ. Վասն որ նախ ապականեաց ապա ամուսնացաւ նմա.
ԺԶ. Վասն առ յափշտակողսն կարգադրութիւն.
ԺԷ. Վասն որ յառնէ հրաժարէ եւ ընդ այդում զուգի.
ԺԸ. Վասն կղերիկոսաց մեղուցելոց.
ԺԹ. Վասն կնոջ որ ի հանապարհի ծնանի.
Ի. Վասն Երկիւղած կանանց որ ի շնութեան ըմռնին.
ԻԱ. Վասն կնոջ որ յառնէ բաժանի.

1բ

[ԻԲ]. Վասն աղջկան որ առանց հաւր եւ մաւր ///
[ԻԳ]. Վասն որ աղախին առանց կամաց տեառնն ամուսնանայ.
[ԻԴ]. Վասն այրեաց կարգադրութիւն.

[Իե]. Որք առանց կամաց իշխաւղացն ամուսնանան.
[ԻԶ]. Վասն որ խիստ հարկանէ զընկեր իւր.
[Իէ]. Վասն սարկաւագի որ ընդ հեթանոսի պոռնկի.
[ԻԸ]. Վասն խառնազնաց քրիստոնեից.
[ԻԹ]. Վասն կնոջ որ զայր թողու եւ այդում հետեւի, դարձեալ յառաջին այրն դառնայ.
[Լ]. Վասն կնոջ որ յառնէ թողեալ կարգադրութիւն.
[ԼԱ]. Վասն որ առ հարկի ապականութիւնք գործին.
[ԼԲ]. Որ զկուսութիւն խոստացին պահել եւ ստեցին.
[ԼԳ]. Վասն որք երդմնախորք գտանին.
[ԼԴ]. Վասն կախարդաց խստացելոց.
[ԼԵ]. Վասն արուագիտաց.
[ԼԶ]. Վասն որ ընդ եղբաւր պոռնկի.
[Լէ]. Վասն որ զազգային ապականէ.
[ԼԸ]. Վասն գրակարդացի գոր նմա խաւսեալ ապականէ.
[ԼԹ]. Նմանապէս եւ սարկաւագաց որք շրթամբք մեղանչեն.
[Խ]. Վասն որ զփրկական խորհրդովն յանցանեն.
[ԽԱ]. Վասն զկողմնակ քոյր իւր ապականիցէ.
///

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՀՊԱՆԱԿ

1ա

րանաւք ի վերայ հասանել քննութեամբ
եղելոցն եւ ի մէջ ածել զկինն եւ տեսան
ել զսաղմն թե նկարեալ իցէ այնպիսիոյն
երկրորդ մահ համարեալ լիցի պարտ է
այնպիսոյն ցաւր մահուան իւրոյ կալ ի
խոստովանութեան. բայց սահմանելի է
ի վերայ այնպիսոյն կարհել զժամանակ[ն]
քանզի սահմանադրութիւն ոչ եթե ժամա
նակին յոլովութիւն է կատարեալ ապաշ
խարութիւն, այղ բարուցն ուղղութիւն ի
զղջումն եկելոց.
Դ. Իսկ երրորդ ամուսնութեան աւրէնք ոչ դոյն
վասն զի աւրինացն չհրաւմայեցաւ ինչ այս
պիսի, այղ որպէս արտաքոյ ինչ ընկեցեալ
յեկեղեցւոյ տեսանեմք. եւ դարձեալ
հրապարակազոյժ առնել չէ բարւոք որպէս
հանոյ թուեցաւ ո[մանց ասս]ել թե լաւ է այս
քան զպոռնկութիւն [բայ]ց ոմանք եւ վասն
Դ ամուսնութեան /// [անզ]ամ սահ
մանեցին անովանելով այնու]հետեւ ոչ

1բ

շնութիւն այդ բազում ամուսնութիւն.
մանաւանդ ըստ աւրինացն պոռնկութեանն
իսկ զտանշանս ընդունել. վասն որոյ
աէրն իսկ սամարուցւոյն նառեալ ասէր թե
Ե այր փոխեալ է fn եւ զոր այժմդ ունիս
չէ Гո այր եւ այդպիսեացս ոչ եթե կանո
նաւ ինչ դնել ապաշխարութիւն այդ ըստ
կամաց սովորութեան. բայց ս[ար[տ] է զայն
պիսին ոչ աւաարացուցանել յեկեղեցւոյ.
այդ լոկ արժանաւորf լիցին ի պաշտաման
արտաΓոյ եկեղեցւոյ եւ ի հաղորդութենէն
հեռի եղիցին. եւ այսպէս ցուցցեն զպտուղ
ապաշխարութեան յանձինս իւրեանց.
յետ Ժն ամաց կացցեն ի տեղւոջ հաղորդութեան.
[Ա]կամայութիւն ասլ որ ամենեւին հեռի իսկ
Լ որΓ ոչն կամին գործել զայնպիսիսն.
այսինքն թե ուրուք յանկարծաւրէն fար
ձգեալ լինի ի ծառ եւ պատահիցի մարդոյ. եւ
կամ դա[րձեալ գպ]տուղն շարժեալ ի վայր
/// [յանկա]րծաւրէն պատահիցէ ///

2ա

/// [եբ]րայական լեզուին զոր եւ մեf աստ մերում
փոխադրեցաf. եւ զի մի հարեւանցի ինչ
դատարկ զտեղեաւս անցցուf որ բազում
անգամ ի բազում մարդկան եղեւ խնդրու
մն տեղւոյդ այդորիկ. թե որպէս թռչուն
երկնից եւ ձկունf ծովու եւ որ ինչ յաշխ
ատհի եղեալ է նորին ծննդեան վիճակի
հասին. սակայն իւրաfանչիւր նոfա ի
ջրոց ոմանf ատաղաղակf. եւ կէսf ի ջո
ւս խայտալով սնանին եւ աճեն. եւ ոմա
նf ի ձկանց հակառակ միմեանց գտանին
եւ սակայն զամենայն ինչ հնազանդ
եցոյց աստուած մարդկան. զթռչունս երկնից.
եւ զձկունս ծովու. այդ եւ զամենայնի
որ շրջին ընդ շաւիղս ծովու fանզի ոչ ե
թե ամենայն ձկունfն որ ի ծովն են մի
ազգ ինչ են. որպէս կէտfն մեծամեծf. եւ
փաղէնէսfն. եւ որ լծակիցfն կոչին. եւ
դփինfն. եւ փոկն. եւ զոր ջրաձիսն կոչին.
եւ շնաձուկնն. եւ սղոցն. եւ fսիփ եւ ///

2բ

ծովաին եզն անուանեն. ապա եթե կամիս յաւելից
Լեգ կաղեփէ եւ զիշատեսակն. եւ զոստակորի
նա որ խեցեմորթքն անուանեն. եւ այս ա
մենայն ազգք ձկանց ոչ միեւնոյն են.
Եւ սակայն ամենայն ընդ շաւիղս ծովու
գնան որպէս ննեմաւն ասորի որ զաւրաւոր
տեառն իւրոյ թագաւորին ասորւոց. եւ արդ
դու միտ եղեալ հաեւց հաւատեաւ յաստուած
ային գիրս եւ ի նոցանէ գտանես զլուծումն
խնդրոյդ.
Կուսանաց որոց միանգամ խոստացեալ իցէ
զվարս իւրեանց քրիստոսի նուիրել. եւ զզաստու
թեամբ եւ համեստութեամբ գնալ. եւ ա
պա դարձեալ անկանիցին ի մարմնաւորա
կան ախտս. եւ անարգիցեն զդաշինսն
զոր եդին առ աստուած. եւ արդ եթե այրութիւն
նուազագոյն գտանի քան զկուսութիւն.
ապա ուրեմն յայտ է թե եւ մեղանչել կու
սին առաւել չար է քան զայրոյն եւ արդ
տեսցուք զգրեալն տիմոթեայ ի պաւղոսէ ///

ԵՐԿՐՈՐԴ ՊԱՀՊԱՆԱԿ

2ա

[մկր]տութիւնն. այղ մեր բանս զաւրասցի քան
զամենեցուն. վասն զի այն զոր նոքայն
խորհին ի մարկիոնի չոր շառաւեղէն
բուսաւ եւ ի նորին չար աւանդութենէն
ուսան զայս. եւ սոքա վասն այնորիկ
զարշելի եւ պիղծ զամուսնութիւն հա
մարին. եւ ի գինւոյ ի բաց հրաժարեալ
մեկնին. եւ զարարածս աստուծոյ խոտան եւ
պիղծ համարին. վասն այդորիկ ոչ ընդու
նիմ զնոսա յեկեղեցի աստուծոյ ընդ մեզ թե ոչ
մկրտին ի մեր մկրտութիւնս. եւ զայն ինչ
յառաջ բերցեն մեզ եւ ասասցեն թե
մեք ի նայր եւ յորդի եւ ի հոգին սուրբ
մկրտիմք. զի թե մկրտիս ընդէր այդպէս
չար արարիչ զաստուած դնես արարածոց. զի
զոր չար դնես զիարդ հաւատամ թե ի նա
մկրտիս. որպէս մարկիոնացիքն եւ այղ
հերիտիկոսքն. եւ եթե այս հանոյ է
ձեզ ժողովեցին եւս բազում եպիսկո ///

2բ

///
[կա]նոնս եւ արասցեն սահմանադրութիւն
զի այնպէս եւ որ հարցանէն անխտանգե
լի եղիցին եւ որ զպատասխանին առնէ ար
ժանի հաւատարմութեան զոցի.
Բազումք են վկան դիւաց որ աներեւոյթ
լլկեն զմարդիկ. կամ որ սրտմտութեամբ
եւ բարկութեամբ. կամ նախանձու եւ
ոխութեամբ. կամ նենգութեամբ եւ
խորամանկութեամբ. կամ ագահութե
ամբ եւ զաւշաքաղութեամբ. կամ բամ
բասաղութեամբ եւ չարախաւսութեամբ.
կամ արբեցութեամբ եւ որկորստութեամբ.
կամ գողութեամբ եւ պոռնկութեամբ.
կամ ստխաւսութեամբ եւ երդմամբ. եւ
կամ այղ ինչ այսպիսեաւք լլկել դեւք զբ
մարդիկ եւ ի նոսին բունեալ եւ բնակեալ
են աներեւոյթ եւ հանապազորդ ան
ակնածելի տան կատարել զչարաչար
կամս իւրեանց. եւ այնպէս հանապազ ///

Դ

1ա

///
ութեան յարքայութեանն քրիստոսի եւ ///
կատարեսցէն ընզալցին զաւրհնութ /// [հաղ]
որդելով պարզեւաց անվախճան [հ]անգս ///
ն գրիգորի: եւ հաւր մերոյ սահակայ ///
ճշմարիտ ուղափառութեամբ. որք ի /// [աւ]
ուրն են պսակելոց յաժենաբաւ ///
ելի սպայծառութ մշտնջենաւ ///
տենից:. ամէն: նորին սրբոյն ///
է եպիս /// [ունե]լ զընտանիս սրբո ///
այցելու ն /// հայր է եպիսկոպոս ///
որիկ իսկ առ /// ութեան պարտի խ ///
եալ նմա հաւա /// եւ անաչառութ ///
սուրբ եկեղեցւոյ տեսուչս եւ առաջնորդ ///
/// ից կացուցանել որք անուանին քորե ///
[հմ]ուտ եղելոց վարդապետութեան ///
սի պատիւ որ զժողովուրդն բա ///
/// զմեղաւորսն եւ զմոլորեալս ///

1բ.

/// եղբարք յորչորչէին ///
եւ այլ բազմութիւն աշակերտացն յոլ ///
արեցին սպասաւհարկութիւնս եւ վիշտ ///
/// րեցին զուն գործեալ ոգտվ չափ եւ ///
թեան ոչ զոք ի նոցանէ անուանեաց:
/// հայհոյիչ եւ հալածիչ եւ թշնամանող զին ///
անաւթ ընտրութեան է ինձ ասէ նա կ ///
/// ի հեթանոսաց եւ թագաւորաց եւ որդւ ///
/// ոչ է ակնառութ /// եթե ///
իցէք. Արդ որով ///
/// ոչ կարէ աշակ ///
պէս զմի ոք ի ս ///
ռանաց ասէ սիրողս եւ զկատարողս. /// հմա ///
թե որ սիրէ զհայր կամ զմայր ///
/// քանզի ոչ է ինձ արժանի ///
/// ի վայր կործանեալ ընդ ///
/// տոհմային ազգականաւք պէսպ ///

Ե

1ա

///
նստուցանեն. վասն կորուսիչ արծաթին. տալիք կաշառին
սնիձեալ յիցին, որպէս խաշահանունքն որ ետուն կաշառս
սյահապանացն. եւ ընդ սիմովնի կախարդի որ արծաթով եւ ըն
չիւք կամէր ստանալ յառաքելոցն զշնորհս սուրբ հոգւոյն.
եւ առնելիք կաշառին նզովեալ լիցին ի տեառնէ. եւ կարասին զոր ա
ռին ընդ յուդայի կաշառին եղիցի զոր վասն տեառն մատնութեանն
առ. եւ երկպատիկ դարձուցեն անդրէն. տալիքն չիշխեն առ
նուլ որպէս խաշահանունքն. այդ ի կարատեալս բաշխեսցեն.
եւ եպիսկոպոս կամ երէց որ վասն այսր իրաց կաշառս առցեն
եւ կամ զինչ եւ իցէ իրաց ըստ գրելոյն թե կաշառ կուրացուցա
նէ զսիրտս իշխանաց. եւ դարձեալ թե կաշառ ի վերա իրաւանց
մի առցես. եւ ճշմարտութիւնն ի ձեռն արծաթոյ քարշեցաւ
յամենայն ժողովոյս նզովեալ լիցին. եւ յիշխանութէնէն
եւ ի քահանայութէնէն ի բաց մերժեսցին. զոր կաշառն առ
ին ընդ գեհեզի բորոտի համարեսցի. անեծք մարգարէին
ի վերա նորա եղիցին. քանզի ի ձեռաց դիտին խնդրելոց է
զարիւն զաւրացն. այդ զարժանաւորս խնդրեալ գտցեն.
լաւարուք մարգարէին զինչ ասէ. ձեռք նոցա յանաւրէնութեան
են եւ աջ նոցա լի է կաշառովք. տուր նոցա ըստ գործս նոցա.
զի թե հիմնն եւ գլուխն հաստատուն է. ապա միջինքն ոչ ի վ
երա աւազոյ. կառավար արբեալ. կառքն ընդ որպէտ ընթանան.
նաւավար ի քուն. նաւն երագ ծովածուփ. խաշնարած յոյլ.
խաշինքն զվնասու խոտ հարակին. զի թե առաջնորդք աւրին

սցն ճաստատուն եւ ճշմարիտք. ապա եւ կարգեալն ընդ նոքաւք.
ոչ սայթաքեալք. եւ թէ իւարիսխն անշարժ շինուածն ոչ
գեւուցէժ. եթէ նովին քաջ. ճաւտն ոչ գազանակուր եթէ

1բ

///
[դ]եւտ ժողովրդեան. աւրինակ աշխարճի ընդ ձեզ ճայեցէ
ալ զուսումն ձեր յառուշ բերեն. ապա զգոյշ:
ժԼ Եթէ ոք նշխարս մարտիրոսի կամիցի դնել. առանց եպիսկ
ոպոսի զաւառին մի դնիցէ. զյիշատակս մարտիւրոսաց
եւ զժողովս. առանց եպիսկոպոսին ճրամանի մի ոք իշխես
ցէ առնել. եւ թէ ոք ի սուրբ տեղեացն մարտիրոսս բերցէ առ
եպիսկոպոսն բերցէ. վկայութեամբք եւ թղթովք եպիսկոպո
սացն ուստի եբերն. եւ իւրեանց եպիսկոպոսին ճրամանաւ
դիցէ ուր արժան է դնել. եթէ ոք սեղան կամիցի կանգնել
[տէ]րունական խորճրդին. առանց եպիսկոպոսին մի իշխես
ցէ ոք կանգնել. բայց ի նշխարացն յանուն զոր բերին մեծ
ապէս տաւնախմբեսցեն, յամենայն տարւոջ յւոր բերելոյ
եւ պատւոյ եւ սրբութեան զգոյշ. զի մի ի ցասումն միտ
եալ սուրբ նգնաւորացն որ վասն քրիստոսին չարչարեցան ցասումն աշ
խարճի ճասցէ փոխանակ բարեխաւսութեան:
[Ժ]Ը Եթէ վարդապետի ուրուք զաշակերտ կամ զժողովրդական
կամ զքաճանայ նզովեալ իցէ. կամ բանադրեալ. կամ կապ
եալ բանիւ վարդապետութեան. այդ տեղւոյ վարդապետ կամ
եպիսկոպոս կամ երէց մի իշխեսցէ աւրճնել կամ լուծանել.
բայց եթէ ճաւատովք եւ ի սէր ճոգեւոր յուղղութիւն եկեսցէ.
ապա խալաղասէր վարդապետն բարեսէր խրատու [զ?]բարեխաւ
սութիւն արասցէ ճնազանդել ընդ քուն վարդապետաւն.
վասն զի մի տէր է ամենեցուն մի ճաւատ մի մկրտութիւն մի
պատուիրանք եւ միոյ յուսոյ ակն ունիմք. պարտ է զնոյն մի
աբանութիւն պաճել յամենայն եկեղեցիս. զարժանաւորս
աւրճնութեան միաբան աւրճնել. եւ զանարժանսն միաբան ըմբերանել.

2ա

///
[նոս]տուն լինիցի եւ ճաւատարիմ. ըստ տէրունական բարբառ
ոյն թէ յայսմ գիտասցեն զձեզ թէ ի[մ] աշակերտք էք յոր
ժամ միաբանիցէք եւ զմիմեանս սիրիցէք:.
ԺԹ Եթէ ոք ի մծղնէութեան գտցի երէց կամ սարկաւագ կամ ՇԿԴ
ի կղերիկոսաց. ի քաճանայութէնէն լուծցի. աղուեսդրոշմ
ի ճակատն դիցի. եւ ի տեղիս նգնաւորաց յապաշխարութիւն
տացեն. ապա թէ դարձեալ ի նմին գտցի. զջիղսն զերկու
սին կտրեսցեն. եւ ի զողենոց տացեն զի մարդ ի պատուի էր
եւ ոչ իմացաւ. ապա եթէ արք կանամբք եւ որդովք գտցին
յաղանդին. զարանց եւ զկանացն եւ զիրագէտ մանկանցն
զջիղսն կտրեսցեն. աղուեսդրոշմ ի ճակատն դիցեն եւ ի

գ.ղէնոցն տացեն յապաշխարութիւն. եւ մանգունքն որ
։եւ իկեն գիտացեալ զպղծութիւնն. կալցին եւ տացին ի
ձեռս սուրբ պաշտաւնային աստուծոյ որ սնուցեն եւ ուսուցեն զն
նոսա ի հաւատս ճշմարիտս եւ յերկիւղ տեառն:
Ի Եթէ ոք ի ժողո[վ]րդոց չարագործ գտցի. եւ երիցունքն գի ՇԿԵ
տեն եւ ոչ յայտնեն եպիսկոպոսին եւ յորժամ քննին լինի
եւ ի վերայ հասանիցեն եւ ճշմարիա է. եւ գիտէր էրեցն աւ
ուրք եւ ամսաւք եւ ժամանակաւք յառաջ զգործս նոցա եւ
ոչ բողոքեաց եպիսկոպոսին. զմծղնեիցն պատուհաս զոր
եղին կանոնքս կրեսցեն, եւ երիցունքն զերիցութիւնն
մի իշխեսցեն պաշտել ի կնանս իւրեանց. ապա թէ երէցն
ասիցէ ցեպիսկոպոսն եւ վկայութեամբ յայտ առնիցէ. եւ եպի
սկոպոսն կամ կարասի առնուցու եւ ծածկիցէ կամ աչառեսցէ.
եւ վկայութեամբ յայտ եկեսցէ. թէ արդարեւ էհաս բողոք երիցա
նցն յականջս նորա եւ նա արհամարհեաց զպատուիրանս աստուծոյ.

ԺԹ ՀԱՅՈՑՆ

2ք

///
[աւրի]նացն աստուծոյ. անկեալ կործանեսցի յաթոռոյն. եւ երէցն ան
պարտ եղիցի. ապա եթէ եպիսկոպոսն ջանաց եւ վրէժխն
դիր եղեւ եւ երիցունքն եւ այդ մարդիկն վկայեսցեն զաշխ
ատութէնէ եպիսկոպոսին եւ զչարագործն յայտ արար յի
շխանութեան ուրուք. եւ իշխանն որ էր յաշխարհին. եւ
գեայջ ուրուք աւազ. նախարար տէր գաւառին կամի պղծու
թեանն թիկունք լինել եւ զչնացողսն դաւել եւ թաքուցանել
կամ վասն կորուսիչ արծաթոյ. կամ վասն ակնառութեան
եւ ծառայութեան. եւ ոչ ընտրեսցէ զքրիստոս սիրել եւ զպատու
իրանս նորա. եւ վրէժխնդիր աւրինացն տեառն եւ հոգւոյ եւ մա
րմնոյ լինել. եղիցի նզովեալ այնպիսին. եւ յեկեղեցւոյ
ս·բոյ ի բաց որոշեսցի. մինչեւ տացէ զպղծագործսն ի ձե
ռս եպիսկոպոսին. եթէ ի նախարարի տան գտցին պղծութ
իւնքն կամ կին նորա կամ դուստր կամ որդի. կամ ինքն իսկ
պլխավին. եւ ոչ զըտանիսն ի ձեռս տացէ եպիսկոպոսացն
եւ ոչ ինքն ի սրբութիւն դարձցի. բռնապաստան կամիցի լին
ել. ամենայն տամբ իւրով եւ ծննդովք եւ կենաւք նզովեալ լիցի,
ի հրապարակ մի իշխեսցէ գալ. ընկերք եւ աշխարհ ամենայն
մի հաղորդեսցին ընդ նմա. մինչեւ թէ ինքն իցէ ի պղծու
թեանն ի սրբութիւն եկեսցէ. ապա թէ ինքն ոչ իցէ ի պղծու
թեանն. զընտանիսն եւ զծառայսն ի ձեռս տացէ եպիսկոպո
սին գլխատրի ի կշտամբութիւն. ապա թէ յոստայնանկի
ի տան գտցի պղծութիւնն. կամ ինքն եւ ընտանիքն որպէս ա
սացաք. զընտանիսն պատուհասեսցեն ըստ աւրինին զոր եդ
աք. ապա թէ ինքն եւս ընդ ընտանիսն ի մծղնէութեան գտցի
հալցին միաբան պղծագործ ընտանեաւքն հանդերձ եւ ի հրա

3ա

///
[մԼ.Ծ]ամեծ իշխանացն /// [վրէժխնդ]
իր յիցին աւրինաց աստուծոյ. զի տես[եալ այլո]ցն սրբութեամբ եւ երկիւ
ղիւ պաշտեսցեն զարարիչն ամենեցուն. զի ողջ եւ կատար
եալ յիցին կարգք աստուածպաշտութեանն. վրէժխնդրութեամբ
աւրինաց եւ յարգանաւք սրբոց. զի գտցուք ճշմարիտ ծա
ռայք աստուծոյ. բանիւք եւ արդեամբք. զի նոյնպէս հատուցման
վ րաւրեացն ի բարերարէն աստուծոյ ակն կալեալք ժառանգեսցուք զ
պարգեւս նորա զանվախճան յաւիտեանս յաւիտենից ամէն:
Կանոնք Ներսեսի հայոց կաթողիկոսի եւ Ներշապհոյ մամիկոնեից եպիս.
Ա. Վասն յեկեղեցի տանել զսեղանս: Բ: Զսռնով զինս զպատարագ երիցունք:
Դ Զղնել վաշխ զշնո[ր]հ եկեղեցւոյ: Դ Ոչ վաճառել կամ վարձանս տալ:
Ե Երկկանանց ոչ ունել զշնո[ր]հ եկ: Զ: շաբաթու կիւրակէի պատարագ մա:
Է Զանմստոցն չխառնել ի բաժակ: Ը Զսպաս եկեղեցւ չտալ ի հարսանիս:
Թ Կանանց ոչ տալ մկրտել: Ժ Քահանայից նախագահ ոչ լինել:
ԺԱ Յեկեղեցի ոչ առնել ժամ առանց քահանաի: ԺԲ Դպրի չագանել զինուոր
ի ոսնդերձ: ԺԳ Զշնորհ եկեղեցւոյ մասնաւորել:
ԺԴ Սպաս եւ պատարագիք աւագ երիցուն: ԺԵ Ի տուն ոչ մկրտել:
ԺԶ Կանանց չկալ մաւտ ի մկրտելն: ԺԷ Սարկաւագի ոչ մկրտել:
ԺԸ Զառնուլ հաս յապաշխարողաց: ԺԹ: Զյայտնել զխոստովանութ[իւն]:
Ի Մաւտ յեկեղեցի գերեզման չառնել: ԻԱ Զառնուլ վաշխ քահանայի:
ԻԲ Յագապս մասունս չառնուլ: ԻԳ Զերթալ ի պատարագ որ ի ժամ չկա:
ԻԴ Տղայոց հարսանիս ոչ առնել: ԻԵ Զկոյս այրեաց ոչ տալ:
ԻԶ Զարշառ ոչ ձեռնադրել: ԻԷ Զպուտանս ոչ աւրհնել:
ԻԸ Զառնուլ զկենդանի նուիրեալ ողջ: ԻԹ Զառաջաւորսն ոչ
լուծանել: Լ Ճրագլուցին ցերեկն աւէնս ոչ տալ:
ԼԱ Ժողովրդականաց հրաման ոչ տալ քահանական կարգի:
ԼԲ Քահանայի ոչ առնուլ աղախինս արծաթագին:

Ներսիսին

3բ

///
յամենայն ամսեա[ն] ///
Այս կանոնք եղան յաւուրս Ներսեսի կաթողիկոսի եւ մերշապհոյ
մամիկոնենից եպիսկոպոսի. գլուխք ԼԷ
Ա Ոչ է պարտ բաժանել զժողովուրդ վասն պտղոց եւ մտից եկ
եղեցւոյ. յորմէ համարձակեցան բաժանել զպատարագս
անառակութեամբ ըստ տունս յանդգնել բաժանել լրջաբար եւ
զհաց սեղանոյ ի տունս իւրեանց, ոչ թողացուցեալ զժող
ովրդականսն տանել յեկեղեցի զի աւրհնեսցին:
Այլ ի նոյն ինքն ի սուրբ եկեղեցւոջն վասն նորին կռիւ եւ խռ
ովութիւն ընդ միմեանս. զոր մեք իսկ տեսաք. զոր պար
տ էր անիւ եւ դողութեամբ կատարել զխորհուրդ սրբոյ պատար

.ագին. եւ ոչ ոռովայնամոլութեամբ եւ ժլատութեամբ թշնամանել
զսրբութիւնսն. խափանեցին քահանայքն եւ զպատարագս
որ բաժանեն դպրաց զի առցեն ի նոցանէ գինս վասն սուրբ պատարագ[ին]
Գ [ՇԿ]Ը Եղին ոմանք եւ վաշխս վասն դահեկանաց իւրեանց:
Դ[ՇԿ]Թ Կէսք վաճառեցին ընկերաց իւրանց որպէս ծառայս եւ
ո.,վք ետուն վարձանս կանանց իւրեանց ամբարշտեալք
ամենեւին վստահացեալք ի բռնութիւն անարժանութեամբ անձ.
անց մեղսն. եւ ժողովրդականք այնպիսի պատճառաւ բաժ
նող կերեալ առանց աւրհնութեան զհաց պատարագին. եւ
ոչ կամեցան տանել զքահանայս եւ զպաշտաւնեայս ի տուն
եւ զմատուցողս պատարագին. այդ զերկականայս եւ զանդ
պիրս այսպիսի անարժանաւք. հանոյ թուեցաւ նոցա առնել
զտուն իւր[եան]ց թերակատար յաւրհնութէնէ քահանայից:
անմիտ ագահութեամբ զրկեալ զպաշտաւնեայս սեղանոյն ի
հացէ ուխտին. եւ զրկեցան ինքեանք յաւրհնութենէն աստուծոյ:

4ա

///
[մահա]բեր այսպիսի սովորութէնէ:
Ե Երկկանայք թե եւ զրակարդացք իցեն եւ պաշտաւնեայք
ընդ զինուորս կացցեն. վասն ուխտազանցութեանն
եւ ի մտից եկեղեցւոյ եւ ոչ միում մասին արժանի լիցին.
զի չէ պարտ ապաշխարողաց աւրինաց առաջնորդութիւն
առնել. պտուղս եւ զուխտս պահանջել ընդ քահանայս
նոյնպէս եւ տգէտք մի իշխեսցեն <մի իշխեսցեն> մտից
եկեղեցւոյ. զի անիրաւ է վասն անուսմնութեանն ընդ
զինուորս կացցեն. եւ զհայրենի հող եւ ջուր կալցին եւ
յաւրքունիս հարկս տացեն. եւ զորդիս ի դպրոց ուսցին:
Զ Քահանայք զշաբաթու եւ զկիւրակէի պատարագ մի իշխես ՇՀ[Ա]
ցեն խափանել. որպէս եւ տեսաք ի բազում տեղիս. այդ մատ
ուսցեն անսխալ սաղմոսիւք եւ մարգարէիւք եւ առաքել
ովք եւ աւետարանաւ կարգաւորաբար. եւ զբաժակ սուրբ հաղ
որդութեանն մի իշխեսցեն խափանել քահանայքն պա
տճառանաւք չքաւորութեան. որպէս ապստամբեցին
ժողովուրդք ի բազում տեղիս արարեալ բազմաց անխնա
մող հոգւոց իւրեանց. այդ մի եւս լիցի զի մի գուցէ պար
տաւորեալք պատուհասեսցին եւ տուժեսցին. աստուծոյ պատրաս
տեսցեն կատարել զսուրբ խորհուրդն անխափան հարկաւոր
սպէս. ամենայն զգուշութեամբ:
Է Եւ ի սրբոյ բաժակէն երկիւղիւ տացեն ժողովրդականացն ՇՀԲ
ոչ թերացուցանել նոցա զսրբութիւնն եւ զանմատոյ
ցն չխառնել. զի մի դատապարտեսցին. եւ ի պատարա
գէ կիւրակէի եւ ի տաւնից մի իշխեսցեն ծուղանալ.
մնալ ի տունս իւրեանց. այդ եւ յամենայն պաշտամանց

Ի [ՆԵՐ]ՍԻՍԻՆ

4բ

///
յիցէ թե դպիր:
Ը Եւ զկտակարանս եւ զմարգարէս եւ զառաքեալս եւ զաւետար
ան[ս] բովանդակ ստացի սրբոյ եկեղեցւոյ ի պտղոց եւ ի մտից.
Եւ քանդերձս բովանդակ սրբոյ սեղանւոյն. եւ զեկեղեցւոյ
առագաստ տանց փեսայից եւ հարսանց զոր այդ մի իշխես
ցեն առնել. զոր թե գտցի ոք արարեալ թե քահանա իցէ լու
ծցի թե դպիր նզովեսցի:
Թ ՇՀԴ Լուաք լուր ծանրագոյն հասեալ ի վերա թե քահանայք ի տեղ
իս տեղիս ինքեանք մկրտութիւն չառնեն բայց ջուր իմն
սուրբնեն են տան ցմանզամարդսն հրամայեալ նոցին իսկ.
ի նոցին տունսն մկրտել զմանզունքս իւրեանց. վասն
որոյ պատուհասեցան աներեւոյթ տանջանաւք. եւ այժմ
թե գտցի ոք արարեալ ի նմին վնասու. ի բաց որոշեալ լիցի
ամենայն տամբ իւրով ի քահանայական ժառանգութէնէն:
Ժ [Շ]ՀԵ Քահանայք գահասիրութեամբ մի հակառակեսցին ընդ միմեա
նս, զի զոր շնորհն աստուծոյ ընտրեաց նախ ի քահանայութիւն
նա է նախաթոռ յեկեղեցւոջ:
ԺԱ[Շ]ՀԶ Դպիր պաշտաման յեկեղեցւոջ առանց քահանայի մի իշխ
ԺԲ եսցեն կալ. Եւ մի զձեւ զինուորաց հանդերձի ունել
Եւ ի կարգի պաշտաւնէից կալ. այդ ընդ զինուորս կաց
ցեն. այդ զձեւ եկեղեցականաց ունել իւրոյ կարգին
վայել է ըստ քահանայական աւրինի:
ԺԳ[Շ]ՀԸ Եւ ժողովրդականք մի հրապուրեսցին ի նոցանէ ի բաժան
ումն սրբոյ եկեղեցւոյ զի պատճառ խռովութեան բերէ.
այդ զպտուղս եւ զմուտս ժողովրդականք միաբանութեամբ
ի սուրբ եկեղեցին հատուցեն ամենայն յաւժարութեամբ
///

Զ

1ա

արժան է ///
սուրբ սեղան ///
խոնարհել քրիստոնէից ///
սուրբ լուսաւորիչն յաւրինակ ///
ման ետ պահել իւրոց վիճակին. ///
նս տաւնել. եւ ըստ կարգի դե ///
ականել զեկեղեցւոյն շնորհն. ///
մնալ. եւ ոչ թողուլ ի բաց. եւ չառնե[լ] ///
Ժ Պարտ է զսուրբ միւռոնն հայրապետին ///
/// հինգշաբաթոջն. եւ քահանայիցն
աւծանել նովաւ զխաչս եւ զսեղանս. ե ///
[մ]կրտեալսն մատուցանել միայն յորդեգ ///
յետ մկրտութեանն լինի. եւ յայդ պէ ///
[խա]ռնեսցեն զնա. եւ մի քահանայքն յանդգ ///

ԺԺ Պարտ է զմկրտութեան ձէթն քահանային ///
միոչէ ընդ մկրտելն ըստ բաւականն ի ժ ///
եւ նոյնժամայն առ մկրտեալսն մերձե ///
/// ն սպառել. եւ մի իշխել զաւրն ///
բազում անգամ աւրհնել. եւ միայն ///

1բ

///
/// յայդ ///
/// ուր /// իցին. այդ ///
/// եալ ի նմին իսկ յեկեղեցւոյ ///
/// մերձ մկրտատուն արասցե
/// ձեռնադրութիւն եւ զաւծումն
/// խոստովանեալն առ դուրս մկրտ
/// [ա]սպա տանել ի ներքս ուր աւազանն է ե
/// պսակելն ճանդերձեալ են. քահանա
/// եւ ի վերա նոցա կատարել զկարգ
/// ինաց քրիստոնէից եւ անդր ի սրբութեան
/// զի ի միում տեղւոջ վայել է լինել. պսակ
/// պսակն: իսկ եթե ոչ այսպէս արասցէ այդ
/// կամակարութեամբն եւ ծուլութեամբն անարգե
/// եւ զկարգ ամուսնութեանն. քահանայն
/// պարտ է վերստին պսակել ըստ աւրինի քր
/// ս առաքեալ պատուիրի. թե ամենայնի
/// եշտութեամբ եղիցի:
/// [պա]րտ է ըստ առաջին կարգին մ ///
///

ՑԱՆԿԵՐ

Ա—Բ

ԿԱՆՈՆԱԽՄԲԵՐԻ ԱՌԱՋԱԲԱՆՆԵՐԻ ԵՎ ՀՈԴՎԱԾՆԵՐԻ ՍԿԶԲՆԱՏՈՂԵՐ

Այս Ցանկում նշել ենք Կանոնագրքի ներկա հատորի 15 կանոնախմբերի ունեցած ոչ միայն համառոտ կամ ընդարձակ առաջաբանների ու բոլոր հոդվածների սկզբնատողերը, այլև վերջիններիս տողատակի տարբերությունները։ Դրանք կրում են կլոր փակագծերում չեղատառ տ նշումը, այսինքն տարբերակ։ Միևնույն սկզբնատողի, հատկապես առաջին և մասամբ երկրորդ բառերը կարող են ունենալ մեկից ավելի տարբերակ. դրանք բոլորն էլ այբբենական կարգով նշված են։ Իսկ եթե տ-ն գրված է տողի մեջ որևէ բառի մոտ և կլոր փակագծում ավելացված է մի բառ, դա նշանակում է, որ սկզբնատողի տվյալ բառը ունի տարբերակ։ Աթանաս Աղեքսանդրացու և Սահակ Ձորոփորեցու կանոնախմբերը հարց և պատասխան են։ Սրանցից վերցրել ենք «Հարցումն»-ի սկզբնատողը՝ չնշելով «Հարցումն» բառը։ Սկզբնատողերի դիմաց նշված են կանոնախմբերի անունները և հոդվածների մասնավոր համարները՝ համառոտագրություններով, օրինակ՝ Գանդ. Ա, այսինքն Գանգրայի ժողովի կանոնախմբի Ա հոդված։ Այստեղ այբբենական կարգով տալիս ենք այդ համառոտագրությունը՝

Աբր.—Աբրահամ Մամիկոնէից եպիսկոպոս
Աթ.—Աթանաս
Անկ.—Անկիւրիա
Անտ.—Անտիոք
Առ.—Առաքելական
Բարս.—Բարսեղ Կեսարացի
Գանգ.—Գանգրա
Գրիգ.—Գրիգոր Լուսավորիչ
Եփես.—Եփեսոս
Լաւոդ.—Լաւոդիկէ
Կես.—Կեսարիա
Կղեմ.—Կղեմէս
Կոստ.—Կ. Պոլիս
Հար.—Հարանց հետեւողաց
Մանդ.—Յովհան Մանդակունի
Ներս. և Ներ.—Ներսէս և Ներշապուհ
Նէոկես.—Նէոկեսարիա
Նիկ.—Նիկիա
Շահ.—Շահապիվան
Սահ.—Սահակ Պարթև
Սահ. վեր.—Սահակ վերջնոյ
Սարդ.—Սարդիկէ
Սեւան.—Սեւանտոս
Օձ.—Յովհաննէս Աւձնեցի

Ա.

ԿԱՆՈՆԱԽՄԲԵՐԻ ԱՌԱՋԱԲԱՆՆԵՐԻ ՍԿԶԲՆԱՏՈՂԵՐ

Այս կանոնք եղան յաւուրս Ներսէսի	*Ներս. և Ներ.*
Այս կանոնք յետ Նիկիայ ժողովոյն եղաւ	*Գանգ.*
Այս կանոնք յետոյ եղան քան որ յԱնկիւրիայն	*Նէոկես.*
Այս կանոնք նախ են քան որ կարգեցան	*Անկ.*
Զի յետ բազում ժամանակաց անցանելոյ (տ.)	*Անտ.*
Զմեծ եւ զանբաւ, զբարերար եւ զմարդասէր	*Մանգ.*
Ի (տ. չիք ի) ժամանակին յայնմիկ երեւեցաւ ա·ր մի	*Աթ.*
Իսկ յաւուրս փոքու Թէոդոսի, այր (տ. այլ) վիշապագլուխ	*Եփես.*
Իսկ յետ դնելոյ զկանոնս եւ կարգելոյ (տ.)	*Գանգ.*
Կանոնք եւ սահմանք որ եղան ի սուրբ (տ.)	*Նիկ.*
Մեծ եւ անբաւ, բարերար եւ մարդասէր (տ.)	*Մանկ.*
Յետ (տ. ետ) այսորիկ զաւրանայր Աւստացւոց հերձուածն	*Լաւոդ.*
Յետ բազում ժամանակաց անցանելոյ գարձեալ	*Անտ.*
Յետ ոչ բազում աւուրց թագաւորելոյ	*Կոստ.*
Որք ժողովեալ ի Կեսարիայ եպիսկոպոսք քսան	*Կես.*
Պարտ եւ պատշաճ է Նաւավարին հոգալ	*Շահ.*
Սահմանք եւ կանոնք հաւատացելոց որպէս եգան (տ.)	*Նիկ.*
Սահմանք եւ կանոնք որ եգան ի սուրբ	*Նիկ.*
Սեւանտոս եպիսկոպոս որ էք յԱստուծոյ	*Սեւան.*
Զառաաքելութիւն առաքելոցն զկնի վերանա·ոյն	*Առ.*

Բ

ԿԱՆՈՆԱԽՄԲԵՐԻ ՀՈԴՎԱԾՆԵՐԻ ՍԿԶԲՆԱՏՈՂԵՐ

1280—43

Գ

ԱՌԱՐԿԱՅԱԿԱՆ ՑԱՆԿ

Առարկայական ցանկի կազմումը լծորդվում է մեծ դժվարությունների հետ, քանի որ այն պետք է չլինի բառերի և նյութի նպատակահարմար ընտրությունից։ Անշուշտ, մեկի կողմից կազմված այս ցանկը, ինչքան էլ լիակատար լինի, նախապես չի կարող որոշել բազմապիսի և բազմաթիվ հետաքրքրվողների հարցասիրության սահմանները և գուցե չկարողանա բացարձակ բավարարություն տալ բոլորին, որովհետև կարող են լինել բառեր, որոնք չեն մտել ցանկում կամ սկզբում մտել են, բայց գրքի մնացած մասում անուշադրության են մատնվել և կամ՝ ընդհակառակը։ Այնուհանդերձ սույն ցանկը, մեր կարծիքով հիմնականում կարող է բավարարել ընթերցողին։

Այս ցանկում չենք վերցրել կանոնախմբերի հոդվածներին նախորդող ցանկերի տված նյութերը, որովհետև դրանք կարելի է գտնել կանոնախմբերի համապատասխան հոդվածներում հանդիմանալից ձևով։

Քանի որ կանոնագիրքը հրատարակել ենք մեսրոպյան 36 տառերով, այդ պատճառով ցանկում օ-ի փոխարեն աւ-ով սկսվող բառերը դրեցինք ա-ի տակ։ Օրինակ՝ Աւրէնք, Աւատր *և այլն։ Այս ձևով դասավորեցինք նաև բառերի այբբենական կարգը, եթե բառամեջ օ-ի փոխարեն հանդիպում ենք աւ-ի։*

Այս ցանկում առանձին բառերի իմաստը հասկանալի դարձնելու կամ շեշտավորելու համար, կլոր փակագծերում կատարել ենք լրացում. օրինակ՝ «Այրել (պատիժ)» էջ 693 «Բերան (առյուծի)» էջ 702, «Թուղել (քննել)» էջ 709 և այլն։

Դ—Ե

ԱՆՁՆԱՆՈՒՆՆԵՐԻ ԵՎ ՏԵՂԱՆՈՒՆՆԵՐԻ ՑԱՆԿԵՐ

Այս ցանկերում նշված են հատուկ անունները և սրանց տարբերակները։ Վերջիններիս նշման անհրաժեշտությունը զգացվում է նրանով, որ մի քանի ժողովների մասնակիցների անունները և սրանց համապատասխան տեղանունները շատ դեպքերում մեզ ծանոթ չլինելով դժվարացանք ճիշտ տառադարձությունը որոշել։ Միևնույն անուններով տարբեր անձնաունները և տեղանունները զանազանելու համար կլոր փակագծերում նշված են այն քաղաքների անունները, որոնց կողմից նրանք ներկայացված են, ինչպես նաև երկրների անունները։ Հատուկ անունների մոտ. չեղատառ, երբեմն նշված են նաև *ու թվարկված են անուններ. դա ցույց է տալիս, որ տվյալ անվանը հանդիպում ենք այլ ձևերով ևս։ Անունների դիմաց հաճախ նշված են* տես նախորդը *կամ* տես հաջորդը. *այդ նշանակում է, որ պետք է փնտրել անմիջական* նախորդը *կամ* հաջորդը. *Բացահայտ սխալների դեպքում անունների տարբերակները ցանկերում չենք նշել, օրինակ՝ տոխպոլիս, պետք է լինի Տրիպոլիս. այստեղ առաջինը չենք նշել և այլն։*

Դ

ԱՆՁՆԱՆՈՒՆՆԵՐԻ ՑԱՆԿ

Ե

ՏԵՂԱՆՈՒՆՆԵՐԻ ՑԱՆԿ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԿԱՏՎԱԾ ՎՐԻՊԱԿՆԵՐ

Էջեր	Տողեր	Տպված է	Պետք է լինի
LII	ծանոթ. 1	θειων	θειων
LVI	38	ոչ	և ոչ
3	9	Նէո-կեսարեայ	Նէոկեսարեայ
7	7	ԼԴ	ԼԴ
9	23	ՌՀՌՀԸ(ՌՀԱ)	ՌՀ, ՌՀԸ(ՌՀԱ)
20	14	տէրամրն	տերամրն
42	1 (տողատակ)	e անգգունֆ	e անգգունք
86	9	առաւել	առաւել
91	4 (տողատակ)	εισέλθῃ, ἢ αἱρετικῶν συνεύξασθαι	εἰσέλθοι, ἢ αἱρετικῶν προσεύξασθαι
95	9, 11	տէրանց, տէրանցն	տերանց, տերանցն
97	1	որդիս	որդիս
154	1 (տողատակ)	երիցունք	երիցանց
160	12	յաժտ	յաշտ
210	10	որպէսիս	որպիսիս
217	5 (տողատակ)	τῆς	τῆς
235	8	արկանել ի տաճարին Աստուծոյ,	արկանել. ի տաճարին Աստուծոյ
240	4	հանկանակաւ	հանգանակաւ
241	8	Ապղիու.	Ապղիու,
242	2	առ Երրայեցիս	Առ Եբրայեցիս
262	6	գոյ	գոլ
274	1	հոգեմարտ	Հոգեմարտ
274ա	7	հոգեմարտացն, զՄարրկղիանո- սացն	Հոգեմարտացն, զՄարկեղիանո- սացն
298	14	ի գործարութեան	ի գործ արութեան
359	4	աւրէնագրութեանն	աւրէնսգրութեանն
531	16	տէրամբ	աերամբ
560	23	Նիկոյ	Նիկլոյ
561	27	հոգած	հոգված
593	2	հրյաների	հրեաների
617	45	հոգվանում	հոգվածում
633	24	ի ստաւ	ի սուտ

Բացի նշված վրիպակներից, մի քանի վերնագրերից հետո կետ է դրված. պետք չէ։

1280

ՎԱԶԳԵՆ ԱՐՏԱՇԵՍԻ ՀԱԿՈԲՅԱՆ
ВАЗГЕН АРТАШЕСОВИЧ АКОПЯН

ԿԱՆՈՆԱԳԻՐՔ ՀԱՅՈՑ

Տպագրվում է ՀՍՍՌ ԳԱ
պատմության ինստիտուտի
գիտական խորհրդի հանձնարարությամբ

Նկարչական ձևավորում՝ Լ. Ա. Շառոյանի
Տեխ. խմբագիր՝ Մ. Ա. Կափլանյան
Սրբագրիչ՝ Վ. Ա. Հակոբյան

ՎՖ 06775 Պատվեր 1280, հրատ. № 1035, ԽՀԽ 678, տպաքանակ 1'

Հանձնված է արտադրության 5/IX 1961 թ.։
Ստորագրված է տպագրության 9/XII 1964 թ.։
Տպագր. 51,5 մամ. հրատ. 60 մամ.։
Թուղթը՝ 84 × 108¹/₁₆։
Գինը 4 ռուբ.։

ՀՍՍՌ Մինիստրների սովետի մամուլի պետական կոմիտեի
պոլիգրաֆարդյունաբերության գլխավոր վարչության Պոլիգրաֆկոմբինատ,
Երևան, Տերյան 91։